ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๖๒

เรื่อง

ทูตฝรั่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

คณะข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ
พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
นายเทียม สดานนท์
ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม
๑ กรกฎาคม ๒๕๐๖

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๖๒
เรื่อง
ทูตฝรั่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

คณะข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ
พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
นายเทียม สดานนท์
ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม
๑ กรกฎาคม ๒๕๐๖

คำนำ

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ นายเทียม จตานนท์ กำหนดวันที่ ๓ เดือนกรกฎาคม ๒๕๐๖ ณ เมรุวัดมกุฎกษัตริยาราม นายสุนธร คงศักดิ์ ได้เป็นผู้แทนคณะข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศมาแจ้งความจำนงแก่เจ้าหน้าที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ขออนุญาตพิมพ์หนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ ๖๒ เรื่องทูตฝรั่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อแจกเป็นที่ระลึกในงานนี้ เนื่องจาก นายเทียม จตานนท์ เป็นข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ การที่ได้จัดพิมพ์หนังสือเรื่องนี้แจกจ่ายเป็นที่ระลึก จึงนับเป็นการเหมาะสม

หนังสือเรื่องนี้ กรมศิลปากรได้รวบรวมขึ้นให้จัดพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาศรีรพกิจปรีชา (ชื่น โชติกะเสถียร) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ ทั้งนี้เพราะ พระยาศรีรพกิจปรีชา ได้รับราชการในทางทูตเป็นเวลานาน เรื่องที่เกี่ยวกับทูตฝรั่งเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีกับประเทศไทยนั้น ถ้าว่าถึงเอกสารต่าง ๆ ที่ฝรั่งจดเอาไว้ย่อมมีอยู่มาก ส่วนเอกสารทางฝ่ายไทยนั้น ถึงจะมีอยู่ ก็ยังไม่สู้แพร่หลายมากนัก เอกสารที่ตีพิมพ์ในหนังสือนี้ ส่วนมากได้จากหมายรับสั่งประจำรัชกาล ซึ่งเขียนด้วยเส้นดินสอขาวในสมุดไทย หมายรับสั่งเหล่านี้ที่เคยพิมพ์แล้วก็มีบ้าง ที่ยังไม่เคยพิมพ์ ก็มีอยู่ไม่น้อย ในครั้งนั้นกรมศิลปากรได้รวบรวมขึ้นในเวลาอันจำกัด โดยคัดถ่ายจากสมุดไทย บางฉบับตัวอักษรลบเลือน แต่ก็ยังไม่มีโอกาสสอบทานโดยละเอียด ส่วนเอกสารเกี่ยวกับเรื่องทูตฝรั่งในรัชกาลที่ ๑ และที่ ๒ ก็ค้นไม่พบ จึงได้เก็บข้อความที่มีอยู่ในหนังสือต่าง ๆ เริ่มแต่ครั้งที่ฝรั่งเป็นทูตเข้ามาในเมืองไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาตลอดลงมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

มาเล่าไว้โดยสังเขป แต่ได้บอกที่มาของเรื่องเหล่านั้นไว้ เพื่อผู้ที่สนใจต้องการจะทราบเรื่องโดยพิสดาร จะได้สอบค้นได้โดยสะดวก นับแต่ได้พิมพ์หนังสือเรื่องนี้แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาสรรพกิจปรีชา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ จนถึงบัดนี้นานถึง ๒๗ ปีแล้ว บรรดาผู้สนใจจะใคร่อ่านและค้นคว้าเรื่องนี้ก็หาฉบับอ่านได้โดยยาก ฉะนั้น เพื่อให้นักศึกษาและผู้สนใจได้มีฉบับอ่านและใช้ประกอบในการศึกษาค้นคว้าด้าน ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และเรื่องเกี่ยวกับการทูตของกรุงรัตนโกสินทร์ กรมศิลปากรจึงได้อนุญาตให้คณะข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศพิมพ์หนังสือเรื่องนี้แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายเทียม ดดานนท์ อีกครั้งหนึ่ง

กรมศิลปากรขออนุโมทนากุศลราศีทักษิณานุปทาน ที่คณะข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศได้บำเพ็ญ และได้ร่วมใจกันจัดพิมพ์หนังสือนี้ออกเผยแพร่เป็นวิทยาทาน ขอกุศลทั้งปวงนี้จงเป็นพลวปัจจัยส่งเสริมให้ นายเทียม ดดานนท์ ได้ประสบแต่อิฏฐคุณมนุญผลในสัมปรายภพ สมตามเจตจำนงของท่านทุกประการเทอญ.

กรมศิลปากร

๑๗ มิถุนายน ๒๕๐๖

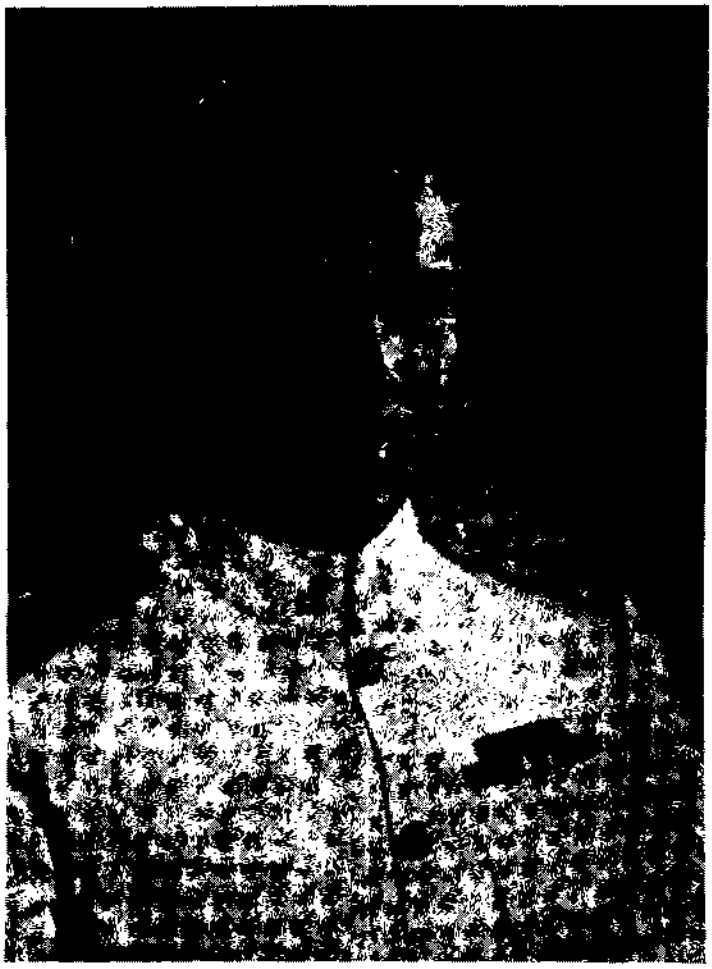

นายเทียม ฉตานนท์

ชาตะ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๖

มรณะ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๖

ประวัติ

ชีวิตขั้นต้น นายเทียม จตามนท์ เกิดเมื่อวันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๖ ที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นบุตรนายแกร นางไย จตามนท์ ซึ่งมีอาชีพค้าขาย เมื่อเยาว์วัยเริ่มเข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนสุวรรณกุหลาบวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ ศึกษาอยู่ที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยเป็นเวลา ๖ ปี จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๓ สอบได้ชั้นมัธยม ๗ แล้วในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ ย้ายไปศึกษาต่อที่โรงเรียนเทพศิรินทร์เป็นเวลา ๓ ปี สอบได้มัธยมปีที่ ๘ ใน พ.ศ. ๒๔๖๗ ได้สมัครเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ทำการศึกษาอยู่จนถึงชั้นปีที่ ๓ แล้วก็ไม่ได้ศึกษาต่อ

อุปสมบท นายเทียม จตามนท์ อุปสมบท ณ วัดสังเวชวิทยาราม เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๐

การรับราชการทหาร นายเทียม จตามนท์ ได้เข้ารับราชการทหารประจำการสังกัดกรมรักษาดินแดนเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๗ ได้รับการปลดออกจากราชการทหารเมื่อวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๙

ชีวิตราชการ นายเทียม จตามนท์ ได้เริ่มเข้ารับราชการครั้งแรกในตำแหน่งครูน้อย โรงเรียนมัธยมวัดเบญจมบพิตร สังกัดกรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการ เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๕ ในขณะที่มีอายุ ๑๙ ปี ๓ เดือน แล้วต่อมาเมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ กรมพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แต่งตั้งให้เป็นครูประจำโรงเรียนมหาดเล็ก

หลวงจังหวัดเชียงใหม่ และได้รับราชการเป็นครูประจำโรงเรียนมหาดเล็กหลวงจังหวัดเชียงใหม่อยู่จนถึงวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๘ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ยุบโรงเรียนมหาดเล็กหลวงจังหวัดเชียงใหม่ นายเทียม ฉตามนท์ จึงได้ออกจากราชการและกลับมาอยู่กรุงเทพ ฯ และได้ทำงานอยู่ที่สภากาชาดสยามประมาณ ๑๕ ปี

นายเทียม ฉตามนท์ ได้เข้าทำงานอยู่ที่สภากาชาดสยามเมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๔๖๗ จนถึงวันที่โอนไปรับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ คือวันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๓

นายเทียม ฉตามนท์ ได้เริ่มเข้ารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ เมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๓ ในตำแหน่ง เสมียนพนักงานประจำสำนักงานปลัดกระทรวง ได้เลื่อนขั้นและโยกย้ายไปรับราชการประจำสถานทูตไทยในต่างประเทศตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๓	เป็นข้าราชการชั้นตรี
๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๕	ย้ายไปดำรงตำแหน่งนายเวร สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว
๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๗	ย้ายกลับเข้ามาประจำกองคลัง กระทรวงการต่างประเทศ
๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๐	ย้ายไปเป็นแอตตาชี่ประจำสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอน
๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๔	ย้ายกลับเข้ามาประจำกระทรวงการต่างประเทศ

๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๗ ย้ายไปดำรงตำแหน่งเลขานุการกรมประจำสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงจาการ์ตา

๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ เลื่อนขึ้นเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญชั้นเอก และดำรงตำแหน่งเลขานุการโทประจำสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงจาการ์ตา

๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ย้ายกลับเข้ามาประจำกองคลัง กระทรวงการต่างประเทศ

๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ ดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองคลัง กระทรวงการต่างประเทศ และได้ดำรงตำแหน่งนี้อยู่จนถึงแก่กรรม

ชีวิตครอบครัว นายเทียม จตานนท์ ได้ทำการสมรสกับนางสาวละมัย ม่วงวิไรจน์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ไม่มีบุตรธิดาเกิดจากภรรยา ชีวิตในครอบครัวของนายเทียม จตานนท์ จึงมีแต่ความสงบราบรื่นและอันโดษ เมื่อเวลาว่างจากงานอาชีพ นายเทียม จตานนท์ ได้พยายามศึกษาค้นคว้าวิชาโหราศาสตร์และดาราศาสตร์ทั้งจากตำราไทยและต่างประเทศ จนมีความรู้แตกฉาน และเมื่อครั้งย้ายไปรับราชการประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงลอนดอน นายเทียม จตานนท์ ได้พยายามค้นคว้าเพิ่มเติมและได้สะสมตำราเกี่ยวกับวิชานี้ไว้มาก เมื่อย้ายกลับมาประเทศไทย จึงได้ใช้ความรู้ในทางโหราศาสตร์ช่วยเหลือในงานสังคม

ต่าง ๆ อยู่เสมอ ทั้งในการบรรยายและเผยแพร่ความรู้ และการผูกขาด จนเป็นที่ยึดถือและได้รับเกียรติยกย่องทั่วไป

อิสริยาภรณ์

๒๔๘๕	เหรียญเฉลิมพระนคร ๑๕๐ ปี
๒๔๘๖	เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย
๒๔๘๗	เบญจมาภรณ์ช้างเผือก
๒๔๘๗	เหรียญเจ็นบรมราชาภิเษก
๒๔๘๘	จตุรถาภรณ์มงกุฎไทย
๒๔๘๘	จตุรถาภรณ์ช้างเผือก
๒๕๐๐	เหรียญจักรพรรดิมาลา
๒๕๐๕	ตริตาภรณ์มงกุฎไทย

ตำแหน่งมหาดเล็ก อนึ่ง ในขณะที่นายเทียม อดานนท์ รับราชการเป็นครูประจำโรงเรียนมหาดเล็กหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ในระหว่างเดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ จนถึงวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๗ นั้น นายเทียม อดานนท์ ได้รับพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ทรงแต่งตั้งให้ดำรงยศมหาดเล็ก ดังนี้ คือ

๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๖ เป็นมหาดเล็กสำรอง

๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๗ เป็นมหาดเล็กวิเศษ

๓๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ เป็นรองเสวกตรี (เปลี่ยนจากยศมหาดเล็กวิเศษ)

คำไว้อาลัย

โดย

นายถนัด คอมันตร์

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

ในการพระราชทานเพลิงศพนายเทียม ตตานนท์ ซึ่งได้ถึงแก่กรรม
ลงในขณะดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองคลัง กระทรวงการต่างประเทศ
ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศได้พร้อมใจกันรวมจัดพิมพ์หนังสือ
ขึ้นแจกในงาน เพื่อเป็นที่ระลึกแห่งความคิดถึงและความรักใคร่อันมี
ต่อผู้วายชนม์ ผู้จัดการพิมพ์หนังสือได้ขอให้ข้าพเจ้าเขียนคำไว้อาลัย
ในนามของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เพื่อนำลงพิมพ์ใน
หนังสือนี้ด้วย ซึ่งข้าพเจ้าขอถือนับคำขอนั้นด้วยความเต็มใจ ทั้งนี้
เพราะนายเทียม ตตานนท์ เป็นข้าราชการเก่าแก่ของกระทรวงการต่าง
ประเทศ และข้าพเจ้าได้รู้จักมักคุ้นในทางส่วนตัวและได้ร่วมงานทาง
ราชการมาเป็นเวลานานตลอดจนวาระที่นายเทียม ตตานนท์ ได้ถึง
แก่กรรมไป

นายเทียม ตตานนท์ ได้เข้ารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ
มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๐ นับเป็นเวลาราชการในกระทรวงการต่างประเทศ
ตลอดจนถึงแก่กรรมเป็นเวลารวม ๒๕ ปี ซึ่งเป็นเวลาอันยาวนาน ตลอด

เวลาที่รับราชการอยู่ในกระทรวงการต่างประเทศนั้น นายเทียม ดุลยานนท์ ได้เป็นที่ไว้วางใจและรักใคร่ของผู้บังคับบัญชา และเนื่องด้วยเป็นผู้มีจิตใจอันกอบด้วยความสามัคคีรักใคร่หมู่คณะ ตลอดจนความโอบอ้อมอารีอันมีต่อเพื่อนฝูงและข้าราชการชั้นผู้น้อย จึงทำให้นายเทียม ดุลยานนท์ เป็นที่รู้จักและเป็นที่รักใคร่ของบรรดาเพื่อนข้าราชการโดยทั่วไป ส่วนข้าราชการชั้นผู้น้อยก็มีความเคารพนับถือในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่ที่ให้ความเป็นมิตรและความเอื้อเฟื้อแก่ข้าราชการชั้นผู้น้อยตลอดเวลาเสมอมา

ในด้านการปฏิบัติราชการ เนื่องด้วยความอุตสาหะและความเอาใจใส่อันมีต่องานในหน้าที่ของตน จึงทำให้นายเทียม ดุลยานนท์ ได้รับความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ของตนตลอดมา เริ่มตั้งแต่ตำแหน่งเสมียนพนักงานใน พ.ศ. ๒๔๗๑ จนกระทั่งได้รับแต่งตั้งเป็นหัวหน้ากองในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ในระหว่างรับราชการก็ได้รับแต่งตั้งให้ไปดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในต่างประเทศหลายแห่ง คือ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงลอนดอน และสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงจาการ์ตา ในบั้นปลายของชีวิตคือเมื่อใกล้จะถึงแก่กรรม ถึงแม้จะมีอายุใกล้ด้วยที่จะครบเกษียณ แต่นายเทียม ดุลยานนท์ ก็คงยังปฏิบัติราชการด้วยความขยันหมั่นเพียร และได้มาปฏิบัติราชการอยู่จนวันสุดท้ายแห่งชีวิต

ในการเขียนคำไว้อาลัยให้แก่นายเทียม ดุลยานนท์ นี้ ทำให้ข้าพเจ้ามีโอกาสรำลึกย้อนไปถึงชีวิตการรับราชการของข้าราชการเก่าแก่ของ

กระทรวงการต่างประเทศผู้หนึ่ง ซึ่งได้ปฏิบัติราชการมาด้วยความเรียบร้อยตลอดเวลาราชการอันยาวนาน และได้จากไปท่ามกลางความรักใคร่นับถือและความเศร้าสลดใจของบรรดาเพื่อนข้าราชการอื่น ๆ

ข้าพเจ้าขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยโปรดคุ้มครองรักษาวิญญาณของนายเทียน ฉตานนท์ ไม่ว่าจะสิงสถิตอยู่ ณ แห่งใด จงประสบสุขในสัมปรายภพนั้น.

ถนัด คอมันตร์

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

หนังสือเทศน์

คณะข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ

ทั้งพระราชอาคันตุกะในกระทรวงและในต่างประเทศ

ได้ร่วมแรงร่วมใจสร้างสมพระเกียรติยศเป็นอนุสรณ์

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายเทียม ดุลยพันธ์

ณ ฌาปนสถานวัดมกุฎกษัตริยาราม

ตุลาคม ๒๕๐๑

สารบาญ

ทางไมตรีกับฝรั่งในรัชกาลที่ ๑ .... หน้า ๑

ไปตุเกศมาเจริญทางพระราชไมตรี .... ,, ๒

หมายรับสั่งว่าด้วยรับแขกเมืองไปตุเกศ .... ,, ๔

ห้ามมิให้แขกเมืองเข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์น .... ,, ๓

ห้ามมิให้แขกเมืองถวายบังคมลาก่อน .... ,, ๗

ห้ามมิให้แห่พระราชสาส์นไปลงเรือ .... ,, ๙

ทางไมตรีกับฝรั่งในรัชกาลที่ ๒ .... ,, ๑๑

ไปตุเกศเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี .... ,, ๑๒

ไปตุเกศเข้าเมืองมาเกาให้ทูตเข้ามา .... ,, ๑๓

เหตุที่ส่งมาคุมทัพไปตุเกศ .... ,, ๑๓

ทูตไปตุเกศเข้าเฝ้า .... ,, ๑๗

อนุญาตให้ไปตุเกศไปมาค้าขาย .... ,, ๑๗

เรื่องมิไมตรีกับไปตุเกศ .... ,, ๒๓

อธิบายเรื่องการที่ต่างประเทศถวายของ .... ,, ๒๕

ไปตุเกศขอทำสัญญา .... ,, ๒๕

ไปตุเกศขอตั้งกงสุลเมืองราช .... ,, ๒๖

พระราชทานที่ให้ตั้งสถานกงสุลไปตุเกศ .... ,, ๒๖

ยกตั้งกงสุลไปตุเกศเป็นรุ่นแรกไทย .... ,, ๒๖

ทำหนังสืออนุญาตการค้าขายแทนสัญญา .... หน้า ๑๖
อธิบายวิธีทำหนังสือสัญญาอย่างโบราณเ .... ,, ๑๗
อังกฤษเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี .... ,, ๑๗
เรสิเดนต์เมืองสิงคโปร์บอกมาว่าทูตอังกฤษจะเข้ามา
กรุงเทพ ฯ .... ,, ๑๗
โปรดให้พระยาสุริยวงศ์มนตรีว่าที่พระคลัง .... ,, ๑๙
เหตุที่อังกฤษแต่งทูตมา .... ,, ๑๙
ความประสงค์ของอังกฤษที่แต่งทูตเข้ามา ... . ,, ๑๙
คำสั่งของรัฐบาลอินเดียที่สั่งทูต .... ,, ๒๑
ครอเฟิด ทูตอังกฤษเข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ ... . ,, ๒๔
อักษรสาส์นผู้สำเร็จราชการอินเดียของอังกฤษ .... ,, ๒๕
เครื่องราชบรรณาการที่อังกฤษถวาย .... ,, ๒๗
เสด็จออกแขกเมืองทูตอังกฤษ .... ,, ๒๗
ความลำบากในการปรึกษากับทูตอังกฤษ .... ,, ๒๗
ข้อปรึกษากันในระหว่างไทยกับอังกฤษ .... ,, ๓๒
ว่ากันด้วยการค้าขาย .... ,, ๓๒
ว่ากันด้วยเรื่องเมืองไทรบุรี .... ,, ๓๓
การปรึกษากับทูตอังกฤษไม่ตกลงกัน .... ,, ๓๔
ว่ากันด้วยเรื่องหนังสือตอบ .... ,, ๓๕
เกิดเหตุเรื่องนายเรือของทูต ขายของหนีภาษี .... ,, ๓๕

เกิดเหตุเรื่องราวอังกฤษกับพม่าแผ่นดินแรกรัชกาล
หนังสือไทย ..... หน้า ๒๕
พระราชทานของตอบแทน ..... ,, ๓๕
หนังสือไทยตอบอังกฤษ ..... ,, ๓๖
หนังสือกล่าวโทษครอเฟิด ..... ,, ๓๖
ครอเฟิดไปเมืองญวน ..... ,, ๓๖
ครอเฟิดมาเป็นเรสิเดนต์เมืองตังคไปร์ ..... ,, ๓๖
ครอเฟิดกลับคิดต่อไทย ..... ,, ๓๖
ผลของการที่รัฐบาลอินเดียของอังกฤษแต่งทูตเข้ามา
เมืองไทย ..... ,, ๓๗
ทางไมตรีกับฝรั่งในรัชกาลที่ ๓ ..... ,, ๓๗
อังกฤษเกิดรบกับพม่าครั้งแรก ..... ,, ๓๗
ไทยแต่งกองทัพออกไปตั้งตามแดนพม่า ..... ,, ๓๗
อังกฤษขอให้ไทยช่วยรบพม่า ..... ,, ๓๗
เหตุที่ไทยไม่ตกลงกับอังกฤษในเรื่องรบพม่า ..... ,, ๓๗
อังกฤษให้นายร้อยเอก เบอร์นี เป็นทูตเข้ามา ..... ,, ๔๓
ไทยกับอังกฤษทำหนังสือสัญญากันครั้งแรก ..... ,, ๔๓
อัชฌาสัยของผู้ดำเนินราชการอินเดีย ..... ,, ๔๓
นายร้อยเอกเฮนรี เบอร์นี นำหนังสือสัญญามาเปลี่ยน ,, ๔๗
อเมริกันเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี
เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ ..... ,, ๕๐

หมายรับสั่ง ว่าด้วยนายเอดมันด์รอเบิต ทูตอเมริกัน
เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี .... หน้า ๕๓
จดหมายเหตุ เรื่องทูตอเมริกันเข้ามาเจริญทางพระราช
ไมตรี .... ,, ๕๖
บริษัทอิสต์อินเดียแต่งให้นายริดซันเข้ามาขอทำสัญญา
ซื้อข้างไทย .... ,, ๕๙
นายริดซันถวายเครื่องราชบรรณาการ .... ,, ๖๐
ของหลวงพระราชทานตอบแทน .... ,, ๖๑
ไทยขอยกเลิกหนังสือสัญญาบางข้อต่ออังกฤษ .... ,, ๖๓
อเมริกันขอแก้หนังสือสัญญา .... ,, ๖๗
อเมริกันและอังกฤษ เข้าใจผิดในประเพณีการค้าขาย
ของไทย .... ,, ๖๗
เหตุที่ทูตอเมริกันเข้ามา .... ,, ๖๗
จดหมายเหตุ เรื่องบัลเตศ์เตีย ทูตอเมริกันเข้ามา
เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๓ .... ,, ๖๙
เรือรบอเมริกันมาถึงสันดอน .... ,, ๖๙
ว่าด้วยกำหนดวันรับทูต .... ,, ๗๓
ทูตมาถึงกรุงเทพ ฯ .... ,, ๗๒
ทูตไปหาพระยาศรีพิพัฒน์ .... ,, ๗๕
จดหมายทูตมีถึงพระยาศรีพิพัฒน์ ฉบับที่ ๑ .... ,, ๗๙
คำของทูตเตรียมตระกราบทูลพระกรุณา .... ,, ๗๕

จดหมายพระยาศรีพัฒมนตรีบอบทูต ฉบับที่ ๑ .... หน้า ๘๖
จดหมายทูตมีถึงเจ้าพระยาพระคลัง .... ,, ๘๑
จดหมายทูตมีถึงพระพายใยยวรนาถ .. .. ,, ๘๖
จดหมายพระพายใยยวรนาถมีถึงนายพลเรือบอเมริกัน ,, ๘๓
ตั้งเต้ยงให้เรือรบอเมริกัน .... ,, ๑๐๐
ตั้งทูตไปจากกรุงเทพ ฯ .... ,, ๑๐๒
จดหมายทูตมีถึงพระยาศรีพัฒน์ ฉบับที่ ๒ .... ,, ๑๐๒
จดหมายนายพลเรือรบอเมริกันถึงพระพายใยยวรนาถ .... ,, ๑๐๖
คำเบาอักษรคำนี้ของประธานาธิบดีอเมริกัน ที่ตรงกับ
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว .... ,, ๑๐๗
คำนามราชทินนามเดียเบียทูตอเมริกัน .... ,, ๑๐๘
คำให้การจีนเฉียงที่มากับเรือทูตอเมริกัน .... ,, ๑๐๙
คำเบาหมายรับสั่งในการรับทูตอเมริกัน .... ,, ๑๑๒
รายนามบุคคลที่ปรากฏในจดหมายเหตุเรื่องบัดเดียเดีย
ทูตอเมริกันเข้ามาในรัชกาลที่ ๓ เท่าที่ค้นได้ ,, ๑๑๖
อังกฤษขอแก้หนังสือสัญญา .... ,, ๑๑๗
จดหมายเหตุ เรื่องเซอร์เฮนรีปรุก ทูตอังกฤษเข้ามา
ขอแก้หนังสือสัญญา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๓ .... ,, ๑๑๙
คำแปล หนังสือเซอร์เฮนรีปรุกถึงเจ้าพระยาพระคลัง ,, ๑๒๐
จดหมายคำตอบหนังสือระหว่างเจ้าพระยาพระคลัง
กับเซอร์เฮนรีปรุก .... ,, ๑๒๓

คำแปลหนังสือหลอดปลมะส์ตันถึงเจ้าพระยาพระคลัง หน้า ๑๒๗
จดหมายคำสนทนาในระหว่างคมีนไวยกรนาถ
กับเซอร์เซมส์บรุก .... ,, ๑๒๙
รายงานม้าตีนลีกตรงที่กำปั่นของทูตติดร่อง .... ,, ๑๓๒
กระแสพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับเรื่องทูต .... ,, ๑๓๔
รับเซอร์เซมส์บรุกมาพักในกรุง ฯ .... ,, ๑๔๐
จดหมายคำสนทนาในระหว่างเสนาบดีกับเซอร์
เซมส์บรุก .... ,, ๑๔๓
หนังสือเซอร์เซมส์บรุกถึงเจ้าพระยาพระคลัง ฉบับที่ ๑ ,, ๑๔๗
หนังสือเซอร์เซมส์บรุกถึงเจ้าพระยาพระคลัง ฉบับที่ ๒ ,, ๑๔๗
หนังสือเซอร์เซมส์บรุกถึงเจ้าพระยาพระคลัง ฉบับที่ ๓ ,, ๑๕๐
หนังสือเซอร์เซมส์บรุกถึงเจ้าพระยาพระคลัง ฉบับที่ ๔ ,, ๑๕๒
ร่างหนังสือสัญญาที่เซอร์เซมส์บรุกส่งให้เจ้าพระยา
พระคลัง .... ,, ๑๕๔
หนังสือเซอร์เซมส์บรุกถึงเจ้าพระยาพระคลัง ฉบับที่ ๕ ,, ๑๕๙
ร่างสัญญาพิกัดสินค้า .... ,, ๑๖๐
จดหมายเหตุ ถวายร่างหนังสือตอบเซอร์เซมส์บรุก ,, ๑๗๐
หนังสือเจ้าพระยาพระคลังตอบจดหมายฉบับที่ ๑
ของเซอร์เซมส์บรุก .... ,, ๑๗๓

หนังสือเจ้าพระยาพระคลังตอบจดหมายฉบับที่ ๒
ของเซอร์เฮนรีเบอรุก .... หน้า ๑๗๓
หนังสือเจ้าพระยาพระคลังตอบจดหมายฉบับที่ ๓
ของเซอร์เฮนรีเบอรุก .... ,, ๑๗๖
คำปรึกษาราชทูตฉะของ ๆ ที่ตรวจร่างสัญญา .... ,, ๑๘๓
หนังสือเซ่นาบดีพร้อมกันมีถึงเซอร์เฮนรีเบอรุก .... ,, ๒๐๐
หนังสือเจ้าพระยาพระคลังตอบหลอดปอมรต์ตัน.... .... ,, ๒๑๓
รายนามบุคคลที่ปรากฏในจดหมายเหตุเรื่อง
เซอร์เฮนรีเบอรุก .... ,, ๒๑๙
ทางไมตรีกับฝรั่งในรัชกาลที่ ๔ .... ,, ๒๒๓
อังกฤษแต่งทูตเข้ามาขอตราสัญญาทางพระราชไมตรี
เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๔ .... ,, ๒๒๕
พระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระราชทานไปยังเซอร์รอยอนเบาริ่ง
ว่าด้วยจัดคนรับรอง .... ,, ๒๒๗
พระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระราชทานไปยังเซอร์รอยอนเบาริ่ง
ว่าด้วยการยิงสลุตรับราชทูต .... ,, ๒๓๓
พระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระราชทานไปยังเซอร์รอยอนเบาริ่ง
ว่าด้วยการจัดระเบียบเรียงพระราชพิธีต่างประเทศ
สยามเป็นต้น .... ,, ๒๓๕

หมายรับสั่ง เรื่องต้อนรับเซอร์ยอนเบาริง .... หน้า ๒๔๓
ฉบับที่ ๑ เรื่องจัดของไปทักทูตที่เมืองสมุทรปราการ ,, ๒๔๓
ฉบับที่ ๒ เรื่องจัดสิ่งของไปทักทูตที่เรือกลไฟ .... ,, ๒๔๕
ฉบับที่ ๓ เรื่องพระราชทานเบี้ยเลี้ยงทูต .... ,, ๒๔๓
ฉบับที่ ๔ เรื่องให้จุดไฟรายทางที่ทูตเข้าเฝ้า .... ,, ๒๔๕
ฉบับที่ ๕ เรื่องหมายกำหนดการเด็ดจออกรับแขกเมือง .... ,, ๒๔๕
ฉบับที่ ๖ เรื่องจ่ายเลขเข้ากระบวนตั้งรับแขกเมือง ,, ๒๕๓
ฉบับที่ ๗ เรื่องจัดการเพิ่มเติม .... ,, ๒๕๓
ฉบับที่ ๘ เรื่องจัดเรือรับแขกเมือง .... ,, ๒๕๔
ฉบับที่ ๙ อธิบายเรื่องเรือรับราชทูต .... ,, ๒๕๕
ฉบับที่ ๑๐ เรื่องเลื่อนกำหนดแขกเมืองเข้าเฝ้า.... .... ,, ๒๕๖
ฉบับที่ ๑๑ เรื่องจัดเรือ ๕ ลำรับแขกเมือง .... ,, ๒๕๖
ฉบับที่ ๑๒ เรื่องเกณฑ์จุกช่องล้อมวง .... ,, ๒๕๗
ฉบับที่ ๑๓ เรื่องกระบวนแห่รับเด็ดจพระราชดำเนินราชวราราม.... .... ,, ๒๕๗
ฉบับที่ ๑๔ เรื่องตั้งกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ,, ๒๖๐
ฉบับที่ ๑๕ เรื่องเกณฑ์กระบวนแห่พระราชสาส์นไปส่งเรืออังกฤษ .... ,, ๒๖๒
ฉบับที่ ๑๖ เรื่องเกณฑ์กระบวนแห่พระราชสาส์นไปส่งเรืออังกฤษ .... ,, ๒๖๓

ฉบับที่ ๑๗ ตั้งกระบวนแห่พระราชสาส์นไปส่ง
เรืออังกฤษ .... หน้า ๒๖๕
ฉบับที่ ๑๘ จรเข้คาบประทับตำหนักน้ำ
ให้แยกเมืองทูลลา .... ,, ๒๖๗
ฉบับที่ ๑๙ เรื่องอนุญาตให้อเมริกันไปมา
นอกด่านทางได้ .... ,, ๒๖๗
หมายรับสั่ง เรื่องเข้คาบอกรับแยกเมืองอังกฤษ ฝรั่งเศส
ที่พระตะบองราษฎรอย่างปกติ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๗ .... ,, ๒๖๗
หมายรับสั่ง เรื่องกงสุลเมืองมูเตียเข้ามาฯ .... ,, ๒๗๐
อังกฤษนำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีเข้ามาเปลี่ยน
เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๗ .... ,, ๒๗๑
หมายรับสั่ง เรื่องต้อนรับฮาร์ปากษ์ ทูตอังกฤษ .... ,, ๒๗๓
ฉบับที่ ๑ เรื่องจัดของไปทักทูตและรับทูตเข้ามา
ณ กรุงเทพ ฯ .... ,, ๒๗๓
ฉบับที่ ๒ เรื่องให้พระยามนตรีสุริยวงศ์ไปรับทูตอังกฤษ
ที่เมืองสมุทรปราการ .... ,, ๒๗๖
ฉบับที่ ๓ เรื่องจัดปืนยิงสลุตรับแยกเมือง .... ,, ๒๗๘
ฉบับที่ ๔ เรื่องยิงสลุตที่ป้อมมีคบ้างนก .... ,, ๒๗๙
ฉบับที่ ๕ เรื่องเกณฑ์พร้อและปืนยิงแห่พระราชสาส์น ,, ๒๗๙
ฉบับที่ ๖ เรื่องจุดไฟรับแยกเมืองตามช่องที่มา .... ,, ๒๘๑
ฉบับที่ ๗ เรื่องจดการรับทูต ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ,, ๒๘๑

ฉบับที่ ๗ เรื่องเตรียมเข้าเฝ้าในเวลารับแขกเมือง .... หน้า ๒๗๒
ฉบับที่ ๘ เรื่องจัดของส่งเรือพระที่นั่งที่ไปส่งแขกเมือง
อังกฤษ .... ,, ๒๗๓
ฉบับที่ ๑๐ เรื่องเตรียมเข้าเฝ้าในเวลารับแขกเมือง.... ,, ๒๗๔
ฉบับที่ ๑๑ เรื่องราชทูตอังกฤษเข้าเฝ้า เกณฑ์
ข้าราชการเฝ้าตามที่กำหนดให้ .... ,, ๒๗๔
ฉบับที่ ๑๒ เรื่องราชทูตอังกฤษเข้าเฝ้า ให้จัดการ
รับให้พร้อม .... ,, ๒๗๕
ฉบับที่ ๑๓ เรื่องเกณฑ์เรือแห่พระราชดำเนิน ... ... ,, ๒๗๖
ฉบับที่ ๑๔ เรื่องจัดเรือนำแห่พระราชดำเนิน .... ,, ๒๗๖
ฉบับที่ ๑๕ เรื่องเกณฑ์เรือมังกรในการรับทูต ... . ,, ๒๗๗
ฉบับที่ ๑๖ เรื่องมีละครหลวงที่พระที่นั่งดุสิต
มหาปราสาท .... ,, ๒๗๗
ฉบับที่ ๑๗ เรื่องราชทูตอังกฤษเข้าเฝ้า .... ,, ๒๗๙
ฉบับที่ ๑๘ เรื่องฮ่าร์ปากส์กับขุนนางอังกฤษเข้าเฝ้า ,, ๒๘๐
ฉบับที่ ๑๙ เรื่องจ่ายน้ำมันตามตะเกียงรับราชทูตอังกฤษ
ในเวลาเข้าเฝ้า .... ,, ๒๘๑
ฉบับที่ ๒๐ เรื่องจัดเรือรับราชทูตเข้าเฝ้า .... ,, ๒๘๑
ฉบับที่ ๒๑ เรื่องมีละครให้แขกเมืองดู .... ,, ๒๘๒
ฉบับที่ ๒๒ เรื่องให้งดจ่ายข้าวสารให้แขกเมืองอังกฤษ ,, ๒๘๓
ฉบับที่ ๒๓ เรื่องทูตเข้าเฝ้าที่พระที่นั่งราชฤดี .... ,, ๒๘๔

อเมริกันแต่งทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี
เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๗ .... หน้า ๒๙๖
หมายรับสั่ง เรื่องต้อนรับแอร์ ทูตอเมริกัน .... ,, ๒๙๖
ฉบับที่ ๑ เรื่องจัดสิ่งของไปรับทูตที่เมืองสมุทรปราการ ,, ๒๙๖
ฉบับที่ ๒ เรื่องจัดเรือไปรับเครื่องราชบรรณาการ .... ,, ๒๙๘
ฉบับที่ ๓ เรื่องจัดเรือพายไปรับทูตที่เมืองสมุทรปราการ ,, ๒๙๘
ฉบับที่ ๔ เรื่องจัดเรือรับทูตอเมริกันมาหยุดที่ปากคลอง
ผดุงกรุงเกษม และจัดของให้ทูตให้พร้อม .... ,, ๒๙๘
ฉบับที่ ๕ เรื่องจัดเรือรับทูตอเมริกัน .... ,, ๓๐๐
ฉบับที่ ๖ เรื่องจัดเรือรับทูตอเมริกัน .... ,, ๓๐๑
ฉบับที่ ๗ เรื่องจัดการรับรองและจัดของไปรับทูต .... ,, ๓๐๒
ฉบับที่ ๘ เรื่องทูตอเมริกันจะเข้าเฝ้า .... ,, ๓๐๔
ฉบับที่ ๙ เรื่องทูตเฝ้าที่พลับพลาท้องสนามหลวง .... ,, ๓๐๔
ฉบับที่ ๑๐. เรื่องทูตอเมริกันทูลลากลับ .... ,, ๓๐๖
หมายรับสั่ง เรื่องจัดการรับรองกงสุลอังกฤษ ที่จะมาอยู่
ประจำกรุงเทพ ฯ .... ,, ๓๐๗
ฝรั่งเศสแต่งทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี
เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๗ .... ,, ๓๑๑
จดหมายเหตุ เรื่องต้อนรับมองซิเออร์ ราชทูตฝรั่งเศส ,, ๓๑๓
หมายรับสั่ง เรื่องต้อนรับราชทูตฝรั่งเศส .... ,, ๓๓๕

ฉบับที่ ๑ เรื่องเตรียมการเด็จออกรับมองติคนีราชทูต หน้า ๓๑๕
ฉบับที่ ๒ ว่าด้วยจัดเรือพายไปรับราชทูตฝรั่งเศส
กับขุนนางรวม ๒๖ คน ที่บ้านเจ้าพระยารวิวงศ์
มหาโกษาธิบดี มาส่งท่าพระ .... ,, ๓๑๗
ฉบับที่ ๓ ว่าด้วยเกณฑ์กระบวนแห่รับพระรูปพระเจ้า
แผ่นดินฝรั่งเศสแต่ท่าพระ เข้าประตูวิเศษชัยศรี ,, ๓๑๘
ฉบับที่ ๔ ว่าด้วยเกณฑ์เรือรับราชทูตกับขุนนาง
และทหารฝรั่งเศสตามแห่ พระรูปพระเจ้าแผ่นดิน
ไปส่งในพระบรมมหาราชวัง มีทหารบีน
ฝรั่งเศส ๑๐๐ คน เกณฑ์เรือเพิ่มเติมให้พอ .... ,, ๓๑๙
ฉบับที่ ๕ เรื่องให้พนักงานไปรับเครื่องราชบรรณาการ
ของฝรั่งเศสที่บ้านสมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่ .... ,, ๓๒๐
ฉบับที่ ๖ เรื่องบุตรภรรยาราชทูตฝรั่งเศสเข้ามาเฝ้า
แล้วไปดูวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ให้จัดการรับ
ให้สะอาด .... ,, ๓๒๑
ฉบับที่ ๗ เรื่องมีละครที่โรงทหารหน้าโรงหล่อ
ให้แขกเมืองฝรั่งเศสดู .... ,, ๓๒๒
หมายรับสั่ง เรื่องจัดเรือรับพระราชสาส์นกรุงปารีส
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๑ .... ,, ๓๒๓
หมายรับสั่ง เรื่องเด็จออกรับกงสุลฝรั่งเศส
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๑ .... ,, ๓๒๔

หมายรับสั่ง เรื่องจัดการรับรองมิสเตอร์เอ ราดิอังกฤษ
เข้าเฝ้าทูลพระละอองธุลีพระบาท .... หน้า ๓๒๙
ไปฝรั่งเศสแต่งทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ .... ,, ๓๓๐
หมายรับสั่ง เรื่องตอบรับทูตไปฝรั่งเศส .... ,, ๓๓๑
ฉบับที่ ๑ เรื่องให้จัดทหารปากคลองผดุง รับราชทูต
ไปฝรั่งเศส .... ,, ๓๓๑
ฉบับที่ ๒ เรื่องจารึกพระราชลัญจกรนี้ไปประเทศโปรตุเกส
ให้ทิณเทาท์แครดั่งไปครอยประโคม .... ,, ๓๓๒
ฉบับที่ ๓ เรื่องแวกเมืองจะมาดูตรครีสมาสไกลวัด
ให้จัดการรับรองให้ดี .... ,, ๓๓๓
ฉบับที่ ๔ เรื่องแวกเมืองเข้าเฝ้าถวายหน้า ทูตเข้ามาชม
วังหน้าแต่งพระองค์เข้าเฝ้าให้พร้อม .... ,, ๓๓๔
หมายรับสั่ง เรื่องถวายตุ๊กตาเข้าเฝ้าถวายอักษรลาลัน
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๒ .... ,, ๓๓๕
ปรูเซียแต่งทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ .... ,, ๓๓๖
หมายรับสั่ง เรื่องตอบรับทูตปรูเซีย .... ,, ๓๓๖
ฮอลันดาแต่งทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ .... ,, ๓๓๗

หมายรับสั่ง เรื่องราชทูตฮอลันดาเข้าเฝ้ากราบถวายบังคมลา ให้จัดการให้พร้อม .... หน้า ๓๓๗
หมายรับสั่ง เรื่องเตรียมแห่พระราชสาส์นส่งเรืออเมริกันนอกสันดอน .... ,, ๓๓๘
หมายรับสั่ง เรื่องเลื่อนกำหนดแห่พระราชสาส์นไปส่งเรืออเมริกัน .... ,, ๓๔๒
โปตุเกศและเยอรมันนำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีเข้ามาเปลี่ยน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔ .... ,, ๓๔๓
หมายรับสั่ง เรื่องกงสุลโปตุเกศและเยอรมันกับขุนนางรวม ๕ คนเข้าเฝ้าที่พระที่นั่งอนันตสมาคม ขอเปลี่ยนหนังสือสัญญา .... ,, ๓๔๓
ปรูเซียแต่งทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔ .... ,, ๓๔๗
หมายรับสั่ง เรื่องต้อนรับทูตปรูเซีย .... ,, ๓๔๗
ฉบับที่ ๑ เรื่องจัดของไปรับทูตปรูเซีย .... ,, ๓๔๗
ฉบับที่ ๒ เรื่องมัคะครที่ท้องสนามหลวงให้ราชทูตปรูเซียดู .... ,, ๓๔๘
ฉบับที่ ๓ เรื่องจัดเสบียงให้เรือเสพสหายไปส่งทูตนอกสันดอน และให้ไปรับทูตที่เพชรบุรีด้วย .... ,, ๓๔๙
ฉบับที่ ๔ เรื่องแห่พระราชสาส์นไปส่งราชทูตปรูเซียที่ตึกหน้าวัดประยุรวงศ์ .... ,, ๓๕๐

ฉบับที่ ๕ เรื่องราชทูตตระเวนออกไปเพชรบุรี โดยเรือ
แจวเรือพาย ... ... หน้า ๓๕๕
ฉบับที่ ๖ เรื่องแห่พระราชสาส์นตอบพระเจ้าแผ่นดิน
ปรเชียไปส่งให้ทูตทิศกหน้าวัดประยุรวงศ์ ... ... ,, ๓๕๖
ฉบับที่ ๗ เรื่องจัดโต๊ะเลี้ยงเจ้านายและแขกเมือง
ในงานฉลองพระอุโบสถวัดบวรณสันติ์ ตั้งแต่เช้าพ้น
ยามสองวรณ์ ... ... ,, ๓๖๑
ฉบับที่ ๘ เรื่องจัดเรือรับแขกเมืองและเครื่องราช
บรรณาการจากบ้านเจ้าพระยาวิชเยนทร์มหาโกษาธิบดี ,, ๓๖๒
ยังมิได้นำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี
เข้ามาเปลี่ยน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔ ... ... ,, ๓๖๓
หมายรับส่ง เรื่องจัดรับทูตยังมิได้นำสัญญา ... ... ,, ๓๖๓
ฉบับที่ ๙ เรื่องให้จัดเรือไปรับราชทูตทิศทักษิณ
หน้าวัดประยุรวงศ์ ... ... ,, ๓๖๓
ฉบับที่ ๑๐ เรื่องเตรียมรับทูตยังมิได้นำสัญญาเข้าเฝ้า
ถอดเปลี่ยนหนังสือสัญญา ... ... ,, ๓๖๔
ฉบับที่ ๑๑ เรื่องเลื่อนเวลาแขกเมืองเข้าเฝ้า
ไปวันหลัง ๔ นาฬิกา ๑๓ ค่ำ ... ... ,, ๓๖๗
ฉบับที่ ๑๒ เรื่องจัดให้ราชทูตดูการระบำแห่พยุหยาตรา
เดินจากพลับพลาถึงน้ำ ... ... ,, ๓๗๐
ฉบับที่ ๑๓ เรื่องจัดของกำนัลราชทูต ... ... ,, ๓๗๑

หมายรับสั่ง เรื่องรับพระราชสาส์นกับกงสุล
อังกฤษที่ท่าพระ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔ .... หน้า ๓๗๒
หมายรับสั่ง เรื่องเตรียมแห่พระราชสาส์นตอบไป
เยี่ยมเยียนในการที่พระราชชนนีของพระเจ้า
กรุงอังกฤษสวรรคต เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔ ... . ,, ๓๗๓
หมายรับสั่ง เรื่องจัดของกินไปประทานกำมะโดด
นายเรือรบฝรั่งเศสที่หน้าบ้านกงสุลเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๐๔ .... ,, ๓๗๗
หมายรับสั่ง เรื่องประเทศฝรั่งเศสให้เรือรบเข้ามา
ส่งราชทูตสยาม ขุนนางนายทหารเรือรบฝรั่งเศส
เข้าเฝ้าที่พระที่นั่งอนันตสมาคม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔ ,, ๓๗๘
หมายรับสั่ง เรื่องจัดแคร่ ๓ แคร่ไปรับแขกเมือง
ฝรั่งเศสที่ท่าพระ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔ .... ,, ๓๘๐
หมายรับสั่ง เรื่องมีละครที่ท้องสนามหลวง
ให้ตั้งกองรับเสด็จ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔ .... ,, ๓๘๐
หมายรับสั่ง เรื่องแขกเมืองฝรั่งเศสที่นำเรือรบเข้ามา
รับช้างและสัตว์ต่าง ๆ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕ .... ,, ๓๘๓
หมายรับสั่ง เรื่องจัดการรับรองแม่ทัพฝรั่งเศส .... ,, ๓๘๕
หมายรับสั่ง เรื่องจัดตึกหลวงหน้าวัดประยุรวงศาราม
รับแม่ทัพฝรั่งเศสผู้ลำเร็จราชการเมืองไซ่งอน .... ,, ๓๘๕

หมายรับสั่ง เรื่องเตรียมการรับรองมองซิเออร์
ราในนามจุดฝรั่งเศส จะเข้าเฝ้าที่พระที่นั่ง
คุดีคมหาปราสาท เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕ .... หน้า ๓๗๐
หมายรับสั่ง เรื่องจัดสิ่งของไปพักรับมหามงกุฎ ที่เรือ
กลไฟซึ่งเข้ามาเยี่ยมกรุงสยาม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕ ,, ๓๗๗
หมายรับสั่ง เรื่องกำหนดรับรองเรือรบ
อังกฤษเข้าเฝ้า ในพระที่นั่งอนันตสมาคม .... ,, ๓๗๗
หมายรับสั่ง เรื่องตั้งโรงครัวเลี้ยงฝรั่งที่หน้าวัด
มหาธาตุ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖ .... ,, ๓๗๒
หมายรับสั่ง เรื่องพระราชทานเครื่องแต่งราชทูต
ให้นำเครื่องราชอิสริยยศเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย ,, ๓๗๓
หมายรับสั่ง เรื่องให้จัดคนโคมาเลี้ยงฝรั่ง
ที่มาดูงานมหรสพ .... ,, ๓๗๕
หมายรับสั่ง เรื่องให้หาทูตฝรั่งไปเมืองเพชรบุรี
เมืองสมุทรปราการ .... ,, ๓๗๕
หมายรับสั่ง เรื่องจัดเรือรับฝรั่งที่มาใหม่ขึ้นไป
ตามเจ้าคุณกรุงเก่า .. .. ,, ๓๗๕
หมายรับสั่ง เรื่องกำหนดกองจุดฝรั่งเศสกับ
ปากพลวงจะเข้าเฝ้า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖ .... ,, ๓๗๖
ข้อตันตามต่างทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖ .... ,, ๓๗๗

หมายรับสั่ง เรื่องต้อนรับทูตฮอลันดา .... หน้า ๓๙๗
ฉบับที่ ๑ เรื่องจัดเรือแห่พระราชสาส์น .... ,, ๓๙๗
ฉบับที่ ๒ เรื่องกำหนดราชทูตเฝ้าที่พระที่นั่งอมัรนิ
ดมาคม ให้จัดช้างต้นช้างพิเศษรับแขกเมือง .... ,, ๓๙๗
ฉบับที่ ๓ เรื่องให้จัดดอกไม้ธูปสำหรับเครื่องบูชา ... ,, ๔๐๓
ฉบับที่ ๔ เรื่องจัดเรือไปรับเครื่องบรรณาการที่พักทูต
หน้าวัดประยุรวงศ์ .... ,, ๔๐๓
ฉบับที่ ๕ เรื่องเสด็จออกรับแขกเมือง
ให้จัดการให้พร้อม .... ,, ๔๐๒
ฉบับที่ ๖ เรื่องแห่พระราชสาส์นตอบ
พระเจ้าแผ่นดินนิเธอแลนด์ .... ,, ๔๐๒
ฉบับที่ ๗ เรื่องจัดเรือมณีเมขลาส่งพระราชสาส์น .... ,, ๔๐๔
หมายรับสั่ง เรื่องจัดของไปทักแขกเมืองอังกฤษ
ที่มาเยี่ยมกรุงเทพ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖ .... ,, ๔๐๔
หมายรับสั่ง เรื่องกงสุลอังกฤษเข้าเฝ้า
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖.... .... ,, ๔๐๕
หมายรับสั่ง เรื่องให้หาดอกไม้ที่หอมมาตั้ง
รับแขกเมือง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๗ .... ,, ๔๐๖
หมายรับสั่ง เรื่องจัดช้างมายืนรับแขกเมือง .... ,, ๔๐๖
หมายรับสั่ง เรื่องให้จัดม้ามายืนรับแขกเมือง.... .... ,, ๔๐๗

หมายรับสั่ง เรื่องมองซิเออร์โยบาแรัดฝรั่งเศส
ทะเวันผ่านเมือ พ.ศ. ๒๔๐๗ .... หน้า ๔๐๗
หมายรับสั่ง เรื่องพัดสิ่งของไปส่งเรือรบฝรั่งเศส .... ,, ๔๐๗
หมายรับสั่ง เรื่องเตรียมแห่พระราชดำรัส
กรุงฝรั่งเศส .... ,, ๔๐๗
หมายรับสั่ง เรื่องจัดเรือกลไฟไปรับแม่ทัพอังกฤษ
ที่หยุดอันดอน .... ,, ๔๒๔
หมายรับสั่ง เรื่องจัดของไปทักแม่ทัพอังกฤษ .... ,, ๔๒๖
หมายรับสั่ง เรื่องแห่พระราชดำรัสไปกรุงฝรั่งเศส
ส่งกระบวนกงสุล .... ,, ๔๒๗
หมายรับสั่ง เรื่องให้คาดรัดประคดเข้าเฝ้าเมื่อเฉลา
เด็ดจออกแขกเมือง .... ,, ๔๒๗
หมายรับสั่ง เรื่องต้อนรับทูตอเมริกันกับทูตเบลเยียม ,, ๔๒๗
หมายรับสั่ง เรื่องจัดเรือกัดเรือไปรับนายเรือ
อเมริกันที่หนอกอันดอนเมือ พ.ศ. ๒๔๐๗ .... ,, ๔๒๗
หมายรับสั่ง เรื่องกงสุลฝรั่งเศสเฝ้าทูลลาพระแต่งตาป ,, ๔๓๐
หมายรับสั่ง เรื่องให้จดทำบาญชีฝรั่งเศสที่หอนั่งอยู่เมืองจ
องกี๋ใหญ่แห่งหนึ่ง ทูตเมืองมะเกาที่กลับไปจากเมืองไม้
เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์แห่งหนึ่งเมือ พ.ศ. ๒๔๐๐ .... ,, ๔๓๑

หมายรับสั่ง เรื่องจัดการรับราชทูตฝรั่งเศส .... หน้า ๕๓๓
หมายรับสั่ง เรื่องแห่พระรูปสมเด็จพระเจ้า
กรุงฝรั่งเศสเข้ามาในพระราชวัง .... ,, ๕๓๖
หมายรับสั่ง เรื่องแห่พระรูปสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
เข้ามาในพระราชวัง .... ,, ๕๓๗
หมายรับสั่ง เรื่องเกณฑ์เรือไปรับขุนนางฝรั่งเศส .... ,, ๕๓๘
หมายรับสั่ง เรื่องเด็กจอยกรับมองซิเออร์ชาโฟน
กงสุลฝรั่งเศส ถวายพระกล้องทองคำ
เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ .... ,, ๕๓๙
หมายรับสั่ง เรื่องให้จัดการรับทูตโปตุเกศและจัดของ
เลี้ยงจนกว่าทูตจะกลับ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ .... ,, ๕๓๙
ออลันดาส่งทูตเข้ามาขอพระราชไมตรี
เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ .... ,, ๕๔๓
หมายรับสั่ง เรื่องรับพระราชสาส์นประเทศออลันดา ,, ๕๔๐
หมายรับสั่ง เรื่องจัดสิ่งของออกไปทักที
เรือรบฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ .... ,, ๕๔๒
หมายรับสั่ง เรื่องกำหนดขุนนางฝรั่งเศสจะเข้าเฝ้า
ทูพระกฐินจองนั้นมาถึง เกณฑ์เรือรับ
พระราชสาส์นกรุงฝรั่งเศส .... ,, ๕๔๓
สารบาญคันเรือง .... ,, ๕๔๕

เรื่อง ทูตฝรั่ง

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ทางไมตรีกับฝรั่งในรัชกาลที่ ๑

เมื่อครั้งกรุงเก่าเป็นราชธานี ได้มีทางพระราชไมตรีกับฝรั่งชาติโปตุเกศ ตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ต่อมาถึงแผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ ปรากฏว่าได้มีทางพระราชไมตรีกับญี่ปุ่น และฝรั่งชาติวิลันดา อังกฤษ สเปญ และแต่งราชทูตไทยออกไปถึงเมืองวิลันดาในยุโรปเป็นครั้งแรกในแผ่นดินนี้ ถึงแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ได้มีไมตรีกับฝรั่งชาติเดนมาร์ค ต่อมาในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง หรือสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงได้มีทางพระราชไมตรีกับฝรั่งเศสอีกชาติหนึ่ง มีลูกค้าฝรั่งไปมาค้าขาย และมีบาทหลวงเข้ามาตั้งสอนศาสนาคริสต์ดังอยู่ตลอดจนเวลาเสียกรุงเก่าแก่พม่าข้าศึก ในเวลาบ้านเมืองเป็นจลาจล พวกฝรั่งต่างชาติก็พากันไปค้าขายเมืองอื่น ทางพระราชไมตรีที่มีกับต่างประเทศจึงเป็นอันระงับไปคราวหนึ่ง

ในครั้งกรุงธนบุรี พระเจ้ากรุงธนบุรีเป็นพระราชธุระบำรุงการสมาคมและค้าขายกับจีนเป็นสำคัญ มาถึงรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์

ประจบเวลาฝรั่งต่างชาติทำสงครามกัน คราวเอมเปรอนะโปเลียนที่ ๑ การส่งมาคมกับฝรั่ง นาน ๆ จึงมีลูกค้าเข้ามาลำหนึ่ง(๑)

ถึงเดือน ๑๒ ปีมะเมีย จุลศักราช ๑๑๔๗ (พ.ศ. ๒๓๒๗) เป็นปีที่ ๕ ในรัชกาลที่ ๑ องตนวีเส็น แขกเมืองโปตุเกศ เชิญพระราชสาส์นมาโดยเรือสลุบ จะเป็นพระราชสาส์นมาจากกรุงลิสบอนโดยตรง หรือเป็นแต่อักษรสาส์นของเจ้าเมืองมาเก๊า ไม่ปรากฏชัดลงในหมายรับสั่ง เป็นแต่กล่าวว่า แขกเมืองฝารั่งปั๊ตุกันจะได้เข้ากราบถวายบังคมทูลเกล้า ฯ ถวายพระราชสาส์น

กำหนดเข้าเฝ้าทูลเกล้า ฯ ถวายพระราชสาส์น ณ วันเสาร์ แรม ๖ ค่ำ เดือน ๑๒ นั้น แขกเมืองพักอยู่จนถึง เดือนยี่ขึ้น ๑๐ ค่ำ จึงถวายบังคมลาไป เมื่อแขกเมืองจะกลับ ก็โปรดเกล้า ฯ ให้มีพระราชสาส์นตอบมอบแขกเมืองไปด้วย(๒) มีรายการตามหมายรับสั่งดังต่อไปนี้

---

(๑) พระอธิบายของสมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒ หน้า ๒๖๓ นอกจากนี้ยังมีเรื่องพิสดารอยู่ในหนังสือคำอธิบายพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๑ หน้า ๕๐๗ และในหนังสือประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๗ หรือภาคที่ ๓๒ เฉพาะตอนว่าด้วย อธิบายเรื่องเบื้องต้นที่ไทยจะเป็นไมตรีกับฝรั่งเศส ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๙ หรือภาคที่ ๔๕ คำแปลปาฐกถาเรื่องคติของฝรั่งเข้ามาเมืองไทย

(๒) เรื่องนี้ยังไม่ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑

หมายรับสั่งว่าด้วยรับแขกเมืองจุลศักราช

ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๓๖๔

วันอังคาร เดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำ ปีมะเมียอัฐศก มีหมายนายฤทธิ์(๑) ด้วยเจ้าพระยาพระคลังมารับสั่งให้เกณฑ์ ๗ สั่งว่า แขกเมืองฝรั่งเข้ามาครั้งนี้ ๗ ลำ ๗ ลำ จะได้เข้ากราบถวายบังคมพระบรมโกศ ๗ ถวายพระราชสาส์น ณ ท้องพระโรงพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน ณ วันเสาร์ เดือน ๑๒ แรม ๗ ค่ำ เพลาย่ำม่องรุ่ง แตะแขกเมืองถือพระราชสาส์นครั้งนี้มาเรือดีดุบ จะได้เอาเรือดงไปรับ เกณฑ์ให้ข้าราชการใหญ่ผู้ใดเอาเรือพระที่นั่งศรีสัตตบดลไปรับแล้ว ให้ตั้งเคียงแจ่นฟ้า ให้ทำลักษณ์เอาพานแจ่นฟ้า ๒ ชั้นตั้งบนเคียงรับพระราชสาส์น ให้มหาดไทย กลาโหม เกณฑ์เรือยาว ๗ – ๗ ลำเป็นคู่แห่ ๕ คู่ ปืกลองชนะ ๒ คู่ แตะให้กรมท่าจัดเรือกันยาให้แขกเมืองขี่ลำหนึ่งโดยสมควร แห่มาแต่ดุบมาขึ้นท่าช้าง เกณฑ์ให้ข้าราชการเอาฉัตรเหลืองงาดงไปรับ ให้มีสัปทนกั้นพระราชสาส์นคนหนึ่ง ปืกลองชนะ ๕ คู่ แตรงอน แตรฝรั่งโพงให้เกณฑ์พลดงชุนหมื่นนุ่งสมปักฉลายห่มไหมเสื้อครุย ใส่ข้าพอกมีเกียวเดินเคียงเฉลียง ๒ คู่ เดินแห่เฉลียง ๑๐ คู่ เข้ากัน ๑๒ คู่ ทนายบืนแห่หน้า ๑๐ คู่ แห่มาเข้าประตูทวารเทเวศร์ มาพักคอยอาสนถูกขุนฝ่ายขวา ให้พระยาจุฬาเป็นผู้รับแขกเมืองขึ้นก่อน ให้เกณฑ์ข้าพูดตระบอง ๑

---

(๑) นายฤทธิรงค์ นายเวรกลาโหม

กรมพระราชวังบวร กรมพระราชวังหลัง เจ้าต่างกรมฝ่ายหน้า ฝ่ายใน มานั่งทิมดาบชั้นใน (คือ) ตำรวจในทิมดาบหนึ่ง ๓๐ ราวงัง ทิมดาบหนึ่ง ๓๐ (รวม) ๖๐ มานั่งทิมดาบชั้นนอก (คือ) ตำรวจใน ๒ ทิม ๆ ละ ๖๐ เป็น ๑๒๐ ราวงัง ๒ ทิม ๆ ละ ๖๐ เป็น ๑๒๐ (รวม) ๒๔๐ (รวมทั้งสิ้น) ๓๐๐ คน และเกณฑ์หลวงขุนหมื่นมอกตำแหน่งเผ้า มานั่งบนศาลาลูกขุน ศาลาละ ๕๐ คน เฉลี่ยศาลาลูกขุนซ้าย ๑๐๐ คน ขวา ๑๐๐ คน (รวม) ๒๐๐ คน ให้เกณฑ์ทหารบืนใส่เสื้อใส่หมวก ยืนรักษาประตู ๒ ข้างถนน แต่ประตูทวารเทเวศร์จนถึงประตูสุวรรณบริบาล และยืนตามถนนหน้าศาลาลูกขุนซ้ายขวาเลี้ยวไปตามถนนโรงบืนนางตานี ไปตามถนนจนประตูวิเศษชัยศรี และเกณฑ์นั้งกลาบาตที่สนามมวย ๔ กอง ๆ ละ ๒๐๐ คน เกณฑ์ขุนนางจีนญวนแขกฝรั่ง นั่งตรงประตูกำแพงแก้ว ที่เสด็จออกหน้าโรงอาลักษณ์ และให้ราวเครื่องอภิรมย์เชิญเครื่องไปตั้งริมพระที่นั่งดุสิดาภิรมย์ และให้มหาดไทย กลาโหม เกณฑ์ข้าทูลละออง ๆ ผู้ใหญ่กรมพระราชวังหลวง กรมพระราชวังบวร กรมพระราชวังหลัง นุ่งสมปักลาย นุ่งสมปักยก ห่มเสื้อครุย แต่งตัวจงโอ่โถง เข้าเผ้าท้องพระโรงพระที่นั่งจักรพรรดิพิมานตามตำแหน่ง และให้ราวเสื้อพระคลังพิมานอากาศ เอาเสื่อพรมมาปูท้องพระโรง และปูเสื่อทิมดาบทั้ง ๖ ทิมด้วย และศาลาลูกขุนซ้ายขวานั้น ให้จ่าศาลาเอาเสื่อมาปูให้เต็ม และให้มหาดไทย กลาโหม เอาพรมมาปู ณ ศาลาลูกขุน และให้ราวแตรงอน แตรฝรั่ง บีกลองชะนะเข้าไปเตรียมสำหรับประโคมริมท้องพระโรง และให้

พระคลังมหาสมบัติเอาเงินทองมากถม เข้าไปตั้งตามตำแหน่งหน้าแขกเมืองกรมการปลัดทั้งมีเป็นการใหญ่ ให้มหาดไทย กลาโหม จัดแจงกรมวัง เป็นสำรวัดรักษาความให้สมควร อย่าให้ขัดขวางแขกเมืองได้ตามรับสั่ง

ฝ่ายยกทหารเกณฑ์เรือพระที่นั่งศรีจักรดาด กลองชนะลงไปรับพระราชสาส์น ณ ท่าปากลัดตามมาขึ้นประตูท่าช้าง แล้วให้พนักงานตั้งตำรวจหาม พระแกว่งจา และตั้งปืนใบกลองชนะ และคู่แห่ถือบั้นเดินเข้าแห่พระราชสาส์น และรับแขกเมืองฝ่ายรังบัตตุกัน มาเข้าประตูพรหมเทเวศร์ ตามถนนมาถึงประตูสุวรรณบริบาล แล้วเลี้ยวมาตามถนนถูกทุ่น เข้าประตูวิเศษชัยศรี และเกณฑ์ปืนใบกลองแตร และนั่งเรือกลบาดตำหรับแต่งออกแขกเมืองฝ่ายรังบัตตุกัน ณ วันเสาร์ เดือน ๑๒ แรม ๖ ค่ำ ปีมะเมียอัฐศก เป็นคน ๑๓๕๑ ในนี้ (คือ)

รับพระราชสาส์นมาทางเรือ เรือพระที่นั่งศรีจักรดาด ตำรวจใหญ่ขวา พลพาย ๔๕ ปืกลองชนะ ๒ คู่ (รวม) ๔๗ คน

แห่พระราชสาส์นมาทางบก ตำรวจหามพระแกว่งจา ๗ สับหมคัน ๑ ปืกลอง ปืคน ๑ กลองชนะ ๕ คู่ ๑๐ (รวม) ๑๑ แตรงอน ๒ คู่ (เป็น) ๔ ถือปืนแห่หน้าหมายเลือกแต่งปืน ๑๐ คู่ (เป็น) ๒๐ (รวม) ๔๔ คน ปืน ๒ ช้างประตูทวารเทเวศร์ ๕๐ ปืน ๒ ช้างประตูวิเศษชัยศรี ๕๐ (รวม) ๑๐๐ ปืน ๒ ร้านถนน ๒๐๐ นั่งรถกลบาดกองหนึ่ง ๒๐๐ กองหนึ่ง ๒๐๐ กองหนึ่ง ๒๐๐ กองหนึ่ง ๒๐๐ (รวม) ๘๐๐ ปืกลอง ๕๐ คู่ จ่าปี่ ๒ จ่ากลอง ๒ กลองชนะ ๑๐๐ (รวม) ๑๐๔

แตรรับแตรส่งเต็ดๆ แตรฝรั่ง ๔ คู่ (เป็น) ๘ แตรงอน ๔ คู่ (เป็น) ๘ (รวม) ๑๖ (รวมทั้งสิ้น) ๑๒๒๐ คน ดิริ (เป็นคน) ๓๓๕๓ คน

คิดเลขฝ่ายทหารพันทนายและไพร่มิพอ ขอเลขไพร่หลวง เลข ฝ่ายพลเรือน คนกรมพระราชวังบวร เกณฑ์รักษาประตูทวารเทเวศร์ ใส่เสื้อหมวกถือบีนคาบศิลา พันทนายตำรวจในซ้าย ๒๕ ขวา ๒๕ ประตูใน ๕๐ คน ยืนประตูวิเศษชัยศรีใส่เสื้อใส่หมวกถือบีนคาบศิลา พันทนาย ตำรวจใหญ่ซ้าย ๑๕ ขวา ๑๕ (รวม) ๓๐ ตำรวจนอก ซ้าย ๑๐ ขวา ๑๐ (รวม) ๒๐ (รวมทั้งหมด) ๕๐ คน

ยืน ๒ ริมถนน แต่ประตูทวารเทเวศร์ ตามถนนเลียบริมถนน หลังศาลาลูกขุนถึงประตูวิเศษชัยศรี ตำรวจเลว ตำรวจในซ้าย ๒๕ ขวา ๒๕ (รวม) ๕๐ ตำรวจใหญ่ซ้าย ๒๐ ขวา ๒๐ (รวม) ๔๐ ตำรวจนอกซ้าย ๒๐ ขวา ๒๐ (รวม) ๔๐ ส่นมทหารซ้าย ๒๐ ขวา ๒๐ (รวม) ๔๐ ส่นมกลางซ้าย ๑๐ ขวา ๑๐ (รวม) ๒๐ พันทนายทหาร ในซ้าย ๔๐ ขวา ๔๐ (รวม) ๘๐ (รวมทั้งหมด) ๒๘๐ คน

เกณฑ์นั่งรวกลาบาต ใส่เสื้อใส่หมวกถือบีนคาบศิลา หมู่ตำรวจ ในซ้าย ๖๐ ขวา ๖๐ (รวม) ๑๒๐ หมู่ตำรวจใหญ่ซ้าย ๖๐ ขวา ๖๐ (รวม) ๑๒๐ หมู่ตำรวจนอกซ้าย ๔๐ ขวา ๔๐ (รวม) ๘๐ หมู่ส่นม ทหารซ้าย ๔๐ ขวา ๔๐ (รวม) ๘๐ หมู่ส่นมกลางซ้าย ๒๐ ขวา ๒๐ (รวม) ๔๐ หมู่ทหารในซ้าย ๔๐ ขวา ๔๐ (รวม) ๘๐ หมู่อาสาเดโช ๔๐ อาสาท้ายน้ำ ๔๐ (รวม) ๘๐ หมู่เชนทองซ้าย ๔๐ ขวา ๔๐ (รวม) ๘๐

หมู่อาฬาฑ์ซ้าย ๔๐ ขวา ๔๐ (รวม) ๘๐ หมู่รักษายงค์ซ้าย ๒๐ ขวา ๒๐ (รวม) ๔๐ (รวม) ๑๐๐ คน ปีกกองระนะแตร แตรงอน ๔ คู่ (เป็น) ๘ แตรวิลันดา ๔ คู่ (เป็น) ๘ (รวม) ๑๐ กองระนะ จ่าปี่คู่หนึ่ง (เป็น) ๒ จ่ากลองคู่หนึ่ง (เป็น) ๒ กองระนะ ๑๐๐ (รวม) ๑๐๔ (รวมแตรและกลอง) ๑๒๐ คน ตั้งอยู่พระที่นั่งยืน ออกมาหว่างโรงช้างพระมหาปราสาท(๑)

วันพฤหัสบดี เดือน ๑๒ แรม ๔ ค่ำ ปีมะเมียอัฐศก พระยาพรรมาพิทักษ์โรงปืนมาแจ้งว่า ได้เรียนว่า คนซึ่งรักษาประตูชัย ๒ ข้างริมถนนและนั่งรักษาบาท แตรคนปีกกองระนะนั้น จะให้ใส่เสื้อใส่หมวกด้วยหรือประการใด พระยาพรรมาสั่งว่า คนซึ่งเกณฑ์รักษาประตูชัยตามถนนนั่งรักษาบาท ใส่เสื้อใส่หมวก ถือปืนคาบศิลา และคนปีกกองระนะ ใส่เสื้อใส่หมวกทุกคน เมื่อตั้งขึ้นหน้าพระยาบำเรอภักดี พระยาท้ายน้ำ

วันศุกร์ เดือนยี่ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีมะเมียอัฐศก ด้วยมีหมายมายังจำนียรมาว่า พระยาพระคลังรับสั่งใส่เกล้า ฯ สั่งว่า ของคนมีเสื้อแขนเมืองปีกันนั้น จะให้เข้ากราบถวายบังคมลา ณ วันอาทิตย์ เดือนยี่ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เพลาเช้า ให้มหาดไทย กลาโหม เกณฑ์ทหารมาตั้งรักษาบาท ณ ทิมตามชั้นใน ข้าราชการทิมหนึ่ง ๒๐ ขวาทิมหนึ่ง ๒๐ (รวม) ๔๐ ทิมตามชั้นนอก ข้าราชการ ๒ ทิมซ้าย ๓๐ (เป็น) ๖๐ ราชการ ๒ ทิมซ้าย ๓๐ (เป็น) ๖๐ (รวม) ๑๒๐ และให้เกณฑ์ทหารมาบีน

---

(๑) คือด้านหน้าพระที่นั่งจักรมหาปราสาททุกวันนี้

ใส่เสื้อแดง เสื้อดำ หมวก ยืนประตูราย ๒ ข้างถนน แต่ประตูวิเศษชัยศรีจนถึงประตูทิมดาบชาววัง และเกณฑ์นั่งกลาบาตที่สนามมวย ๔ กอง ๆ ละ ๕๐๐ เป็นคน ๒๐๐๐ ปืกลองชะนะ ๑๐๐ และให้ขุนนางจีน ขุนนางญวน ขุนนางเขมร ขุนนางฝ่ารั่ง หน้าห้องเครื่องมหาดเล็ก(๑) แถวหนึ่ง เกณฑ์ให้ข้าทูลละออง ๆ ผู้ใหญ่กรมพระราชวังหลวง กรมพระราชวังบวร นุ่งสมปักลายยก ห่มเสื้อครุย แต่งตัวจงโอ่โถง เข้ามาเฝ้าหน้าพระที่นั่งเย็นตามตำแหน่ง(๒)

และให้เจ้าพนักงานเตรียมจัดแจงการให้งามกว่าเมื่อแรกแขกเมืองเข้ามาถวายบังคมครั้งก่อน แต่ว่าครั้งนี้จะให้แขกเมืองรับพระราชทานกินเลี้ยง ณ ศาลาลูกขุนฝ่ายซ้าย และมโหรีปี่พาทย์ละครมาเตรียมรำให้แขกเมืองดูตามรับสั่ง

ฝ่ายทหารเกณฑ์พันทนายตำรวจแล้ว และเลขไพร่หลวงไพร่สมกำลัง ยืนรักษาประตูริมถนน และนั่งรอกลาบาต เลขทหารไม่พอขอเลขพลเรือน ๑๐๙๐ คน ยืนริมประตูพิมานชัยศรี ๕๐ ริมประตูวิเศษชัยศรี ๕๐ (รวม) ๑๐๐ ยืนริมถนน ๒ ข้าง ๒๗๐ (รวม) ๓๗๐ คนนั่งรอกลาบาท ๑๐ หมู่ (รวม) ๒๓๗๐ คนแตรงอน ๔ คู่ (เป็น) ๘

---

(๑) อยู่นอกกำแพงแก้วด้านเหนือพระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัย

(๒) รับแขกเมืองคราวที่กล่าวนี้ เมื่อรับพระราชสาส์น เสด็จ ๆ ออกในพระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัย เมื่อทูตลา เสด็จ ๆ ออกพระที่นั่งดุสิดาภิรมย์ อย่างเสด็จออกมุขเด็จครั้งกรุงเก่า

คนแตรวิลันดา ๔ คู่ (เป็น) ๘ (รวม) ๑๒ คน กลองชะนะ จ่าปี่คู่หนึ่ง (เป็น) ๒ จ่ากลองคู่หนึ่ง (เป็น) ๒ กลองชะนะ ๑๐๐ (รวม) ๑๐๔ (รวมทั้งหมด) ๑๒๐ (รวมทั้งสิ้น) ๖๔๐ คนนั่งรอกตาบาต ถ้ามีหากเหล่าไปราชการทัพปากแพรก(๑) คงอยู่แปดด้ำรวจ ทหารในข้าย ในขวา นั่งรอกตาบาตให้เอกเล่ย ให้เกณฑ์ได้แต่เย็นริมถนนประตูน้ำศาลลูกขุน

วันศุกร์ เดือนยี่ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีมะเมียอัฐศก มีหมายเรียกบริบาลมาว่า ด้วยพระยาพระคลังรับสั่งใส่เกล้า ฯ สั่งว่า จะให้เชิญพระราชลำส์น ณ หอพระมนเทียรธรรมลงไป ณ ตำบล ณ วันจันทร์ เดือนยี่ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เพลาเช้า ๓ โมงจะได้แห่ทางบกไปลงเรือพระที่นั่ง ณ ฉมวนกรมพระราชวังบวร แล้วจะรับแห่ลงไปตำบล และให้มหาดไทยกลาโหม เกณฑ์ขุนหมื่นคู่แห่ หมื่นเด็ดครุยใส่ด้ำพอกแห่ทางบก ๑๐ คู่ เกณฑ์เรือคู่แห่ยาว ๗–๘ วา ๔ คู่ มีกลองชะนะ ๓ คู่ แตรคู่หนึ่งให้ประโคมแห่ทางบกทางเรือ ลงไปจนถึงตำบล และเกณฑ์ให้ตำรวจรับเอาพระเฉลียงตั้งกองล้อมพันเงินพันทองมาด้วย รับพระราชลำส์น ณ หอพระมนเทียรธรรม และให้พันทองเครื่องสูงแห่พระราชลำส์นหน้า ๓ หลัง ๒ (รวม) ๕ คู่ และให้เจ้ากรมมีหายเอาเรือพระที่นั่งผูกม้าหมู บรรทุกพลหายให้เต็มกำลัง มาเตรียมรับพระราชลำส์น ณ ฉมวนกรมพระราชวังบวรไปลงตำบลตามรับสั่ง

---

(๑) ในต้นฉบับกำลังเตรียมทัพรบพม่าครั้งรบที่ท่าดินแดง

ทางไมตรีกับฝรั่งในรัชกาลที่ ๒

ตั้งแต่องตนีเส็น แขกเมืองโปตุเกศ เชิญพระราชสาส์นเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวายในรัชกาลที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๙ นั้นแล้ว ยังไม่พบหลักฐานแสดงว่าฝรั่งชาติใดได้เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีอีก จนถึงรัชกาลที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๖๑ โปตุเกศเจ้าเมืองมาเก๊า จึงแต่งให้นายกาลส์ มันแวนต์ ดิลไวร์ เป็นทูตคุมเครื่องบรรณาการเข้ามาถวายขอเจริญทางพระราชไมตรี

ต่อจากนั้นมาอีก ๔ ปี ถึง พ.ศ. ๒๓๖๕ มาร์ควิส เหสติงส์ ผู้สำเร็จราชการหัวเมืองอินเดียของอังกฤษ แต่งให้นายครอเฟิดเชิญอักษรสาส์นและคุมเครื่องบรรณาการเข้ามาถวาย ขอเจริญทางพระราชไมตรี

สมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงบรรยายเรื่องที่โปตุเกศและอังกฤษ มาขอเจริญทางพระราชไมตรีทั้งสองคราวนั้นไว้โดยพิสดาร ดังต่อไปนี้

โปตุเกศเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี

เรือกำปั่นหลวงชื่อมาลาพระนคร หลวงสุรสาครเป็นนายเรือออกไปค้าขายถึงเมืองหมาเก๊า(๑) ซึ่งโปตุเกศได้ไว้จากจีน โปตุเกศ

---

(๑) ตำบลหมาเก๊าหรือมะเกานั้น เป็นนามของภูเขายอดหนึ่งอยู่ที่ชายทะเลตำบลนั้น ภาษากวางตุ้งเรียกเขายอดนั้นว่า ม่าเก๊าซัง เสียงฝรั่งเรียกตามภาษากวางตุ้ง เพราะฝรั่งเอานามเขายอดนั้นเป็นเครื่องหมายแทนชื่อตำบลนั้น จึงได้เรียกเมืองมะเกาหรือม่าเก๊า แต่ไทยเราเรียกกันแต่ก่อนว่า เมืองหมาเก๊า จึงลงไว้ตามที่ไทยเรียก

เจ้าเมืองหมาเก้าเอาเป็นธุระรับรองเรือสำเภาไทยโดยทางไมตรี และ
ส่งเครื่องบรรณาการให้ได้ค้าขายโดยสะดวก ครั้นเรือมาถึงพระนครศรีอยุธยาเข้ามา
กรุงเทพ ฯ เจ้าเมืองหมาเก้าแต่งให้กาลต์ มันแอนต์ ดิดไอร์ เป็นทูต
คุมเครื่องบรรณาการเข้ามาถวายยังเจริญทางพระราชไมตรี กาลต์
มาด้วยเรือกำปั่นชื่อลิยันเต เป็นเรือต่องเต่า ถึงปากน้ำเจ้าพระยา
ณ วันพฤหัสบดีเดือน ๕ แรม ๑๐ ค่ำ ปีขาลฉัศกศักราช ๑๑๘๖ (พ.ศ. ๒๓๖๗)
ผู้รักษาเมืองสมุทรปราการบอกเข้ามาให้กราบบังคมทูล ฯ ทรงพระราช
ดำริว่า เมื่อเรือไทยออกไปค้าขายถึงเมืองหมาเก้า เขารับรองแต่ดง
ไมตรีเป็นอันดี เมื่อเขามาถึงสมควรที่จะรับรองตอบแทน อีกประการหนึ่ง
ในเวลานี้ในกรุง ฯ ถ้าต้องการทำเรือปืนไว้สำหรับรักษาพระนคร
ทรงพระราชดำริเห็นว่า ถ้ามีทางไมตรีไว้กับไปตุเกศ การซื้อหา
ปืนจะสะดวกขึ้น จึงโปรดให้อนุญาตให้เรือไปตุเกศขึ้นมาถึงกรุงเทพ ฯ
ให้ทอดสมออยู่ที่หน้าบ้านพระยาสุริยวงศ์มนตรี กาลต์ไปตุเกศเข้ามา
ครั้งนี้ถือหนังสือเจ้าเมืองมาเก๊ามาถึงเสนาบดี แปลออกได้ความว่า
ทางพระราชไมตรีกรุงเทพมหานครศรีอยุธยา กับกรุงโปตุเกศเดิมสัญญา
มาช้านานแล้ว จึงแต่งให้กาลต์ มันแอนต์ ดิดไอร์ เข้ามาเฝ้าพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขอสืบทางพระราชไมตรีต่อไป และให้คุมสิ่งของ
เข้ามาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย คือ ฉากเขียนรูปพระเจ้าแผ่นดิน
โปตุเกศแผ่น ๑ พิณอย่างฝรั่งเครื่องเงินสำรับ ๑ ระย้าแก้วมีโคมคู่ ๑ กระจกใหญ่รูปกลม ๒ แผ่น เชิงเทียนแก้วสำหรับกระจก ๒ คู่

เชิงเทียนแก้วมีโคมคู่ ๑ กระบี่ฝักกาไหล่ทอง ๒ เล่ม สุจหนี่พันกำมะหยี่ริมเลี่ยมเงินมีพรมรอง ๒ ผืน ตัวอย่างกำปั่น ๒ ลำ และว่าถ้าจะต้องพระราชประสงค์สิ่งไร ก็ให้ตั้งกาลสออกไป จะได้จัดหาเข้ามาถวาย หนังสือเจ้าเมืองหมาเก๊ามีเนื้อความต่อไปว่า ขอให้เรือโปตุเกศได้ไปมาค้าขายในกรุงสยามโดยสะดวกดังแต่ก่อน เจ้าพนักงานนำความกราบบังคมทูลทรงทราบแล้ว จึงโปรดให้กาลสเข้าเฝ้าที่พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน(๑) เสด็จออกอย่างรับแขกเมืองเต็มยศ กาลสเฝ้าแล้วไปหาพระยาสุริยวงศ์มนตรี(๒) แจ้งว่าสินค้าที่บรรทุกเข้ามาจะขอจำหน่ายเสียให้สิ้นแล้ว จะขอซื้อน้ำตาลทรายบรรทุกออกไปขายที่เมืองเกาะหมาก กาลสนั้นจะขอขึ้นอยู่บนบกก่อน พระยาสุริยวงศ์มนตรีกราบทูล ฯ จึงพระราชทานอนุญาตตามความประสงค์ของกาลส ฯ

---

(๑) คือพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยทุกวันนี้

(๒) การรับกาลสโปตุเกศครั้งนั้น พิเคราะห์ดูตามเนื้อเรื่องไม่ได้รับอย่างราชทูต โปรดให้เข้าเฝ้าอย่างพ่อค้าชาวต่างประเทศ และให้พระยาสุริยวงศ์มนตรีเป็นผู้จัดการต้อนรับ ตลอดจนมีจดหมายตอบเจ้าเมืองหมาเก๊า เพราะพระยาสุริยวงศ์มนตรีเป็นพนักงานแต่งเรือไปค้าขายเมืองหมาเก๊า อยู่ในฐานเป็นผู้คุ้นเคยกับโปตุเกศ ไม่ใช่ได้ว่าที่พระคลัง พระยาสุริยวงศ์มนตรีได้ว่าที่พระคลังต่อเมื่อครอเฟิด ทูตอังกฤษ เข้ามาเมื่อปีมะเมียจัตวาศก จุลศักราช ๑๑๘๔ (พ.ศ. ๒๓๖๕)

ให้นอยู่ที่เรือนหน้าบ้านพระยาสุริยวงศ์มนตรี พระราชทานเบี้ยเลี้ยง
ให้เดือนละ ๒ ชั่ง กาดต่ำหน่ายสินค้าเศร็จแล้ว ขอม้ากาดหรายได้
๔๐๐ หาบ ให้บรรทุกกำปั่นออกไปขายที่เมืองเกาะหมาก ส่วนตัว
กาดต่ำนั้นยังอยู่ในกรุงเทพ ฯ

ต่อมาโปรดให้พระยาสุริยวงศ์มนตรี แต่งกำปั่นมาอาพรรษ
บรรทุกสินค้าให้หลวงฤทธิ์ล้ำแดงเป็นนายเรือ และถือหนังสือพระยา
สุริยวงศ์มนตรีไปถึงเจ้าเมืองหมาเก๊าว่า ที่เจ้าเมืองหมาเก๊าแต่งให้
กาดต่ำเป็นทูตเข้ามาถวายเครื่องราชบรรณาการนั้น เมื่อกาดต่ำเข้ามา
ถึงกรุงเทพ ฯ ได้ทรงพระกรุณาโปรดทำนุบำรุงกาดต่ำให้มีความสุข และ
พระราชทานเงินให้เป็นเบี้ยเลี้ยงเดือนละ ๒ ชั่ง และได้นำกาดต่ำเข้า
เฝ้าถวายสิ่งของแก้ว โปรดให้ตีค่าธรรมเนียมเรือให้กาดต่ำ แล้วว่า
หลวงฤทธิ์ล้ำแดงออกมาค้าขาย ขอให้เจ้าเมืองหมาเก๊าช่วยทำนุบำรุง
ด้วย และว่าจะต้องการปืนคาบศิลาเป็นอันมาก ขอให้เจ้าเมืองหมาเก๊า
ช่วยซื้อปืนคาบศิลาให้หลวงฤทธิ์ล้ำแดงคุมเข้าไปด้วย เมื่อหลวง
ฤทธิ์ล้ำแดงกลับเข้ามา มีหนังสือเจ้าเมืองหมาเก๊าตอบมาใจความว่า
เจ้าเมืองหมาเก๊าได้ทำนุบำรุงหลวงฤทธิ์ล้ำแดงให้ได้จำหน่ายสินค้า และ
จัดหาของที่ต้องพระราชประสงค์ และได้ให้เงินรายวันแก่หลวงฤทธิ์-
ล้ำแดง เหมือนอย่างหลวงสุรศักดิ์ออกไปเมื่อก่อน แต่ได้ยก
ค่าธรรมเนียมเมืองหมาเก๊าให้ ต้องเสียแต่ค่าธรรมเนียมปากเรือ ที่
เจ้าปากน้ำจุฬาเท่านั้นมาแต่ก่อนเรียกอยู่ และได้มอบปืนคาบศิลา ๔๐๐

บอกให้หลวงฤทธิสำแดงเข้ามา ราคาบอกละ ๗ เหรียญ แล้วว่า มีนาบศิลาซึ่งยังค้างอยู่นั้น ยังให้ไปจัดซื้อที่เมืองบังกล่า จะส่งเข้ามาครั้งหลัง กาลส์ไปตุเกส์พักอยู่ในกรุงเทพ ฯ จนถึง เดือน ๑๑ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีเถาะเอกศก จุลศักราช ๑๑๗๑ พ.ศ. ๒๓๖๒ จึงกราบถวายบังคมลากลับไป(๑) พระยาสุริยวงศ์มนตรีมีหนังสือให้กวลส์ถือไปถึงเจ้าเมืองหมาเก๊า ว่า ได้พากาลส์เข้าเฝ้ากราบถวายบังคมลาแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเสื้อผ้าให้กาลส์ และยกค่าธรรมเนียมปากกำบั้นพระราชทานกาลส์เป็นเงิน ๓๓ ชั่ง ๓ บาทสลึง และ

---

(๑) เข้าใจว่า ที่กาลส์อยู่ในกรุงเทพ ฯ นั้น เพื่อให้เรือบรรทุกสินค้าไปขายที่เกาะหมาก และรับสินค้าเข้ามาจำหน่ายในกรุงเทพ ฯ อีกเที่ยวหนึ่ง เมื่อรับซื้อสินค้าในกรุงเทพ ฯ บรรทุกระวางเต็มเที่ยวที่ ๒ แล้ว กาลส์จึงกราบถวายบังคมลากลับไป การที่กาลส์อยู่ในกรุงเทพ ฯ เป็นนานนั้นเชื่อได้ว่าเพื่อประโยชน์ ๓ อย่าง คือ อย่าง ๑ สืบส่วนสินค้าที่จะซื้อและขายได้ในกรุงเทพ ฯ อย่างที่ ๒ ที่จะทำไมตรีให้มีความคุ้นเคยรอบพอไว้กับไทย เป็นทางให้โปตุเกส์ไปมาค้าขายได้โดยสะดวก อย่างที่ ๓ เพื่อจะรับซื้อและขายสินค้าให้ได้กำไรคุ้มค่าใช้จ่ายที่เข้ามาในคราวนั้น หรือให้กลับได้กำไรด้วย ข้อความเหล่านี้เป็นคำสั่งของเจ้าเมืองหมาเก๊าทั้งนั้น ไม่ใช่ความคิดของกาลส์เอง

พระราชทานพริกไทยหนัก ๕๐ ทาม งาช้างหนัก ๒ ทาม ตีบุกหนัก ๑๕ ทาม มอบให้กาฬสุมมาเป็นของพระราชทานเจ้าเมืองหมานกาดอย[๑]

เมื่อ วัน เดือน ๘ แรม ๑๔ ค่ำ ปีมะโรง ไทยก็ จุลศักราช ๑๐๘๒ พ.ศ. ๒๓๐๓ พระเจ้าแผ่นดินไปตุเกศ์ให้เจ้าเมืองโค[๒] โครงจดหมายมา

---

(๑) ได้พบในหนังสือที่ฝรั่งเศส ว่าด้วยการไปมาค้าขายกับกรุงสยาม กล่าวความต้องกันหลายเรื่อง ว่าเป็นประเพณีตั้งแต่ครั้งกรุงเก่ามาจนกรุงรัตนโกสินทร์ คือถ้าแขกเมืองต่างประเทศนำสิ่งของเครื่องราชบรรณาการเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย ย่อมพระราชทานของตอบแทนราคาไม่ต่ำกว่าของสิ่งของที่ถวายนั้น ถ้าหากว่าเรือต่างประเทศบรรทุกสิ่งของซึ่งต้องการใช้ในราชการเข้ามา เช่นเครื่องศาสตราวุธเป็นต้น ยังได้รับประโยชน์นอกค่าปากเรือและภาษีสินค้าคุ้มค่าระวางอีกไม่เอาเปรียบชาวต่างประเทศที่เข้ามาถวายสิ่งของราชบรรณาการ หรือรับบรรทุกของที่ใช้ในราชการเข้ามา ด้วยเหตุนี้จึงได้เห็นในหนังสือพระราชพงศาวดารบ่อย ๆ แม้ตั้งแต่ครั้งกรุงเก่ามา ว่าครั้งนั้น ๆ ชาวต่างประเทศคนนั้น ๆ ถวายสิ่งของอย่างนั้น ๆ บางทีถวายเป็นตึงหลายร้อยกระบอกก็มี ความจริงไม่ได้เป็นการถวายเปล่า ได้พระราชทานตอบแทนคุ้น หรือเกินราคาของถวายทุกราย ด้วยประเพณีมีดังอธิบายมานี้

(๒) ที่เรียกว่าเมืองโคหรือเมืองคัว อยู่ชายแดนมลายูเดี๋ยวข้างตะวันตก เป็นเมืองขึ้นของกรุงอุปราชบังคับบัญชาหัวเมืองขึ้นของโปตุเกศทางประเทศตะวันออกนี้ทั่วไป เจ้าเมืองโคคือตัวอุปราชของพระเจ้าแผ่นดินโปตุเกศ

ทางพระราชไมตรี จะขอทำกับกรุงสยามเป็นสัญญา ๒๓ ข้อ มอบให้กาลส์เดอลิลไวราเข้ามาอีก ขอให้กาลส์เป็นกงสุลเยเนราล และขอพระราชทานที่ตั้งบ้านเรือนให้กาลส์อยู่ และให้ได้ปักเสาธงด้วย ข้อสัญญาที่โครงมานั้น ขอให้ท่านเสนาบดีพิจารณาดูทุกๆข้อ ข้อไรที่ไม่ชอบใจไทย ก็ให้แก้ไขตามเห็นสมควร ในเวลานั้นไทยกำลังต้องการเครื่องสาตราวุธจากต่างประเทศ โปตุเกศได้รับเป็นธุระในเรื่องนี้สำเร็จได้ เมื่อกาลส์เข้ามาคราวก่อน และตัวกาลส์เองก็ได้เข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ช้านาน เห็นจะได้ประพฤติตัวถูกอัธยาศัยกับไทย ไม่มีข้อรังเกียจ จึงโปรดพระราชทานที่ให้กาลส์อยู่ที่บ้านองเชียงสือ อยู่แต่ก่อน(๑) แล้วทรงตั้งให้กาลส์เป็นที่หลวงอภัยพานิช พระราชทานเครื่องยศเหมือนขุนนางในกรุงฯ แต่หนังสือสัญญานั้นยังหาได้ตรวจไม่ เพราะประจวบเวลาเกิดอหิวาตกโรคจึงงดอยู่ จนเดือน ๑๒ ปีนั้นความไข้สงบแล้ว จึงได้โปรดให้เสนาบดีประชุมกันตรวจดูข้อสัญญา ข้อใดไม่ชอบใจก็แก้ไขเสียบ้าง แล้วจึงเขียนเป็นอักษรไทยฉบับหนึ่ง อักษรโปตุเกศฉบับหนึ่ง เรื่องความต้องกัน ประทับตราส่งออกไปเมื่อ ณ เดือน ๑๒ ขึ้น ๙ ค่ำ

หนังสือที่เสนาบดีทำให้โปตุเกศออกไปครั้งนี้ ฉบับภาษาโปตุเกศเห็นจะเป็นแต่คำแปล ไม่ได้ประทับตรา แม้ตราที่ประทับฉบับภาษาไทยนั้น เข้าใจว่าจะเป็นตราบัวแก้ว ไม่ใช่พระราชลัญจกร หนังสือที่ทำให้โปตุเกศไปนี้ ที่จริงเป็นหนังสืออนุญาตให้โปตุเกศ

---

(๑) คือที่สถานทูตโปตุเกศทุกวันนี้

มาค้าขาย ไม่ใช่หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี เพราะเป็นหนังสือไทยทำให้ฝ่ายเดียว ไม่ใช่เป็นหนังสือซึ่งผู้แทนรัฐบาลทั้งสองฝ่ายได้ลงชื่อ และพระเจ้าแผ่นดินทั้งสองได้พระราชทานอนุมัติตามประเพณีการทำหนังสือสัญญา การทำหนังสืออนุญาตให้ต่างประเทศไปมาค้าขายเช่นนี้ เป็นประเพณีมีมาแต่โบราณ มีตำนานศุลกากรซึ่งออกญาไชยาธิบดี ผู้ว่าราชการเมืองตะนาวศรี อนุญาตให้ชาวเดนมาร์กไปมาค้าขาย แต่ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมได้มาจากเมืองเดนมาร์ก เป็นตัวอย่างอยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณ ต่อนหนังสือสัญญานั้น แม้ประเพณีแต่โบราณก็ต้องทำพร้อมกันทั้งสองฝ่าย ข้าพเจ้าได้เห็นในหนังสือรายงานของข้าราชการอังกฤษชื่อแคนเวอล์ ซึ่งรัฐบาลแต่งให้ไปคัดหนังสือเก่าที่เมืองโปรตุเกส ปรากฏว่าเมื่อโปรตุเกสแรกออกมาค้าขายถึงประเทศทางตะวันออก เมื่อทำหนังสือสัญญากับเจ้าผู้ครองเมืองทางตะวันออกนั้น หนังสือสัญญาจารึกลงในแผ่นทอง และทั้งสองฝ่ายเอาหัวแหวนประทับแทนตราตั้งไว้ ก็เข้าใจได้ว่า ประเพณีทำสัญญาระหว่างพระนครในมัชฌิมประเทศแต่โบราณนาคงจะจารึกลงในแผ่นทอง จึงเป็นศัพท์ที่ใช้กันในหนังสือที่แต่งต่อมา ว่าสองพระนครเป็นทองแผ่นเดียวกัน หรือใช้เป็นอุปมาว่าสองพระนครเป็นสุวรรณปฐพีอันเดียวกัน ทั้งสองนี้เห็นจะเกิดจากประเพณีที่จารึกหนังสือสัญญาระหว่างประเทศลงในแผ่นทองนั่นเอง ข้อที่ว่าใช้หัวแหวนประทับแทนตรานั้น ก็เข้าใจกันได้ชัดเจน คือ

กดหัวแหวนลงบนแผ่นทองให้เป็นรอยตามรูปหัวแหวน ก็เป็นสำคัญได้เหมือนตรา ประเพณีที่แกะตราบนหัวแหวน สำหรับประทับดินประทับครั่ง จะเนื่องมาแต่ประทับหัวแหวนที่แผ่นทองนี้

หนังสือที่ไทยทำให้โปตุเกศไปครั้งนั้น ไม่ปรากฏข้อความว่ามีอย่างไรบ้าง มีเรื่องราวปรากฏต่อมาแต่ว่า เมื่อเดือน ๔ ขึ้น ๓ ค่ำ ปีมะโรงโทศกนั้น เจ้าเมืองหมาเก๊ามีหนังสือให้แงนเดรัน โยยิกาบิดามัสลินโน เข้ามาขอต่อกำปั่น ด้วยหาซื้อไม้ในกรุงเทพ ฯ นี้ได้สะดวก ก็โปรดให้ตั้งโรงต่อที่หน้าบ้านกงสุลเยเนราลโปตุเกศ เรือกำปั่นปากกว้าง ๔ วา ๓ ศอก ครั้นเรือกำปั่นแล้วโปตุเกศไม่มีทุนจะซื้อสินค้า จึงถวายระวางให้บรรทุกสินค้าของหลวงออกไปจำหน่าย และขอพระราชทานยืมเงินหลวง ๓๒๐ ชั่งใช้ในการต่อเรือ ก็โปรดพระราชทานให้ตามความปรารถนา และยกค่าธรรมเนียมต่อเรือพระราชทานให้ด้วย(๑)

ครอเฟิดทูตอังกฤษเข้ามาขอทำหนังสือสัญญา

ในเดือน ๔ ปีมะเส็งตรีศก (พ.ศ. ๒๓๖๔) นั้น มาร์ควิสเหสติงส์ ผู้สำเร็จราชการหัวเมืองอินเดียของอังกฤษ ให้เรสิเดนต์อังกฤษที่เมืองสิงคโปร์ มีหนังสือเข้ามาถึงเสนาบดีว่า จะแต่งให้นายครอเฟิดเป็นทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี ในเวลานั้นตำแหน่งที่เจ้าพระยา

---

(๑) พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒ ฉบับสมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเรียบเรียง หน้า ๒๖๒

พระคลังยังว่างอยู่ จึงทรงพระกรุณาโปรดให้พระยาสุริยวงศ์มนตรี (คิด) จางวางมหาดเล็ก เลื่อนขึ้นว่าการในตำแหน่งจตุสดมภ์ที่พระคลัง ให้ทันในการที่จะจัดรับรองและพูดจากับทูตอังกฤษที่จะเข้ามานั้น

เหตุที่อังกฤษแต่งทูตเข้ามาคราวนั้น ตามที่ปรากฏในหนังสือคำสั่งของมาร์กิส์ เฮสติ้งส์ ที่ทำให้แก่ครอเฟิดได้ความว่า เกิดแต่ด้วยเรื่องผลประโยชน์ที่ได้ในการค้าขายของบริษัทอีสต์อินเดียตะวันออกทั้งในยุโรปและประเทศทางตะวันออกนี้ เมื่อแต่เหตุที่ฝรั่งต่างชาติเกิดรบพุ่งกัน ไม่เป็นอันที่จะนำมาค้าขายอยู่ถึง ๒๐ ปี ครั้นเมื่อสิ้นการสงครามกันแล้ว จึงตั้งหน้าที่จะคิดบำรุงการค้าขายให้บริษัทอินเดียอังกฤษได้ผลประโยชน์มากดังแต่ก่อน ความปรากฏแก่อังกฤษว่าแต่ก่อนมาเมืองไทยและเมืองญวนเป็นแหล่งที่พ่อค้าฝรั่งต่างประเทศไปมาค้าขายหากำไรได้มากทั้งสองแห่ง จึงคิดจะกลับให้มีการค้าขายไปมากับ ๒ ประเทศนี้ขึ้นอีก เมื่อปีมะโรงโทศก ในรัชกาลที่ ๒ นั้น ผู้ว่าราชการอินเดียของอังกฤษ ได้แต่งพ่อค้าให้เข้ามาตีบการงานถึงกรุงเทพ ฯ ได้ความออกไปว่า เมื่อใน ๒–๓ ปีมา มีเรือฝรั่งชาติอเมริกันบ้าง โปตุเกศบ้าง อังกฤษบ้าง เข้ามาค้าขายถึงกรุงเทพ ฯ ไทยก็ยอมให้ค้าขายไม่รังเกียจ ด้วยไทยกำลังต้องการเครื่องศาตราวุธที่จะถ่วงดุลกับพม่า อยากให้พ่อค้าบรรทุกปืนเข้ามาขาย เห็นเป็นช่องที่จะมาทำไมตรีให้มีการค้าขายเจริญขึ้นอีกได้ แต่อังกฤษมีความรังเกียจอยู่ด้วยเรื่องจดหมายภาษาอาหรับ ที่จดของไทยและของญวน

ส่วนวิธีไทยนั้น ยกความข้อรังเกียจที่มีเจ้าพนักงานลงไปตรวจเลือกซื้อสิ่งของที่ต้องพระราชประสงค์ หรือต้องการใช้ในราชการ ไม่ยอมให้ขายแก่ผู้อื่นนี้ข้อหนึ่ง และรังเกียจที่มีวิธีการค้าขายสินค้าบางอย่างเป็นของหลวง ห้ามมิให้ผู้อื่นขายสินค้านั้น ๆ อย่างหนึ่ง และห้ามสินค้าบางอย่าง มีข้าวเปลือกข้าวสารเป็นต้น ไม่ให้บรรทุกออกจากเมืองที่เดียวอีกอย่างหนึ่ง อังกฤษจึงแต่งให้ครอเฟิดเป็นทูตเข้ามาให้พูดจากับไทยโดยทางไมตรี เพื่อประสงค์จะขอให้ยกเลิก หรือลดหย่อนวิธีอันเป็นที่รังเกียจดังกล่าวมา ซึ่งอังกฤษถือว่าเป็นการลำบากและรำคาญแก่คนค้าขาย จะขอให้คนในบังคับอังกฤษไปมาค้าขายโดยสะดวก และให้ค้าขายกับไพร่บ้านพลเมืองได้ทั่วไป ส่วนผลประโยชน์ของรัฐบาลไทยที่เคยได้จากวิธีค้าขายอย่างแต่ก่อน ถ้าจะตกต่ำไปเพราะการงดลดเลิกวิธีที่กล่าวนั้น อังกฤษจะยอมให้ขึ้นอัตราค่าปากเรือทดแทน ขอให้เรียกรวมแต่เป็นอย่างเดียว นี่เป็นความประสงค์ที่อังกฤษแต่งทูตเข้ามาอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่ง จะให้ทูตเข้ามาพูดเรื่องเมืองไทรบุรี ด้วยเมื่ออังกฤษเช่าที่เกาะหมากจากพระยาไทร ๆ บอกแก่อังกฤษว่า เมืองไทรบุรีเป็นเมืองมีอิสรภาพมิได้ขึ้นแก่ไทย (ซึ่งถ้าจะว่าก็เป็นความจริงอยู่คราวหนึ่งเมื่อเสียกรุงเก่าแก่พม่าข้าศึก) ครั้นอังกฤษได้เกาะหมากตั้งขึ้นเป็นหัวเมืองขึ้นของรัฐบาลอังกฤษที่อินเดีย ให้จากล่วงลงมาจนถึงเมืองสิงคโปร์ อังกฤษมาทราบภายหลังว่า เมืองไทรยอมเป็นประเทศราชขึ้นไทยตามเดิม ก็เกิดความลำบากใจที่ได้เช่าเกาะหมากจากพระยาไทร โดยมิได้บอก

กล่าวขอร้องต่อไทยก่อน ในเวลานั้นอังกฤษก็ยังตั้งเมืองเกาะหมากไม่ได้มั่นคงเท่าใดนัก จำเป็นต้องอาศัยเสบียงอาหารจากเมืองไทรบุรี ด้วยเหตุเหล่านี้จึงเข้าสนุนพลังพระยาไทรให้นิยมต่ออังกฤษ ครั้นเมื่อในรัชกาลที่ ๒ เจ้าพระยา (ปะแงรัน) เกิดความหวาดหวั่นขึ้นด้วยเรื่องพระยาอภัยนุราช (บัศมุ) เข้าใจว่า พระยานคร ฯ (น้อย) จะหาเหตุเอาเมืองไทรเป็นหัวเมืองขึ้นของเมืองนครศรีธรรมราช จึงขอให้อังกฤษเข้าเมืองเกาะหมากช่วยว่ากล่าวกับไทยถึง ๒ ครั้งดังกล่าวมาแล้ว เจ้าเมืองเกาะหมากบอกข้อความเหล่านี้ไปยังอินเดีย รัฐบาลอังกฤษก็ยินดียิ่งให้ครอเฟิดมาพูดจาเรื่องเมืองไทรบุรีกับไทย ประสงค์จะขอให้พระยาไทรพ้นจากอำนาจเมืองนครศรีธรรมราช โดยถือว่าเมืองไทรบุรีเป็นประเทศราชอันอยู่ใกล้ชิดติดกับเขตแดนของอังกฤษ อีกอย่างหนึ่งครอเฟิดมาครานั้น รัฐบาลอังกฤษก็ยินดีให้มีพนักงานทำแผนที่ และผู้ชำนาญสำรวจตำบลมาด้วยในคณะทูต เพื่อการตรวจแผนที่และตรวจพันธุ์พฤกษ์พันธุ์สัตว์ต่าง ๆ ประกอบกับข้อความที่ครอเฟิดจะต้องติดต่อในการงานต่าง ๆ ในบ้านเมือง ไปเสนอต่อรัฐบาลอังกฤษด้วย รูปของครอเฟิดที่เป็นทูตข้ามาว่าไทยย่อเป็น ๓ ประการดังกล่าวมานี้

ตามความอันปรากฏในหนังสือคำตั้งของผู้ว่าเรื่องราชการอินเดียอังกฤษ ซึ่งตั้งครอเฟิดเป็นลายลักษณ์อักษรมาในครั้งนั้น อังกฤษเข้าใจอยู่แล้วว่าการต่าง ๆ ที่อังกฤษมาขอจะไม่สำเร็จได้ดังประสงค์

โดยง่าย ด้วยแต่ก่อนมาฝรั่งต่างชาติที่ออกมาค้าขายทางประเทศตะวันออกนี้ คือพวกโปตุเกศเป็นต้น ได้เคยมาคดโกงเบียดเบียนชนชาติที่เป็นเจ้าของเมืองอันมีกำลังน้อยกว่าไว้เสียมากกว่ามาก จนความรังเกียจเกลียดชังฝรั่งมีแก่บรรดาชาวประเทศทางตะวันออกนี้ทั่วไป ตลอดจนเมืองจีนและญี่ปุ่น ด้วยเหตุนี้ คำสั่งที่ครอเฟิดได้รับมาให้พูดจาด้วยเรื่องการค้าขายครั้งนั้น รัฐบาลถึงกำชับไม่ให้มาขอที่ดินแม้แต่เพียงที่ตั้งสถานีการค้าขาย ก็ไม่ให้ขอ ด้วยเกรงเจ้าของเมืองจะเกิดความสงสัย ว่าจะมาตั้งป้อมปราการอย่างฝรั่งเคยทำมาแต่ก่อน ส่วนการที่จะขอร้องให้แก้ไขลดหย่อนภาษีอากรนั้น ถ้าได้ก็เป็นการดี ถ้าไม่ได้ตามประสงค์ ก็ให้ทูตมุ่งหมายเพียงแต่ทำความคุ้นเคยเป็นไมตรีกันไว้ในระหว่าง ๒ รัฐบาล พอมีเหตุการณ์อย่างใดให้มีหนังสือไปมาพูดจาถึงกันได้ และให้คิดอ่านขอหนังสืออนุญาตของรัฐบาลไทยและญวน ให้พวกลูกค้าอังกฤษไปมาค้าขายได้โดยสะดวก ถ้าในชั้นต้นได้เพียงเท่านี้ก่อน ก็เป็นพอแก่ความประสงค์ ไว้เมื่อการค้าขายติดต่อกันเข้าจนเกิดผลประโยชน์แลเห็นด้วยกันทั้งสองฝ่ายแล้ว จึงไว้คิดการอย่างอื่น เช่นทำหนังสือสัญญาเป็นต้น ต่อไป

ส่วนเรื่องทำแผนที่นั้น รัฐบาลอังกฤษที่อินเดียก็แคลงอยู่แล้วว่าบางทีไทยจะรังเกียจ จึงได้มีข้อกำชับในคำสั่งว่า ให้ระวังอย่าให้รัฐบาลเจ้าของเมืองสงสัยว่ามาทำแผนที่เพื่อความคิดร้าย ส่วนเรื่องเมืองไทรบุรีนั้น ในเวลาเมื่อครอเฟิดออกจากอินเดีย พระยานคร ฯ

ยังไม่ได้ยกทองไปตีเมืองไทรบุรี ความปรากฏในคำตั้งครอเฟิดแต่ว่า ข้อความที่จะพูดจากับไทยเรื่องเมืองไทรบุรี จะควรพูดอย่างไร ให้ครอเฟิดมาทั้งเรื่องราวและปรึกษาหารือกับเจ้าเมืองเกาะหมากดูเถิด แต่กำชับมาให้ระวังอย่าทำให้อังกฤษต้องเข้าไปได้รับความลำบากอยู่ในระหว่างไทยกับพวกมลายูเมืองไทรบุรี ด้วยเหตุการณ์เรื่องเมืองไทรบุรีนี้ได้

ครอเฟิดออกมาจากเมืองกาลกัตตา เมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน คริสต์ศักราช ๑๘๒๑ ตรงกับ ณ วันอังคาร แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๑๑ ปีมะเส็งตรีศก จุลศักราช ๑๑๘๓ พ.ศ. ๒๓๖๔ ด้วยมายหมาคุ้ยคือมายร้อยเอกแคนเยอร์พีต์ เป็นอุปทูตและพนักงานทำแผนที่ หมอพีมเดอัน เป็นแพทย์ และเป็นผู้ตรวจตำราศาสตร์ มีทหารซิปอยแขกมาด้วย ๑๐ นายร้อยไทรุเรอฟอต เป็นผู้บังคับ เรือที่มานั้นรัฐบาลอินเดียเช่าเรือชื่อ ยอนซัม เป็นกำปั่น ๒ เสาครึ่งของพ่อค้า กัปตันแมคดอนแนลเป็นนายเรือ ตั้งให้ครอเฟิดมาเมืองไทยก่อน ออกจากเมืองไทยจึงให้ไปเมืองญวน มาร์ควิส เฮสติงส์ มีอักษรตำสั่งให้ครอเฟิดเชิญมาถวายสมเด็จพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาฉบับหนึ่ง พระเจ้ากรุงเวียดนามฉบับหนึ่ง

ครอเฟิดใช้ใบมาถึงเกาะหมาก เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม ตรงกับจันทร์ เดือนอ้าย แรมค่ำหนึ่ง ภายหลังพระยานคร ๆ ตีได้เมืองไทรบุรีไม่กี่วัน เจดานั้นเจ้าพระยาไทร (ปะแงรัน) หนีไปอาศัยอยู่ที่เกาะหมาก พระยานคร ๆ มีหนังสือไปถึงเจ้าเมืองเกาะหมากให้ส่งตัวเจ้าพระยาไทร จึงเป็นเหตุให้เกิดศึกกันที่เกาะหมาก ฝ่ายกองทัพไทย

จะเลยลงไปตีเกาะหมากด้วย ในเวลาที่กำลังตื่นกันอยู่นั้น พอเรือครอเฟิดมาถึงเกาะหมาก แต่ที่จริงพระยานคร ฯ ไม่ได้ตั้งใจจะตีลงไปให้ถึงเกาะหมาก พอตีได้เมืองไทรบุรีแล้ว ก็เอาใจใส่ที่จะเป็นไมตรีกับอังกฤษ พอพระยานคร ฯ ทราบว่าครอเฟิดเป็นทูตอังกฤษมาถึงที่เกาะหมาก ก็แต่งคนให้ถือหนังสือไปถึง บอกให้ทราบว่า ที่กองทัพไทยลงไปตีเมืองไทรบุรีนั้น ไม่ได้มีความประสงค์จะไปรบพุ่งถึงเกาะหมาก แม้พวกกองหน้าที่ล่วงเลยเข้าไปในเขตแดนเมืองไทร ที่อังกฤษได้ปกครองอยู่ประมาณ ๓๐ คน เมื่อพระยานคร ฯ ได้ทราบความก็ให้ทำโทษ และห้ามปรามมิให้ล่วงเลยเขตแดนอีกต่อไป

ครอเฟิดออกเรือจากเกาะหมาก เมื่อวันที่ ๕ มกราคม ตรงกับวันเสาร์ เดือนยี่ ขึ้น ๑๓ ค่ำ มาถึงสิงคโปร์วันที่ ๑๙ พักอยู่ ๖ วันแล้วจึงออกเรือใช้ใบมากรุงเทพ ฯ

เมื่อเดือน ๕ ขึ้น ๒ ค่ำ ปีมะเมียยังเป็นตรีศก (พ.ศ. ๒๓๖๕) ครอเฟิดทูตอังกฤษเข้ามาถึงปากน้ำเจ้าพระยา ได้รับอนุญาตให้เรือกำปั่นขึ้นมาถึงกรุงเทพ ฯ มาจอดที่หน้าบ้านพระยาสุริยวงศ์มนตรี ซึ่งอยู่ฝั่งตะวันตกใต้วัดประยูรวงศ์ ฯ และพระยาสุริยวงศ์มนตรีจัดตึกซึ่งสร้างไว้หน้าบ้านเป็นที่ไว้สินค้า ให้เป็นที่พักของครอเฟิดและพวกที่มา เมื่อครอเฟิดไปหาพระยาสุริยวงศ์มนตรีตามธรรมเนียมแล้ว ได้ไปเฝ้าพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ซึ่งทรงกำกับราชการกรมท่า ส่วนอักษรศาสน์และเครื่องราชบรรณาการ

ซึ่มาร์ควิส เหสติงส์ ให้ครอเพียดคุมมาถวายนั้น พระยาพิพัฒนโกษา และเจ้าพนักงานลงไปรับอักษรสาส์นแปลได้ความดังนี้

มาร์ควิส เหสติงส์ ฯ ๑ ฯ ผู้สำเร็จราชการอาณาจักรอังกฤษในอินเดีย ขอทูลมายังสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามให้ทรงทราบ

ด้วยข้าพเจ้ามีความประสงค์จะแสดงให้ปรากฏความเคารพนับถือของชนชาติอังกฤษที่มีต่อพระองค์ จึงได้แต่งให้ทูตเข้ามาเฝ้า เพื่อจะบำรุงทางพระราชไมตรี และเกื้อกูลการไปมาหาสู่กันในระหว่างชนชาติอังกฤษและชนชาติไทย ซึ่งได้กลับมีขึ้นอีกแล้วนั้น ให้เจริญยิ่งขึ้น

ชาวยุโรปต่างชาติได้รบพุ่งขับเคี่ยวกันมาหลายปี บัดนี้ก็ได้เลิกการศึกสงครามกลับเป็นไมตรีดีกันแล้ว แม้ในแผ่นดินฮินดูสถานซึ่งเคยเป็นเหยื่อแก่การสงครามและเหตุจลาจลต่าง ๆ ไม่เรียบร้อยมาหลายชั่วอายุคนนั้น เดี๋ยวนี้ก็มีความสงบเรียบร้อยทั่วไป (ด้วยความสามารถของอังกฤษ)

อังกฤษเดี๋ยวนี้มีอำนาจ (ตลอดอาณาจักรอินเดีย) และเป็นที่นับถือแก่ประเทศอื่น ฝ่ายใต้ตั้งแต่สิงหลทวีป ตลอดขึ้นไปฝ่ายเหนือจนจดเทือกภูเขาเขตแดนเมืองจีน ข้างตะวันออกตั้งแต่เขตแดนเมืองอังวะตลอดไปฝ่ายตะวันตกจนถึงแดนประเทศเปอร์เซีย แต่ประชาชนที่อยู่ในปกครองของอังกฤษมีกว่า ๘๐ ล้าน เพราะฉะนั้น อังกฤษจึงไม่มีความประสงค์ที่จะแสวงหาอาณาเขตเพิ่มเติมต่อออกไปอีก

การภายในก็มีความเรียบร้อย ส่วนภายนอกนั้น อังกฤษก็เป็นมิตรไมตรีกับนานาประเทศที่เขตแดนติดต่อใกล้เคียงกัน เป็นต้นว่าพระเจ้าแผ่นดินเปอร์เซียฝ่ายตะวันออก พระเจ้าแผ่นดินเปอร์เซียฝ่ายตะวันตก บรรดาเจ้านายที่ปกครองแว่นแคว้นอาหรับ แม้สุดด่านประเทศเตอรกี และพระเจ้ากรุงจีน ก็เป็นไมตรีกับอังกฤษ พวกพ่อค้าอังกฤษกับชาวเมืองของพระเจ้าแผ่นดินและเจ้าประเทศนั้น ๆ ได้ค้าขายถึงกันอยู่เป็นอันมาก ชนทั้งสองฝ่ายได้รับผลประโยชน์ เพราะเหตุที่อาจจะไปมาค้าขายถึงกันได้โดยปราศจากความขัดข้องทั้งปวง จึงมีพวกพ่อค้าชาวต่างประเทศเหล่านั้น พากันมาค้าขายในแผ่นดินของอังกฤษเนืองนิตย์ ส่วนพ่อค้าอังกฤษก็ไปค้าขายถึงเมืองต่างประเทศนั้น ๆ เป็นอันมาก การค้าขายย่อมทำให้เจริญโภคทรัพย์แก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเป็นเบื้องต้น แล้วเป็นปัจจัยให้ชนต่างบ้านต่างเมืองรู้จักคุ้นเคยกันดีขึ้น ที่สุดจึงเป็นเหตุให้ผู้ซึ่งเป็นเจ้าเป็นใหญ่ของชนต่างชาติต่างภาษา ซึ่งไปมาค้าขายถึงกันนั้นมีไมตรีเป็นมิตรสนิทกันยิ่งขึ้น

พระมหากษัตริย์ผู้เป็นใหญ่ในประเทศอังกฤษ เสด็จสถิต ณ ราชธานีอันอยู่ห่างไกลกับพระราชอาณาจักรในอินเดีย ประมาณถึงกึ่งพิภพ เพราะระยะทางห่างไกลกันนัก จะทรงปกครองราชอาณาจักรในอินเดียด้วยพระองค์เองไม่ได้สะดวก จึงพระราชทานพระราชอำนาจให้ข้าพเจ้าเป็นผู้ดำเร็จราชการต่างพระองค์ ปกครองแผ่นดินอินเดียนี้ ข้าพเจ้าตั้งใจประสงค์จะให้ไพร่บ้านพลเมือง ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษ

มีรับสั่งให้ข้าพเจ้าเป็นผู้ปกครองต่างพระองค์ มีความยุติและความเจริญ
ที่ทูลขอต่อพระองค์ผู้เป็นกษัตริย์ราชธานีประเทศอื่น ขอให้ทรงเห็น
แก่พระราชไมตรี โปรดให้ประชาชนในประเทศอินเดียได้ไปมา
ค้าขายถึงพระราชอาณาจักรของพระองค์โดยสะดวก ข้างฝ่ายข้าพเจ้า
ก็ขอเชิญให้บรรดาไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินของพระองค์ มาค้าขายตามหัว
เมืองท่าค้าขาย ในประเทศเขตแดนของอังกฤษอย่างเดียวกัน ถ้าหาก
ว่าคนที่อยู่ในบังคับอังกฤษ จะเป็นชาวยุโรปก็ตาม จะเป็นชาวอินเดีย
ก็ตาม ไปค้าขายถึงพระราชอาณาจักรของพระองค์ ขอพระองค์จงได้
ทรงพระกรุณาคุ้มครองป้องกันให้มีความผาสุกด้วย

ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์ที่จะทูลขอที่แผ่นดินในพระราชอาณา-
จักรของพระองค์ เพื่อทำที่จอดเรือ ที่สร้างบ้านเรือน หรือที่ปลูก
ที่ไว้ค้าขาย แต่อย่างหนึ่งอย่างใด แม้กฎหมายอย่างธรรมเนียมอันใด
ที่ใช้อยู่ในพระราชอาณาจักรของพระองค์ ข้าพเจ้าก็ไม่ทูลขอให้ยกเว้น
เป็นพิเศษสำหรับพวกพ่อค้าอังกฤษ ถ้าหากว่าอย่างธรรมเนียมอันใด
ในพระราชอาณาจักรของพระองค์ อันเนื่องด้วยการค้าขายเป็นความ
ลำบากแก่พวกพ่อค้าอังกฤษ อันอาจจะเห็นได้ว่า เป็นเครื่องขัดขวาง
แก่ความเจริญของการค้าขายกับพระราชอาณาจักรของพระองค์
ข้าพเจ้าก็หวังใจในพระปรีชาญาณ และพระราชหฤทัยอันเป็นไมตรี
ที่พระองค์จะทรงพระราชดำริแก้ไขยกเว้น (ตามซึ่งพระองค์ทรงพระราชดำริเห็น
สมควร)

นายครอเฟิดที่ข้าพเจ้าได้เลือกให้เป็นทูตต่างตัวข้าพเจ้าไปเฝ้าครั้งนี้ เป็นผู้เข้าใจความประสงค์ของข้าพเจ้าอยู่ทุกอย่าง ถ้าได้ปรึกษาหารือกับมุขมนตรีของพระองค์ คงจะสามารถที่จะคิดอ่านจัดการให้เป็นประโยชน์ ที่จะเกิดโภคทรัพย์และความเจริญทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายอังกฤษ นายครอเฟิดได้เคยเป็นผู้ต่างตัวข้าพเจ้าอยู่ในสำนักสุลต่านเมืองชวาหลายปี ข้าพเจ้าได้เลือกนายครอเฟิดให้เป็นทูตไปเฝ้าพระองค์ในคราวนี้ ก็เพราะเห็นว่า นายครอเฟิดเป็นผู้สันทัดอย่างธรรมเนียมในประเทศทางตะวันออก เพราะได้คุ้นเคยมาช้านาน นายครอเฟิดเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจของข้าพเจ้า ถ้าหากว่านายครอเฟิดยอมตกลงในการอย่างใดประการใดกับรัฐบาลของพระองค์ ความตกลงอันนั้นจะได้รับอนุมัติของข้าพเจ้าทุกประการ

ข้าพเจ้าได้มอบสิ่งของหลายอย่าง ให้นายครอเฟิดคุมมาถวายแด่พระองค์ ในนามของข้าพเจ้าด้วย

เครื่องราชบรรณาการที่มาร์ควิส เฮสติงส์ ส่งมาถวายในครั้งนั้น คือปืนคาบศิลาปลายหอก ๓๐๐ บอก ปืนคาบศิลาแฝดบอกหนึ่ง ผ้าลำนขาว ๔ ผืน พรมเทศ ๒ ผืน เครื่องแต่งตัวหญิงอย่างฝรั่ง ๒ สำรับ เครื่องโต๊ะแก้วเจียระไนสำรับหนึ่ง ฉากอย่างดี ๕ แผ่น พรมอย่างดี ๒ ผืน หนังสือเรื่องราวพงศาวดารอังกฤษเล่มหนึ่ง รถมีเครื่องพร้อมรถหนึ่ง ม้าเทศสำหรับเทียมรถม้าหนึ่ง ฉากเขียนด้วยหนัง ๔ บาน ฉากกระจก ๓ บาน รวม ๗ บาน

ณ วันจันทร์เดือน ๕ แรม ๒ ค่ำ ปีมะเมียจัตวาศก จุลศักราช ๑๒๔๕ พ.ศ. ๒๔๒๕ เสด็จออกพระที่นั่งบุษบกมาลาที่ท้องพระโรงเป็นการเต็มยศ ทรงฉลองพระองค์ครุย โปรดให้ออกครอเฟิดและพวกอังกฤษที่มาในกองทูตเข้าเฝ้า ฯ เมื่อเข้าแถวแล้วจึงตั้งคำปรึกษาหารือราชการกับพระยาสุริยวงศ์มนตรี ซึ่งเดือนหนึ่งเป็นพระยาสุริยวงศ์โกษา ที่พระคลังต่อมาหลายครั้ง การไม่คล่องกันได้ตั้งความประสงค์ของครอเฟิด ด้วยมีเหตุขัดข้องและเกิดเข้าใจผิดกันหลายอย่างหลายประการ ที่เป็นเบื้องต้น เพราะเหตุที่พระกล่าวต่อไปนี้ คือ

๑) ทั้งสองฝ่ายพูดไม่เข้าใจภาษากัน ในเวลานั้นไม่มีไทยที่พูดภาษาอังกฤษได้ อังกฤษก็ไม่มีที่พูดภาษาไทยได้ ทั้งหนังสือและคำพูดต้องใช้แปลเป็นภาษาโปรตุเกสบ้าง ภาษามลายูบ้าง แล้วจึงแปลเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษอีกชั้นหนึ่ง

๒) ล่ามที่เป็นผู้แปลเป็นคนชั้นต่ำทั้งสองฝ่าย ฝ่ายข้างครอเฟิดได้ล่ามไทยมาแต่เกาะหมาก ก็เห็นจะจ้างไทยที่เป็นบ่าวไพร่ใครที่พบหนีไปอยู่ที่นั่น พอรู้ภาษามลายูมาเป็นล่าม เป็นคนซึ่งไทยในกรุงเทพ ฯ ย่อมรังเกียจไม่ให้เข้าในที่เฝ้า หรือแม้นแต่เป็นล่าม เมื่อพูดไปหานายบัญชีผู้ใหญ่ ฝ่ายข้างครอเฟิดก็โกรธ หาว่าติดกันห้ามปรามล่ามซึ่งดักไว้ใจ ฝ่ายล่ามของไทยเล่า ล่ามที่สำหรับแปลภาษาโปรตุเกส ก็ใช้พวกกะฎีจีน ที่แปลภาษามลายูได้นิดหน่อยหนึ่งสองประโยคล่ะ ได้เป็นที่หลวงโกษาธิบดีหาตอยู่ในเวลานั้น ล่ามข้างฝ่ายไทยก็ขาดแคลน และล่ามแขก ต่างคนต่างไปนินทากันให้ครอเฟิดฟัง ใช่แต่

เท่านั้น ต่างคนต่างชิงกันเอาหน้า ในทางที่จะเรียกร้องเอาของกำนัลจากครอเพ็ต ทำให้ครอเพ็ตเกิดดูหมิ่นขึ้นมาถึงผู้ใหญ่ฝ่ายไทย ว่ามีแต่คนโลภ

๓) ที่มาร์ควิส เหสติงส์ เลือกให้ครอเพ็ตเป็นทูตเข้ามา เพราะเห็นว่าเป็นผู้ฉันทัดอย่างธรรมเนียมทางประเทศเหล่านั้น ที่จริงตั้งใจดีดังจะพึงแลเห็นได้ในหนังสือคำสั่งที่ให้แก่ครอเพ็ต แต่ความชำนาญของครอเพ็ตนั้น ไม่เป็นไปแต่ในทางข้างดี เพราะคุ้นเคยแต่กับพวกชวามลายูอันเคยอยู่ในอำนาจฝรั่งมาแต่ก่อน ถือใจมาเสียแล้ว ว่าไทยเป็นชาวตะวันออกเหมือนกับพวกชวามลายูไม่ผิดอะไรกับคนพวกนั้น ผิดกันแต่ที่ไม่อยู่ในอำนาจ เมื่อเห็นไทยไม่ยำเกรงครอเพ็ตเหมือนพวกชวามลายู ก็ยิ่งทำให้ไม่ชอบหนักขึ้น

๔) ข้อที่ครอเพ็ตไม่ชอบไทย เห็นจะเริ่มตั้งแต่มาถึงเกาะหมาก เพราะประจวบเวลากองทัพไทยลงไปตีได้เมืองไทรบุรี และชาวเกาะหมากกำลังตื่นกัน ว่าไทยจะตีลงไปถึงเกาะหมากด้วย ครอเพ็ตได้รับคำสั่งรัฐบาลอินเดียให้มาพูดกับไทยเรื่องเมืองไทรบุรี ก่อนไทยตีเมืองไทร และให้มาปรึกษากับอังกฤษที่เป็นเจ้าเมืองเกาะหมาก ในข้อที่จะมาพูดกับไทยว่ากระไร ในเวลาครอเพ็ตมาถึงเกาะหมาก อังกฤษที่เมืองนั้นกำลังขัดแค้นไทย ไม่ต้องบอกก็พอจะคาดได้ไม่ผิด ว่าความต้องการของเจ้าเมืองเกาะหมากในเวลานั้น จะไม่เป็นอย่างอื่น นอกจากอยากให้อังกฤษยกกองทัพมาขับไล่ไทยออกไปเสียให้พ้นเมืองไทรบุรี แต่หากรัฐบาลอินเดียไม่ได้ตั้งใจที่จะทำการเป็นศัตรู เจ้าเมืองเกาะ-

หมากจึงต้องแนะนำครอเฟิดให้มาพูดกับไทยแต่โดยดี ตามคำสั่งเดิมของรัฐบาลอินเดีย แต่คำแนะนำนั้นที่ปรากฏในหนังสือของครอเฟิดก็มีอย่างเดียวแต่ให้คิดอ่านให้ไทยออกไปเสียจากเมืองไทรบุรี และให้คืนเมืองให้เจ้าพระยาไทร (ปะแงรัน) อย่างเดิม ซึ่งจะตกลงกันไม่ได้อยู่เอง

๕) วิธีการค้าขายกับต่างประเทศในเวลานั้น ชาวต่างประเทศที่ไปมาค้าขายโดยมากก็จีน ซึ่งแสวงหาแต่กำไรในการค้าขายเป็นใหญ่ ยอมนบนอบหมอบคลาน ถวายตัวพึ่งบุญผู้ที่มีอำนาจและเป็นใหญ่ในบ้านเมือง ยอมที่จะทำการอย่างใด ๆ ให้พอใจเจ้าของเมือง ขอแต่ให้หากำไรได้โดยสะดวก จึงเข้ากับไทยได้ดี แต่ฝ่ายข้างฝรั่งไม่เช่นนั้น ประโยชน์ในการค้าขายก็อยากจะได้ และยังถือยศศักดิ์วางกิริยาอาการกระเดียดจะขู่เจ้าของเมือง ก็เป็นอันยากที่จะทำให้เกิดความพอใจแก่ไทยได้อยู่โดยธรรมดา

๖) เหตุอีกอย่างหนึ่งนั้น จำต้องว่าโดยที่จริง ประเพณีของไทยเราในครั้งนั้น ซึ่งถือมาตามคติโบราณ ยังมีการหลายอย่างซึ่งชวนจะให้ฝรั่งดูหมิ่น ยกตัวอย่าง ๆ เดียว เพียงเรื่องไม่ใส่เสื้อ แม้พระยาพระคลังรับแขกเมืองก็ไม่ใส่เสื้อ เมื่อฝรั่งแลเห็นแต่ตัวเปล่าไปตามกัน ตั้งแต่ผู้ใหญ่ลงมาจนผู้น้อย ก็เห็นจะตั้งต้นดูหมิ่นว่าเป็นชาวเมืองป่า ใช่แต่เท่านั้น การที่เจ้าพนักงานกรมท่าของเราเองทั้งกรมท่ากลาง กรมท่าขวา กรมท่าซ้าย ทำการค้าขายกับต่างประเทศ

แสดงอาการแสวงหาประโยชน์ตนเองปะปนไปกับหน้าที่ที่ทำในตำแหน่งราชการ นี่ก็เป็นเหตุให้เกิดข้อสงสัยดูหมิ่นอีกอย่างหนึ่ง

แม้เหตุขัดข้องมีอยู่ดังกล่าวมา การที่ปรึกษากันในส่วนราชการของทูตที่มาในครั้งนั้น ครอเฟิดไม่มีเหตุที่จะดิเตียนได้ ว่าไทยพูดจาอย่างคนป่าเถื่อน หนังสือที่แต่ง แม้ติเตียนไทยในอย่างอื่นโดยมาก ยังต้องชมความเรียบร้อยในการปกครองบ้านเมืองเมื่อในเวลานั้น และชมว่าไทยฉลาดในการงาน และรู้การต่างประเทศ คือการที่เป็นไปในอินเดียเป็นต้น ดีทีเดียว

ความที่ปรึกษากัน ตามที่ปรากฏในหนังสือของครอเฟิดนั้น เมื่อครอเฟิดเข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ เห็นมีกงสุลโปตุเกศอยู่ในกรุงเทพ ฯ แล้ว จึงมาขยายความคิดออกไปกว่าที่ปรากฏในคำสั่ง คือ จะขอให้ไทยทำหนังสือสัญญายอมลดภาษีขาเข้าจากพ่อค้าอังกฤษประการหนึ่ง จะขอตั้งกงสุลประการหนึ่ง ความ ๒ ข้อนี้ ไทยก็ไม่ได้แสดงความรังเกียจเข้าใจว่าจะยอม ถ้าอังกฤษยอมตามประสงค์ของไทยในความข้อหนึ่ง เป็นข้อแลกเปลี่ยน คือ ขอให้เรือไทยที่ไปค้าขายตามเมืองของอังกฤษซื้อหาบืนได้ตามต้องการ ด้วยในเวลานั้นไทยกำลังต้องการบืนไว้ทำศึกกับพม่า พอพระยาพระคลังพูดข้อนี้ขึ้น ครอเฟิดก็พูดตัดเสียว่าอังกฤษจะยอมให้เรือไทยซื้อหาบืนมาได้ แต่เวลาเมื่อไทยเป็นไมตรีกับประเทศที่อยู่ติดต่อกับอังกฤษ ประเทศที่ครอเฟิดพูดข้อนี้ รับไว้ในหนังสือที่แต่งว่า ตั้งใจหมายว่าพม่าทีเดียว เมื่อไทยได้ยินคำพูดอย่างนี้ ก็แลเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์อันใดที่จะทำสัญญากับอังกฤษ ด้วยอังกฤษจะ

เอาประโยชน์ข้างเดียว ฝ่ายประโยชน์ของฝ่ายไทยนั้นไม่ให้ ขัดเจ้าว่าเข้าใจว่า ข้อนี้เป็นมูลเหตุที่ไม่ตกลงกันได้ในครั้งนั้น ครอเพ็ดพยายามพูดจาต่อมาอีกหลายครั้ง ทางที่พูดต่อมาในตอนหลัง ครอเพ็ดเอาความคิดเรื่องต่างตอบ เป็นแต่ครอถอดภาษี ข้างไทยจะให้ครอเพ็ดรับประกันว่า จะมีเรือองกฤษเข้ามาค้าขายไม่น้อยกว่าปีละ ๘ ลำ ครอเพ็ดก็ไม่รับประกัน ฝ่ายไทยว่าเมืองไทยมีเกลือกิน ครบรรทุกเกลือไทยออกไปขายที่อื่นเถิด รัฐบาลอังกฤษจะถอดภาษีให้อย่างไรบ้าง ครอเพ็ดก็ไม่ตกลงที่จะยอมถอดภาษีเกลือให้แก่ไทย เมื่อพูดจาเรื่องค้าขายกันจนลงปลายแล้ว ครอเพ็ดจึงได้ปรึกษาเรื่องเมืองไทรบุรี คือ ครอเพ็ดถือหนังสือเจ้าพระยาไทร (ปะแงรัน) เป็นใจความกล่าวโทษเจ้าพระยานคร ฯ และจะขอเมืองคืน เข้ามายื่นต่อเสนาบดี ครอเพ็ดจะขอให้ไทยยอมตามความประสงค์ของเจ้าพระยาไทร ข้างไทยตอบว่า เจ้าพระยาไทรบุรีก็เป็นเจ้าเมืองประเทศราชข้าขอบขัณฑสีมา ถ้ามีทุกข์ร้อนอันใด ควรจะเข้ามาเฝ้าทรงบาทบงคมทูลความทุกข์ร้อนอันนั้น นี่มิได้ทรงขอกไปก็ไม่ตอบ ครั้นตัดไตรตรองเสียครั้นก็ไม่เข้ามาเฝ้าฉันข้าก็บเจ้า จะให้ไทยคืนเมืองให้อย่างไรได้ ข้างครอเพ็ดกล่าวโทษเจ้าพระยานคร ฯ แทนเจ้าพระยาไทร ข้างไทยก็ยืนอยู่ว่า ให้เจ้าพระยาไทรเข้ามากล่าวโทษเอง จะมีตราให้หาเจ้าพระยานคร ฯ เข้ามาว่ากล่าวให้เป็นยุติธรรมทั้งสองฝ่าย ครั้นครอเพ็ดอ้างถึงประโยชน์การค้าขายของอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับเมืองไทร พระยาพระคลังก็ชี้ในบอกของ

เจ้าพระยานคร ฯ ไปให้ครอเฟีต ว่าตั้งแต่ไทยเข้าไปรักษาเมืองไทรบุรี ได้เอาใจใส่ในทางไมตรีกับอังกฤษที่เกาะหมาก เป็นการเรียบร้อยอย่างแต่ก่อน ไม่มีขัดข้องอย่างหนึ่งอย่างใด ได้กันอยู่เพียงเท่านี้

ครอเฟีตอยู่ในกรุงเทพ ฯ ถึง ๔ เดือน เห็นการไม่สำเร็จได้ดังประสงค์ คิดจะกลับ เกิดลำบากกันขึ้นด้วยเรื่องหนังสือตอบอีกอย่างหนึ่ง ข้างครอเฟีตจะให้มีพระราชสาส์นตอบอักษรสาส์นมาร์ควิส เหสติงส์ ข้างไทยว่า มาร์ควิส เหสติงส์ เป็นแต่ขุนนางผู้สำเร็จราชการหัวเมือง จะมีพระราชสาส์นตอบอักษรสาส์นนั้นผิดอย่างธรรมเนียม จะให้มีแต่ศุภอักษรของพระยาพระคลังตอบ ข้างครอเฟีตไม่ยอม ลงปลายตกลงกันว่า จะมีหนังสือของพระยาพิพัฒน์โกษาตอบไปถึงเดชานุการของมาร์ควิส เหสติงส์ ในส่วนเรื่องการค้าขายนั้น ตามที่ปรากฏในหนังสือของครอเฟีตว่า แต่เดิมไทยจะให้พระยาพิพัฒน์โกษาทำหนังสือให้ครอเฟีต เป็นหนังสืออนุญาตให้พ่อค้าอังกฤษไปมาค้าขายในพระราชอาณาจักร ถ้าปีใดมีเรืออังกฤษเข้ามาค้าขายแต่ ๕ ลำขึ้นไป จะลดภาษีขาเข้าจากร้อยละ ๘ ลงเป็นร้อยละ ๖ ครอเฟีตได้ไปตรวจร่างหนังสือนี้ที่บ้านพระยาพระคลังก็เป็นที่พอใจ แต่ยังไม่ทันที่จะได้รับหนังสือนี้ ก็เกิดเหตุผิดใจกันขึ้นอีกอย่างหนึ่ง

เหตุนั้นเกิดแต่เรื่องที่รัฐบาลอังกฤษเช่าเรือพ่อค้า ให้เป็นเรือทูตเข้ามาราชการ ด้วยประเพณีตามประเทศทางตะวันออกในครั้งนั้น สิ่งของที่มาในเรือทูตไม่ต้องตรวจเก็บภาษีอากรอย่างหนึ่งอย่างใด

ธรรมเนียมอันนี้ทราบอยู่พ้อกัน กัปตันเรือกรอเฟิดมา ชื่อกัปตันแมคดอนเนด เห็นประโยชน์ที่จะได้ในการที่เข้ามาทับทูล จึงถอบบรรทุกสินค้าต่าง ๆ มาในระวางเรือเป็นอันมาก กรอเฟิดมิได้ทราบความนัย ครั้นเมื่อเรือเข้ามาจอดอยู่ในกรุงเทพ ฯ พอกงสุลอยู่บนบก กัปตันแมคดอนเนดถอบเอาสินค้าออกจำหน่าย ความทราบถึงไทย ถามกรอเฟิด ๆ ก็ยืนยันว่าธรรมเนียมของอังกฤษเรือที่มาราชการจะค้าขายไม่ได้ ต่อมากรอเฟิดจึงได้ทราบความจริงว่ากัปตันเรือของตนพาของหนีภาษีเข้ามาขาย ทำให้เสียเกียรติยศได้ช้างไว้ กรอเฟิดคิดว่าจะไม่จบกับกัปตันแมคดอนเนด - ถึงต้องใจกัปตันแมคดอนเนดจึงมาจากเรือกัปตันแมคดอนเนดเป็นผู้ไปมาค้นกับไทยในเวลาเมื่อขายของ จะเป็นกัปตันแมคดอนเนดหรือผู้ใดไม่แน่ว่าความมาแจ้งแก่พระยาพระคลังว่าเมื่อเวลากรอเฟิดอยู่ในกรุงเทพ ฯ นั้น ให้เที่ยวหยิบยืมเงินทองแลสิ่งของในกรุงเทพ ฯ ถ้าอังกฤษจะต้องการสิ่งใดรับมาเพียง ๒ ชั่ว ๓ ชั่วก็จะคืนเอาได้ ความนี้ต้องด้วยข้อที่เป็นเหตุให้ไทยเกิดวิตกถึงกรอเฟิด แต่ก็ไม่ได้ทำให้เสียอัธยาศัยอย่างใด โปรดให้จัดเครื่องประณาการพระราชทานตอบ มาร์ควิส เฮสติงส์ เป็นสิ่งของต่าง ๆ คือ งาช้าง ๑๐ กิ่ง หนัก ๔ หาบ เขาแรดหนัก ๒ หาบ ถ้วยลายหนัก ๒ หาบ กระจาดหนักหาบหนึ่ง เรือหนัก ๓ หาบ ตุ๊กตาบรัสซุทหนัก ๑๕ หาบ พริกไทยหนัก ๑๕๐ หาบ น้ำตาลทรายหนัก ๑๕๐ หาบ รงค์หนัก ๑ หาบ มอบให้กรอเฟิดคุมออกไป ส่วนกรอเฟิดเองได้พระราชทานน้ำตาลทรายหนัก ๓๐ หาบ ส่วนหนังสือตอบนั้น เป็นแต่ให้พระยาวุฒาราชมนตรี

ทำหนังสือให้ครอเฟิดถืออกไป คงมีใจความแต่ว่าอนุญาตให้พ่อค้าอังกฤษไปมาค้าขายตามอย่างธรรมเนียมบ้านเมือง

เมื่อครอเฟิดไปแล้ว มีหนังสือพระยาพระคลังไปถึง มาร์ควิส เหสติงส์ฉบับหนึ่ง กล่าวโทษครอเฟิด ว่าเข้ามาพูดจาและทำการเหลือเกิน ผิดกับความในอักษรสาส์นที่เจ้าเมืองบังกล่ามีมา หนังสือฉบับนี้ส่งไปที่เจ้าเมืองเกาะหมาก ให้ส่งไปถึงมาร์ควิส เหสติงส์ ปรากฏในหนังสือราชการของอังกฤษว่า มาร์ควิส เหสติงส์ ตอบถาม ครอเฟิด และมีคำเนาหนังสือครอเฟิดแก้คำถาม ว่าเรื่องทำแผนที่นั้นได้ทำแต่เด็กน้อย และได้ขออนุญาตพระยาพระคลังก่อนแล้วจึงทำ ข้อที่ว่าครอเฟิดพูดหมิ่นประมาทเมืองไทยนั้น ปฏิเสธ

ยอนครอเฟิดออกจากกรุงเทพฯ เมื่อ ณ วันจันทร์เดือน ๗ แรม ๑๒ ค่ำ ปีมะเมียจัตวาศก จ.ศ. ๑๑๗๔ พ.ศ. ๒๓๖๕ ไปแวะตรวจที่เกาะตีซังก่อน แล้วออกจากเกาะตีซังใช้ใบไปเมืองญวน การที่ไปเมืองญวนก็ไม่สำเร็จ ด้วยญวนรังเกียจการเกี่ยวข้องค้าขายกับฝรั่งยิ่งกว่าไทยขึ้นไปอีก ครอเฟิดกลับจากเมืองญวนจึงได้เป็นเรสิเดนต์รักษาการณ์อยู่ ณ เมืองสิงคโปร์ ตามความที่ปรากฏต่อมาตั้งแต่ครอเฟิดมาเป็นเรสิเดนต์อยู่ที่เมืองสิงคโปร์ กลับวางอัธยาศัยเป็นไมตรีกับไทย มีหนังสือไปมากับพระยาพระคลัง และเอาเป็นธุระส่งเคราะห์เรือไทยที่ไปค้าขายที่เมืองสิงคโปร์ กลับทำตามคำสั่งเดิมของรัฐบาลอินเดีย ถึงกับเอาเป็นธุระบอกเข้ามาให้ไทยทราบ ว่าพม่า

แต่งทูตไปชวนญวนให้ช่วยกันตีเมืองไทย ดังจะปรากฏต่อไปข้างหน้า เห็นจะเป็นด้วยเหตุอังกฤษเกิดวิวาทกันขึ้นกับพม่า ครอเฟิดจึงเห็นประโยชน์ในการที่จะเอาใจไทย ฯลฯ

การที่รัฐบาลอินเดีย แต่งครอเฟิดเป็นทูตข้ามาครานี้ แม้ไม่สำเร็จได้ดังประสงค์ของครอเฟิด และเกิดเป็นปากเสียงกันดังกล่าวมาก็ดี แต่เป็นประโยชน์แก่อังกฤษดังที่รัฐบาลอินเดียมุ่งการ ตั้งแต่นั้นมา ก็มีเรือพ่อค้าอังกฤษไปมาค้าขายมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ที่สุดจนมีคนอังกฤษชื่ออันเตอร์[๑] เข้ามาตั้งห้างค้าขายอยู่ในกรุงเทพฯ ฝ่ายไทยก็ทำนุบำรุงให้ไปมาค้าขายได้โดยสะดวก เป็นแต่ไม่ยอมออกหน้าอาจให้อังกฤษผิดกับที่เคยจากชาติอื่น ด้วยประเพณีการค้าขายในเวลานั้น ยังถือตามแบบเดิมมาแต่ครั้งกรุงเก่า[๒]

ทางไมตรีกับฝรั่งในรัชกาลที่ ๓

เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๗ อังกฤษกับพม่าเกิดรบกันขึ้นเป็นครั้งแรก เหตุด้วยแย่งเมืองประเทศราชซึ่งอยู่ระหว่างอินเดียกับพม่า คือ เมืองยะไข่ เมืองมณีปุระ และเมืองอัสสัม เป็นต้น ซึ่งพม่าไปตีได้ไว้แต่ก่อน ครั้นอังกฤษรบกับพม่าตีเอาเมืองเหล่านี้แล้ว แต่แรกคิดจะยกทัพบกเข้ามาตีเมืองอังวะ แต่มาปรากฏว่า ทางขนส่งยาก

---

(๑) ไทยเรียกกันในครั้งนั้นว่า หันแตร

(๒) พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒ หน้า ๒๒๑ นอกจากนี้ยังมีในตำนานหนังสือจดหมายเหตุของอุดมสมบัติโดยพิสดาร

อังกฤษจึงเปลี่ยนความคิดจัดเป็นกองทัพเรือ ให้เซอร์ อาร์ชิบัลด์ แคมป์เบล เป็นแม่ทัพ ยกมาเข้าปากน้ำเอราวดี ตีได้เมืองร่างกุ้งไว้เป็นที่มั่น ครั้นจะยกกองทัพตีต่อขึ้นไปพอประจวบเข้าฤดูฝน หนทางกันดาร ไพร่พลอังกฤษผิดอากาศเกิดเจ็บไข้ ทั้งระยะทางที่จะต้องรบพุ่งพม่าต่อไปก็ยังไกล ด้วยจะต้องผ่านแดนรามัญขึ้นไปก่อนจึงจะถึงเมืองอังวะ อังกฤษจึงต้องหยุดยั้งทัพค้างฤดูฝนอยู่ที่เมืองร่างกุ้ง แต่ในเวลาที่หยุดอยู่นั้น อังกฤษแต่งทัพอีกกองหนึ่งให้ลงมาตีหัวเมืองของพม่าตามชายทะเลข้างฝ่ายใต้ ตั้งแต่เมืองเมาะตะมะ เมืองทะวาย เมืองตะนาวศรี และเมืองมะริดไว้ได้ในอำนาจของอังกฤษทั้งสิ้น

ในเวลาเมื่ออังกฤษเกิดรบขึ้นกับพม่าครั้งที่กล่าวนี้ เป็นเวลาปลายรัชกาลที่ ๒ ความคิดเห็นของรัฐบาลไทยในครั้งนั้นจะเป็นอย่างไร ยังไม่พบจดหมายเหตุเป็นหลักฐานพอที่จะอ้างได้เป็นแน่นอน ปรากฏแต่ว่า ทรงพระราชดำริเห็นว่า สงครามเกิดขึ้นในที่ต่อติดพระราชอาณาเขต จะไว้ใจแก่เหตุการณ์มิได้ จึงโปรดให้แต่งกองทัพ ๓ กอง ทางบกให้เจ้าพระยามหาโยธา (ทอเรย) เป็นแม่ทัพ ยกล่วงหน้าออกไปทางด่านพระเจดีย์สามองค์กองหนึ่ง ให้พระยาสุรเสนาเป็นแม่ทัพยกหนุนไปอีกกองหนึ่ง ทางเรือให้พระยาชุมพร (ชุย) คุมกองทัพเรือไปรักษาการทางต่อแดนเมืองมะริด เมืองตะนาวศรี อีกกองหนึ่ง การที่ไทยยกกองทัพออกไปครั้งนั้น ได้บอกให้อังกฤษทราบว่าจะไปช่วยอังกฤษ ฝ่ายข้างอังกฤษ เมื่อไปติดชะงักอยู่ที่เมืองร่างกุ้ง ต้องการกำลังพาหนะที่จะหาบขนเครื่องสาตราวุธ และเสบียง

อาหารส่งกองทัพที่กระยกเลยขึ้นไปในฤดูแล้ง อยากได้กำลังไทยช่วย จึงชวนให้กองทัพเจ้าพระยามหาโยธา เข้าไปตั้งอยู่ในแคนเมืองเมาะตะมะ ที่อังกฤษยึดไว้ได้ เวลานี้เผอิญประจวบเปลี่ยนรัชกาลในกรุงสยาม ถึงรัชกาลที่ ๓ ไทยกับอังกฤษเกิดเข้าใจผิดกันขึ้นด้วยเหตุ ๔ ประการ คือ

ประการที่ ๑ อังกฤษจะต้องการแต่ตัวพาหนะ และผู้คนในกองทัพไทยใช้เป็นกำลังแบกหาม ไปใช้สอยอยู่ในบังคับบัญชาของอังกฤษ อ้างเหตุว่าเพราะมีการทำสงคราม ฉะนี้ของอังกฤษกับไทยไม่เหมือนกัน ถ้าไทยอยากจะรบพุ่งพม่าไทยอาสาพังจะให้จัดกองทัพยกไปตีหัวเมืองพม่าจากเมืองเชียงใหม่อีกทางหนึ่ง ข้างไทยเห็นอังกฤษจะเอาเปรียบแต่ฝ่ายเดียว จึงไม่ยอมให้กองทัพเจ้าพระยามหาโยธาอยู่ในบังคับบัญชาอังกฤษ พอถึงงานพระเมรุพระบรมศพ ก็ให้หากองทัพกลับคืนเข้ามากรุงเทพ ฯ

ประการที่ ๒ อังกฤษมีความคิดในชั้นแรกว่า ถ้าทำสงครามชนะพม่าจะคืนเมืองตะนาวศรี เมืองมะริดให้แก่ไทย แต่ว่าจะคืนให้แต่แผ่นดินตอนตอนข้างใน ส่วนข้างชายทะเลซึ่งเป็นท่าเอกค้าขายอังกฤษจะเอาไว้เสียของ ส่วนทางต่อแดนอังวะ อังกฤษคิดว่า ถ้าคิดได้จะขอตั้งราชทูตประเทศอินเดียเพิ่มเติม เพื่อถอนกำลังพม่าให้น้อยลงแต่ในเวลานั้นเรือกองศพพระเจ้าหงสาวดีแต่ก่อนสาบสูญ อังกฤษเลือกหาผู้ซึ่งจะเป็นที่นิยมของพวกมอญ ตั้งเป็นพระเจ้าหงสาวดีขึ้นใหม่ เจ้าพระยามหาโยธาเป็นผู้อยู่ในที่จะถูกเลือกคนหนึ่ง ความข้อนี้

ไม่เป็นที่พอใจของไทย ด้วยเมืองมะริด เมืองตะนาวศรีเมื่อเป็นเมืองขึ้นของไทยอยู่แต่ครั้งกรุงเก่า เป็นประโยชน์ด้วยเป็นเมืองท่าค้าขายทางทะเล ถ้าอังกฤษเอาชายทะเลเสีย ก็เป็นอันปิดท่าค้าขาย หาประโยชน์อันใดแก่ไทยมิได้ ไทยมีแต่จะต้องรับผิดชอบ รักษาหัวเมืองคอยให้เป็นประโยชน์แก่อังกฤษฝ่ายเดียว ส่วนความคิดที่อังกฤษจะตั้งรามัญประเทศขึ้นอีก และโดยเฉพาะที่เจ้าพระยามหาโยธา ตกอยู่ในผู้ต้องเลือกนั้น ไทยต้องไม่พอใจอยู่เอง ด้วยมอญได้อพยพเข้ามาเป็นไพร่บ้านพลเมืองไทย ตั้งแต่เมื่อกรุงธนบุรีครั้งหนึ่ง และเมื่อในรัชกาลที่ ๒ (กรุงรัตนโกสินทร์) ครั้งหนึ่ง มีจำนวนมอญอยู่ในเมืองไทยเป็นอันมาก มอญเหล่านี้จะกลับไปฝักฝ่ายอยู่กับอังกฤษ ก็ต้องเป็นข้อรังเกียจอยู่เอง

ประการที่ ๓ เมื่อมีท้องตราออกไป ให้พระยาชุมพรยกกองทัพเรือไปนั้น ในท้องตราจะสั่งอย่างไรไม่ปรากฏ ปรากฏแต่ว่าพระยาชุมพรให้เข้าไปกวาดครอบครัวเอาคนเมืองมะริด เมืองตะนาวศรีมามาก ครั้นอังกฤษลงมาตีได้เมืองตะนาวศรี เมืองมะริด พวกพลเมืองพากันไปร้องทุกข์กับอังกฤษว่าถูกพระยาชุมพรกวาดครัว อังกฤษกำลังจะเอาใจชาวเมืองตะนาวศรี เมืองมะริด จึงจับคนเมืองชุมพรที่ไปกวาดครัวไว้ได้มาก เมื่อความทราบเข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระพิโรธแก่พระยาชุมพร ให้เอาตัวเข้ามาจำไว้ในกรุงเทพ ฯ

ประการที่ ๔ เกี่ยวด้วยเรื่องเมืองไทรบุรี คือ เมื่อพระยาไทรทำสัญญาให้อังกฤษเช่าเกาะหมากนั้น ในข้อสัญญามีว่า ยอมให้อังกฤษซื้อหาเสบียงอาหารเอาไปจากเมืองไทรบุรีได้ โดยไม่ต้องเสียภาษีอากร ครั้นเมื่อไทยลงไปปกครองเมืองไทร ตั้งเก็บภาษีตามอย่างธรรมเนียมเหมือนกับหัวเมืองอื่น และโต้อังกฤษว่า อังกฤษไปทำสัญญากับพระยาไทรโดยพลการ ไม่ได้บอกให้กรุงเทพ ฯ ทราบตามสมควรแก่ประเพณี อีกข้อหนึ่งเมื่อเจ้าพระยานคร ฯ ลงไปตีได้เมืองไทรบุรีนั้น พระยาแประเลยงดไม่ส่งต้นไม้ทองเงินเข้ามาถวายดังแต่ก่อน พวกเมืองแประเกิดแตกกันเป็น ๒ พวก พวกหนึ่งเห็นควรจะอ่อนน้อมต่อเจ้าพระยานคร ฯ พวกหนึ่งเห็นไม่ควรจะอ่อนน้อม ฝ่ายข้างอังกฤษก็ไม่อยากจะให้ไทยมีอำนาจล่วงเลยเขตเมืองไทรบุรีลงไป อาศัยเหตุทั้งสี่ประการที่กล่าวมานี้ ในปลายปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๑๘๗ พ.ศ. ๒๓๖๗ เมื่ออังกฤษทำสงครามจวนจะชนะพม่าอยู่แล้ว หลอดแอมเฮิสต์ ผู้สำเร็จราชการอินเดียของอังกฤษจึงแต่งให้นายร้อยเอกเฮนรีเบอร์นี (ซึ่งเรียกชื่อกันในสมัยนั้นว่า กะปิตันบารนี) เป็นทูตเข้ามากรุงเทพ ฯ เพื่อให้เข้ามาพูดจาตกลงกับไทยโดยทางไมตรี และขอให้ทำหนังสือสัญญากับไทย ให้มีไว้ต่อกันเสียเป็นหลักฐาน

นายร้อยเอกเบอร์นีมาหาเจ้าพระยานคร ฯ (น้อย) ก่อน เมื่อเจ้าพระยานคร ฯ ได้รับอนุญาตจากกรุงเทพ ฯ แล้ว จึงพานายร้อยเอก

เบอร์นีเข้ามากรุงเทพฯ เมื่อในเดือน ๑๒ โปรดให้เข้าเฝ้าอย่างแขกเมือง ที่เคยมาแต่ก่อน และให้เสนาบดีปรึกษากับนายร้อยเอกเบอร์นี ตกลงกันได้ทำหนังสือสัญญากับอังกฤษฉบับแรก เมื่อ ณ เดือน ๗ แรม ๑ ค่ำ ปีจออัฐศก จุลศักราช ๑๑๘๗ พ.ศ. ๒๓๖๗ เป็นหนังสือสัญญา ๑๔ ข้อ ๆ ๑ ๆ (และ) ในคราวนั้นไทยได้ทำสัญญากับนายร้อยเอกเบอร์นี ผู้แทนรัฐบาลอังกฤษอีกฉบับหนึ่ง ว่าด้วยการค้าขาย เป็นสัญญา ๖ ข้อ(๑)

อักษรสาสน์ของหลอดแอมเฮิสต์ ผู้สำเร็จราชการอินเดียของอังกฤษที่นายร้อยเอกเบอร์นีนำมานั้น โปรดให้นายกาลส มันแวนต์ สิลไวร์ กงสุลโปตุเกสช่วยแปลออกเป็นภาษาไทย แล้วเกลาสำนวนให้รัดกุมขึ้นอีกฉบับหนึ่ง ได้พิมพ์สำเนาไว้ทั้งสองฉบับ ดังต่อไปนี้

อักษรสาสน์ของผู้สำเร็จราชการอินเดียของอังกฤษ
นายกาลส มันแวนต์ สิลไวร์ กงสุลโปตุเกสเป็นผู้แปล

วันพฤหัสบดี เดือน ๖ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีจออัฐศก (พ.ศ. ๒๓๖๗) พระยาพิพัฒน์โกษา หลวงสุรสาคร ขุนทิพวาจา ขุนเทพวาจา นั่ง ณ ศาลาลูกขุนฝ่ายขวา เอาหนังสือเจ้าเมืองมังกล่าซึ่งกะบีตันบารนีถือมาขอเป็นทางไมตรี ให้กาลสแปลหนังสืออังกฤษออกเป็นคำไทยในหนังสือนั้นว่า

---

(๑) พระอธิบายของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในหนังสือจดหมายเหตุของอุดมสมบัติ หน้า ๒๒

มาแต่ท่านทั้งปวงอย่าคิดอย่างนั้นเลย เขามองเยณะรันเมืองทั้งปวงที่อังกฤษตีได้ข้างทิศปูอินเดีย ถวายมาถึงท่านที่สูงสุดจนทุกวันเมืองไทย กราบถวายบังคมโดยนับถือตามธรรมเนียมแต่ครั้งได้เรียนหนังสือมา

ได้ ๔ ปีมาแล้ว มารเกต หัสติ้ง(๑) ผู้มีอำนาจใหญ่ ได้ครองเมืองมังกล่าก่อนราชเจ้า ได้แต่งทูตให้เข้ามาฉลาพระที่สูงสุด อันเคยพระพุทธเจ้าหลวง เป็นตำรับความนับถือและยกย่องแห่งชาติอังกฤษตั้งแต่นั้นมาอังกฤษกับไทยมิได้ขาดต่อกันมากยิ่งขึ้นไป และเมืองอังกฤษยังมิได้ครอบครองเมืองทั้งปวงข้างอินเดีย เว้นแต่เมืองอังวะเพราะว่าเมืองอังวะประมาทท่าเหลือเกินที่จะอดทน เข้าให้ใกล้ชิดให้เจ้าอังกฤษยกกองทัพมาตีให้ได้ ฝ่ายไทยต่างท่านที่สูงสุดรู้จักแจ้งอยู่ทุกคนว่า ซึ่งพม่านั้นเป็นคนชอบกลไม่ตรงต่อทั้งเมืองอังวะ และเมืองจีนแก่อังวะทั้งปวง ไทยต้องรู้จักทำจงมิชอบมาต่อเดินตรงต่อชาติ มิให้ห้ามความปรารถนาของมันไม่ได้ เว้นแต่เดินโดยกำลังเครื่องสาตราอาวุธ จึงจะห้ามความปรารถนาและความมักร้ายต่อเมืองใกล้ก็มิได้จะได้ บัดนี้กองทัพอังกฤษโดยกรุงไปถึงเมืองพม่าเมืองใดๆ ก็ได้เมืองนั้นแล้ว ดังนี้ท่านที่สูงสุดจะมีความยินดีเป็นอันมาก ด้วยได้ยินว่าพม่าที่เป็นศัตรูแห่งทั้งสองฝ่ายนั้นได้ต่อสู้แก่อังกฤษในการศึกทุกอย่าง

---

(๑) มาร์ควิส เฮสติ้งส์

บัดนี้อังกฤษตีได้ไว้แล้ว เมืองอาสัรร เมืองอารกัน เมืองเจตุบา เมืองรำเร เมืองจินดา เมืองย่างกุ้ง เมืองตาดา เมืองบัดเส่น เมืองเส่เรียน เมืองพะโก เมืองเตนาบิ เมืองปตน เมืองตะนาว เมืองมะตะมะ เมืองเย เมืองทวาย เมืองมะริด

ตั้งแต่ข้าพเจ้าได้เข้ามาถึงอินเดีย สำหรับเอาใจใส่การอันใหญ่ที่ขุนหลวงอังกฤษมีความไว้ใจมอบให้ข้าพเจ้า แต่เมื่อแรกยกกองทัพไปตีอังวะนั้น ข้าพเจ้ามิได้ปรารถนาซึ่งจะสำแดงแน่ให้ท่านที่สูงสุดเห็นความนับถือยกย่องที่ข้าพเจ้ามีต่อท่านที่สูงสุด และความปรารถนาแห่งชาติอังกฤษโดยสุจริตที่จะถ้าทางไมตรีต่อกรุงไทย ข้าพเจ้าได้สั่งให้เจ้าเมืองเกาะหมากเจ้าเมืองใหม่ไว้ ได้ข่าวการรบต่อพม่านั้นเมื่อใดก็ให้เอาข่าวนั้นส่งถวายเข้ามาโดยเร็วอย่าให้ขาดได้ และข้าพเจ้าได้สั่งแก่พวกกองทัพอังกฤษ และขุนนางทั้งปวงที่ขึ้นไปเมืองอังวะนั้นไว้ว่า ถ้าพบคนและสิ่งของไทย ณ ตำบลใด ก็ให้กองทัพเอาใจใส่ช่วยทำนุบำรุง บัดนี้เห็นว่าถึงเพลาแล้วที่ข้าพเจ้าจะต้องจัดทูตให้เข้าไปเฝ้าท่านที่สูงสุดโดยซื่อ ข้าพเจ้าจะได้กราบทูลความการรบพม่าให้แจ้งทุกอย่าง และจะได้ทูลให้ทราบว่า เมืองอังกฤษจะคิดการสิ่งใด ๆ ข้างหน้าต่อไป ข้าพเจ้าจึงได้เลือกเอากะปีตันหันตรีบารนี ใช้ในการอันใหญ่นี้ กะปีตันหันตรีบารนีนี้ เป็นขุนนางได้ทำราชการฝ่ายตะวันออกข้างอินเดียหลายปีมาแล้ว เป็นคนรู้เข้าใจกิริยาอย่างธรรมเนียมข้างทวีปนั้นมาก เป็นคนรู้จักขุนนางของท่านที่สูงสุด

หลายท่าน เป็นต้นว่าเจ้าเมืองนครเมืองถลาง เมืองตะกั่วทุ่ง เมืองตะกั่วป่า และบรรดาขุนนางของเจ้าเมืองนครทั้งสิ้น ก็เป็นทันตรีบารมีมีบุญซึ่งจะได้เอาความที่ข้าพเจ้าพอยมีความยินดีแต่ในดวงใจข้าพเจ้า เพราะท่านมีที่สูงสุดได้เสด็จขึ้นนั่งบนพระที่นั่งอันใหญ่ที่สรรเสริญ ณ กรุงไทยนี้ ข้าพเจ้ามีความปรารถนาโดยสุจริต ให้ท่านที่สูงสุดได้จำเริญไปนิรันดร์กาล จะได้พระราชทานแจกพระเมตตาแก่ไพร่แห่งท่านที่สูงสุดทั้งสิ้นแก่นานาประเทศทั้งปวงที่เข้ามา ณ กรุงของท่าน ก็เป็นทันตรีบารมีจะได้กราบทูลแก่ท่านที่สูงสุด และกราบเรียนท่านเสนาบดีเอง ให้จะแจ้งถ้วนถี่ในความในหนังสือ ด้วยความชาติอังกฤษมีน้ำใจรักเท่าใด ที่จะได้รอพ้นทางในตรีอังกฤษกับไทย ก็เป็นทันตรีบารมีใช่ว่าจะจำเพาะกราบทูลและกราบเรียนท่านเสนาบดีด้วยการที่ได้ราบพม่าต่อไปข้างหน้าให้แน่ และจะแจ้งทุกสิ่ง ข้าพเจ้ามีความโล่งใจยิ่งใหญ่หนักหนา ว่าท่านที่สูงสุดจะโปรดรับทูตที่ข้าพเจ้าให้เข้าไปโดยสะดวกด้วยอย่างดี ทูตนั้นจะได้มีน้ำใจกราบทูลให้ทราบโดยสะดวกมิได้ขัดข้องแต่สิ่งหนึ่งสิ่งใด และจะได้กราบทูลสารพัดทั้งปวงที่ข้าพเจ้าคิดไว้นั้นให้ท่านที่สูงสุดทราบ และทูตจะได้รีบหมายแจ้งแก่ข้าพเจ้าว่า ท่านที่สูงสุดจะเห็นชอบด้วยด้วยความที่ข้าพเจ้าคิดไว้นั้นอย่างไร ทูตจะได้เชิญออกไปให้ข้าพเจ้าทราบ เจ้าเมืองอังกฤษไม่ได้มีความปรารถนาสิ่งใดสิ่งหนึ่งของท่านที่สูงสุดมิได้ปรารถนามาแต่สิ่งที่ละต้องการ คือทางที่จะใช้ให้การในตรีอังกฤษ

กับไทยซึ่งมีต่อกันทุกวันนี้ยิ่งขึ้นไป และยืดยาวไป ถ้าและท่านที่สูงสุดทรงพระดำริทำสัญญาสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยสัญญานั้น จึงจะเกิดประโยชน์และง่ายสะดวกและกว้างขวางในเมืองของท่าน และเพราะอย่างนี้ไมตรีจะใหญ่ยิ่งขึ้นไป และจะเกิดประโยชน์เป็นอันมากแก่ทั้งสองชาติ และเพราะสัญญานั้น เมืองเกาะหมากและเมืองขึ้นแก่ท่านที่สูงสุดเหมือนเมืองนคร เมืองสงขลา เมืองตรัง ข้างหน้าไปจะได้อยู่ราบคาบไม่รบกวนกันสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ กะปิตันหันตรีบารนีที่ข้าพเจ้ามีความไว้ใจนี้มีฤทธิ์ที่จะยอม และจัดแจงในการสิ่งใด ๆ ที่ท่านสูงสุดทำนั้น และจะได้บอกความออกไปถึงกรมการเมืองมังกล่า กะปิตันหันตรีบารนีมีบุญที่จะคุมของเข้าถวายท่านที่สูงสุดโดยชอบ ของข้าพเจ้าเป็นของทำที่วิลาศบ้าง ทำที่เมืองมังกล่าบ้าง ข้าพเจ้ามีความไว้ใจอยู่ว่า ท่านที่สูงสุดจะรับไว้เป็นสำคัญนับถือและความรำลึกของข้าพเจ้า

หนังสือนี้ทำที่เมืองบ้อมชื่อวิเลม วัน ๑๓ เดือนใหม่ ศักราช ๒๗๒๕

อำแหด.

อักษรสาสน์ของผู้สำเร็จราชการอินเดียของอังกฤษ ซึ่งนายกาลส มันแวนต์ สิลไวร์ กงสุลไปตุเกศ แปลแล้วเกลาสำนวนใหม่

หนังสือเอดอารนาบันลาดหัดครนา โดยยินณะรันดินดี เจ้าเมืองมังกล่า ขอกราบทูลสมเด็จพระพุทธิเจ้าอยู่หัวให้ทราบใต้ฝ่าละออง

ด้วยเมื่อ ๔ ปีแล้วเจ้าเมืองมังกล่าคนก่อนชื่อมาราก็ตายลง ได้ให้
คนอายัดใจเข้ามาเฝ้าถวายพระพุทธเจ้าอยู่หัวพระองค์ก่อน ได้มา
แจ้งความว่า อังกฤษย่ำเกรงพม่าอยู่ยังมิได้ต่อไทย แต่จนมาจน
วันนี้ อังกฤษกับไทยต่างอยู่ในความสัตย์มั่นคงรักใคร่เป็นไมตรีต่อกัน
บรรดาเมืองขึ้นต่างปองรักตามด้วยกัน เว้นแต่เมืองพม่าของตายของทอง
ขัพเจ้าอดไม่ได้จึงได้เกิดวิวาท ไม่มีเหตุอื่นใด ด้วยมันแกล้งเบียด
เบียนค้าขายมิยอมอังกฤษ ๆ ยกทัพไปรบกัน แต่ข้าวของพม่าบริบูรณ์
โดยดังกล่าวไว้หลัง การทั้งนี้ถวายพระพุทธเจ้าอยู่หัวกรุงไทยก็ทรง
ทราบอยู่แล้ว ข้าราชการก็รู้ ซึ่งจะว่าไม่ดีกับพม่า ถึงจะว่าความดี
ตักเตือนใด ๆ ท่านของพม่านั้นก็เชื่อไม่ได้ ยังแต่การรบซึ่งเคยที่จะ
ห้ามความประมาทได้ มันมีแต่จะเบียดเบียนเมืองเขตแดน
อันใกล้กัน และบัดนี้กองทัพอังกฤษรบเมืองพม่าล้อมรอบ ถ้าถึงแก่
พระพุทธเจ้าอยู่หัวกรุงไทยทราบก็จะทรงยินดี และกองทัพอังกฤษกับ
พม่ามีชัยเป็นอันมาก คือได้เมืองตาอ็วร, เมืองระแขง, เมืองเชตบา,
เมืองร่าไย, เมืองจันตา, เมืองรังคง, เมืองกาดะ, เมืองมะดิง, เมือง
เต่เรียน, เมืองชีกุ, เมืองตะนุพยู, เมืองมัตตะมะ, เมืองมะ, เมืองพราย,
เมืองมะรัต, เมืองตะนาว ๑๐ เมือง ก่อนได้รบกับพม่าบอกมาให้แจ้ง
ขัพเจ้ายินดีนักเจ้าเมืองมังกล่า ซึ่งอยู่ในบังคับเจ้าเมืองอรบ
นบนอบมาในสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวให้ทราบว่า เจ้าเมืองอรบและ
ขุนนางผู้ใหญ่ ๆ อังกฤษจะใคร่เป็นไมตรีกับไทย รักใคร่กันโดยใจ
บริสุทธิ์ ด้วยแต่ก่อนขัพเจ้าได้ให้เจ้าเมืองเกาะหมาก เจ้าเมืองไทรบุรี

ให้เร่งบอกข้อความซึ่งได้รบกับพม่าเข้าไป ณ กรุงไทยให้ทราบ อนึ่ง ข้าพเจ้าได้บังคับแม่ทัพอังกฤษและทหารทั้งนั้นว่า ถ้าพบไทยที่ใด ๆ ก็ดี อย่าให้ทำอันตรายแก่คนและเก็บเอารูปพรรณสิ่งของอันใด ๆ เป็นอันขาดทีเดียว บัดนี้ข้าพเจ้าแต่งให้กะบีตันหันตรีบารนี เป็นทูตแทนตัว ข้าพเจ้าเข้ามากราบทูลสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ณ กรุงไทย แต่บรรดาเรื่องราวซึ่งรบกับพม่าและความปรารถนาพยาใหญ่ซึ่งได้บังคับอังกฤษ จึงข้าพเจ้าได้เลือกสรรจัดแจงคนผู้ใหญ่ชัดเจนควรกับราชการ ได้ให้กะบีตันหันตรีบารนี ซึ่งเป็นคนเดิมคุ้นในราชการเมืองฝ่ายใต้ลม เข้าใจทำนองบรรดาธรรมเนียมกบิดเมืองแล้ว ให้รู้จักกับเจ้าพระยานคร ฯ พระยาถลาง พระตะก้วทุ่ง พระตะก้วป่า ซึ่งเป็นข้าราชการในสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ณ กรุงไทย ให้กะบีตันหันตรีบารนีเข้าไปเฝ้ากราบทูลสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ว่าข้าพเจ้าฝากอภัยนบนอบยำเกรงยกยอ อันใหญ่โดยใจตรง ต่อพระพุทธเจ้าอยู่หัว ณ กรุงไทย ซึ่งว่าราชการอยู่เหนือแท่นอันมหาประเสริฐ ข้าพเจ้าขอคุณพระให้พรแก่สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ให้มีพระชนม์ยืน ทรงพระดำเริญอยู่เหนือแท่นทรงอันสูง จะได้ทรงพระเมตตาปกเกล้าอาณาประชาราษฎร์กรุงไทยทั้งปวง และคนเมืองอื่นจะได้เข้ามาพึ่งบุญร่มเมืองฝ่ายไทย ให้กะบีตันหันตรีบารนีเข้ามาแจ้งความยิ่งกว่าหนังสือ ด้วยอังกฤษปรารถนาหนักหนาจะเป็นไมตรีกับไทย กับจะให้แจ้งความแต่เดิมซึ่งได้รบกับพม่าแล้วนั้น และยังจะทำต่อไปอีก ข้าพเจ้าเมืองมังกล่าขอให้กระบีตันหันตรีบารนีทูตได้เข้าเฝ้าดังปรารถนาข้าพเจ้า สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวจะโปรด

ประการใด กะปิตันทันครับบารมีจะได้เอาความไปแจ้งแก่ข้าพเจ้า อนึ่ง พระยาใหญ่อังกฤษกับบรรดาผู้ใหญ่อังกฤษทั้งนั้น จะได้คิดประการใดหามิได้ คิดแต่จะเป็นไมตรีกับไทย อังกฤษกับไทยจะได้รักใคร่ต่อกันทั้ง ๒ ฝ่าย ข้าพเจ้าจึงจัดให้กะปิตันทันครับบารมีคนเชื่อใจของข้าพเจ้าแล้วเป็นคนคิดอ่านประกอบการจะได้เอาความส่งไปยังข้าพเจ้าโดยเร็ว ถ้าสมเด็จพระบุทธเจ้าอยู่หัวโปรดให้เหมือนปรารถนาซึ่งจะทำนี้เมืองไทยกับเมืองอังกฤษ สินค้าทั้งสองเมืองจะได้บริบูรณ์ไปมาง่ายมิได้เกี่ยงอนึ่ง พระยาเกาะหมากกับเจ้าพระยานครกับเมืองถลาง, เมืองตั่งกลา, เมืองพังกุง จะได้เป็นทางไมตรีต่อกันมาก ๆ อย่าให้เกิดเหตุวุ่นวายณ วันภายหลัง อนึ่งข้าพเจ้าจัดให้ตั้งซองซังกา ณ เมืองตันตี เมืองงอรบ ให้กะปิตันทันครับบารมีคุมเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย เพื่อจะได้เป็นสำคัญว่า ข้าพเจ้าฝากอภัยมนอบน้อมเกรงยิ่งยิ่งใหญ่ ๆ จงมาก ๆ ต่อสมเด็จพระบุทธเจ้าอยู่หัว

หนังสือมา ณ วัน (คริสต์) ศักราช ๑๗๖๕ ปี

เฮนรี เบอนี นำหนังสือสัญญาซึ่งปีคตราของผู้ว่าเรื่องราชการอินเดียของอังกฤษ มาเปลี่ยนที่เมืองครัง

ณ วันศุกร์ เดือน ๖ แรม ๑๕ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๘๔ ปีกุนนพศก กะปิตันทันครับบารมีเอาหนังสือสัญญาซึ่งปีคตรามาแต่เมืองมังกล่ามาเปลี่ยนที่เมืองครัง กะปิตันเหมกฝากรถวิเศษเลิศเลขมา เมืองมังกล่ากะปิตันชะละดันนายกำปั่นมาพร้อมกันด้วย ครั้นเปลี่ยนหนังสือสัญญา

แล้ว กะบีตันหันตรีบารนีไปเมืองมะริด ว่าจะให้กะบีตันเหมกฝากรเอา หนังสือสัญญาไปเมืองมังกล่า จะเอากำปั้นซึ่งกะบีตันหันตรีบารนีมานั้น ต้องให้กะบีตันเหมกฝากรขึกลับไป อนึ่งอักษรไทยซึ่งกะบีตันหันตรี-บารนีเขียนบอกชื่อตรามาในหนังสือสัญญานั้นไม่ชัด กะบีตันหันตรี-บารนีแปลใหม่ ได้ถ่ายดวงตราตามหนังสือสัญญา เขียนอักษรไทยตามกะบีตันหันตรีบารนีแปลอยู่ในแผ่นกระดาษนี้

ตราซึ่งบีดมาในหนังสือสัญญา ทางไมตรี ทางค้าขาย เหมือนกัน ตามอย่างถ่ายนี้

อเมริกันเข้ามาขอทำทางพระราชไมตรี เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕

ประเทศสหปาลีรัฐอเมริกา แรกมามีทางพระราชไมตรีกับกรุงสยามในรัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อบีมะโรง พ.ศ. ๒๓๗๕ ตรงกับคริสตศักราช ๑๘๓๓ ครั้งนั้นประธานาธิบดีแยกสัน แต่งให้เอดมันด์รอเบิต เป็นทูตเข้ามาขอทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีและการค้าขาย ได้ตกลงทำหนังสือสัญญากันเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๗๕ หนังสือสัญญาการค้าขายที่ทำกับอเมริกาครั้งนั้น เป็นทำนองเดียวกับหนังสือสัญญาที่ไทยได้ทำกับอังกฤษครั้งเฮนรีเบอร์นี เป็นทูตเข้ามาในต้นรัชกาลที่ ๓ เมื่อบีจอ พ.ศ. ๒๓๖๙ ข้อสำคัญนั้นคือ อังกฤษและอเมริกันยอมให้ไทยเก็บค่าปากเรือ ซึ่งบรรทุกสินค้าเข้ามาขายตามขนาดเรือ คิดเป็นวาละ ๑,๗๐๐ บาท ถ้าเป็นเรือเปล่าบรรทุก

แต่ขับเลยเข้ามาหาที่ขึ้นค้าเก็บอากร ๓,๕๐๐ บาท ฝ่ายไทยยอมว่า ถ้าได้เก็บค่าปากเรือเช่นว่าแล้ว จะไม่เก็บภาษีอากรอย่างอื่นจากสินค้าอีก(๑)

นามของนายเอดมันด์รอเบิต เรียกในหมายรับสั่งตอนแรกว่า เอมินราบัต แต่หมายรับสั่งฉบับหลัง ๆ เรียกว่า เอดแมนรอเบิต ความเห็นเป็นคนเดียวกันนั่นเอง หมายรับสั่งได้แสดงให้เห็นรายละเอียดในการต้อนรับทูตอเมริกัน ด้วยอัธยาศัยไมตรีอย่างยิ่ง ดังต่อไปนี้

หมายรับสั่งว่าด้วยนายเอดมันด์รอเบิตทูตอเมริกัน เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี พ.ศ. ๒๓๗๕

จันทาทิตย์ เดือน ๘ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีมะโรงจัตวาศก ด้วยเจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม รับพระราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เจ้าเมืองมริกันมีหนังสือให้เอมินราบัตขมหางถือหนังสือเข้ามาว่าเป็นทางพระราชไมตรีค้าขาย เอมินราบัตขึ้นบกเข้ามาให้ญี่ปุ่นนำสิ่งของเข้าปากน้ำไม่ได้ ให้เรือออกไปรับตัวเอมินราบัต ๑ ขุนนางรอง ๒ คนใช้ ๑๐ รวม ๑๓ คน กำหนดจะได้ขึ้นมากรุง ฯ ณ วัน เดือน ๘ ขึ้น ๗ ค่ำเพลาเช้า กำหนดฝรั่งจะได้ขึ้นมาอยู่ตึกฝรั่งหน้าวัดประยูรวงศ์ยังว่างอยู่นั้น ให้ตั้งรอเอาเที่ยงมุ่ง

---

(๑) พระอธิบายของสมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในคำนำหนังสือหมายเหตุเรื่อง ทูตอเมริกันเข้ามาในรัชกาลที่ ๓ พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๑ โรงพิมพ์ไทยกณิพิพรรฒนากร

ไปตั้งให้เอมินราบัด ๑ ขุนนางรอง ๒ รวม ๓ เตียง ให้พระคลังวิเศษเอามุ้งแพรไปผูกให้เอมินราบัด ๑ ขุนนางรอง ๒ รวม ๓ หลัง ให้พระคลังในช้ายเอาฟูกไปปูเตียง ๓ เอาผ้าขาวปูฟูก ๓ เอาหมอนหนุนศีรษะ ๓ หมอนข้าง ๖ ให้เอมินราบัด ๑ ขุนนางรอง ๒ ให้รักษาพระองค์เอาอ่างเชียวไปจ่ายให้ฝรั่ง ๓ ใบ ให้กลาโหมจ่ายตุ่มน้ำให้กรมเมือง ๔ ใบ ให้กรมเมืองรับเอาตุ่มน้ำต่อกรมพระกลาโหมไปให้ฝรั่ง ๔ ใบ ให้กรมนาเอาข้าวสารซ้อมไปจ่ายให้ฝรั่ง ๑๐ วันครั้งหนึ่ง ครั้งละ ๗ ถังกว่าฝรั่งจะกลับไป ให้พระคลังราชการเอาพืนหุงข้าว น้ำมันพร้าว ไปจ่ายให้พอ และให้เจ้าพนักงานทั้งนี้เร่งเอาสิ่งของไปจัดแจงเตรียมตีกฝรั่งแต่ ณ วัน เดือน ๔ ขึ้น ๗ ค่ำเพลาเย็นให้พร้อม และขุนสารมหาดไทย กลาโหม จัตุสดมภ์ จัดแจงแต่งสิ่งของเวียนกันไปทักฝรั่งเมืองมุริกัน มหาดไทย วัน เดือน ๔ ขึ้น ๗ ค่ำที่ ๓ กลาโหม วัน เดือน ๔ ขึ้น ๑๒ ค่ำที่ ๒ กรมวัง วัน เดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำที่ ๓ กรมนา วัน เดือน ๔ แรม ๓ ค่ำที่ ๔ กรมเมือง วัน เดือน ๔ แรม ๖ ค่ำที่ ๕ กรมท่า วัน เดือน ๔ แรม ๙ ค่ำที่ ๖ และให้เจ้าพนักงานทั้งนี้จัดสิ่งของเวียนกันไปทักแขกเมืองฝรั่ง ๓ วันครั้งหนึ่งกว่าแขกเมืองจะกลับไป และสิ่งของซึ่งไปทักนั้นราคาเป็นเงิน ๑ ตำลึงจงทุกครั้ง แล้วให้ทำหางว่าวยื่นเสมียนตรากรมท่าจงทุกครั้ง อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

วันอังคาร เดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำมีมะโรงจัตวาศก ด้วยเจ้าพระยาพระคลัง ผู้ว่าที่สมุหพระกลาโหม รับพระราชโองการใส่เกล้า ๆ

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ดังว่า เจ้าเมืองมริกันมีหนังสือให้เอมิน
ราบัดขุนนางถือหนังสือเข้ามาเบี้ยนทางไมตรีค้าขาย ฝรั่งแซกเมืองพักอยู่
ที่ตึกฝรั่งหน้าวัดประยูรวงศ์อาวาส นายแอะไพร่ ๑๕ คนนั้น ให้กรมนา
เอาผมไคมาจ่ายให้ฝรั่งเมืองมริกัน วันละ ๒ ทะนานเต็มตลอดทุกวันกว่าฝรั่ง
จะไป ให้เอามาจ่ายให้ที่ตึกฝรั่ง ตั้งแต่วัน เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ให้
พระคลังวิเศษเบิกเงินต่อพระคลังมหาสมบัติ ไปพระราชทานให้ฝรั่ง
เป็นเงิน ๓ ชั่ง ให้ฝรั่งซื้อกับข้าวสิ่งของกินวันละ ๓ ตำลึง ๒ บาท ตั้ง
แต่พระราชทานให้ฝรั่งวันเดือน ๕ ขึ้น ๗ ค่ำไปถึงวันเดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ
๑๕ วันครั้งหนึ่ง เป็นเงิน ๑ ชั่ง ๒ ตำลึง ๒ บาทเป็นวันละ ๒ ชั่ง ๒ ตำลึง
๒ บาท ให้พระคลังมหาสมบัติจ่ายเงินพระคลังวิเศษเป็นเงิน ๒ ชั่ง
๒ ตำลึง ๒ บาท อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

วันเดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำ มีมะโรงจัตวาศก ด้วยเจ้าพระยาพระคลัง
ว่าที่สมุหพระกลาโหม รับพระราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ ดังว่า เจ้าเมืองมริกันแต่งให้เอดแมนรอเบดขุนนางคุม
เอาสิ่งของเข้ามาถวายเกล้า ฯ ถวายนั้น ให้เจ้าพนักงานแต่งตั้นมารับเอา
มาทูลเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติมารับเอาของกระเช้าเงิน
ให้เจ้าพนักงานพระคลังวิเศษมารับเอาแพร มารับเอาของถวายเจ้าเมือง
มริกันต่อขุนราชเศรษฐี เต็มยินดีรักกรมท่า ณ จนเจ้าพระยาพระคลัง
แต่ ณ วันอาทิตย์เดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำเพลาเช้า อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

วันอาทิตย์เดือน ๕ แรม ๑๒ ค่ำ มีมะโรงจัตวาศก เจ้าพนักงาน
มารับเอาของเอดแมนรอเบดถวาย พระคลังมหาสมบัติ หลวงสุวรรณ-

ภักดี หมื่นอุดม มารับเอากระเช้าเงินระเพื่องคู่ ๑ กระเช้าเงินกลม เพื่อง ๒ รวม ๓ คู่ พระคลังวิเศษ ขุนตำเร็จประแดง มารับเอาแพรหนังไก่ ๒๐ พับ แพรเลียนสีตากุ้ง ๖๐ พับ รวม ๘๐ พับ แล้วใน ขุนทิพมงคล ปลัดกรม หมื่นพิทักษ์อาวุธ รับนาฬิกาพกไว้คู่ ๑

วันพฤหัสบดีเดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีมะเส็งเบญจศก ด้วยเจ้าพระยาพระคลัง รับพระราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ดังว่า ซึ่งหมายไปแต่ก่อนว่า เจ้าเมืองมริกันแต่งให้เอดแมนรอเบตขุนนางเข้ามาเป็นทางไมตรีค้าขาย ให้พระราชทานเงินให้กับฝรั่งเงินพระราชทาน ๑ ชั่ง ซื้อกินวันละ ๑ ตำลึง ๒ บาท ตั้งแต่เดือน ๕ ขึ้น ๗ ค่ำ มาถึงวันเดือน ๔ แรม ๓ ค่ำ ๑๕ วันครั้งหนึ่ง ๑ ชั่ง ๒ ตำลึง ๒ บาท รวม ๒ ชั่ง ๒ ตำลึง ๒ บาท แจ้งอยู่ในหมายแต่ก่อนนั้นแล้ว บัดนี้ฝรั่งจะได้กลับออกไป ณ เมืองมริกันกำหนดจะได้ไปจากกรุง ณ วันเดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ ให้พระราชทานเงินกับฝรั่งอีก เงินพระราชทานให้ฝรั่งซื้อกับข้าวสิ่งของกินวันละ ๑ ตำลึง ๒ บาท ตั้งแต่ ณ วันเดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ มาจนวันเดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ ๑๓ วันเป็นเงิน ๑ ชั่ง ๑๙ ตำลึง ๒ บาท นั้น ให้พระคลังวิเศษเบิกเงินต่อพระคลังมหาสมบัติ ไปพระราชทานให้ฝรั่งเป็นเงิน ๑ ชั่ง ๑๙ ตำลึง ๒ บาท แต่ ณ วันเดือน ๕ ขึ้น ๒ ค่ำ ให้พระคลังมหาสมบัติจ่ายเงิน ให้พระคลังวิเศษเป็นเงิน ๑ ชั่ง ๑๙ ตำลึง ๒ บาท แต่ ณ วันเดือน ๕ ขึ้น ๒ ค่ำ อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ด้วย ณ วันเดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ เจ้าพระยาพระคลัง ว่าที่สมุหพระกลาโหม รับพระราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ตั้งว่า อิศตาโดอุนิโดตาอเมริกะ เจ้าเมืองมริกันแต่งให้เอดแมนรอเบต ขุนนางคุมเอานาพิกาพก ๑ กระเช้าเงิน ๓ คู่ แพร ๗๐ พับ เข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย บัดนี้เอดแมนรอเบตจะได้กลับออกไป ณ เมืองมริกัน โปรดเกล้า ฯ ให้จัดสิ่งของตอบแทนให้ค่าของถวายเอดแมนรอเบตนั้น ให้พระคลังมหาสมบัติจัดงาช้าง ๕ ลำหาบหนัก ๒ หาบ พระคลังในขวา ดีบุกหนัก ๓๐ หาบ พระคลังราชการ รงค์หนัก ๒ หาบ เนื้อไม้หนัก ๒๕ หาบ พระคลังในซ้าย น้ำตาลกรวดหนัก ๕ หาบ น้ำตาลทรายหนัก ๒๐ หาบ กำยาน ๒๕ หาบ พระคลังสินค้า พริกไทยหนัก ๑๑ หาบ เร่วหนัก ๒ หาบ ครั่งหนัก ๕ หาบ ฝางหนัก ๓๐ หาบ แล้วให้เจ้าพนักงานชาวพระคลังจัดแจงสิ่งของทั้งนี้บรรทุกเรือไปส่งให้เอดแมนรอเบต ที่ตึกฝรั่งหน้าวัดประยูรวงศ์อาวาส แต่ ณ วันเดือน ๕ ขึ้น ๑๒ ค่ำเพลาบ่าย ๓ โมง ให้พร้อมจงทุกพนักงาน อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ด้วยเจ้าพระยาพระคลัง ผู้ว่าที่สมุหพระกลาโหม รับพระราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า หมายรับสั่งไปแต่ก่อนว่า เจ้าเมืองมริกันแต่งให้เอดแมนรอเบตขุนนางเข้ามาเบื้องทางไมตรีค้าขาย เอดแมนรอเบตจะได้จากกรุง ณ วันเดือน ๕ ขึ้น ๕ ค่ำ เบิกเงินซื้อกับข้าวของกินเบื้องเงิน ๑๙ ตำลึง ๒ บาท แจ้งอยู่ในหมายรับสั่งแต่ก่อนนั้นแล้ว เอดแมนรอเบตได้ไปจากกรุง ณ วันเดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ขอเบิกเงินให้ค่ากับข้าวของกินตั้งแต่ ณ วันเดือน ๕ ขึ้น ๖ ค่ำมาถึง ณ วันเดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ๑๐ วัน ๆ ละ ๑ ตำลึง ๒ บาท

เบี้นเงิน ๑๕ ตำลึงนั้น ให้เจ้าพนักงานพระคลังวิเศษเบิกเงินต่อพระคลังมหาสมบัติ ๑๕ ตำลึง แล้วให้พระคลังมหาสมบัติจ่ายเงินให้พระคลังวิเศษ ๑๕ ตำลึง อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

จดหมายเหตุ ทูตอเมริกันเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕

วันอังคารเดือน ๔ ขึ้น ๗ ค่ำ ปีมะโรงจัตวาศก (จ.ศ. ๑๑๙๔) เอดแมนรอเบตถือหนังสือเจ้าเมืองมริกันเข้ามาฉบับหนึ่ง ต้นหนังสือเบี้นอักษรอังกฤษ ตำเนาเบี้นหนังสือจีน (ความว่า) หนังสืออันเรียกซอน ผู้สำเร็จราชการเมืองมริกันที่หนึ่ง กราบถวายบังคมมาใต้ฝ่าละออง ฯ สมเด็จพระเจ้ากรุงไทยที่สูงสุดอันมหาประเสริฐ ด้วยข้าพเจ้าแต่งให้เอดแมนรอเบต ขุนนางผู้ใหญ่อยู่ในเมืองมริกัน ถือหนังสือเข้ามาขอทำสัญญาทางค้าขาย และเอดแมนรอเบตคนนี้ จะว่ากล่าวสิ่งใดขอให้เหมือนข้าพเจ้าว่า ด้วยข้าพเจ้ามีใจซื่อตรงรักใคร่ต่อสมเด็จพระเจ้ากรุงไทยยิ่งนัก ขอพระผู้เบี้นเจ้าโปรดให้สมเด็จพระเจ้ากรุงไทย ได้มีพระบารมียิ่ง ๆ ขึ้นไป ชาติมริกันจะได้ไปมาค้าขายเบี้นไมตรีสืบไปภายหน้า หนังสือฉบับนี้เขียนที่เมืองวาชิงตัน เบี้นเมืองใหญ่ในชาติมริกัน เขียน ณ วันเดือนยี่ แรม ๑๑ ค่ำ ศักราชฝรั่ง ๑๘๓๒ ปีเถาะตรีนิศก (มีหนังสือสำคัญประจำตัวอีกฉบับหนึ่ง ความว่า) เราอันเรียกซอน ผู้สำเร็จราชการเมืองมริกัน บอกมาให้คนทั้งปวงรู้ ถ้าผู้ใดเห็นหนังสือฉบับนี้ให้รู้ว่า เรามีความไว้ใจแก่

เอดแมนรอเบต ว่าเป็นชาติมิตรที่มีสติปัญญารู้ความรอบคอบ ดังให้เข้ามาทำหนังสือสัญญาค้าขายต่อกรุงไทย กับขุนนางผู้ใหญ่ทั้งปวง ถ้าขุนนางผู้ใดถืออาชญาสิทธิ์จะรับทำหนังสือสัญญาทางค้าขายได้ ก็ให้เอดแมนรอเบิกตัวออกมาถึงเมืองจาชิงตัน จึงจะบอกข้อสัญญาให้ชาติมิตรรู้ทั้ง ๒ ฝ่ายเมืองให้รู้ทั่วกัน ความดังนี้ เราได้เรียนข้อขัดเรียงขอน ผู้ว่าราชการเมืองจาชิงตัน ด้วยฉบับของเราปิดตราสำหรับที่เจ้าเมืองได้เป็นสำคัญ หนังสือมาที่เมืองจาชิงตัน เรียน ณ วันเดือนยี่ แรม ๓๓ ค่ำ ศักราชฝรั่ง ๑๘๓๒ ปีเถาะตรีศก

วัน เดือน ๔ แรม ๑๒ ค่ำ ปีมะโรงจัตวาศก ฝรั่งมาแต่เมืองมริกันเข้าเฝ้าถวายบังคมถวายพระพุทธเจ้าอยู่หัว ณ พระที่นั่งอมรินทร-วินิจฉัย ออกใหญ่

เป็นฝรั่งเอดแมนรอเบต ขุนนางที่ ๓ ครอบถ้ามะกัน นายท้าบันรับนายทหารที่หนึ่ง ๑ แปรเวนตะเนนเต นายทหารที่หนึ่ง ๑ บาเรนตะเนนเต นายทหารที่สาม ๑ ฝอเลบตะเนนเต นายทหารที่สาม ๑ สารอมรองตะเนนเต นายทหารที่สี่ ๑ ไดมักรอนตะเนนเต นายทหารที่สี่ ๑ เกราฟัตรอนตะเนนเต นายทหารที่สี่ ๑ แวนดีรองตะเนนเต นายทหารที่สี่ ๑ มอริรอน เดมียน ๑ คิกนอมอ ๑ รวม ๑๓ คน

วันจันทร์ เดือน ๕ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีมะเส็งเบญจศก (จ.ศ. ๑๑๗๕) ปิดตราหนังสือสัญญา ๒ ฉบับ ตราบัวนกับปิดท้ายหนังสือกลางตราครุฑ เอดแมนรอเบตปิดท้ายหนังสือที่สุด ตราบัวผันปิดประจำ

ต่อฉบับหนึ่งเอดแมนรอเบตเอาออกไป ณ เมืองมริกัน ฉบับหนึ่งเสมียนตรากรมนาเอาไปให้พระราชโกษาไว้ ณ ห้องพระมาลาภูษา

ณ วันอังคาร เดือน ๕ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีมะเส็งเบญจศก เอดแมนรอเบต ๑ มอแลดดเนนเด ๑ มอริซอน เสมียน ๑ ดิกนอมอ ๑ แอนดี ๑ ห้าคนไปดูแห่พระบรมศพพระราชวังบวร ฯ ดูอยู่ที่ศาลาเหนือพระที่นั่งสุราสดวรรค์

ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำเพลาบ่าย ฝรั่งได้ล่องไปกรุงเป็นกำปั่น ๒ ลำ เรืออาษาจามบรรทุกสิ่งของพระราชทานตอบแทนลำหนึ่งไป ฝรั่งถึงกำปั่นนอกหลังเต่าน้ำจืด

นายริดซัน ชาติอังกฤษ ถือหนังสือของบริษัทอิสต์อินเดีย เข้ามาขอทำสัญญาซื้อช้างไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๑

เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๓๗๑ เป็นปีที่ ๑๕ ในรัชกาลที่ ๓ บริษัทอิสต์อินเดีย แต่งให้นายริดซัน ซึ่งเรียกชื่อในหนังสือพระราชพงศาวดารว่า มิสเตอร์ฤทร์สซอน เข้ามาขอทำสัญญาซื้อช้าง เพื่อจะให้กิจการดำเนินโดยสะดวก สมตามความประสงค์ของบริษัท จึงมีอักษรสาส์นของผู้สำเร็จราชการอินเดียของอังกฤษ ให้นายริดซันถือเข้ามาด้วย ทำนองเหมือนครั้งกรุงศรีอยุธยา ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ที่บาทหลวงฝรั่งเศสจะเข้ามาตั้งสำนักสอนศาสนาคริสตัง ได้ทูลขอพระราชสาส์นพระเจ้าหลุยที่ ๑๔ และมหาสมณสาส์นของโป๊ปเชิญเข้ามาเป็นสำคัญ ข้างฝ่ายไทย พยายามทุกอย่างที่จะแสดงให้อังกฤษเห็น

ไมตรีติดต่อกันต่อไป จึงตกลงตอบรับนายรดชัน ตามที่ปรากฏเรื่องราวอยู่ในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๓ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ เรียบเรียงท่วงทีต่างกับฉบับรองทูต เป็นการให้เกียรติยศอย่างสูง มีข้อความพิสดารดังจะนำมาไว้ต่อไปนี้

มิสเตอร์ฤทธิ์ชอน อังกฤษ ถืออักษรว่าด้วยเจ้าเมืองบังกลา เข้ามาทางบก เจ้าเมืองเมาะตำเดิมให้เจ้าเมืองตกรวน คุมพลพม่าเป็นพาหนะเข้ามาด้วย ๑๐๐ คน เดินมาทางเมืองกาญจนบุรี มาหาพระยาราชบุรี ๆ จะจัดเรือส่งเข้ามาก็ไม่ยอม แต่ให้เดินมาเมืองนครชัยศรี พักอยู่ห่างกลางทาง จะขนม้าเมืองนครชัยศรีเข้ามากรุงเทพมหานคร พระนครชัยศรีตอบว่าทางข้างเดินไปไม่ได้ ทางนั้นเป็นพงเป็นหญ้าเป็นร่องลึกน้ำขัง มิสเตอร์ฤทธิ์ชอนว่าพวกมอญว่าไปได้ พระนครชัยศรีตอบว่าเดินไปแต่คนเดินเท้า ถ้าจะเอาช้างเข้าไปถึงกรุงก็ต้องเดินย้อมไปถึงกรุงเก่าจึงจะไปได้ ถ้ามิสเตอร์ฤทธิ์ชอนจะเข้าไปทางนี้ให้ได้ช้างจะไปติดหล่มอย่างไร จะโทษแก่ข้าหลวงไม่ได้ ถ้าจะไปทางเรือข้าพเจ้าจะจัดส่งเข้าไปให้ถึง มิสเตอร์ฤทธิ์ชอนก็ยอม ความเรื่องนี้พระนครชัยศรีคัดเถียงไม่ให้เข้ามาทางบกได้นั้น ด้วยเดิมพระเจ้าอยู่หัวไปรตนัก มิสเตอร์ฤทธิ์ชอน เข้ามาถึงกรุงเทพมหานครในเดือน ๑๑ ข้างแรม ให้อาศัยอยู่กับทูตแดร ทูตหน้าคือประยุรวงศ์ ปลูกแต่โรงให้พวกมอญพม่าอยู่ มิสเตอร์ฤทธิ์ชอนได้ไปหาท่านเจ้าพระยาพระคลัง นำแคงหนังสือด้วยกับตัว และอักษรว่าด้วยเจ้าเมืองบังกลา ซึ่ง

มีมาทูลเกล้า ฯ ถวายว่า ที่เมืองมอญเมืองพม่าเกิดความไข้ โคกระบือล้มเสียเป็นอันมาก จนไม่มีโคกระบือจะทำนา เจ้าเมืองบังกลาขอให้ลูกค้าซื้อโคกระบือออกไปจะได้ทำไร่นา ข้อ ๓ ว่า ราษฎรอยู่ในบังคับอังกฤษ ซื้อช้างม้าโคกระบือในแขวงเมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำพูน เจ้าของช้างม้าโคกระบือรับเงินไว้แล้ว ก็ไม่ให้ช้างม้าโคกระบือ ท่านเจ้าพระยาพระคลังตอบว่า ที่แผ่นดินสยาม ช้างม้าโคกระบือเป็นกำลังราชการแผ่นดินและศึกสงครามมีมาได้อาศัย จะปล่อยให้ลูกค้าซื้อออกไปแล้ว บ้านเมืองก็จะร่วงโรยเสีย ถอยกำลังไป และที่เมืองเชียงใหม่ เมืองนครลำพูนนั้น เงินทองเกี่ยวข้องกันอย่างไร ก็จะให้ข้าหลวงขึ้นไปชำระคืนให้แก่เจ้าของ มิสเตอร์ฤทช์รอนก็ยอม

ครั้น ณ วันอาทิตย์เดือน ๔ ขึ้น ๕ ค่ำ มิสเตอร์ฤทช์รอนได้เข้าเฝ้าถวายใหญ่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ถวายเครื่องราชบรรณาการ คือ ถ้ามองทำด้วยกระดาษ เขียนเป็นแผนที่เมืองลอนดอน หีบเพลงยาว ๑ ศอก กว้าง ๗ นิ้ว สูง ๗ นิ้วหีบหนึ่ง ขวดปักดอกไม้กระเบื้องลายเขียนทองคู่หนึ่ง ขวดรูปพะโองกระเบื้องลายเขียนทองคู่หนึ่ง ขวดกระเบื้อง ๔ เหลี่ยมมีจุกลายเขียนทองคู่หนึ่ง ขวดแก้วรูปมงกุฎเจ้าแผ่นดินอังกฤษขวดหนึ่ง ขวดแก้วเจียระไนมีจุกรูปสูงคู่หนึ่ง ขวดแก้วพิมพ์รูปค่อมคู่หนึ่ง ขวดแก้วเจียระไนพิมพ์เด็กคู่หนึ่ง ขวดแก้วเจียระไนเบ็นตะเกียงคู่หนึ่ง พรมวิลาศกว้าง ๑ ศอก ๖ นิ้ว ยาว ๔ ศอก

๑๐ ผืนหนึ่ง พรมวิลาศยาว ๓ วา กว้าง ๓ ศอกผืนหนึ่ง แล้วเอาของไปถวายทรมพลางรักษ์รถแรศร์ ไปถึงพัดเจ้าพระยาปลัดทูลเชิญเจ้าพระยาพระคลัง ของทองพระราชทานตอบแทน ช้างพลายสูง ๕ ศอกเศษช้างหนึ่ง เจ้าพระยาพระคลังตอบแทน ช้างพลายสูง ๕ ศอกเศษช้างหนึ่ง แล้วมีสุเหร่าทรัพย์ของนักสายบังคมลากลับไปเดินบกไปทางเมืองสุพรรณบุรี ไปออกด่านอุทัยธานี(๑)

ไทยขอยกเลิกหนังสือสัญญาบางข้อต่ออังกฤษ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๗

ผู้ว่าราชการอินเดียของอังกฤษ ได้แต่งให้นายร้อยเอกเฮนรี เบอร์นี เข้ามาขอทำสัญญาการค้าขายเป็นต้น เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๘ ซึ่งไทยก็ยินดีอนุโลมตามความประสงค์ของอังกฤษ ได้ตกลงกันทำเป็นหนังสือสัญญา ๑๔ ข้อ ดังได้นามาแล้วก่อนแล้ว เฉพาะข้อ ๑๐ แห่งสัญญาฉบับนี้ มีความว่า

ไทยสัญญาต่ออังกฤษว่า ไทยให้อยู่รักษาเมืองไทรและไทรลดเมืองเมืองไทร และคนเมืองเกาะหมากเมืองไทรจะได้ไปมาค้าขายอย่างเดิม และไทยระบือเบิดไก่ข้าวเปลือกข้าวสาร ซึ่งเป็นเสบียงอาหารไพร่พลเมืองเมืองเกาะหมาก และกำปั่นในเมืองเกาะหมากต้องการซื้อแต่เมืองไทร ไทยไม่เรียกภาษี และปากน้ำคลองใด ๆ ในเมืองไทร

---

(๑) พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ หน้า ๑๔๗

ไทยไม่ตั้งด่วยขาด ไทยเรียกเอาภาษีจังกอบตามสมคร ไทยสัญญาว่า เจ้าพระยานคร ฯ กลับออกไปแต่กรุง ฯ จะปล่อยครอบครัวข้าทาส บ่าวคนสนิทของพระยาไทรคนเก่า ให้กลับคืนไปอยู่ตามชอบใจ อังกฤษสัญญาต่อไทยว่า ไม่ต้องการเมืองไทร อังกฤษไม่มารบกวนเอาเมืองไทร และไม่ให้พระยาไทรคนเก่ากับบ่าวไพร่ของพระยาไทรคนเก่า ไปรบกวนไปทำอันตรายสิ่งหนึ่งสิ่งใด ณ เมืองไทรและเมืองอื่น ๆ ซึ่งขึ้นกับเมืองไทย และอังกฤษสัญญาว่า จะจัดแจงให้พระยาไทรคนเก่าไปอยู่เมืองอื่น ไม่ให้พระยาไทรคนเก่าอยู่ที่เกาะหมาก เมืองเปไหล เมืองเปหระ เมืองสลางอ เมืองพม่า ถ้าอังกฤษไม่ให้พระยาไทรคนเก่าไปอยู่เมืองอื่นตามสัญญา ก็ให้ไทยเรียกเอาภาษีข้าวเปลือกข้าวสารเมืองไทรเหมือนแต่ก่อน อังกฤษสัญญาว่า ไทยแขกจีนซึ่งอยู่ ณ เมืองเกาะหมากจะมาอยู่ ณ เมืองไทรอังกฤษไม่ห้ามปราม

"เมื่อทำหนังสือสัญญากับอังกฤษเสร็จแล้ว การที่ทั้งสองฝ่ายจะต้องจัดให้เป็นไปตามหนังสือสัญญา กิริยาอย่างอื่นไม่ปรากฏว่ามีข้อขัดข้องอย่างใด มีอยู่เรื่องเดียวแต่ที่อังกฤษจะต้องเอาตัวเจ้าพระยาไทร (ปะแงรัน) ไปจากเกาะหมาก ด้วยตั้งแต่เจ้าพระยาไทรหนีไปอาศัยอยู่ที่เกาะหมาก ไม่ได้ไปอยู่เปล่า คิดพากเพียรยุยงอังกฤษจะให้มาตีเมืองไทรคืนให้อยู่เสมอ ครั้นเห็นว่าอังกฤษไม่ตีเมืองไทร ก็แต่งคนไปยุยงราษฎรในเมืองไทรให้ก่อการกำเริบต่าง ๆ ฝ่ายข้างอังกฤษที่ปกครองเกาะหมากนั้น ตามเนื้อความที่ปรากฏในจดหมายเหตุของอังกฤษ ดูความเห็นต่างกันเป็น ๒ พวก พวกหนึ่งอยากให้อังกฤษ

ยกกองทัพมารบไทยที่เมืองไทร ตีพวกหนึ่งจะเป็นด้วยรู้ว่ารัฐบาลอังกฤษหาอนุเคราะห์ไม่ เพราะความประสงค์ที่จะมารบไทย แต่แลเห็นประโยชน์อยู่ว่า การที่เจ้าพระยาไทรอยู่ที่เกาะหมาก และแก้ไขการอุบายต่าง ๆ ในเมืองไทรนั้น เป็นเหตุให้ราษฎรเมืองไทรพากันอพยพไปอาศัยอยู่ในแดนอังกฤษมาก เป็นการทำให้เกิดประโยชน์แก่แผ่นดินของอังกฤษ จึงเป็นแต่พูดจาว่ากล่าวห้ามปรามเจ้าพระยาไทร แต่หาได้กวดขันจริงจังอย่างไรไม่ เจ้าพระยานคร ฯ ได้หากเพียรทำการทั้งปวงจะเป็นไมตรีกับอังกฤษ ให้เหมือนกับเมื่อเจ้าพระยาไทร (ปะแงรัน) ปกครองบ้านเมืองอยู่ และเอาใจใส่ปกครองราษฎรในเมืองไทรให้ได้รับความยากลำบาก ความข้อนี้มีปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุของนายฟันไท โธ ซึ่งเป็นคนอังกฤษแต่งไว้ว่า ที่ครั้งเมื่อไทยปกครองเมืองไทรบุรีนั้น ปกครองดีกว่าเมื่อครั้งเจ้าพระยาไทร (ปะแงรัน) เสียอีก แต่อังกฤษที่เกาะหมากก็ไม่ได้จัดการอย่างใดในเรื่องเจ้าพระยาไทร นอกจากตอบปฏิเสธออกไปว่าของเจ้าพระยานคร ฯ ว่าการที่รับเจ้าพระยาไทรไว้ที่เกาะหมากนั้น ก็ตามขนบธรรมเนียมของประเทศใหญ่ทั้งหลาย ซึ่งย่อมให้ผู้หนีร้อนมาพึ่งเย็น ได้พึ่งพาอาศัยในแดนดินเป็นที่อยู่ กับอีกอย่างหนึ่งได้ให้ไปว่ากล่าวแก่เจ้าพระยาไทรว่า ถ้าเจ้าพระยาไทรไปรบกวนไทยที่เมืองไทรบุรี จะหยุดเงินค่าเช่าไม่ยอมให้ตามสัญญาเช่าเกาะหมาก ค่าที่ว่านี้ก็ไม่เป็นประโยชน์อันใด เพราะเจ้าพระยาไทรไม่ได้มารบกวนไทยเปิดเผยด้วยตนเอง เป็นแต่ออบหนุนหลังใช้ให้ผู้อื่นมากระทำการ ครั้นเมื่อรัฐบาลอังกฤษในอินเดียทำสัญญากับไทย

รับรองมั่นคงว่าจะเอาเจ้าพระยาไทรไปไว้ที่อื่น ถึงเวลาที่จะเอาตัวเจ้าพระยาไทรไป เจ้าพระยาไทรไม่ยอมไปจากเกาะหมาก อังกฤษจะบังคับ เจ้าพระยาไทรก็แต่งทนายความให้ฟ้องในศาล ว่าเจ้าเมืองเกาะหมากจะทำให้เสื่อมเสียอิสรภาพผิดกฎหมาย ต้องเป็นความกันอยู่ยกหนึ่ง ครั้นเจ้าพระยาไทรได้ระหัสระเหียนว่า ศาลจะตัดสินตามหนังสือสัญญาก็อพยพหลบหนีไปอยู่ที่ตำบลบรวต์ ในแขวงเมืองแประ อังกฤษต้องส่งเรือรบไปจับ ถึงเกิดต่อสู้กัน ทหารอังกฤษยิงพวกเจ้าพระยาไทรตายหลายคน ข้างอังกฤษก็ตายบ้าง จึงจับเจ้าพระยาไทรได้ ให้เอาตัวไปคุมไว้ที่เมืองมะละกาแต่นั้นมา

ต่อมาถึงปีฉลูตรีศก จุลศักราช ๑๒๐๓ พ.ศ. ๒๓๘๔ เจ้าพระยาไทร (ปะแงรัน) แต่งให้ตนกูดาอี ผู้บุตร กับตนกูอาเก็บถือหนังสือเข้ามายังกรุงเทพ ฯ ขอให้เสนาบดีนำความขึ้นกราบบังคมทูลขอรับพระราชทานโทษที่ได้กระทำความผิดด้วงพระราชอาญามาแต่หลัง จะขอเป็นข้าทูลละอองธุลีพระบาท รับราชการสนองพระเดชพระคุณต่อไป เวลานั้นประจวบตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองกะบังปาสู่ว่าง ด้วยตนกูอาล้นถึงแก่กรรม พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้ย้ายตนกูอาหนุ่ม มาเป็นผู้ว่าราชการเมืองกะบังปาสู่ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ยกโทษพระราชทานเจ้าพระยาไทร (ปะแงรัน) ให้กลับว่าราชการเฉพาะเมืองไทรที่แบ่งใหม่(๑)

---

(๑) พระอธิบายของสมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพในคำชี้แจงว่าด้วยเรื่อง มูลเหตุแห่งจดหมายเหตุงานอุดมสมบัติ

เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพระยาไทร (ปะแงรัน) เข้ามารับราชการเป็นเจ้าเมืองไทรบุรี ตามกำหนดที่แบ่งใหม่ดังกล่าวมาแล้ว เจ้าพระยาไทรตั้งใจปฏิบัติราชการสนองพระเดชพระคุณโดยความสงบราบคาบ สมควรเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยได้ จึงโปรดให้เจ้าพระยาพระคลังมีหนังสือตราขึ้นไปยังผู้สำเร็จราชการอินเดียของอังกฤษ ว่าบัดนี้ทรงพระกรุณาชุบเลี้ยงเจ้าพระยาไทรเก่าเช่นเดิมแล้ว ขอให้ยกเลิกหนังสือสัญญาที่ได้ทำกันไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๗ เฉพาะข้อ ๑๑ อันเกี่ยวด้วยเรื่องเมืองไทรบุรีนั้นเสีย ฝ่ายผู้สำเร็จราชการอินเดียของอังกฤษก็ยอมโดยตาม มีข้อความตอนนี้เก็บไว้ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ เรียบเรียงว่า

ครั้น ณ วันอาทิตย์ เดือน ๑๑ แรม ๑๑ ค่ำนั้น มิสเตอร์บอร่า เจ้าเมืองสิงคโปร์ ฝากหนังสือแขกมาถึงเจ้าพระยาพระคลังฉบับหนึ่ง ใจความว่า ได้รับหนังสือของท่านฉบับหนึ่ง ลงวันพฤหัสบดี เดือนยี่ แรม ๑๑ ค่ำ มีพระตรีศก (พ.ศ. ๒๓๗๔) ความในหนังสือนั้นว่า ด้วยเดิมพระเจ้าอยู่หัวโปรดให้เจ้าเมืองไทรคนเก่ากลับคืนมารักษาเมืองไทรตามเดิม แต่ท่านขอยกหนังสือสัญญาข้อ ๑๑ ว่าด้วยการเมืองไทรเสียข้อ ๑ ข้าพเจ้าได้ฝากหนังสือไปถึงเจ้าเมืองบังกะลาแล้ว เจ้าเมืองบังกะลาสั่งให้ข้าพเจ้านำหนังสือมาถึงท่านว่า ที่จะยกหนังสือสัญญาข้อ ๑๑ นั้นก็ให้ยกเสีย แต่ให้มีความแทนข้อ ๑๑ ลงใหม่ว่า อังกฤษสัญญากับไทยว่า อังกฤษไม่อยากได้เมืองไทร และจะไม่ยกไปตี

เมืองไทร แล้วสัญญาว่าจะไม่ให้พวกเจ้าเมืองไทรเก่า ซึ่งเป็นคนร้าย ทำวุ่นวายในเมืองไทรและเมืองอื่น ๆ ที่ขึ้นแก่เมืองไทยต่อไปได้ จะไม่ให้อาศัยอยู่ที่เมืองเกาะหมาก เมืองเประ เมืองสลางอ และเมืองพม่า ซึ่งเป็นของอังกฤษแห่งใด ๆ คิดจะจัดให้ไปเสียเมืองอื่นที่ไกล ๆ ถ้าอังกฤษไม่ให้ไปอยู่เมืองอื่นเหมือนอย่างสัญญานี้ ให้ไทยเรียกภาษีข้าวเปลือกข้าวสารตามเดิม ข้าพเจ้าได้บอกไปถึงเจ้าเมืองบังกลา ๆ ก็เห็นชอบด้วยแล้ว ซึ่งโปรดให้เจ้าเมืองไทรเก่ากลับไปอยู่เมืองไทรนั้น ข้าพเจ้ามีความยินดีนัก หนังสือลงเดือนออกโตเบอร์ คริสตศักราช ๑๘๔๒ ตรงกับเดือน ๑๑ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีขาลจัตวาศก (พ.ศ. ๒๓๘๕)(๑)

แต่ข้อความที่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร ดังนำมาเล่าไว้นี้ สมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสงสัยว่า บางทีความจริงจะแตกต่างไปอีกอย่างหนึ่ง จึงทรงทักท้วงไว้ว่า

ความปรากฏในหนังสือพระราชพงศาวดาร ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ยกโทษพระราชทานเจ้าพระยาไทร (ปะแงรัน) แล้ว โปรดให้เจ้าพระยาพระคลังมีหนังสือออกไปถึงเจ้าเมืองสิงคโปร์ ขอยกเลิกสัญญาข้อ ๓ ในตอนที่ว่า อังกฤษรับสัญญาจะป้องกันไม่ให้พวกเจ้าพระยาไทรเข้ามาทำร้ายเมืองไทรบุรี และอังกฤษรับจะเอาตัวเจ้าพระยาไทรไปไว้ที่อื่น หนังสือสัญญาตอนนี้ได้เลิกจริง แต่ข้าพเจ้าสงสัยว่า จะเป็นด้วย

(๑) พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ หน้า ๒๖๕

อังกฤษขอเลิก มิใช่ไทยขอ ดังกล่าวไว้ในพระราชพงศาวดารฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์[๑]

อเมริกันขอแก้หนังสือสัญญา

เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๕ ประเทศอเมริกาปกครองรัฐอเมริกา แต่งให้เอดมันด์ รอบิตเป็นทูตเข้ามาขอทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีและการค้าขาย ได้ตกลงทำหนังสือสัญญากันเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๙๕ หัวใจสำคัญในข้อสัญญาครานี้ ก็คือยอมให้ไทยเก็บค่าปากเรือซึ่งบรรทุกสินค้าเข้ามาขายตามขนาดเรือ คิดเป็นอัตรา ๓,๗๐๐ บาท ถ้าเป็นเรือเปล่า บรรทุกแต่อับเฉาเข้ามาหาซื้อสินค้า เก็บอัตรา ๓,๕๐๐ บาท ข้างไทยยอมว่า ถ้าได้เก็บค่าปากเรือเช่นว่าแล้ว จะไม่เก็บภาษีอากรอย่างอื่นจากสินค้าอีก

"ก็และในสมัยนั้น ทั้งในหลวงและเจ้านายขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อย ยังประกอบการค้าขาย ตามประเพณีซึ่งมีมาแต่ครั้งกรุงเก่า แต่งเรือของตนเองไปซื้อขายสินค้าถึงนานาประเทศบ้าง เช่าเรือของผู้อื่นฝากสินค้าไปมาบ้าง ต่อมาการค้าขายของหลวง ยังมีพระคลังสินค้าสำหรับซื้อขายสินค้าบางอย่าง ซึ่งห้ามมิให้ผู้อื่นซื้อขายเป็นประเพณีมา ฝ่ายอังกฤษและอเมริกันเมื่อมีหนังสือสัญญาแล้ว กล่าวหาว่ารัฐบาลแข่งค้าขาย และตั้งพระคลังสินค้าเก็บภาษีโดยทางอ้อม ไม่ทำตามสัญญา ฝ่ายข้างไทยว่าไม่ได้ทำผิดสัญญา เพราะหลักหอค้าแรกนั้นจนตั้งเลิก

---

(๑) ดูหมายหลวงอุดมสมบัติ ตอนประชุมพงศาวดารเรื่องหน้า ๔๑๗

ภาษีอากรอยู่อย่างเดิม พวกฝรั่งจะขอเปลี่ยนเสียค่าปากเรือแทนภาษี ก็ได้ ยอมตามใจสมัคร การที่ทำสัญญานั้นไม่ได้หมายความว่าจะเลิก หรือไม่อนุญาตให้เจ้านายข้าราชการค้าขาย เป็นข้อทุ่มเถียงกันดังนี้

ครั้นถึงปีจอ พ.ศ. ๒๓๙๓ รัฐบาลอเมริกัน แต่งให้มิสเตอร์โยเซฟ บัลเลศเตีย เป็นทูตเข้ามาขอแก้หนังสือสัญญาที่ได้ทำไว้ ทูตอเมริกันมาด้วยเรือรบ มาถึงในเดือน ๕ ต้นปีจอ พ.ศ. ๒๓๙๓ เวลานั้นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ เมื่อยังเป็นเจ้าพระยาพระคลังที่สมุหพระกลาโหม ลงไปตั้งเลกอยู่ที่เมืองชุมพร พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ เมื่อยังเป็นที่พระยาศรีพิพัฒน์ เป็นผู้รับทูตแทนเจ้าพระยาพระคลัง ได้จัดการรับทูตอเมริกันตามแบบอย่างราชทูตที่มาแต่ก่อน แต่โยเซฟบัลเลศเตียไม่ต้นทัดวิธีการทูต ความประพฤติและพูดจาก้าวร้าวผิดกับทูตที่เคยมาแต่ก่อน พอพูดจากับไทยเพียงข้อที่จะขอเข้าเฝ้า ก็เกิดเป็นปากเสียงเถียงแย่งกัน บัลเลศเตียเกิดโทสะ ก็กลับไปในเดือน ๒ ปีจอ หาสำเร็จประโยชน์ที่เข้ามาคราวนั้นไม่ รายการที่จัดรับบัลเลศเตียและที่ได้พูดจาว่ากล่าวกันประการใด แจ้งอยู่ในจดหมายเหตุ(๑) ซึ่งพิมพ์ไว้ต่อนี้ไป

---

(๑) พระอธิบายของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในคำนำหนังสือจดหมายเหตุเรื่อง ทูตอเมริกันเข้ามาในรัชกาลที่ ๓

จดหมายเหตุเรื่องบัลเลศเดียทูตอเมริกัน เข้ามาในรัชกาลที่ ๓ เมื่อปีขอ พ.ศ. ๒๓๕๓

ณ วันพุธ ๗ ค่ำ เดือน ๕ จุลศักราช ๑๒๑๒ ปีจอโทศก กำปั่นไฟทำด้วยเหล็ก กะปิตันชื่อเอ็ดเวิดหนึ่งชื่อเจ้าเมืองสิงหโปรา กับหนึ่งชื่อเซอร์เซมส์บรุก เข้ามาสู่ที่เมืองสมุทรปราการ แล้วกำปั่นไฟกะปิตันชื่อเอ็ดเวิดกลับไป ณ วันพุธ ๑๑ ค่ำ เดือน ๕ เพลาใกล้รุ่ง รุ่งขึ้น ณ วันพฤหัสบดี ๑๒ ค่ำ เดือน ๕ คอยนอกเข้ามาแจ้งว่า เห็นกำปั่นรบใหญ่ ๓ เล่า เข้ามาทอดอยู่นอกสันดอนน้ำลึกตำ ๑ แต่สังเกตดูเห็นว่าจะเป็นกำปั่นรบชาติอเมริกัน

เพลาวันศุกร์เดือนพระบวรมหาอนุชาธิราช เจ้าพ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ พระนายไวยวรนาถ ยังอยู่ที่เมืองสมุทรปราการ จึงมีรับสั่งให้ขุนปรีชาชาญสมุทรพูดภาษาอังกฤษได้ กับคนชาวการ ๖ คน ขี่ช้างพระที่นั่งมาด้วย ๔ ช้างออกไปที่กำปั่น ขุนปรีชาชาญสมุทรกลับเข้ามาแจ้งว่า ไปถึงกำปั่นรบ ท้ายสะโตอรทิศ แจ้งว่ากำปั่นชื่อว่าแประโมต ยาว ๒๒ วา ปากกว้าง ๖ วาคืบ กินน้ำลึก ๓๓ ศอก คนในกำปั่นชาติอเมริกัน ท้ายสะโตอรทิศ ๑ กาเลศเดีย ทูต ๑ ลิศมิต กะปิตัน ๑ นายทหาร ๓๗ ต้นหนกลูกเรือ ๑๙๐ รวม ๒๒๖ คน จีนคนใช้ ๔ คน รวม ๒๓๐ คน มีปืนสำหรับข้าง ปืนใบยาว ๔ ศอกเศษ กระสุน ๗ นิ้ว ๓๗ กระบอก ปืนใบยาว ๔ ศอกเศษ กระสุน ๑๐ นิ้ว ๔ กระบอก รวม ๔๑ กระบอก มาแต่เมืองอเมริกัน ไปเมืองจีนแล้วกลับมาเมืองสิงหโปรา แต่มาอยู่ที่เมืองจีนกับเมืองสิงหโปราประมาณ ๔ ปีเศษ

มีหนังสือเปรสิเดนต์เจ้าเมืองอเมริกันมา(๑) ให้บาเลศเตียเป็นทูตไปทำหนังสือสัญญาการค้าขายกับเมืองญวน ไปเข้าอยู่ที่อ่าวดุรน ๑๐ วัน หาพบประชุนนางญวนไม่ ฝากแต่หนังสือไว้ แล้วใช้ใบมาจากอ่าวดุรน ๗ วันถึงที่นอกสันดอนน้ำตื้น ๕ วา ชุนนางในกำปั่นฝากหนังสือเข้ามาถึงพระนายไวยวรนาถฉบับหนึ่ง แปลได้ความในหนังสือว่า หนังสือกำมะโดอรทิตชุนนางนายทหารกำปั่นรบอเมริกัน บอกมายังพระนายไวยวรนาถให้แจ้งว่า เปรสิเดนต์เจ้าเมืองอเมริกันแต่งให้บาเลศเตียเป็นทูตเข้ามา ณ กรุงศรีอยุธยา ขอให้พระนายไวยวรนาถจัดเรือที่สมควรไปรับทูตเข้ามา ถ้าพระนายไวยวรนาถพบกับทูตที่เข้ามาแล้วก็ให้รับโดยดี ด้วยคนนั้นเป็นชุนนางผู้ใหญ่มิใช่เป็นคนน้อย และเราจะใคร่ทราบว่าความไข้ที่กรุง ฯ กับเมืองสมุทรปราการเป็นอย่างไรบ้าง ขอให้เขียนหนังสือออกไปให้ทราบความก่อน มีความมาในหนังสือแต่เท่านี้ พระนายไวยวรนาถ พระยาสุรเสนา พระยาโชฎึกราชเศรษฐี พระยาราชวังสรรค์ พระยาวิเศษศักดา แจ้งความแล้วบอกขึ้นมา ณ กรุงเทพ ฯ จึงโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานจัดเรือรบไล่ตัดมีเสาใบเก๋งทั้งปีกของทวน พอแจวใส่เสื้อแดงหมวกแดงส่งลงไปให้ แล้วสั่งให้ปลูกเรือนรับทูต เรือนใหญ่ ๕ ห้องเฉลียงรอบหลังหนึ่ง โรงครัว ๓ ห้องหลังหนึ่ง โรงพักคนใช้ ๓ ห้องหลังหนึ่ง ที่หน้าวัดประยูรวงศ์อาวาส ให้เจ้าพนักงานจัดสิ่งของไปเตรียมไว้ ณ โรงพักฝรั่งให้พร้อม สำหรับทูตจะได้อยู่ แจ้งอยู่ในหมายรับสั่งนั้นแล้ว

---

(๑) คือประธานาธิบดีชื่อเดเลอ

ครั้น ณ วันอัฐ ๑๔ ค่ำ เดือน ๕ เพลาเช้า พระนายไวยวรนาถ พระยาสุรเสนา พระยาโชฎึกราชเศรษฐี พระยาราชวังสรรค์ พระยาวิเศษศักดา ซึ่งลงไปรักษาเมืองสมุทรปราการบอกขึ้นมาถึงกรุงเทพ ฯ ว่าทูตนั้นจะให้ส่งขึ้นมาเมื่อไร พระยาพิพัฒน์โกษาตอบลงไปว่า เพลานี้ยังติดการพระศพพระเจ้าลูกยาเธออยู่(๑) ให้งดไว้ถึง ณ วันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๕ สิ้นการพระศพแล้วจึงให้ส่งทูตขึ้นไป แต่พระนายไวยวรนาถให้ขึ้นไปคิดราชการ ณ กรุงเทพ ฯ แล้วจึงให้กลับลงมา

ครั้นถึง ณ วันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๕ เพลากลางคืน พระนายไวยวรนาถ พระยาสุรเสนา พระยาโชฎึกราชเศรษฐี พระราชวังสรรค์ พระยาวิเศษศักดา จึงจัดให้หลวงยกระบัตร หลวงอาจณรงค์ หลวงวุฒิสรเดช เจ้ากรมทหารบืน หลวงฤทธิสรเดช ฝรั่งแม่นบืน ล่ามฝรั่ง ๒ คน ขึ้นเรือรบไล่สลัดที่ส่งลงไปลำ ๑ กับเรือแจ่วทรายยาว ๑๓ วา ๑๒ วา ๒ ลำ คนแจวลำละ ๔๐ คน ๕๐ คน ใส่เสื้อแดงหมวกแดงมีของทวนบั้กออกไปรับทูตที่กำบั่นโยเสพบาเลศเตียทูต ๑ มิตฉนารียหมอตืน ๑ คนใช้ ๑ ลงจากกำบั่นมาลงเรือที่ไปรับ เรือออกจากกำบั่น กำมะโดอรหิต ให้ยิงบืนส่งทูต ๒๑ นัด ณ วันแรม ๖ ค่ำ เดือน ๕ เพลาเช้า ๓ โมง เรือซึ่งไปรับทูตเข้ามาถึงเมืองสมุทรปราการ ให้ยิงบืนบ้อมผีเสื้อสมุทร

---

(๑) พระเจ้าลูกยาเธอสิ้นพระชนม์เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๓๙๒ รวม ๔ พระองค์ คือ พระองค์เจ้าหญิงเกศณี ๑ พระองค์เจ้าหญิงพวงแก้ว ๑ พระองค์เจ้าชายเฉลิมวงศ์ ๑ พระองค์เจ้าชายจินดา ๑

รับทูต ๒๑ นัด พระยาวิเศษสงครามทำกับข้าวของกินอย่างฝรั่งเลี้ยงดูทูต ที่ตำบลกลางเมืองสมุทรปราการ แล้วส่งทูตเข้ามาถึงเมืองนครเขื่อนขันธ์ เพลาบ่าย เจ้าเมืองกรมการได้รับเลี้ยงดูทูต เอาของมาทักทูต พักที่ตำบลกลางเมืองนครเขื่อนขันธ์ แล้วส่งทูตขึ้นมาถึงกรุงเทพ ฯ ขึ้นอยู่ที่เรือนปลูกด้วยไม้หน้าวัดประยูรวงศ์อาวาส

ณ วันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๕ เพลาเช้า จัดให้พระยาวิเศษสงคราม จางวางทหารแม่นปืน ๑ หลวงวุฒสรเดช เจ้ากรมทหารแม่นปืน ๑ หลวงฤทธิดำแดง เจ้ากรมทหารแม่นปืน ๑ แต่งตัวโอ่โถงลงไปด้วย รับทูตขึ้นเรือนพัก แล้วสั่งให้พระยาวิเศษสงครามฝรั่ง เบิกเอาเงินที่เจ้าภาษีกรมท่าพระคลังสินค้า จัดพวกครัวฝรั่งมาอยู่สำหรับทำกับข้าวของกินอย่างฝรั่ง เลี้ยงทูตถ่าทูตจะกลับไป

ครั้น ณ วันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๕ บาเลศเตียทำหนังสือให้ล่ามมาส่งให้พระนายไวยวรนาถฉบับหนึ่งในหนังสือว่า หนังสือมิศบาเลศเตียฝากมาถึงคุณพระนายไวยวรนาถ จะใคร่ให้ท่านทราบความว่า เจ้าแผ่นดินเมืองอเมริกันสั่งข้าพเจ้าให้ถือหนังสือของเจ้าแผ่นดินนั้น มาถวายแก่ท่านผู้เป็นกษัตริย์ในเมืองไทย ข้าพเจ้าขอให้ได้ช่องได้โอกาส จะได้หารือปรึกษากันกับขุนนางผู้ใหญ่อันตั้งเป็นธุระที่ว่ากล่าว จะได้เอาหนังสือเข้าถวายตามรับสั่ง อันจะได้ช่องนั้นยิ่งเร็วยิ่งดี หนังสือมา ณ วันศุกร์ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอโทศก พระนายไวยวรนาถทำหนังสือตอบไปให้บาเลศเตียฉบับหนึ่งว่า หนังสือพระนายไวยรนาถหัวหมื่นมหาดเล็ก มายังมิศโยเสฟบาเลศเตีย ด้วยมีหนังสือ

มาถึงเรานั้นได้แจ้งแล้ว ได้นำเอาความขึ้นกราบเรียนแด่ท่านเสนาบดีผู้ใหญ่ เสนาบดีผู้ใหญ่ว่า ครั้งก่อนอิศตาโดยุนิโดตาอเมริกาเจ้าเมืองอเมริกันให้เอดแมนรอเบตขุนนาง เป็นทูตเข้ามาขอทำหนังสือสัญญาเป็นทางไมตรี จะให้ลูกค้าชาติอเมริกันเข้ามาค้าขาย ณ กรุงเทพฯ ท่านเสนาบดีผู้ใหญ่มีความยินดี จึงพร้อมกันทำหนังสือสัญญากับเอดแมนรอเบตเป็นไมตรีทางค้าขาย เอดแมนรอเบตได้เอาหนังสือสัญญาออกไปบีดตราเจ้าเมืองอเมริกันมาในหนังสือสัญญาแล้ว ว่าขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อย ณ เมืองอเมริกันก็เห็นดีพร้อมกัน ได้บีดตราสำหรับเมืองมาที่ต้นหนังสือสัญญาอีกดวงหนึ่ง ท่านเสนาบดีผู้ใหญ่ ณ กรุงฯ และขุนนางผู้ใหญ่ ณ เมืองอเมริกัน ก็เห็นดีพร้อมกันทั้งสองฝ่าย แล้วทางไมตรีกรุง ฯ กับเมืองอเมริกันก็สนิทกันจนทุกวันนี้ ซึ่งบาเดศเตียเข้ามาครั้งนี้จะเฝ้าทูลละออง ฯ ในสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวนั้น ยังไม่ควรก่อน จะว่าด้วยการซื้อขายประเภทใด ก็ให้มาพูดจากันกับท่านเสนาบดีผู้ใหญ่โดยฉันทางไมตรีเถิด หนังสือมา ณ วันศุกร์ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ โทศก แล้วท่านเสนาบดีจึงให้ล่ามมาบอกกับทูตว่า เป็นอย่างธรรมเนียมมาแต่ก่อน ทูตมาถึงที่พักแล้ว ให้จัดเรือมารับหนังสือไปแปล รู้ความแล้วจึงได้นำทูตเข้าเฝ้า ณ วันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๕ เพลาเที่ยงจะให้เรือลงมารับหนังสือ บาเดศเตียก็ยอม ท่านเสนาบดีจึงสั่งให้เจ้าพนักงานจัดแจงเรือไว้จะมารับหนังสือพร้อมแล้ว

ครั้นรุ่งขึ้นเพลาเช้า บาเดศเตียให้มิชชันนารีหมอมะตุนมาบอกว่ามีหนังสือมา ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งเป็นหนังสือเปรสิเดนต์เจ้าแผ่นดินอเมริกัน

มาถวายในสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ณ กรุงฯ เมื่อทูตเข้าเฝ้าทูลละอองฯ แล้ว จึงจะเอาหนังสือถวายในสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว อีกฉบับหนึ่ง เป็นหนังสือเปรสิเดนต์ มีมาสำหรับตัวทูต ไม่ได้มีมาถึงผู้ใด จะให้ไปรับนั้นไม่ได้ การซึ่งจัดเรือไว้จะให้ไปรับหนังสือก็หาได้ไปรับไม่ ด้วยครั้งนั้นเจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม(๑)หายู่ไม่ ออกไปราชการตีกเลขหัวเมืองฝ่ายตะวันตก จึงโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษา(๒)จางวางพระคลังสินค้ารับทูตแทน

ครั้น ณ วันแรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๕ บีจอโทศก เพลาบ่าย ๓ โมงเศษ ท่านพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษา ๑ พระยาราชสุภาวดี ๑ พระยาสุรเสนา ๑ พระพิพัฒน์โกษา ๑ พระยาจุฬาราชมนตรี ๑ พระยาเพ็ชรชฎา ๑ พระยาสวัสดิวารี ๑ พระมหามนตรี ๑ พระสุริยภักดี ๑ พระนายไวยวรนาถ ๑ พระนรินทรเสนี ๑ จมื่นราชามาตย์ ๑ รวม ๑๒ คน ข้าราชการ ณ กรุง ฯ และหัวเมือง พร้อมกันที่บ้านพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาเป็นอันมาก ให้เอาเรือเก๋งทั้งบรรจุพลพายให้ครบกระทง ไปรับโยเสฟบาเลศเตียที่เรือนพัก ครั้นเรือทูตมาถึงบ้านท่านพระยาศรีพิพิฒน์รัตนราชโกษา ๆ ให้พระยาวิเศษสงครามจางวางทหารบีนใหญ่ หลวงวุฒสรเดช หลวงฤทธิ์ดำแดง เจ้ากรม แต่งตัวโอ่โถง กับเจ้ากรมปลัดกรมนายทหาร ๗ คน ลงไปรับทูตที่สะพานตามธรรมเนียมฝรั่ง ขุนนางไทยนั้นพร้อมกันที่รับแขกรับตามธรรมเนียม

---

(๑) คือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ ฯ ในรัชกาลที่ ๔.

(๒) คือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ ฯ ในรัชกาลที่ ๔.

โยเซฟบาเลต์เตียทูตขึ้นจากเรือ เอามิชชันนารีหมอด์มิทบุตรเตียง มิช-ชันนารีหมอยอนซึ่งอยู่ที่กรุง ๆ แต่ก่อน ถือหีบราชสาส์นเจ้าแผ่นดินเมือง อเมริกันมามือหนึ่ง ถือร่มของโยเซฟบาเลต์เตียทนีบรักแร้มาคันหนึ่ง เดินตามหลังขึ้นไปบนหอนั่ง แต่มิชชันนารีหมอด์ มิชชันนารีหมอยอน มิชชันนารีหมอมะคุน มาคอยอยู่ก่อนแล้ว ครั้นโยเซฟบาเลต์เตียมาถึง ก็ประชุมแล้ว ก็นั่งบนเก้าอี้อย่างดี มิชชันนารีหมอด์มีนั่งถัดลงมาทับ มิชชันนารีหมอยอน มิชชันนารีหมอมะคุน ซึ่งอยู่ ณ กรุง ๆ ก็นั่งเป็น ลำดับถัด ๆ กันลงมา ท่านเสนาบดีปราศรัยกับโยเซฟบาเลต์เตียทูตว่า บาเลต์เตียมาทางกระเดต์บายอยู่หรือ มาแต่เมืองอเมริกันเมื่อไร บาเลต์-เตียตอบว่ามาแต่เมืองอเมริกันเมื่อ ณ เดือน ๑๐ ปีระกาจอกศก มาตาม ทางก็บายอยู่ จึงถามว่ามาแต่เมืองอเมริกัน มากี่วันกี่เดือนมากี่ปีนั้น จำได้ บาเลต์เตียบอกว่ามาแต่เมืองอเมริกัน มาถึงวันโสกำหนึ่ง มาลง กำปั่นจอดที่เมืองกวางตุ้ง จึงถามว่ามาอยู่ที่เมืองกวางตุ้งนานอยู่หรือ บาเลต์เตียตอบว่าอยู่ที่เมืองกวางตุ้ง ๕ เดือน จึงถามว่ามาแต่เมือง กวางตุ้งเมื่อเดือนไร มาแวะที่ไหนบ้าง หรือเข้ามากรุง ๆ ทีเดียว บาเลต์เตียตอบว่า ตามอยู่อย่างนี้บ่วยการเพลา บาเลต์เตียจึงชักหนังสือ เรียนอักษรไทยใช้กระดาษสั่งเหน็บมาในกลีบเสื้อส่งให้ว่า ให้ดูความ ในหนังสือนี้เถิด

ความในหนังสือนี้ว่า ท่านโยเซฟบาเลต์เตียราชทูตอเมริกันมา ถึงท่านเสนาบดีผู้ใหญ่ให้ทราบ ด้วยว่าข้าพเจ้าได้รับศุภอักษรแผ่นดิน อเมริกัน แลถือราชสาส์นเข้ามาถวาย และข้าพเจ้าปรารถนาจะทำ

ร่องโอกาสที่จะเอาราชสาส์นนี้เข้าถวาย ตามคำสั่งเจ้าอเมริกัน และเมื่อถวายราชสาส์นของเจ้าอเมริกันแล้ว จะใคร่เอาหนังสือข้าพเจ้าแต่งไว้ฉบับหนึ่ง ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวคราวเมื่อยังเฝ้าอยู่นั้น หนังสือแปลพอเป็นใจความเป็นภาษาไทยแล้ว เพื่อท่านจะได้ทราบ หนังสือทำ ณ วันอังคาร แรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอโทศก

(พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษา) จึงว่า อย่างธรรมเนียมกรุง ฯ ที่จะเอาหนังสือเข้าไปถวายสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวดังว่านั้นไม่ควร จะพูดจาการสิ่งใดให้พูดกับเสนาบดีให้รู้ความก่อน เสนาบดีทั้งปวงก็รักใคร่กับชาติอเมริกันเป็นอันมาก ความจะพูดจากันประการใดก็จะได้พูดจากันไปตามการ ให้สมควรกับที่เป็นไมตรีอันสนิทกัน

บาเดศเตียตอบว่า จะเอาหนังสือให้กับเสนาบดีนั้นไม่ได้ จะขอเฝ้าเอาหนังสือฉบับนี้ถวายสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวก่อน ให้ถูกกับในหนังสือเจ้าแผ่นดินเมืองอเมริกัน ซึ่งมีเข้ามาถวายสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว จะโปรด ฯ ให้ขุนนางคนใดพูดการอันนี้ จึงจะได้พูดความต่อไป

(พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษา) จึงว่า กรุง ฯ กับเมืองอเมริกันแต่ก่อนมาก็ยังหาเคยรู้จักอย่างธรรมเนียมบ้านเมืองกันไม่ทั้งสองฝ่าย เมื่อปีมะโรงจัตวาศกศักราชฝรั่ง ๑๗๓๓ ปี (พ.ศ. ๒๓๗๖) เอดแมนรอเบต ถือหนังสืออันเรียกสอนเจ้าเมืองอเมริกันเข้ามาขอทำหนังสือสัญญาทางค้าขาย หนังสือซึ่งเจ้าเมืองอเมริกันมีเข้ามาบิดตราประจำผนึกเป็นสำคัญเข้ามา ท่านเสนาบดีได้จัดเรือกันยารับหนังสือมาแปลได้ความแล้ว จึงพาเอดแมนรอเบตเข้ามาเฝ้าทูลละออง ฯ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวแล้ว

ท่านเต่นาบดีจึงทำหนังสือสัญญาทางค้าขายกับชาติอเมริกัน เอดแมนรอเบตพาเอาหนังสือสัญญาออกไปบีดตราเจ้าเมืองอเมริกัน ครั้นปีวอก อัฐศก ศักราชฝรั่ง ๑๘๓๗ ปี (พ.ศ. ๒๓๘๐) เอดแมนรอเบตกับขุนนางหลายคนเอาหนังสือสัญญาเข้ามาส่ง แล้วว่าขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยในเมืองอเมริกัน มีความยินดีพร้อมกัน จึงได้บีดตราเจ้าเมืองอเมริกันลงในหนังสือดวงหนึ่ง บีดตราสำหรับเมืองผูกมาในหนังสือสัญญาอีกดวงหนึ่ง ท่านเต่นาบดีก็ได้จัดแจงเรือดีเขียนทองไปรับหนังสือสัญญากรุง ฯ กับชาติอเมริกัน จึงได้เป็นไมตรีสนิทกันมาที่กรุง ฯ จึงได้ถือเอาหนังสือสัญญากันอย่างเอดแมนรอเบตเข้ามา ๒ ครั้งเป็นธรรมเนียมมาจนทุกวันนี้ บาเลศ์เตียเข้ามาครั้งนี้ว่าถือหนังสือเจ้าเมืองอเมริกันเข้ามา เราก็ได้จัดแจงเรือจะให้ไปรับหนังสือ ให้เป็นยศเป็นเกียรติในเจ้าเมืองอเมริกันเหมือนครั้งเอดแมนรอเบตเข้ามาด้วย สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวรักใคร่ในเจ้าเมืองอเมริกันมาก จะให้ไมตรียืนยาวสืบไป บาเลศ์เตียว่ามีหนังสือเข้ามาว่า ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งว่าเป็นหนังสือสำหรับตัวเจ้าเมืองอเมริกัน ให้มาให้คนทั้งปวงรู้ว่าบาเลศ์เตียเป็นทูตเมืองอเมริกันฉบับหนึ่ง ต่อบาเลศ์เตียได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว จึงจะถวาย ไม่ส่งให้ผิดอย่างธรรมเนียมเมื่อครั้งเอดแมนรอเบตมาทำอย่างธรรมเนียมไว้แต่ก่อน บาเลศ์เตียจึงเอาหนังสือคลี่ออกให้ดูดวงตรา

(พระยาศรีพิพัฒน์ ฯ) จึงตอบว่า ตราซึ่งบีดมาในหนังสือนั้นเราไม่สงสัย เราสงสัยอยู่แต่ว่า ตราไม่บีดประจำผนึก จะมาเขียนเอาอย่างไรก็เขียนได้ผิดกับอย่างที่เคยมาแต่ก่อน

บาเลศเตียตอบว่า เจ้าเมืองอเมริกันเปลี่ยนกันมาหลายคนแล้ว เดี๋ยวนี้เจ้าเมืองอเมริกันจะมีหนังสือไปถึงเจ้าเมืองฝรั่งเศส เมืองอังกฤษ ก็มีไปอย่างนี้ มอบกุญแจหีบหนังสือให้ผู้ถือหนังสือไปแล้วก็หาได้บีดตราประจำผนึกไม่

(พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษา) จึงว่า ซึ่งมีหนังสือไปถึงเจ้าเมืองฝรั่งเศส เจ้าเมืองอังกฤษ ใส่หีบส่งกุญแจไปไม่บีดตรานั้นเราไม่รู้ เราถืออย่างธรรมเนียมครั้งเอดแมนรอเบตเข้ามาทำหนังสือสัญญาครั้งนั้น มีหนังสือบีดตราประจำผนึกเข้ามาด้วยเป็นสำคัญ หนังสือเข้ามาครั้งนี้ว่าเป็นหนังสือเจ้าเมืองอเมริกัน ไม่ประจำผนึกผิดกับเมื่อครั้งแอดแมนรอเบตเข้ามา จะเชื่อฟังยังไม่ได้ ที่กรุง ฯ เราถือพระ (พุทธศาสนา) ได้พูดจาสัญญาเป็นธรรมเนียมลงแล้ว ถึงจะนานไปสักเท่าใด ๆ ก็กลับธรรมเนียมไม่ได้

บาเลศเตียตอบว่า หนังสือเจ้าเมืองอเมริกันเข้ามาครั้งนี้จะรับหรือไม่รับ

(พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษา) จึงว่า หนังสือนั้นจะส่งให้ก็จะรับ แต่ที่จะให้เข้าสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวนั้นไม่ได้ ด้วยผิดธรรมเนียมกรุง ฯ อยู่

บาเลศเตียก็ลุกจากเก้าอี้ยืนขึ้นแล้วจึงว่า ถ้าไม่รับหนังสือแล้วจะไปบอกเจ้าเมืองอเมริกัน เขาจะคิดอย่างไรไม่รู้ด้วย หันหน้าออกเดินไปประมาณ ๕ ศอก ๖ ศอก แล้วกลับเข้ามาถามว่า จะรับหนังสือหรือไม่รับ

(พระยาศรีพิพัฒน์วัฒนราชโกษา) จึงว่า หนังสือให้ไวก็จะรับแต่ความในหนังสือสัญญาข้อ ๕ มีอยู่ว่า ชาวอเมริกันเข้ามา ณ กรุง ๆ ก็ให้ทำตามอย่างธรรมเนียมกรุง ๆ บาเดล์เตียพูดให้ผิดอย่างธรรมเนียมกรุง ๆ ไปดังนี้จะให้เข้าเฝ้าไม่ได้

บาเดล์เตียจึงว่ากับพวกหมออเมริกันว่า ให้หมออยู่เถิดข้าจะไปแล้วบาเดล์เตียก็ลงเรือไปโดยกำลังโกรธ

ครั้น ณ วันพฤหัส ๓๓ ค่ำ เดือน ๕ โยเล์ฟบาเดล์เตียถูกท้าหนังสือมาอีกฉบับ ความในหนังสือที่บาเดล์เตียนั้นว่า มิล์โยเล์ฟบาเดล์เตียผู้เป็นราชทูตรับใช้แด่เจ้าแผ่นดินอเมริกันทั้ง ๓๐ เมืองทั่วกันเป็นเมืองเดียว จะให้ถือราชสาส์นมาถึงเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ฝั่งนี้ภูพอาเซียทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีมหาพลครั่งยุยยาเป็นต้น เมื่อพิจารณาแล้วก็เห็นควรจะแต่งหนังสือไปมาเรียนท่านเจ้าคุณศรีพิพัฒน์ ฯ ด้วยความว่า เพลาวานนี้เมื่อข้าพเจ้าไปอยู่ที่หอผ้าเจ้าคุณ มีขุนนางเป็นอันดับอยู่พร้อมมีเจ้าคุณเป็นใหญ่ ข้าพเจ้าได้เข้าใจว่า ธุระที่ประชุมกันนั้นเป็นที่จะได้ปรึกษาด้วยการเอาราชสาส์นซึ่งข้าพเจ้าถือมา ถวายแก่ท่านผู้เป็นกษัตริย์ในมหานครศรีอยุธยานั้น เมื่อแรกเดิมเจ้าคุณได้ถามข้าพเจ้าว่าด้วยออกมาจากเมืองอเมริกันเมื่อไร ข้าพเจ้าก็ว่าตามตรงมิได้เข้าในเรื่องความ อันเป็นเหตุให้ประชุมกัน แต่ยังได้ตอบให้ท่านทราบด้วยดี ท่านจึงได้ถามข้าพเจ้าต่อไปว่า ครั้นออกจากเมืองจีนแล้วได้ไปแวะที่เมืองอื่นบ้างหรือไม่ คำถามอันนี้ข้าพเจ้าไม่ได้ตรองตอบประการใด ด้วยขุนนางให้ประชุมกันเป็นที่ปรึกษาด้วยการถวายราชสาส์น ข้าพเจ้าจึงนำหนังสือที่แปลเป็นภาษาไทยแล้วส่งให้แก่

เจ้าคุณให้ทราบ เมื่อเจ้าคุณได้อ่านหนังสือนั้นแล้วท่านได้ถามข้าพเจ้าว่า หนังสือที่ถือมานั้นเป็นอย่างไร จึงเรียกว่าเป็นราชศาสน์ ข้าพเจ้าได้ตอบว่าหนังสือพระราชศาสน์นั้นได้แปลเป็นภาษาไทย และคุณพระนายไวยวรนาถได้รับฉบับหนึ่งเป็น ๔ วัน ๕ วันแล้ว คุณพระนายไวยวรนาถอยู่ที่ในประชุมก็ว่าได้ด้วยความนั้น เจ้าคุณยังได้ว่าหนังสือราชศาสน์นั้นไม่มีตราสำหรับแผ่นดินเป็นสำคัญ ท่านยังมิได้เห็นหนังสือข้าพเจ้าจึงได้ไขหีบอันเป็นที่รักษาเอาหนังสือพระราชศาสน์ยกออกมาชี้ให้เห็นว่า มีตราหลวงสำหรับแผ่นดินอเมริกันตีไว้ตามธรรมเนียม เจ้าคุณก็ได้ว่าต่อไปว่า กระดาษอันห่อพระราชศาสน์นั้น มิได้ผนึกตามอย่างแต่ก่อน ข้าพเจ้าได้ตอบว่า ราชศาสน์ได้รักษาไว้ในหีบทำด้วยไม้จันทน์ มีกุญแจทั้งลูกเป็นทอง ตามอย่างที่ถวายราชศาสน์แก่มหากษัตริย์เจ้าปักกิ่ง อันได้รักษาดังนี้ก็เป็นด้วยหวังจะให้เป็นเกียรติยศแก่กษัตริย์แห่งมหานครนี้เป็นอย่างยิ่ง เจ้าคุณได้อ้างว่า ด้วยอย่างธรรมเนียมคราวมิศรอเบดถือราชศาสน์มา ข้าพเจ้าได้ตอบว่า ข้าพเจ้ามิได้มีช่องจะรู้ด้วยธรรมเนียมของมิศรอเบดไปทั่ว ไม่เป็นข้อใหญ่ ที่อื่นมิได้ถือ เมื่อเจ้าคุณว่าด้วยอย่างธรรมเนียมคราวมิศรอเบดมาเป็นอันมากแล้ว ข้าพเจ้าจึงได้ถามว่า วันข้าพเจ้าจะได้โอกาสถวายพระราชศาสน์ตามรับสั่ง เสนาบดีผู้ใหญ่จะยอมหรือมิยอมเป็นประการใด เจ้าคุณได้รื้อความว่าด้วยความคราวมิศรอเบดถือราชศาสน์มา ข้าพเจ้าได้ถามอีกว่า อันข้าพเจ้าจะได้เข้าเฝ้าถวายราชศาสน์จะได้หรือมิได้ เจ้าคุณได้กล่าวว่า เสนาบดีจะรับหนังสือราชศาสน์ และครั้นได้ปรึกษา

ก็จะจัดแจงตามสมควร ข้าพเจ้าจึงได้ว่า ถ้าเช่นนายคงปองจะรับหนังสือ และครั้นพิจารณาปรึกษากันแล้ว จึงจะคืนให้แก่ข้าพเจ้า และข้าพเจ้าจะได้ถวายตามรับสั่ง ข้าพเจ้าจะเอาหนังสือมอบให้เช่นนายดีใดมิได้ เมื่อข้าพเจ้าว่าดังนี้ ไม่มีผู้ใดตอบประการใด ข้าพเจ้าเห็นว่าเช่นนายดีผู้ใหญ่มิยอมให้เอาพระราชสาส์นถวายตามรับสั่ง ข้าพเจ้าจึงได้อุทธรณ์จากที่นั้นและได้ว่า อันมิยอมให้รับราชสาส์นนี้เป็นการประมาทต่อท่านผู้เป็นเจ้าแผ่นดินอเมริกันทั้ง ๓๐ เมืองที่เข้ากันเป็นเมืองเดียว การประมาทนี้เป็นข้อใหญ่ เจ้าแผ่นดินนั้นแต่งหนังสือราชสาส์นให้ข้าเฝ้าพระราชไมตรี ตีตราสำหรับแผ่นดินของข้อด้วยลายมือของตน ดังข้าพเจ้าเป็นทูตถือราชสาส์นมาในกำปั่นหลวงใช้ล่วงข้ามมหาสมุทร มาทางไกลสุดแผ่นดิน มาแต่เมืองอันเป็นเมืองใหญ่ อันเช่นนายดีมิยอมให้เอาราชสาส์นถวายแก่ท่านผู้เป็นกษัตริย์ในมหานครนั้น เป็นที่อัปยศต่อเมืองอเมริกันโดยมาก ระบันดาลเหตุเป็นประการใดข้าพเจ้าจะว่ามิได้ ครั้นข้าพเจ้าได้ว่าดังนี้แล้ว ข้าพเจ้าได้ถวายบังคมหน้าต่างบนเจ้าคุณกับขุนนางทั้งหลาย แล้วก็ถอยออกมาถึงที่อยู่

ทันใดนั้นราชทูตคนใหม่ว่าด้วยข้อที่เจ้าคุณได้ถาม ด้วยความอันมีอยู่ในราชสาส์นแห่งเจ้าเมืองอเมริกัน ถ้าเจ้าคุณเข้าใจว่าหนังสือราชสาส์นนี้ก็ได้แล้ว ที่ไหนเจ้าคุณจะได้เห็นว่าราชการทูตได้รู้จักความในหนังสือนี้ก็ได้แล้ว แต่ครั้นออกมาดูเห็นว่าตีตราหลวงเป็นปรากฏแก่ตาอยู่แล้ว ท่านจึงอ้างเอาเหตุว่า เมื่อมิได้รอบแผ่นดินราชสาส์นมิตรผนึกอยู่ดูเป็นเหมือนหนึ่งท่านจะถือเหตุมิให้รับราชสาส์นได้

ที่มิให้ถวายราชสาส์นแห่งเจ้าแผ่นดินอเมริกันตามรับสั่ง จะเป็นเหตุให้อัปยศแต่ข้อเดียวเท่านั้นหามิได้ ราชทูตได้จ้างคนจีนคนหนึ่งจะให้เขียนหนังสือ ครั้นคนจีนนั้นขึ้นบกแล้ว พวกขุนนางให้พาเอาจีนคนนั้นไปบ้านของขุนนางผู้ใหญ่ ให้ซักถามด้วยเหตุทั้งปวงของราชทูตตั้งแต่ออกจากเมืองจีนจนถึงเมืองนี้ ครั้นได้ความแล้วก็จดเขียนไว้ต่อหน้าขุนนางผู้ใหญ่ อันทำดังนี้ต่อราชทูตที่มาจากเมืองอันเป็นไมตรีกัน เป็นการผิดการเคืองมากนัก ท่านไม่ได้ต้องการจะแก้โทษเลย

อนึ่ง ราชทูตนึกเสียดายว่าได้อยู่ที่นี่ ๗ วันมาแล้ว และขุนนางผู้ใหญ่ผู้ใดผู้หนึ่งมิได้มาเยี่ยมเยือนสักทีสักครั้งหนึ่งเลย อันใครผู้ใดจะได้เชิญไปหาผู้ใหญ่ผู้ใด หรือไปดูอะไรแปลกประหลาดก็หามีไม่ เห็นจะผิดธรรมเนียมแต่ก่อน

อนึ่ง ราชทูตได้ยินข้อหนึ่งซึ่งเป็นเหตุให้หดาดใจหนักหนา ซึ่งราชทูตขึ้นมาจากกำปั่นแต่ผู้เดียวมีแต่คนหนึ่งมาด้วย สำหรับจะช่วยแต่งหนังสือ ขุนนางผู้ใหญ่เอาเป็นเหตุว่ากล่าวเป็นที่สงสัย เจ้าคุณทราบอยู่ว่าที่กำมะโดผู้เป็นใหญ่ในกำปั่น กับขุนนางฝ่ายทหารและทหารทั้งหลายมิได้ขึ้นมานั้น เป็นเพราะขุนนางไทยอันมีธุระออกไปถึงกำปั่นเป็นพยานได้กล่าวว่า โรคลงรากเป็นกำลังมีที่ในกรุง ฯ ผู้คนตายมากหนักแล้ว และยังตายทุกวัน ๆ วันละหลายคน จึงมีคำสั่งมิให้ชาวเรือขึ้นบกเลย เป็นเหตุดังนี้สิ่งเดียว

อนึ่ง นอกจากการถวายราชสาส์น ราชทูตได้รับสั่งให้ว่าด้วยการเปลี่ยน (แก้) หนังสือสัญญาอันแต่งไว้แต่ก่อน เปลี่ยน (แก้)

บ้างเติมเข้าบ้าง เพราะเหตุดังนี้ ราชทูตได้แต่งหนังสือฉบับหนึ่ง จะได้กราบทูลพระกรุณาให้ทราบ หนังสือนั้นแปลเป็นภาษาไทยฉบับหนึ่ง ฝากไปให้เจ้าคุณด้วยกันกับหนังสือใบนี้

ข้อ ๒ ในหนังสือสัญญาอันแต่งไว้ในศักราชปี ๑๗๓๓ คือปีมะโรงศักราชไทย ข้อนั้นว่า ใครผู้ใดที่จะค้าขายกันได้มิให้ใครห้าม แต่ควรแต่เจ้าภาษีแต่ผู้เดียวที่จะซื้อขาย เว้นไว้แต่ตามคำของเจ้าภาษีนั้น คำสัญญานั้นจึงต้นก็จำเป็นประโยชน์มิได้ เพราะเจ้าภาษีกดค่าเพงให้เกินราคา พ่อค้าจะซื้อขายมิได้ อันจะขายกันได้มีแต่เจ้าภาษีพวกเดียว เพราะมิได้ถือคำสัญญาข้อนี้ และเพราะค่าธรรมเนียมเป็นอันมากนัก หนังสือสัญญานั้นฝ่ายการซื้อขายกัน จึงเป็นเหมือนหนึ่งไม่ได้เป็น ดังนี้เป็นหลายปีมาแล้ว ในศักราชปี ๑๗๓๗ (พ.ศ. ๒๓๗๑) มีกำปั่นอเมริกัน ๒ (เดิมครั้งนี้ต่อมาถึงเมืองไทยนี้ จะได้ขยายความในภายหลังทุกเล็กน้อย) ลำ สรวลนั้นนายห้างฝรั่งเศสอยู่ใน (คลังสินค้า) โรงหลวงเป็นอันมาก อันจะค้าขายกับเจ้าภาษี และว่าเจ้าภาษีว่ารวดเพงนัก ผู้ทำนายห้างฝรั่งเศสมิอาจจะขายผลค้าสิ่งเจ้าภาษี กำปั่นนั้นจึงต้องไปซื้อในเมืองมนิลา ครั้นตลอดปีนั้นเป็น ๒ ปีมาแล้ว และกำปั่นอเมริกันมิอาจจะเข้ามาสักลำ

ประการหนึ่งราชทูตจะได้ว่าต่อไปให้เจ้าคุณทราบว่า การที่เจ้าภาษีดังว่ามาแล้วเป็นการผิดต่อสัญญา แลการซื้อขายกับประเทศอื่นๆ จะทำได้แต่ในกำปั่นของไทย กำปั่นแขกก็มิได้เสียค่าธรรมเนียม

และกรมสินค้าเป็นของพวกไทย ถึงจะฝากขายเมืองนอก หรือจะซื้อเข้ามามิต้องเสียภาษี อันนี้เป็นร้ายต่อการซื้อขายของพวกชาวอเมริกันครั้นการดังนี้แล้ว และแผ่นดินอเมริกันกับแผ่นดินไทยเป็นมิตรสหายกันดีแล้ว เห็นเป็นอันควรจะได้จัดแจงแต่งหนังสือสัญญาใหม่ ฝ่ายเจ้าแผ่นดินและขุนนางในเมืองอเมริกันก็ปรารถนาจะได้ไปมาซื้อขายทำการเป็นอันสมควรใจกว้างขวางอารีรอบ ถ้าและท่านผู้เป็นกษัตริย์และขุนนางในเมืองไทย ยอมให้ทำอันสมด้วยทางไมตรีต่อเมืองอเมริกัน ข้างเมืองอเมริกันก็จะยอมทำต่อเมืองไทยเหมือนกัน กำปั่นอเมริกันได้เข้ามาในเมืองไทยฉันใด กำปั่นไทยจะเข้าถึงเมืองอเมริกันก็ฉันนั้นขอ (ความในต้นฉบับขาด) ราชทูตในปลายหนังสือ (ความในต้นฉบับขาด) คำนับเป็นอันดี หนังสือนี้เขียนไว้ที่อยู่ของราชทูตในกรุง ฯ (ความที่ขาดตอนนี้คงเป็นลงวันที่เขียนหนังสือฉบับนี้ คือ ที่ ๑๐ เมษายน คริสตศักราช ๑๗๕๐)

(จดหมายฉบับต่อไปนี้ความเป็นคำที่เตรียมจะกราบบังคมทูลเวลาเข้าเฝ้า) ข้าพเจ้า (ผู้ซึ่งเปรสิเดนต์) อเมริกัน (ซึ่ง) ครองทั้งสามสิบเมืองที่เข้ากันเป็นเมืองเดียว ท่านได้โปรดตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นทูตใช้มาถึงเมืองในทวีปอาเซีย อันตั้งอยู่ในส่วนทวีปอาเซียตะวันออกเฉียงใต้ มีพระนครศรีอยุธยาเป็นต้น จึงถือราชสาส์นมาถวายแก่พระองค์ราชสาส์นนั้นขอถวายเดี๋ยวนี้ ท่านเจ้าแผ่นดินนั้นได้สั่งข้าพเจ้าให้กราบทูลว่า ท่านมีใจถือไมตรีต่อพระองค์เป็นอันดี ด้วยหวังจะให้ทรงพระราชไมตรีจำเริญยิ่งใหญ่ ด้วยเปิดทางขึ้นให้ชาวอเมริกันกับชาวมหา

นครศรีอยุธยาแล้วไปมาหาสู่ค้าขายถึงกันใหญ่หลวงมาก เมื่อเจ้าแผ่นดินอเมริกันคิดจิตดังนี้ ท่านจึงตั้งราชทูตเข้าไปถึงอาชญามาปรึกษาหารือกันกับเสนาบดีผู้ใหญ่ จะได้เอาหนังสือสัญญาเดิมซึ่งได้ตัดแจงไว้ในปีศักราช ๑๗๓๓ เป็นปีมะโรง มาแปลงเปลี่ยนตกแต่งเสียใหม่ให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมแห่งเมืองอันที่เป็นเมืองใหญ่ มีเมืองอเมริกันเป็นต้น ด้วยว่าในเมืองทั้งหลายเหล่านั้น ผู้เป็นกษัตริย์ครองและขุนนางผู้ใหญ่เข้าใจรักอยู่แต่ว่า เมื่อราษฎรบ้านชวกเมืองไปมาค้าขายถึงกันกับประเทศอื่น ๆ มากเท่าใด ก็จะนำเกียรติยศแห่งเมืองนั้นก็แผ่ยิ่งมากขึ้นเท่านั้น

อนึ่ง เจ้าแผ่นดินอเมริกันประสงค์จะให้พระองค์ทราบว่า เมืองอเมริกันนั้นหามีเมืองในประเทศอื่นมาขึ้นไม่ แลการศึกสงครามกับประเทศใด ๆ ก็มิได้คิดหนักไม่ ชาวบ้านชาวเมืองทั้งปวงจึงปลงใจทำมาหากินด้วยวิชาต่าง ๆ คือ หากินด้วยทางค้าขายในประเทศอื่นโดยมาก

อนึ่ง เจ้าแผ่นดินนั้นก็ได้บังคับราชทูตเข้าว่า ซึ่งพวกหมอเมริกันที่ได้มาอาศัยในมหานครนี้ ได้พึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระองค์ จึงปราศจากภัยอันตราย ท่านได้รู้พระคุณแล้วก็ชอบใจ แต่ท่านยังหวังใจว่าพระองค์ยังจะไปรักษาอนุเคราะห์ต่อไป แต่พวกหมอกับทั้งชาวอเมริกันผู้ใด ๆ ที่จะมา และมิได้ประพฤติให้ตะเบ็งต่อกฎหมายแผ่นดิน ข้าพเจ้าก็ยินดีเป็นอันมาก เพราะข้าพเจ้ามีโอกาสที่จะว่า อันได้รับคำนับข้าพเจ้าโดยสมควรตามอย่างที่ได้รับราชทูตก็ชอบใจหนักหนา อัน

ข้าพเจ้าได้โอกาสเข้ามาเฝ้าพระองค์เดียวนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นเกียรติยศและคุณต่อข้าพเจ้าเป็นอันมาก

ท่านพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษา ทำหนังสือตอบบาเลศเตียไปใจความว่า หนังสือพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาเสนาบดี มาถึงโยเสฟบาเลศเตีย ทูต ด้วยมีหนังสือมาว่า ข้อ ๒ ในหนังสือสัญญาอันแต่งไว้ในศักราช ๑๘๓๓ คือ มีมะโรงศักราชไทย ข้อนั้นว่าใครผู้ใดที่มีสินค้าจะซื้อขายกันมิให้ใครห้าม แต่ครั้นตั้งเจ้าภาษีแล้วไม่มีใครอาจจะซื้อขาย เว้นไว้แต่ตามคำของเจ้าภาษีนั้น คำสัญญาจึงสิ้นกำลังเป็นประโยชน์มิได้ เพราะเจ้าภาษี (พิกัด) ค่าแพงให้เกินขนาดพ่อค้าจะซื้อขายกันมิได้ อันจะขายกันได้มีแต่เจ้าภาษีพวกเดียวเพราะมิได้ถือสัญญาข้อนี้ และเพราะค่าขรรมเนียมเป็นอันมากนัก หนังสือสัญญานั้นฝ่ายการซื้อขายกัน จึงเป็นเหมือนหนึ่งมิได้เป็นดังนี้ เป็นหลายปีมาแล้ว ในศักราช ๑๘๓๔ มีกำปั่นอเมริกัน ๒ เล่าครึ่งชื่อสตัดมาถึงเมืองไทย จะใคร่ซื้อน้ำตาลทรายบรรทุกพอเต็มลำ ครานั้นน้ำตาลทรายมีอยู่โรงหลวงเป็นอันมาก อันจะตีราคามีแต่เจ้าภาษีและเจ้าภาษีว่าราคาแพงนัก ผู้ทำน้ำตาลทรายมิอาจจะขายผิดคำเจ้าภาษี กำปั่นนั้นจึงต้องซื้อในเมืองมนีลา ตั้งแต่ครานั้นเป็น ๑๒ ปีมาแล้ว และกำปั่นอเมริกันมิอาจจะเข้ามาสักลำ

ประการหนึ่งราชทูตจะใคร่ว่าต่อไปให้เจ้าคุณทราบว่า การตั้งเจ้าภาษีดังว่ามาแล้ว เป็นการผิดข้อคำสัญญา และการซื้อขายกับประเทศอื่น ๆ จะทำได้แต่กำปั่นของไทย กำปั่นเหล่านี้มิได้เสียค่าขรรมเนียม

และการค้าขายเป็นของพลเมืองไทย ถึงจะฝากขายเมื่องมอบการหรือจะซื้อเข้ามาก็ต้องเสียภาษี อันนี้เป็นการร้ายต่อการของพลเมืองอเมริกัน ครั้นการดังนี้แล้ว และแผ่นดินอเมริกันกับแผ่นดินไทยเป็นมิตรต่อกันดีแล้ว เห็นเป็นอันควรจะได้จัดแจงแต่งหนังสือสัญญาใหม่ ฝ่ายเจ้าแผ่นดินและขุนนางในเมืองอเมริกัน ก็ปรารถนาจะได้ไปมาซื้อขายทำการเป็นอันดับต่อไปหว่างของอาณาประชาราษฎร ถ้าและท่านผู้เป็นทูตานุทูตและขุนนางในเมืองไทย ยอมให้ทำอันดับต่อไปดังนี้ต่อเมื่องอเมริกัน ข้างเมืองอเมริกันจะยอมทำต่อเมืองไทยเหมือนกัน ถ้าไม่ยอมอเมริกันได้เข้ามาถึงเมืองไทยนั้นไซร้ ถ้าบ้านไทยจะเข้าหาเมืองอเมริกันเหมือนฉันนั้น

ความข้อหนึ่งว่าเมื่อศักราชฝรั่ง ๑๘๓๓ ปี เยดแมนรอบบดเป็นทูตเข้ามาทำหนังสือสัญญาไว้ ๑๐ ข้อ ตั้งแต่นั้นมาหาเมืองไทยกับอเมริกันเข้ามาค้าขายไม่ ค้างอยู่หลายปีเมื่อศักราชฝรั่ง ๑๘๓๘ ปี ศักราชไทย ๑๑๙๗ ปีระกาโทศก ทำบ้านซาติอเมริกันเข้ามาถึงหนังสือมาจัดซื้อนำตาลทรายเป็นปลายมรสุม นำตาลทรายซื้อขายกันฉันแต่นำตาลทรายในโรงหลวงก็ไม่มี ยังมีอยู่บ้างแต่นำตาลลูกค้าคนละเล็กน้อย ประมาณนำตาลทรายสิ้นด้วยกันหนักสี่ ๔,๐๐๐ บาท ครั้งนั้นนักกุฎามะหะหมัด นักกุฎากุฎะมะหะหมัด แขกลูกค้าเมืองบุมไบ กุมกำปั่น ๒ ลำเข้ามาจัดซื้อนำตาลทราย ราคานำตาลทรายแพง เจ้าของจะขายหาบละ ๒ ตำลึง ๒ บาท นักกุฎามะหะหมัด นักกุฎากุฎะมะหะหมัดต่อให้หาบละ ๒ ตำลึง ๑ บาท ๒ สลึง ลูกค้าอเมริกันจะซื้อหาบละ ๒ ตำลึง เจ้าพนักงานเห็นว่า ลูกค้าซาติอเมริกันไม่ได้มาค้าขาย

นานแล้วพึ่งจะมีมา จะช่วยส่งเคราะห์ให้ลูกค้าชาติอเมริกันได้ซื้อน้ำตาลทรายไป จะได้เข้ามาซื้อขายอีก ช่วยว่ากล่าวกับลูกค้า ณ กรุง ๆ จะให้ขายน้ำตาลทรายให้กับพวกอเมริกันให้ลดราคาลงบ้าง ให้พวกอเมริกันขึ้นราคาให้บ้าง นักกุดามะหะหมัด นักกุดากุละมะหะหมัด ลูกค้าเมืองบุมไบมาต่อไว้หาบละ ๒ ตำลึง ๑ บาท ๒ สลึง ลูกค้าพวกอเมริกันก็ไม่ขึ้นราคาให้ เจ้าของน้ำตาลทรายก็ไม่ยอมขาย ก็ไม่ได้ซื้อกัน ความดังนี้จะว่าเจ้าภาษีตั้งพิกัดราคาน้ำตาลทราย ให้ลูกค้าซื้อขายกันให้ผิดหนังสือสัญญาประการใด ใครเอาความไปบอกเล่ากับโยเสฟบาเลศเตียทูต จึงได้หยิบยกเอาขึ้นว่า ข้อหนึ่งว่าการตั้งเจ้าภาษีดังว่ามาแล้วเป็นการผิดข้อคำสัญญา และการซื้อขายกับประเทศอื่น ๆ จะทำได้ก็แต่ในกำปั่นของไทย กำปั่นเหล่านี้มิได้เสียค่าธรรมเนียม และครั้นสินค้าเป็นของพวกไทย ถึงจะฝากขายเมืองนอกหรือจะซื้อเข้ามาก็ต้องเสียภาษี อันนี้เป็นการร้ายของพวกชาวอเมริกัน ครั้นการอันนี้แล้ว และแผ่นดินอเมริกันกับแผ่นดินไทยเป็นมิตรสหายกันดีแล้ว เห็นเป็นอันจะได้จัดแจงแต่งหนังสือสัญญาใหม่ ความดังนี้ยากที่จะพูดจาความบ้านเมืองด้วยโยเสฟบาเลศเตียต่อไป มาถึงแรกจะได้พบปะกัน ควรที่จะปราศรัยพูดจาเป็นความยินดีต่อกัน โยเสฟบาเลศเตียก็โกรธขึ้นมา ตัดความห้ามเสียไม่ให้พูดจาว่าบ่วยการเพลา เอาหนังสือซึ่งเขียนใส่กลับเสือมาส่งให้ ความในหนังสือว่าจะขอถวายหนังสือแด่พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว แล้วจะใคร่เอาหนังสือที่ทำไว้ฉบับหนึ่ง ถวายแด่สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวในคราวเมื่อยังเฝ้าอยู่นั้น

เล่นาบดีพร้อมกันสอบว่า ธรรมเนียมกรุง ฯ ต้องรับเอาพระราชสาส์น มาแปลให้รู้ความในพระราชสาส์นก่อน จึงจะนำทูตเข้าผ้าทูลละออง ฯ เหมือนอย่างฝ่ายกรุงเอดแมนรอเบคเป็นทูตเข้ามา โยเส์ฟบาเอส์เตียก็ไกรอยู่ ขอทูตขอพระราชทานยานหยามขุนนางในที่ประชุม กรุง ฯ รักใคร่ในทางไมตรีจำเดิมแรกมานั้นอยู่ จึงกระทำได้ดังนี้ ผิดกับทูตธรรมดาแต่ก่อน ๆ จะพูดจาการบ้านเมืองกันดีบ้างชั่วบ้างประการใดได้

ข้อหนึ่งว่า ให้ช้างศึกช้างหนึ่งจะให้เขียนหนังสือ ครั้นจนกลับมาขนบกแล้ว พวกขุนนางให้พาตัวจีนคนนั้นไปบ้านของขุนนางผู้ใหญ่ ให้ซักถามด้วยเหตุทั้งปวงของโยเส์ฟบาเอส์เตียราชทูต ตั้งแต่ออกจากเมืองจีนมาจนถึงเมืองนี้ ครั้นได้ความแล้ว ก็ให้จดหมายเขียนไว้ต่อหน้าขุนนางผู้ใหญ่ อันทำดังนี้โยเส์ฟบาเอส์เตียราชทูตที่มาจากเมืองอันเป็นไมตรี เป็นการผิดการเลื่องมากนักหนาไม่ได้ ต้องการจะแก้ไขเสียความขัดข้องนั้นโดยสำเร็จ น่าขุนมาจากกำปั่นรบ จีนคนนั้นเป็นจีนเข้ามาอยู่เมืองไทย แล้วกลับออกไปเมืองจีนกลับเข้ามากำปั่นรบ ฝ่ายไทยจะได้รู้ว่า โยเส์ฟบาเอส์เตียจ้างมาเขียนหนังสือนั้นหาไม่ เป็นอย่างธรรมเนียมกรุง ฯ คนมาแต่ทางใกลแล้วก็ต้องได้ความถึงทางไปมาตามธรรมเนียม ไม่เกี่ยวข้องอันใดกับโยเส์ฟบาเอส์เตีย ไม่ควรที่จะหยิบยกเอาความเล็กน้อยขึ้นโกรธเป็นข้อใหญ่

ข้อหนึ่งว่า นิกเตียคายว่าได้อยู่ทน ๗ วันมาแล้ว แต่ขุนนางผู้ใหญ่ผู้ใดผู้หนึ่งมิได้เยี่ยมเยือนต้อนรับสักครั้งหนึ่งเลย อันใครผู้ใดจะได้เชิญให้ผู้ใหญ่ผู้ใดหรือไปดูอะไรแปลกประหลาดหามิได้ เห็นว่าผิด

ธรรมเนียมแต่ก่อน ความข้อนี้ตามและเจ้าพนักงานก็มาอยู่พิทักษ์รักษาพร้อมแล้ว ได้จัดเรือพลพายให้มาประจำอยู่ สำหรับจะได้ไปเที่ยวเล่นตามสบาย ขุนนางฝรั่งพระยาวิเศษสงคราม นายทหารผู้ใหญ่ ก็ได้ไปมาเยี่ยมเยือนอยู่มิได้ขาด ขุนนางไทยนั้นจะไปมาเยี่ยมเยือนบ้างก็ผิดภาษากัน เห็นว่าโยเส็ฟบาเลส์เตียมักโกรธขึ้ง จะพูดจาประการใดกลัวจะเกิดความจึงไม่มา หนังสือมา ณ วันศุกร์ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอโทศก

เมื่อ ณ วันพฤหัส์ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๖ บาเลส์เตียทำหนังสือมายื่นอีกว่า หนังสือของโยเส็ฟบาเลส์เตีย ผู้ราชทูตรับใช้ของเจ้าแผ่นดินอเมริกันทั้งสามสิบเมืองอันเข้ากันเป็นเมืองเดียว ถือราชสาส์นมาถึงเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ในพิภพส่วนอาเซียทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีมหานครศรีอยุธยาเป็นต้น ฝากมาถึงเจ้าคุณเจ้าพระยาพระคลัง ด้วยว่าเมื่อเจ้าคุณยังมิได้กลับเข้ามาในกรุงเทพ ฯ กำปั่นหลวงเป็นเรือรบชื่อแประโมตเตือของอเมริกัน ได้ส่งข้าพเจ้าเข้ามาถึงกรุงเทพมหานคร ครั้นได้เข้ามาแล้ว ได้รับเชิญเข้าที่หอเฝ้าของเจ้าคุณศรีพิพัฒน์ ฯ กับขุนนางอื่น ๆ ได้ว่ากล่าวปรึกษากัน ด้วยการที่จะเอาราชสาส์นซึ่งข้าพเจ้าถือมานั้น จะเข้าผ้าถวายตามข้าพเจ้ารับสั่งแต่เจ้าแผ่นดินอเมริกัน เจ้าคุณศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษากับขุนนางทั้งหลาย เพราะเหตุต่าง ๆ มิยอมให้ถวายราชสาส์น ข้าพเจ้าจึงได้คอยท่าหลายวัน คิดจะได้ยินด้วยความนั้นต่อไป ครั้นหลายวันมาแล้วข้าพเจ้าก็ได้แต่งหนังสือ ๒ ฉบับ ฝากให้เรียนเจ้าคุณศรีพิพัฒน์ฉบับหนึ่ง ได้เล่าเหตุการที่ปรึกษาว่า

กล่าวกับเจ้าคุณเมื่อไปบ้านของท่านวันก่อนนั้น ก็ได้เล่าความอันเป็นเหตุจะให้ว่าแลตอบประการใดแก้ไขอย่างไรแล้ว

อนึ่งก็ได้ว่าด้วยการในชุนนางผู้ใหญ่ในมหานครกระทำให้เสียประโยชน์ในหนังสือสัญญาอันมีมาแล้ว อันตอบจะถือให้ครัดเคร่งหนังสือฉบับหนึ่งนั้นแต่งไว้หวังจะให้ทราบว่า ด้วยการทางพระถดาธรรศาสน์นั้น ข้าพเจ้ามิได้ปรารถนาจะผิดอย่างธรรมเนียมแห่งแผ่นดินเลย หนังสือทั้งสองฉบับนั้น หมอมะตุนได้ถือไปให้แก่บุตรของเจ้าคุณ คือคุณพระยาไชยวรนาถๆ ได้ว่าจะส่งให้เจ้าคุณศรีพิพัฒน์ฯ ตั้งแต่นั้นมาเป็น ๕ วัน ราชทูตมิได้รับหนังสือตอบประการใดเลย ไม่ได้ยินผู้ใดว่าจะมีหนังสือตอบมา ฝ่ายแผ่นดินอเมริกันยังถือในครั้งก่อนมหานครเป็นอันดี ที่เจ้าแผ่นดินอเมริกันให้ทูตถือราชสาส์นมาถวายครานี้เป็นสำคัญ ว่ายังถือยู่ดี ถึงการดังนี้อันราชทูตเห็นว่ามหานครทั้งผู้เป็นใหญ่ในมหานครถือในครั้งก่อเมืองอเมริกันก็หาหนไม่ มีแต่จะเห็นว่ามหานครมิได้ปรารถนาจะขวางจากทางไมตรีแล้ว เมื่อการเป็นดังนี้แล้วจำเป็นให้ราชทูตเรียนเจ้าคุณว่า ถ้าสมมุตินายบีผู้ใหญ่ในมหานครไม่มีน้ำใจปรารถนาหารือกันต่อไป ราชทูตจะได้ลงเรือออกไปถึงกำปั่นอันถือธงของอเมริกันกรมจะกำหนดวันลงเรือออกไป ก็กำหนดเป็นวันเข้า ๓ ค่ำ เดือน ๑๐ ของเจ้าคุณได้ไปรดส่งด้วยเรือที่ออกไป ราชทูตขอลาบังคมเจ้าคุณเจ้าพระยาพระคลังเป็นอันดี หนังสือมา ณ วันพุธขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีจอ ไทศก

หนังสือฉบับนี้บาเลศเตียว่าเจ้าพระยาพระคลังกลับบอกถึงกรุง ฯ ณ วันอัน ๑ ค่ำ เดือนยี่จึงทำมาให้ เจ้าพระยาพระคลังไม่ตอบ

ณ วันเสาร์อัน ๙ ค่ำ เดือน ๖ โยเสฟบาเลศเตียทำหนังสือมายื่นอีกฉบับหนึ่งว่าจะขอลากลับไปกำบั้น ความในหนังสือว่า หนังสือของท่านโยเสฟบาเลศเตียราชทูตเมืองอเมริกัน ฝากมาถึงท่านคุณพระนายไวยวรนาถให้ทราบว่า ข้าพเจ้าได้ยินพวกหมออเมริกันได้พบคุณพระนายไวยวรนาถเมื่อเพลาค่ำนี้ว่า แต่ขุนนางไทยปรารถนาจะให้พวกหมออเมริกันนั้นไปส่งท่านราชทูตถึงกำบั้น ท่านราชทูตก็มีความยินดีด้วย แต่ว่าเพลาพรุ่งนี้เป็นวันพระของพวกคริสตพระเยซู เป็นวันถือ พวกหมอไม่ชอบที่จะไปในกลางทางในวันพระนั้น ข้าพเจ้าจะกำหนดที่จะออกไปกำบั้นนั้นแต่ ณ วันจันทร์ อัน ๑๑ ค่ำ เดือน ๖ เพลาเช้าทีเดียว

อีกประการหนึ่งเรือที่จะไปนั้นข้าพเจ้าขอเรือหลวงที่ไปรับข้าพเจ้าเข้ามานั้น หรือเรือต่องบดกะบีตันปรอนหรือมิศเซส์ ถ้าจะโปรดให้เรือกะบีตันปรอนไปส่งข้าพเจ้า ขอให้กะบีตันปรอนไปส่งด้วย เพราะว่าข้าพเจ้าไม่รู้จักคนอื่น ด้วยกะบีตันปรอนได้เนื้อเชื่อใจเป็นคนชำนาญในการทะเลนั้น หรือจะมีหนังสือไปถึงนายกำบั้นให้เอาเรือต่องบดเข้ามารับที่หลังเต่าก็ได้ แต่ว่าเห็นไม่สู้ดี เพราะว่าพวกหมอไปส่งถึงกำบั้นไม่ได้ด้วย พวกหมอจะกลับมาก็ไม่มีเรือจะกลับมา ข้าพเจ้าขอให้ไปมาโดยดี หนังสือนี้มา ณ วันเสาร์อัน ๙ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอโทศก หนังสือนี้ไม่ได้ตอบ

ท่านเสนาบดีทราบความแล้ว ตั้งให้จัดเรือแง่ทรายยาว ๓๒ วา ๓๓ วา ๒ ตำ มีช่างทวนคนแจวตำละ ๕๐ คน ๕๐ คน ใส่เสื้อแดงหมวกแดงเตรียมไว้ ถึงกำหนดจะให้ตั้งโยเสฟบาเลต์เตียทูตลงไปถึงเมืองสมุทรปราการ แล้วให้มีหนังสือพระนายไวยวรนาถตั้งไปถึงกำมะโดนายทหารกำปั่นรบอเมริกัน ซึ่งเข้ามากับบาเลต์เตียทูตฉบับหนึ่ง

ความในหนังสือว่า หนังสือจมื่นไวยวรนาถผู้ได้บังคับกำปั่นรบและปากน้ำถุงแทพ ๆ มาถึงกำมะโดรหิต ขุนนางนายทหารกำปั่นรบอเมริกันดังใจรักใคร่ยิ่งนัก ขอเล่าความออกมาให้กำมะโดรหิตฟัง ด้วยท่านมีหนังสือเข้ามาถึงเราว่า ให้จัดเรือใหญ่ลำหนึ่งกับคนแจวที่ออกไปรับขุนนาง ถ้าเราพบขุนนางที่เข้ามาแล้ว ชอให้ (รับรอง) โดยดี ด้วยคนนั้นเป็นขุนนางผู้ใหญ่มิใช่ขุนนางผู้น้อย เราก็ได้นับถือตามหนังสือของท่านที่มาเข้ามา จึงจัดเรือเล่า เรือใบยาว ๓๐ วา ๓๒ วา ๓ ตำ คนแจว ๔๐ คน ๕๐ คน ใส่เสื้อแดงหมวกแดงมีธงทวนปักเหมือนอย่างรับทูตมาแต่ก่อน ๆ ออกไปรับโยเสฟบาเลต์เตียทูตกับหนังสือที่มาแต่เมืองอเมริกัน ณ วันแรม ๖ ค่ำ เดือน ๕ โยเสฟบาเลต์เตียทูตอเมริกันนาย ๑ มีชื่อนายร้อยตี ๑ คนใช้คน ๑ ลงเรือที่ออกไปรับมาถึงเมืองสมุทรปราการ ก็ได้ยิงปืนใหญ่รับทูตอเมริกัน ๒๑ นัดเป็นคำนับ ตามอย่างรับทูตมาแต่เมืองใหญ่ซึ่งเป็นไมตรีกัน ได้เชิญโยเสฟบาเลต์เตียขึ้นกันเลยที่เมืองสมุทรปราการ แล้วส่งโยเสฟบาเลต์เตียทูตขึ้นมาถึงเมืองนครเขื่อนขันธ์เป็นเมืองชั้น ๒ ผู้รักษาเมืองกรมการก็ได้จัดลูกไม้ของกินไปกำนัดแต่เลี้ยงดูตามอย่าง

ธรรมเนียม ท่านเสนาบดีรู้ความให้จัดแจงปลูกเรือนใหญ่เป็นที่อยู่มีรั้วล้อมรอบเป็นบริเวณ ทำให้ทูตอยู่สมยศเกียรติในชาติอเมริกัน ครั้นโยเสฟบาเลศเตียขึ้นไปกรุง ฯ ก็ได้เชิญโยเสฟบาเลศเตียอยู่ที่เรือนใหม่ จัดพ่อครัวมาให้ประจำทำกับข้าวของกินเลี้ยงดูมิได้ขัดสน จัดเรือและคนไว้สำหรับโยเสฟบาเลศเตียจะได้ไปเที่ยวตามสบายอย่างธรรมเนียมกรุง ฯ ทูตมาแต่ก่อน ๆ ขึ้นไปถึงที่อยู่เป็นปรกติดีแล้ว จุนนางเจ้าพนักงานได้จัดเรือให้ลงมารับหนังสือขึ้นไปแปลจะได้รู้ความในหนังสือ ท่านเสนาบดีจะได้นำความในหนังสือขึ้นกราบบังคมทูลแด่พระบาทสมเด็จพระมหากษัตราธิราชเจ้าให้ทรงทราบ โยเสฟบาเลศเตียมาถึงที่อยู่ ณ วันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๕ เจ้าพนักงานรับโยเสฟบาเลศเตียขึ้นอยู่ที่พักแล้ว บอกว่าในวันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๕ เพลาเที่ยง จะจัดเรือกระบวนแห่รับหนังสือ โยเสฟบาเลศเตียก็ยอม ครั้นรุ่งขึ้นเพลาเช้า โยเสฟบาเลศเตียทูต ให้มิชชันนารีหมอมะตุนมาบอกว่าหนังสือมีมา ๒ ฉบับ ฉบับหนึ่งเป็นหนังสือเปรสิเดนต์เจ้าแผ่นดินอเมริกันมีมาถวายในสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวกรุง ฯ เมื่อโยเสฟบาเลศเตียได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ แล้วจึงจะเอาหนังสือถวายในสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว อีกฉบับหนึ่งเปรสิเดนต์มีมาจะให้คนทั้งหลายรู้ว่า ได้แต่งให้โยเสฟบาเลศเตียเป็นทูตเข้ามา ณ กรุง ฯ เป็นหนังสือสำหรับตัวมิได้มีมาถึงผู้ใด จะให้รับไปนั้นไม่ได้ การซึ่งจัดแจงกระบวนแห่เรือไว้จะไปรับหนังสือก็ค้างอยู่

ครั้น ณ วันแรม ๑๒ ค่ำ เดือน ๔ ท่านเล่นาบดีประชุมพร้อมกัน ณ บ้านท่านพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษา แล้วจึงให้เรือยาวมีกันยาว สำหรับขุนนางขี่ พอพาย ๒๐ คน ไปรับโยเส็ฟบาเลต์เตีย จะได้พูดจากันโดยฉันไมตรีรักใคร่ เมื่อเรือถึงฉะพานที่จะขึ้นบ้านท่านเล่นาบดีๆ ก็ให้พระยาวิเศษสงคราม ฝรั่งนายทหารใหญ่ ๑ หลวงวุฒิสารเสวก หลวงฤทธิสำแดง นายทหารที่ ๒ กับล่ามนาย นายทหาร ๔ คนลงไปคอยรับขึ้นบกตามธรรมเนียมฝรั่ง ขุนนางไปกันพร้อมกันที่รับแขกตามธรรมเนียมไทย โยเส็ฟบาเลต์เตียขึ้นจากเรือ เห็นมิชชันนารีสังฆบุคราเลยจมิชชันนารียอน ถือหนังสือกว่าเป็นราชทูตฝรั่งเศสเข้ามาขอเมรีกันมามือหนึ่ง ถือรูปของโยเส็ฟบาเลต์เตียมาอีกมือหนึ่งเดินตามหลังมา ขุนนางไทยได้เห็นดังนั้นก็มีความเสียใจ ว่าพระราชทูตฝรั่งเศสเข้ามาขอเมรีกันมาถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเทพมหานครดังนี้ ของฝ่ายอยู่ในหนังสือ เอาถือเดินตามหลังมาดังนี้ไม่สมควรตามอย่างธรรมเนียมไทย เมื่อครั้งเอคแมนมารอเบคหาพระราชทูตฝรั่งเศสเข้ามาเมรีกันเข้ามาครั้งก่อน ขุนนางเจ้าพนักงานได้จัดแจงเรือเรียนทองไปรับพระราชทูตฝรั่งเศสมาแปดคนอย่างธรรมเนียม เมื่อเอคแมนมาถึงท่านเล่นาบดีก็มีทหารมีฝีพาย มีปี่ มีกลอง เป่าน่าหน้าสมเกียรติสมยศศักดิ์งาม ครั้นโยเส็ฟบาเลต์เตียขึ้นมาถึงที่ประชุมแล้วก็นั่งบนเก้าอี้อย่างดี มิชชันนารีหมอคนหนึ่งถือตามมากับมิชชันนารีหมอยอน มิชชันนารีหมอนี้อยู่ ณ กรุงฯ ก็นั่งเป็นล่ามคับถัดๆ กันลงมา ท่านเล่นาบดีปราศรัยตามอย่างธรรมเนียมว่า โยเส็ฟบาเลต์เตีย

ทูตมาทางทะเลส์บายอยู่หรือ มาแต่เมืองอเมริกันเมื่อไร มากำปั่นลำนี้หรือมากำปั่นลำใด มาอยู่ที่เมืองกวางตุ้งนานอยู่หรือ

โยเส์ฟบาเลส์เตียตอบว่า มาแต่เมืองอเมริกันเมื่อเดือน ๑๐ บีระกา เอกศก มาทางทะเลส์บายอยู่ มาจากเมืองอเมริกัน มาจากกำปั่นไฟ มาอยู่ที่เมืองกวางตุ้ง ๓ เดือน มาลงกำปั่นลำนี้ที่เมืองกวางตุ้ง

ท่านเส์นาบดีถามต่อไปว่า มาแต่เมืองกวางตุ้งแวะที่ไหนบ้างหรือเข้ากรุง ฯ ทีเดียว

โยเส์ฟบาเลส์เตียว่า จะถามอยู่อย่างนี้บ่วยการเพลา ว่ากล่าวเบื้นโกรธขึ้ง จึงชักเอาหนังสือในกลับเส์ออกยื่นให้ เขียนเบื้นอักษรไทยว่า ท่านโยเส์ฟบาเลส์เตียราชทูตอเมริกัน จะขอถวายหนังสือแด่พระบาทส์มเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว แล้วจะได้เอาหนังสือที่แต่งไว้ฉบับหนึ่งถวายแด่พระบาทส์มเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวคราวเมื่อยังเฝ้าอยู่นั้น หนังสือนี้แปลเบื้นภาษาไทยเพื่อท่านจะได้ทราบ ท่านเส์นาบดีจึงว่าอย่างธรรมเนียมกรุงเทพ ฯ ที่เอาหนังสือไปถวายในส์มเด็จพระเจ้าอยู่หัวดังว่านี้ไม่ได้ จะพูดการสิ่งใดก็ให้พูดกับเส์นาบดีให้รู้ความก่อน เส์นาบดีและขุนนางทั้งปวงก็รักใคร่กับชาติอเมริกันอยู่เบื้นอันมาก ความจะพูดกันประการใดจะได้พูดกันไปตามการ ให้ส์มควรที่เบื้นไมตรีสนิทกัน โยเส์ฟบาเลส์เตียว่าจะขอเฝ้าเอาหนังสือฉบับนี้ถวายพระบาทส์มเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวก่อน ถ้าพระบาทส์มเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวจะโปรด ฯ ให้ขุนนางผู้ใดทำการอันนี้ จึงจะได้พูดความต่อไป ท่านเส์นาบดีจึงตอบว่า เมื่อบีมะโรงจัตวาศกศักราชฝรั่ง ๑๘๓๔ บี (พ.ศ. ๒๓๗๖)

เอกแมนรอเบต ถือหนังสืออันเรียกว่อนเจ้าเมืองอเมรีกันเข้ามาขอทำหนังสือสัญญาทางค้าขาย หนังสือซึ่งเจ้าเมืองอเมรีกันมมาก็มีความประจำมีกเป็นสำคัญเข้ามา ท่านเล่านามีได้รับเรียกนัยาพนักทองรับหนังสือมาแปล ได้ความแจ้งดังพาเอกแมนรอเบตเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ถวายพระพุทธเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างธรรมเนียมมาแล้ว โยเสฟปาเลต์เตียเข้ามากราบทูลพระกรุณาให้เหมือนเมื่อครั้งเอกแมนรอเบตเข้ามา โยเสฟมาเลต์เตีย จึงว่าหนังสือเจ้าเมืองอเมรีกันมเข้ามากราบทูลจะรับหรือไม่รับ ท่านเล่านามีดังว่าหนังสือนั้นดังให้ก็จะรับ แต่ที่จะให้เข้าเฝ้าถวายพระพุทธเจ้าอยู่หัวถวายหนังสือเองนั้นไม่ได้ ด้วยผิดอย่างธรรมเนียมมาแต่ก่อน โยเสฟบาเลต์เตียกลับขึ้นจากเกาะเคนออกไปแล้วกลับเข้ามาถามอีกว่า หนังสือนั้นจะรับหรือไม่รับ ท่านเล่านามีว่าหนังสือให้ไว้ก็จะรับ แต่จะให้เข้าเฝ้าก่อนนั้นไม่ได้ โยเสฟบาเลต์เตียจึงพูดกับหมอภาษาอเมรีกันจะว่าประการใดไม่รู้ แต่หมอยอมแปลความว่าถ้าไม่รับหนังสือจะไปบอกเจ้าเมืองอเมรีกันเขาจะคิดอย่างไรไม่รู้ด้วย แล้วโยเสฟบาเลต์เตียโกรธกลับไป ความซึ่งจะได้พูดจากันโดยฉันไมตรีก็ยังค้างอยู่ หนังสือสัญญาข้อเก่านั้นมีอยู่ว่า ชาติอเมรีกันจะเข้ามาณ กรุงไทย (๑๒) ก็ตามกฎหมายอย่างธรรมเนียมกรุง ฯ ทุกสิ่ง โยเสฟบาเลต์เตียหาอาตามใจของโยเสฟปาเลต์เตียไม่ได้ ก็โกรธขึ้งว่ากล่าวเป็นคำแข็ง

ณ วันอาทิตย์ ๒ ค่ำ เดือน ๑๑ โยเสฟปาเลต์เตียนำหนังสือมาให้อีกฉบับ ๒ ในหนังสือสัญญาอันแต่งไว้ในศักราช ๑๒๓๓ คือ ปีมะโรง

ศักราชไทยข้อนั้นว่า ใครผู้ใดที่มีสินค้าจะซื้อขายกันมิให้ใครห้าม แต่ครั้นตั้งเจ้าภาษีแล้วไม่มีใครอาจจะซื้อขาย เว้นไว้แต่ตามคำของพวกเจ้าภาษีนั้น คำสัญญาจึงสิ้นกำลังหาประโยชน์มิได้ เพราะเจ้าภาษีคาดค่าแพงให้เกินขนาด พ่อค้าจะซื้อขายกันมิได้ อันจะขายกันได้มีแต่เจ้าภาษีพวกเดียว เพราะมิได้ถือคำสัญญาข้อนี้ และเพราะค่าธรรมเนียมเป็นอันมากนัก หนังสือสัญญานั้นฝ่ายการซื้อขายกันจึงเป็นเหมือนหนึ่งมิได้เป็นดังนี้เป็นหลายปีมาแล้ว ในศักราช ๑๔๓๗ มีกำปั่น ๒ เสาครึ่งชื่อสุดัดมาถึงเมืองไทยนี้ จะใคร่ซื้อน้ำตาลทรายบรรทุกพอเต็มลำ ครานั้นน้ำตาลทรายมีอยู่ในโรงหลวงเป็นอันมาก อันจะตีราคามีแต่เจ้าภาษีและเจ้าภาษีว่าราคาแพงนัก ผู้ทำน้ำตาลทรายมิอาจจะขายผิดคำเจ้าภาษี กำปั่นนั้นจึงต้องไปซื้อเมืองมนีลา ตั้งแต่ครานั้นเป็น ๑๒ ปีมาแล้ว และกำปั่นอเมริกันมิอาจเข้ามาสักลำหนึ่ง

ประการหนึ่งราชทูตจะได้ว่าต่อไปให้เจ้าคุณทราบ การตั้งเจ้าภาษีดังว่ามาแล้ว เป็นการผิดข้อคำสัญญาและการซื้อขายกับประเทศอื่น ๆ จะทำได้แต่ในกำปั่นถือธงไทย กำปั่นเหล่านี้มิได้เสียค่าธรรมเนียม และครั้นสินค้าเป็นของพวกคนไทย ถึงจะฝากขายเมืองนอกหรือจะซื้อเข้ามามิต้องเสียภาษี อันนี้เป็นการร้ายต่อการของพวกชาวอเมริกัน ครั้นการดังนี้แล้ว และแผ่นดินอเมริกันกับแผ่นดินไทยเป็นมิตรสหายกันดีแล้ว เป็นอันควรจะได้จัดแจงแต่งหนังสือสัญญาใหม่

ฝ่ายเจ้าแผ่นดินและขุนนางในเมืองอเมริกัน ก็ปรารถนาจะได้ไปมาค้าขายกับการเป็นอันสมควรด้วยใจกว้างขวางอารีรอบ ถ้าและท่านผู้เป็นทูตวิเศษขุนนางในเมืองไทย ยอมให้ทำอันสมควรไม่ควรต่อเมืองอเมริกัน ข้างเมืองอเมริกันจะยอมทำต่อเมืองไทยเหมือนกัน ถ้าบ้านอเมริกันได้เข้ามาในเมืองไทยฉันใด ถ้าบ้านไทยก็เข้าไปที่เมืองอเมริกันเหมือนฉันนั้น แล้วโยเซฟบาเลต์เตียทูลว่า ได้จ้างคนจีนคนหนึ่งจะให้เขียนหนังสือ ครั้นคนจีนคนนั้นขึ้นรถแล้วพวกขุนนางไทยพาเอาตัวจีนคนนั้นไปบ้านขุนนางผู้ใหญ่ ให้ซักถามด้วยเหตุทั้งปวงของโยเซฟบาเลต์เตียราชทูต ตั้งแต่ออกจากเมืองจนมาถึงเมืองนี้ ครั้นได้ความแล้วก็ให้จดเขียนไว้ต่อหน้าขุนนางผู้ใหญ่ อันว่าดังนี้ โยเซฟบาเลต์เตียราชทูตที่มาจากเมืองอันเป็นไมตรี เป็นการผิดการเคืองมากนัก ทนไม่ได้ต้องการจะแก้โทษเตียฯ

ความ ๒ ข้อนี้ท่านเล่านาบดีตอบไปว่า เมื่อศักราช ๑๗๓๐ เอดแมนรอเบตเข้ามาทำหนังสือสัญญาไว้ ๑๐ ข้อ ตั้งแต่นั้นมาห้ามกันมิให้ชาติอเมริกันเข้ามาค้าขายไม่ ตกอยู่เป็นเวลาถึงปี ครั้นเมื่อศักราชฝรั่ง ๑๗๗๗ ปี ศักราชไทย ๑๑๑๗ ปี มีกำปั่นชาติอเมริกันเข้ามาลำหนึ่ง จะมาจัดซื้อน้ำตาลทราย เป็นปลายมรสุม น้ำตาลทรายซื้อขายกันยังแถว ๆ ตวงทรายในโรงหลวงก็ไม่ทัน ยังมีอยู่บ้างแต่น้ำตาลทรายลูกค้าคนละเล็กน้อย ประมาณน้ำตาลทรายนั้นด้วยกันหนักประมาณ ๑,๐๐๐ บาท ครั้งนั้นนักฤดาสะมะหะหมัด นักฤดาสะมะหะหมัด แขกลูกค้าเมืองบุมไบ (น้ำ) กำปั่น ๑ จำเข้ามาจัดซื้อน้ำตาลทราย ราคาน้ำตาลทรายแพง

เจ้าของจะขายหาบละ ๒ ตำลึง ๒ บาท นักกุดามะหะหมัด นักกุดา กุดะมะหะหมัดต่อให้หาบละ ๒ ตำลึง ๑ บาท ๒ สลึง ลูกค้าชาติอเมริกัน เข้ามาจะซื้อหาบละ ๒ ตำลึง เจ้าพนักงานเห็นว่าลูกค้าชาติอเมริกัน ไม่ได้มาค้าขายนานแล้ว พึ่งจะมีมา จะช่วยส่งเคราะห์ให้ลูกค้าชาติอเมริกันได้ซื้อน้ำตาลทรายไป จะได้เข้ามาซื้อขายอีก ช่วยว่ากล่าวลูกค้ากรุงเทพ ฯ จะให้ขายน้ำตาลทรายให้กับพวกอเมริกัน ให้ลดราคาลงบ้าง ให้พวกอเมริกันขึ้นราคาให้บ้าง นักกุดามะหะหมัด นักกุดากุดะมะหะหมัด ลูกค้าเมืองบุมไบต่อไว้หาบละ ๒ ตำลึง ๑ บาท ๒ สลึง ลูกค้าพวกอเมริกันไม่ขึ้นราคาให้ เจ้าของน้ำตาลทรายก็ไม่ยอมขาย ก็ไม่ได้ซื้อกัน ความดังนี้จะว่าเจ้าภาษีตั้งพิกัดราคาน้ำตาลทรายให้ลูกค้าซื้อขายกันประการใด กรุง ฯ ได้ทำสัญญาแล้วก็รักษาสัญญาไปชั่วฟ้าชั่วดิน ไม่ทำให้ผิดหนังสือสัญญา ใครเอาความไปเล่าบอกกับโยเสฟบาเลศเตียทูตจึงได้หยิบยกขึ้นว่า และจีนซึ่งโดยสารเรือมาขึ้นจากกำปั่นรบ จีนคนนี้เป็นจีน เขามาอยู่เมืองไทย แล้วกลับออกไปเมืองจีน กลับเข้ามากับกำปั่นรบ ฝ่ายไทยจะได้รู้ว่าโยเสฟบาเลศเตียทูตจ้างมาให้เขียนหนังสือนั้นหาไม่ เป็นอย่างธรรมเนียมกรุง ฯ คนมาแต่ทางไกลแล้วก็ต้องไต่ถามถึงทางไปมา ถามก็ถามเป็นความดีจะถือโทษประการใด ความข้อนี้เห็นว่าไม่ผิด กรุง ฯ รักษาสัญญาทางไมตรีชาติอเมริกันยิ่งนัก จะรักษาไปชั่วพระอาทิตย์พระจันทร์นั้นอยู่ จะได้หมิ่นประมาททำสิ่งไรเหลือเกินให้โยเสฟบาเลศเตียทูตโกรธขึ้งนั้นหาไม่ จะพาโยเสฟ

บาเธศีเตียทูตเข้าเฝ้าตามซึ่งท้าหนังสือมาขอ ก็ยังไม่รู้ความในพระราชสาส์น ผิดด้วยอย่างธรรมเนียมกรุง ฯ ท่านเสนาบดีเห็นว่าโยเสฟบาเธศีเตียทูตเป็นคนโกโส โมโหมาก จะไปกระท้าเหตุอันเกินในที่เฝ้าเหมือนกระทั่งกับท่านเสนาบดีขุนนาง และทหารพร้อมกันอยู่ในที่เฝ้า ไม่ให้กระท้าก็จะอดกลั้นมิได้ ทางไมตรีก็จะมัวหมองไป ท่านเสนาบดีคิดเห็นโดยใจปรารถนาจะมิให้ทางไมตรีมัวหมอง จึงมิได้ว่าโยเสฟบาเธศีเตียเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ใช่จะมีความรังเกียจในชาติอเมริกันนั้นหาไม่ ราชสาส์นนั้นโยเสฟบาเธศีเตียทูตส่งให้ก็จะรับ ไม่ส่งให้จึงไม่รับ ความดังนี้ให้ท้าละโดยรหัสขุนนางนายทหาร และทหารในท้าเนียบพิเคราะห์ความดูเถิด ถ้าและขุนนางผู้ใหญ่ในเมืองอเมริกันจะแต่งให้ขุนนางผู้ใดเข้าไปพูดจาด้วยทางไมตรีต่อไป ขอคนที่มีสติปัญญาอัชฌาสัยไม่เป็นโกโส โมโห ให้ (เหมือน) เอดแมนรอเบตเข้ามาท้าหนังสือสัญญาครั้งก่อน จะได้พูดจาปราศรัยโดยดี ผ่อนปรนตามอย่างธรรมเนียมกรุง ฯ บ้าง ทางไมตรีและไมตรียั่งนานจะได้ยั่งยืนนิรันดรยาวสืบต่อไปตราบหน้า หนังสือมา ณ วันอาทิตย์ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๖ บีจอ ไทศก

ครั้นถึง ณ วันจันทร์ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๖ ท่านเสนาบดีตั้งให้พักกาแฟกระสอบ ๑ ใบชาหีบใหญ่หีบ ๑ น้าตาลทรายหนัก ๑๑ หาบ มะพร้าวอ่อน ๑๐๐ ทะลาย ผลตาลเฉาะ ๖๐ ทะลาย มอบให้กรมการเมืองสมุทรปราการ ลงไปให้ท้าละโดยรหัสนายทหารท้าเนียบอเมริกัน

ครั้นถึงกำหนดวันจันทร์ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๖ จึงเอาเรือแง่ทรายที่เตรียมไว้ ๒ ลำมารับโยเสฟบาเลศเตีย กะบีตันปรอน มิชชันนารียอน มิชชันนารีเหา มิชชันนารีสมิท มิชชันนารีดีน มิชชันนารีบุตร หลวงวุฒสรเดชฝรั่ง หลวงอาจ เจ้ากรมทหารบีนใหญ่ นายยิ้ม นายใหญ่ ล่ามฝรั่ง ไปลำหนึ่ง หลวงวุฒสรเดชเจ้ากรมทหารบีนใหญ่ซึ่งเรือบ้องกันทูตลงไปส่งเมืองสมุทรปราการลำหนึ่ง ได้มอบหนังสือที่มีไปถึงกำมะโดให้นายยิ้มล่ามลงไปส่งให้กำมะโดที่กำปั้น ครั้นทูตลงไปถึงเมืองนครเขื่อนขันธ์ เจ้าเมืองกรมการให้เชิญทูตขึ้นพักที่ศาลากลาง ได้จัดสำรับคาว ๑๐ สำรับ สำรับหวาน ๑๐ สำรับ ลูกไม้น้ำร้อนน้ำชาเลี้ยงทูต ครั้นลงไปถึงเมืองสมุทรปราการเพลาบ่าย ๔ โมงเศษ เจ้าเมืองกรมการได้เชิญทูตขึ้นพักที่ศาลากลาง จึงจัดกับข้าวของกินอย่างฝรั่งมาเลี้ยงทูต แล้วโยเสฟบาเลศเตียทูต กะบีตันปรอน มิชชันนารีบุตร มิชชันนารียอน มิชชันนารีสมิท มิชชันนารีเหา มิชชันนารีดีน นายยิ้ม นายใหญ่ล่าม ลงเรือของกะบีตันปรอนไปลงกำปั้นนอกหลังเก่า

ครั้น ณ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ โทศก กะบีตันปรอน มิชชันนารีมะตูน มิชชันนารียอน มิชชันนารีดีน มิชชันนารีเหา มิชชันนารีสมิท นายยิ้ม นายใหญ่ กลับมาจากกำปั้นรบอเมริกัน กำมะโดอรหิตมีหนังสือตอบมาถึงพระนายไวยวรนาถฝากนายยิ้มล่ามขึ้นมาฉบับหนึ่ง โยเสฟบาเลศเตียทูตมีหนังสือมาถึงเจ้าคุณท่านพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษา ให้มิชชันนารีบุตรถือขึ้นมาฉบับหนึ่ง ถึง

กรุง ฯ ณ วันแรมค่ำหนึ่ง เดือน ๖ พระยาพิพัฒน์โกษาราชปลัดให้นายพานิชบุตรมิศหันแตร ขุนปรีชาชาญสมุทร นายยมดาม พร้อมกันทำเวรกรมท่า แปลหนังสือออกเป็นไทย

ได้ความในหนังสือโนตีฟบาเดศเคียว่า หนังสือโยเดฟบานดศเคียราชทูตเมืองซยมริกัน มายังท่านเจ้าคุณเพระยาศรีพิพัฒน์ราชมาราโกษาผู้ประเสริฐ ด้วยวันอังคาร ๘ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ โทศกเพดาศ ได้รับหนังสือของเจ้าคุณพระยาศรีพิพัฒน์ ฯ ตอบข้อ ๑ ข้อ ๒ บาเดศเคียได้ความเข้าใจแล้ว ๑ เมื่อไรมีเวลาจะเอาหนังสือของเจ้าคุณพระยาศรีพิพัฒน์ ฯ กับหนังสือบานดศเคียไปให้เปรสิเดนต์ดู เจ้าคุณพระยาศรีพิพัฒน์ ฯ ว่าพร้อมกันพหอของเจ้าคุณพระยาศรีพิพัฒน์ ฯ นั้น บานดศเคียโกรธเป็นคนโทโสไม่ให้นั่นไม่จริง บาเดศเคียหาได้คิดโกรธข้องใจไม่ บาเดศเคียไปหาขุนนางเมืองอื่น ๆ ก็หาตามธรรมเนียมอย่างนี้ เจ้าคุณพระยาศรีพิพัฒน์ ฯ จะต้องรู้ธรรมเนียมที่เมืองอาหรบอเมริกัน ไม่ได้ผนบนอบหมอบคลานกันเหมือนที่กรุง ฯ เจ้าคุณคิดว่าบาเดศเคียโกรธนั้นเจ้าคุณโกรธเขียเปล่า ด้วยธรรมเนียมอเมริกันจะพูดจากันในที่ประชุมขุนนางพร้อมแล้ว คนที่พูดต้องยืนขึ้นพูดดัง ๆ ให้ได้ยินทั่วกัน เจ้าคุณเหยียบเอาความโกรธนี้ไว้ว่ามาไม่มีหนังสือเจ้าคุณว่าความที่ไม่ให้เฝ้าทั้งต้องครั้นมิได้บอก ด้วยเหตุไม่ให้ไปเฝ้า เพราะไม่ได้มีตราเปรสิเดนต์ที่หนังสือ เมื่อที่หลังนั้นได้ให้ขุนนางไปดูตราเปรสิเดนต์ แล้วขุนนางว่าไม่มีตราประจำยี่กิจไม่ยอมให้ไปเฝ้า เจ้าคุณนี้นจะลืมไปด้วยเหตุที่พูดจายืดยาว ก่อน

บาเลศเตียลุกขึ้นจากเก้าอี้ ได้ว่าทำอย่างนั้นไม่ถูก ต้องว่าอย่างนั้น เป็นความประมาทเปรสิเดนต์เจ้าแผ่นดินอเมริกัน แลว่าประมาทไมตรีชาติอเมริกันทั้งสิ้น ขุนนางไทยทั้งสิ้นคิดทำอย่างนี้ก่อนบาเลศเตียยังไม่ถึงปากน้ำ ขุนนางไทยได้บอกความอันนี้ จะว่าต่อไปด้วยความที่จะถวายหนังสือเปรสิเดนต์เจ้าแผ่นดินอเมริกัน ทูตบาเลศเตียได้อ่านหนังสือพิมพ์ที่เอดแมนรอเบตเข้ามากรุง ฯ ครั้งก่อน หาเห็นมีข้อความชี้แจงที่จะถวายหนังสือของเปรสิเดนต์ประการใดไม่ เพราะอย่างนั้นบาเลศเตียจึงไม่มีข้อที่จะรู้ เมื่อการะผัดทูตอังกฤษเข้ามาทำหนังสือสัญญาที่กรุง ฯ มีข้อความเป็นประการใดได้ใส่ในหนังสือพิมพ์ทุกข้อ เมื่อทูตการะผัดถือหนังสือเจ้าเมืองบังกล่าเข้ามาถวายนั้น เสนาบดีได้มาประชุมพร้อมกันเหมือนอย่างที่บ้านเจ้าคุณศรีพิพัฒน์ ฯ เมื่อทูตการะผัดจะส่งหนังสือให้ขุนนางไทยนั้น ขุนนางไทยได้สัญญาว่าหนังสือนั้นจะแปลออกเป็นภาษาไทย แล้วจึงจะเอาต้นหนังสืออังกฤษคำที่แปลออกเป็นไทยไปถวายเมื่อเพลาพาทูตการะผัดเข้าเฝ้านั้น ทูตหาได้เห็นขุนนางผู้ใดได้เอาต้นหนังสืออังกฤษและคำที่แปลออกเป็นไทยอ่านถวายไม่ เพราะบาเลศเตียเห็นในหนังสือนั้นแล้ว บาเลศเตียจะทำเหมือนอย่างทูตการะผัดเข้ามานั้นไม่ได้ ผิดคำสั่งของเปรสิเดนต์เจ้าแผ่นดินอเมริกัน และหนังสือของบาเลศเตียที่แปลเป็นภาษาไทยส่งให้กับเสมียนผู้คุม ความในหนังสือนั้นเป็นหนังสือเปรสิเดนต์ฉบับหนึ่ง หนังสือบาเลศเตียฉบับหนึ่ง เจ้าคุณได้ทราบในหนังสือนั้นแล้ว กับเจ้าคุณได้ว่าความที่ภาษีน้ำตาลทรายนั้น เจ้าคุณไม่ได้บอกตรง

ว่าภาษีมี ภาษีไม่มี เจ้าคุณว่าใครเอาความไปบอกกับบาเลศ์เตียว่าภาษีมี ทำไมบาเลศ์เตียว่าเจ้าภาษีตั้งพิกัดราคาน้ำตาลทรายให้ลูกค้าซื้อขายกันไม่ได้ให้ผิดหนังสือสัญญา บาเลศ์เตียตอบว่า ซึ่งลูกค้าขายซื้อกันเองไม่ได้ก็ไม่ได้ว่า ลูกค้าจะซื้อน้ำตาลทรายที่เจ้าภาษีไม่ได้ก็ไม่ได้ว่า ตำแหน่งที่เคยซื้อน้ำตาลทรายที่ในกรุง ฯ ควรที่จะเชื่อได้ไม่บอกให้บาเลศ์เตียรู้ความ น้ำตาลทรายที่กรุง ฯ ทั้งสิ้นต้องไปหาจีน ๒ คน ชื่อเจ๊ตั๋วฉิมผู้ใหญ่ ๑ เจ๊ตั๋วยง ๑ คน ๒ คนนั้นตีราคาน้ำตาลทรายแล้วที่หลังขายกับลูกค้าตามชอบใจ ตีราคาแพงกว่าเจ้าของโรงน้ำตาล ๆ ขายราคาน้ำตาลทรายถูกกว่าที่กรุง ฯ ก็ยังมีกำไรอยู่ และน้ำตาลทรายที่ลูกค้าบรรทุกเข้ามาขาย ณ กรุง ฯ นั้นเก็บเข้าในคลังหลวงเสียเกือบหมด ถึงเวลาเจ้าภาษีจะต้องการขายก็เอาออกขาย ความดังนี้บาเลศ์เตียว่าไทยทำผิดหนังสือสัญญา ประเดี๋ยวนี้บาเลศ์เตียเห็นว่าเป็นความผิดจริง ในหนังสือบาเลศ์เตียได้เขียนแต่เดิมนั้นได้ขอให้แปลงความดังนี้เสียใหม่ และน้ำมันมะพร้าวเป็นของซื้อขาย ของอื่น ๆ ก็มีภาษีเหมือนกันกับน้ำตาลทราย เมื่อศักราชฝรั่ง ๑๗๔๒ ปี (พ.ศ. ๒๓๗๕) ในปีนั้นราคาน้ำมันมะพร้าวหาบละ ๑ ตำลึง ๑ บาท ๒ สลึงบ้าง ๑ ตำลึง ๒ บาท ๒ สลึงบ้าง ในเดี๋ยวนี้เจ้าภาษีเก็บไว้จำหน่ายเอง ราคาน้ำมันมะพร้าวเป็นหาบละ ๑ ตำลึง ๓ บาท ๒ สลึง แล้วเอาออกขายปลีกพอใช้สอยกันที่กรุงเทพ ฯ หาบ ๑ เป็นราคา ๑๒ บาทบ้าง ๑๕ บาทบ้าง กับทำผิดสัญญาอีกอย่างหนึ่ง เหล็กกล้าและเหล็กอ่อน ๆ ที่ได้เข้ามากับกำปั่นอเมริกันที่ได้เสียค่าธรรม-

เนียมวาละ ๑,๗๐๐ บาทแล้ว ลูกค้าจะซื้อเหล็กนั้นยังต้องเสียภาษีอีก หาบละ ๓ บาท เพราะอย่างนั้นราคาเหล็กจึงสูงขึ้นหาบละ ๓ บาท หาได้ยอมให้บาเดศ์เดียทูตมีท่าทางปรึกษาราชการของทูตไม่ บาเดศ์เดียจะใคร่พูดความอื่น ๆ เป็นความสำคัญหลายอย่าง ท่านเสนาบดีจะได้ปรึกษากันอย่างนี้เป็นอย่างหนึ่ง ขอได้โปรดให้กงสุลอเมริกันเข้ามาอยู่ ณ กรุง ฯ คนหนึ่ง ถ้าไม่โปรดให้กงสุลเข้ามาอยู่ จะทำหนังสือสัญญาประการใดก็ไม่เป็นผล

เจ้าคุณแก้ความที่จับเอาตัวจีนของทูตไปไต่ถามไล่เลียงความนั้นว่าไม่ถูก เพราะว่าคุณพระนายไวยวรนาถให้คนที่ปากน้ำไปเอาตัวจีนมาคุมไว้ แล้วส่งขึ้นมา ณ กรุง ฯ ไล่เลียงไต่ถามความต่อไป เมื่อแรกถามขุนนางก็จะต้องรู้ว่าเป็นคนของทูตบาเดศ์เดีย ทูตจะต้องให้ขุนนางรู้ว่าความอันนี้เป็นความผิด แล้วผิดกับขรรมเนียมนับถือทูต ข้าพเจ้าขอคำนับมายังเจ้าคุณพระยาศรีพิพัฒน์ ฯ เป็นอันดี หนังสือนี้เขียนที่บ้านราชทูตอยู่ ณ วันอัฐ ๙ ค่ำ เดือน ๖ ศักราชฝรั่ง ๑๗๕๐ ปีจอ โทศก หนังสือฉบับนี้ไม่ได้ตอบ

หนังสือกำมะโตตอบมาถึงพระนายไวยวรนาถนั้น แปลออกได้ความว่า หนังสือกำมะโตอรหิตนายทหารและกองทัพของเมืองอเมริกันข้างอินเดีย คำนับมาถึงท่านพระนายไวยวรนาถ ผู้ได้บังคับกำปั่นรบและปากน้ำ ณ กรุงเทพ ฯ ให้ทราบ ด้วยได้รับหนังสือของท่านเขียนมาแต่กรุง ฯ ณ วันอัฐ ๙ ค่ำ เดือน ๖ เล่าความซึ่งทูตอเมริกันมิศโยเสฟบาเดศ์เดีย ได้กระทำการเมื่อมาจัดแจงว่ากล่าวด้วยหนังสือสัญญา

อเมริกัน ณ กรุง ฯ นั้น อนึ่งคำนับมาถึงต่อไปว่า หนังสือของท่าน ซึ่งมีออกมาถึงด้วยการดังนี้ ก็ระมีไปถึงเปรซิเดนต์เมืองอเมริกัน ข้างเหนือให้ทราบด้วยคำนับมาถึงท่าน หนังสือเชยนที่รือกำปั่นรบ ปืนแปะโมดทอดที่ได้เกาะรัน เมื่อ ณ วันอัน ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ มีจอ ไทศก ศักราช ๑๑๗๙ (ก.ป.) คุณพระนายไวยวรนาถ

และหนังสือเจ้าแผ่นดินเมืองอเมริกันทับบานดต์เตียถือเข้ามาว่าเป็น ราชสาส์นนั้น มีคำเพาะเข้ามาด้วย ได้ขอคัดออกเอาคำเพาะมาจาก หมออเมริกันได้ ความในคำเพาะนั้นมีว่า

ข้าพเจ้าเดเอ ผู้เป็นเจ้าแผ่นดินอเมริกันทั้ง ๓๐ เมืองนี้ขึ้นกัน เป็นเมืองเดียว คำนับมาถึงท่านผู้เป็นกษัตริย์อันใหญ่ในพระมหานคร ศรีอยุธยา ตูกรท่านผู้เป็นมิตรสหายอันใหญ่อันประเสริฐ เราได้ตั้งใจ เลือกให้มิศโยเสฟบานดต์เตียไว้ ให้เป็นราชทูตผู้ใหญ่ ไปอาศัยใน เมืองของท่าน ให้รับธุระที่จะปรึกษาว่ากล่าวด้วยความอันเป็นข้อใหญ่ หลายข้อ อันเป็นการสำหรับเมืองอเมริกันกับมหานครศรีอยุธยา เรา ขอให้ท่านโปรดปรานบ้องกันรักษามิศโยเสฟบาเดต์เตียไว้ อนุเคราะห์ ให้มีชองระได้ทำให้หนักงานนั้นสำเร็จโดยชะดวก มิศโยเสฟบาเดต์เตีย ผู้นี้จะว่าเป็นประการใด ขอให้ท่านวางพระทัยเชื่อได้ ถ้าจะว่า ข้าพเจ้าถือไมตรีต่อท่านเป็นอันดี จงเชื่อเถิดเป็นความจริง ข้าพเจ้า ขอพระเป็นเจ้าทรงพระกรุณารักษาท่าน ผู้เป็นมิตรสหายและประเสริฐ ให้จำเริญพระชันษาเถิด ข้าพเจ้าจึงมีตราสำหรับเมืองอเมริกันทั้ง ๓๐ เมืองเข้าอันเป็นเมืองเดียวนั้นเป็นสำคัญ และเชยนชื่อของข้าพเจ้านั้นไว้

สำคัญด้วย ณ เมืองวอชิงตันคริสต์ศักราช ๑๗๔๙ เดือนออกัสต์ ๑๖ ค่ำ นับแต่อเมริกันตั้งเป็นเมือง ๗๕ ปี

แปลเป็นไทย จุลศักราช ๑๒๑๑ ปี เดือน ๙ แรม ๑๒ ค่ำ ปีระกา เอกศก

ความในหนังสือเจ้าแผ่นดินเมืองอเมริกัน ซึ่งบาเลศ์เตียว่าเป็นหนังสือให้เข้ามาเป็นสำหรับตัวนั้นได้ความว่า สากรีเตเลอ ผู้เป็นเจ้าแผ่นดินเมืองอเมริกัน ให้มาแก่ขุนนางผู้ใหญ่ผู้ควรจะรู้หนังสือนั้นให้เข้าใจเถิดว่า มิศโยเสฟบาเลศ์เตียเป็นชาวเมืองอเมริกันนั้น เราไว้ใจในมิศโยเสฟบาเลศ์เตียเป็นอันดีว่า เป็นผู้ซื่อสัตย์มีสติปัญญา เราจึงตั้งมิศโยเสฟบาเลศ์เตียนั้นให้ว่าความสิทธิ์ขาด ให้รับธุระฝ่ายข้างเมืองอเมริกัน เป็นพนักงานสำหรับจะได้ไปสู่หาปรึกษากันกับผู้ใด ๆ ที่พระมหากษัตริย์ผู้ครองราชสมบัติในกรุงศรีอยุธยานั้น ได้ตั้งให้มีความสิทธิ์ขาดเหมือนกัน จะได้เอาหนังสือสัญญาเดิมซึ่งจัดแจงทำไว้ในปีมะโรง ล่วงมาได้ ๑๗ ปีแล้ว ออกมาปรึกษาแล้วจะได้แปลงเปลี่ยนเสียบ้างเติมเข้าบ้าง เมื่อปรึกษาด้วยการทางไมตรีและการซื้อขายและข้อความใด ๆ อันเป็นเหตุที่การจะปรึกษาให้ตกลงเห็นพร้อมกันแล้ว มิศโยเสฟบาเลศ์เตียจะได้ลงชื่อเป็นสำคัญฝ่ายข้างเมืองอเมริกันนั้น แล้วจะได้เอาหนังสือสัญญานั้นส่งออกไปให้แก่เจ้าแผ่นดินอเมริกันนั้น เมื่อเจ้าแผ่นดินอเมริกันกับที่ปรึกษาเห็นชอบพร้อมกันแล้ว จะได้ลงชื่อของเจ้าแผ่นดินนั้นเสร็จแก่กันด้วยเหตุที่ว่ามาแล้ว เราจึงบัดตราสำหรับแผ่นดินเมืองอเมริกันเป็นสำคัญ ได้เขียนชื่อของเราด้วยที่เมืองวอชิงตันในคริสต์ศักราช ๑๗๔๙ เดือนออกัสต์

๑๒ ก้า เป็นคุณศักราช ๑๒๓๓ ปี เป็นเดือน ๕ แรม ๑๒ ค่ำ มีระกา เอกศก ชื่นความในหนังสือ ๒ ฉบับเท่านี้

ต้นหนังสือแรกสำเนาหนังสือ ๒ ฉบับ บาเลต์เตียกูดไม่ได้ส่งให้ บาเลต์เตียจะขอเข้าเฝ้าถวายสมเด็จพระทุกขเจ้าอยู่หัวทีเดียว บาเลต์เตียไม่ได้เฝ้า ต้นหนังสือสำเนาหนังสือบาเลต์เตียกูดกับพากฉบับออกไปเมืองอเมริกันทั้งสองฉบับ ว่างมีขอดอกได้จากหมอเมริกัน

จีนเสี่ยงที่มาว่าเป็นล่ามเตียกับโยเซฟบาเลต์เตีย ๆ ว่าจ้างจีน (เสี่ยง) มาเขียนหนังสือ ขุนนางเอาตัวจีน (เสี่ยง) มาให้ถามฟ้องถามได้ความว่า

ข้าพเจ้าจีนเสี่ยงแซ่ตัว แซ่ตัน ให้การว่า เดิมข้าพเจ้าอยู่เมืองหังนึยกุยเขตรวงเมืองตังเตง เมื่ออายุข้าพเจ้า ๒๗ ปี ข้าพเจ้าโดยสำเภาลำเกาะถูกลำเมืองตังเตงเข้ามา ณ กรุงเทพฯ ได้ปีหนึ่ง หมอคันฝรั่งอเมริกันเชิญให้ข้าพเจ้าช่วยแปลหนังสือจีน ข้าพเจ้าได้ช่วยแปลหนังสือจีนหมอคันอยู่ได้ประมาณ ๕ ปี หมอคันให้ค่าจ้างข้าพเจ้าเป็นเงินตราเดือนละ ๔ ตำลึง แล้วหมอคันจะรับเอาคำสอนาของหมอคันว่าประเสริฐ ข้าพเจ้าก็เชื่อถือ ข้าพเจ้าจึงเข้ารีตฝรั่งชาติอเมริกันจนทุกวันนี้ จะเป็นปีเดือนใดข้าพเจ้าจำไม่ได้ หมอคันโดยสำเภาบันออกไปอยู่เมืองจีนได้ประมาณ ๓ ปี เมื่อปีมะแมนพศก (พ.ศ. ๒๓๗๐) ข้าพเจ้าโดยสำเภาบันส่งพระราชสาส์นออกไป ณ เมืองกวางตุ้ง ข้าพเจ้าไปช่วยแปลหนังสือจีนหมอคันอยู่ที่ฮ่องกงได้ประมาณ ๓ ปี เมื่อเดือนข้างแรมก็จำไม่ได้ หมอคันไปเมืองมาเก๊า หมอคันกลับเข้ามา

บอกกับข้าพเจ้าว่า กำปั่นรบชาติอเมริกันมาทอดอยู่หน้าเมืองมาเก๊า ลำหนึ่ง จะเข้ามา ณ กรุงเทพ ฯ ได้ไปว่าขอแก่กะปิตันนายกำปั่น จะโดยสารเข้ามา ณ กรุง ฯ ด้วย นายกำปั่นก็ยอมให้โดยสาร ครั้น ณ วันขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๔ นายกำปั่นมีหนังสือมาถึงหมอตีนว่า กำปั่นจวนกำหนดจะใช้ใบให้หมอตีนไปลงกำปั่น ข้าพเจ้ากับหมอตีน ก็ขนของจากเรือเล็ก ให้มาส่งขึ้นกำปั่นรบที่หน้าเมืองมาเก๊าอยู่ที่กำปั่น วันหนึ่ง

ณ วันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๔ ปีระกาเอกศก กำปั่นรบอเมริกัน ออกใช้ใบจากเมืองมาเก๊ามากลางทะเล ๔ วันถึงปากน้ำเมืองหุยวาน ขุนนางฝ่ายด่านลงมาถามที่กำปั่น ได้ทราบความแล้วมีหนังสือ บอกขึ้นไปถึง จงตึก เมืองหุยวานว่า กำปั่นรบชาติอเมริกันมาทอด อยู่ที่ปากน้ำลำหนึ่งอยู่ประมาณ ๑๒ วัน ขุนนางฝ่ายด่านลงไปบอกกับนาย กำปั่นว่า จงตึก เมืองหุยวานลงมาที่ปากน้ำแล้ว จะมาพูดประการใด ก็ให้นายกำปั่นขึ้นไปที่ปากน้ำเถิด นายกำปั่นทราบความว่าจงตึกเมือง หุยวานลงมาอยู่ที่ปากน้ำ ขุนนางนายกำปั่นชาติอเมริกัน ๔ คนกับ ลูกเรือคนถ่อประมาณ ๑๐ คน ข้าพเจ้ากับหมอตีนก็ขึ้นไปด้วย ข้าพเจ้า เห็นที่ปากน้ำมีโรงกงก๋วน ขื่อประมาณ ๑๐ ศอก หลังคามุงกระเบื้อง หลังหนึ่ง จะเป็นที่ห้องนั้นข้าพเจ้าหาได้สังเกตไม่ ข้าพเจ้าเห็น จงตึก เมืองหุยวานนั่งเก้าอี้อยู่ ขุนนางถือง้าว ถือดาบ ถือโล่ ยืนอยู่ข้างหน้า ๒ แถว ๆ ละ ๑๐ คน ขุนนางฝรั่งอเมริกันไปถึง จงตึก ก็ยืนขึ้นต้อนรับ แล้วนั่งลงพูดกันเป็นภาษาอังกฤษ จะพูดกันประการใด

ข้าพเจ้าท่าทราบไม่ พูดกันอยู่ประมาณชั่วโมงหนึ่ง จึงตกให้ญวน
จัดโต๊ะอย่างฝรั่งโต๊ะหนึ่ง เชิญให้นายก่ำบั้นกิน นายก่ำบั้นก็ไม่กิน
พูดกันแล้วก็กลับลงมาท้ายบ้าน ข้าพเจ้าถามหมอคันว่าขึ้นไปพูดกันด้วย
ความสิ่งใด หมอคันจึงเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า นายก่ำบั้นขึ้นไปพูด
กับจีนตกว่าจะมาท่าหนังสือสัญญาค้าขายที่เมืองญวน จีนตกว่าอันค้า
ที่เมืองญวนนี้น้อย ดูกค้าใหญ่ทะระบับรองสินค้าก็ไม่มี ที่จะมาค้าขาย
มันเหนื่อยไม่ได้ นายก่ำบั้นจึงตกแจงตักษาหาคืนได้เสร็จแล้ว ครั้น
ณ วันอาทิตย์ ๒ ค่ำ เดือน ๕ นายก่ำบั้นก็ออกใช้ใบจากปากน้ำเมืองหุยวาน
มากลางทะเล ข้าพเจ้าได้พูดกับหมอคันว่า ฝรั่งชาติอเมริกันจะเข้า
มากรุง ฯ ด้วยราชการสิ่งใด หมอคันบอกกับข้าพเจ้าว่าจะเข้ามาท่า
หนังสือสัญญาค้าขายกับกรุงเทพ ฯ ใหม่ จะขอลดค่าธรรมเนียมให้น้อย
ลงกว่าที่มาท่าหนังสือสัญญาไว้ครั้งก่อน หมอคันได้พูดให้ข้าพเจ้าฟัง
แต่เท่านี้ ก่ำบั้นใช้ใบมากลางทะเล ๑๐ วัน ณ วันจันทร์ ๑๒ ค่ำ เดือน ๕
ถึงปากน้ำเจ้าพระยา อยู่ ๒ วันข้าพเจ้าเห็นก่ำบั้นใช้ฝรั่งชาติอังกฤษ
แล่นกลับออกไป ครั้น ณ วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๕ จีนไวยวรนาถให้
เรือบรรทุกของออกไปให้ก่ำบั้น ข้าพเจ้าจึงโดยสารมาด้วย มาถึง
ด่านเมืองสมุทรปราการ ขุนนางจะขึ้นไปหาที่ราบไม่ เขาตั้งข้าพเจ้า
ไปถามจดหมายเขาถ้อยคำข้าพเจ้าไว้ แล้วส่งข้าพเจ้ามา ณ กรุง ฯ สิ้น
ค่าให้การข้าพเจ้าเท่านี้

บาเดสันเคยพูดเข้ามาครั้งหนึ่ง เล่าพนักงานจัดของแต่งเรือนพูดและ
จัดของกันและจ่ายของหลวงในนี้

วันอาทิตย์แรม ๓ ค่ำ เดือน ๕ บีจอโทศก พระยาพิพัฒน์โกษา รับพระราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า เจ้าเมืองอเมริกันแต่งให้บาเลศเตียขุนนางถือหนังสือเข้ามาเบื้องทางไมตรี บาเลศเตียซึ่งกำบั้นรบเข้ามา กำบั้นกินน้ำตื้นเข้ามาปากน้ำไม่ได้ ให้เรือออกไปรับตัวบาเลศเตีย ๓ ขุนนางรอง ๓ หมอตื่น ๓ คนใช้ ๓ รวม ๕ คน กำหนดจะได้ขึ้นมาถึงกรุงฯ ขึ้นอยู่เรือนพักหน้าวัดประยูรวงศ์อาวาส

ณ วันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๕ บีจอโทศกเพลาเช้านั้น ลีดำรวจไปยืมเตียงมาจากกรมท่าไปตั้งให้บาเลศเตีย ๓ ขุนนางรอง ๓ หมอ ๑ รวม ๓ หลัง พระคลังวิเศษเอามุ้งแพรไปผูกให้บาเลศเตีย ๓ ขุนนางรอง ๓ หมอ ๓ รวม ๓ หลัง พระคลังในซ้ายเอาฟูกไปปูเตียง ๓ ฟูก ผ้าขาวไปปูฟูก ๓ ฟูก หมอนหนุนศีรษะ ๓ ใบ หมอนข้าง ๓ ใบ ให้บาเลศเตีย ๓ ขุนนางรอง ๓ หมอ ๓ รวม ๓ คน ให้รักษาองค์รับอ่างเชียงต่อพระคลังในซ้ายไปตั้งให้ฝรั่ง ๓ ใบ ให้พระคลังในซ้ายจ่ายอ่างเชียงให้รักษาพระองค์ ๓ ใบ ให้กรมพระกลาโหมจ่ายตุ่มน้ำให้กรมเมือง ๒ ใบ ให้กรมเมืองรับเอาตุ่มน้ำต่อกรมพระกลาโหมไปตั้งให้ฝรั่งแขกเมือง ๒ ใบ ให้กรมนาเอาข้าวสารซ้อมไปจ่ายให้ฝรั่งแลทหาร ๑๐ วันไปครั้งหนึ่ง ครั้งละ ๑๐ ถังกว่าฝรั่งจะกลับ และพระคลังราชการเอาเสื่ออ่อน ๒ ชั้นไปปูเตียงให้ฝรั่ง ๓ ผืน เสื่อห้อง พื้นหุงข้าว น้ำมันมะพร้าว ให้เจ้าพนักงานข้างที่เร่งเอาสิ่งของไปเตรียม ณ โรงพักฝรั่งแต่ ณ วันแรม ๖ ค่ำ เดือน ๕ เพลาเย็นให้พร้อม และให้ขุนศาลมหาดไทย ขุนศาลกลาโหม ขุนศาลจตุสดมภ์จัดแจงแต่งสิ่งของเวียนกันไปทักฝรั่งเมืองอเมริกัน มหาดไทย

วันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๕ ที่ ๓ · กดาไหม วันแรม ๑๑ ค่ำเดือน ๕ ที่ ๖ กรมวังวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๕ ที่ ๓ กรมนาวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๖ ที่ ๔ กรมเมืองวันขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ ที่ ๕ กรมท่าวันขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๖ ที่ ๖ และให้เจ้าพนักงานทั้งปวงตั้งของเวียนกันไปทักแขกเมืองฝรั่ง ๓ วัน ครั้งหนึ่งกว่าแขกเมืองจะกลับไป และส่งของซึ่งไปทักนั้นราคาเป็นเงิน ๑. ตำลึงทุกครั้ง แต่ให้ท้าพาข้าอยู่เฝ้ารักษาอยู่ทุกครั้ง

ด้วยพระยาพิพัฒน์โกษารับพระราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ดังว่า ให้กรมนาเอาข้าวนมโคมาจ่ายให้ฝรั่งแขกเมืองแต่ วันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๕ เพลาเช้าเสมอทุกวันกว่าฝรั่งแขกเมืองจะกลับไป

วันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ โทศก โปรดเกล้า ฯ ให้พระราชทานเงินกับขุนนางอเมริกันให้ขี่ช้างรับพระราชทาน ๓ ช้าง ให้พระคลังมหาสมบัติจ่ายเงินให้พระคลังวิเศษ ๓ ชั่ง ให้พระคลังวิเศษไปรับเอาเงินต่อเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ ครั้นไปถึงหอท่าพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษา แต่ วันแรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๕ ปีจอ โทศก เพลาเช้าจะได้พระราชทานให้กับขุนนางอเมริกัน

วันพฤหัสบดี แรม ๗ ค่ำ เดือน ๖ ปีจอ โทศก หมายไปว่า ให้หลวงยุคนิกดีจางวางมีพายัดเรือกรายยาว ๑๑ วาลำหนึ่ง มีกันยาให้นายนิด นายชิด ตัดพนักร้างพนักหลัง แต่งให้ครบกระทง ให้มาคอยรับอาคันตุกะกับหาม ๒ ชั้น ไปรับหม่อมเจ้าเมืองอเมริกันที่โรงพัก

หน้าวัดประยูรวงศ์อาวาสแต่ ณ วันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๕ เพลาเช้า ถ่ามเอา
หนังสือมาส่งให้ อาลักษณ์เอาหนังสือใส่พาน ๒ ชั้นกลับมาประทับหน้า
พระตำหนักน้ำ ให้อาลักษณ์เอาหนังสือมาส่ง ณ โรงพระมาลาภูษา
แล้วให้พันพุฒ พันเทพราชจ่ายเลกให้นายนิดนายชิด แล้วนายนิด
นายชิดไปรับเสื้อแดงหมวกแดงต่อชาวพระคลังเสื้อหมวกให้ครบกะทง
แล้วให้นายเวรกรมพระอาลักษณ์เอาพาน ๒ ชั้นไปลงเรือหน้าพระ
ตำหนักน้ำ

ณ วันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๕ บีจอ โทศก เพลาเที่ยงไปรับหนังสือ
อเมริกัน ณ โรงพักหน้าวัดประยูรวงศ์อาวาส ถ่ามส่งหนังสือให้แล้ว
ให้อาลักษณ์ใส่พาน ๒ ชั้นมาถึงหน้าพระตำหนักน้ำ แล้วให้เอาหนังสือ
มาส่งณตึกพระมาลาภูษา แล้วให้นายเวรกรมท่ารับเอาหนังสืออเมริกัน
ไปแปล ให้พระคลังเสื้อหมวกจ่ายเสื้อแดงหมวกแดงให้กับนายนิด
นายชิดให้ครบพลพาย อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง เงินซึ่งเคยพระราชทาน
ให้ทูตเข้ามาแต่ก่อน ๆ กับให้ขุนศาลทักทูตนั้น ทูตเข้ามาครั้งนี้ให้งด
หาได้พระราชทานและจัดของให้ขุนศาลจัดของมาทักไม่ แต่เงินค่า
กับข้าวซึ่งทำเลี้ยงทูตนั้น ให้เรี่ยไรเอาเงินที่เจ้าภาษีขึ้นในกรมท่า
พระคลังสินค้า ให้พระยาวิเศษสงครามฝรั่งจัดพ่อครัวทำกับข้าว

รายนามบุคคลที่ปรากฏในจดหมายเหตุเรื่องบัลเลสเตีย พูดอเมริกันเข้ามาในรัชกาลที่ ๔ เท่าที่สืบสวนได้

---

๑ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ คือพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

๒ เจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ) คือสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ในรัชกาลที่ ๕ เวลานี้นองไปตั้งตัณฑจอยู่ที่เมืองชุมพร

๓ พระยาศรีพิพัฒน์ (ทัต) คือสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติในรัชกาลที่ ๕

๔ พระยาราชสุภาวดี (ไต) คือเจ้าพระยานิกรบดินทร ที่สมุหนายกในรัชกาลที่ ๕

๕ พระยาสุรเสนา (สุด) เป็นเจ้าพระยายมราช ในรัชกาลที่ ๕

๖ พระยาไชยวิชิตราชเศรษฐี (บุญมา) เป็นพระยาไกรโกษา ในรัชกาลที่ ๕

๗ พระยาจุฬาราชมนตรี (นาม)

๘ พระยาพิพัฒนโกษา (บุญศรี) เป็นพระยามหาอำมาตย์ แล้วเลื่อนเป็นเจ้าพระยาธรรมาในรัชกาลที่ ๕ เลื่อนเป็นเจ้าพระยาสุธรรมมนตรีในรัชกาลที่ ๕

๙ พระยาเพชรรัฐา ตีบไม่ได้ความ

๑๐ พระยาราชวังสรรค์ (มั่ง)

๑๓ พระยาวิเศษสงคราม (จัน นามครั้งตั้งว่า เบนิดิกต์)

๑๒ พระยาวิเศษศักดา สืบไม่ได้ความ

๑๓ พระยาสวัสดิวารี (ฉิม) เรียกในจดหมายเหตุบางแห่งว่า เจ้าฉิม

๑๔ พระพิทักษทศกร (ยัง) เรียกในจดหมายเหตุบางแห่งว่า เจ้ายัง

๑๕ พระนายไวยวรนาถ (ช่วง) ต่อมาเป็นพระยาศรีสุริยวงศ์ ราชวังมหาดเล็ก ถึงรัชกาลที่ ๔ เป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ที่สมุหพระกลาโหม ถึงรัชกาลที่ ๕ เป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์

๑๖ พระมหามนตรี (สวัสดิ์) ถึงรัชกาลที่ ๔ เป็นพระยาสุรเสนา

๑๗ พระสุริยภักดี (นุช) ในรัชกาลที่ ๔ เป็นพระยามหามนตรี แล้วเลื่อนเป็นเจ้าพระยายมราช และเป็นเจ้าพระยาภูธราภัย ที่สมุหนายก

๑๘ พระนรินทรเสนี สืบไม่ได้ความ

๑๙ จมื่นราชามาตย์ (ขำ) ถึงรัชกาลที่ ๔ เป็นเจ้าพระยารวิวงศ์ แล้วเลื่อนเป็นเจ้าพระยาทิพากรวงศมหาโกษาธิบดี

๒๐ หลวงอาจณรงค์ สืบไม่ได้ความ

๒๑ หลวงวุฒเสรเดช สืบไม่ได้ความ

๒๒ หลวงฤทธิสรเดช สืบไม่ได้ความ

๒๓ หลวงฤทธิ์สำแดง สืบไม่ได้ความ

๒๔ ขุนปรีชาชาญสมุท (คิด) ฝรั่งเรียกว่ากัปตันคิก เป็นข้าหลวงเดิมในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงรัชกาลที่ ๔ เป็นหลวงสุรยาตรา

๒๕ นายยิ้ม เป็นฝรั่ง ชื่อเซมส์ เฮส์

๒๖ นายใหญ่ ตีบไม่ได้ความ

๒๗ หมอยอน เคเลอ โยนส์ (ในจดหมายเหตุเรียกแต่ว่าหมอยอน) เป็นมิชชันนารีอเมริกันพวกบัปติสต์ มาอยู่กรุงเทพ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๖

๒๘ หมอคีน เป็นมิชชันนารีอเมริกันพวกบัปติสต์ มาอยู่กรุงเทพ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๘ อยู่มาจนถึงรัชกาลที่ ๔

๒๙ หมอมะคุน เป็นมิชชันนารีอเมริกันพวกเพรสบิเตอเรียน มาอยู่กรุงเทพ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๐

๓๐ หมอเฮาส์ ในจดหมายเหตุเรียกว่า หมอเหา เป็นหมอยาในพวกมิชชันนารีอเมริกันเพรสบิเตอเรียน มาอยู่กรุงเทพ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๐ อยู่มาจนรัชกาลที่ ๔

๓๑ หมอสมิท เป็นมิชชันนารีพวกบัปติสต์ มาอยู่กรุงเทพ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๒ เป็นเจ้าของโรงพิมพ์ที่บางคอแหลม อยู่มาจนรัชกาลที่ ๔

อังกฤษขอแก้หนังสือสัญญา

เมื่อประเทศสหปาลีรัฐอเมริกา แต่งให้มิสเตอร์โยเสฟบัลเลศเตีย เป็นทูตเข้ามาขอแก้หนังสือสัญญา ในเดือน ๕ ต้นปีจอ พ.ศ. ๒๓๙๓ ดังเล่ามาแล้วในตอนที่ว่า อเมริกาขอแก้หนังสือสัญญา นั้น ครั้นต่อมาถึงเดือน ๗ ในปีเดียวกัน อังกฤษก็แต่งให้เซอร์เซมส์บรุก เป็นทูตเข้ามาขอแก้หนังสือสัญญาที่นายร้อยเอก เฮนรี เบอร์นี เข้ามาทำไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๙ ด้วยปรารภเหตุทำนองเดียวกับอเมริกันนั้นเอง

แต่การมาของเซอร์เซมส์บรุก เป็นเพียงผู้ถือหนังสือของเสนาบดีว่าการต่างประเทศอังกฤษ หาใช่เป็นราชทูตจำทูลพระราชสาส์นไม่

เซอร์เซมส์บรุกนั้น เรียกชื่อในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ เรียบเรียงว่า เซอร์เยียมส์บรุก หรือเรียกในที่อื่นบางแห่งว่า เยส์ปรุด, เยส์บปุรุด ในจดหมายเหตุต่อไปนี้เรียกว่า เซอร์เซมส์บรุกหรือเซอร์เยียมส์บรุก ข้อความพิศดารอันว่าด้วยการต้อนรับ, การโต้ตอบระหว่างข้าราชการไทยกับเซอร์เซมส์บรุก ตลอดถึงกระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีแจ้งอยู่ในจดหมายเหตุเรื่องเซอร์เซมส์บรุกทูตอังกฤษเข้ามาขอแก้หนังสือสัญญา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๓ ดังพิมพ์ไว้ต่อนี้ไป

จดหมายเหตุเรื่องเชอร์เชมชับรุกหุคอังกฤษเข้ามา ขอแก้หนังสือสัญญาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๓

วันเสาร์เดือน ๕ ขึ้น ๒ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๗๒ ปีจอโทศก พระยาพิชัยณรงค์ พระยารามกำแหง บอกขึ้นมาถึงกรุง ๆ เพลาบ่าย ๔ โมงเศษว่า กำปั่นไฟมาถึงหลังเต่าลึก ๒ ลำ ลำหนึ่งกำปั่นเล็ก เข้ามาทอดอยู่หน้าด่าน กะปิตันนอกเล็กแจ้งว่าเชอร์เชมชับรุก ให้ถือหนังสือมาถึงผู้รักษาเมืองสมุทรปราการฉบับหนึ่ง ขอคนนำร่องให้ออกไปนำกำปั่นลำใหญ่เข้ามา

รุ่งขึ้น ณ วันอาทิตย์ เดือน ๕ ขึ้น ๓ ค่ำ เพลาเช้า ๔ โมงเศษ จมื่นไวยวรนาถให้พระอภัยพลตรีขึ้นเรือกำปั่นถึงลำหนึ่ง แต่รายลำหนึ่ง ลงไปรับหนังสือที่กำปั่นไฟ ขึ้นมาที่โรงรับแขกเมือง ๒ ฉบับแล้ว ยิงปืนรับ ยิงปืนตอบกันช้างละ ๒๑ นัด จึงให้หมื่นแม่นกับไพร่ ๑๐ คน ออกไปถึงร่องน้ำ ให้หมื่นจรเจนรอตาเป็นล่ามไปด้วย ครั้นออกไปถึงกำปั่นใหญ่แล้ว กะปิตันนายกำปั่นให้กำปั่นลำเล็กเข้ามาทอดอยู่ชายฉำแระข้างในตรงร่องน้ำ คอยยกลงให้ล่ำดับ

ครั้นเพลาบ่าย ๔ โมง กำปั่นลำเล็กยกลงขึ้น กำปั่นลำใหญ่เห็นธงสัญญาก็ถอนสมอใช้กำปั่นเข้ามา หมื่นแม่นให้หมื่นจรเจนรอตาล่ามบอกว่า น้ำขึ้นยังไม่เต็มที่เข้าไปยังไม่ได้ ตันหนไม่ฟัง ขึ้นแล่นข้ามฉันดอนเข้ามา กำปั่นลำใหญ่ครอบคัน จักรพักโคจนฟุ้งขึ้นเต็มกรอบจักร ๆ ไม่เดิน พอเถิงบีกรัน กำปั่นคดคันอยู่

แต่เพลา ๒ ทุ่มน้ำลง กำปั่นตีแปลงดินมูนข้างกำปั่นสูงขึ้นประมาณศอกเศษ

ครั้นเพลาเช้าน้ำขึ้นเอากำปั่นไฟลำเล็กเข้าชักก็ไม่ออก จมื่นไวยวรนาถจึงให้พระยาอุทัยธรรมราช จมื่นราชามาตย์ ขี่เรือแจ่วทรายคนละลำ ออกไปเยี่ยมเยียนเซอร์เซมสับรุกที่กำปั่นติด

ครั้น ณ วันเดือน ๙ ขึ้น ๖ ค่ำ เพลา ๕ โมงเช้า เซอร์เซมสับรุกลงกำปั่นไฟลำเล็กเข้ามาทอดอยู่หน้าด่าน เซอร์เซมสับรุกให้กะบีตันบรุก มิศเซนยอน ขึ้นมาหาจมื่นไวยวรนาถ ๆ บอกว่า เจ้าพระยาพระคลังยังอยู่ ณ กรุง ฯ ได้บอกขึ้นไปว่ากำปั่นเซอร์เซมสับรุกติดอยู่ที่ชายชำแระข้างใน เจ้าพระยาพระคลังมีความวิตกมาก ด้วยเป็นเมืองไมตรีกัน จึงสั่งลงมาว่า ถ้าเซอร์เซมสับรุกจะต้องการสิ่งอันใดก็จะให้จมื่นไวยวรนาถจัดแจงให้ อย่าให้ขัดสน เจ้าพระยาพระคลังจะลงมาวันพรุ่งนี้

คำแปล หนังสือเซอร์เซมสับรุก ถึงเจ้าพระยาพระคลัง

หนังสือ เซอร์เซมสับรุก มายังท่านเจ้าพระยาพระคลัง เสนาบดีผู้ใหญ่ ณ กรุงพระมหานครศรีอยุธยา ให้ทราบ

ด้วยข้าพเจ้าใช้ให้พี่น้องข้าพเจ้า ชื่อกะบีตันบรุกคนหนึ่ง ชื่อมิศเซนยอนคนหนึ่ง ถือหนังสือมาแจ้งกับท่านให้ทราบ ว่าเจ้าวิลาศให้ข้าพเจ้าเข้ามาจำเริญทางพระราชไมตรีไทยกับอังกฤษ ซึ่งเป็นมหามิตรกันมาช้านาน จะได้จัดแจงทางค้าขายให้ลูกค้าได้ไปมาค้าขาย

แก่กันเป็นสุขสบาย มีประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย กับเจ้าอิลาศรับสั่ง
ให้มีหนังสือออกไปในกาปฉมะสัณ ขุนนางผู้ใหญ่ในชาติอังกฤษมาถึง
ท่านผู้เป็นเสนาบดี ณ กรุงพระมหานครศรีอยุธยาฉบับหนึ่ง เมื่อ
ข้าพเจ้าเข้ามาถึงแล้วจะส่งหนังสือให้ถือมือท่าน ความในหนังสือนั้น
ว่าด้วยความไมตรี ขอให้ท่านนำเอาความในหนังสือนั้นกราบบังคมทูล
แด่พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ณ กรุงพระมหานครศรีอยุธยา
ให้ทราบ กับขอให้ท่านรับพระพุทธฝ่ายกรุงพระมหานครศรีอยุธยา จะพูดจา
คิดอ่านกับข้าพเจ้า การงานทั้งปวงก็จะดำเนินได้โดยง่าย ทางไมตรี
ทั้ง ๒ ฝ่ายก็จะได้ยืนนาน และเมื่อข้าพเจ้าจะเข้ามานั้น เจ้าอิลาศก็ได้สั่งให้
จัดเอาถ่านไฟถ่าเป็นรบที่อินเดียเข้าไปให้หลายลำ ให้ช่วยส่งเสริมเกียรติ
ด้วยกรุงพระมหานครศรีอยุธยาและเมืองอิลาศเป็นเมืองใหญ่ จะได้เป็น
เกียรติเป็นยศทั้งสองฝ่าย ข้าพเจ้าปรึกษากับแม่ทัพฝ่ายอังกฤษ ซึ่งสำเร็จ
ราชการอยู่ ณ อินเดีย เห็นว่าไฟร์บ้านพดเมืองที่กรุงพระมหานครศรี-
อยุธยา ไม่เคยเห็นถ่าเป็นไฟถ่าเป็นรบหลายลำก็จะตกตื่นหาควรไม่
ข้าพเจ้าจึงจัดแจงเอาแต่ถ่าเป็นไฟ ๒ ลำมาก่อน ถ้าในสมเด็จพระพุทธเจ้า-
อยู่หัว ณ กรุงพระมหานครศรีอยุธยา และท่านจะเห็นว่า ข้าพเจ้าเป็น
ขุนนางผู้น้อยจึงมีถ่าเป็นไฟ ๒ ลำ ไม่ควรที่จะเข้ามาว่าด้วยการงานทั้งปวง
ถ้าการเป็นดังนั้น ภายหลังก็จะต้องมาให้มากหลายลำ ข้าพเจ้านี้มา
ครั้งนี้ เจ้าอิลาศให้แสนตัวเข้ามา ขอให้ท่านเห็นแก่ทางไมตรีรับรอง

ให้ควรแก่ประเทศอันใหญ่ การไมตรีทั้งสองพระนครก็จะได้ปรากฏแก่นานาประเทศทั้งปวง

แลข้าพเจ้ามีธุระอยู่ในใจที่จะมาพบแก่ท่านโดยมาก จะเขียนใส่มาในหนังสือก็หาควรไม่ ต่อเมื่อใดข้าพเจ้าเข้ามาถึงท่านแล้ว ก็จะได้พูดจาชี้แจงให้ท่านแจ้ง หนังสือฉบับนี้เขียนที่กำปั่นไฟชื่อเฟนิวา ณ วัน เดือน ๘ แรม ๑๔ ค่ำ ศักราชฝรั่ง ๒๔๕๐ ปีจอโทศก

ครั้น ณ วันเดือน ๙ ขึ้น ๗ ค่ำ เจ้าพระยาพระคลังให้จัดเรือเก๋งกิ้ง บีดทอง ยาว ๑๐ วา ๒ ศอก ยาว ๙ วาลำหนึ่ง รับเซอร์เฮมส์บรุกกับขุนนางอังกฤษขึ้นมาที่โรงปลูกไว้รับแขกเมือง ยาว ๙ ห้อง มีเฉลียงรอบ ตาดเพดานผ้าขาวแต่งรับ ที่หน้าโรงรับแขกเมืองมีทหารบีนยืน ๒ ฟากถนน มีทหารใส่เสื้อแดง ใส่หมวกแดง ถือบีน ถือทวน ถืองาว ถือดาบ นั่งอยู่หน้าโรง ๒๐๐ คน เซอร์เฮมส์บรุกขึ้นมาหา เจ้าพระยาพระคลังถามว่ากี่วันจึงถึง มาตามทะเลสบายอยู่หรือ เซอร์เฮมส์บรุกตอบว่า มาแต่เมืองกิลาศ ๒ วัน มาอยู่เมืองสรวะ แล้วมาอยู่เมืองใหม่ มาจากเมืองใหม่ ๕ วันถึงเมืองสมุทรปราการ ว่ามีรับสั่งเจ้ากิลาศจะใคร่เป็นไมตรีกับกรุง ๆ ให้สนิท ให้ขุนนางอังกฤษปรึกษาพร้อมกันเห็นว่าพระมหากษัตริย์จะมีพระราชสาส์นมาว่าด้วยทางไมตรีก่อนนั้นยาก ให้ขุนนางพูดจากันเสียให้ตกลงก่อน ดูกค้าวานิชไปมาค้าขายถึงกันแล้วภายหลังจึงจะได้มีราชสาส์นไปมาถึงกัน จึงมีรับสั่งเจ้ากิลาศให้ลอดไอ-เกาปลมะสตันขุนนางผู้ใหญ่ มีหนังสือเข้ามาถึงเจ้าพระยาพระคลัง

เล่นาคีผู้ใหญ่ เซอร์เฮมส์บรุคจะได้พูดจากันกับเจ้าพระยาพระคลังให้
ตกลง เจ้าพระยาพระคลังถามว่า อังกฤษกับกรุง ฯ เป็นไมตรีกันมา
แต่ปีจออัฐศก ศักราชฝรั่ง ๑๘๒๒ มี กะปิตันมาร์นีเข้ามาทำหนังสือ
สัญญาทางค้าขายค้าสัญญานี้ยังอยู่ ทำไมความดังนี้เจ้าอัตวาศก์ไม่ทราบ
หรือ เซอร์เฮมส์บรุคตอบว่า ความอันนี้เจ้าอัตวาศก์รู้อยู่ แต่เป็นความ
ของกัมปนี เจ้าพระยาพระคลังจึงว่า กรุง ฯ ไม่เข้าใจดังนั้น เข้าใจว่า
ทำไมตรีกับชาติอังกฤษ เซอร์เฮมส์บรุคจึงว่า ชอบอยู่ความซึ่งทำไมตรี
กันนั้น เจ้าอัตวาศก์ทราบ แต่อุปมากัมปนีเหมือนเมืองนคร เมืองอัตวาศ
อุปมาเหมือนหนึ่งกรุง ฯ เจ้าอัตวาศก์ว่ากรุง ฯ เป็นมหากษัตริย์จะทำไมตรี
ให้ต่อกัน กษัตริย์ต่อกษัตริย์เป็นพระราชไมตรีกันจึงสมควร พูดจากัน
แล้ว เซอร์เฮมส์บรุคก็กลับไป ขอขุนนางผู้ใหญ่ ๒ นายไปรับหนังสือ
ที่กำปั่น

จดหมายคำสนทนาในระหว่างเจ้าพระยาพระคลัง
กับเซอร์เฮมส์บรุค

วันศุกร์ เดือน ๕ ขึ้น ๔ ค่ำ เพลาบ่าย ๒ โมง เซอร์เฮมส์บรุค
ขึ้นมาหาเจ้าพระยาพระคลัง ฯ พูดกับเซอร์เฮมส์บรุค

ข้อหนึ่งเจ้าพระยาพระคลังถามว่า มาคราวนี้จะเดิน มาตามทะเล
ตีบายอยู่หรือ

เซอร์เฮมส์บรุคตอบว่า มาแหลมเมืองอัตวาศ ๒ ปี มาอยู่เมืองตรังกะ
แล้วมาอยู่เมืองใหม่ มาจากเมืองใหม่ ๔ วันเดินเมืองสมุทรปราการ

ข้อหนึ่งเจ้าพระยาพระคลังว่า เซอร์เซมส์บรุกไม่เคยเข้ามา กำปั่นติดตื้น เจ้าพระยาพระคลังรู้ความไม่มีความสบายจึงลงมา

เซอร์เซมส์บรุกตอบว่า กำปั่นมาติดก็ดีเสียอีก จะได้รู้ใจขุนนาง ณ กรุง ฯ จะช่วยหรือไม่ช่วย ถ้าเห็นแก่ทางไมตรีก็จะช่วยมาก ๆ

เจ้าพระยาพระคลังตอบไปว่า เพราะรู้ความว่าเรือติดจึงลงมา ขุนนางซึ่งอยู่ที่เมืองสมุทรปราการนั้น ได้ช่วยเหลืออย่างไรบ้าง

เซอร์เซมส์บรุกว่า ได้ลงไปช่วยสมควรที่เมืองเบ็นไมตรีกันแล้ว

เจ้าพระยาพระคลังว่า เดี๋ยวนี้เบ็นคราวน้ำตาย กลางเดือนน้ำจึงจะมาก ถ้าเถิงเพลาน้ำมากขึ้น จะให้จมื่นไวยวรนาถลงไปช่วยเอากำปั่นออกจากตื้น

เซอร์เซมส์บรุกว่า อย่าให้ออกไปเลยลำบาก การไม่ควรที่จะไป

ข้อหนึ่งเจ้าพระยาพระคลังถามว่า มาอยู่ที่อินเดีย ๒ ปีแล้ว มีหนังสือมาแต่เมืองวิลาศหรือ จึงได้ถือหนังสือเข้ามา

เซอร์เซมส์บรุกว่า มีรับสั่งเจ้าวิลาศ จะใคร่เบ็นไมตรีกับกรุง ฯ ให้สนิท ให้ขุนนางอังกฤษปรึกษากัน ขุนนางปรึกษากันเห็นว่า พระมหากษัตริย์จะมีพระราชสาส์นมาว่าด้วยทางไมตรีก่อนนั้นยาก ให้ขุนนางต่อขุนนางพูดกันเสียให้ตกลงก่อน ดูกค้าวานิชไปมาค้าขายเถิงกันแล้ว ภายหลังจึงจะได้มีพระราชสาส์นไปมาเถิงกัน จึงมีรับสั่งเจ้าวิลาศให้ออกไปเกาปลมะสตันขุนนาง

ผู้ใหญ่ มีหนังสือเข้ามาถึงกรมพาหุสัญพุทพระกลาโหมเจ้าพระยาพระคลัง เซอร์เฮมล์บรุกจึงได้พูดกันกับเจ้าพระยาพระคลังให้ตกลง

เจ้าพระยาพระคลังจึงว่า ความในหนังสือมีมาประการใดจะฟังความในหนังสือก่อน

เซอร์เฮมล์บรุกจึงตอบว่า ไมตรีไม่อยู่ที่หนังสือ ไมตรีอยู่ที่ใจ ใครรักจะเป็นไมตรีจึงจะได้เป็นไมตรีกัน ปากเป็นไมตรี ใจไม่เป็นไมตรีก็ไม่เป็นไมตรีกันได้

เจ้าพระยาพระคลังตอบไปว่า ไทยนี้ใจซื่อ ปากอย่างไรใจก็อย่างนั้น

เซอร์เฮมล์บรุกจึงว่า อังกฤษก็เหมือนกัน ปากอย่างไรใจก็อย่างนั้น

เจ้าพระยาพระคลังตอบไปว่า ซึ่งเซอร์เฮมล์บรุกว่า ปากอย่างไรใจก็อย่างนั้น ชอบใจหนักหนาแล้ว เจ้าพระยาพระคลังถามว่า อังกฤษกับกรุง ฯ เป็นไมตรีกันมาแต่ปีจออัฐศก ศักราชฝรั่ง ๑๗๒๒ มีกะปิตันบารนีเข้ามาทำหนังสือสัญญาทางค้าขาย ค้าสัญญาก็ยังอยู่ทำไมความอันนี้เจ้าคิดาก็ไม่ทราบหรือ

เซอร์เฮมล์บรุกตอบว่า ความอันนี้เจ้าคิดาก็รู้อยู่ แต่เป็นของกันมานี

เจ้าพระยาพระคลังจึงตอบว่า กรุง ฯ ไม่เข้าใจดังนั้น เข้าใจว่าทำไมตรีกับชาติอังกฤษ

เซอร์เชมส์บรุกจึงว่าชอบอยู่ ความซึ่งทำไมตรีกันนั้นเจ้าวิลาศก็ทราบ แต่อุปมากันปนีเหมือนเมืองนคร เมืองวิลาศอุปมาเหมือนหนึ่งกรุง ฯ เจ้าวิลาศว่ากรุง ฯ เป็นพระมหากษัตริย์ จะทำไมตรีให้สนิท กษัตริย์ต่อกษัตริย์เป็นพระราชไมตรีกันจึงจะสมควร

เจ้าพระยาพระคลังจึงตอบว่า เซอร์เชมส์บรุกว่า สมควรเป็นผู้มีสติปัญญาเข้ามาพูดจาทางพระราชไมตรีแล้ว

เซอร์เชมส์บรุกว่า ความดี ๆ อยู่ในใจเซอร์เชมส์บรุกอยู่หลายอย่าง จะใคร่พูดให้เจ้าพระยาพระคลังฟัง ท่านรักจะฟังก็จะพูดให้ฟัง ถ้าท่านไม่รักฟังก็จะถอยกลับไป หรือท่านมีการอยู่จะไม่ได้มาพบกับเซอร์เชมส์บรุก ถ้าท่านมีธุระสิ่งไรก็ใช้ให้ขุนนางที่ควรจะพูดการได้ก็ให้ลงไปพูดกับเซอร์เชมส์บรุก ถ้าเซอร์เชมส์บรุกมีธุระจะพูดกับเจ้าพระยาพระคลัง ไม่สบายด้วยป่วยไข้ จะขอให้กะปีตันบรุกที่ ๒ ขึ้นมาพูดจากับเจ้าพระยาพระคลัง

เจ้าพระยาพระคลังจึงว่า เดี๋ยวนี้ใจของเซอร์เชมส์บรุกคิดอย่างไร จะอยู่ที่เมืองสมุทรปราการนี้หรือจะได้พูดจากันที่เมืองสมุทรปราการ

เซอร์เชมส์บรุกตอบว่า สุดแต่ใจเจ้าพระยาพระคลังจะให้ขึ้นไปกรุง ฯ ก็จะขึ้นไป จะให้อยู่ที่เมืองสมุทรปราการก็จะอยู่ หรือจะให้กลับออกไปอยู่กำปั่นใหญ่ก็จะกลับออกไป เซอร์เชมส์บรุกว่า ตัวเป็นขุนนางวิลาศเข้ามาถึงกรุง ฯ แล้วก็เหมือนเป็นขุนนางที่กรุง ฯ เหมือนกัน เซอร์เชมส์บรุกว่า ไม่รู้จักอย่างธรรมเนียม ณ กรุง ฯ จะ

พูดจาฉันใดของเหล่านี้เกินประการใด ขออย่าให้ถือโกรธเลย ข่าวสิ่งสอนบอกกล่าวให้ต้อย

เจ้าพระยาพระคลังตอบว่า เซอร์เรมส์บรุกเข้ามาพูดทางในครั้ง พระนครอันใหญ่มั่งคั่งฉันนี้ ก็มิควรที่จะเป็นศัตรูอยู่แล้ว

เซอร์เรมส์บรุกยิ้มแล้วก็ลากลับไป ขอขุนนางผู้ใหญ่ ๆ ลงไปรับหนังสือ ๒ ฉบับ

จึงให้พระยาพิชัยราชฤทธิ์ พระยาพิชิตณรงค์ ถือเรือกำปั่นยาว ๓๒ วาตำหนึ่ง เรือยาว ๓๐ วาตำหนึ่ง ลงไปรับหนังสือออกปากระดันขุนนางผู้ใหญ่อังกฤษผู้ได้ว่าราชการต่างประเทศ ต่อมาเซอร์เรมส์บรุก ๆ ให้ กะปิตันบรุกที่ ๑ มิศเซนยอนที่ ๒ มิศบรานที่ ๓ ถือหนังสือขึ้นมาส่ง ณ โรงรับแขกเมือง พระยาวิเศษสงครามได้ทำโต๊ะไปเลี้ยงที่กำปั่น

คำแปล หนังสือออกปากระดันถึงเจ้าพระยาพระคลัง

หนังสือ ฉบับนี้เกาปากระดันกันกรอดออกนี้ ไม่ตกเปอรับดเจ้าพระยาอัครมหาเสนาผู้ใหญ่ ซึ่งอยู่ในได้บังคับเจ้านางพระยาวรักกอเรีย ทรงอยู่บนแท่นเจ้ากรุงอังกฤษ ทั้งอาณาจักรขึ้นบังคับฝ่ายเหนือฝ่ายใต้เมืองอินดูสถาน นอกนี้หมดเมืองอื่น ๆ เหนือขึ้นใต้ลม ซึ่งอยู่ในบังคับเจ้าอังกฤษ แลเจ้าพระยาอัครมหาเสนาของนางพระยาวิกกอเรียนั้น ปรนนิบัติมาเป็นทางพระราชไมตรีสืบกัน แลผู้ว่าที่กรมหาหุตมุหพระกลาโหมเจ้าพระยาพระคลัง ซึ่งอยู่ในบังคับของพระราชโองการ ที่ทรงพระประชวรอยู่เหนืออาสน์อัน

ประเสริฐ แล้วอัครมหาเสนาผู้ใหญ่ผู้น้อยคิดราชการพร้อมกัน ปรึกษาเห็นทางพระราชไมตรีต่อกัน เพื่อจะให้ชอบพระทัยเจ้ากรุงเทพฯ ศรีอยุธยา และเจ้ากรุงอังกฤษจึงใช้ให้ทิศเอกส์เลนซีเยียมสับรุก เนกคะมันเดออดนิโมดเนาเปออริบัด เป็นเจ้าเมืองสรวะและเมืองลาบอน ซึ่งจะให้เจ้าชีวิต ณ กรุงศรีอยุธยาชอบพระทัย แก่ทิศเอกส์เลนซีเยียมสับรุกเนกคะมันเดออดนิโมดเนาเปออริบัด เจ้าเมืองสรวะและเมืองลาบอนเป็นอันมาก และซึ่งข้อราชการในครั้งนี้เพื่อจะให้เป็นไมตรีต่อกันไป และสินค้าของอันใดๆ ที่มีภาษีเป็นอันมาก ถ้ารุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยคิดเห็นชอบด้วยกันแล้ว จึงทำหนังสือไว้ต่อกัน และเจ้ากรุงเทพฯ ศรีอยุธยา กับเจ้ากรุงอังกฤษนางพระยาวิกตอเรียจะได้เป็นทองแผ่นเดียวกันที่มิได้รู้ขาด และซึ่งข้อภาษีนั้นเพื่อจะให้เป็นประโยชน์แก่กันทั้งสองฝ่าย และเจ้ากรุงศรีอยุธยาด้วยเจ้ากรุงอังกฤษจะได้เป็นไมตรีกันเป็นอันมาก ฝากรักมา ณ วัน

รุ่งขึ้นวันเดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ เพลาเช้า ๕ โมงเศษ เจ้าพระยาพระคลัง ให้จมื่นไวยวรนาถ พระยาอุทัยธรรมราช จมื่นราชามาตย์ ขี่เรือกันยายาว ๑๑ วาลงไปๆ พูดกับเซอร์เซมสับรุกที่กำปั่น เซอร์เซมสับรุกพูดว่า จมื่นไวยวรนาถลงไปนั้นมีความยินดีมาก จะพูดจาถ้อยความสิ่งไรจะได้พูดกับจมื่นไวยวรนาถ แล้วว่าเข้ามาครั้งนี้ปรารถนาจะคิดการกับท่านเจ้าพระยาพระคลัง ทำนุบำรุงทางไมตรีกรุงฯ กับอังกฤษให้สนิทกันเข้า ลูกค้าพาณิชจะได้มีความสุข มิได้คิดหาประโยชน์ใส่ตัวเองเหมือนลูกค้าทั้งปวง ใจลูกค้าทั้งปวงเข้ามา

ปรารถนาจะหาผลประโยชน์ใส่ตัวเขาอย่างเดียว หาได้คิดถึงผู้อื่นไม่ จมื่นไวยวรนาถว่าเชอร์เซมดับรุกคิดดังนี้ก็ชอบอยู่แล้ว การงามทั้งปวงจะสำเร็จด้วยบัญญาตัวเอง หาสำเร็จด้วยถ้อยคำคนอื่นมาเป็นอารมณ์ไม่ ถ้าเอาถ้อยคำคนอื่นมาเป็นอารมณ์ แล้วการงามทั้งปวงก็จะพินาศเสียไป

จดหมายคำสนทนาในระหว่างจมื่นไวยวรนาถ กับเชอร์เซมดับรุก

วันเดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ เพลาเช้า ๕ โมง จมื่นไวยวรนาถลงไปถ่ายพันไฟ เชอร์เซมดับรุกให้ขุนนางอังกฤษที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ แต่งตัวสำหรับยศ ขึ้นมารับบนปากเรือ เชิญลงไปในห้องข้างท้ายถ่ายพัน ที่เชอร์เซมดับรุกอยู่ เห็นเชอร์เซมดับรุกแต่งตัวรับเหมือนกันกับแต่งตัวมาหา ๆ พณ ๆ แล้วขุนนางรับพบมอบบอกให้นั่งโต๊ะอันเดียวกัน เชอร์เซมดับรุกว่า ลงไปในมีความยินดีนักหนา จะพูดจาถ้อยความจะได้พูดกับจมื่นไวยวรนาถ และอย่างธรรมเนียมอังกฤษกับไทยไม่เหมือนกัน อังกฤษนับถือยืน ไทยนับถือนั่ง ถ้าเชอร์เซมดับรุกจะไปหาหา ๆ พณ ๆ จะผิดอย่างธรรมเนียมเหลือเกินไปบ้างเล็กน้อยประการใด ขอให้จมื่นไวยวรนาถกราบเรียน ๆ พณ ๆ อย่าให้ถือไทยเลย

ขอหมื่นเชอร์เซมดับรุกว่า เป็นขุนนางเข้ามาครั้งนี้ปรารถนาจะคิดการกับ ๆ พณ ๆ ท่านมีบำรุงทางไมตรีกรุงเทพ ๆ กับอังกฤษให้

ส์นิทกันเข้า ลูกค้าพาณิชจะได้มีความสุข มิได้คิดหาประโยชน์ใส่ตัวเองเหมือนลูกค้าทั้งปวง ใจลูกค้าทั้งปวงเข้ามาปรารถนาจะหาผลประโยชน์ใส่ตัวเขาอย่างเดียว หาได้คิดถึงผู้อื่น ๆ ไม่

จมื่นไวยวรนาถว่า เซอร์เซมส์บรุกคิดดังนั้นก็ชอบสมควรเป็นผู้ใหญ่อยู่แล้ว การงานทั้งปวงจะสำเร็จก็ด้วยบัญญาตัวเอง หาสำเร็จด้วยถ้อยคำคนอื่นมาเป็นอารมณ์ไม่ ถ้าเอาถ้อยคำผู้อื่นมาเป็นอารมณ์แล้ว การงานทั้งปวงก็จะพ้นเพื่อนเสียไป

ข้อหนึ่งเซอร์เซมส์บรุกว่า เข้ามาครั้งนี้ ปรารถนาจะใคร่ขึ้นไปเฝ้ากรุง ฯ จะได้อยู่เหย้าเรือนให้สบาย

จมื่นไวยวรนาถถามว่า จะขึ้นไปอย่างไร

เซอร์เซมส์บรุกว่า จะใคร่เอากำปั่นไฟลำเล็กนี้ขึ้นไป

จมื่นไวยวรนาถว่า เอาขึ้นไปไม่ได้ กำปั่นไฟเป็นเรือรบไพร่บ้านพลเมืองที่ไม่เคยเห็นก็จะตระหนักตระเทือนตกใจ แต่ขุนนางและคนที่มีบัญญารู้การงานนั้นหากลัวไม่ตอก เซอร์เซมส์บรุกเข้ามาครั้งนี้ตั้งใจอยู่ว่าจะมาให้คนทั้งปวงมีความเย็นใจ จะมาทำให้คนที่ไม่มีบัญญาได้ความร้อนใจนั้น หาควรที่จะเอากำปั่นไฟขึ้นไปไม่

เซอร์เซมส์บรุกว่า ไม่ให้เอากำปั่นขึ้นไปก็ไม่เอาไปตอก จะขอเรือสัก ๒ ลำบรรทุกหีบผ้าเครื่องใช้สอย กับคนใช้ขึ้นไปก่อน เพลาพรุ่งนี้จะขอให้มิศบรุกที่ ๒ มิศเซนยอนที่ ๓ ขึ้นไปดูจัดแจงเหย้าเรือนเสียให้เสร็จก่อน มิศบรุก มิศเซนยอนกลับลงมาแล้ว เซอร์เซมส์บรุกจึงจะขึ้นไปต่อภายหลัง

ข้อหนึ่งว่า เซอร์เฮมส์บรุกขึ้นมา ๆ พณ ๆ ว่าจะให้จมื่นไวยวรนาถลงไปช่วยดูแลที่กำปั่นนั้น ชอบใจ ๆ พณ ๆ นักหนา แต่ที่กำปั่นเป็นคนมาแต่เมืองกัลกัตต์ใหม่ จะไม่มีอัชฌาสัย จึงขอให้ว่าอย่าให้ลงไปเลย วันที่ ๑๓ ค่ำ เพลาเช้า เซอร์เฮมส์บรุกจะออกไปที่กำปั่น ให้จมื่นไวยวรนาถออกไปเที่ยวเล่นด้วยเถิด กะปิตันที่กำปั่นเก่งเป็นนายกำปั่นที่จริง แต่เป็นลูกขุนนางผู้ใหญ่

จมื่นไวยวรนาถก็รับว่าจะออกไป

ข้อหนึ่งเซอร์เฮมส์บรุกถามว่า กรุงเทพ ๆ เมื่อศักราชล่วงมาแล้วได้ ๑๗๐ ปีเศษ ที่กรุงเทพ ๆ แต่งทูตไปเมืองฝรั่ง ๒ ครั้ง จมื่นไวยวรนาถรู้บ้างหรือไม่

จมื่นไวยวรนาถว่า รู้อยู่

แล้วเซอร์เฮมส์บรุกเล่าว่า เมื่อปีกลายนี้เจ้าเมืองนิพอนอยู่ปลายน้ำเมืองนั้นแต่งให้ราชทูตมาแต่เมืองจีน แต่งทูตขุนนาง ๔ คน เชิญเจ้าคนหนึ่ง เจ้าด้วย ๔ คน ไปเป็นไมตรีกับเจ้ากัลกัตต์ เมืองนิพอนถือศาสนาเหมือนไทย แต่พูดภาษาต่างกัน

กับข้อหนึ่งเล่าว่า เมื่อปีกลายนี้เจ้าเมืองญวนให้ไปขอตราตั้งมาแต่เจ้าปะกง เจ้าปะกงแต่งให้ขุนนางคนหนึ่งถือตรามาตั้งเจ้าเมืองญวน กับเล่าว่า ที่เมืองจีนเดี๋ยวนี้เปลี่ยนเจ้าเมืองใหม่ บุตรเจ้าปะกงที่ ๔ ได้เป็นเจ้า แต่ขุนนางเสนาบดีผู้ใหญ่เป็นคนเก่าหาได้เปลี่ยนไม่ ฉบับธรรมเนียมบ้านเมืองก็ยังยืนอยู่เหมือนดังเก่า แล้วว่าผลไม้ที่กรุงเทพ ๆ

เขาเล่าลือว่าบริบูรณ์นัก มีสาพัดทุกอย่างรสต่าง ๆ กัน ที่เมืองสรวะ ลูกไม้มีน้อย มีชุมอยู่แต่ทุเรียนอย่างเดียว จะใคร่หาพันธุ์ออกไปปลูกสร้างไว้บ้าง เมื่อจะไปจึงจะเอาไป

จมื่นไวยวรนาถจึงว่า เซอร์เชมส์บรุกกินผลไม้สิ่งไรชอบใจ เมื่อไปจะหาต้นออกไปให้

พูดจากันแล้วจมื่นไวยวรนาถ พระยาอุทัยธรรมราช จมื่นราชามาตย์ก็กลับมา พระยาราชวังสันได้จัดสุกร เป็ด ไก่ ไปส่งให้ กับได้ให้ผลไม้ไปแจกกันกินที่กำปั่นทั้งสองลำ ส่งทุกวัน กำปั่นลำเล็กขึ้นมาจอดอยู่ที่หน้าเมืองสมุทรปราการ ยุงกัดไม่มีมุ้งจะนอน เจ้าพระยาพระคลังได้จัดมุ้งไปให้ นาย ๖ หลัง ไพร่ ๑๒๐ หลัง รวม ๑๒๖ หลัง เซอร์เชมส์บรุกขอเรือลำเลียงออกไปถ่ายของในลำกำปั่นที่ติด พระยาราชวังสันได้จัดเรือลำเลียงอาสาจามออกไปถ่ายของที่กำปั่น ๗ ลำ รับถ่ายสายโซ่ ถ่าน ปืน ขึ้นจนกำปั่นเบาขึ้น กำปั่นติดอยู่แต่ ณ วันเดือน ๙ ขึ้น ๓ ค่ำ จน ณ วันเดือน ๙ แรม ๓ ค่ำ น้ำเกิดมาก กำปั่นจึงออกจากที่ตื้นได้กลับออกไปทอดอยู่น้ำลึก ๗ วา

รายงานน้ำ

วันเดือน ๙ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เพลา ๒ ทุ่มเศษ จมื่นมหาสนิทขึ้นมาแจ้งว่า จมื่นไวยวรนาถให้ภูดาษฉิม ออกไปหยั่งน้ำที่กำปั่นติด

ที่ร่องลึก ๙ ๑๐	ที่กำปั่นติดลึก ๖ ๑๐

วันเดือน ๙ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เพลาเช้า ๔ โมงเศษ ขุนประดิษฐวิราช
อนมาแจ้งว่า ทหารบ้านคลองขวน ๖ นาย นำทรงดีก ๑ ทหารบ้าน
คิดดีก ๑๖๓๕

ครั้นวันเดือน ๙ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เพลา ๓ ทุ่มเศษ จมื่นศักดิบริบาล
ขนมา ได้ความว่าเหมือนเพลาเช้า

วันเดือน ๙ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เพลาเช้า ๔ โมงเศษ จมื่นราชาบาล
ขนมาแจ้งว่า นายวันเดือน ๙ ขึ้น ๑๒ ค่ำ นำทหารบ้านคลอง ๑๗๐๖ ท
ห่างกำบั่นออกมา ๔ วา ดีก ๑๗๐๖ ตมเป็นลำเภาพักด้วยดีนใหญ่
เอากำบั่นเล็กเข้าชักกำบั่นใหญ่ กำบั่นใหญ่ก็ติดไฟขึ้นด้วย แล้วกว้าน
ถ่ายตมออกแต่น้ำขึ้นจนน้ำขุด จะให้หมั่นรอดงร่อง ก็ไม่ออกจากที่

วันเดือน ๙ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เพลาเช้า ๔ โมงเศษ จมื่นมนเทียร
พิทักษ์มาแจ้งว่า นายวันเดือน ๙ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ขึ้น ๑๒ นาย นำทรง
ดีก ๑๗๐๖ ทหารบ้านคลอง ๑๗๐๖

วันเดือน ๙ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เพลาเช้า ๔ โมงเศษ จมื่นสิทธิสมยา-
รักษ์ขนมาแจ้งว่า นายวันเดือน ๙ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ขึ้น ๑ นาย นำทรง
ดีก ๑๗๐๐ ทหารบ้านคลอง ๑๗๐๐

วันเดือน ๙ แรม ๑ ค่ำ เพลาเช้า ๕ โมงเศษ จมื่นอินทรเสนา
ขนมาแจ้งว่า น้ำวันเดือน ๙ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ขึ้น ๕ นิ้ว น้ำทรง
ลึก ๑๐ ๐ ๕ | ที่กำบันติดลึก ๙ ๐ ๕ |

วันเดือน ๙ แรม ๒ ค่ำ เพลาเช้า ๕ โมงเศษ ขุนประสิทธิราช
ขนมาแจ้งว่า น้ำวันเดือน ๙ แรม ๑ ค่ำ ขึ้น ๑๗ นิ้ว น้ำทรง
ลึก ๑๐ ๑ ๑๐ | ที่กำบันติดลึก ๙ ๑ ๑๐ | เรือออกจากที่ ๓ เส้น

วันเดือน ๙ แรม ๓ ค่ำ เพลาเช้า ๕ โมงเศษ จมื่นราชาบาล
ขนมาแจ้งว่า น้ำวันเดือน ๙ แรม ๒ ค่ำ ขึ้น ๒๒ นิ้ว น้ำทรง
ลึก ๑๐ ๐ ๐ | ที่กำบันติดลึก ๙ ๐ ๐ | เรือไม่ออกจากที่

วันเดือน ๙ แรม ๔ ค่ำ เพลาเช้า ๕ โมงเศษ จมื่นมนเทียร
พิทักษ์มาแจ้งว่า น้ำวันเดือน ๙ แรม ๓ ค่ำ ขึ้น ๑ ศอก น้ำทรง
ลึก ๑๑ ๐ ๐ | ที่กำบันติดลึก ๙ ๐ ๐ | เรือออกได้

กระแสพระราชดำรัส

วันอังคารเดือน ๙ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีจอโทศก เพลาบ่าย ๓ โมง โปรดพระราชทานกระแสพระราชดำรัสให้พระยาพิพัฒน์โกษา พระยาจุฬาราชมนตรี จดข้อรับสั่งออกมา

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ดังว่า ความฝรั่งครั้งนี้ควร เสนาบดีจะได้ปรึกษาหารือกัน ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตำรัส ไว้แล้วแต่ข้อตำหรับเนียมข้อเดียว ว่าจะเข้ามาขอให้ถวาย จะขอน้อย ที่ไหน จะขอก็คงขอมาก ๆ เราจะยอมถวายให้ตามใจดีหรือจะไม่ยอม ถวายให้ดี เจ้าพระยาพระคลังเป็นเสนาบดีผู้ใหญ่กว่าเสนาบดีทั้งปวง แล้ว ก็เป็นเจ้าพนักงานด้วย เจ้าพระยาพระคลังกราบบังคมทูลพระกรุณา ว่าเจ้าเข้ามาโดยทางไมตรี จะขอถวายตำหรับเนียม จะขอแต่เท่าจะ ขอมากอักหน่อย เหมือนอย่างทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ครั้น จะไม่ถวายให้ก็จะเสียทางไมตรีไป ถ้าถวายให้แต่ ต่อไปข้างหน้า เค้งมาตรว่าจะมีกำปั่นเข้ามาค้าขาย ก็เห็นจะไม่มากขึ้นอีกกี่ลำ นักหนา คงจะมีข้ามาค้าขายแต่กำปั่นสุรัตบุมไป กับกำปั่นเมืองใหม่ เข้ามาประจำของคนอยู่ที่นี่อีกลำหนึ่งสองลำ ความข้างฝ่ายกรุงเทพ ฯ ก็ยังเกรงอยู่ด้วยเวลาแตกเมืองกระ เราจะได้ยกขึ้นว่ากันเราบ้าง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตำรัสว่ายังไม่ทรงเห็นด้วย จะทรง พระราชดำริดูก่อน ถ้าถวายให้จะมีคุณอย่างไร จะมีโทษอย่างไร ถ้า ไม่ถวายให้จะมีคุณอย่างไร จะมีโทษอย่างไร จึงโปรดเกล้า ฯ ทรง ปรึกษา พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนเสนอดิศร และพระยาศรีพิพัฒน์ พระยาพิพัฒน์โกษา พระยาจุฬาราชมนตรี จะเห็นอย่างไรบ้าง พระเจ้า น้องยาเธอ กรมขุนเสนอดิศร พระยาศรีพิพัฒน์ พระยาพิพัฒน์โกษา พระยาจุฬาราชมนตรี กราบบังคมทูลพระกรุณาต้องตำกันว่า ไม่ชอบใจ ที่จะถวายให้ ความยังเป็นแต่งแย่งกันอยู่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ว่าราชการเป็นการแผ่นดินต้องที่จะปรึกษาหารือกัน พระยาราชสุภาวดี พระสุรเสนา พระยาเพ็ชรพิชัย และข้าราชการผู้น้อยนอกกว่านี้ที่เสนาบดีเคยใช้สอย เห็นว่าผู้ใดมีสติปัญญาก็ควรจะเอาเข้ามาเป็นที่ปรึกษาด้วย การครั้งนี้ก็เป็นการฝรั่ง สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ทราบอย่างธรรมเนียมฝรั่งมาก ควรจะเอาเป็นที่ปรึกษาใหญ่ได้ ก็แต่ว่าติดประจำบีนอยู่ที่เมืองสมุทรปราการ จะมีนโยบายอย่างไรก็เป็นคนสันทัดหนักในอย่างธรรมเนียมฝรั่ง ก็ลงไปรักษาเมืองสมุทรปราการอยู่ แต่ทว่าเห็นจะได้พูดจาปรึกษาหารือกับเจ้าพระยาพระคลังแล้ว ก็จะเห็นถูกต้องกันกับเจ้าพระยาพระคลัง ยังแต่พระยาอุทัยธรรมราช ก็เป็นบุตรเจ้าพระยานครศรีธรรมราช อายุก็เป็นผู้ใหญ่อยู่บ้างแล้ว สารพัดจะรู้การครั้งเจ้าพระยานครศรีธรรมราชเจรจากับฝรั่งทุกสิ่งทุกประการ ก็ต้องลงไปอยู่เมืองสมุทรปราการ ให้พระยาศรีพิพัฒน์แต่งคนดี มีสติปัญญาเข้าใจความ เชิญกระแสพระราชดำริลงไปปรึกษา เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ พระยาอุทัยธรรมราชที่เมืองสมุทรปราการ พระยาสุรเสนาที่เมืองนครเขื่อนขันธ์ด้วย และกระแสพระราชดำริโปรดเกล้า ฯ ให้เสนาบดีข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยที่อยู่กรุงเทพ ฯ และที่ลงไปรักษาราชการอยู่ ณ เมืองสมุทรปราการ เมืองนครเขื่อนขันธ์ก็ดี ให้ประชุมกันปรึกษาหารือจงพร้อมมูลปรองดองกัน อย่าได้ถือทิฐิมานะแก่งแย่งให้เสียราชการไป ถ้าผู้ใดจะเห็นว่าให้ลดค่าธรรมเนียมดี หรือไม่ลดให้จะดี

พวกที่เห็นว่าจะตกให้นั่นแลตะมอกกัดคน ที่เห็นว่าไม่ตกให้นั่นแลดี จะมีกัดกันคน พวกที่เห็นว่าตกให้ดีนั้น ให้ตรวจตรองการหน้าการหลังดูให้รอบคอบ จะมีคุณอย่างไรบ้าง จะมีโทษอย่างไรบ้าง ที่พูดเห็นว่าไม่ตกให้ดีนั้น ก็ให้ตรวจตรองการหน้าการหลังดูให้รอบคอบ จะมีคุณอย่างไรบ้าง จะมีโทษอย่างไรบ้าง ฉันใดสมณะชีพราหมณ์ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินจะได้อยู่เย็นเป็นสุขนั่นแลเป็นคุณอย่างดี ถ้าผู้ใดจะว่าเข้ามาว่ากระอันนี้ใครผู้ใดมักเหลือดติปัญญา ด้วยควรแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวจะทรงพระราชดำริ ก็ให้ตรวจตรองดูเอียดก่อนว่า ซึ่งเขมดับรุกเข้ามาพูดจาครั้งนี้ เจ้าฉลาดนี้เป็นเจ้าผู้หญิง จะคิดราชการให้เข้ามาพูดจาหาเหตุพาดวิถีกระทบเถิงเพียงนี้ได้เจียวหรือ หรือจะเป็นแต่ขุนนางเขาปรึกษาหารือพร้อมกันให้เข้ามา หรือจะเป็นการของเขมดับรุกรับขุระถูกค้าเข้ามาพูดจาอุเอ่นตามอัธยาไศรยกระมัง ถ้าเห็นว่าเป็นการของขุนนางเขาให้เข้ามา ก็จะต้องเป็นการของขุนนางฝ่ายเราบ้าง ถ้าผู้ใดคิดเห็นการแล้วก็อย่าไว้ทำคนในผู้ใด ประหนึ่งว่าเกรงใจเจ้าเกรงใจนาย จึงไม่พูดให้แจ่มแจ้งตามใจของตัวเห็นของตัวรัก ถ้าคิดดังนี้ คนผู้นั้นถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ก็มีกว่าเหมือนหนึ่งนำตัดกันเหมือนกันนั่นเทียว

วันพุธ เดือน ๙ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีจอ ไทยก ศักราช ๑๑๙๑ ปีมะเมีย ๑ โมงเศษ โปรดพระราชทานกระแสพระราชดำรัสให้พระยาพิพัฒน์โกษา พระยาจุฬาราชมนตรี ออกไปรับของออกมา

เมื่อเชมส์บรุกจะมาพูดจา จะถามว่าเชมส์บรุกเข้ามาครั้งนี้จะทำทางไมตรีหรือ เชมส์บรุกจะพูดจาประการใดก็ตามใจเขาจะว่าไปชอบ เราจะว่าเมื่อศักราชฝรั่ง ๑๗๒๐ บีจออัฐศก กะบีตันบารนี[๑]เข้ามาขอทำหนังสือสัญญา ไทยก็ยอมให้ทำหนังสือสัญญา ด้วยเข้าใจว่าทำไมตรีกับชาติอังกฤษ ความข้อนี้เชมส์บรุกว่ากับเราที่เมืองสมุทรปราการว่าไมตรีที่ทำไว้ครั้งกะบีตันบารนีเป็นการของเจ้าเมืองมั่งก่ากับกัมปนีดอกเมืองมั่งก่าเป็นเมืองน้อย อุปมาเหมือนหนึ่งเมืองนครกรุงเทพ ฯ กับเมืองวิลาศเป็นเมืองใหญ่ ชอบจะทำไมตรีกันตามเมืองใหญ่จึงจะดี เราก็ได้ว่าเชมส์บรุกว่าดังนี้ สมควรที่มีสติปัญญาเข้ามาพูดจาทางไมตรีเราจะเล่าให้ฟัง เออ ครั้งกะบีตันบารนีเข้ามาพูดจาทางไมตรีครั้งนั้นก็ว่าตัวเป็นขุนนางผู้ใหญ่สารพัดจะอวดอ้างไปต่าง ๆ ว่าเข้ามาแทนตัวเจ้าเมืองมั่งก่า เราก็ได้ว่าเมืองมั่งก่าเป็นเมืองน้อย จะทำหนังสือสัญญาการบ้านเมืองจะสิทธิ์ขาดได้แลหรือ กะบีตันบารนีจึงว่าเมืองวิลาศอยู่ไกล ฝ่ายข้างอินเดียเจ้าวิลาศได้มอบกับเจ้าเมืองมั่งก่าเป็นสิทธิ์ขาด เจ้าเมืองมั่งก่าจะต้องการสิ่งไรก็เหมือนกับเจ้าวิลาศเหมือนกัน เราจึงได้ยอมทำหนังสือสัญญากับชาติอังกฤษ เชมส์บรุกเข้ามาว่าดังนี้ ดูประหนึ่งว่ากะบีตันบารนีเข้ามาพูดจาไว้แต่ก่อนนั้นฟังเอาไม่ได้ ให้ถามว่าเดี๋ยวนี้กะบีตันบารนีอยู่ที่ไหน ถ้าบอกว่ากะบีตันบารนียังอยู่ที่เมืองนั้น ก็ให้ว่าเชมส์บรุกเข้ามาจะทำหนังสือสัญญาครั้งนี้

---

(๑) นายร้อยเอก เฮนรี เบอร์นี ดูเชิงอรรถ หน้า ๑๕๕

กรุงเทพ ฯ เมืองเดียว แต่มีเมืองขึ้นเมืองออกมาก จะรับทำหนังสือสัญญาทั้ง ๒ แยก ๓ แยกดังนี้ ยากที่จะรักษาสัญญาทางไมตรี ให้เขมต้นรุกกลับออกไป พาตัวกะบีตันบารมีเข้ามาถอนหนังสือสัญญาเดิมเสียก่อน เราจึงจะยอมทำหนังสือสัญญาตามคำเขมต้นรุกซึ่งว่าจะให้ตัดขาดกันนั้นได้ ถ้าบอกว่ากะบีตันบารมีตายเสียแล้ว ก็ให้ว่าเขมต้นรุกเข้ามาจะทำหนังสือสัญญาครั้งนี้ กรุงเทพ ฯ เมืองเดียว แต่มีเมืองขึ้นเมืองออกมาก จะรับทำหนังสือสัญญา ๒ แยก ๓ แยกดังนี้ ยากที่จะรักษาสัญญาทางไมตรี ให้เขมต้นรุกกลับออกไปหาเจ้าเมืองมังกล่าๆ ก็อยู่ในบังคับเมืองวิลาศ ให้เจ้าเมืองมังกล่ามีหนังสือแต่งคนเข้ามาถอนหนังสือสัญญาเดิมเสียก่อน เราจึงจะยอมทำหนังสือสัญญาตามคำเขมต้นรุกซึ่งว่าจะให้ตัดขาดกันนั้นได้ ถ้าเขมต้นรุกบอกว่าไม่ถอนหนังสือสัญญาเดิม จะขอสัญญาเดิมอันนี้อีก ก็ให้ว่าหนังสือสัญญาเดิมก็มากหลายข้ออยู่แล้ว จะมาเติมสัญญาอันนี้อีกยากที่จะรักษาสัญญาได้ ถ้าจะว่าจะขอตัดข้อสัญญาเดิมลง ก็ให้ว่า หนังสือสัญญาเดิมหลายข้อเป็นความบ้านความเมืองและการค้าขายติดต่อกัน จะตัดข้อใหนเสียก็เห็นจะไม่ได้ จะมาทำหนังสือสัญญาเป็นพูดจาไม่รู้แล้วอย่างนี้ หาสมควรที่จะเป็นเมืองใหญ่ไม่ต้องอ่ายไม่ ถ้าจะว่าที่กรุงเทพ ฯ มีหนังสือออกไปเถิงเจ้าเมืองมังกล่า ขอถอนหนังสือสัญญาข้อ ๑๓ เสียข้อหนึ่งนั้น(๑) เป็นไรจึงถอนได้ ก็ให้ตอบว่า ซึ่งถอนหนังสือสัญญาข้อ ๑๓ นั้น ด้วย

---

(๑) ความตรงนี้เป็นหลักฐานว่า ไทยขอยกเลิกหนังสือสัญญาบางข้อต่ออังกฤษ ความที่กล่าวมาในหน้า ๑๑ นั้น ใกล้ความจริงมาก

พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเมืองคืนให้กับพระยาไทร หนังสือสัญญาข้อนี้จึงต้องถอนเสีย แล้วมิศบอนำได้มีหนังสือเบิ่นพยานเข้ามาขอให้พระยาไทรได้มาอยู่บ้านเมืองตามเดิม

ณ วันเดือน ๗ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เซอร์เฮมส์บรุกจะขึ้นมา ณ กรุง ฯ จัดเรือที่เมืองสมุทรปราการส่ง เรือเซอร์เฮมส์บรุก นายติดตาม ขี่ลำบั้นเก๋งกั้งบีดทอง ยาว ๓๑ วา หลวงจงพยุห ปลัดจางวางทหารบีนซ้าย เบิ่นนายลำ

เรือกะบีตันบรุก มิศเซนยอน ขี่ลำบั้นเก๋งกั้งบีดทอง ยาว ๓๐ วา หลวงยกรบัตร ปลัดทหารบีนขวา เบิ่นนายลำ

เรือมิศบราน นายทหาร ขี่ลำบั้นเก๋งกั้ง ยาว ๙ วา หลวงไกรราชามาตย์ ปลัดกรมทหารบีนขวา เบิ่นนายลำ

เรือพวกทหารสิปาย คนใช้ ขี่เรือแจ่วทราย ๒ ลำ มีธงปักท้ายเรือทั้งสองลำ ปลัดกรมทหารบีนซ้าย เบิ่นนายลำ

เรือพระอภัยพลรบ หลวงราชมาณู ขี่เรือลำบั้น เบิ่นเรือป้องกันคนละลำ

เรือแซเมืองนครเขื่อนขันธ์ กรมการเบิ่นนายลำ ป้องกันขึ้นมาส่งด้วย ๔ ลำ เข้ากันเบิ่นฝรั่งด้วนาย ๔ ฝรั่งทหารสิปาย คนใช้ ๓๒ รวม ๓๖ คน ขึ้นมาทางคลองขุดใหม่ฟากตะวันออก เถิงปากคลองออกแม่น้ำ เจ้าเมืองกรมการ เมืองนครเขื่อนขันธ์ ได้จัดกับข้าวของกินผลไม้ต่าง ๆ มาทักให้กินขึ้นตามทาง ครั้นมาเถิงกรุง ฯ

เซอร์เชมส์บรุกขึ้นมาอยู่บนดึก ขุนนางที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ กับนายทหารล่ปายอยู่ที่เรือนเครื่องไม้จากปลูกไว้รับ เซอร์เชมส์บรุกอยู่ที่กรุง ฯ ได้มาคำนับท่านเสนาบดีพร้อมกันที่จวนเจ้าพระยาพระคลังครั้งหนึ่ง ปราศรัยกันโดยทางไมตรี ไม่ได้ว่าถ้อยความอันใด

จดหมายคำสนทนาในระหว่างเสนาบดีกับเซอร์เชมส์บรุก

วันเดือน ๙ แรม ๓ ค่ำ ปีจอโทศก เพลาบ่าย ๔ โมงเศษ พร้อมกัน ณ จวน ฯ พณ ฯ เซอร์เชมส์บรุก กับที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ นายทหารขึ้นมาหา ฯ พณ ฯ

ฯ พณ ฯ ถามว่า เซอร์เชมส์บรุกมาอยู่ที่กรุง ฯ ๓ คืนแล้ว อยู่ที่นี่กับอยู่ที่เมืองสมุทรปราการใครจะสบายกว่ากัน

เซอร์เชมส์บรุกว่า อยู่ที่นี่สบายกว่าอยู่ที่เมืองสมุทรปราการ

ฯ พณ ฯ ว่า ท่านเสนาบดีทั้งปวงรู้ว่า เซอร์เชมส์บรุกมาทางไกล ก็พร้อมกันมาต้อนรับด้วยความยินดี

เซอร์เชมส์บรุกว่า ท่านเสนาบดีมีความยินดีกับเซอร์เชมส์บรุก ๆ ดีใจนักหนา ขอให้ท่านเสนาบดีเป็นมิตรไมตรีกันโดยแท้โดยจริง

ท่านเสนาบดีตอบว่า เซอร์เชมส์บรุกว่านี้ดีแล้ว

เซอร์เชมส์บรุกให้เรียน ฯ พณ ฯ ว่า ฯ พณ ฯ ให้ขนมจีบกับทุเรียนไปนั้นมีความยินดีนัก

ฯ พณ ฯ ว่า เซอร์เชมส์บรุกเคยกินแล้ว แต่มิศบรุกกับขุนนาง ๔ คน เป็นคนมาแต่เมืองวิลาศใหม่ ไม่เคยกิน จึงอุตส่าห์หาไปให้กิน จะได้รู้จักรสทุเรียน

เซอร์เซมส์บรุกกับฮุนนางว่า ขนมจีบมีรสดีหนัก

ฯ พณ ฯ ว่า มีของสิ่งไรก็จะเอาไปให้ อย่าถือว่ามากว่าน้อยเลย

เซอร์เซมส์บรุกก็ก้มลงคำนับ

ฯ พณ ฯ จึงว่า มาพบกันวันนี้เป็นความชื่นชมยินดีต่อกัน เมื่อมีความสิ่งไร ก็ให้ทำหนังสือให้กะบีตันบรุกมายื่นกับจมื่นไวยวรนาถ ๆ จะได้เอาความมาเรียน ฯ พณ ฯ แล้วว่า ถ้าจะเขียนหนังสือมาให้ จะเขียนเป็นอักษรอังกฤษ ไทยก็ไม่รู้ อักษรอังกฤษไม่ใคร่จะไว้ใจ จะแปลไม่เถิงความ ถ้าจะเขียนมา ให้เป็นอักษรไทยฉบับหนึ่ง อักษรอังกฤษฉบับหนึ่ง

เซอร์เซมส์บรุกว่า จะเขียนมาเป็นอักษรไทยฉบับหนึ่ง อักษรอังกฤษฉบับหนึ่ง ถ้าถ้อยคำผิดพลั้งประการใดบ้างขอได้โปรดอย่าถือเลย แล้วเซอร์เซมส์บรุกว่า ซึ่งเซอร์เซมส์บรุกป่วยนั้นค่อยคลายขึ้นแล้ว แต่ยังหาสบายดีไม่ วันนี้ได้พบกับท่านเสนาบดีพร้อม มีความสบาย ความที่เจ็บป่วยค่อยหายมากขึ้นกว่าเก่า แล้วเซอร์เซมส์บรุกก็ลาไป

เซอร์เซมส์บรุกกลับไปแล้ว ทำหนังสือมายื่นครั้งหนึ่ง ๔ ฉบับ ครั้งหนึ่ง ๒ ฉบับ ว่าด้วยจะทำสัญญาความ ๙ ข้อ ท่านเสนาบดีปรึกษาพร้อมกัน ทำหนังสือตอบให้ไป ๕ ฉบับ

ณ วันเดือน ๙ แรม ๑๒ ค่ำ ปีจอโทศก กะบีตันบรุก มิศเซนยอน มิศบรอน เอาหนังสือมาส่งให้จมื่นไวยวรนาถที่บ้าน ๔ ฉบับ

หนังสือเซอร์เยมส์บรุก ถึงเจ้าพระยาพระคลัง ฉบับที่ ๑

หนังสือของเซอร์เยียมส์บรุก มาถึงเจ้าคุณเจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม ด้วยเซอร์เยียมส์บรุกเห็นควรจะเรียนเจ้าคุณให้ทราบด้วยความปรารถนาอันให้เป็นราชทูตเข้ามายังนี้เป็นเหตุประการใด ทั้งมิให้เป็นเหตุสงสัยด้วยข้อความอันจะใคร่ปรึกษากัน และครั้นปรึกษากันแล้วจะได้กราบทูลพระมหากษัตริย์ ณ กรุงเทพ ฯ ศรีอยุธยา ให้ทรงทราบเพื่อพระองค์จะได้เห็นชอบด้วย เมื่อพระมหากษัตริย์เจ้าเมืองอังกฤษทรงตั้งให้เซอร์เยียมส์บรุกเป็นราชทูตมาในมหานครศรีอยุธยานี้ ก็ทรงตั้งให้กราบทูลพระองค์ผู้เป็นกษัตริย์ในกรุงพระมหานครศรีอยุธยาว่าให้เจ้าเมืองอังกฤษมีจดหมายมาขอทำการค้าขายในเมืองนี้ และจะให้ความสุขแก่เมืองทั้งสองจำเริญขึ้นด้วยการค้าขายในเมืองนี้ และจะได้มีโอกาสไปมาหาสู่ค้าขายเป็นสะดวก ถ้าเป็นคุณเป็นประโยชน์พร้อมด้วยกันทั้งสองฝ่าย พระราชไมตรีจึงจำเริญนานได้ ถ้าเป็นฝ่ายเดียวไม่น่าที่จะจำเริญได้ ถ้าแต่งหนังสือสัญญาเป็นไมตรี เห็นจะแต่ประโยชน์ฝ่ายเดียวก็หาจำเริญไม่ ความข้อนี้เจ้าคุณทราบอยู่แล้ว เหตุดังนี้เซอร์เยียมส์บรุก ขอเจ้าคุณได้กราบทูลพระเจ้าอยู่หัวให้กราบทูลพระบาท ให้ทราบว่าเซอร์เยียมส์บรุกเห็นแก่ราชการบ้านเมืองยิ่งเห็นชอบแก่น้ำใจยิ่งนัก ยังปรารถนาจะแต่งหาประโยชน์และความสุขทั้งเมืองอังกฤษให้เสมอกัน เมื่อเซอร์เยียมส์บรุกเข้ามาอาศัยในกรุงเทพ ฯ ดังนี้แล้ว ปองใจสงสัยจะใคร่ให้ตรัสว่า เซอร์-

เยียมสบรุกได้คำนับถือในท่านผู้เป็นเจ้าเมืองอังกฤษตามควรฉันใด จะใคร่นับถือในท่านผู้เป็นกษัตริย์ในกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยาดุจเดียวกัน และในการงานและกิริยาทั้งปวงที่จะทำนั้น จะใคร่สำแดงให้ประจักษ์ว่า เมืองอังกฤษสัมพันธมิตรไมตรีต่อเจ้ากรุงเทพ ฯ ศรีอยุธยาอันนี้ หวังจะให้ปรากฏด้วยกิริยาและการทำ ดีกว่าสำแดงแต่ด้วยถ้อยคำเท่านั้น เซอร์เยียมสบรุกมิได้คิดเห็นว่า จะบังเกิดมีเหตุความประการใดที่จะขัดขวางห้ามไว้ เพื่อจะมิได้ทำหนังสือเป็นพระราชไมตรีและเปิดการซื้อขายแก่กันให้สำเร็จกันด้วยดี แต่ทว่าถ้ามีข้อใดที่มิได้เห็นพร้อมใจกัน เซอร์เยียมสบรุกก็เชื่อใจว่าเจ้าคุณจะพิจารณาหารือกันด้วยดี ปราศจากเหตุ อย่าให้เคืองใจได้ และฝ่ายเซอร์เยียมสบรุกก็จะอุตสาหะกระทำเหมือนกัน ในการไมตรีและการซื้อขายแก่กัน สิ่งใด ๆ ที่เป็นคุณเป็นประโยชน์ฝ่ายเมืองอังกฤษก็เป็นคุณและประโยชน์ฝ่ายเมืองไทย เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะแปลกกันก็หามิได้ บัดนี้เป็น ๒๔ ปีมาแล้ว นับแต่เมสะเบอร์นี[๑] รับใช้แต่กัมปนีอันครองเมืองอินเดียเข้ามา และได้แต่งหนังสือสัญญาเป็นราชไมตรีกัน คุณและประโยชน์อันเกิดแต่ก่อนนั้น เป็นปรากฏอยู่แล้วทั้งสองฝ่าย ถ้าหนังสือนั้นไม่มีแล้ว ก็ขาดจากประโยชน์ทั้งสองฝ่ายเหมือนกัน ครั้นการปรากฏอยู่ดังนี้ ก็เป็นเหตุที่จะ

---

(๑) นายร้อยเอก เฮนรี เบอร์นี ทูตอังกฤษมาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๙ ดูคำอธิบายในหน้า ๔๑

ให้มีใจปรารถนาทั้งสองฝ่าย หวังจะคิดอ่านตั้งพระราชไมตรีให้ยิ่งแม่นมั่นคงจำเริญไว้เป็นอันมาก จะได้ถอยน้อยลงขาดไปนั้นหามิได้ เมื่อการเป็นดังนี้เซอร์เยียมสบรุกยังซ้ำมาว่า ในการที่จะปรึกษาหารือกันครั้งนี้ ต้องเห็นแต่ความที่จะเป็นคุณและประโยชน์แก่เมืองทั้งสองฝ่าย เซอร์เยียมสบรุกได้ว่าในข้อนี้ เจ้าคุณจะเห็นพร้อมด้วย อนึ่งเซอร์เยียมสบรุกเห็นว่า เรื่องความเป็นข้อ ๆ ลำดับที่จะใคร่กล่าวนั้น ครั้นเข้าใจแล้วจะเป็นที่ชอบ จะได้เห็นว่าหน้าที่จะให้ราชไมตรีอันตั้งอยู่กับกัมปนีอันครองเมืองอินเดียให้ยั่งยืนดี เป็นเหตุที่จะป้องกันกรุงเทพ ฯ ศรีอยุธยาให้ปราศจากภัย และให้บ้านเมืองจำเริญความสุขเป็นอันมากแล้ว การซื้อขายกับพวกอังกฤษ จะเป็นประโยชน์แก่เมืองไทยยิ่งมากกว่าทุกวันนี้ อนึ่งซึ่งจะทิ้งทำลายหนังสือสัญญาอันแต่งไว้ในจุลศักราช ๑๑๗๙ ปี คริสต์ศักราช ๑๗๒๗ นั้นก็หามิได้ แต่ว่าจะใคร่ให้สัญญานั้นยิ่งแม่นมั่นคงไป อันจะคิดแปลงเปลี่ยนนั้นเป็นแต่คำว่าด้วยการซื้อการขาย อันมีอยู่ที่ปลายหนังสือสัญญานั้น และเซอร์เยียมสบรุกนึกเห็นว่า คำนั้นจะเปลี่ยนแปลงได้บ้าง แล้วก็ยังไว้ใจว่า เมื่อเจ้าคุณพิจารณาดูแล้ว เจ้าคุณยังจะเห็นว่าที่จะเปลี่ยนนั้น ก็จะเป็นอาณาประโยชน์แก่ราชสมบัติ แห่งพระมหากษัตริย์ในกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา และจะเป็นที่ชอบพระทัยแก่พระองค์ เพราะว่าซึ่งพระองค์ปลงพระทัยแสวงหาคุณและประโยชน์ของคนทั้งปวงจะได้บำรุงความสุขให้ทั่ว ความนี้ถือเอาเป็นไปรู้เถิงประเทศใกล้และไกล เถิงกระนั้นถ้ากษัตริย์ทั้งสองฝ่าย จะตั้งแต่ง

หนังสือสัญญาเป็นฉบับสำแดงราชไมตรีต่อกัน ว่าด้วยความอันสมควรแก่กษัตริย์ผู้เป็นใหญ่ ถ้ากระทำได้ดังนี้ควร เมื่อยังมิได้ว่าการซื้อการขาย เจ้าคุณมิเห็นควรด้วยหรือ หนังสือสัญญาอย่างว่ามานี้ดูเป็นลักษณะสำคัญ ต้องด้วยพระเกียรติยศแห่งกษัตริย์ทั้งสองฝ่าย เห็นว่าจะเป็นที่ชอบแก่ท่านผู้ครองเมืองไทย ทั้งผู้ครองในเมืองอังกฤษ ในข้อนี้เซอร์เยียมสบรุกจะสงสัยก็หามิได้ แล้วจะว่าด้วยการซื้อการขายข้อนั้น จึงจะค่อยคิดค่อยว่าต่อภายหลัง อันจะตกลงกันนั้นจะได้ถูกต้องกันตลอดไป ครั้นเซอร์เยียมสบรุกสำแดงความแก่เจ้าคุณดังนี้ ก็ยังคอยที่คอยทางจะได้แก้ไขต่อไป และจะแต่งร่างคำสัญญานั้นจะได้ส่งให้เจ้าคุณพิจารณาตรึกตรองในที่ประชุมเสนาบดีผู้ใหญ่ ในกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยาเป็น ๓ ประการ คือว่าหนังสือสัญญาปลูกดังพระราชไมตรีเป็นอันดีนิทดีเดิศ ตามซึ่งชอบแก่ท่านผู้เป็นกษัตริย์ครองเมืองอังกฤษฝ่ายข้างหนึ่ง และซึ่งชอบแก่ท่านผู้เป็นกษัตริย์ครองกรุงเทพ ฯ ฝ่ายข้างหนึ่งนั้นประการหนึ่ง อนึ่งจะแปลกเปลี่ยนคำที่ว่าด้วยทางอันจะซื้อจะขายอันเป็นคำเบ็ดเสร็จติดตามหนังสือ ด้วยมหากษัตริย์ ณ กรุงเทพ ฯ ฝ่ายหนึ่ง และกัมปนีที่ครองเมืองอินเดียฝ่ายหนึ่ง แต่งไว้ในปี ๑๗๒๗ ตามคริสต์ศักราช จุลศักราช ๑๑๗๗ ปีนั้นประการหนึ่ง แต่ว่าเซอร์เยียมสบรุกยังไว้ใจว่า การนี้จะได้เถิงที่สำเร็จด้วยดี จะได้เป็นคุณและประโยชน์แก่เมืองทั้งสองเมือง และจะได้เป็นเกียรติยศแก่กษัตริย์ทั้งสองเป็นอันมาก เซอร์เยียมสบรุกจึงขอเจ้าคุณดำริตริตรองความตามสมควร และขอคำนับเจ้าคุณตามสัตยานุสัตย์ ในทางไมตรีเป็นอันดี หนังสือมา ณ วัน ฯ

หนังสือเซอร์เซมสับรุก ถึงเจ้าพระยาพระคลัง
ฉบับที่ ๒

ในหนังสือฉบับก่อน ที่เซอร์เยียมสบรุกส่งฝากแก่เจ้าคุณเจ้าพระยาพระคลัง และเซอร์เยียมสบรุกได้กล่าวไว้แล้วว่า ถ้าเห็นแก่การรักษาเขตแดนกันก็ดี และการซื้อการขายกันก็ดี สิ่งใด ๆ ที่จะเป็นคุณและประโยชน์ข้างหนึ่ง สิ่งนั้นคงเป็นคุณและประโยชน์พร้อมกันทั้งสองฝ่าย จะแตกกันแปลกกันก็หามิได้

บัดนี้เซอร์เยียมสบรุกจะวิตถารสำแดงด้วยการอื่นหน่อยหนึ่งให้เจ้าคุณทราบ เมื่อการศึกพม่ากับอังกฤษสงบเสร็จกันแล้ว เขตแดนอังกฤษแผ่มาต่อเขตแดน ณ กรุง ฯ เหตุดังนี้ต้องทำหนังสือสัญญากัน เพื่อมิได้เกิดเหตุวิวาททุ่มเถียงกันได้ เมชะเบอนี จึงรับใช้แก่กัมปนีที่ครองเมืองอินเดียฝ่ายข้างอังกฤษ เข้ามาในกรุงเทพมหานครศรีอยุธยา ช่วยแต่งหนังสือนั้น ๆ ยอมรับว่า กรุงพระมหานครเป็นเมืองใหญ่มิได้ขึ้นแก่ประเทศใด แล้วว่าให้ระงับดับความอันเป็นเหตุเคืองกันกับพวกมลายู ข้างเมืองไทรเมืองตานีเมืองกลันตันเป็นต้น แล้วจำเดิมแต่นั้นมา พวกไทยได้รู้เห็นว่า พวกอังกฤษที่ต่อแดนกันประพฤติเป็นอันสมด้วยไมตรี มิได้วุ่นวายป่องร้ายเหมือนพม่าแต่ก่อน ครั้งนี้เป็น ๒๔ ปีมาแล้วทางไมตรีได้จำเริญมา มิได้เกิดเหตุวิวาทกันด้วยแดนต่อแดน เมื่อก่อนพวกพม่าเคยยกล่วงเข้ามารบชิงชัยกัน ครานี้หลังนี้สงบดี อันจะได้เป็นความกันกับ

ขุนนางอังกฤษในเมืองสิงห์บุรีนั้นหามิได้ แล้วขาดจากไมตรีกันเพราะความนั้นแค้นคิดปองร้ายกันก็มิได้เป็น แต่พวกอังกฤษยังได้ช่วยให้อาณาจักรข้างกรุงพระมหานครยิ่งแม่นอยู่ในเมืองไทร แลวครั้นเกิดการขบถโกลาหลในพวกมลายูแห่งใด ๆ อังกฤษก็ได้บ้องกันไว้มิให้เกิดภัยต่อมหากษัตริย์กรุงเทพ ฯ นั้นได้ ตั้งแต่ทำหนังสือสัญญาขอเป็นทางพระราชไมตรีต่อกัน และหนังสือว่าด้วยการซื้อขายกันในคริสต์ศักราช ๑๘๒๗ ปี ตลอดมาจนวันนี้เป็น ๒๔ ปี กำปั่นณ กรุงเทพพระมหานครจะออกไปค้าขาย และทอดอยู่ ณ เมืองสิงห์บุรีนั้น และเมืองใด ๆ แขวงใดตำบลใดก็ดี อันอยู่ในบังคับของเจ้าเมืองอังกฤษนั้นไม่ขัดไม่ข้องสิ่งใด ๆ และประโยชน์อันเกิดเพื่อหนังสือสัญญาเป็นปรากฏอยู่แล้ว และบัดนี้พวกอังกฤษจึงได้ถือไมตรีอันซื่อสัตย์ จึงขออย่าให้การฝ่ายอังกฤษเสียประโยชน์นั้นไป เพราะผู้ใดมิได้ถือคำสัญญาที่ทำไว้ในปี ๑๘๒๗ หนังสือสัญญานั้นได้เป็นคุณและประโยชน์ ณ กรุงเทพพระมหานครเป็น ๓ ประการ คือ ให้ปราศจากการศึกสงคราม ๑ ให้ปราศจากข้าศึกแต่ประเทศเมืองอื่น ๑ และการซื้อขายได้จำเริญขึ้นเป็นอันดี ๑ เป็น ๓ ประการด้วยกัน เมืองทั้งสองฝ่ายเป็นสัมพันธมิตรไมตรี มิได้เคืองกันเป็นช้านานมาแล้ว ถ้าจะขาดกันห่างกัน เดี๋ยวนี้เดิงจะมีเป็นเหตุน่ากลัวภัย ก็ยังจะเป็นเหตุให้สงสัยน้อยใจแก่คนทั้งปวง แต่ทว่าถ้าได้เอาหนังสือสัญญามาตั้งขึ้นใหม่ สำแดงว่าท่านผู้เป็นกษัตริย์ครองเมืองอังกฤษและท่านผู้เป็นกษัตริย์ครองขันธเสมา ณ กรุงเทพพระมหานคร ยังทรง

พระทัยถือพระราชไมตรีต่อกัน คิดเห็นว่าอันไมตรีจะมีคุณและประโยชน์แก่เมืองทั้งสองเมืองยิ่งนัก และพระเกียรติยศแห่งกษัตริย์ทั้งสองฝ่ายจะยืนนานมั่นยั่งยืนใหญ่ ครั้นพิจารณาเหตุการณ์ดังนี้แล้ว เซอร์เยมส์บรุกก็เห็นเป็นแน่ว่า การอันจะเป็นประโยชน์แก่เมืองไทยนี้ ก็เป็นประโยชน์แก่เมืองอังกฤษ และซึ่งเป็นประโยชน์แก่เมืองอังกฤษก็เป็นประโยชน์แก่เมืองไทย ด้วยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ถ้าจะแยกกันให้แปลกกัน เป็นไมตรี กลับเป็นร้ายไป

ฝ่ายท่านผู้เป็นเสนาบดีทั้งหลายในกรุงเทพพระมหานครอันนี้ ท่านจะได้มีน้ำใจปรารถนาจะทำการทางสัมพันธไมตรีไมตรี อันได้จำเริญเพิ่มพูนมาแล้วดังนี้ได้หรือ ฝ่ายเมืองอังกฤษก็เป็นเมืองใหญ่ แต่มิได้ปรารถนาสิ่งใดๆ เว้นแต่ที่ควรแก่ทางธรรม ทางอันให้เป็นประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย เสนาบดีทั้งหลาย ณ กรุงฯ จะห้ามได้หรือ ฝ่ายท่านเจ้าคุณเจ้าพระยาพระคลัง ท่านประกอบด้วยใจอารีรักที่ชอบธรรม จึงมิได้กลัวสิ่งใด อันนี้ก็ยอมแจ้งอยู่กับใจเซอร์เยมส์บรุกแล้ว แลท่านผู้เป็นมหากษัตริย์ ณ กรุงเทพพระมหานคร ทรงพระทัยกอปรด้วยพระมหากรุณาอันมหาประเสริฐ ความอันมิเคลือบคลุมไปทั่วทั้งใจกันแล้ว เซอร์เยมส์บรุกเข้าใจว่า คงท่านผู้เป็นเสนาบดีที่อยู่ใต้ฝ่าพระบาทนั้น จะได้มีน้ำใจเป็นเหมือนกัน ถ้าเกิดความเมืองๆ ทุกทีด้วยการซื้อขาย ก็ต้องเอาเป็นธุระปรึกษาหารือกันเมืองๆ เหมือนกัน เป็นการค้าขายต่างๆ เป็นอันมาก ผลเดียวนี้จะจัดแจงหมดครามครันดีขึ้น ให้เสร็จกันด้วยดีได้จะให้ง่ายกว่าเมืองทั้งสองแล้ว จะเป็นเหตุให้

ราชไมตรีฝ่ายกษัตริย์ทั้งสองจำเริญยิ่งขึ้นทีดี อันนี้คงประจักษ์แจ้งแก่เจ้าคุณ หนังสือสัญญาเป็นพระราชไมตรี และคำสัญญาที่จะว่าด้วยการซื้อการขายแก่กัน ที่เซอร์เยียมส์บรุกจะได้ร่างฝากให้ท่านเสนาบดีทั้งหลายพิจารณาตรึกตรองดูนั้น จะทำให้กรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา เป็นไมตรีสนิทสมัครรักใคร่กับเจ้ากรุงอังกฤษ ด้วยมีพาหนะมั่นมากยากที่จะแก่ที่ชอบธรรม จะได้จำเริญสุขสวัสดิ์ปราศจากภัยเป็นเนืองนิตย์

หนังสือเซอร์เยมส์บรุก ถึงเจ้าพระยาพระคลัง

ฉบับที่ ๓

ในหนังสือฉบับก่อน เซอร์เยียมส์บรุกได้ว่าด้วยข้อความ ๓ ประการ ประการหนึ่งและที่ ๒ นั้นว่าด้วยหนังสือสัญญาราชไมตรี และหนังสือสัญญาด้วยการซื้อการขาย เซอร์เยียมส์บรุกนึกหวังว่า จะจัดแจงข้อความในหนังสือทั้งสองใบได้ ให้เป็นที่ชอบแก่เจ้าคุณเจ้าพระยาพระคลัง และชอบแก่เสนาบดีทั้งหลาย ที่อยู่ใต้พระบาทพระพุทธเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเทพพระมหานคร

ที่เซอร์เยียมส์บรุกจะได้ว่าด้วยเหตุอันใดให้เข้ามาคิดความกันครั้งนี้หน่อยหนึ่ง หวังจะให้ได้ความชัดดี ครั้นแต่งหนังสือสัญญาแล้วในศักราช ๑๑๑๗ ปี ต่อภายหลัง ฝ่ายผู้มหากษัตริย์ในเมืองอังกฤษก็ดำเนินดังนี้ ด้วยพิจารณาดูซึ่งจะเป็น

ประโยชน์แก่บ้านเมือง และเห็นแก่การที่ให้ถวิลเป็นที่ครองเมืองอินเดีย จึงประกาศอนุญาตให้ใคร ๆ ผู้ใดที่อยู่ใต้บังคับ ก็เห็นประจักษ์ว่าคำสัญญานั้นจะได้ประโยชน์แก่เมืองไทยตามที่ควรก็หามิได้ จะเป็นประโยชน์แก่เมืองอังกฤษตามที่ควรก็หาไม่เหมือนกัน แต่ถ้าทำหนังสือสัญญาขึ้นใหม่ ถ้าจะเอาการซึ่งจะเป็นประโยชน์ใหญ่ในการซื้อขายกันเป็นคุณทั้งสองฝ่าย และจะเป็นอันสมด้วยพระเกียรติยศแห่งกษัตริย์ทั้งสองพระองค์ เซอร์เยียมส์บรุกเห็นว่าถ้าทำได้ดังนี้จึงจะเป็นที่ชอบ เป็นการประกอบด้วยคุณและประโยชน์แก่กรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา และแก่เมืองอังกฤษเหมือนกัน มิได้ขัดข้องประการใด จะให้สัมพันธมิตรไมตรีแก่กันเท่าเสมอกันเป็นที่ได้เนื้อเชื่อใจได้ เซอร์เยียมส์บรุกยังจะใคร่ว่าซ้ำให้แน่ว่า อันขุนนางฝ่ายข้างอังกฤษ จะได้ถือแทนส่งต่อขุนนางฝ่ายข้างกรุงเทพ ฯ นั้นหามิได้เลย ความที่ว่ามานี้ ครั้นจะรวบรวมเข้าเป็น ๓ ประการ คือว่า ที่จะทำเหมือนอย่างกำหนดไว้นี้ เป็นอันสมด้วยพระเกียรติยศแห่งมหากษัตริย์ในกรุงนั้น ประการหนึ่งจะเป็นความจำเริญความสุขสำราญแก่เมืองทั้งสองเมืองนี้ ประการหนึ่งเจ้ากรุงอังกฤษถวิลใจปรารถนาไปค้าขายในประเทศอินเดีย ประเทศจีน และประเทศอื่น ๆ ฝ่ายทิศตะวันออกให้ไปได้ ครั้นการเป็นดังนี้แล้ว ก็เห็นเป็นควรแก่เสนาบดีในเมืองอังกฤษ จะปลงใจคงรักษาซึ่งประโยชน์ของคนทั้งปวงที่จะได้มาค้าขายตามหนังสือที่เมาะเบอนี้จัดแต่งไว้ แต่อาตรงนี้พวกจีนประทุษร้ายต่อผู้คนและต่อการซื้อขาย ข้างอังกฤษจึงเกิดการ

ศึกสงคราม พวกขุนนางอังกฤษเป็นภารธุระมาก เหตุดังนี้นับแต่คริศต์ศักราช ๑๗๕๐ ปี เมื่อบังเกิดเหตุผิดคำสัญญาประการใด พวกขุนนางอังกฤษมิได้มาเรียนถ่านผู้เป็นเสนาบดีในกรุงฯ อันจะผิดหรือชอบโดยที่เห็นว่าพระเจ้าอยู่หัวมิได้ทราบ มิได้เห็นชอบด้วยด้วยดังนี้เห็นว่าท่านผู้เป็นเสนาบดีทั้งหลายมิได้เห็นชอบด้วย อันขุนนางฝ่ายเมืองไทยจะมิถือตามคำสัญญาให้ครบถ้วนนั้น ขอนี้จะเป็นที่สงสัยแก่ขุนนางฝ่ายเมืองอังกฤษก็หามิได้ แต่ว่าครั้นพวกอังกฤษตั้งใจซื่อตรงพิจารณาดูในคำสัญญาที่เมตะเบอนี่ช่วยแต่งนั้น จะทำให้ได้ประโยชน์ในการซื้อขายแก่กัน ฝ่ายเมืองไทยและเมืองอังกฤษให้ใหญ่ขึ้นมากกว่าทุกวันนี้ประการหนึ่ง เป็น ๓ ประการด้วยกัน

เซอร์เยียมสบรุก ขอถวายบังคมเจ้าคุณเจ้าพระยาพระคลังตามทางไมตรีเป็นอันดีนิจ มา ณ วัน ๗

หนังสือเซอร์เซมสับรุก ถึงเจ้าพระยาพระคลัง
ฉบับที่ ๙

หนังสือ เซอร์เยียมสบรุก กราบเรียนมายังเจ้าคุณเจ้าพระยาพระคลัง

ด้วยข้าพเจ้าเซอร์เยียมสบรุก เอาร่างหนังสือสัญญามาส่งให้เจ้าคุณพิจารณาดูนั้น เซอร์เยียมสบรุกยังจะใคร่ว่าข้างหน้าอีกว่า ฝ่ายขุนนางข้างอังกฤษ เมื่อจะหารือปรึกษาความนี้มีอยากทำสิ่งอันใด เฉพาะแต่

ทำได้ด้วยทางอันสมควรจะบำรุงราชไมตรีให้จำเริญไว้กับเมืองทั้งสอง ถ้า
ให้บำรุงรักษาราชไมตรีให้ยั่งยืนมั่นคง และจัดแจงทางซื้อขายแก่กัน
ให้ยิ่งง่าย มีประโยชน์ยิ่งมากทั้งสองเมือง การนี้ชอบถูกต้อง
กันกับกระแสรับสั่ง อันเซอร์เยมส์บรุกได้รับแต่เจ้ากรุงอังกฤษนั้น
จะได้ว่าการสิ่งใด ๆ เกินจากเจ้ากรุงอังกฤษก็หามิได้ ถ้าผู้ใดมาว่า
อย่างอื่น ผู้นั้นเป็นแต่ฉันทัศใจพาลเป็นศัตรูต่อเมืองทั้งสอง เซอร์-
เยมส์บรุกไว้ใจว่า ท่านผู้เป็นเด่นมาบดีในกรุงเทพ ฯ เห็นจะไม่ฟังคำ
แต่ข้างเดียวเลย อังเหตุอันใดจะว่า ถ้าในร่างหนังสือสัญญาข้อใด ๆ
อันมิได้เข้าใจโดยแท้ เป็นเหตุที่สงสัยอยู่ เซอร์เยมส์บรุกจะแก้ไข
ให้แจ้ง แลถ้าเห็นชอบดี จะเอาคำแก้นั้นมาเรียนสงกำกับในหนังสือ
สัญญาไว้ให้สิ้นสงสัยก็ได้ แต่เพื่อจะได้เข้าใจง่ายควรที่จะหมายไว้ว่า
หนังสือสัญญาที่ทำไว้ในศักราช ๑๗๖๗ บีมิได้เลย แต่ว่าข้อ ๖
กับ ๑๐ ในหนังสือนั้นทำให้ยืดยาวหน่อยหนึ่งในหนังสือใหม่ และ
ข้อ ๗ กับข้อ ๙ ในหนังสือก่อน ๒ ข้อนี้ท่านนั้นเป็นเหตุจะยกขึ้นว่าใหม่
ข้อ ๗ ในหนังสือที่เมอซะเบอร์นี้กล่าวไว้นั้นว่า ถ้าขุนนางในกรุง ฯ มิชอบใจ
ให้คนอังกฤษคนใดที่อยู่ในเมืองไทยให้ไปจากเมือง ให้ฟังก็ได้ แต่ถ้า
ขุนนางข้างอังกฤษมิชอบใจ จะให้คนไทยอยู่ในแดนอังกฤษ จึงให้ไป
จากแดนนั้นให้ฟังก็ได้ ข้อนี้ก็เหมือนเดียว เอาข้อ ๖ ในหนังสือใหม่มาใช้
แทนข้อนี้ว่า อันคนอังกฤษจะได้ที่อยู่ในเมืองไทย และคนไทยจะได้
ที่อยู่ในแดนอังกฤษก็ควร และครั้นจะเมืองไทยก็ดี เมืองอังกฤษก็

ก็เล็งเอาความว่า จะได้ที่อยู่ในหัวเมืองในเมืองขึ้นทั้งสองฝ่ายเหมือนกันตลอดไป ครั้นว่าที่อยู่ก็เข้าใจว่าที่ดิน พอที่ปลูกโรงปลูกเรือนก่อตึกก็พออยู่และทำการสบาย อันท่านผู้ครองกรุงเทพฯ จะกำหนดที่ดินสำหรับคนอังกฤษและคนอื่น แต่ประเทศยุโรปจะอยู่ และที่จะได้ฝังศพเข้าด้วยการนี้ เซอร์เยียมสบรุกเห็นว่าจะทรงพระกรุณากระทำได้ด้วยที่อันพระองค์จะทรงกำหนดไว้นั้น ให้คนอังกฤษเช่าตามราคาอันควรแก่ธรรมเนียมหลายปีตามที่จะตกลงกันได้ หรือถ้าจะให้ซื้อก็ซื้อเอาพอจะปลูกร้านโรงและเรือน ตามแต่จะต้องการ ฝ่ายคนไทยในแดนอังกฤษเล่า ถ้าจะซื้อที่ดินก็ดี จะเช่าเอาก็ดี ไม่มีอันใดจะขัดขวางสิ่งใดหามิได้เลย อันคนอังกฤษจะซื้อไร่นาและที่ดินมากเกินไปจากที่ว่ามานั้นก็มิได้ห้าม ว่าแต่ที่กำหนดไว้แล้วเท่านั้น ครั้นดูข้อ ๙ ในหนังสือที่เมระเบอร์นีแต่งไว้ว่า เมื่อเรือพ่อค้าข้างอังกฤษลำใดมาถึงที่จอดแล้ว นายเรือลำนั้นจะมาให้การแก่เจ้าเมืองกรมการ และผู้ใดรักษาเมืองที่จอดนั้นให้ทราบ แต่ว่าในข้อ ๒ หนังสือใหม่ก็ว่า พ่อค้านั้นจะค้าขายหรือจะไม่ค้าขาย สุดแต่พ่อค้านั้นจะเห็นชอบแต่ตนเอง เมื่อเซอร์เยียมสบรุกได้ไว้เนื้อเชื่อใจในเจ้าคุณเจ้าพระยาพระคลัง เสนาบดีทั้งหลายฝ่ายกรุงเทพพระมหานครเป็นอันดี

ร่างหนังสือสัญญา เซอร์เซมสับรุก ส่งให้เจ้าพระยาพระคลัง

ท่านผู้เป็นกษัตริย์ครองเมืองอังกฤษ คือว่า เครตบริตันและอิรลันด์ อันเข้ากันเป็นเมืองใหญ่แห่งหนึ่ง และยังครองเมืองฮินดูสถานนั้นฝ่ายข้างหนึ่ง กับท่านผู้เป็นอธิบไตยครองราชสมบัติในมหานครกรุงอยุธยา ฝ่ายข้างหนึ่ง ตั้งพระทัยพร้อมประสงค์จะระงับดับเหตุ อันมิได้เข้าใจเถิงกันด้วยดีอย่าให้สูญปรารภ แลรักษาบ้านเมืองทั้งสองฝ่ายให้เป็นสุขสำราญ จึงปลงพระทัยตั้งแต่งหนังสือสัญญากันเป็น ๘ ประการดังนี้ คือ

ข้อ ๑ ตั้งแต่นี้ไปจะได้ความสุขสำราญ และราชมิตรไมตรีจำเริญไว้แก่เมืองทั้งสองตราบเท่ากัลปาวสาน ที่สัญญาดังนี้ คือกษัตริย์ผู้ครองเมืองเครตบริตัน เมืองอิรลันด์ และเมืองฮินดูสถาน ฝ่ายข้างหนึ่ง และท่านผู้เป็นอธิบไตยครองราชสมบัติมไหศวรรย์ในมหานครกรุงอยุธยา ฝ่ายข้างหนึ่ง และราชวงศ์สืบ ๆ กันไปเบื้องหน้า ควรจะถือตามกันทั้งสองฝ่าย

ข้อ ๒ ฝ่ายคนอันอยู่ใต้บังคับอังกฤษ ยอมจะให้มาและมีที่อยู่และค้าขายในเมืองไทย และหัวเมืองที่เป็นขอบขัณฑเสมาแห่งท่านผู้ครองกรุงเทพ ฯ แลว่าพวกประเทศอื่น ๆ ได้คุณและโอกาสในการซื้อขายและการอื่น ๆ เป็นคุณประการใด จะได้แก่คนอันอยู่ใต้บังคับอังกฤษเหมือนกัน อนึ่งถ้าคนอันอยู่ใต้บังคับกรุงเทพ ฯ จะไปมีที่อยู่ค้าขายในแดนอังกฤษทั่วเขตแดนก็ยอมให้ทำได้ แลว่าคนประเทศอื่น ๆ ได้คุณและโอกาสในการซื้อขายและการอื่น เป็นคุณประการใด ก็จะได้แก่คนไทยเหล่านั้นเหมือนกัน

ข้อ ๓ ฝ่ายท่านผู้เป็นกษัตริย์ครองกรุงเทพ ฯ พระองค์ตัญญาไว้ว่า ถ้าผู้ใดถือศาสนาแห่งพระเยซูคริสต์และได้นมัสการตามพระศาสนานั้น ในแดนแคว้นแห่งเมืองที่พระองค์ทรงครองอยู่ พระองค์อนุญาตให้ทำได้ไม่ได้ขัด แต่จะพระราชทานให้มิได้ที่จะฝังศพของคนที่ถือดังนั้น ฝ่ายท่านผู้เป็นกษัตริย์ครองเมืองอังกฤษนั้นก็ตัญญาว่า ถ้าคนถือพระพุทธศาสนาในแดนเมืองอังกฤษ คนเหล่านั้นจะได้นมัสการตามอัธยาศัยของตนไม่ขัดสิ่งใด แต่จะประทานให้มิได้ที่จะฝังที่จะเผาศพ ของคนถือพระพุทธศาสนาเป็นอันขาดมิได้

ข้อ ๔ ท่านผู้เป็นอธิบดีไทยครองเมืองเคดบรีขัน เมืองอิรดันด์ และเมืองยินดูสถาน ฝ่ายข้างหนึ่ง และท่านผู้เป็นกษัตริย์ครองกรุงเทพ ฯ ฝ่ายข้างหนึ่ง ยังปลงพระทัยพร้อมกันจะตั้งข้อตัญญาอีกฉบับหนึ่ง ว่าด้วยทางค้าขายแก่กัน ประสงค์จะให้การนี้มีประโยชน์มากขึ้นแก่เมืองทั้งสอง

ข้อ ๕ ฝ่ายท่านผู้เป็นกษัตริย์ครองเมืองเคดบรีขัน เมืองอิรดันด์ และเมืองยินดูสถาน ท่านตัญญาไว้ว่า ตั้งแต่นี้ไปภายหน้า ถ้าคนที่อยู่ใต้บังคับกรุงเทพ ฯ ไปค้าขายในแดนอังกฤษ พวกอังกฤษจะทำสิ่งอันใดขัดขวางให้คนไทยเสียประโยชน์ในการซื้อการขายก็ห้ามได้ ก็ห้ามเสียมิให้ทำได้ และฝ่ายท่านกษัตริย์ผู้ครองกรุงเทพ ฯ ศรีอยุธยาเล่า ท่านตัญญาไว้ว่า ตั้งแต่นี้ไปภายหน้า เมื่อคนอยู่ในบังคับอังกฤษเข้ามาค้าขายในกรุงเทพ ฯ ฝ่ายกรุง ฯ นั้นจะทำสิ่งใดขัดขวางให้พวกคนอังกฤษพ่อค้าเหล่านั้นเสียประโยชน์ในการซื้อขายนั้นก็หามิได้ ก็ห้ามเสียมิให้ทำได้

ข้อ ๖ ฝ่ายท่านผู้เป็นกษัตริย์กรุงเทพ ฯ ก็อนุญาตว่า ถ้าข้างอังกฤษได้เห็นชอบจะตั้งกงสุล คือผู้สำหรับเอาธุระเป็นพนักงาน จะว่ากล่าวในการซื้อขายให้มาอยู่ในเมืองใด ๆ อันเป็นท่าจอดในแว่นแคว้นกรุงเทพ ฯ ก็ให้มาได้ แลว่าพนักงานของกงสุลเหล่านั้น คือว่าถ้าพวกอังกฤษอันอยู่ในกรุงเทพ ฯ เป็นความกันเองก็ดี เป็นความกันกับชาวกรุง ฯ กงสุลเหล่านั้นจะเอาเป็นธุระพิจารณาปรึกษากันกับขุนนางในกรุง ฯ ให้ระงับดับความให้สูญจงได้ แลว่าฝ่ายท่านผู้เป็นอธิบดีในเมืองอังกฤษเล่า ท่านก็อนุญาตว่า ถ้าข้างกรุงเทพ ฯ ได้เห็นชอบจะตั้งกงสุลไปอยู่เมืองใด ๆ อันเป็นท่าจอดในแดนอังกฤษ เป็นภาระธุระเหมือนกันก็ให้ทำได้เป็นสมอกัน

ข้อ ๗ ถ้าและเรือรบของเจ้าแผ่นดินอังกฤษ และของกัมปนีที่ครองเมืองอินเดีย มีเหตุจะมาถึงที่จอดเดิงแม่น้ำแห่งใด ๆ ในแว่นแคว้นในกรุงเทพ ฯ ปรารถนาจะซื้อข้าวของอันสำหรับจะใช้ในเรือ คือเครื่องอาหารและฟืนเป็นต้น ฝ่ายท่านผู้เป็นกษัตริย์ครองราชสมบัติในกรุงเทพ ฯ ท่านก็ยอมสัญญาไว้ว่าจะทำได้แล้ว ครั้นจะซื้อข้าวของนั้น ยอมให้ซื้อตามราคาอันควรด้วยธรรม ถ้าและกำปั่นและเรือรบอันเป็นของเจ้าแผ่นดิน ณ กรุง ฯ มีเหตุจะเข้าในที่จอดและแม่น้ำใด ๆ ที่เป็นแดนอังกฤษ ฝ่ายท่านผู้ครองเมืองเครดบริตันเมืองอิรตันด์และเมืองอินดูสถาน ท่านก็ยอมสัญญาไว้ว่าจะทำได้เหมือนกัน มิได้ขัดประการใด

ข้อ ๗ ถ้าแลกำปั่นเรือใด ๆ ที่ใช้ของอังกฤษจะเกยหาดทรายโดนหินแตกอับปางใกล้ผั้งเขตแดนกรุง ฯ ฝ่ายท่านกษัตริย์ผู้ครองกรุงเทพ ฯ นั้นท่านยอมสัญญาไว้ว่า ถ้ามีช่องจะช่วยได้จะให้ช่วยจนเต็มกำลัง เก็บเรือเก็บข้าวของนั้นรักษาไว้ จะได้ส่งคืนให้แก่เจ้าของด้วยดี อนึ่ง ด้วยนายเรือลูกเรือที่เสียดังนี้นกับทั้งข้าวของของเขา พวกไทยจะรักษาบำรุงไว้ให้ปราศจากอันตรายแล้ว ถ้ากำปั่นแลเรือสำเภาใด ๆ ที่ใช้ของไทยได้เถิงที่แตกเสียใกล้แดนอังกฤษ ท่านผู้ครองเมืองอังกฤษก็ยอมสัญญาไว้ว่า จะให้พวกอังกฤษส่งเครื่องหย่วยให้ผู้คนแลข้าวของให้ปราศจากอันตรายได้

ข้อ ๘ ถ้าเว้นไว้แต่ข้อความที่เปลี่ยนแล้วในหนังสือฉบับนี้ และที่จะเปลี่ยนในฉบับอันจะสัญญาด้วยการซื้อขายนั้น ข้อใด ๆ อื่นอันเป็นคุณประโยชน์แก่เมืองทั้งสอง ก็คงจำเริญไว้ตามหนังสือสัญญาเก่าที่กัปปีอันครองเมืองอินเดียได้สัญญาไว้กับท่านกษัตริย์ผู้ครองกรุงเทพ ฯ ให้จำเริญแต่นี้ไปตราบเท่ากัลปาวสาน ฯ

วันอังคาร เดือน ๑๐ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีจอโทศก เพลาบ่าย ๔ โมงเศษ กะปีตันบรุก มิศเซนยอน มีศบราน ๓ คน เอาหนังสือมาส่งให้ที่บ้านจมื่นไวยวรนาถ

หนังสือเซอร์เยมสับรุก ถึงเจ้าพระยาพระคลัง

ฉบับที่ ๕

หนังสือ ของเซอร์เยมสับรุก ถ้ามายังเจ้าคุณเจ้าพระยาพระคลัง หนังสือใบนี้เป็นที่น่าหน้าและถ้อยความว่าด้วยการซื้อขายแก่กัน ซึ่งเซอร์เยมสับรุกแต่งร่างไว้และส่งมายังเจ้าคุณให้พิจารณา ในข้อ ๆ ที่ต่างกันไว้นั้นมีหลายสิ่ง อันยังมิได้ให้อาณาประโยชน์แก่กรุงเทพพระมหานครฝ่ายเดียว เซอร์เยมสับรุกได้ใจท่านผู้เป็นเสนาบดีทั้งหลาย จะหมายดูสิ่งข้อหนึ่งหนึ่งนั้น จึงจะเห็นว่าอันยังมิดีนั้น ทั้งจะให้คิดอ่านจัดแจงให้การซื้อขายนั้นเป็นอันดีมีคุณตลอดทั่วด้วยเมือง

เมื่อแต่งร่างหนังสือเป็นข้อ ๆ ต่างกันดังนี้ ก็เป็นเอาความว่าครั้นคนปรารถนาจะซื้อสินค้าเป็นมากไป คนที่จะขายก็จะจัดแจงหาสินค้าให้มาก ถ้ากำปั่นพ่อค้าอังกฤษเข้ามาค้าขายในกรุง ฯ เป็นอันมาก กำปั่นพ่อค้าเข้ากรุง ฯ จะไปค้าขายในเมืองแคนตังก็ยังมากขึ้นเหมือนกัน แต่ถ้าการค้าขายกับประเทศอื่น ๆ ทวีขึ้นมาก ก็จะเป็นเหตุให้เมืองกรุงเทพ ฯ เป็นที่นิยมประกอบ ด้วยว่าพวกจีนแต่สำเภาอื่น ๆ ที่อยู่ใต้บังคับของกรุง ฯ ก็จะมีการทำเต็มมือเต็มใจ การอันนี้มีคุณ และเงินภาษีส่วยสาอากรก็จะเข้าท้องพระคลังจะยิ่งขึ้นมากกว่าทุกวันนี้

ในเมืองใด ๆ ถ้าบ้านเมืองส่งบุรุษไปรษณีย์ออกตรวจตราเสมอมาเป็นปรกติแล้ว เงินย่อยค่าอากรที่พระเจ้าแผ่นดินจะมากขึ้น ที่บ้านเมืองเจริญก็จะง่ายขึ้น อย่างหนึ่งก็อาศัยเหตุการณ์ค้าขายกันกับประเทศอื่นโดยมาก ถ้าภาษีและค่าธรรมเนียมหนักมาก การค้าขายก็ถอยลง อาณาประชาราษฎรได้ความเดือดร้อนเป็นอันมาก เงินที่เข้าในแผ่นดินก็น้อยลง น่าที่จะเกิดโจรผู้ร้ายขึ้นต่าง ๆ ความอันนี้ถูกกันกับเมืองนี้และเมืองอื่นทั่วกันไป

เซอร์เยียมส์บรุกมิได้ส่งข่ายว่า ท่านผู้เป็นเสนาบดีในกรุง ๆ นี้ได้เข้าใจความดังนี้ อันจะส่งสัยดังนี้นี้ได้ แต่ว่าเซอร์เยียมส์บรุกเห็นความนี้ควรแก่การที่จะปรึกษาหารือกัน จึงชักมาว่าในภาษาอังกฤษมีคำปรารภมาว่า เมื่อไพร่ฟ้ามั่งคั่งบริบูรณ์ ท่านกษัตริย์ก็ยิ่งมั่งคั่งบริบูรณ์ เมื่อไพร่ฟ้ายากจน ท่านกษัตริย์ก็จะกันแต่ง เหตุดังนี้ ถ้าท่านผู้เป็นเสนาบดีปรารถนาจะให้ความสุขแผ่ไปให้ญี่ปุ่นมากในกรุงเทพ ๆ ทั้งเมืองอังกฤษ และปรารถนาจะให้จำเริญสุขสวัสดิกษัตริย์ทั้งสองฝ่าย จึงควรให้เสนาบดีทั้งสองเมืองอุตส่าห์พากเพียรจะให้การซื้อขายแก่กันยิ่งมากยิ่งง่าย อย่าให้ขัดขวางเพราะเห็นแก่ประโยชน์คนหนึ่งของคน ทั่วเพราะใส่ร้ายกันและกัน

ใครผู้ใดมิได้คบคนที่เป็นเพื่อนกัน ก็ไว้ใจในเพื่อนคบนั่นแล้วหาภัยอันตรายมิได้ และเพื่อนนั้นก็ชื่อว่าไว้ใจในเพื่อนที่ไว้ใจในตน แต่ว่าถ้าคนมาส่งสัยควรเพื่อน น่าที่จะให้เพื่อนกลับมาส่งสัยแทน จึงมีนครกล้ากันมา ทั้งต้องถ้อยคำภายนอกยังหวานหู แต่ภายในก็

กันแทนจริงอยู่กัน เป็นอย่างไรกับผู้คน กับบ้านเมืองที่เป็นอย่างนั้น แต่ว่าฝ่ายกรุงเทพพระมหานครกับเมืองอังกฤษนี้ไกลห่างกัน มิได้จะได้ใจกัน และที่ได้ใจนั้นดูได้ใจยิ่งมาก

ดังนั้นและพระเกียรติยศแห่งกษัตริย์ทั้งสองจะสูงขึ้นเป็นอันยิ่งเต็มบริบูรณ์จะเป็นใหญ่ และคนยากคนจนได้มีอาหารกิน ในทำเนียบการค้าขายนี้ ความปรารถนาอันจะเป็นประโยชน์แก่อังกฤษแต่ ๒ สิ่งเท่านั้น คือให้ยกค่าธรรมเนียมในท่าบ้านค่าปากเรือให้น้อยลงประการหนึ่ง แต่อย่าให้มีใครผูกขาดค้าสินค้า เว้นไว้แต่เจ้าของสินค้า ให้พ่อค้าไทยพ่อค้าอังกฤษขายแก่กันโดยคล่องๆ ไม่มีใครขัดขวางนั้นเป็น ๒ ประการด้วยกัน

ควรที่จะกล่าวไว้ว่า ค่าปากเรือเดี๋ยวนี้เป็นมากนัก เหตุดังนี้เรืออังกฤษที่จะเข้ามาค้าขายน้อยลง ถึงกำปั่นจะมามากเป็นหลายลำก็จะทำให้สินค้าขึ้นในกรุงช้ายิ่งมากขึ้น แต่ครั้นมาหลายลำค่าปากเรือเฉลี่ยรวมกันเข้าก็จะมากขึ้น และครั้นสินค้าเกิดมากแต่ค่าภาษีก็จะยิ่งมากเหมือนกัน ถ้าทำดังนี้ ยกค่าปากเรือจะกลับเป็นประโยชน์แก่กรุงเทพฯ เหมือนกับเมืองอังกฤษ และการที่จะซื้อขายกันก็จะเจริญขึ้นทั้งสองฝ่าย

อนึ่งครั้นว่าให้พ่อค้าอังกฤษกับพ่อค้าข้างกรุงฯ ค้าขายแก่กันด้วยคล่องง่าย มิให้ผู้ใดขัดขวางนั้น เต็มบริบูรณ์ที่อังกฤษมิได้ปรารถนาสิ่งใดอื่น เว้นไว้แต่การที่ได้ผูกขาดไว้แต่ในหนังสือที่เมื่อครั้นก่อนแต่ก่อน

ถ้าจะถามด้วยมาตราอะไรที่จะตั้งขึ้นค่าฝน ถ้าเจ้าภาษีมาพักค้างคืนไว้แล้ว พ่อค้าจะซื้อสินค้านั้นด้วยคล่องเป็นประการใดไม่ได้ ถ้าเจ้าภาษีก็ดี คนอื่นก็ดี ถือเอาความว่าค้าสินค้าได้ ถึงเพียงว่าคนอื่นแทรกตัวเข้ามิใช่คนที่จะซื้อมิใช่คนที่จะขายแล้ว ที่จะซื้อจะขายด้วยคล่องด้วยไม่ได้ อันจะทำดังนี้เป็นที่ห้ามแต่ในหนังสือสัญญานั้น ถ้าเจ้าภาษีหรือคนอื่นมิได้ถูกว่าให้ขาญาแก่ตัว ถึงมาจะที่จะทำได้ ถ้านายด่านจะขายนมขายได้แต่แห่งเดียว ยังจะว่าขายคล่องถูกต้องกับใจความในค้าสัญญานั้นก็หามิได้ เหตุดังนี้เชอร์เบียมสบรุกเห็นว่ามิใช่ข้อใหม่ ๆ เป็นข้อที่ยอมไว้แล้วในหนังสือก่อนแล้ว ถ้าได้ถือตามก็จะเป็นคุณและประโยชน์แก่พ่อค้าอังกฤษและพ่อค้าข้างกรุง ฯ ด้วยให้ซื้อให้ขายทั่วดี ถ้าจะเอาข้าวของอันเป็นสินค้ามาพักค้างให้นานมากนัก ก็ขายไม่ได้คนจึงไม่ทำ ถ้าขายได้ก็ขายแต่น้อย คนค้าจึงทำน้อยเข้า ถ้าจะทำให้ดีแก่ผู้ซื้อและผู้ขายก็ให้มีกฎหมายหลวงกำหนดค่าภาษีตามควรแก่ธรรม ครั้นใช้ค่าภาษีนั้นแล้ว ให้เจ้าของสินค้าและผู้ซื้อตกลงกันเองตามแต่จะได้ อย่าให้คนอื่นแทรกเข้ามาว่าได้จึงจะดี

ถ้าและข้างอังกฤษและกรุง ฯ คิดอ่านเห็นพร้อมกัน ตามความที่ค้าดับไว้ในร่างหนังสือสัญญาอันส่งมานี้ ก็จะเป็นคุณและประโยชน์แก่พวกอังกฤษเป็นประการใด ก็เป็นประโยชน์แต่เพียงว่า การซื้อการขายมีกำหนดเป็นแน่แล้วจึงจะค้าขึ้นมาก และประโยชน์อันนี้ได้แก่ชาวกรุง ฯ เหมือนกันกับชาวอังกฤษ

ท่านผู้เป็นมหากษัตริย์ครองราชสมบัติในกรุงเทพพระมหานคร ได้ทรงพระกรุณาตั้งพระทัยปรารภจะให้ชาวพระนครอยู่เย็นเป็นสุขทั่ว ได้ทรงโปรดปรานต่อพ่อค้าอังกฤษ และตั้งเป็นราชสัมพันธมิตรโดยดี ต่อแผ่นดินอังกฤษอันสนิทแล้ว เมื่อพระองค์ทรงพระทัยประกอบด้วยพระกรุณาหาง่างใหญ่และพระปัญญาอันแหลมคม ก็มากพระองค์จะเห็นชอบในการค้าขายแต่นี้ และยิ่งกว่านี้อีก ถ้าเป็นแต่ผู้มีวาสนาน้อย ปัญญาน้อยอันจะเป็นที่ไว้ใจดังนี้ก็หามิได้

ดังดังนั้นแล้ว เซอร์เยียมส์บรุกได้ตรึกตรองตามเห็นว่า ท่านผู้เป็นอธิบดีไทยครองแผ่นดินอังกฤษ ทรงพระทัยดีอยู่โดยดี ต่อท่านผู้เป็นกษัตริย์แห่งราชสมบัติในกรุงเทพ ฯ เป็นอันสนิท เซอร์เยียมส์บรุกจึงเห็นว่า ควรที่จะยกสินค้าอันเป็นของต้องห้ามถึง ๗ ประการ ด้วยสินค้า ๗ สิ่งนั้น ถ้าขุนนางฝ่ายกรุง ฯ จะจัดแจงอย่างไร ๆ ขุนนางอังกฤษไม่ว่าประการใด ถ้าจะให้จับภาษีสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือไม่ก็ดี จะขายหรือไม่ขาย อังกฤษไม่ว่า ถ้าจะถือว่าท่องเที่ยวค้าขายเรือเป็นที่เสียประโยชน์แก่กรุง ฯ ก็ยอมยกสินค้าให้เป็นประโยชน์แก่กรุง ฯ ฝ่ายเดียวเป็นที่แทนกันหลายเท่า

ฝ่ายข้างเปลือกข้างต่าง ต้องด้วยภาษีอันจะมาพึงว่า เมื่อใช้ภาษีแล้วจึงซื้อกันขายกันและเอาไปได้ เซอร์เยียมส์บรุกเข้าใจว่า เมื่อแรกดูความนี้ดูหมิ่นเป็นเหตุที่จะขัดได้ แต่ทว่าเซอร์เยียมส์บรุกยังเห็นว่า ถ้าเจ้าคุณเจ้าพระยาพระคลังกับเสนาบดีทั้งหลาย ได้พิจารณาตรึกตรอง

ต่างๆ แล้ว ก็จะทราบว่าการค้าขายจะมีประโยชน์มาก เงินภาษีอากรจะเข้าคลังหลวงจะมากขึ้น และอาหารกินในเมืองจะบริบูรณ์ขึ้นมาก

คนในกรุงเทพฯ เป็นที่เกิดผลตกบริบูรณ์มาก ผู้คนก็มาก ถ้าเอาข้าวเปลือกข้าวสารขายเอาไปจากเมืองเป็นมากๆ คนทั้งหลายทั้งปวงก็จะขวนขวายทำนาให้เกิดผลข้าวให้ยิ่งมาก ครั้นข้าวมีมากแล้ว ราคาแกลบข้าวบ้านพลเรือนก็จะถูกลงบ้างเป็นแน่ คนจนจะได้ซื้อง่ายๆ ไม่ขัดสนเลย บัดนี้ถึงคนหลวงและบริบูรณ์มาก คนปลูกใจอยากทำไร่นาก็มีแต่น้อย ด้วยว่าเมื่อทำแล้วจะเอาข้าวขึ้นทำอะไรเขาไม่รู้ จะขายไปเมืองอื่นเอาเงินเป็นกำไรก็ไม่ได้ ห้ามเสียแล้ว

ถ้าเอาข้าวเป็นภาษีหางจะดีกว่า ค่าภาษีรถปกันจะเป็นอันงามและเมื่อจะบรรทุกเรือกำปั่นไม่ต้องเก็บภาษีเรือ และผู้ซื้อผู้ขายจะได้ซื้อขายกันด้วยคล่องไม่มีใครขัด

ถ้าค้าขายเจริญประการที่ยอมให้ได้แก่กรุงเทพฯ ดังนี้ค่าปากเรือและค่าภาษีต่างๆ จะเป็นเงินเข้าคลังหลวงเป็นมาก และเป็นที่ก็หมดเป็นแน่ ถ้าเอาไว้แต่ บืน ลูกบืน ดินบืนเท่านั้น แล้วให้เจ้าภาษีถือและพิกัดค่านหมอนทุกวันนี้ ไม่เป็นที่ผิดหนังสือสัญญาที่แต่งไว้ในปี ๑๒๖๘ หรือ การมีเป็นเหตุที่จะขัดได้ แต่ว่าที่นี่ยกไว้อย่าให้เป็นที่เคืองกันเลย ด้วยว่าเขาอุตส่าห์เรียมตัวบรรทุกจะใคร่ค้าขาย ให้เจ้าพระยาพระคลังทราบเป็นแน่ว่า เมื่อเขาเรียมตัวบรรทุกเข้ามาปรึกษาหารือกันดังนี้ มิได้ประมาทที่จะเอาความซึ่งใดอันมิชอบ

แก่เสนามีในกรุงเทพ ฯ เป็นที่เคืองใจกัน เอาความนั้นมาว่าหามิได้ มีแต่จะขอให้เข้าคุณเพิ่มพูนมาในประโยชน์ที่จะเกิดแต่ค่าธรรมเนียมนี้ต่อไปภายหน้า แล้วเอาเหตุการณ์ทุกสิ่งกราบทูลแก่พระมหากษัตริย์กรุงเทพ ฯ จะได้ทรงพระปัญญาอันประเสริฐรู้ตรัสให้ทราบ

อนึ่ง อันจะกำหนดค่าภาษีแห่งสินค้าต่าง ๆ ด้วยการนั้น หนังสือที่ธรรมเนียมกับเมธระเบอร์นี้ได้ว่า ถ้าขุนนางฝ่ายกรุงเทพ ฯ คาดค่าภาษีมากเท่าใดตามแต่ที่มรอบกี่ทำได้ดังใจไม่มีห้าม แต่ทว่าถ้าพ่อค้าคาดค่าภาษีในสินค้าที่เกิดในกรุงเทพ ฯ ให้แรงนักเกินเหตุ ก็เป็นที่ทำแคลงน้ำใจเป็นปรากฏว่า หวังจะให้การค้าขายกันกับคนอังกฤษเสีย และเมืองทั้งสองจะให้ขาดจากกัน ถ้ากำหนดค่าภาษีเป็นแน่ในกำธรรมเนียมใหม่ได้กำหนดไว้แล้ว ที่พ่อค้าจะทุ่มเถียงกันไม่ได้ ตัดเหตุที่จะวิวาทกันให้สูญสิ้นที่เดียวจะคล่องง่ายดี

เซอร์เยียมบ์บรุกเห็นว่า มิตรไมตรีที่ทำเริญมาหานานแล้ว ยังจะทำเริญยั่งยืนยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน

ฝ่ายอังกฤษที่ครองเมืองอินเดียได้ทำหนังสือสัญญากับกรุงอังวะว่าอันพวกพม่าจะมาประทุษร้ายต่อกรุงเทพ ฯ ก็หามิได้ และเป็น ๒๔ ปีมาแล้วก็สงบดี ฝ่ายเมืองมลายูเกิดจลาจลวุ่นวายอยู่ทุกวันนี้ ก็ยังไม่มิให้เป็นอันตรายแก่เมืองไทย แต่ขุนนางฝ่ายอังกฤษเห็นแก่ค่าธรรมเนียมได้บังคับบัญชาในเมืองเหล่านั้นเป็นประการใดเลย อนึ่ง คิดค้ายกันด้วยการค้าขายกันนี้ เป็นเหตุที่จะให้ไปมาซื้อขายกันยิ่งมากยิ่งดี

ให้ประโยชน์ยิ่งมากแก่เมืองทั้งสองเมือง อันชุนนางอังกฤษจะถือมานะหวังจะให้เมืองตนเป็นใหญ่แต่ท่านเดียวก็หามิได้ แต่ว่าถึงใจเหมือนเป็นเพื่อนสนิทจะไม่ปิดซ่อนสิ่งใด ถึงใจความแก่ไมตรีเป็นอันดี เห็นประโยชน์ข้างไหนมาชักชวนให้เข้าส่วนประโยชน์ด้วยกัน ในหนังสือทูตอังกฤษใหญ่ทั้งสองครองอนุญาตตั้งสัญญากัน สิ่งใดที่จะเป็นประโยชน์แก่เมืองอังกฤษก็เป็นประโยชน์แก่กรุงเทพ ฯ เหมือนกัน จะแยกกันไม่ได้ ถ้าบุคคลผู้ใดเป็นข้าอังกฤษก็ดี ข้ากรุงเทพ ฯ ก็ดี ได้ปรารถนาให้ความสุขจำเริญไพแก่เมืองของตน ผู้นั้นคงปรารถนาให้ความสุขจำเริญไพแก่เมืองทั้งสองฝ่ายเหมือนกัน

เซอร์เยียมส์บรุกขอกล่าวไว้ดังนี้ ทั้งจะให้ท่านผู้เป็นเสนาบดี ณ กรุงเทพ ฯ เข้าใจประจักษ์ว่า เสนาบดีข้างอังกฤษจะใคร่ทำการแต่ด้วยดัดยี่เป็นสุจริตธรรมอันยิ่งยืน แล้วเซอร์เยียมส์บรุกยังไว้ใจว่าความเสนาบดีได้พิจารณาดูความที่กล่าวมาแล้ว จะเอาไปกราบทูลท่านผู้เป็นมหากษัตริย์กรุงเทพ ฯ จะได้ทรงพระดำริ

เรื่องความว่าหมดการซื้อขายแก่กันเป็นหลายข้อกล่าวด้วยกัน ที่เซอร์เยียมส์บรุกส่งมายังเจ้าคุณเจ้าพระยาพระคลังจะได้คิดพิจารณา

ร่างสัญญาพิกัดสินค้า

ทั้งแต่แรกตั้งพระราชไมตรีกับกันมาเป็นที่ครองเมืองอันเดียวฝ่ายหนึ่ง และพระมหากษัตริย์ครองกรุงเทพ ฯ ฝ่ายหนึ่ง ก็ได้รักษาทางพระราช-

ไมตรีสืบกันลงมา และครั้นในจุลศักราช ๑๑๔๓ คริสต์ศักราช ๑๗๒๖ ได้คิดอ่านกันทำหนังสือกำหนดว่าด้วยค่าปากเรือและการค้าขายกัน หนังสือนั้นสำเร็จในเดือนซันพุเอรี ๑๗ ค่ำ ปี ๑๗๒๗ นับแต่ครั้งนั้นลงมา เหตุการณ์บ้านเมืองผิดกันกับการแต่ก่อนหลายสิ่ง ไม่เหมือนแต่ก่อนแล้ว ครั้นเหตุดังนั้นแล้ว ท่านผู้เป็นใหญ่ครองเมืองเครตบริตัน เมืองอิรฉนด์ และเมืองฮันดูสถานฝ่ายหนึ่ง กับท่านผู้ดำรงแผ่นดินกรุงเทพ ฯ ฝ่ายหนึ่ง จึงปลงพระทัยพร้อมกันปรารภจะแต่งคำสัญญาใหม่ กำหนดว่าด้วยทางค้าขายกัน หวังจะให้ไปมาซื้อขายในเมืองทั้งสองยิ่งมากยิ่งคล่อง มีประโยชน์ยิ่งมากทั้งสองฝ่าย แล้วคำสัญญาใหม่จะเป็นที่แทนคำสัญญาเก่าก่อนที่ว่าด้วยการค้าขาย แล้วให้คำใหม่นี้ติดเนื่องกันเข้าที่ปลายหนังสือสัญญาปลูกพระราชไมตรีกับกษัตริย์ทั้งสองพระองค์อันที่พึงทำสำเร็จแล้วด้วยดี

ข้อ ๑ ฝิ่นเป็นของต้องห้ามมิให้ซื้อขายเลยในแว่นแคว้นกรุงเทพ ฯ ถ้าใครเอาฝิ่นมา จับได้ให้ริบฝิ่นนั้นเป็นของหลวง และผู้เอามาไหมเสียเป็นเงินเหรียญร้อยแผ่น ถ้ามิได้ใช้เงินให้เอาตัวจำไว้กำหนด ๖ เดือน

ข้อ ๒ สินค้าทั้งเจ็ดสิ่งนี้ คือ น้ำมัน ๑ ปืน ลูกปืน และดินปืนรวมไว้เป็น ๑ เหล็ก ๑ กะทะเหล็ก ๑ เหล็กกล้า ๑ สุรา ๑ ไม้สัก ๑ เป็น ๗ ประการด้วยกัน ทั้งเจ็ดสิ่งนี้ยอมให้ไว้แก่กรุงเทพ ฯ ฝ่ายเดียว จะคิดพิกัดค่าภาษีไม่พิกัดตามแต่จะเห็นชอบในกรุงเทพ ฯ เรือและ

กำปั่นลำใดที่ใช้ของอังกฤษ จะเอาของเหล่านี้บรรทุกเข้ามาขายหรือจะบรรทุกเอาไปก็มิได้ห้ามเลย เว้นไว้แต่มีบัตรหมายของขุนนางไทยอันเป็นเจ้าพนักงานยอมให้จึงจะทำได้

ข้อ ๓ ข้าวสารก็ดี ข้าวเปลือกก็ดี และของอื่นทั้งปวงที่เป็นสินค้าอย่าให้ต้องเสียค่าภาษี เว้นไว้แต่ตามที่กำหนดไว้ในคำสัญญาใบนี้

ข้อ ๔ เว้นไว้แต่สินค้า ๗ ประการ ที่ยอมให้ไว้แก่กรุงเทพ ฯ ฝ่ายเดียว คนใต้บังคับอังกฤษก็ดี คนใต้บังคับแห่งกรุงเทพ ฯ ก็ดี จะซื้อจะขายกันในกรุงบางกอกก็ดี ในเมืองอื่นอันมีท่าจอดก็ดี จะทำได้คล่องมิให้ขัดข้องประการใด เมื่อว่าดังนี้เข้าใจว่าเว้นแต่ค่าภาษีที่กำหนดไว้แล้ว เจ้าภาษีจะมาพิกัดคาดค่ามิได้ จะตั้งภาษีสินค้าว่าเป็นของขายไปนอก เป็นของเข้ามาแต่นอกมาขายนี้มิได้ ผู้ใดอื่น เว้นแต่ผู้ซื้อผู้ขายจะแทรกตัวเข้ามาขัดขวางมิให้ซื้อขายกันคล่องง่ายอย่าให้ทำได้

ข้อ ๕ ค่าภาษีในน้ำตาลทรายขาว บัดนี้เป็นหาบละ ๒ ตำลึง คำสัญญานี้จะได้ว่าให้แปลกเปลี่ยนกันก็หามิได้ ด้วยสินค้าที่เขียนลำดับกันไว้ข้างหน้านี้ก็เหมือนกัน แต่สินค้าอื่นอันมิได้คิดเป็นแทนภาษีที่ใช้ในของเข้ามา และของที่เอาไปข้างนอกจดลงที่นี่ ให้ถือว่าหามีค่าภาษีไม่เลย

ข้าวสารนึ่งให้เป็นภาษี	หาบละ๘สิ่ง	คิดเป็นแทน
น้ำตาลทรายขาว	หาบละ ๒ สลึง	
ครั่ง	หาบละ ๒ สลึง	
เขาสัตว์	หาบละ๘สิ่ง	
น้ำตาลทรายแดง	หาบละสลึง	
เกลือเกวียนละ	๒ บาท	
ไม้ฝาง	หาบละเฟื้อง	

ภาษีที่ใช้ในของเข้ามาและของที่เอาไปข้างนอก

ข้อ ๖ ถ้าทำบัญชีอังกฤษบรรทุกของมาขาย บรรทุกของไปขายข้างนอก หรือบรรทุกของเข้ามาส่งบรรทุกออกไปด้วย ต้องใช้ค่าปากเรือวาละ ๕๐๐ บาท ถ้านับคิดเป็น ๗๕ ฟองอังกฤษ เมื่อจะวัดปากเรือให้วัดบนดาดฟ้าชั้นบนก็ได้ ชั้น ๒ ก็ได้ ให้วัดตามที่กว้างมาก ค่าปากเรือส่งนี้ให้คิดเอาแทนภาษีของเข้าออก ค่าท่าจอด ค่าร่องน้ำค่าร์พัดกรมกำบังท่าใช้ค่าปากเรือส่งนี้แต่ ถึงจะขนของขึ้นที่ ๒ แห่ง หรือจะบรรทุกของที่ ๒ แห่ง ๓ แห่งในแดนแคว้นกรุงเทพ ฯ มิต้องใช้อะไรอีกในเกยวนนี้

อนึ่ง ถ้าทำบัญชีอังกฤษต่ำใดจะเข้ามาในแดนกรุงเทพ ฯ ประการใดแต่จะซ่อมแปลงเรือที่เสีย หรือจะซื้อเสบียงอาหาร หรือจะใคร่ถามข่าวรู้ราคาสินค้าเท่านี้ก็ยอม อย่าให้เสียค่าปากหรือเสียยังมีเหตุอันข้อเดียวน้อย จะคิดอ่านกันต่อภายหลังได้

ขดหมายเหตุถวายร่างหนังสือตอบเซอร์เซมสัมรุก

วันอาทิตย์ เดือน ๑๐ ขึ้น ๘ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๓๒ ปีจอ ไทศก เพลาบ่าย ๒ โมง เศษครึ่งออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาธิบดี ถวายร่างหนังสือตอบเซอร์เซมสัมรุกฉบับที่ ๒ ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ทรงศรีโปรดเกล้า ฯ ให้พระภาษาเป็นผู้อ่านทูลเกล้า ฯ ถวายฟังข้อความ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตกแทรกลงบ้าง ลงกาเสียบ้างแล้ว ให้เอาร่างหนังสือไปส่งให้คืนโดยวรรคาด ๆ จะได้ให้ขึ้นกระดาษไปส่งเซอร์เซมสัมรุก

อนึ่ง พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงศักดิ์ธนิต ถวายถวายกรมหมอ พระยาพิพัฒน์โกษา พระยาจุฬาราชมนตรี เอาร่างหนังสือตอบเซอร์เซมสัมรุก ฉบับที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา พระยาจุฬาราชมนตรีอ่านทูลเกล้า ฯ ถวายฟังข้อความ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตกแทรกลงกาเสียบ้างแล้ว ให้เอาร่างหนังสือนี้ไปส่งให้คืนโดยวรรคาด ๆ จะได้ให้ขึ้นกระดาษไปส่งให้เซอร์เซมสัมรุก

ในทันใดนั้น หมอบรัดเลแปลคำไทยเป็นคำอังกฤษแล้ว ให้นายพานิชเขียนฉบับที่ ๓ ที่ ๔ นายไยเสฟเขียนฉบับที่ ๕ ที่ ๖ เป็นอักษรอังกฤษขึ้นกระดาษตัดดีแล้ว ได้ให้ไยเสฟฝรั่งกับหมื่นพิพิธอักษรนายเวรกรมท่าขวา ไยเสฟฝรั่งดูอักษรอังกฤษ หมื่นพิพิธอักษรอ่านฉบับไทยไปจนจบ ครั้นจบแล้วได้ถามไยเสฟฝรั่งว่า เนื้อความถูกต้องกันฉบับไทยแล้วหรือ ไยเสฟฝรั่งว่าถูกต้องดีแล้ว ๆ ได้ให้

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์, พูดกระหม่อมพระ, เสมียนนิม ทานตอบทั้งฉบับอีก ก่อว่าถูกต้องไม่ผิดดีแล้ว ๆ ไปแล้วฝรั่งเอาอักษรอังกฤษพิมพ์มีกปิดตราบัวผันประจำผนึกกำกับมันอักษรไทยเข้าถุงด้วนเหมือนมีสายรูดปากถุง มีตราประจำครั่งประจำสายรูดแล้ว ใส่หานกาใหญ่ทองปากประดับพลอย ให้หมื่นพิพิธอักษรนายเวรกรมท่าถือไปหน้า หมื่นราชามาตย์ หมื่นทิพเสนา นายจ่าเรศไปให้เซอร์เฮมส์บรุกที่ศึกหน้าวัดประยูรวงศ์อาคารที่เซอร์เฮมส์บรุกอยู่

หนังสือเจ้าพระยาพระคลัง
ตอบหนังสือฉบับที่ ๑ ของเซอร์เฮมส์บรุก

หนังสือ เจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม ให้มายังเซอร์เฮมส์บรุก ด้วยเซอร์เฮมส์บรุกทำหนังสือมาให้เรา ๔ ฉบับ เป็นอักษรไทย มีตราประจำมาด้วย และมีอักษรฝรั่งกำกับ เราพิเคราะห์ดูใจความหาแจ่มแจ้งถูกต้องตามท่านองหนังสือไทยไม่ ว่าความข้างต้นกลับหน้าเป็นหลัง ๆ เป็นหน้า เป็นท้ายของหนังสืออังกฤษซึ่งเคยมีมาถึงเราแต่ก่อน ๆ นั้น ครั้นจะให้พระยาพิพัฒน์โกษาไปถามด้วยข้อที่ยังสงสัย เซอร์เฮมส์บรุกว่าหนังสือไทยนั้นทำไปชะแจ้งอยู่แล้ว อย่าให้มาถามเลย เราจึงเก็บเอาความในหนังสือของเซอร์เฮมส์บรุกที่เข้าใจบ้าง ทำเป็นหนังสือมาให้เซอร์เฮมส์บรุก ใจความในหนังสือของเซอร์เฮมส์บรุกฉบับที่ ๑ นั้นว่า

เซอร์เซมต้บรุกเป็นราชทูตถือรับสั่งพระมหากษัตริย์เจ้าเมืองอังกฤษเข้ามา ว่าท่านเจ้าเมืองอังกฤษมีจิตผูกพันชอบพระไมตรีเป็นอันมาก หวังจะให้ความสุขแห่งเมืองทั้งสองจำเริญขึ้นด้วยการค้าขายไมตรี และจะได้ส่งโดยกาลีไปมาหาสู่ค้าขายเป็นนิตยกาล ครั้งเอาแต่ประโยชน์ฝ่ายเดียวก็หาจำเริญไม่ เซอร์เซมต้บรุกเข้ามาอาศัยในกรุงพระมหานครศรีอยุธยาดังนี้ เซอร์เซมต้บรุกนับถือเจ้ากรุงอังกฤษฉันใด จะให้นับถือในพระมหากษัตริย์กรุงพระมหานครศรีอยุธยาคุณเดียวกัน เซอร์เซมต้บรุกก็เชื่อใจว่า เราจะได้พิจารณาหารือกันด้วยดี ปราศจากเหตุอย่าให้เคืองใจได้ การที่เป็นคุณเป็นประโยชน์ฝ่ายเมืองอังกฤษก็เป็นคุณเป็นประโยชน์ฝ่ายเมืองไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะแปลกกันก็หามิได้ แต่ว่านับได้ ๒๔ ปีมานี้ ถึงมีต้นหนังสือบัตรใช้แต่ก็มีเป็นอันครองเมืองอินเดีย เข้ามาแต่งหนังสือสัญญาเป็นราชไมตรีกัน คุณและประโยชน์อันเกิดแต่ก่อนก็ปรากฏอยู่แล้วทั้งสองฝ่าย เซอร์เซมต้บรุกว่า การที่จะปรึกษาราชการงานครั้งนี้ ให้สองสมุหพระเกียรติยศแห่งพระมหากษัตริย์ผู้ครองเมืองไทยทั้งผู้ครองเมืองอังกฤษ และซึ่งเซอร์เซมต้บรุกว่าเป็นราชทูตเข้ามาครั้งนี้ จะจัดแจงปรึกษาหารือกับเจ้าพนักงานปลัดกรุงพระมหานครศรีอยุธยา ทำนุบำรุงทางพระราชไมตรีกรุงพระมหานครศรีอยุธยากับเมืองอังกฤษให้สนิทยิ่งขึ้นไปกว่าครั้งก่อนมีต้นหนังสือบัตรนี้เข้ามาทำหนังสือสัญญา เมื่อศักราช ๑๗๒๒ ปี เซอร์เซมต้บรุกมิได้คิดที่จะให้เป็นประโยชน์แต่ฝ่ายเดียวหามิได้

คิดแต่จะให้มีความเจริญ ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินทั้งสองพระนครจะได้อยู่เย็นเป็นสุขให้เหมือนกันทั้งสองฝ่าย ถ้าเซอร์เซมสับรุกคำโต้ตอบมาเราผู้เป็นเสนาบดีก็มีความยินดี ควรจะสรรเสริญว่าเซอร์เซมสับรุกเป็นผู้มีสติปัญญารอบคอบ พูดจาอยู่ในยุติธรรม อุปมาเหมือนตราชูทุกสิ่งเที่ยง ไม่รู้เอียงโคลงไปข้างฝ่ายเขาฝ่ายเรา จะได้เจริญสุขภายในยศ ปรากฏชื่อเสียงไปชั่วกัลปาวสาน หนังสือมาถึงใจของเราให้มา ณ วันพุธ เดือน ๑๐ ขึ้น ๓๒ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๐๒ ปีจอ นักษัตรไทศก

หนังสือเจ้าพระยาพระคลัง
ตอบตอบหมายฉบับที่ ๒ ของเซอร์เซมสับรุก

หนังสือ เจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม ให้มายังเซอร์เซมสับรุก ด้วยในหนังสือฉบับที่ ๒ ของเซอร์เซมสับรุก เราพิเคราะห์ดูก็ไม่สู้เข้าใจแน่แน่นัก ซึ่งเซอร์เซมสับรุกว่าได้กล่าวไว้แล้วว่า ถ้าเห็นแก่การรักษาเขตแดนกันก็ดี และการซื้อขายกันก็ดี สิ่งใด ๆ ที่เป็นคุณเป็นประโยชน์ฝ่ายข้างหนึ่ง สิ่งนั้นก็เป็นคุณและประโยชน์พร้อมกันทั้งสองฝ่าย จะแตกกันแปดกันก็หามิได้ แล้วเซอร์เซมสับรุกว่า เมื่อครั้งกรุงเก่ากับอังกฤษตั้งปเสร็จกันแล้ว เขตแดนหน้าต่อเขตแดนกรุงพระมหานครศรีอยุธยาเกรงจะเกิดวิวาทกัน ก็มีผู้ครองอินเดียจึงให้กะบิตันทันตรีบารมี

เข้ามาทำหนังสือสัญญา เพื่อมิให้วิวาทขุ่นเคืองกันด้วยพันธุดแดน
จำเดิมแต่นั้นมา พวกไทยจึงได้รู้ว่าพวกอังกฤษที่อยู่แดนประเทศเป็น
อันสมควรด้วยไมตรี มิได้ป้องร้ายเหมือนพม่า เมื่อแต่ก่อน
พม่าเคยยกด่องเข้ามาชิงชัยกัน ตราบหลังนี้สิ้นเวร ความชั่ง
เชอร์เซมลับรุกว่า เมื่อการศึกพม่าสิ้นเสร็จกันแล้ว เขตแดนแผ่
มาต่อเขตแดนกรุง ฯ เกรงจะเกิดวิวาทกัน ก็มีผู้ครองอินเดียจึง
ให้กะปิตันหันตรีบารนีเข้ามาทำหนังสือสัญญา เพื่อจะมิให้วิวาทกัน
ด้วยเขตแดนนั้น ความชั่นหาเป็นอย่างเชอร์เซมลับรุกว่าไม่ เมื่อเจ้า
เมืองมังกล่าให้กะปิตันหันตรีบารนีเข้ามาทำหนังสือสัญญานั้น อังกฤษ
ว่าสิ่งทำศึกกับพม่าอยู่ ยังหาแล้วกันไม่ พวกรามัญที่อยู่
ณ กรุงเทพ ฯ จึงเรียนท่านเซมาบตี ให้กราบบังคมทูลแด่พระบาท-
สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ขอยกกองทัพออกไปกวาดต้อนครอบครัว
แต่บรรดาญาติพี่น้องเข้ามาไว้ที่กรุง ฯ ให้สิ้น จึงโปรดเกล้า ฯ ให้
เจ้าพระยามหาโยธาธรรมราชคุมกองทัพรามัญยกออกไป ก็ได้
ครอบครัวรามัญเข้ามาบ้าง กองทัพยังตั้งอยู่ที่แม่กษัตริย์ เรา
เห็นว่าการครั้งนี้อังกฤษติดหน้าระวังหลังพะว้าพะวังอยู่ เจ้าเมือง
มังกล่าจึงให้กะปิตันหันตรีบารนีเข้ามา ว่าเจ้ากรุงอังกฤษให้เจ้าเมือง
มังกล่าแต่งให้เป็นทูตเข้ามาขอทำหนังสือสัญญาเป็นไมตรีกับกรุง ฯ
พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริเห็นควรจะเป็นทาง
พระราชไมตรีกับเจ้ากรุงอังกฤษ จึงโปรดเกล้า ฯ ตั้งเสมาบดีให้ทำ
กองทัพรามัญกลับเข้ามา ณ กรุง ฯ ซึ่งเชอร์เซมลับรุกว่าต้องพระบรม

เป็นทางพระราชไมตรีกัน ไม่ต้องระวังข้าศึกศัตรูมา เราก็เหมือน
เป็นไมตรีกันมั่นแล้ว ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินก็ได้อยู่เย็นเป็นสุข ทุกวันนี้
ไทยกับอังกฤษเป็นไมตรีกัน ไม่ต้องรวังรักษาเขตแดนเหมือนอยู่
ใกล้กับพม่าข้าศึกอย่างแต่ก่อน และช่วยความสนุกรบเข่นฆ่าล้างผลาญ
ความเมืองแลทนายุ เมื่อเกิดการกบฏโกลาหลที่เมืองไทร อังกฤษ
ก็ได้ป้องกันไว้มิให้เกิดภัยต่อกรุง ฯ ได้นั้น ความข้อนี้ครั้งศักราช ๑๒๒๖ ปี เจ้าพระยานครศรีธรรมราชลงไปจัดกองทัพที่
เมืองไทร จะยกไปตีเมืองต่างๆ ครั้งนั้นกะปิตันหันตรีบารันจะ
เข้ามาทำหนังสือสัญญา ยังอยู่ที่เมืองเกาะหมาก เจ้าเมืองเกาะหมาก
จึงได้ให้กะปิตันหันตรีบารันเข้ามาหาเจ้าพระยานครศรีธรรมราชที่เมือง
ไทร ขอห้ามกองทัพมิให้ยกผ่านเมืองเกาะหมากลงไป ว่าพวก
ลูกค้า แขก จีน ที่เมืองเกาะหมากจะหากันตื่นตกใจ เจ้าพระยานคร
ศรีธรรมราชก็งดกองทัพได้ หาได้ยกกองทัพลงไปตีเมืองต่างๆไม่
แล้วเจ้าพระยานครศรีธรรมราชก็ปล่อยกะปิตันหันตรีบารันกลับเข้ามาทำ
หนังสือสัญญาที่กรุง ฯ แล้วกะปิตันหันตรีบารันขอพวกครัวรามัญ
มะริด ทวาย ตะนาว เป็นคนชายหญิงใหญ่น้อย ๑,๔๓๑ คน
กับเมืองแประซึ่งเป็นเมืองขึ้นกรุง ฯ ได้ถวายคอกไม้ทองเงิน ๒ ครั้ง
แล้ว ก็เอาไปขึ้นกับเมืองเกาะหมากด้วย ให้เชอร์เวมดับรุกระดีก
ดูบ้าง หรือจะหารู้ความอันนี้ไม่ และกะปิตันหันตรีบารันได้ทำ
หนังสือสัญญาว่าด้วยการบ้านเมือง ๑๔ ข้อ การค้าขาย ๖ ข้อ ใน
หนังสือสัญญาข้อ ๑๑ นั้น ว่าด้วยความเมืองไทร มิให้พวกพ้องของ

พระยาไทรเข้ามารบกวนเมืองไทร เมื่อจุลศักราช ๑๑๙๐ มีเกาะ
ตรีศก พวกพี่น้องพระยาไทรยกมารบเมืองไทรครั้งหนึ่ง เมื่อ
จุลศักราช ๑๒๐๐ มีจอสัมฤทธิศก พี่น้องพระยาไทรก็ยกมารบเมือง
ไทรบุรีอีกครั้งหนึ่ง เจ้าเมืองเกาะหมากได้ให้มาช่วยเจ้าพระยานคร-
ศรีธรรมราช เอากำปั่นมาปิดปากน้ำเมืองไทรทั้งสองครั้ง เรือโต้ม
หนึ่งตีออไปถึงเข้าเมืองเกาะหมาก ชอบใจเจ้าเมืองเกาะหมากเป็น
อันมาก เซอร์เรมดับรุกยกเอาคำขอนั้นว่า เหมือนราชการตีมเตี่ย
หรือ เราก็ไม่ลืมคุณซึ่งได้เป็นทางไมตรีกับเจ้าอังกฤษ ผู้เป็น
ชิบไตยในชาติอังกฤษ และเซอร์เรมดับรุกเห็นว่า การอันจะเป็น
ประโยชน์เมืองไทย ก็เป็นประโยชน์แก่เมืองอังกฤษด้วยเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกัน ถ้าจะแยกกันให้แปลกกันก็เป็นไมตี กลับเป็นร้ายไป
ฝ่ายอังกฤษก็เป็นเมืองใหญ่ แต่มิได้ปรารถนาสิ่งใด ๆ เว้นแต่ความ
แก่ทางชอบด้วยกันทั้งสองฝ่าย เสมาบดีจะมาห้ามได้หรือ แม้ว่าเรา
ประกอบไปด้วยใจอารักที่ชอบธรรม จึงมิได้กลัวสิ่งใด แจ้งอยู่กับใจ
เซอร์เรมดับรุกแจ้งนั้น ซึ่งเซอร์เรมดับรุกพูดดังนี้ถูกต้องตามประเพณี
เหมือนเซอร์เรมดับรุกเป็นคนมีสติปัญญาวาจาก็เยือนหวาน ดังกับคำ
เขาเล่าลือมาว่า เซอร์เรมดับรุกคะเนราสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ตัดขาดจริง
มิได้เจือด้วยมายาและอุบายจนอาแต่ประโยชน์ฝ่ายเดียว ซึ่งจะคิด
ให้สองพระนครจำเริญทางไมตรีให้ยิ่งขึ้นนั้นนั้น เสมาบดีจะห้ามปราม
ด้วยเหตุอันใด ถ้าการทำได้ด้วยกันทั้งสองฝ่ายก็เป็นประโยชน์ด้วยกัน
ถ้าทำได้แต่ฝ่ายเดียว ฝ่ายข้างหนึ่งใช่นิ่งอยู่ทำมิได้ ก็ไม่เป็น

ประโยชน์ สมด้วยคำเซอร์เฮมสับรุกว่าถ้าแยกกันแปดกัน ความดี
ก็กลับเป็นร้ายไป ข้อซึ่งเซอร์เฮมสับรุกว่าด้วยหนังสือสัญญา ที่ว่า
ด้วยการซื้อการขายแก่กันนั้น จะใคร่ให้ท่านผู้มาปรึกษาพิจารณา
ตริตรองดู จะทำให้กรุงพระมหานครศรีอยุธยาเป็นไมตรีสนิทกับ
เจ้ากรุงอังกฤษ อันมีพาหนะมาก อาศัยแต่ที่ชอบธรรม จะได้ค้าเรือ
สุขสดวกปราศจากภัยเป็นเนืองนิตย์ ความข้อนี้เราคิดเห็นว่า ธรรมดา
เมืองใหญ่ทั้งสอง จะได้ทำหนังสือสัญญาในทางพระราชไมตรีให้สนิท
และการซื้อการขายแก่กัน จะได้รักใคร่ชอบพอรักษาซื่อตรงต่อกันทั้งสอง
ฝ่ายอย่างเดียว อันจะได้ด้วยชู่ชมวนน้ำใจกันนั้นหาได้ไม่ ซึ่งว่าเจ้ากรุง
อังกฤษมีพาหนะมากนั้น พาหนะในภาษาไทยเรียกว่ายุดยานคานหาม
รถรักอัศดร ถ้ามีแปดหนังสือองกฤษออกเป็นคำไทยจะเข้าใจว่า
เป็นสุบก้ำบั้นหรือ อันมีกำบั้นรบกำบั้นไฟเป็นอันมากนั้น นานา
ประเทศทั้งปวง ก็ยอมสรรเสริญว่าเป็นที่เกรงขามสง่างามอยู่ในท้อง
ทะเลฉกุ อุปมาเหมือนปราการ จะได้บริโภคสมังสะกษตารเลี้ยงไพร่พลนั้น
เป็นอันยาก ซึ่งเซอร์เฮมสับรุกว่า เมื่อเกิดการศึกสงครามที่เมืองพม่า
พวกฮุนนางองกฤษเป็นภารธุระมาก เหตุดังนั้นนับแต่ครั้งศักราช
๑๗๔๐ ปี เมื่อบังเกิดเหตุผิดคำสัญญาประการใด พวกฮุนนาง
องกฤษมิได้มาเรียนท่านเสนามาตย์ในกรุงพระมหานครศรีอยุธยานั้น ซึ่ง
เซอร์เฮมสับรุกว่าฝ่ายไทยทำผิดคำสัญญานั้น จะเป็นความอันใด จะ
เป็นด้วยความจนเรือพูกัด เมื่อจุลศักราช ๑๒๐๑ ปีกุนเอกศก กอง
ตระเวนจับจนเรือพูกัดได้ลำหนึ่ง เมื่อจุลศักราช ๑๒๐๗ ปีมะเมียฉศก

กองตระเวนก็จับได้อีกตำหนึ่ง พวกจีนเรือพ่อค้าเหล่านี้มาทุกปี เข้ามาเที่ยวซื้อแลขายทั้งแดนเกาะชาย จนริมปากน้ำเจ้าพระยา นัดหมายกันกับจีนคนข้างในบ้านในเมืองเราให้ออกไปซื้อขายกัน ไม่เข้าซื้อขายในบ้านในเมือง แต่เที่ยวกระทำหยาบช้าต่างๆ พวกจีนเอาฝิ่นเข้ามาขายมากทางบกก็มี ทางน้ำก็มี จะห้ามปรามอย่างไรๆ ก็ไม่ฟัง จับได้กระทำโทษจำไว้ เมียนเอยก็มี ฆ่าเสียก็มี ส่งราชบาดรจนฉิบหายด้วยทรัพย์สิ่งอันก็ไม่เข็ดหลาบ เถิงอยู่ที่เมืองจีนบ้านเมืองเดิมของตัวก็นิยมกันสูบฝิ่น พากันยากจนไม่เป็นอันซื้ออันขาย เกิดโจรผู้ร้ายชุกชุมจนบ้านเมืองจะล่มจมเสียด้วยฝิ่นแล้ว จนทะเข้ามาอยู่ในพระบรมโพธิสมภารถึงสองครั้งสองคราว ก็กระทำดังนั้น ชักชวนคนเหล่าอื่นภาษาอื่นและคนไทยให้สูบฝิ่น ถ้าบ้านใดเมืองใดพากันสูบฝิ่นมากแล้วก็ไม่จำเริญกับบ้านนั้นเมืองนั้นเลย พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ ทรงเกลียดชังคนสูบฝิ่นนัก เจ้านายและข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยช่วยกันระวังรักษา จะมิให้คนไทยและคนในบ้านในเมืองสูบฝิ่นได้ ให้เหมือนอย่างแต่ก่อน ไม่มีผู้ใดสูบฝิ่นเลยแต่สักคนหนึ่ง คือนักหนา บรรดาจีนเป็นข้าแผ่นดินพระเจ้ากรุงประเทศไปเที่ยวทำมาหากินอยู่ในบ้านในเมืองใด ก็เป็นอย่างเป็นโพ้นบ้านพ้นเมืองๆ นั้น ได้ทรัพย์สิ่งอันแล้วก็กลับไปบ้านเมืองของตัว จนคนชั่วพวกนี้ค้าขายไม่สุจริต คิดแต่จะหาผลประโยชน์ใส่ตัว จะให้เมืองเป็นไมตรีร้างฉาน เหมือนจะเลี้ยงเสือดายให้ขบกัน จึงเรือพ่อค้าซึ่งจับไว้ได้ครั้งก่อนนั้นไว้ ผิดบอกเจ้าเมืองส่งไปว่า

มีหนังสือเข้ามาขอไทยออกไป แล้วว่าจะห้ามปรามมิให้เอาฝิ่นเข้ามาขายต่อไป ก็ให้ฟันไทยออกไปครั้งหนึ่งแล้ว จีนเรือพ่อค้าหาเข็ดหลาบไม่ ยังเข้ามาขายฝิ่นต่อไป ถ้าปันตระเวนก็จับได้อีกถ้าหนึ่ง กองนนอบัดกัดเจ้าเมืองสิงคโปรามีหนังสือขอไทยเข้ามา ก็ได้ให้ออกไปโดยทางไมตรีอีกครั้งหนึ่ง ได้มีหนังสือออกไปให้กำชับว่ากล่าว อย่าให้เข้ามาเที่ยวลอบลักขายฝิ่นต่อไป ทุกวันนี้ข้างฝั่งชเลตะวันตก จีนเรือพ่อค้ายังบรรทุกฝิ่นเข้ามาในเขตแดนเมือง ๆ มาตราตะ ๔ ค่ำ ๕ ค่ำ ๖ ค่ำ เที่ยวจอดซื้อขายตามเกาะทุ่งอ่าวชเลหมู่ปะเรือไทยเล็ก ๆ ซึ่งไปมาตามริมฝั่ง ก็ลงเรือของเขาบ้างศีตาได้บังให้ลมหนีขึ้นบก เก็บเอาทรัพย์สิ่งของไปแล้วกะทุ่งเรือจมน้ำเสียกระทำเนือง ๆ ต้องให้กำปั่นตระเวนและเรือรบเรือไฉออกไปประจำรักษา คอยระวังปราบปรามอยู่มิได้ขาด ซึ่งเรารู้เท่าความเรื่องเรือพ่อค้ามาให้เซอร์เรมฟับรุกรู้ดังนี้ ด้วยพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวของเรา ทรงเกลียดชังคนซื้อฝิ่นขายฝิ่นสูบฝิ่นยิ่งนัก ความซึ่งเรารู้ว่ามาในฉบับ ๒ นี้ เซอร์เรมฟับรุกเป็นผู้มีสติปัญญาคงอยู่ในยุติธรรม ตันตามประกาศจากโทโส่ไมโห ตั้งใจเข้ามาจะปรึกษาหารือกันแต่สุดความดี ให้สองพระนครเป็นไมตรีสนิทจำเริญยิ่งขึ้นไปกว่าแต่ก่อน จงพิเคราะห์ตรึกตรองดู ก็จะเห็นว่าเราพูดเป็นความจริงบ้าง

หนังสือให้มา ณ วันพุธเดือน ๑๐ ขึ้น ๓๒ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๓๒ มีจอไทศก

หนังสือเจ้าพระยาพระคลัง
ตอบจดหมายฉบับที่ ๓ ของเซอร์เฮมสับรุก

หนังสือเจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม ให้มายังเซอร์เฮมสับรุก ตอบในหนังสือฉบับที่ ๓ ของเซอร์เฮมสับรุก เราพิเคราะห์ดูก็ไม่สู้เข้าใจแน่นแล้ง ซึ่งเซอร์เฮมสับรุกว่าฝ่ายขุนนางข้างอังกฤษ เมื่อจะหารือปรึกษาความนี้ มิอยากทำสิ่งอันใด เว้นแต่ทำให้ได้ด้วยทางอันควรจะบำรุงราชไมตรีให้จำเริญไว้กับเมืองทั้งสอง ถ้าได้บำรุงรักษาราชไมตรีให้ยิ่งแน่นมั่นคง และจัดแจงทางซื้อขายแก่กันให้ยิ่งง่าย มีประโยชน์ยิ่งมากทั้งสองเมือง การนี้สิ่งเดียวถูกต้องกันกับกระแสรับสั่ง อันเซอร์เฮมสับรุกได้รับแต่เจ้ากรุงอังกฤษนั้น จะได้ว่ากล่าวสิ่งใด ๆ เกินจากเจ้ากรุงอังกฤษก็หามิได้ และความซึ่งเซอร์เฮมสับรุกว่าพระมหากษัตริย์ผู้ครองเมืองเครตบริตันเมืองอิรลันด์เมืองอินดูสถาน มีคำสั่งให้เซอร์เฮมสับรุกผู้มีสติปัญญารอบรู้ในความที่จะเข้ามาจำเริญทางพระราชไมตรี มาเตรจากกรุงบ้านเมืองให้สองพระนครใหญ่เป็นไมตรีให้ยิ่งแน่นมั่นคงขึ้นนั้น ฝ่ายเราก็มีความยินดีในถ้อยคำเซอร์เฮมสับรุกว่ามาดังนี้ พระราชไมตรีจะได้ถาวรวัฒนาไปชั่วกัลปาวสาน และซึ่งว่าถ้าผู้ใดมาว่าอย่างอื่น ผู้นั้นเป็นแต่คนใจพาล เป็นศัตรูแก่เมืองทั้งสอง เซอร์เฮมสับรุกไว้ใจว่าท่านผู้เป็นเสนาบดีในกรุง ฯ เหนจะไม่ฟังคำแต่ข้างเดียวเลย ความซึ่งว่ามานี้ ตั้งแต่เรารู้ความว่าเซอร์เฮมสับรุกจะเข้ามา จน กรุงพระมหา

นครศรีอยุธยา พวกลูกค้าเข้ามาเล่าถ้อยคำต่าง ๆ เมื่อเซอร์เซมฮับรุก
ยังอยู่ที่เมืองติงหไปรา เรือไทย เรือจีน เรือแขก ลูกค้าซึ่งไปซื้อขาย
ณ เมืองติงหไปรา กลับเข้ามา ณ กรุงพระมหานครศรีอยุธยา ก็พูดจา
ว่าความต่าง ๆ กัน ครั้นเซอร์เซมฮับรุกไปอยู่ที่เมืองเกาะหมาก ฝ่าย
แขกเมืองไทร เมืองประดิศไทยจีน เมืองพังงา เมืองถลาง ไปค้าขาย
เมืองเกาะหมาก กลับมาก็พูดจาเล่าถ้อยคำเป็นหลายอย่างมาจนทุกวันนี้
เรือจีนลูกค้าไปค้าขายเมืองไญกะตรา เมืองจำปาหลัง เมืองกุกัง
กลับเข้ามาก็ยังพูดจากันอยู่ถึงไป เสนาบดีรู้ความแล้วก็มิได้เอื้อเฟื้อใน
ถ้อยคำอันนั้น ถึงมาตรว่าคนพาลจะมาหลอกลวงพูดจาเอาแต่ประโยชน์
ตัว มิให้เป็นประโยชน์กับผู้อื่น จะทำให้เสียประเพณีซึ่งเป็นไมตรี
กันนั้น หาควรจะฟังเอามาเป็นแก่นสารไม่ ที่กรุง ๆ นี้เล่า ลูกค้าจีน แขก
ฝรั่ง ต่างชาติต่างภาษาเข้ามาอยู่ค้าขายมากด้วยกัน เป็นคนดีก็มี เป็น
คนชั่วก็มี คนที่ชั่วจะกับเหตุการณ์ในบ้านในเมืองไปพูดจาประการใด
ให้เซอร์เซมฮับรุกฟัง ก็อย่าให้ถือเอาถ้อยคำอันนั้นไว้เป็นอารมณ์
เหมือนกับเสนาบดีมิได้ฟังเอาถ้อยคำแห่งลูกตัวไว้ ถ้าใจเซอร์เซมฮับรุก
กับใจเสนาบดีประพฤติอย่างเดียวกัน ไม่ฟังเอาถ้อยคำคนผู้น้อยมาผูกพัน
ให้เป็นเหตุใหญ่ขึ้นแล้ว ทางพระราชไมตรีซึ่งต่อพระนครใหญ่ก็จะ
จำเริญไปข้างหน้าแลเล่า กับว่ายังเหลือแต่จะว่า ถ้าในร่างหนังต่อขัดญา
ได้พบข้อใด ๆ อันมิได้เข้าใจโดยแท้ เป็นเหตุที่สงสัยอยู่ เซอร์เซมฮับรุก
จะแก้ไขให้หมดจดแล้ว ถ้าเห็นชอบดี จะเอาคำแก้นั้นมาเขียนลงท้ายกัย

หนังสือสัญญาไว้ให้ชัดแจ้งอย่างไร แต่เพื่อจะได้เข้าใจง่าย ควรที่จะหมายไว้ว่าหนังสือสัญญาที่ทำไว้ในกรุงศรีศักราช ๑๗๒๑ นี้ มิได้เสียซึ่งเซอร์เฮมลับรุกว่าหนังสือสัญญาข้อใดที่เป็นที่สงสัย เซอร์เฮมลับรุกจะแก้ไขให้แจ้งนั้น เราก็หวังความสงสัยสิ่งหนึ่งสิ่งใดในข้อซึ่งจะสัญญากันไม่ และซึ่งเซอร์เฮมลับรุกว่าความมาว่า ข้อ ๑ กับข้อ ๑๐ ในหนังสือนั้นว่าให้ยืดยาวหน่อยหนึ่งในหนังสือใหม่ และข้อ ๗ กับข้อ ๙ ในหนังสือสัญญาก่อน ๒ ข้อนั้นเป็นเหตุ จะขอยกขึ้นว่าใหม่ และซึ่งเซอร์เฮมลับรุกว่าจะขอยกหนังสือสัญญาเก่า ๒ ข้อ จะเพิ่มเติมอีกในหนังสือสัญญาเก่าอีก ๒ ข้อนั้น จะยกถอนไปเราก็จะยอมให้ถอนไปตามใจ ฝ่ายเราก็เคยไปถอนหนังสือสัญญาครั้งกรุงศรีอันหันตรีบารนี มาทำไว้ว่าด้วยความเมืองไทรข้อ ๓๓[๑] เมื่อจุลศักราช ๑๒๐๓ ปีฉลูตรีศก มาครั้งหนึ่งแล้ว เซอร์เฮมลับรุกจะขอเพิ่มเติมลงในหนังสือสัญญาข้อ ๖ กับข้อ ๑๐ นั้น ก็จะให้เพิ่มเติมลง แต่จะเพิ่มเติมความอย่างไร ก็ให้ว่ามาเสียให้เข้าใจก่อน ถ้าเราเห็นว่าเป็นประโยชน์ทำได้ด้วยกันทั้งสองฝ่ายแล้ว จะเพิ่มเติมความลงและจะถอนความไปเราก็จะยอมให้ ถ้าเห็นการเป็นแต่ฝ่ายเดียวแล้ว เราจะยอมให้นั้นไม่ได้ ซึ่งเซอร์เฮมลับรุกว่าเป็นใจความว่าคนอังกฤษจะได้ที่อยู่ในเมืองไทย และคนไทยจะได้ที่อยู่ในแดนอังกฤษก็ดี แล้วว่าพ่อค้านั้นจะค้าขายหรือไม่ค้าขาย สุดแต่พ่อค้าเห็นชอบกับตนเอง กับเซอร์เฮมลับรุกว่าได้ไว้เนื้อเชื่อใจในเราและเสนาบดีทั้งหลายฝ่ายกรุงเทพ ฯ เป็นอันดีนั้น เรากับเสนาบดีทั้งปวงก็จะปรึกษา

---

(๑) ดูเชิงอรรถหน้า ๑๓๙

หารือจัดแจงโดยยุติธรรม แต่ที่ควรจะเป็นประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย ให้ไพร่บ้านพลเมืองอยู่เย็นเป็นสุขสืบไป ซึ่งว่าท่านผู้เป็นกษัตริย์ผู้ครองเมืองเศรษฐบัณฑิต เมืองอริยมัคค์ เมืองชินภูตคามนั้นฝ่ายข้างหนึ่ง กับท่านผู้เป็นอธิบดีในกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา ฝ่ายข้างหนึ่ง ดังพระทัยพร้อมประสงค์ตระจับดับเหตุอันมิได้เข้าใจเถิงกันด้วยดีให้สูญปราศรา แล้วรักษาเมืองทั้งสองให้เป็นสุขสำราญ จึงปลงพระทัยตั้งแต่งหนังสือสัญญา ๗ ประการ ดังนี้ เราจะนำความในหนังสือสัญญา ๗ ข้อของเชอร์เซมสับรุกวันกราบทูลพระราชวงศานุวงศ์ให้ทราบจะได้มีรับสั่งให้ประชุมเสนาบดีปรึกษาในข้อสัญญา ซึ่งเชอร์เซมสับรุกทำมานี้ ถ้าปรึกษาเห็นพร้อมกันว่าถูกต้องตามพระราชประเพณีกรุงพระมหานครศรีอยุธยาแล้ว จึงจะให้มาต่อภายหลัง หนังสือให้มา ณ วันพุธ เดือน ๑๐ ขึ้น ๗๒ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๓๒ ปีจอ นักษัตรโทศก

คำปรึกษาข้าทูลละอองฯ ที่ตรวจร่างสัญญา

วันอาทิตย์ เดือน ๑๐ ขึ้น ๙ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๓๖ ปีจอโทศก ท่านเสนาบดีและข้าทูลละอองฯ ผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งรู้จักพระราชอัธยาศัยในการนานาประเทศทั้งปวง ประชุมกันในพระราชนิเวศน์มหาสถาน มีเจ้าพระยาพระคลังเสนาบดี ที่สมุหพระกลาโหมเป็นประธาน พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาธิบดี พระยาราชสุภาวดีศรีธรรมหงษ์ เจ้าพระยามหาโยธาราชมัญราช จมื่นไวยวรนาถภักดีศรีสุริยวงศ์ พระยาพิพัฒน์

โกษาราชปลัด พระยาจุฬาราชมนตรีเจ้ากรม กรมท่าขวา พระยาโชฎึกราชเศรษฐีเจ้ากรม กรมท่าซ้าย จมื่นทิพเดนา จมื่นราชามาตย์ปลัดกรมพระตำรวจหน้าขวาซ้าย นายจ่าเรศมหาดเล็ก พระยาอัคคีวารีจางวางเจ้าวาย ปรึกษาพร้อมกันดังนี้ข้อสัญญา ๗ ข้อของเซอร์เฮนดับรุกซุนนายอังกฤษ ซึ่งเป็นทูตถือรับสั่งพระมหากษัตริย์ผู้เป็นเจ้าไทยในเมืองเครดบริตัน อิรตันด์แลอินดูสถาน มาขอทำหนังสือสัญญากับท่านเดนาบดี ณ กรุงเทพพระมหานครบวรทวารวดีศรีอยุธยา ในหนังสือสัญญาข้อ ๑ นั้นว่า ตั้งแต่นี้ไปจะให้ความสุขสำราญแลราชไมตรีจำเริญไว้แก่เมืองทั้งสองตราบเท่ากัลปาวสาน ที่สัญญาดังนี้ คือกษัตริย์ผู้ครองเมืองเครดบริตัน เมืองอิรตันด์ แลอินดูสถานฝ่ายข้างหนึ่ง กับท่านผู้เป็นเจ้าไทยครองราชสมบัติในไทศวรรย์ในพระมหานครศรีอยุธยาฝ่ายข้างหนึ่ง แลราชวงศ์ทั้ง ๆ กันไปเบื้องหน้า ควรจะถือตามกันทั้งสองฝ่าย ข้อสัญญาของเซอร์เฮนดับรุกข้อ ๑ นี้ เดนาบดีทั้งปวงปรึกษากันเห็นชอบด้วย ออร์ดิคัลกันปามอัคคันซุนนายผู้ใหญ่กรุงอังกฤษกับเซอร์เฮนดับรุกที่เป็นทูตข้ามาจำเริญพระราชไมตรี จะให้ถึงพระนครใหญ่เป็นอันดับมิควรไม่ควรอยู่ ถึงทั้งจะมีกว่าแต่ก่อนจนกัลปาวสาน ตามอย่างบุราณราชประเพณีถึง ๆ มา เรามีความยินดีเป็นอันมาก แต่ว่าจะจารึกพระนามพระมหากษัตริย์ทั้งสองพระนครลงไว้ในหนังสือข้อสัญญานั้นหาสมควรไม่ อันราชประเพณีกรุงพระมหานครศรีอยุธยา ท่านเดนาบดีแต่ปางบุราณท่านจารึกพระนาม

พระมหากษัตริย์ทั้งสองฝ่าย ซึ่งเป็นราชไมตรีกันโดยในแผ่นพระอุทธรณ-
นั้น ๒๕๘ ครั้งนี้เหมือนมีความปรารถนาจะรักษาไว้ในแผ่นพระอุทธรณปฏิญา ด้วยเดชะ
พระพุทธเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ ครอบครองอิศ-
ราชสมบัติในกรุงเทพพระมหานครบวรทวาราวดีศรีอยุธยา กับพระมหา
กษัตริย์ผู้ถวัลย์ อันเป็นอธิปไตยในเมืองเครตบริตัน เมืองอิรันด์
และเมืองอินดูสถาน พระมหากษัตริย์ทั้งสองฝ่ายเป็นมหามิตรไมตรี
อุทธรณนั้กพี่เคยกันอันดีนี้ ตั้งแต่ครั้ง จุลศักราช ๑๒๓๒ ปีจอ ไทยก็
คริสต์ศักราช ๑๘๕๐ ปี เซอร์เฮมดับรุกเป็นราชทูตเข้ามาจำเริญพระราช
ไมตรี ณ พระนครศรีอยุธยา ทั้งควรจะให้ประกาศกับเมืองประเทศราช
และเมืองขึ้นขอบขัณฑเขตมาอาณาจักรปากใต้ฝ่ายเหนือ ตะวันตก
ตะวันออก และอาณาประชาราษฎร พ่อค้าพานิชทั้งปวง ให้รู้จงทั่ว
กันว่า ด้วยเดชะพระพุทธเจ้าอยู่หัว ณ กรุงพระมหานครศรีอยุธยา กับ
พระมหากษัตริย์จากกรุงอังกฤษ เป็นมหามิตรพระราชไมตรีสนิทยิ่งกว่า
แต่ก่อน ถ้าเซอร์เฮมดับรุกเห็นชอบด้วยการแล้ว กลับออกไปจงแจ้ง
ความดังนี้กับเซอร์ดิวิดดักกันปามต์ตันขุนนางผู้ใหญ่ในกรุงอังกฤษ ถ้า
เซอร์ดิวิดดักกันปามต์ตันขุนนางผู้ใหญ่เห็นถูกต้องด้วยประเทศบ้างอังกฤษ
อยู่แล้ว ก็ควรจะกระทำด้วยกันดังนี้ทั้งสองฝ่าย ให้การพระราชไมตรี
ยืดมั่นถาวรไปชั่วฟ้าและดิน

ในหนังสือสัญญาข้อ ๒ ของเซอร์เฮมดับรุกนั้นว่า ฝ่ายคนอันอยู่
ใต้บังคับอังกฤษ ยอมจะให้มาและมีทรัพย์อยู่และค้าขายในเมืองไทย ทั่ว
เมืองที่เป็นขอบขัณฑเขตมาแห่งท่านผู้ครองกรุงเทพ ฯ แต่ห้ามประเทศ

อื่น ๆ ได้คุณและโอกาสในการซื้อขายและการอื่น ๆ เป็นคุณประการใด จะได้แก่คนอันอยู่ใต้บังคับอังกฤษเหมือนกัน อนึ่งถ้าคนอันอยู่ใต้บังคับกรุงเทพ ฯ จะไปมีที่อยู่ค้าขายในแดนอังกฤษทั่วเขตแดนก็ยอมให้ทำได้ แล้วคนประเทศอื่น ๆ ได้คุณและโอกาสในการซื้อขายและการอื่น ๆ เป็นคุณประการใด ก็จะได้แก่คนไทยเหล่านั้นเหมือนกัน ความข้อ ๒ นี้ เสนาบดีปรึกษาพร้อมกันเห็นว่าคนไทยที่เป็นพ่อค้าพานิชจะไปตั้งซื้อขายในบ้านเมืองอังกฤษหามีไม่ มีแต่คนโหยกเหยกญาติพี่น้องทิ้งภูมิลำเนาไปเที่ยวอยู่ในเขตแดนอังกฤษ คนดังนี้เราหาเอาเป็นธุระไม่ เถิงจะไปเที่ยวอยู่บ้านใดเมืองใดกระทำผิดกฎหมายบ้านเมืองประการใด ก็ให้กระทำโทษกันตามอาญากฎหมายบ้านเมืองนั้นเถิด ซึ่งคนอยู่ใต้บังคับอังกฤษจะเข้ามาอยู่ค้าขายในแดนเมืองไทย หัวเมืองซึ่งเป็นขอบขัณฑเสมาให้ได้เหมือนคนประเทศอื่น ๆ นั้น คนประเทศอื่นเข้ามาตั้งทำมาหากินอยู่ในขอบขัณฑเสมาช้านานหลายชั่วอายุคนมาแล้ว จนมีภรรยามีบุตรมีหลานเกี่ยวพันกันทุกชาติทุกภาษา เช่นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเหมือนกัน จะทำเรือกสวนไร่นาทำมาหากินประการใดก็กระทำได้ ถ้าคนเหล่านั้นกระทำผิดด้วยพระราชกำหนดกฎหมายก็กระทำโทษได้เหมือนคนไทย และคนชาติอังกฤษแต่บุราณมา ก็ยังไม่เคยเข้ามาอยู่ในเขตแดนกรุง ฯ เมื่อจุลศักราช ๑๑๗๐ ปีวอกฉอศก มิศหันแตรเข้ามาตั้งค้าขายอยู่ ณ กรุง ฯ ก่อนลูกค้าอังกฤษทั้งปวง เมื่อแรกเข้ามาอยู่ก็ซื้อขายกับลูกค้าพานิชเรียบร้อยเป็นปกติ หามีถ้อยความเกี่ยว

ของสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่ พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ต้องพระราช
ประสงค์ปืนใหญ่น้อยก็อุตส่าห์หาเข้ามาจำหน่าย ก็ได้ซื้อหาไว้เป็น
กำลังสำหรับบ้านเมือง มิสหันแดรเข้ามาอยู่กรุง ฯ หลายปีจนได้
สร้างชาติพุทธเกิดที่กรุง ฯ เป็นภรรยาเกิดบุตรใหญ่แล้ว มิสหันแดรขออา
ให้บุตรออกไปเรียนหนังสือที่เมืองสิงคโปร์ เจ้าพนักงานก็ตามใจมิได้
ขัดขวาง มิสหันแดรรู้อย่างธรรมเนียม ณ กรุง ฯ พูดซึ่งทุกประการ
ครั้นนานมาคุ้นเคยกันเข้ากับพวกจีนคนร้าย ก็เอาฝิ่นซึ่งเป็นของ
ต้องห้ามเข้ามาลักลอบซื้อขายกัน และสำหน่ายสิ่งของใด ๆ ไปกับ
ลูกค้า ก็เป็นความเกียจของกันเมือง ๆ พูดคราวนี้ขมเหงลูกค้าหลาย
อย่าง แลมิสหันแดรพูดอวดว่า กำปั่นไฟใช้ได้รวดเร็วกว่ากำปั่นมัก
จึงเอากำปั่นไฟเข้ามาจำหน่าย ติดไฟขึ้นใช้กำปั่นให้ขุนนางและราษฎรดู
ก็ไม่เห็นรวดเร็ว หลอกลวงกันเรือ ๗ พาย ๑๐ พาย ไม่เป็นอัศจรรย์มัก
กำปั่นสำเภานี้ก็เป็นกำปั่นเก่าผุรั่วอยู่บ้างแล้ว จะขอซื้อให้ในหลวงเป็น
ราคา ๓,๒๐๐ ชั่ง เจ้าพนักงานไม่ซื้อไว้ก็โกรธ ว่ากล่าวเหลือเกิน
ต่อเจ้าพนักงานต่าง ๆ ทำให้ผิดสัญญาซึ่งกะบิตันหันแดรบาร์นีทำไว้
เอานายห้างพร้อมกันว่าหันแดรพูดเหลือเกิน ก็ให้ขับไปเสีย ไม่ให้
อยู่ในบ้านในเมือง และมิสเฮสกเกียดกันกับมิสหันแดร ไม่ได้ทำ
ถ้อยความสิ่งใรให้เกียดของการบ้านเมือง ก็ให้ได้อยู่ซื้อขายมาจนทุก
วันนี้ มิสเฮสก็ได้มาช่วยเจ้าพนักงานแปลหนังสือเซอมหนังสือฝรั่งอยู่บ้าง
เรื่องหนังสือหันแดรเข้ามาอยู่คนเดียว เกรงนักยังจองอาจพูดจนเหลือเกิน
ถ้าอังกฤษจะเข้ามาอยู่ ณ กรุง ฯ มากแล้ว จะเที่ยวไปอยู่ในขอบขัณฑ

เต็มแห่งใด ๆ ก็จะมีความทะเลาะวิวาทจนเถิงทุบตีกัน ฝ่ายอังกฤษ หรือฝ่ายไทยฉันตายของฝ่ายหนึ่ง ก็จะเป็นความใหญ่ขึ้น เหตุการณ์นี้ก็จะให้อังกฤษเข้ามาอยู่มากนักไม่ได้ บ้านเมืองจะไม่อยู่เย็นเป็นสุข ทั้งจะทำให้ทางไมตรีมั่วหมองไป ความข้อ ๒ นี้ยอมเสียมิได้ เราจะยอมให้ไม่ได้

ในหนังสือสัญญาข้อ ๓ ของเซอร์เรนด์บรุกนี้ว่า ฝ่ายพ่านผู้เป็นภัศดีรัยครองกรุงเทพ ฯ พระองค์สัญญาไว้ว่า ถ้าผู้ใดถือศาสนาแห่งพระเยซูคริสต์ และได้นมัสการตามศาสนานั้น ในแผ่นดินแห่งเมืองที่พระองค์ทรงครองอยู่ พระองค์อนุญาตให้ทำได้ มิให้ขัด และพระองค์จะประทานให้มีที่อันควรจะฝังศพของคนที่ถือสิ่งนี้ ฝ่ายท่านผู้เป็นภัศดีรัยครองเมืองอังกฤษนั้นก็สัญญาว่า ถ้าคนถือพระพุทธศาสนาอยู่ในแดนเมืองอังกฤษ คนเหล่านั้นจะได้นมัสการตามลัทธิของตนไม่ขัดสิ่งใด แลจะประทานให้มีที่จะฝังศพจะเผาศพของคนที่ถือพระพุทธศาสนานั้นอันสมควร ความข้อ ๓ นี้เราพากันปรึกษาพร้อมกันเห็นว่า กรุง ฯ เป็นประเทศใหญ่ ไพร่บ้านพลเมืองหลายเพศหลายภาษา ถือลัทธิศาสนาต่าง ๆ กัน ฝรั่งชาติฝรั่งเศส เข้ามาตั้งพระบรมโพธิสมภาร ตั้งบ้านเรือนเป็นภาคภูมิถาวรนานแล้วแต่โบราณมา มีมุขปาฐกถาสืบ ๆ กันมาว่า ฝรั่งชาติฝรั่งเศสนี้ถือศาสนาคริสต์ เป็นศาสนาที่ได้เคารพนับถือพระพุทธเจ้าอยู่หัว คนใดที่ตั้งใจปฏิบัติตามพระมหากรุณาธิคุณโดยสุจริต

ศักดิ์ตามสมควร จึงโปรดเกล้า ฯ ให้ตำหนักตั้งอยู่ตำบลสำเหร่ หมอบริดัน ซึ่งเข้ามาเข้าที่ปลูกโรงสอน แลกหนังสือแผ่สำเหร่อยู่ตลอดรุ่น ๆ มา ครั้นถึงพระเดชพระคุณสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ว่าได้ข้ามาอยู่มีความสุขสบาย มิได้มีผู้ใดเบียดเบียน หมอปรัดเล็ได้แปลหนังสือสำราปลูกผีตามแต่สำราทุกสิ่งตลอดบุตร ส่งให้เจ้าพนักงานทูลเกล้า ฯ ถวาย หมอยอนก็เป็นคนรู้หนังสือไทยหนังสืออังกฤษชำนาญ ก็ได้มาช่วยเจ้าพนักงานเขียนหนังสือแปลหนังสืออังกฤษออกเป็นสำไทยอยู่เนือง ๆ หมอบริดันเข้ามาทำหนังสือมาจากแผ่สำเหร่นานเรื่องความพระยาสุริยวิวัฒ มิได้ทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้เหลื่อมล้ำกัน ก็อยู่ไปได้ด้วยกัน ถ้าจะทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ผิดอย่างขนบธรรมเนียม ก็จะต้องขับไล่ไปเสียจากบ้านจากเมือง พวกหมอบริดันและกะปิตันต้นหนพ่อค้าอังกฤษเข้ามาตั้งร้านขายอยู่ตลอดรุ่น ๆ ก็หลายปีมาแล้ว ป่วยไข้ล้มตายลงก็มี ให้ฝังศพฝังผีกันตามแผ่นภาษา พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงพระมหากรุณาอันประเสริฐ ก็มิได้ห้ามปรามเกี่ยวกันในทางศาสนาของคนต่างประเทศ เมื่ออยู่ไม่ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ผิดกฎหมายประเพณีบ้านเมืองแล้วก็อยู่ด้วยกันไปได้ ความก็แจ้งประจักษ์อยู่ดังนี้ และคนฝ่ายไทยถ้าไปอยู่ในบ้านในเมืองแว่นแคว้นของอังกฤษ และบ้านเมืองอื่น ๆ ก็ดี ก็เป็นไพร่บ้านพลเมืองของเมืองนั้น จะกระทำความผิดความชั่วสิ่งใดก็ตกแต่กฎหมายประเพณีบ้านเมือง คนเหล่านี้จะยังถือศาสนาของตัวอยู่ หรือจะไปถือศาสนาภาษาใด ๆ ก็ดี ล้มตายลงจะฝังศพเผาผีอย่างไรก็ตามแต่น้ำใจของเขา เราก็มิได้เอาเป็นธุระ ซึ่ง

เซอร์เฮนรีเบิรุกจะมาขอทำหนังสือสัญญาด้วยก็ยังดีอยู่ เหมือนหาต้องการที่จะเป็นข้อสัญญากันไม่

ในหนังสือสัญญาข้อ ๔ ของเซอร์เฮนรีเบิรุกนั้นว่า ท่านผู้เป็นอธิบดีไทยครองเมืองเครดบริดัน เมืองอิรอันด์ และเมืองอินดูสถาน ฝ่ายข้างหนึ่ง และท่านผู้เป็นกษัตริย์ครองกรุงเทพฯ ฝ่ายข้างหนึ่ง ยังปลงพระทัยพร้อมกันจะตั้งข้อสัญญาอีกฉบับหนึ่ง ว่าด้วยทางค้าขายแก่กัน ประการจะให้การนี้มีประโยชน์ยิ่งมากขึ้นแก่เมืองทั้งสอง ความข้อ ๔ นี้เห็นมาบัดนี้ปรึกษาพร้อมกัน ซึ่งว่าจะให้เป็นประโยชน์ในการค้าขายมากขึ้นนั้น เราหาเห็นความแจ่มแจ้งไม่ ไม่รู้ที่จะได้ตอบคำถามเป็นข้อสัญญาประการใดได้

ในหนังสือสัญญาข้อ ๕ ของเซอร์เฮนรีเบิรุกนั้นว่า ฝ่ายท่านผู้เป็นกษัตริย์ครองเมืองเครดบริดัน อิรอันด์ และอินดูสถานท่านสัญญาไว้ว่า ตั้งแต่นี้ไปภายหน้า ถ้าคนที่อยู่ใต้บังคับกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยาไปค้าขายแดนอังกฤษ พวกอังกฤษจะทำสิ่งอันใดขัดขวางให้คนไทยนั้นเสียประโยชน์ในการซื้อขายก็ห้ามได้ ก็ห้ามเสียมิให้ทำได้ แต่ฝ่ายท่านผู้เป็นกษัตริย์ครองกรุงเทพฯ เล่าท่านสัญญาไว้ว่า ตั้งแต่นี้ไปภายหน้า เมื่อคนอันอยู่ใต้บังคับอังกฤษเข้ามาค้าขายอยู่ ณ กรุงเทพฯ ฝ่ายกรุงฯ นั้นจะทำสิ่งอันใดขัดขวางให้พวกคนอังกฤษพ่อค้าเหล่านั้นเสียประโยชน์ในการซื้อขายก็ห้ามได้ ก็ห้ามเสียมิให้ทำได้ ความข้อ ๕ นี้ เห็นมาบัดนี้ปรึกษาพร้อมกันว่า ณ กรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา สินค้าซึ่งลูกค้าในประเทศนอกประเทศที่ที่

จะอาเข้ามาค้าขาย ห้ามแต่เป็นเชลยขัง ไม่ให้ลูกค้าเอามาขาย
ในแว่นแคว้นพระราชอาณาเขตขาดทีเดียว แต่ปืน กระสุนปืน ดินปืน
นั้น ถ้าลูกค้าจีน แขก ฝรั่ง และลูกค้าชาติอื่น ๆ ก็ดี จะบรรทุก
สลุบถ่านเข้ามาก็ให้ขายให้ในหลวง ถ้าในหลวงไม่ต้องการซื้อไว้
ก็ให้ลูกค้าเอาปืน กระสุนปืน ดินปืนกลับออกไปเสีย ไม่ให้ขาย
กับลูกค้าและไพร่บ้านพลเมือง ณ กรุง ฯ และอันค้าอื่น ๆ ก็ตามแต่
ลูกค้าจะซื้อขายกันมิได้ขัดขวาง แต่ข้าวเปลือกข้าวสารเป็นของต้องห้าม
ให้ซื้อให้ขายกันได้แต่ในประเทศซึ่งเป็นข้าวอยู่ขณะเดียว ถ้าลูกค้า
นอกประเทศเข้ามาค้าขายจะกลับออกไป ก็ห้ามมิให้ซื้อข้าวเปลือก
ข้าวสารเป็นสินค้า ให้ซื้อไปแต่พอเป็นเสบียงทางตามเมือง
ใกล้แดนใกล้ ด่านครกับคนที่มาในด่านสลุบถ่านถ่านเกาและเรือปากใต้
ด้วยข้าวนั้นเป็นอาหารแก่ไพร่พลเมือง ทั้งเป็นกำลังแก่บ้านแก่เมืองด้วย
จึงห้ามไว้ ไพร่บ้านพลเมืองจึงมิได้อดโซเหมือนเมืองประเทศอื่น ๆ
ถ้าแม้นฟ้าฝนตกเป็นปรกติไร่นาทำได้ผลมาก เมล็ดข้าวจะบูราเสียเปล่า
จึงให้ขายไปนอกประเทศบ้าง และซึ่งมีกับข้าวเปลือกข้าวสาร ปืน
กระสุนปืน ดินปืนนี้ เป็นของต้องห้ามมาแต่บุราณราชประเพณีเนือง ๆ
มาแต่ก่อน ซึ่งว่าอย่าให้ขัดทางค้าขายนั้นแต่บรรดาลูกค้าไทยจีน ลูกค้า
แขกชาติมหม่น ชาติตุหนี่ ชาติอุรัด ชาติมลายู ฝรั่งชาติอังกฤษ
ชาติพุทเกต ชาติวิลันดา ที่ไปมาค้าขายอยู่กรุง ฯ ถ้ามีผู้ใด
ขัดขวางในทางค้าขาย ก็ชอบแต่ลูกค้าจะมาบอกกับพระยาศรีพิพัฒน์-

รัตนราชโกษาเสนาบดีผู้เป็นเจ้าพนักงานผู้ใหญ่ ก็จะได้ว่ากล่าวให้
นักหนาผู้ใดมาว่ากล่าวจำผู้ขัดขวางในทางซื้อขายสิ่งใดไม่ และถูกค้า
ที่กรุง ๆ ก็ไปค้าขายที่เมืองจีน เมืองตังหไปรา เมืองโฉมกะตรา
เมืองจำปาพลัง เมืองกุกัง ไปเมืองใดก็ค้าตามเมืองนั้น ถึงหามผู้ใด
มาว่ากล่าวกล่าวบ้านใดเมืองใดขัดขวางทางค้าขายไม่ มีแต่พูดกันว่า
ขาดทุนบ้าง ได้กำไรบ้าง ด้วยสินค้าขายดีขายไม่ดี กับค่าอยู่ค่ากิน
ในร้านในห้างนั้น ซื้อขายสินค้าไม่มีราคา เมื่อจะถอนมาก็สิ่งของ
ให้เป็นผ้าบ้าง เป็นค้ายบ้าง สิ่งของต่าง ๆ จะเอาเงินก็ไม่ได้ ได้ยิน
พูดแต่ดังนี้ ความข้อ ๕ นี้ เห็นหาต้องกันกับที่จะทำสัญญากันไม่

ในหนังสือสัญญาข้อ ๖ ของเซอร์เฮนรีเบิรนี่บรุกพันว่า ท่านผู้เป็น
ทูตวิสามัญกรองกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยา ก็ขอนุญาตว่า ถ้า
ข้างอังกฤษได้เห็นชอบจะตั้งกงสุล คือ ผู้ซึ่งจะรับจะเอาธุระเป็น
พนักงานจะว่ากล่าวในการซื้อขาย ให้มาอยู่ในเมืองใด ๆ อันเป็น
ท่าจอดในแว่นแคว้นกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยาก็ให้มาได้ แต่ว่า
พนักงานของกงสุลเหล่านั้น คือว่าถ้าพวกอังกฤษอันอยู่ใน
กรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยาเป็นความกันเอง ก็ดี เป็นความกับ
ชาวกรุง ๆ ก็ดี กงสุลเหล่านั้นจะเอาเป็นธุระพิจารณาปรึกษากันกับ
ขุนนางในกรุง ๆ ให้ระงับดับความให้สูญจงได้ แล้วฝ่ายท่านผู้เป็น
อธิบดีในเมืองอังกฤษเล่าท่านก็ขอนุญาตว่า ถ้าข้างกรุงเทพพระ-
มหานครศรีอยุธยา ได้เห็นชอบจะตั้งกงสุลไปอยู่ในเมืองใด ๆ อันเป็น

ทำจดในแคนอังกฤษ เป็นการระยุระเหนื่อยนักให้ท่าได้เป็นเสมอ
กันยน ความข้อ ๑๐ นี้ เล่านาบดีปรึกษาพร้อมกันว่า แต่บุราณมี
ฝรั่งเศสชื่อวิไชเยนทร์เข้ามาอยู่ ณ กรุงพระมหานครศรีอยุธยาคนหนึ่ง
วิไชเยนทร์ประพฤติอย่างธรรมเนียมฝรั่งเศส มากีดประเพณีไทยตามพระราช
กำหนดกฎหมายกรุง ๆ เป็นคนมีอัคคัญญาเข้ามิภักดิ์สมัครทำราชการ
สนองพระเจ้าแผ่นดินจึงโปรดเกล้า ๆ ตั้งให้วิไชเยนทร์เป็นขุนนางผู้ใหญ่
ใช้สอยอยู่ที่กรุง ๆ ข้านางชนวิไชเยนทร์เถิงแก่กรรม แต่นั้นมาก็หามีฝรั่ง
ต่างประเทศชาติใดเข้ามาอยู่ ณ กรุง ๆ อีกไม่ มีแต่ฝรั่งชาติฟุตเกตตั้งบ้าน
เรือนเป็นราชภูมิอยู่ ณ กรุง ๆ แต่บุราณมาจนเท่าทุกวันนี้เป็นอันมาก
ที่เป็นขุนนางทำราชการอยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ กัน เมื่อจุลศักราช ๑๑๗๒
ปีมะโรง โทศก เจ้าเมืองปะตานีมีหนังสือเข้ามาถึงเล่านาบดีให้กราบ
บังคมทูลแด่พระบาทสมเด็จพระบรมโกษเจ้าอยู่หัว ขอตั้งให้กาละยอดเป็น
ที่กงสุลแล้วขอที่ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ด้วย ฝรั่งชาติฟุตเกตซึ่งเป็นขุนนาง
อยู่ ณ กรุง ๆ มีความยินดี จึงเรียนกับท่านเล่านาบดีรับว่า ถ้ากงสุลจะ
ทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็จะประพฤติตามอย่างธรรมเนียมของไทย เหมือน
ฝรั่งชาติฟุตเกตซึ่งอยู่ ณ กรุง ๆ จึงโปรดเกล้า ๆ ให้กาละยอดเป็นกงสุล
ขึ้นพระราชทานที่ให้ท่าเรือนอยู่ กาละยอดอยู่ที่กรุง ๆ หลายปีแล้วกา
เล่านาบดีกลับออกไป เจ้าเมืองมะเกาให้มัคลินเข้ามาอยู่รักษาที่ซึ่งพระ
ราชทานนั้นไว้จนเท่าทุกวันนี้ มัคลินก็มาอยู่ ๆ อยู่ ไม่มีอย่างความสิ่งใด
สิ่งหนึ่งจะขึ้นถึงฝรั่งชาติฟุตเกตเลย ก็ไม่มีเข้ามาขอขายแต่สักอย่างหนึ่ง

ไม่เห็นเป็นผลเป็นประโยชน์สิ่งใดกับบ้านเมืองฝ่ายเราเลย และถูกค้าฝรั่ง แขก จีน ต่างประเทศเข้ามาค้าขาย ณ กรุง ฯ มีความสิ่งใดเกี่ยวข้องกันกับถูกค้า ณ กรุง ฯ ด้วยการซื้อขาย เป็นแต่ความเล็กน้อยเจ้าพนักงานก็ชำระว่ากล่าวให้ ถ้าเป็นความข้อใหญ่เสนาบดีก็ตัดสินให้ตามกฎหมายอย่างธรรมเนียมของไทยให้เป็นอันชำระแก่กัน ถ้าถูกค้าไปค้าขายหัวเมืองใด ๆ ที่เป็นข้าขอบขัณฑเสมากรุง ฯ จะมีความเกี่ยวข้องด้วยเหตุสิ่งหนึ่งสิ่งใด เจ้าเมืองกรมการก็ได้ชำระว่ากล่าวตัดสินให้ตามกฎหมาย อันประเพณีกรุง ฯ แต่ก่อนมาก็หาได้เคยไปตั้งภงสุดอยู่ที่บ้านใดเมืองใดไม่ เถิงมาตรว่าบ้านใดเมืองใดจะมาขอร้องให้แต่งคนไทยไปตั้งเป็นภงสุดอยู่ที่บ้านนั้นเมืองนั้น เราก็ไม่รักจะให้ไปตั้งอยู่ ด้วยไม่เห็นเป็นผลเป็นประโยชน์อย่างไร จะไปกีดขวางบ้านเมืองเขาเปล่า ๆ หาต้องการไม่ ถ้าถูกค้าฝ่ายกรุง ฯ จะไปค้าขายบ้านใดเมืองใด มีความสิ่งใดเกี่ยวข้องสิ่งใด ก็ต้องพึ่งบังคับตามกฎหมายบ้านนั้นเมืองนั้นจึงจะชอบ เสนาบดีเห็นดังนั้น จึงไม่พอใจที่จะให้คนของกษัตริย์เข้ามาเป็นภงสุดอยู่ในบ้านในเมือง ความซึ่งว่าจะขอตั้งภงสุดนั้นจึงเลิกเสีย อย่าน้อยใจเลย

ในหนังสือสัญญาข้อ ๙ ของเซอร์เฮนรีเบอรุกนั้นว่า ถ้าและเรือรบของเจ้าแผ่นดินอังกฤษของกับปั่นทัศรองเมืองอินเดียมีเหตุจะมาถึงที่จอดเถิงแม่น้ำแห่งใด ๆ ในแดนแคว้นกรุง ฯ ปรารถนาจะซื้อข้าวของอัน

สำหรับจะใช้ในเรือ คือเครื่องอาหารและฟืนเป็นต้น ฝ่ายท่านผู้เป็นกษัตริย์ครองราชย์สมบัติในกรุง ฯ ท่านก็ยอมสัญญาไว้ว่าจะทำได้แต่ควรจะซื้อข้าวของนั้นยอมให้ซื้อตามราคาอันควรด้วยธรรม ถ้าแลจะทำปั้นแลเรือรบอันเป็นของเจ้าแผ่นดิน ณ กรุงเทพ ฯ มีเหตุจะเข้าในที่จอดแลแม่น้ำใด ๆ ที่เป็นเขตแดนอังกฤษ ฝ่ายท่านผู้ครองเมืองเครดบริตัน เมืองอิรลันด์ เมืองฮินดูสถาน ท่านก็ยอมสัญญาไว้ว่าจะทำได้เหมือนกัน มิได้ขัดขวางสิ่งใดนั้น ความข้อ ๗ นี้ เสนาบดีปรึกษาพร้อมกันเห็นว่า กรุงเทพ ฯ เขตแดนฝ่ายอยุทธยาตะวันตกตะวันออกกว้างขวางเป็นอันมาก ที่ได้เป็นทางชเลบ้านเมืองน้อย ไม่เหมือนฝ่ายชเลข้างอังกฤษใหญ่กว้างมีบ้านเมืองมาก ทั้งมีทำปั้นจอดทุกบ้านทุกเมือง และหัวเมืองซึ่งจีนกับกรุง ฯ ทางชเลฝ่ายตะวันตก ตั้งแต่เมืองส่งขลาเข้ามาจนฝ่ายตะวันออกเพียงเมืองตราดอยู่ในอำนาจชเลเดียวกัน ปากน้ำหลายสายออกมาถึงทุกเมือง ไม่เป็นที่ทำจอดทำปั้นได้แต่ลักเมืองหนึ่ง ทำปั้นรบจะมาทอดที่หน้าเมืองใด ๆ จะทอดได้แต่ในท้องชเลโดยว่าทำปั้นรบ ทำปั้นไฟจะเข้ามา ณ กรุง ฯ ถ้าเป็นทำปั้นกินน้ำลึกก็จะทอดอยู่ได้แต่ที่นอกสันดอน จะซื้อของใช้สอยในทำปั้นแลของกินเป็นต้นด้วยน้ำแลที่นั่นประการใด ไทยก็จะต้องช่วยทำนุบำรุงให้ได้ซื้อหาไปตามราคาลูกค้าซื้อขาย เมืองเป็นไมตรีกันจะมิงดเว้นเสียได้หรือ ฝ่ายทำปั้นแลเรือรบของไทยมีเหตุอันใดจะไปที่แคนเมืองอังกฤษจะต้องการเครื่องใช้สอยสำหรับทำปั้น แลจะซ่อมแซมอาหารประการใด

ก็คงจะช่วยหาได้โดยสะดวก ทุกวันนี้บ้านเมืองเป็นไมตรีสนิทสนมอยู่แล้ว ก็เหมือนบ้านเมืองเดียวกัน จะต้องทำสัญญาทำไมเล่า

ในหนังสือสัญญาข้อ ๗ ของเซอร์เรมด์บรุกนั้นว่า ถ้าและถ้าบ้านเรือใด ๆ ที่ใช้ของอังกฤษจะเกิดหาดทรายโดนหินแตกอับปางใกล้ฝั่งเขตแดนกรุง ฯ ฝ่ายท่านกัปตันผู้ครองกรุงเทพ ฯ นั้นท่านยอมสัญญาไว้ว่า ถ้ามีของจะช่วยได้จะให้ช่วยจนเต็มกำลัง เก็บเรือเก็บข้าวของนั้นรักษาไว้ จะได้ส่งคืนให้แก่เจ้าของด้วยดี อนึ่งถ้อยนายเรือลูกเรือที่เสียหังนั้นกับทั้งข้าวของของเขา พวกไทยจะรักษาบำรุงไว้ให้ปราศจากอันตราย แลถ้าถ้ำบ้านและเรือต่ำใด ๆ ที่ใช้ของไทยได้เกิดหินแตกเสียใกล้แดนอังกฤษ ท่านผู้ครองเมืองอังกฤษก็ยอมสัญญาไว้ว่าจะให้พวกอังกฤษส่งเครื่องที่ช่วยในผู้คนและข้าวของให้ปราศจากอันตรายได้ ความข้อ ๗ นี้ เดนามีปรึกษาพร้อมกันเห็นว่า ถ้าบ้านลูกค้าใช้ของอังกฤษเข้ามาค้าขาย ณ กรุงเทพ ฯ แต่ก่อนมาก็ไม่เคยเกยหินเกยตื้นแตกแต่สักครั้งหนึ่ง โดยว่าต่อไปภายหน้าสุดถ้ำบ้านใช้ของอังกฤษเข้ามา จะเกยหินเกยตื้นแตกกลางฝั่งทะเลแห่งใดในแขวงหัวเมืองใกล้ ๆ กรุง ฯ ถ้านายเรือลูกเรือไปบอกผู้รักษาเมืองกรมการรู้แล้ว ก็คงจะช่วยโดยสมควรที่จะช่วยได้ และเมื่อเดือน ๗ ปีจอ โทศก มิศเบนเซนคันหนังสือกระดาษ ๗ คน ขึ้นเรือปดเข้ามาพูดว่า ถ้าบ้านเกยหินแตกที่แดนเมืองเขมร เข้ามาจะขอโดยสารเรือ ณ กรุง ฯ กลับออกไปเมืองสิงหโปรา ฝ่ายเราจึงได้รู้ว่าถ้ำบ้านที่ใช้ของอังกฤษมาแตกที่หน้าเมืองเขมรลำหนึ่ง จึง

ให้เจ้าพนักงานเบิกเงินหลวงพระราชทานให้ ๑๐ ตำลึง ด้วยเมตตาแก่คนที่ได้ทุกข์ยากลำบาก จะได้ไปซื้อเสื่อผ้าเป็นของอาหารแจกกันกินไปตามไมตรี เมืองเขมรเป็นเมืองประเทศราชขึ้นกับกรุงเทพฯ แผ่นดินเมืองเขมรต่อเขตแดนกันกับเมืองญวน ต่อไปเมื่อหน้าถ้าบ้านที่ใช้ของอังกฤษจะมาแต่ที่เขตแดนเมืองเขมรออก ถ้ารู้แจ้งก็จะมีหนังสือไปให้เมืองเขมรช่วยส่งเสริมเกื้อหนุน และถ้าบ้านตำเภาเรือต่างฝ่ายข้างไทยไปค้าขายขัดขวางในเขตแดนบ้านเมืองฝ่ายอังกฤษ ขุนนางอังกฤษรู้แจ้งก็คงจะช่วยโดยเมืองเป็นไมตรีกัน จะนิ่งละเมินเสียได้หรือ ความข้อนี้จะต้องสัญญากันก่อนไม่มี

ในหนังสือสัญญาข้อ ๗ ซึ่งเซอร์เรมดับรุกว่า ถ้าเว้นไว้แต่ข้อความที่เปลี่ยนแล้วในหนังสือฉบับนี้ และที่จะเปลี่ยนในฉบับอันจะสัญญาด้วยการค้าขายนั้น ข้อใดๆ อันอันเป็นคุณเป็นประโยชน์แก่เมืองทั้งสองฝ่าย ก็คงจะจำเริญไว้ตามหนังสือสัญญาเก่าที่กันมานี้ อันครองเมืองอินเดีย ได้สัญญาไว้กับท่านกษัตริย์ผู้ครองกรุงเทพฯ ก็ได้จำเริญแผ่นไปตราบเท่าทุกวันนี้ ความข้อ ๗ นี้ เสนาบดีปรึกษาพร้อมกันเห็นว่า มีความแต่จะให้รักษาหนังสือสัญญาเดิมไว้ ซึ่งเซอร์เรมดับรุกว่าความสัญญามา ๗ ข้อดังนี้ ความข้อ ๑ นั้น ว่า จะให้ทางพระราชไมตรีของพระนครจำเริญยิ่งขึ้นไปนั้น เรากับใจยินดีจำกล่าวตอบมาในฉบับสัญญาข้อ ๑ แจ้งอยู่ทุกประการแล้ว และความซึ่งว่ามาในข้อ ๔ นั้น พิเคราะห์ดูก็หาเห็นมีความสิ่งใดไม่ ก็ได้ตอบตามความซึ่งว่ามาในข้อ ๔ นั้นแล้ว แต่ความในข้อ ๔

ข้อ ๗ ข้อ ๗ ตามข้อนั้นบ้านเมืองเป็นไมตรีกันอยู่แล้ว ไม่ต้องการทำสัญญากัน และความข้อ ๒ ข้อ ๓ ข้อ ๖ ตามข้อนั้น เป็นความชอบใจของเซอร์เฮนรีบรุก ด้วยคิดเห็นผลเห็นประโยชน์แล้วจึงจะขอทำหนังสือสัญญา ฝ่ายไทยไม่เห็นเป็นผลเป็นประโยชน์ดังใด จึงหารักทำสัญญาไม่ ได้ตอบความมาแจ้งอยู่ทั้งตามข้อแล้ว และความในข้อ ๙ นั้น เซอร์เฮนรีบรุกว่าให้รักษาหนังสือสัญญาเก่าซึ่งกัมปนีผู้ครองอินเดียได้ทำสัญญากับกรุง ฯ ไว้ด้วยกัน ก็ให้จำเริญไปตราบเท่ากัลปาวสานนั้นก็ชอบอยู่แล้ว หนังสือสัญญาเก่าได้ทำไว้แล้วจะเอาไปเสียข้างไหนได้เล่า ฝ่ายเราก็จะต้องรักษาความสัญญาไว้ข้อกัลปาวสานดังคำเซอร์เฮนรีบรุกว่า เสนาบดีประชุมกันปรึกษาความ ๙ ข้อของเซอร์เฮนรีบรุกแล้ว จึงปรึกษากันต่อไปด้วยความซึ่งเซอร์เฮนรีบรุกได้พูดจาถึงท่านเจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหมที่เมืองสมุทรปราการว่า ทางในไมตรีได้ทำไว้ครั้งกะปิตันหันตรีบารนีเป็นการของกัมปนีเจ้าเมืองมังกล่า เมืองมังกล่าเป็นเหมืองน้อยอุปมาเหมือนเมืองนคร กรุง ฯ กับกรุงวิลาศเป็นเมืองใหญ่ ชอบจะทำไมตรีตามเมืองใหญ่จึงควร ท่านเจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหมก็ได้ตอบว่า เซอร์เฮนรีบรุกว่าดังนี้สมควรที่มีสติปัญญามาพูดจาทางในไมตรีแล้ว ก็แต่ว่าหนังสือครั้งกะปิตันหันตรีบารนีเข้ามา ครั้งนั้นกวาฆัดรัยผู้ครองกรุงอังกฤษมีรับสั่งให้กัมปนีเจ้าเมืองมังกล่า แต่งหนังสือให้กะปิตันหันตรีบารนีคุมสิ่งของเครื่องราชบรรณาการเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย แต่พระบาท

ดำเดชพระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐขอทำ
หนังสือสัญญาว่าด้วยการบ้านเมืองและการค้าขาย ครั้งนี้กระบัตร
หมัดตรีบารมีก็อวดอ้างไปต่าง ๆ ว่าตัวเป็นขุนนางผู้ใหญ่แทนกัมปนี
เจ้าเมืองมังกล่าเข้ามา ฝ่ายเรารู้ดีว่าเมืองมังกล่าเป็นเมืองขึ้นกับกรุง
อังวะ ซึ่งจะมาทำหนังสือสัญญาการบ้านเมืองนั้นจะตัดขาดได้แต่หาก
กระบัตรหมัดตรีบารมีว่ากรุงอังวะอยู่ไกล ฝ่ายว่าข้างอันเดียวเจ้ากรุงอังวะ
ได้มอบให้เจ้าเมืองมังกล่าเป็นผู้บังคับตัดขาด เจ้าเมืองมังกล่าจะทำ
การสิ่งใด ๆ ก็ทำได้เหมือนกับเจ้ากรุงอังวะเหมือนกัน เสนาบดีกรุง ฯ
จึงได้ยอมทำหนังสือสัญญากับกัมปนีเจ้าเมืองมังกล่า ก็เข้าใจว่าได้
ทำหนังสือสัญญากับชาติอังกฤษเหมือนกัน ได้ทำสัญญากับเจ้ากรุงอังวะ
แล้ว ตามอย่างกระบัตรหมัดตรีบารมีว่าเจ้ากรุงอังวะมีรับสั่งมา จึงได้
รักษาทางไมตรีอันใหญ่ยิ่งทั้งต่อพระนครอังวะจำเริญมาจนทุกวันนี้ ซึ่ง
เชอร์เซมดับรุกเข้ามาว่าจะทำหนังสือสัญญาอีกนั้น จะเอาแต่ทำหนังสือ
สัญญาไม่รู้แต่ว่ารู้เลาดังนี้ กรุง ฯ มีเมืองขึ้นเมืองออกมาก ไพร่ฟ้า
ข้าแผ่นดินก็มากหลายชาติหลายภาษา ที่จะรับว่าหนังสือสัญญาเป็น
๒ แยก ๓ แยกดังนี้ จะรักษาตามสัญญาทางไมตรียาก ถ้าขุนช้าง
ฝ่ายไทยผู้ใดผู้หนึ่งไปทำให้ผิดสัญญาข้างอังวะหรือข้างอื่นเลย ให้
เกิดการใหญ่ขึ้นจนเสียทางไมตรีไป นานาประเทศก็จะดูเสียมว่า
กรุง ฯ ก่อเหตุขึ้นก่อน ความขัดข้องจะอยู่กับกรุง ฯ ไปข้างฝ่ายแต่ฝ่าย
เชอร์เซมดับรุกเป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้ในการทั้งปวง เป็นทูตถือรับสั่ง
พระมหากษัตริย์เจ้ากรุงอังวะเข้ามาเจรจาการบ้านเมืองครั้งนี้ จะให้

เป็นผลเป็นประโยชน์ทั้งสองฝ่ายโดยยุติธรรม จงพิเคราะห์ตรองดูตามความแค่ดันจนปลายให้สมควรกับการนั้นเถิด หนังสือสัญญานี้ได้เขียนเป็นอักษรไทย อักษรอังกฤษ ถ้ากับกันทั้งสองฉบับ ข้อความต้องกันหนังสือมา ณ วันพุธเดือน ๑๐ แรม ๕ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๐๓ ปีจอ นักษัตรไทศก

หนังสือเสนาบดีพร้อมกัน มีถึงเซอร์เฮมสับรุก

หนังสือ เสนาบดีพร้อมกันให้มายังเซอร์เฮมสับรุก ซึ่งเซอร์เฮมสับรุกทำหนังสือมาให้ท่านเจ้าพระยาพระคลังอีก ๒ ฉบับ เราพิเคราะห์ดูก็ไม่สู้เข้าใจแจ่มแจ้ง ฉบับหนึ่งว่าด้วยการซื้อขายแก่กัน กับว่าด้วยพิกัดค่าภาษี ใจความในหนังสือของเซอร์เฮมสับรุกว่า หนังสือฉบับนี้เป็นหน้าที่จะกล่าวกับเรื่องความว่าด้วยความซื้อขายแก่กัน ซึ่งเซอร์เฮมสับรุกแต่งร่างไว้ และส่งมายังเจ้าคุณให้พิจารณาในข้อ ๆ ที่จำต้องกันไว้นั้น ก็มีหลายสิ่งอันยอมไว้ให้มีประโยชน์แก่กรุงพระมหานครฝ่ายเดียว เซอร์เฮมสับรุกไม่ใคร่จำท่านผู้เป็นเสนาบดีทั้งหลายจะหมายรู้ถึงข้อเหล่านั้น จึงจะเห็นว่าอันยอมนั้นน้อย หวังจะได้คิดอ่านจัดแจงให้ซื้อขายนั้นเป็นอันดี มีคุณตลอดทั้งสองเมือง เมื่อแต่งร่างหนังสือเป็นข้อ ๆ จำต้องกันดังนี้ก็แสดงอยู่ในตัวความว่า ครั้นคนปรารถนาจะซื้อสินค้าเป็นมากไป คนขายก็จะจัดแจงหาสินค้าให้มาก ถ้าถ้าเป็นพ่อค้าอังกฤษเข้ามาค้าขายในกรุง ๆ เป็นอันมาก ถ้าเป็นพ่อค้า

ร้างกรุง ฯ จะไปค้าขาย ในเมืองแคนอังกฤษยังมากถมเหมือนกัน แต่ว่า
การค้าขายกับประเทศอื่น ๆ ทวีขึ้นมาก ก็จะเป็นเหตุให้เมืองกรุงเทพ ฯ
เป็นต่างประเทศดี ด้วยว่าพวกจีนและคนชาติอื่นที่อยู่ใต้บังคับของกรุง ฯ
ก็จะมีการทำเต็มมือเต็มใจ การอันมีคุณ และเงินภาษีอากรก็
จะเข้าคลังหลวงก็จะยิ่งขึ้นมากกว่าทุกวันนี้ ในเมืองใด ๆ ถ้าบ้านเมือง
ลงบ่มายลอดลายปรับนาเป็นปรกติดีแล้ว เงินส่วยสาอากรก็จะ
เข้าท้องพระคลังหลวงก็จะมากขึ้น ที่บ้านเมืองเล่าก็จะสบาย อย่างนี้
ก็อาศัยเหตุการค้าขายกันกับประเทศอื่นโดยมาก ถ้าภาษีและค่า
ธรรมเนียมแรงนักการค้าขายก็ถอยลง อาณาประชาราษฎรได้ความ
เดือดร้อนเป็นอันมาก เงินที่เข้าคลังหลวงก็น้อยลง น่าที่จะเกิดโกลาหล
เสียพระเกียรติยศไป ความอันนี้ถูกกันกับเมืองนี้และเมืองอื่นทั่วกันไป
เซอร์เฮนดับรุกมิได้สงสัยว่าท่านผู้เป็นเสนาบดีในกรุง ฯ มิได้เข้าใจความ
ดังนี้ อันจะสงสัยความดังนั้นมิได้ แต่ว่าเซอร์เฮนดับรุกเห็นความนี้ควร
แก่การที่จะปรึกษาหารือจึงชักมาว่า ในภาษาอังกฤษมีคำปรารภมาว่า
เมื่อไพร่ฟ้ามุ่งทรัพย์บรบูรณ์ ท่านกษัตริย์บรรทมตื่นดี เมื่อไพร่ฟ้ายากจน
ท่านกษัตริย์มีแต่จะกันแค้น เหตุดังนี้ถ้าท่านผู้เป็นเสนาบดีปรารถนาจะ
ให้ความสุขแผ่ไปในหมู่ชนมากในกรุง ฯ ทั้งเมืองอังกฤษ และปรารถนา
จะให้เจริญสุขสวัสดีแก่กษัตริย์ทั้งสองฝ่าย จึงควรให้เสนาบดีทั้งสอง
เมืองคุดคำหะหากเพียรจะให้การซื้อขายแก่กันยิ่งมากยิ่งง่าย อย่าให้
ขัดข้องเพราะเห็นแก่ประโยชน์คนหนึ่งสองคน หรือเพราะใจสงสัยกัน

และกัน ใครผู้ใดมิได้กลัว คนที่เป็นเพื่อนกันก็ไว้ใจเพื่อนคนนั้น และหาภัยอันตรายมิได้ และเพื่อนนั้นกลับไว้ใจในเพื่อนที่ไว้ใจในตน แต่ว่าถ้าคนมาส่งสัยด้วยเพื่อน น่าที่จะให้เพื่อนกลับมาส่งสัยแทน จึงมีแต่จะกลัวกันทั้ง ๒ ถ้อยคำภายนอกยังหวานดี แต่ภายในก็กินแหนงชิงชังกัน เป็นอย่างไรกับผู้คน กับบ้านเมืองก็เป็นอย่างนั้น แต่ว่าฝ่ายกรุง ฯ กับเมืองอังกฤษก็มิได้ส่งสัยกัน มีแต่จะไว้ใจแก่กัน และที่ไว้ใจนั้นบันดาลให้ไว้ยิ่งมาก ดังนั้นแลพระเกียรติยศแห่งกษัตริย์ทั้ง ๒ จะสูงขึ้นเป็นอันยิ่ง เสนาบดีจะเป็นใหญ่ และคนยากจนได้มีอาหารกิน ในคำที่ว่าด้วยการค้าขายนี้ ความปรารถนาอันจะเป็นประโยชน์กับอังกฤษแต่ ๒ สิ่งเท่านั้น คือว่าให้ลดค่าธรรมเนียมในกำปั่นค่าปากเรือให้น้อยลงประการหนึ่ง แล้วอย่าให้มีใครพิกัดคาดค่าสินค้า เว้นไว้แต่เจ้าของสินค้า ให้พ่อค้าไทย พ่อค้าอังกฤษซื้อขายแก่กันโดยคล่อง ๆ ไม่มีใครขัดทัดทานนั้น เป็น ๒ ประการด้วยกัน การที่จะกล่าวไว้ว่าค่าปากเรือเดี๋ยวนี้เป็นมากนัก เหตุดังนี้เรืออังกฤษที่จะมาค้าขายน้อยลำ ถ้ากำปั่นจะมามากเป็นหลายลำ ก็จะทำให้สินค้าที่มีในกรุง ฯ ยิ่งมากขึ้น ครั้นมาหลายลำค่าปากเรือเมื่อรวมกันเข้าก็จะมากขึ้น และครั้นสินค้าเกิดมากแล้วภาษีก็จะยิ่งมากขึ้นเหมือนกัน ถ้าทำดังนี้ลดค่าปากเรือนี้ก็จะกลับเป็นประโยชน์แก่กรุงเทพ ฯ เหมือนกันกับเมืองอังกฤษ และการที่จะซื้อขายกันก็จะเจริญขึ้นทั้งสองฝ่าย อนึ่ง ครั้นว่าให้พ่อค้าอังกฤษกับพ่อค้าข้างกรุง ฯ ค้าขายแก่กันด้วยคล่องง่าย มิให้ผู้ใดขัดขวางนั้น

เสนาบดีอังกฤษมิได้ปรารถนาสิ่งใดอื่น เว้นไว้แต่การที่สัญญาไว้แล้ว ในหนังสือที่เมซะเบอร์นีช่วยแต่งแต่ก่อน ถ้าจะว่าด้วยน้ำตาลทรายหรือสินค้าอื่น ๆ ถ้าเจ้าภาษีมาพิกัดคาดค่าไว้แล้ว พ่อค้าจะซื้อสินค้านั้นด้วยคล่องเป็นปรกติไม่ได้ ถ้าเจ้าภาษีก็ดี คนอื่นก็ดี ถือฏีกามาคาดค่าสินค้าได้ ก็เห็นว่ามีคนอื่นแทรกตัวเข้า มิใช่คนที่จะซื้อ มิใช่คนที่จะขาย แล้ว ที่จะซื้อที่จะขายด้วยคล่องด้วยง่ายไม่ได้ อันจะทำดังนี้เป็นที่ห้ามแล้วในหนังสือสัญญานั้น ถ้าเจ้าภาษีหรือคนอื่นมิได้ฏีกาให้อาญาแก่ตัว ก็มิอาจที่จะทำได้ ถ้าน้ำตาลทรายนั้นขายได้แต่แห่งเดียว ยังจะว่าขายคล่องถูกต้องกับใจความในคำสัญญานั้นก็หามิได้ เหตุดังนี้เซอร์-เซมสับรุกเห็นว่ามิใช่ข้อใหม่ ๆ เป็นข้อที่ยอมไว้แล้วในหนังสือก่อนแล้ว ถ้าได้ถือตามก็จะเป็นคุณและประโยชน์แก่พ่อค้าอังกฤษและพ่อค้าข้างกรุง ฯ ด้วยให้ซื้อให้ขายกันดี ถ้าจะเอาข้าวของอันเป็นสินค้ามาพิกัดค่าให้แรงมากนักก็ขายไม่ได้ คนจึงไม่ทำ ถ้าขายได้ก็ขายแต่น้อย คนทำจึงทำน้อยเข้า ถ้าจะทำให้ดีแก่ผู้ซื้อและผู้ขาย ก็ให้มีกฎหมายหลวงกำหนดค่าภาษีตามควรแก่ธรรม ครั้นใช้ค่าภาษีนั้นแล้ว ให้เจ้าของสินค้าและผู้ซื้อตกลงกันเองตามแต่จะได้ อย่าให้คนอื่นแทรกเข้ามาว่าได้จึงจะดี ถ้าและข้างอังกฤษและกรุง ฯ คิดอ่านเห็นพร้อมกันตามความที่ลำดับไว้ในร่างหนังสือสัญญาอันส่งมานี้ ก็จะเป็นคุณและประโยชน์แก่พวกอังกฤษเป็นประการใด ก็จะเป็นประโยชน์แต่เพียงว่าการซื้อขายมีกำหนดเป็นแน่แล้วจึงจะทวีขึ้นมาก และประโยชน์อันนี้ได้แก่ชาวกรุง ฯ

เหมือนกันกับชาวอังกฤษ ท่านผู้เป็นพระมหากษัตริย์ครองราชสมบัติ
ในกรุงเทพ ฯ ได้ทรงพระกรุณาตั้งพระราชบัญญัติให้ชาวพระนคร
อยู่เย็นเป็นสุขทั่ว ได้ทรงไปรถไปรายต่อพ่อค้าอังกฤษ และตั้งเป็นราช
สัมพันธมิตรไมตรีต่อแผ่นดินอังกฤษเป็นอันดีนิทแล้ว เมื่อพระองค์ทรง
พระทัยประกอบด้วยพระกรุณาอย่างใหญ่ และพระปัญญาอันแหลมคมจัน
ถ้าท่านพระองค์จะเห็นชอบในการค้าดังว่ามาแล้วนี้ และยังกว่านอก ถ้า
เป็นแต่ผู้มีวาสนาน้อย บุญญาน้อย อันจะเป็นที่ใจดังนี้หามิได้ เถิง
ดังนั้นแล้วเซอร์เฮนดับรุกได้ตรึกตรองความเห็นว่า ท่านผู้เป็นชาวไทย
ครองแผ่นดินอังกฤษ ทรงพระทัยดีต่อไมตรีต่อท่านผู้เป็นกษัตริย์เสวยราช-
สมบัติในกรุงเทพ ฯ เป็นอันดีนิท เซอร์เฮนดับรุกจึงเห็นว่า ควรที่จะยก
สินค้าอันเป็นของสำคัญเถิง ๗ ประการ ด้วยสินค้า ๗ สิ่งนี้ ถ้าขุนนาง
ฝ่ายกรุง ฯ จะจัดแจงอย่างใด ๆ ขุนนางฝ่ายอังกฤษไม่ว่าประการใด ถ้า
จะให้เจ้าภาษีนิกัดค่าสิ่งใดเท่าไหร่หรือไม่นิกัด จะขายหรือไม่ขาย อังกฤษ
ไม่ว่า ถ้าจะถือว่าสินค้าปากเรือเป็นที่เลี้ยงประโยชน์แก่กรุง ฯ ที่ยอม
ยกสินค้าให้เป็นประโยชน์แก่กรุง ฯ ฝ่ายเดียวเป็นที่แทนกันหลายเท่า
ฝ่ายข้างเปลือกข้างสารค่าสัญญาอันส่งมานี้ว่า เมื่อใช้ค่าภาษีแล้ว
จึงซื้อกันขายกันเอาไปได้ เซอร์เฮนดับรุกเข้าใจว่า เมื่อแรกดูความนี้
เหมือนเป็นเหตุที่จะขัดได้ แต่ว่าเซอร์เฮนดับรุกยังเห็นว่า ถ้าเจ้าคุณ
เจ้าพระยาพระคลังกับเสนาบดีทั้งหลายได้พิจารณาตรึกตรองดี ๆ แล้ว
จึงจะทราบว่าการนี้คงจะมีประโยชน์มาก เงินภาษีที่จะเข้าพระคลัง

จะมากขึ้น และข้าพารกินในเมืองจะบริบูรณ์ขึ้นมาก คือในกรุงเทพ ฯ เป็นที่เกิดผลตกบริบูรณ์มาก ผู้คนก็มาก ถ้าเอาข้าวเปลือกข้าวสารรายเอาไปเสียจากเมืองเป็นอันมาก ๆ คนทั้งหลายก็จะอุตส่าห์ทำนาให้เกิดผลข้าวให้ยิ่งมาก ครั้นข้าวมีมากแล้ว ราคาแกข้าวบ้านพลเรือนก็จะถอยน้อยลง คนจนจะได้ซื้อง่าย ๆ ไม่ขัดสนเลย บัดนี้เกิดคนครัวและบริบูรณ์งาม คนปลงใจลงทำไร่นามีแต่น้อย ด้วยว่าเมื่อทำแล้วจะเอาข้าวนั้นทำอะไรได้เขาไม่รู้ จะขายไปเมืองอื่นเอาเงินเป็นกำไรไม่ได้ ห้ามเสียแล้ว ถ้าเอาข้าวเป็นภาษีทางจะดึงคำภาษีรวมก็จะเป็นอันงาม และเรือสำเภาบรรทุกเรือกำปั่นไม่ต้องเก็บภาษีเรือ และผู้ซื้อผู้ขายจะได้ซื้อขายกันด้วยคล่องไม่มีใครขัด สินค้าทั้งเจ็ดประการที่ยอมให้ไว้แก่กรุง ฯ กับทั้งค่าปากเรือ และค่าภาษีต่าง ๆ จะเป็นเงินเข้าคลังหลวงเป็นอันมาก และเป็นที่สำหนดเป็นแน่ ถ้าเก็บไว้แต่ปีนฤกปีนี้ คนปีนเท่านั้น แล้วให้เจ้าภาษีถือแต่พิกัดสำเหนียกทุกวันนี้ ไม่เป็นที่ผิดหนังสือสัญญาที่แต่งไว้ในปี ๑๒๗ หรือมีเป็นเหตุสิ่งใดที่ควรที่ชอบก็ให้ยกไว้อย่าให้เป็นที่เคืองกันเลย ด้วยว่าเซอร์เจมส์บรุกจะใคร่กล่าวให้เจ้าคุณเจ้าพระยาพระคลังทราบเป็นแน่ว่า เมื่อเซอร์เจมส์บรุกเข้ามาปรึกษาหารือกันครานั้น มิได้ปรารถนาที่จะเอาความสิ่งใดอันมิชอบแก่เมืองกรุง ฯ เป็นที่เคืองใจกัน เอาความนั้นมาว่าหามิได้ มีแต่จะขอให้เจ้าคุณพิจารณาดูในประโยชน์ที่จะเกิดแต่ค่าสัญญาดังว่ามานี้ แล้วก็เอาเหตุการณ์ทั้งปวงกราบทูลแก่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฯ

ฯ ได้ทรงพระปัญญาอันประเสริฐรู้ตรัสให้ทราบ อนึ่ง อันจะกำหนดค่าภาษีแห่งสินค้าต่าง ๆ ด้วยการนี้ หนังสือสัญญาฉบับเมืองอังกฤษได้ว่าถ้าขุนนางฝ่ายกรุง ฯ ตกลงค่าภาษีมากเท่าใด ตามแต่เห็นชอบก็ทำได้ดังใจไม่มีห้าม แต่ทว่าถ้าพิจารณาค่าภาษีในสินค้าที่เกิดในกรุง ฯ ให้หนักเกินไป ก็เป็นที่ขัดแค้นน้ำใจเป็นปรากฏ ถ้าดังนี้ให้การค้าขายกันกับคนอังกฤษเสีย และเมืองทั้งสองจะให้ขาดจากกัน ถ้ากำหนดค่าภาษีเป็นแน่ในสัญญาใหม่ได้กำหนดไว้แล้ว ที่หลังจะค้าขายทุนเลี่ยงกันไม่ได้ ตัดเหตุที่จะวิวาทกันให้สูญสิ้นเสียจะตกลงจ่ายดี เซอร์เรมดับรุณพิมุขา มิตรในตรีที่จำเริญมานานแล้วยังจำเริญยิ่งแม่นยิ่งสนิทกว่าแต่ก่อน ฝ่ายอังกฤษที่ครองเมืองอินเดียได้ทำหนังสือสัญญากับกรุงอังกฤษ อันพวกพม่าจะมาประทุษร้ายต่อกรุง ฯ ก็ห้ามได้ และเป็น ๒๔ ปีมานี้ก็ส่งบรรณาการ ฝ่ายเมืองมลายูเกิดเกิดการกบฏวุ่นวายด้วยกัน ก็ยังกันไว้มิให้เป็นอันตรายแก่เมืองไทย แล้วขุนนางฝ่ายอังกฤษเห็นแก่ค้าสัญญามิได้บังคับบัญชาในเมืองเหล่านั้นเป็นประการใดเลย อนึ่งคิดอ่านกันด้วยการค้าขายกันนี้ เป็นเหตุที่จะให้ไปมาซื้อขายกันยิ่งขึ้นมากยิ่งดี ให้ประโยชน์ยิ่งมากแก่เมืองทั้งสองเมือง อันขุนนางอังกฤษจะถือมานะหวังจะให้เมืองตนเป็นใหญ่แต่ฝ่ายเดียวก็ห้ามได้ แต่ว่าดังใจเหมือนเป็นเพื่อนสนิท จะไม่ปิดซ่อนสิ่งใด สิ่งใดควรแก่ไมตรีเป็นอันดี เห็นประโยชน์ช้างใหนมาชักชวนให้เข้าด้วยเป็นประโยชน์ด้วยกัน ในหนังสือที่กษัตริย์ใหญ่ทั้งสองทรงอนุญาตสิ่งสัญญากัน สิ่งใดที่จะเป็นประโยชน์แก่เมืองอังกฤษ ก็

เป็นประโยชน์แก่กรุง ฯ เหมือนกัน จะแยกกันไม่ได้ ถ้าบุคคลผู้ใด เป็นชาวอังกฤษก็ดี ชาวกรุง ฯ ก็ดี ได้ปรารถนาให้ความสุขสำเร็จแก่เมืองของตน ผู้นั้นคงปรารถนาให้ความสุขสำเร็จแก่เมืองทั้งสองฝ่ายเหมือนกัน เซอร์เฮมดับรุกวอกล่าวไว้ดังนี้ หวังจะให้ท่านผู้เป็นเสนาบดี ณ กรุง ฯ เข้าใจประจักษ์ว่า เสนาบดีข้างอังกฤษจะใคร่ทำการแต่โดยสัตย์เป็นสุจริตธรรมอันหนึ่งหนึ่ง และเซอร์เฮมดับรุกยังได้ไขว่า ครั้นเสนาบดีได้พิจารณาดูความที่กล่าวมาแล้ว จะเอาไปกราบทูลท่านผู้เป็นมหากษัตริย์ ณ กรุง ฯ จะได้ทรงพระดำริ (สิ้นข้อความฉบับหนึ่ง) ยังมีฉบับหนึ่งมีเซอร์เฮมดับรุกว่า เรื่องความกำหนดการซื้อขายแก่กันมีนี้หลายข้อด้วยกัน ที่เซอร์เฮมดับรุกส่งมายังเจ้าคุณเจ้าพระยาพระคลังจะได้พิจารณาดังแต่แรกดังพระราชไมตรีกับกรุงปารีสครองเมืองอินเดียฝ่ายหนึ่ง และพระมหากษัตริย์ผู้ครองกรุงเทพ ฯ ฝ่ายหนึ่ง ก็ได้รักษาทางพระราชไมตรีสืบกันมา แต่ครั้นในจุลศักราช ๑๑๗๓ ศกรัชศักราช ๑๗๒๐ ได้คิดอ่านกันทำหนังสือกำหนดว่าด้วยค้าปากเรือและการค้าขายกัน หนังสือนั้นสำเร็จในเดือนอันนุเยรี ๑๗ ค่ำ ปี ๑๗๒๗ นับแต่ครั้งนั้นลงมา เหตุการณ์บ้านเมืองผิดกันกับการแต่ก่อนหลายสิ่งไม่เหมือนแต่ก่อนแล้ว ครั้นเพลาดังนั้นแล้ว ท่านผู้เป็นใหญ่ครองเมืองเครตปรัตน์ เมืองอิรันด์ และเมืองอินดูสถานฝ่ายหนึ่ง กับท่านผู้ว่าราชการแผ่นดินมหานครศรีอยุธยาฝ่ายหนึ่ง จึงปลงพระทัยพร้อมกันปรารภจะแต่งการค้าขายญวนใหม่ กำหนดว่าด้วยทางค้าขายกันหวังจะให้ไปมาซื้อขายในเมืองทั้งสองยิ่งมากยิ่ง

ต่อง มีประโยชน์ยิ่งมากทั้งสองฝ่าย และคำสัญญาใหม่จะเป็นที่แทนคำสัญญาเก่า ก่อนที่ว่าด้วยการค้าขายแล้วให้คำใหม่นี้ติดเนื่องกันเข้าที่ปลายหนังสือสัญญาปลูกพระราชไมตรีกับกษัตริย์ทั้งสองพระองค์อันที่พึงทำสำเร็จแล้วด้วยดี

ข้อ ๓ ฝิ่นเป็นของต้องห้ามมิให้ซื้อให้ขายเลยในแว่นแคว้นกรุงเทพ ฯ ถ้าใครเอาฝิ่นมาจับได้ให้ริบฝิ่นนั้นเป็นของหลวง และผู้เอามาให้ไหมเสียเป็นเงินเหรียญ ๑๐๐ แผ่น ถ้ามิได้ใช้เงินให้เอาตัวจำไว้กำหนด ๖ เดือน

ข้อ ๒ สินค้าทั้งเจ็ดสิ่งนี้ คือ น้ำมัน ๑ ปืน, ลูกปืนและดินปืน รวมไว้เป็น ๑ เหล็ก ๑ กระทะเหล็ก ๑ เหล็กกล้า ๑ ตุรา ๑ ไม้ตัก ๑ เป็น ๗ ประการเข้าด้วยกัน ทั้งเจ็ดสิ่งนี้ยอมให้ไว้แก่กรุงเทพ ฯ ฝ่ายเดียว จะพิกัดค่าภาษีไม่พิกัดตามแต่จะเห็นชอบในกรุง ฯ เรือและกำปั่นลำใดที่ใช้ธงอังกฤษจะเอาของเหล่านี้บรรทุกเข้ามาขายหรือจะบรรทุกเอาไปก็มิได้ห้ามเลย เว้นไว้แต่มีบัตรหมายของขุนนางไทยอันเป็นเจ้าพนักงานยอมให้จึงจะทำได้

ข้อ ๓ ข้าวสารก็ดี ข้าวเปลือกก็ดี และของอื่นทั้งปวงที่เป็นสินค้า อย่าให้ต้องค่าภาษี เว้นไว้แต่ตามที่กำหนดไว้ในคำสัญญาใบนี้

ข้อ ๔ เว้นไว้แต่สินค้า ๗ ประการที่ยอมให้ไว้แก่กรุงเทพ ฯ ฝ่ายเดียว คนใต้บังคับอังกฤษก็ดี คนใต้บังคับแห่งกรุงเทพ ฯ ก็ดี

จะซื้อขายกันในกรุงเทพฯ ก็ดี ในเมืองอื่นอันเป็นท่าจอดก็ดี จะทำไม่ได้ถ้องมิให้ซื้อของประการใด เมื่อว่าดังนี้ ก็เข้าใจว่าแต่คำภาษีที่ได้กำหนดไว้นั้นดี เจ้าภาษีจะมาพิกัดราคาตามใจชอบไม่ได้ จะตั้งภาษีเพิ่มค้าว่าเป็นของขายไปนอก เป็นของนำเข้ามาแต่นอกมาขายในนี้ไม่ได้ ผู้ใดอันเจ้าไว้แต่ผู้ซื้อผู้ขาย จะยกรักตัวเข้าทักทานมิให้ซื้อขายกันตามถ้องง่ายอย่าให้ทำได้

ข้อ ๕ ค่าภาษีในผ้าดาดทรายขาวนั้นเป็นหาบละ ๒ ตำลึง ค่าธรรมเนียมนั้นจะได้ว่าให้แปลกเปลี่ยนกันก็หามิได้ ด้วยสินค้าที่เรียนลำดับกันไว้ข้างหน้านั้นเหมือนกัน แต่สินค้าอันมิได้กล่าวเป็นแทนภาษีที่ได้ในของเข้ามา และของที่เอาไปข้างนอกจากถ้องกันให้ถือว่าหามีภาษีไม่เลย

ข้าวสารนั้นให้เป็นภาษี	หาบละตำลึง	คิดเป็นแทนภาษีที่ได้ในของเข้ามาและของที่เอาไปข้างนอก
ผ้าดาดทรายขาว	หาบละ ๒ ตำลึง	
ครั่ง	หาบละ ๒ ตำลึง	
เขาสัตว์	หาบละตำลึง	
ผ้าดาดทรายแดง	หาบละตำลึง	
เกลือ	เกวียนละ ๒ บาท	
ไม้ฝาง	หาบละเฟื้อง	

ข้อ ๖ ถ้าจักเป็นอังกฤษบรรทุกของมาขาย บรรทุกของไปขายข้างนอก หรือบรรทุกเข้ามาทั้งบรรทุกออกไปด้วย ต้องใช้ค่า

ปากเรือจ้างละ ๕๐๐ บาท ถ้านับคนเป็น ๔๗ พวงกระสุน เมื่อจะขอ
ปากเรือให้ขีดบนตาพื้นชั้นบนทีเดียว ชั้น ๒ ก็ได้ ให้ขีดตามที่กว้าง
มาก ค่าปากเรือดังนี้ให้คิดเอาแทนภาษีของเข้าของออก ค่าค่าจอด
ค่าร่องน้ำค่าท่าพัด ครั้นค่าบั้นค่าใดใช้ค่าปากเรือดังนี้แล้ว ถึงจะ
ขนของขึ้นที่ ๒ แห่ง หรือจะบรรทุกที่ ๓ แห่ง ๔ แห่งในแม่น้ำแควน้อย
กรุง ๆ มิต้องใช้อะไรอีกในเที่ยวนั้น อนึ่งถ้าค่าบั้นอังกฤษค่าใด
จะเข้ามาในคลองกรุงเทพ ๆ ปรารถนาต่อซ่อมแปลงเรือที่เล่ย หรือ
จะซื้อเสบียงอาหาร หรือจะใคร่ถามข่าวรู้ราคาสินค้าเท่านั้น ก็ยอม
อย่าให้เสียค่าปากเรือเลย ยังมีเหตุอื่นน้อยน้อยจะคิดอ่านกันต่อ
ภายหลังได้ และซึ่งเซอร์เรมลับรุกว่ามาดังนี้ก็ดี ครั้นจะตอบให้
เป็นข้อ ๆ มา ก็ได้ตอบตามใจความเป็นข้อ ๆ มาแต่ก่อนแล้ว ๓ ฉบับ
แล้ว ซึ่งจะทำหนังสือสัญญาความ ๙ ข้อ เราก็ได้ตอบไปทุกข้อ ๆ
แล้ว ซึ่งเซอร์เรมลับรุกจะขอให้ตัดค่าธรรมเนียมปากค่าบั้นลงจะให้
เรียกแต่ค่าจอด ๕๐๐ บาทนั้น ค่าธรรมเนียมค่าบุบค่าบั้นเคยเรียกมา
แต่ก่อน ดังค่าธรรมเนียมปากค่าบั้น ค่าดังกอบภาษี คิดเข้าด้วยกัน
ได้ราคาหนึ่งถึง ๒,๒๐๐ บาทเศษ เมื่อครั้งกะปิตันทันตรีบารนีเข้ามา
ขอทำหนังสือสัญญาทางไมตรี แล้วว่าด้วยค่าธรรมเนียมค่าบุบค่าบั้น
ขออย่าให้เรียกเป็นค่าธรรมเนียมดังกอบภาษีเลย จะขอเลี่ยรวมกัน
คิดเป็นค่าปากค่าบั้น ถ้าค่าบั้นมีสินค้าเข้ามาให้เรียกราคะ ๑,๗๐๐
บาท ถ้าค่าบั้นไม่มีสินค้าเข้ามาให้เรียกราคะ ๓,๕๐๐ บาท เจ้าพระ

ณ กรุงพระมหานครศรีอยุธยาปรึกษาพร้อมกันเห็นว่าควรจะเป็นไมตรี
กับราชอังกฤษ จึงได้ทำหนังสือสัญญาเป็นไมตรีด้วยการบ้านเมือง
๑๔ ข้อ การค้าขาย ๖ ข้อ แต่มีจดหมายเหตุศก จุลศักราช ๑๑๗๙ ปี
ดงแต่นั้นมาเจ้าพนักงานจึงได้เรียกค่าธรรมเนียมปากเรือบ้านหม
ดินค้าเข้ามาวาละ ๑,๗๐๐ บาท ที่ไม่มีสินค้าเข้ามาวาละ ๓,๕๐๐ บาท
จนเท่าทุกวันนี้ ซึ่งเซอร์เรมดับรุกจะมาขอลดค่าธรรมเนียมลงอีก
จะให้เรียกแต่วาละ ๕๐๐ บาทนั้น เรายอมให้ไม่ได้ แต่ว่าสินค้า
ซึ่งเกิดในกรุงพระมหานครศรีอยุธยานี้ เหมือนข้าวเปลือกข้าวสาร
ที่เป็นของต้องห้ามแต่โบราณมา ถึงว่าให้มีภาษีเสียให้ลูกค้าได้ซื้อ
ขายกัน เราจะยอมตามใจให้นั้นไม่ได้ ถ้าฉะนั้นทำไร่ทำนาไม่ได้ผล
ไพร่บ้านพลเมืองก็จะได้ความอดอยากยากแค้นเดือดร้อนต่าง ๆ ของที่ไม่
ต้องห้ามลูกค้าเคยซื้อขายกันมาแต่ก่อน ให้ยกเป็นของต้องห้าม
เอาไว้สำหรับแผ่นดิน พูดจาแต่ตามชอบใจดังนี้ ข้อที่เป็นผู้มีสติ
ปัญญาฉลาด คิดอ่านมาจัดแจงในการซื้อขายให้เป็นประโยชน์
เสมอกันทั้งสองฝ่าย ช่างมิรู้สิ้นสาหะพากเพียรแต่งหนังสือมาแต่ต้น
จนปลาย จากข้าวยังคยาวกบทวนฉนี้เขียนไม่รู้จักจบ จะมาขอบ้าง
เปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีพระนครใหญ่ อันดังได้ได้
หลายร้อยปีมานั้นให้ผันเพื่อนผันแปรไปนั้นนั้น ก็ควรจะยกย่องว่า
เซอร์เรมดับรุกเป็นผู้มีสติปัญญาเฉลาดมาก ตั้งแต่เราเป็นขุนนาง
ทำราชการสนองพระเดชพระคุณ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินมา

ได้ ๗๐ ปีกัม ๑๐ ปีกัม ๕๐ ปีกัม ๔๐ ปีกัม ๓๐ ปีกัม ๒๐ ปีเศษ กัม จะได้เศษพบเศษเห็นผู้ใดมาเจรจาความบ้านเมือง ประดุจดังครูบาอาจารย์มาสั่งสอนบังคับบัญชา เหมือนหนึ่งท่านมิท่านมิทุ่งเชนมหามิไม่ เมื่อแลดังใจหองคิดอ่านจัดแจงในการซื้อขาย จะให้ลูกค้าพาณิชเกิดผลเกิดประโยชน์เพิ่มเติมไป ไม่คิดปรานีกับเราทั้งหลายเจ้าของบ้านเจ้าของเมืองบ้างเลย และหนังสือ ๒ ฉบับนี้ เชอร์เชมดับรุกให้มาอีกทีหนึ่งนั้น เล่านายบริบาลทุกตระออง ๆ ผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือนทุกตำแหน่ง ได้ประชุมพร้อมกันพิเคราะห์ดูหนังสือเชอร์เชมดับรุกแล้ว จึงได้ตอบหนังสือมาให้เชอร์เชมดับรุกครั้งครองคูเดิด ได้เชิญเอาตราท่านเจ้าพระยาพระคลังมีตามาบันดำรัญ ได้เรียนเป็นอักษรไทยฉบับหนึ่ง อักษรอังกฤษฉบับหนึ่ง ข้อความต้องกัน หนังสือให้มา ณ วันศุกร์ เดือน ๑๐ แรม ๖ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๓๒ ปีจอโทศก

หนังสือ เชอร์เชมดับรุกให้ กะปิตันบรุก มิศเชนยอน มายื่น จุมนโณยวรมาถ วันจันทร์เดือน ๑๐ แรม ๒ ค่ำ ปีจอโทศก เชอร์เยมดับรุกได้ใช้ให้กะปิตันบรุก มิศเชนยอนมาให้ ขอให้จัดแจงเรือที่จะส่งเชอร์เยมดับรุกลงไปถึงกำปั่นที่ปากน้ำ เชอร์เยมดับรุกได้ตั้งให้กะปิตันบรุก มิศเชนยอน เป็นผู้รับหนังสือของเจ้าคุณพระคลังตามอย่างของเจ้าคุณตั้งได้ จะเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ๆ ไปนั้นไม่ได้ อันจะส่งหนังสือตีตรุงเทพ ฯ นี้เป็นอันยากอย่างไร เชอร์เยมดับรุกก็ไม่อยากที่จะให้มีความลำบาก เมื่อเจ้าคุณจะอยากส่งหนังสือนั้น

ก็จะให้องไปส่งที่ก้าปั่น จะได้รับให้เหมือนรับหนังสือถอรัดปลมะสตันถ้าเจ้าคุณจะมีได้ปรารถนาที่จะส่งหนังสือนี้แล้ว และซึ่งเซอร์เยียมสับรุกข้ามาหวังจะจำเริญทางพระราชไมตรีนั้น ก็เป็นอันสำเร็จแล้ว เซอร์เยียมสับรุกจะขอลากลับไป เมื่อจะกลับไปนั้น เซอร์เยียมสับรุกยังถือใจว่า ท่านเสนาบดีกรุงปวง ณ กรุงเทพฯ ได้คิดรักษาตรองมาแล้วก็จะมีใจปรารถนาซึ่งจะทำหนังสือสัญญาตามที่กล่าวมานั้น เพื่อความนี้จะได้สำเร็จนั้น จะได้ตั้งผู้ใดผู้หนึ่งที่เป็นผู้ใหญ่ เป็นราชทูตไปถึงเมืองลอนดอน อันเป็นที่อยู่แห่งกษัตริย์ เซอร์เยียมสับรุกขอให้ได้จัดเรือส่งลงไปให้ถึงก้าปั่นที่ปากน้ำ โดยอันควรแก่เวลาที่ให้มีความลำบาก เมื่อเซอร์เยียมสับรุกจะลาไปนั้น จะให้ถะบีดันบรุก มิศเชนยอนมากราบลาเจ้าคุณ ให้เป็นอันสมควรกับทางไมตรี

ครั้น ณ วันเดือน ๑๐ แรม ๒ ค่ำ เซอร์เรมสับรุกทำหนังสือให้ถะบีดันบรุกที่ ๓ มิศเชนยอนที่ ๒ มาให้คืนโดยวาจาว่าจะลากลับไป ท่านเสนาบดีจึงได้ทำหนังสือตอบไปถึงถอรัดปลมะสตันฉบับหนึ่ง ส่งเซอร์เรมสับรุก ๆ รับหนังสือแล้วก็ลากลับไปจากกรุงเทพฯ

หนังสือเจ้าพระยาพระคลังตอบ ถอรัดปลมะสตัน

หนังสือ ท่านเจ้าพระยาพระคลังเสนาบดีผู้ใหญ่ ณ กรุงพระมหานครศรีอยุธยาแจ้งความโดยยินดี มายังถอรัดโจเกาปลมะสตันเนตกรันกรอดออดันไมดเนาเมอริบัต ผู้ได้ว่าการต่างประเทศแห่งนางพระยา

ว่ากัปตันเรียพระเจ้ากรุงอังกฤษ ทั้งราชญาติทั้งปวงคับฝ่ายได้ฝ่ายเหนือ
เมืองอิรอันดี และเมืองอินดูสถาน ด้วยมีหนังสือให้ทิศเอกเล่นเชอร์เยียมสับรุกเขตมั่นเดออออนิโมดเนาเบอธิเบต เข้าไปค้าเรือทางพระราชไมตรี คิดปรึกษาพร้อมกันท่านเล่นายทหารว่า ราชกรณีครั้งนี้เพื่อจะให้เป็นไมตรีต่อไป และเป็นประโยชน์กับไพร่บ้านพลเมืองทั้งสองฝ่าย พระเจ้ากรุงอังกฤษเห็นว่าเชอร์เยียมสับรุกจะเข้ามาว่าด้วยความสิ่งใดๆ ท่านเล่นายทหารผู้ใหญ่ผู้น้อยคงจะชอบใจ ถ้าเล่นายทหารผู้ใหญ่ผู้น้อยกับเชอร์เยียมสับรุกเห็นชอบด้วยกันทำความตกลงกันแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ กรุงฯ กับนางพระยาวิกตอเรียพระเจ้ากรุงอังกฤษ จะได้เป็นไมตรีอันดีนิทีมีความจำเริญด้วยกันทั้งสองพระนครนั้น ให้แจ้งความตามหนังสือซึ่งว่าเข้ามา ก็มีความยินดีโดยฉันไมตรี ซึ่งได้เป็นสัมพันธมิตรรักใคร่ผูกพันกันมาแต่ก่อนช้านาน และเชอร์เยียมสับรุกเข้าไปถึงกรุงฯ ครั้งนี้ ก็ได้รับรองสมควรโดยราชประเพณี จัดทางให้เชอร์เยียมสับรุกอยู่ เสบงดูแบกเงินทองพระราชทานให้ซื้อจ่ายของกิน ทั้งสิ่งของข้าวปลาผลไม้ต่างๆ ส่งเลี้ยงมิได้ขาด และกำปั่นไฟลำใหญ่ซึ่งเชอร์เยียมสับรุกขึ้นเข้าไปเมื่อแรกถึงปากน้ำกรุงฯ กำปั่นติดตื้นที่ดอนชเลนอกปากน้ำ ค้างอยู่หลายวัน ก็ได้เอาเป็นธุระโดยทางไมตรีอันดีนิท ให้ผู้รักษาเมืองสมุทรปราการ จัดเรือต่างถ่ายของออกไปถ่ายสิ่งของในต่างจนกำปั่นเบาขึ้นออกจากตื้นได้ ช่วยทำนุบำรุงมิได้ขัดสนแต่สิ่งหนึ่งสิ่งใด และเชอร์เยียมสับรุกทำหนังสือมาให้ ๒ ฉบับ ได้รับหนังสือแล้วพิเคราะห์ดู

มีความเป็นหลายประการ ด้วยเหตุจะทำหนังสือสัญญาใหม่อีก ๔ ข้อ ท่านเสนาบดีปรึกษาพร้อมกัน เห็นว่าคำสัญญาซึ่งกะบีตันพันตรีปาร์นี เข้ามาทำไว้ แต่เมื่อครั้งจุลศักราช ๑๑๗๗ มีจดข้อความบ้านเมือง ๑๔ ข้อ การค้าขาย ๖ ข้อ ก็มีอยู่แล้ว ซึ่งจะทำสัญญาต่อไปอีกนั้น ข้างฝ่ายไทยอย่างธรรมเนียมมีมาแต่บุราณราชประเพณีประการใด ก็จะประพฤติไปตามประเพณีบ้านเมือง จะละอย่างธรรมเนียมแต่ก่อนนั้นเสียไม่ได้ จึงทำหนังสือตอบให้เซอร์เยมสบรุก ความแจ้งมาถึงเซอร์เยมสบรุกทุกประการแล้ว ครั้น ๆ รักทางไมตรีครั้งอังกฤษยังมิได้ ตั้งแต่ศักราช ๑๑๗๔ มีมะเมียจัตวาศก การระยัดเข้ามาค้าขายทางไมตรีไทยก็รักษาทางไมตรีมาจนทุกวันนี้ ขอให้ออร์ดใจเกาปอมะดันผู้ว่าราชการต่างประเทศ ได้ช่วยทำนุบำรุงทางไมตรียืนยานให้ยั่งยืนนิรันดรต่อไป ได้เขียนเป็นอักษรไทยฉบับหนึ่ง อักษรอังกฤษฉบับหนึ่ง ข้อความถูกต้องกัน

หนังสือมา ณ วันศุกร์เดือน ๑๐ แรม ๖ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๓๖ มีจดหมายศรีไทยศก

ณ วันเดือน ๑๐ แรม ๗ ค่ำ เมื่อเซอร์เยมสบรุกจะลงเรือ ฝากหีบใส่กับนายพาณิชใบหนึ่ง ให้กับพระยาวิเศษสงคราม ๆ เปิดออกดูได้เครื่องศักหลาดต่างอย่างฝรั่ง ๒ ตัว กางเกงศักหลาดดำตัว ๑ เซอร์เยมสบรุกเข้ามาอยู่ ณ กรุงเทพ ฯ ๓๗ วัน ได้จ่ายของหลวง (ดังนี้)

ให้เงินซื้อกินเดือนละ ๓ ชั่ง คิดให้ ๒ เดือน เงิน ๖ ชั่ง

รวมใหญ่วันละ ๖ ทะนาน ๒๒๗ ทะนาน

ข้าวสารขาวคนหนึ่งวันละกะบาน เป็นข้าว ๖๗ ถัง
น้ำมันมะพร้าวฉันละ ๑๐ กระบาน ๓๗๐ กระบาน
พื้นแจ่มรอนที่กรุงเทพฯ ๒๕๐๐ คู่น
พื้นแจ่มขนาดกลางให้ที่ปากน้ำ ๘๐๐ คู่น
ได้ ๕๒๐ ใบ

เจ้าพระยาพระคลังส่งทุเรียน ฉางสาด ผลไม้ดีๆ ขนมของหวานทุกวัน ๆ วันละ ๓-๔-๕ โถบ้าง ใบชากาแฟกินเป็นนิตย์ ดินประสิวละลายน้ำแช่เหล้า แช่น้ำตาม หนัก ๑ ชั่ง ๓ ตำลึง ๒ สลึง กับเรือตำบันเกงกงเชยนลายทองยาว ๗ วา ให้เชอร์เรมดับรุกไปขึ้นที่เมืองอังกฤษตำหนึ่ง

เชอร์เรมดับรุกลงไปเถิงเมืองสมุทรปราการ วันเดือน ๑๐ แรม ๗ ค่ำ เพลาบ่าย ๒ โมง รุ่งขึ้น ณ วันเดือน ๑๐ แรม ๘ ค่ำ เพลาเช้าโมงหนึ่ง จมื่นไวยวรนาถให้พระยาวิเศษสงคราม หมื่นวรวาทีตาม โยเสฟ ลงไปเยี่ยมเยียนที่กำปั่น เชอร์เรมดับรุกเอาหนังสือผนึกกระดาษผนึกหนึ่ง กับหีบเป็นหีบใส่บุหรี่ผนึกปากหีบ มาส่งให้พระยาวิเศษสงคราม หมื่นวรวาทีตาม โยเสฟ แล้วปากหีบใส่กล้องส่องมากับโยเสฟ ว่าให้เอามาให้กับจมื่นไวยวรนาถ[๑] ครั้นพระยา

---

(๑) ความปรากฏตามจดหมายเชอร์เรมดับรุกพิมพ์ไว้ในเรื่องอื่น ว่ากล้องส่องนั้น เชอร์เรมดับรุกฝากถวายในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้พิมพ์พระราชหัตถเลขา ซึ่งทรงภาษาอังกฤษตอบรับกล้องส่องนั้นไว้ในหนังสือนี้ด้วย

ถึงเศษสงคราม หมื่นพรหาทิตาม โยเสฟ ลงมาถึงเรือ ก็ปันกำไร จักออกจากเมืองสมุทรปราการไปในเพลาวัน จมื่นไวยวรนาถบีบคั้น ยอกตู เห็นกระดาษห่อบิลตราสัดกหลังว่า ส่งมายังขะภักดีศรีสุริยวงศ์ ครั้นฉีกกระดาษออกเห็นห่อผ้าใบเย็บแน่น สัดกหลังว่า ถึงเจ้าคุณพระนายไวย ซึ่งได้รับใช้พระมหากษัตริย์ ครั้นฉีกห่อผ้าใบออก มีถุงแพรห่อหุ้มหีบสัดกหลังว่า มาแต่ราชทูตของกฤษถึงท่านแล้วนาบดีกรุงเทพ ฯ ผู้ได้รับใช้พระมหากษัตริย์ แก้ถุงออกเห็นหีบญี่ปุ่นใส่กุญแจ จึงไขกุญแจออกดู มีหนังสือใส่ถุง ๓ ถุง กระดาษเปลาพับเหมือนหนังสือ ไม่มีตัวอักษรแผ่น ๑ แพรห่อทองคำใบหนึ่ง หนังสือ ๓ ถุง สัดกหลังถึงเจ้าคุณพระคลังฉบับหนึ่ง ใส่ถุง ๑ ถึงเสนาบดี ๒ ถุง ทองคำเป็นทองใบชั่งได้หนัก ๑๐ ตำลึง ๑ เฟื้อง สัดกหลังห่อทองว่าราคา ๓๐๐ บาท หนังสือถึงจมื่นไวยวรนาถฉบับหนึ่ง หนังสือในหีบ ๓ ฉบับ ถึงเจ้าพระยาพระคลังฉบับหนึ่ง เสนาบดี ๒ ฉบับ นั้นแปลมีความแจ้งอยู่ในหนังสือฉบับแล้ว สิ้นความเท่านี้

ในหนังสือฉบับหนึ่งว่า เชอร์เยียมสมบรุกได้รับหนังสือ ๔ ฉบับของเจ้าคุณพระคลัง เอาอ่านดูถ้วนแล้ว เชอร์เยียมสมบรุกจะลาไปขอฝากทานในร่มของฉัตรกฤษซึ่งอยู่ ณ กรุงเทพ ฯ ได้บังคับพระมหากษัตริย์ระวังรักษาซึ่งเดชะหัตถ์ หนังสือมาถึงปากน้ำวันที่ ๒๗ เดือนแซบแตมเบอร์ ศักราช ๑๗๕๐ ปี

หนังสือฉบับนี้เขียนต่อกันดังว่า มาแต่แห่งนางพระยาไชยเยศ เถิงเจ้าคุณเจ้าพระยาพระคลัง ผู้เป็นอัครมหาเสนาแห่งพระมหากษัตริย์ ผู้ครองเมืองไทย ฝ่ายอังกฤษซึ่งเป็นทูตเข้ามาครั้งนี้ ได้รับสิ่งของของท่านตามอย่างธรรมเนียมไทยซึ่งมีมาแต่โบราณแล้ว จึงให้ท่านเสนาบดีได้รับของทูตตามธรรมเนียมเมืองอังกฤษด้วยบ้างบ้าง หนังสือเขียนที่ปากน้ำ วัน ๒๗ เดือนแซบแตมเบอร์ ศักราช ๑๗๕๐ ปี

หนังสือฉบับนี้เขียนต่อกันดังว่า ทูตอังกฤษมาแต่นางพระยาไชยเยศ เถิงเสนาบดีทั้งหลายแห่งเมืองไทย เชอร์เยมม์บรุกได้อ่านหนังสือของท่านเสนาบดีกรุงไทยรู้แล้ว เชอร์เยมม์บรุกมีความเสียดายด้วยเสนาบดีในกรุงเทพ ฯ ด้วยเสียซึ่งความหนักแห่งอายุซึ่งจะยืดยาวไปข้างหน้า และยศศักดิ์ซึ่งพระมหากษัตริย์ได้ชุบเลี้ยงตั้งแต่งไว้ตามตำแหน่งที่จะให้สูงขึ้นไป และการที่เคยทำของพระมหากษัตริย์เจ้าของตัวให้ยืดยาว หนังสือเขียนที่ปากน้ำวัน ๒๗ เดือนแซบแตมเบอร์ ศักราช ๑๗๕๐ ปี คิดเป็นจันเต้าร์ เดือน ๑๐ แรม ๗ ค่ำ ปีจอ โทศก

หนังสือฉบับนี้เขียนต่อกันดังว่า มาแต่แห่งนางพระยาไชยเยศ เถิงเสนาบดีทั้งหลายแห่งพระมหากษัตริย์ผู้ครองเมืองไทย

หนังสือเชอร์เยมม์บรุก มาถึงท่านศักดิ์ศรีสุริยวงศ์ ด้วยนึกเสียดายว่า เมื่อยังอยู่ด้วยกันนี้ได้พบกัน และกลัวว่าจะมิได้พบกันกว่าจะไป เพราะว่าจะต้องกลับไปเมืองอังกฤษไปไม่ช้านี้เอง เราชอบใจท่านหนักหนา เพราะมีอัชฌาสัยต่อเราเสมอเป็นอันดี ถ้าจะได้พบกัน

ต่อไปภายหน้า ก็จะเป็นเหตุให้ยืนคดต่อกัน หนังสือเรียนที่ทำขึ้นนี้ก็ดีที่ยอดอยู่ที่ปากน้ำ จันเดือน ๑๐ แรม ๗ ค่ำ ศักราชฝรั่ง ๑๘๕๐ ปี

รายนามบุคคลที่ปรากฏในจดหมายเหตุเรื่องเซอร์เซมสบรุก ทูตอังกฤษเข้ามาขอแก้หนังสือสัญญา

ทูตถวายพระพรชัยมงคล	พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังษรรค์	พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
กรมขุนเดชอดิศร	เป็นสมเด็จกรมพระเดชาดิศร ในรัชกาลที่ ๕
กรมหลวงวงศาสนิท	เป็นกรมหลวงวงศาธิราชสนิท ในรัชกาลที่ ๔
เจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ)	เป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ ในรัชกาลที่ ๔
พระยาศรีพิพัฒน (ทัต)	เป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ ในรัชกาลที่ ๕
พระยาพิพัฒนโกษา (บุญศรี)	เป็นพระยามหาอำมาตย์ แล้วเป็นเจ้าพระยาธรรมา ในรัชกาลที่ ๔ เป็นเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี ในรัชกาลที่ ๕

พระยาจุฬาราชมนตรี
(นาม)
พระยาโชฎึกราชเศรษฐี (บุญมา) เป็นพระยาไกรโกษา ในพระบวรราชวัง รัชกาลที่ ๔
พระยาอัครัคคาร์ (ฉิม)
หม่อมพิพิธอักษร (เจ๋ง) เป็นหลวงพิทักษ์คงคา ในรัชกาลที่ ๔
หม่อมจรเจรจา
หม่อมจรจาที่ ตำมะ
หม่อมแม่น
มายพาณิช
พระยาสุรเสนา (สุก) เป็นเจ้าพระยายมราช ในรัชกาลที่ ๔
เจ้าพระยามหาโยธา
(หอรีย์ ภาษาไทยว่า ทองดี)
พระยาพิชัยรณฤทธิ์ (เหม็น) เป็นพระยามหายักรมิกร เจ้าเมืองสมุทรปราการ จางวางทหารปืน ในรัชกาลที่ ๔
พระยาวิชิตณรงค์ (พัก) เป็นพระยาพิชัยสงคราม ในรัชกาลที่ ๔
พระยาสามล้านหงษ์ (กะต่าย) เป็นพระยาอภัยพิพิธ ในรัชกาลที่ ๔
พระยาราชบังสัน (บัว)

พระยาวิเศษสงคราม	(จัน ธีรคริสตัง ชื่อเบนิดิกต์)
หลวงศรีเยาวภาษ	เป็นพระจักราราชมณฑรี ในรัชกาลที่ ๔
พระยาราชสุภาวดี (โต)	เป็นเจ้าพระยานิกรบดินทร์ ที่สมุหนายก ในรัชกาลที่ ๔
พระยาเพชรพิชัย (เอี่ยม)	เป็นเจ้าพระยาธรรมา ในรัชกาลที่ ๔
พระยายุทธยรรมราช (หนูใหญ่)	เป็นเจ้าพระยามหาศิริธรรม พโลปถัมภ์ ๆ ผู้รักษากรุงเก่า ในรัชกาลที่ ๔
จมื่นไวยวรนาถภักดี ศรีสุริยวงศ์ (ช่วง)	เป็นพระยาศรีสุริยวงศ์ จางวางมหาดเล็ก ในรัชกาลที่ ๓ เป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ที่สมุหพระกลาโหม ในรัชกาลที่ ๔ เป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ในรัชกาลที่ ๕
จมื่นมหาสนิท (แสง บุตรเจ้าพระยาบดินทรเดชา)	เป็นจมื่นประชานมนเทียร ในรัชกาลที่ ๔
นายจ่าเรศ (เม่น)	เป็นพระสุนทรนุรักษ์ ผู้ช่วยราชการเมืองแล้วเป็นพระยาวิเชียรศรี ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ในรัชกาลที่ ๔ เป็นเจ้าพระยาวิเชียรศรี ในรัชกาลที่ ๕
จมื่นทิพเสนา (เรือง)	ถึงแก่มรณาภาพแล้วก็เรียก

จมื่นราชามาตย์ (จำ)	เป็นเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี ในรัชกาลที่ ๔
จมื่นราชาบาล (ขุนทอง)	เป็นพระยาเพชรปาณี ในรัชกาลที่ ๔
จมื่นมหาเทียรพิทักษ์ (ต่วัดี บุตรเจ้าพระยาอภัยภูธร)	
จมื่นศุภชันฑ์นฤรารักษ์	
จมื่นศักดิ์ปริบาล	
จมื่นอินทรเดนา (เอี่ยม)	เป็นพระยาไพบูลย์สมบัติ ในรัชกาลที่ ๔ เป็นพระยาอัครานุภาพ ในรัชกาลที่ ๕
พระอภัยพลรบ (แก้ว)	เป็นพระยาวิชิตณรงค์ ในรัชกาลที่ ๔
หลวงราชามาตย์ (อาจ)	
ขุนอัศดากิราช	
หมอยอน	หมอ ยอน. เคเอด. โยนส์. มิชชันนารีอเมริกัน
นายโยเซฟ	
โยเซฟฝรั่ง	วิลันดา เป็นล่ามของจมื่นไวยวรนาถ
เซมียนยม	มิศเตอร์ เซมส์ เย อังกฤษ ที่เรียกว่า มิศเย ในคำปรึกษา ก็คนนี้เอง

ตหมายเหตุ เรื่องนายร้อยเซมส์บรุกชาติอังกฤษ พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๕๓ โรงพิมพ์ไทย จะพานยศเต

ทางไมตรีกับฝรั่งในรัชกาลที่ ๔

เมื่อ(๑)ปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๙๙ เบี้ยปีที่ ๕ ในรัชกาลที่ ๔ สมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรีย พระเจ้าแผ่นดินอังกฤษ ทรงแต่งให้เซอร์จอนเบาริ่ง เป็นอัครราชทูตเชิญพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการเข้ามาถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อจะขอทำหนังสือสัญญาให้ประเทศอังกฤษกับประเทศสยาม มีทางพระราชไมตรีตามประเพณีประเทศที่เป็นอิสระแก่กันต่อไป

ที่จริงอังกฤษกับไทย ได้เริ่มมีไมตรีกันตั้งแต่สมเด็จพระเอกาทศรถครองกรุงศรีอยุธยา เป็นเวลาแรกที่อังกฤษจะมาค้าขายถึงเมืองไทยในรัชกาลนั้น แต่นั้นมาพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษกับพระเจ้าแผ่นดินสยามก็มีพระราชสาส์นและส่งราชบรรณาการไปมาถึงกันเนือง ๆ แต่ไม่ปรากฏว่าได้เคยแต่งราชทูตแต่ราชสำนักฝ่ายใดไปถึงอีกฝ่ายหนึ่งเหมือนอย่างฝรั่งเศส พระราชสาส์นและคุภอักษรเดนมาร์กที่อังกฤษกับไทยมีถึงกัน เป็นแต่ให้พวกพ่อค้าเป็นผู้เชิญไปมา จนสิ้นสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี ในรัชกาลที่ ๑ ทางประเทศยุโรปก็ต้องเกิดสงครามนะโปเลียน ฝรั่งต่างชาติต้องกังวลด้วยการสงครามนานอยู่ช้านาน จน พ.ศ. ๒๓๕๓ พวกสัมพันธมิตรจึงมี

(๑) พระอธิบายของสมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในหนังสือลักษณะรัฐธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ ๔

ชัยชนะฝรั่งเศส แต่นั้นอังกฤษก็มีอำนาจมากขึ้นทางประเทศตะวันออก แต่อำนาจนั้นยังอยู่ในบริษัทอังกฤษซึ่งปกครองประเทศอินเดีย รัฐบาลอังกฤษเองยังหาได้ว่าจะได้มาเกี่ยวข้องทางประเทศตะวันออกนี้ไม่ เพราะฉะนั้น หมอครอเฟิดที่เป็นทูตอังกฤษเข้ามาในรัชกาลที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๓ ก็ดี เซอร์เบอร์นีทูตอังกฤษ ที่เข้ามาทำหนังสือสัญญาฉบับแรก ที่ไทยทำกับอังกฤษในรัชกาลที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๙ ก็ดี เป็นแต่ทูตของผู้ว่าราชการอินเดีย หาได้เป็นราชทูตมาแต่ราชสำนักพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษไม่ รัฐบาลอังกฤษพึ่งจับบัญชาการทางประเทศตะวันออกเอง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ ตรงในรัชกาลที่ ๓ เริ่มได้ติดต่อราชการกับประเทศจีนโดยตรงกับรัฐบาลกันเอง อังกฤษมีชัยชนะจีนต้องยอมทำหนังสือสัญญาค้าขายกับอังกฤษ และต้องยกเกาะฮ่องกงให้แก่อังกฤษ เมื่ออังกฤษมีอาณาเขตเป็นหลักมั่นทางเมืองจีนแล้ว รัฐบาลอังกฤษจึงคิดขยายการค้าขายของอังกฤษให้กว้างขวางออกไปตามประเทศที่ใกล้เคียง เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๓๗๓ ลอร์ดปาลเมอร์สตันเสนาบดีว่าการต่างประเทศอังกฤษ ให้เซอร์เฮนรีพ็อตติงเจอร์เข้ามาถึงเสนาบดีในกรุงเทพ ฯ ขอแก้ไขหนังสือสัญญาซึ่งเซอร์เบอร์นีได้มาทำไว้ ให้เป็นประโยชน์แก่พ่อค้าอังกฤษยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน แต่ฝ่ายไทยจำจะยังประสงค์ไม่ ด้วยเมื่อเซอร์เฮนรีฯ เข้ามาเป็นเวลาจวนจะสิ้นรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ อยู่หัวประชวรอยู่แล้ว ฝ่ายไทยไม่ยอมแก้ไขสัญญาให้ตามประสงค์ของรัฐบาลอังกฤษ

เซอร์เรมส์บรุกก็ต้องกลับไป ความมาปรากฏภายหลังว่า เมื่อเซอร์เรมส์บรุกบอกรายงานไปยังรัฐบาลอังกฤษ ๆ มีคำสั่งมาว่า ให้กลับมาเมืองไทยอีก แต่คราวนี้ให้เอาเรือรบในกองทัพของอังกฤษที่เมืองจีนมาด้วย ถ้าไทยไม่ยอมแก้หนังสือสัญญา ก็ให้ใช้อำนาจเหมือนที่ได้ทำที่เมืองจีน ให้ไทยยอมทำหนังสือสัญญาตามอังกฤษต้องการให้จงได้ แต่เมื่อคำสั่งนั้นยังมาไม่ถึง ประจวบเวลาทางเมืองไทยเปลี่ยนรัชกาลใหม่

อังกฤษแต่งทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี
เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๙

อังกฤษทราบว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงศึกษาทรายภาษาอังกฤษ และมีราชหฤทัยนิยมต่อการที่จะสมาคมกับฝรั่ง เข้าใจว่ารัฐบาลไทยคงจะไม่ถือคติอย่างจีนเหมือนแต่ก่อน รัฐบาลอังกฤษจึงเปลี่ยนความคิดเดิม แต่งให้เซอร์จอนเบาริ่งเข้ามาเป็นอัครราชทูตเชิญพระราชสาส์น ของสมเด็จพระราชินีวิกตอเรียกับเครื่องราชบรรณาการเข้ามา ขอทำหนังสือสัญญาโดยทางไมตรี

การที่เซอร์จอนเบาริ่งเข้ามาครั้งนั้น เป็นการสำคัญแก่ฝ่ายไทยพอจะมีผลดีหรือร้ายได้ทั้งสองสถาน คือถ้าหากว่า ไทยแข็งข้อดึงดันไม่ยอมแก้สัญญาอย่างเมื่อครั้งเซอร์เรมส์บรุกเข้ามา ก็คงเกิดรบกับอังกฤษ แต่ถ้าหากพิจารณาเห็นว่าอำนาจอังกฤษ ยอมแก้สัญญา

ด้วยความกตัญญูเถิดไป ก็คงเสียเปรียบในกระบวนสัญญาก็เป็นฝ่ายเหมือนกัน ทางที่จะได้ผลดีมีแต่ที่จะต้องให้เป็นการปรึกษาหารือกันโดยประจงตอง ด้วยมีไมตรีจิตต่อกันทั้งสองฝ่าย เพราะฉะนั้นการรับราชทูตอังกฤษครั้งนี้ จึงเป็นการสำคัญ ผิดกับทูตที่เคยมาครั้งก่อน ๆ อยู่อย่างหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง ประเพณีการรับราชทูต ย่อมเป็นการที่เจ้าของเมืองต้องระมัดระวังแต่โบราณมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ ไม่ว่าในประเทศไหน ๆ ด้วยราชทูตถือว่า เป็นผู้มาต่างพระองค์พระเจ้าแผ่นดินของตน ถ้าเจ้าของเมืองไม่รับรอง หรือประพฤติไม่สมเกียรติยศ ราชทูตถือว่าเป็นการประมาทหมิ่นไม่นับถือพระเจ้าแผ่นดิน อาจจะเป็นเหตุให้ถึงหมองหมางทางพระราชไมตรีนี้ได้ ฯลฯ

เซอร์จอนเบาริ่งเข้ามาครั้งนี้ เป็นราชทูตอังกฤษคนแรกที่จะได้เข้ามาเมืองไทย เพราะผู้ที่มาแต่ก่อน ๆ เช่นหมอครอฟผิดและเซอร์เจมส์บรุก เป็นแต่ทูตของขุนนางผู้ว่าราชการอินเดีย เซอร์เจมส์บรุกเป็นแต่ผู้ถือหนังสือของเซอร์สแตมฟอร์ดราฟ์ผู้ว่าการต่างประเทศอังกฤษมาแต่ก่อน ยังหาเคยมีราชทูตมาจากราชสำนักของพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษไม่

แต่ครั้งราชทูตฝรั่งที่ได้เคยมาเมืองไทย จากราชสำนักประเทศอื่นแต่ก่อนมา เคยมีปรากฏแต่เมื่อครั้งพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงแต่งราชทูตฝรั่งเศสเข้ามาในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช อันจะกล่าว

เวลามาได้ถึง ๑๗๗ ปี แต่หากจดหมายเหตุยังมีอยู่จึงรู้เรื่องได้ความปรากฏในหนังสือชื่อเซอร์ยอนเบาริงกลับไปแต่งเรื่องเมืองไทยว่าเซอร์ยอนเบาริงเข้ามาคราวนี้ก็คงใหม่ว่า ถ้าไทยรับรองเพียงเสมออย่างหมอครอเฟิดหรือเฮนรีเบอร์นี ก็จะถือว่าไม่รับรองให้สมเกียรติยศได้ค้นหาจดหมายเหตุครั้งสมเด็จพระนารายณ์ทรงรับรองราชทูตฝรั่งเศสของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ เตรียมมาไว้สำหรับจะคอยว่ากล่าวกับรัฐบาลแต่ฝ่ายไทยในครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคาดการณ์ใกล้พระปรีชาญาณเห็นว่า เซอร์ยอนเบาริงคงจะเถียงให้รับรองให้เกียรติยศสูงกว่าเคยรับทูตฝรั่งที่มาแต่ก่อน เพราะเป็นราชทูตมาแต่ราชสำนัก พระองค์เคยทรงหนังสือจดหมายเหตุเรื่องราชทูตฝรั่งเศสเข้ามาเมื่อครั้งสมเด็จพระนารายณ์ ทรงพระราชดำริเห็นลักษณะการที่ครั้งกับที่เซอร์ยอนเบาริงเข้ามาครั้งนี้ จึงโปรดให้จัดการรับเซอร์ยอนเบาริงตามแบบอย่างครั้งสมเด็จพระนารายณ์รับราชทูตฝรั่งเศสมิให้ใช้แบบแผนซึ่งเคยถือเป็นตำรารับแขกเมืองในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์ ถึงแต่พระราชดำริไปตรงกับความมุ่งหมายของเซอร์ยอนเบาริงเหมือนอย่างรู้เท่าทันกัน ก็ไม่มีอุปสรรคจะเกิดเป็นปากเสียงเกี่ยงงอนกันด้วยเรื่องการรับรองราชทูตอังกฤษในครั้งนี้ ถึงเซอร์ยอนเบาริงได้รวมไว้ในหนังสือที่แต่งว่า เมื่อราชทูตอังกฤษเข้ามาคราวนั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงรับรองพระราชทานเกียรติยศเหมือนอย่างครั้งราชทูตพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ เข้ามาเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ โดย

พระราชพฤติยนิยมไปทางพระราชไมตรีก็จะได้มีกับสมเด็จพระราชินีนิกตอเรีย ดังนี้(๑)

เมื่อเชอร์ยอนเบาริง ราชทูตอังกฤษ ทูลลากลับไปแล้ว ก็มีทูตประเทศอื่น ๆ เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี อีกหลายประเทศ ซึ่งจะได้กราบบายละเอียดต่อไปในการต้อนรับราชทูต จากข้อบังคับในพระราชกำหนดเดชา, ในพระราชกำหนดยุทธ, และในพระราชกำหนดรับตั้ง เป็นลำดับไป

---

(๑) พระอธิบายของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในหนังสืออักษรประโยชน์ต่าง ๆ ภาคที่ ๔

พระราชหัตถเลขาภาษาอังกฤษ
ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระราชทานไปยัง เซอร์ยอนเบาริ่ง
ราชทูตอังกฤษ พ.ศ. ๒๓๙๘
ว่าด้วยเรื่องขัดคนรับรอง เซอร์ยอนเบาริ่ง[๑]
หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ แปล[๒]

ที่ ๔๒ พระราชมนเทียร
พระบรมมหาราชวัง กรุงเทพ ฯ
วันที่ ๓ เมษายน ค.ศ. ๑๘๕๕

มายังอุปการมันตรของข้าพเจ้า

เมื่อเช้าวันนี้ ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้ทราบ แต่หนังสือของ ฯ พณ ฯ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ส.พ.ท. อัครมหาเสนาธิบดี และราชประยูรอันสนิทชิดเชื้อของข้าพเจ้า (ซึ่งข้าพเจ้าได้ส่งลงไปปากน้ำ เพื่อให้ไปต้อนรับ พณ ท่าน ถึงปากแห่งแม่น้ำของกรุงเรา ในเมื่อแรก พณ ท่านมาถึงนั้น บอกความให้ข้าพเจ้าทราบว่า เรือไฟแรคคูเดอร์ ซึ่งพา พณ ท่านมานั้น ได้มาถึงเมืองปากน้ำ แต่บ่าย ๔ โมงเมื่อวานนี้แล้ว และว่าในเมื่อ พณ ท่าน จักได้พบกับตัว

---

(๑) ในหนังสือ พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมพระราชหัตถเลขา ๕ พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๙ โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์ พิพรรฒธนากร

(๒) พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ในเช้าวันนี้ ประมาณเวลาตี ๕ โมงเช้าวันนี้
แต่ก็จะได้พา พณ ท่านขึ้นมาโดยเรือ อันได้ตกแต่งไว้แล้วสรรพ
ซึ่งข้าพเจ้าได้ส่งลงไป เพื่อแห่รับศพของ พณ ท่าน ในการที่
พณ ท่านจะเดินทางขึ้นมาสู่พระมหานครนั้นกับว่า พณ ท่านจะมาถึง
ณ ที่ตำบลใหม่ อันได้จัดเตรียมไว้แล้วนั้นในเย็นวันนี้ ครั้น
เมื่อข้าพเจ้าได้ทราบว่า พณ ท่านมาถึงแล้ว ข้าพเจ้าจึงให้ขุนนาง
มหาดเล็ก ๒ คน ถือหนังสือลายมือนี้มา เพื่อมาประจบคอยรับรอง
พณ ท่าน โดยอันถวายการต้อนรับในเมื่อแรก พณ ท่านมาถึง คนหนึ่งมี
บรรดาศักดิ์เป็นพระยาอภัยพิพัฒน์ถางวางที่ ๒ ทรงราชย์ฝ่ายซ้าย
แห่งเจ้ากรมมหาดเล็กทั้งสี่ตำแหน่งเทียมกัน ครั้งคู่กันกับอีกคนหนึ่ง
ซึ่ง ฯ พณ ฯ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ผู้พี่ชายได้ให้ไปเยี่ยมเยียน
พณ ท่าน ในเมื่อแรกเรือได้เข้ามาถึงปากน้ำ เมื่อเย็นวานนี้นั้น
ขุนนางผู้นี้เป็นราชประยูรของข้าพเจ้า เหมือนกันกับ ฯ พณ ฯ
เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ด้วยเป็นญาติสนิทกับพระราชวงศ์บัดนี้ กับอีก
คนหนึ่งมีบรรดาศักดิ์ เป็นจมื่นศรีรักษ์ ผู้หน้าม้ามหาดเล็กเวร ๓
ใน ๔ เวรนั้น มียศศักดิ์เทียมกันกับพระนายไวยวรนาถบุตร ฯ พณ ฯ
เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ซึ่งได้ไปเยี่ยมเยียน พณ ท่านที่นอกด่านตอน
แดะที่ พณ ท่านได้ลัยการรับรองฉลอง และได้รับช้างม้าของข้าพเจ้า
จากเขานั้น ขุนนางคนที่ ๒ (คือ จมื่นศรีรักษ์) นี้ อันที่จริง
เป็นบิยบุตรบุญธรรมของข้าพเจ้า บิดามารดาได้ถวายแด่ข้าพเจ้าตั้งแต่
เด็กยังเป็นทารกอยู่ และได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ขึ้นโดยข้าพเจ้าเลี้ยงดูมา

ข้าพเจ้าเคยส่งของไปถึงคุณไปรดรงหนึ่งแล้วตั้งแต่เมื่อข้าพเจ้ายังเป็นแค่
เพียงเจ้านายอยู่ในกรุงนี้ ฉะนั้นเธอจึงรู้จักกับเพื่อนของ พณ ท่าน
คือ ท่าน ว.ร. บัคเตอร์เวอร์ธ ค.บ. กับภรรยา กับทั้งเพื่อนของ
ข้าพเจ้าในเมืองท่านนี้อีกหลายคน แต่ก่อนนี้เมื่อท่านมีนเรียกขอเขา
ว่า จิง นะโปเลียน ครั้นมาบัดนี้ก็ได้ตอบหรือเติมเข้ากับบรรดาศักดิ์
ของเขา คือ พระนายสุรเพชรภักดี มันแต่เพื่อนของข้าพเจ้า นาย
พันเอก ว.ร. บัคเตอร์เวอร์ธ ค.บ. ก็ยังคงส่งจดหมายส่วนตัวของเขา
มาถึงจนทุกวันนี้ ผ่านทางข้าพเจ้าอยู่เสมอ แม้ในขณะที่ข้าพเจ้า
เดินทางอยู่ในขณะนี้ก็ตาม

ข้าพเจ้าขอส่งขุนนาง ๒ คนนี้ให้ออกมา และได้พรรณนามา
แล้วนี้ มายัง พณ ท่าน เพื่อมาต้อนรับ พณ ท่าน ในนาม
ของข้าพเจ้า ในเมื่อแรก พณ ท่านมาถึงพระนครนี้ ด้วยขุนนาง
ทั้งสองนี้ เป็นที่ไปรดปรานและจงรักภักดีต่อข้าพเจ้าเป็นที่สุด กับทั้ง
เป็นที่ไว้วางใจของข้าพเจ้าอย่างยิ่งด้วย ด้วยข้าพเจ้าขอแนะนำเขา
ทั้งสองนี้มายัง พณ ท่าน แม้ว่า พณ ท่านจักต้องการสิ่งใดจาก
ข้าพเจ้า หรือจักใคร่แจ้งกิจการอันใดแก่ข้าพเจ้า พณ ท่านไม่
จำเป็นจะต้องเขียนจดหมายไปยังข้าพเจ้าบ่อย ๆ ให้ลำบาก ขอให้พูด
หรือแจ้ง หรือบอก แก่ขุนนางทั้งสองนี้ คนใดคนหนึ่งก็ได้ แล้ว
และสั่งให้เขานำความกราบบังคมทูลแด่ข้าพเจ้าเถิด หรือถ้าบางเวลา
พณ ท่านจักใคร่เขียนหนังสือไปยังข้าพเจ้าแล้ว ก็ขอให้ส่งไปกับ

เราทั้งสองนี้ครั้งหนึ่ง หรือแต่คนเดียวก็ได้ เราทั้งสองนี้จะได้เชื่อฟัง ถ้อยคำของ พณ ท่านเสมอไป และถ้าหากว่า เราแจ้งความใดๆ ให้ พณ ท่านทราบด้วยวาจา ว่าข้าพเจ้าได้สั่งให้เราแจ้งแก่ พณ ท่าน หรือให้ปรึกษาหารือกับ พณ ท่านแล้ว ข้าพเจ้าขอแนะนำด้วยความยินดียิ่งนัก ขอให้ พณ ท่านเชื่อโดยปราศจากความสงสัยเถิดว่า เป็นถ้อยคำหรือเป็นคำสั่งของข้าพเจ้าเองทีเดียว

คงเชื่อข้าพเจ้าฉันใด ข้าพเจ้าขอยืนยงคงเป็นมิตรอันซื่อสัตย์ของ พณ ท่าน

(พระปรมาภิไธย) ส.พ.ป.ม. มงกุฎ
พระเจ้ากรุงสยาม

ป.ส. ข้าพเจ้าจะให้รูปมาง มหาดเล็กของข้าพเจ้า ซึ่งกลับมาแต่วันนี้คนใดคนหนึ่ง หรือทั้งสองคน มาเยี่ยมเยือน พณ ท่าน ณ ที่ทำนักทุกๆ วันตลอดเวลาที่ พณ ท่านพักอยู่ในพระนครนี้

(พระปรมาภิไธย) ส.พ.ป.ม. มงกุฎ

มายัง พณ ท่าน เซอร์รอบบ เบาริง
ก., ถถ. ค., แลผู้มีอำนาจเต็ม
ฝ่ายสมเด็จพระนางเจ้ากรุงอังกฤษ

๑๑๑ ๑๑๑ ๑๑๑

พระราชหัตถเลขาภาษาอังกฤษ ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานไปยังเซอร์ยอนเบาริงราชทูตอังกฤษ พ.ศ. ๒๓๙๘ ว่าด้วยเรื่องการยิงสลุตรับเซอร์ยอนเบาริง[๑]

หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ แปล[๒]

ฉบับที่ ๕๓ พระที่นั่งราชฤดี

พระบรมมหาราชวัง

วันที่ ๓ เมษายน ค.ศ. ๑๘๕๕ เวลา ๕ ทุ่ม.

มายังปรียมิตรของข้าพเจ้า

ตามความที่ พณ ท่านได้สนทนากันวันนี้ กับขุนนางจางวางมหาดเล็กทั้งสอง ในเรื่องการยิงสลุต ๒๑ นัดแต่เรือแรดตเลอร์ ซึ่งจะได้ขึ้นมาถึงบ้อมใหม่ใต้พระนครในวันพรุ่งนี้ จางวางมหาดเล็กทั้งสองได้แจ้งประเพณีของฝ่ายไทย และได้ห้ามมิให้ยิงสลุต ๒๑ นัดนั้น บัดนี้ข้าพเจ้าตกลงยอมอนุญาตให้ตามประเพณีของฝ่าย พณ ท่าน และตามความประสงค์ของ พณ ท่าน ที่จะแสดงความเคารพยิ่งต่อข้าพเจ้านั้นแล้ว ฉะนั้น เพื่ออนุโลมตามความประสงค์ของ

---

(๑) พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมครั้งที่ ๕ หน้า ๑๒

(๒) พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

พณ ท่าน ข้าพเจ้าจึงได้ออกประกาศ (พิมพ์กระดาษบาง ซึ่งข้าพเจ้าได้ส่อดมากับหนังสือนี้แล้ว ๓ ฉบับ) ห้ามมิให้ประชาชนพลเมืองตระหนกตกตื่น ข้าพเจ้าจึงขออนุญาตให้ หรือยินยอมให้เรือไฟแรตเตอร์ยิงสลุต ๒๑ นัดได้ในเมื่อมาถึงท่าเล ที่ได้จัดไว้ให้สำหรับทอดสมอใกล้บ้อมใหม่นั้น ครั้นเมื่อยิงนัดที่ ๒๑ เสร็จแล้ว ทางฝ่ายทหารในบ้อมจะได้ยิงตอบจำนวนเดียวกัน ขอ พณ ท่าน ได้สั่งนายเรือแห่งเรือไฟของ พณ ท่าน ให้ยิงสลุตตามประเพณีของฝ่ายอังกฤษนั้นเถิด

ทั้งนี้มีมาแต่มิตรของ พณ ท่าน

(พระปรมาภิไธย) ส. พ. ป. ม. มงกุฎ

พระเจ้ากรุงสยาม

มายัง พณ ท่าน เซอร์ยอนเบาริง

ก. ฉฉ ค. ๆฉๆ ๆฉๆ ๆฉๆ

พระราชหัตถเลขาภาษาอังกฤษ ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานไปยังเซอร์ยอนเบาริง ราชทูตอังกฤษ พ.ศ. ๒๓๙๘[๑] หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ แปล[๒]

พระที่นั่งราชฤดี

พระบรมมหาราชวัง กรุงเทพ ฯ

วันที่ ๑๗ สิงหาคม ค.ศ. ๑๘๕๕

เบ็นบีที่ ๕ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

มายังท่านผู้เบ็นที่เคารพ

ข้าพเจ้าได้ถือโอกาสเขียนหนังสือมาถึง พณ ท่าน ๒ ครั้ง แล้ว ทั้งเมื่อก่อนและภายหลังที่ได้รับหนังสือของ พณ ท่าน ลง วันที่ ๑๑ และที่ ๒๖ พฤษภาคมนี้ ส่งมาทางสิงคโปร์ ซึ่งข้าพเจ้าได้ ทราบว่าหนังสือของข้าพเจ้านั้น ๆ ตันกิมจิงตัวแทนของข้าพเจ้า ได้ ส่งต่อไปยัง พณ ท่านแล้วโดยทางเรือไฟ ในหนังสือฉบับท้าย ของข้าพเจ้า ๆ ได้รับรองแก่ พณ ท่านไว้ว่า ข้าพเจ้าจะส่งของบาง อย่างที่ต้องการไปให้ พณ ท่านโดยเรือของข้าพเจ้าชื่อ เนปตยูน อัน จะเดินทางไปสู่ฮ่องกงนั้น ฉะนั้นในบัดนี้ ข้าพเจ้าจึงถือโอกาสประสาท

---

(๑) พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมครั้งที่ ๕ หน้า ๑๕

(๒) พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

หนังสือไวยากรณ์ภาษาละติน และภาษาไทย ให้แก่ พณ ท่าน หนังสือเล่มนี้ ท่านสังฆราช จอห์น บัปติสต บัลลกัวซ์ เป็นผู้แต่งและเป็นบรรณาธิการและได้พิมพ์ขึ้นในกรุงนี้ ๔ ปีมาแล้ว ในหนังสือเล่มนี้มีจดหมายเหตุและพงศาวดารสยามสั้น ๆ แสดงเป็นภาษาละตินสั้น ๆ รวมอยู่ด้วย แต่ข้าพเจ้ามีความเสียใจที่จะต้องกล่าวว่า มีถ้อยคำคลาดเคลื่อนในกระบวนชื่อบ้านเมือง ฯ ล ฯ อยู่มาก และชื่อถิ่นที่บางแห่งในพงศาวดารนั้น ก็ผิดกันมากกับที่เรารู้ว่าเป็นชื่อที่จริง และที่ผู้แต่งหนังสือไทยอื่น ๆ ได้กล่าวไว้นั้น เพราะว่าท่านสังฆราชบัลลกัวซ์ผู้แต่งหนังสือเล่มนี้ แม้จะได้ข้อความและความรู้ในเรื่องกรรณคดีมาจากบุคคลผู้มีความรู้มากอยู่ก็ดี แต่ก็ได้มาหลายปีมาแล้ว เมื่อท่านสังฆราชพึ่งเข้ามาถึงกรุงสยาม หรือเข้ามาถึงใหม่ ๆ นั้น อนึ่งซึ่งท่านสังฆราชจะบำเพ็ญตน เพื่อจะให้รอบรู้ในภาษาไทย ยิ่งกว่าที่จะปฏิบัติกิจการ อันจำเป็นแก่ฐานะที่เป็นผู้สั่งสอนศิษยานุศิษย์ หรือสกุลที่เข้ารีตนับถือคริสต์ศาสนาโรมันคาธอลิก ในกรุงสยามนั้นนั้น ก็เป็นการที่ทำไม่ได้อยู่เอง ด้วยเหตุนี้ ถ้อยคำหลายแห่งจึงผิดกันหรือผิดจากความเป็นจริงและถ้อยคำที่ถูก ข้าพเจ้าได้จดบันทึกลงในหน้าแห่งหนังสือซึ่งมีจดหมายเหตุ หรือพงศาวดารสังเขปของกรุงสยามพิมพ์อยู่นั้นแล้ว ๒ แห่ง อนึ่งข้าพเจ้าได้แต่งเรื่องสังเขปแห่งรายการเป็นไปของพระราชวงศ์บัจจุบันนี้ จำเดิมแต่ที่เรารู้เรื่องราวมา ด้วยข้าพเจ้าคิดว่า พณ ท่านคงจะเปรียบเทียบกับสมัยในรัชกาลของพระเจ้ากรุงสยามแต่ก่อน ๆ ซึ่งมีกล่าวไว้ในหนังสือ

ที่ว่านั้น ข้าพเจ้าจึงได้แนบเอกสารมาด้วยอีก ๒ ฉบับ แสดงเรื่องราวสังเขปแห่งพระราชวงศ์ของเรา ตั้งแต่สกุลเดิมแห่งบรรพบุรุษของเรา พณ ท่านคงจะว่า, โดยไม่ต้องสงสัย, ว่าเรื่องราวนี้สั้นนัก และไม่รู้ข้อความบริบูรณ์ แต่ก็ดูก่อนสิท่านปรียมิตรของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าหาเวลาไม่ได้จริง ๆ สำหรับที่จะแต่งเรื่องราวให้สมบูรณ์ตามความประสงค์ของข้าพเจ้า ด้วยมีอุปสรรคราชการมาทำให้ต้องงดเว้นอยู่เนืองนิตย์ฉะนี้ กับอีกประการหนึ่ง ข้าพเจ้าไม่มีความรู้ในภาษาอังกฤษเพียงพอ ที่จะแต่งให้เป็นผลสำเร็จบริบูรณ์ได้ โดยไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น ซึ่งข้าพเจ้าจะเอาตัวเขามาไว้กับข้าพเจ้าหลาย ๆ ชั่วโมง และหลาย ๆ วันไม่ได้

อนึ่ง ข้าพเจ้าขอส่งตำเนาอักษรไทยโบราณ ซึ่งได้เริ่มประดิษฐ์คิดขึ้นในกรุงสยามฝ่ายเหนือ เมื่อปีคริสต์ศักราช ๑๒๗๒ นั้นมาให้ พณ ท่าน ๒ ฉบับ อักษรเหล่านี้ คัดมาจากหลักศิลาอันจารึกอักษรนั้น ๆ ไว้ ข้าพเจ้าได้เริ่มแปลเป็นภาษาอังกฤษให้ พณ ท่านแล้ว แต่ข้าพเจ้ายังทำไม่แล้ว หรือยังทำไม่สำเร็จในคราวนี้ ข้าพเจ้าจึงจะส่งมาให้ พณ ท่านในโอกาสอื่นในเมื่อทำเสร็จแล้ว

เพื่ออนุโลมตามคำขอของ พณ ท่าน ข้าพเจ้ากับน้องชายของข้าพเจ้า คือ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ผู้มีอำนาจเต็มฝ่ายเราคนหนึ่ง ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ปรึกษากับ พณ ท่านในพระนครนี้ เมื่อเดือนเมษายนนั้น กำลังพยายามจะเตรียมแต่งพงศาวดารสยามอันถูกต้อง จำเดิมแต่ตั้งกรุงศรีอยุธยาโบราณราชธานี เมื่อปี ค.ศ.

๑๓๕๐ นั้น กับทั้งในเรื่องพระราชวงศ์ของเรานี้ ก็จะได้กล่าวโดยพิสดาร[๑] ยิ่งกว่าที่ข้าพเจ้าได้เรียบเรียงมาให้ พณ ท่านทราบในคราวนี้ด้วย

เราได้ลงมือแต่งแล้วเป็นภาษาไทย ในชั้นต้น เราเลือกสรรเอาเหตุการณ์บางอย่างอันเป็นที่เชื่อถือได้ มาจากหนังสือโบราณว่าด้วยกฎหมายไทยและพงศาวดารเขมรหลายฉบับ กับทั้งคำบอกเล่าของบุคคลผู้เฒ่า อันเป็นที่นับถือและเชื่อถือได้ ซึ่งได้เคยบอกเล่าให้เราฟังนั้นด้วย หนังสือซึ่งเราได้ลงมือเตรียมแต่งและแก้ไขอยู่ในบัดนี้ ยังไม่มีข้อความเต็มบริบูรณ์เท่าที่เราจะพึงพอใจ เมื่อแต่งสำเร็จเสร็จสิ้นแล้ว เราจะได้ขอต่ามภาษาอังกฤษคนหนึ่ง มาจากมิชชันนารีอเมริกัน เพื่อให้แปลเป็นภาษาอังกฤษ และให้แก้ไขบรรดาชื่อสันสกฤตและชื่อไทย ให้ถูกต้องตามแบบไวยากรณ์สันสกฤต ซึ่งได้พิมพ์จำหน่าย ณ เบงกอลและลังกาเมื่อเร็ว ๆ นี้ และจะได้ส่งมาให้ พณ ท่าน เพื่อให้เป็นไปตามความประสงค์ของ พณ ท่าน แต่ขอได้โปรดผ่อนเวลาให้บ้าง คือ ให้พอแก่การ เพราะว่าบางเวลาเราก็ทำการเตรียมแต่งเช่นนี้ไม่ได้ทุก ๆ วันไป ด้วยกิจการของเราหลายอย่าง ก็ต้องเป็นอันงดเว้นเป็นส่วนมากอยู่แล้ว

ข้าพเจ้าใคร่จะขอหนังสือ พณ ท่านสักเล่มหนึ่ง คือหนังสือเรื่องคณะเอกอัครราชทูตฝรั่งเศสมาเจริญทางพระราชไมตรี ในรัชสมัย

---

(๑) คือหนังสือพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕

สมเด็จพระนารายณ์ พระเจ้ากรุงสยามแต่ก่อนนั้น ฉบับหมายเลขที่ ๔ ในสมุดซึ่งส่งมาด้วยนี้ หนังสือเช่นนี้ข้าพเจ้าได้ยินว่า ท่านกงสุลแฮรรี ปาร์กส์ มีมาด้วยเล่มหนึ่ง ในเมื่อเข้ามากับ พณ ท่าน พณ ท่านจะหาหนังสือเช่นว่านี้ และส่งไปให้ข้าพเจ้าได้หรือไม่ ข้าพเจ้าคิดว่าหนังสือเล่มนั้น บางหน้าบางตอนคงจะช่วยให้เราแก้ไขประวัติที่เราจะแต่งขึ้นใหม่นี้ได้ ข้าพเจ้ามีหนังสือฝรั่งเศสแต่โบราณ ว่าด้วยคณะเอกอัครราชทูตครั้งนั้นเล่มหนึ่ง แต่ข้าพเจ้าอ่านไม่ออกข้าพเจ้าได้แต่ดูรูปภาพ หรือแผ่นรูปและชื่อแห่งวัตถุต่าง ๆ เท่านั้น อนึ่ง ข้าพเจ้าจักมีความยินดีที่จะได้หนังสือสักเล่มหนึ่ง ว่าด้วยรายการที่คณะเอกอัครราชทูตสยามไปเจริญทางพระราชไมตรียังกรุงฝรั่งเศสเพื่อเป็นการตอบแทนในรัชกาลอันเดียวกันนั้น คณะเอกอัครราชทูตนี้กล่าวกันว่าบรรพบุรุษของเราคนหนึ่งได้เป็นหัวหน้า ในกรุงสยามนี้ก็มีจดหมายเหตุรายการ หรือรายละเอียดแต่งขึ้นไว้ นัยว่าเป็นจดหมายเหตุของคณะเอกอัครราชทูต ในเมื่อกลับมาจากฝรั่งเศส แต่สำนวนและข้อความไม่เป็นที่พอใจที่เราจะเชื่อได้ เพราะว่าเป็นการกล่าวเกินความจริงไปมาก กับทั้งขัดต่อความรู้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเรารู้อยู่ในเวลานี้ ว่าเป็นการเป็นไปที่แท้จริงแห่งโลกนั้นมาก ด้วยผู้แต่งจดหมายเหตุของคณะเอกอัครราชทูตสยามในครั้งนั้น คงจะคิดว่าไม่มีใครในกรุงสยามจะได้ไปดูไปเห็นประเทศฝรั่งเศสอีกเลย

ขอ พณ ท่านจงรับลูกดุมทองคำไว้ ๒ เม็ด เป็นลูกดุมห้อย หรือต่อกับสายสร้อยทองคำ ซึ่งช่างทองของเราเป็นผู้ทำ ได้ลงมือทำสำหรับเป็นของขวัญเพื่อให้ พณ ท่าน ในเมื่อ พณ ท่านมาราชการใน

พระนครนี้ แต่เมื่อก่อน พณ ท่านออกเดินทางไปจากนี้นั้น ยังไม่แล้วดี จึงตกค้างอยู่ที่นี่

ข้าพเจ้าได้ปากกาทองคำ ซึ่งทำขึ้นใหม่ ๆ นี้ มาจากเมืองอังกฤษ ๒ เล่ม ช่างทองของเราได้ทำตามแบบเดิม และได้ทำเทียมหัตถกรรมอันงดงามนี้ ทั้งประณีตและคล้ายกับหัตถกรรมของชาวยุโรปนั้นมาก ปากกาทองคำที่ช่างทองทำขึ้นนี้ กับทั้งด้ามกะไหล่ทองเบา ๆ สำหรับกันนั้น ข้าพเจ้าขอส่งมาพร้อมกับลูกดุม ซึ่งข้าพเจ้าให้ พณ ท่าน เป็นของขวัญนั้นด้วย ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า พณ ท่านคงจะพอใจรับไว้ สำหรับความสบายในการเขียน ด้วยเบาดีมากและหนักกว่าปากกาธรรมดาแต่เพียงนิดหน่อยเท่านั้น ทั้งจมหมึกครั้งหนึ่งก็ได้หมึกไว้มากกว่าปากกาธรรมดาทุกชนิด

ในโอกาสนี้ ข้าพเจ้าขอส่งนายทัด ข้าในกรมของบุตรชายใหญ่ของข้าพเจ้า คือพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นมเหศวรศิวฉัตรให้มาเยี่ยมเยียน พณ ท่าน กับทั้งส่งหนังสือและของขวัญของข้าพเจ้าซึ่งส่งมาโดยเรือ เนปตยูน และขอยืนยงคงเป็น

มิตรอันซื่อสัตย์ของ พณ ท่าน

(พระปรมาภิไธย) ส. พ. ป. ม. มงกุฎ
สยามินทร์

มายัง พณ ท่าน เซอร์ยอนเบาริง
ก. ถถ. ต. ผู้ดูแลการค้าขายในประเทศจีน
และผู้สำเร็จราชการเมืองฮ่องกงกับเขตสังกัดทั้งหลาย

ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ

หมายรับสั่ง
เรื่องต้อนรับเซอร์ยอนเบาริงราชทูตอังกฤษ
เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๘
ฉบับที่ ๑
เรื่องจัดของไปทักทูตอังกฤษที่เมืองสมุทรปราการ

ด้วยท่านผู้ดำเร็จราชการในกรมท่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า พระยาราชวังสันพระยามหาอัครนิกร พระยาสมุทรบุรานุรักษ์ บอกขึ้นมาว่า ณ วันอังคาร เดือน ๕ ขึ้น ๗ ค่ำ ปีเถาะ ยังเป็นฉอศก (พ.ศ. ๒๓๙๗) อยู่ เพลาเช้าเห็นกำปั่นไฟมาทอดอยู่นอกสันดอนก่อนลำหนึ่ง จะเป็นกำปั่นทูตอังกฤษหรือทูตเมืองอเมริกันยังหาได้ความชัดไม่ โปรดเกล้า ฯ ให้จัดน้ำตาลกาแฟใบชากล้วยส้มส่งลงไป ให้พระยามนตรีสุริยวงศ์เตรียมไว้คอยทักทูต ที่เมืองสมุทรปราการ ตามเยี่ยงอย่างแต่ก่อน ถ้าเป็นกำปั่นทูตเป็นแน่ก็จะให้ทักเสียทีเดียวนั้น ให้เจ้าพนักงานพระคลังสินค้าจัดกาแฟหนัก ๕๐ ชั่ง ให้เจ้าพนักงานพระคลังในซ้ายจัดน้ำตาลทรายขาวหนัก ๕๐ ชั่ง ๑๐ ตำลึง ให้เจ้าพนักงานกรมท่าซ้ายจัดใบชาทึบใหญ่ทึบหนึ่ง กล้วย ๕๐ เครือ มะพร้าวอ่อน ๑๐๐ ทะลาย ให้พระแก้วพระคลังส่วนจัดส้มโอ ๓๐๐ ผล แล้วให้เจ้าพนักงานทั้งนี้เร่งจัดสิ่งของลงไปส่งให้พระยามนตรีสุริยวงศ์ ณ เมืองสมุทรปราการ

แต่ ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ เพลาเช้าเป็นการเร็ว อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๒
เรื่องจัดสิ่งของของหลวงไปทักทูตอังกฤษที่เรือกลไฟ

ด้วยท่านผู้สำเร็จราชการกรมท่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า กำปั่นไฟเซอร์ยอนเบาริง ทูตอังกฤษเข้ามาทอดอยู่ที่หน้าบ้อมบีดบัจจนึกตัวเซอร์ยอนเบาริง ขึ้นมาพักอยู่ที่ตึกหน้าวัดประยูรวงศาราม ทหารกะลาสี พักอยู่ในกำปั่นไฟนั้น แต่ก่อนเป็นอย่างธรรมเนียมทูตมาจากต่างประเทศเกณฑ์ให้ขุนศาลมหาดไทย กลาโหม จตุสดมภ์ เวียนกันเอาสิ่งของไปทักแขกเมืองกว่าแขกเมืองจะกลับไป และเมื่อครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เซอร์เยียมสับรุกทูตอังกฤษเข้ามาครั้งนั้น โปรดเกล้า ฯ ให้เกณฑ์จีนเจ้าภาษีเวียนกันเอาสิ่งของไปทักแขกเมืองครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่าจะเกณฑ์ให้เจ้าภาษีเวียนกันเอาสิ่งของไปทักเหมือนอย่างเมื่อครั้งเซอร์เยียมสับรุกนั้น ก็เป็นที่เบียดเบียนเจ้าภาษีอากรไป จึงโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ เบิกเงินหลวงออกซื้อสิ่งของไปพระราชทานทูตครั้งนี้ เพื่อจะให้เฉลิมพระเกียรติยศแก่นานาประเทศ เมื่อกำปั่นไฟกำปั่นรบ ๒ ลำยังอยู่นอกสันดอน แลเข้ามาอยู่เมืองสมุทรปราการก็โปรดให้เจ้าพนักงานซื้อของส่งแขกเมืองมิให้อดอยาก เดี๋ยวนี้กำปั่นไฟ

ขึ้นมาทอดอยู่ที่บ้อมบีดบัจจนึก แล้วให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติจัดซื้อสุกร เบ็ดไก่ เผือกมันผลไม้ต่าง ๆ เครื่องกับข้าวพอสมควรไปทักแขกเมืองที่กำปั้นไฟแต่ ณ วันอาทิตย์ เดือน ๕ แรม ๔ ค่ำไป แล้วเว้น ๓ วัน มาทักครั้งหนึ่ง กว่าแขกเมืองจะกลับไป และสิ่งของที่จะเอาไปทักนั้น ครั้นจะกำหนดมามากและน้อยก็มิได้ พระยาราชภักดีก็ทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงเป็นอธิบดีผู้ใหญ่มีสติปัญญาอยู่แล้ว ให้จัดไปทักให้สมควรกับการเกิด เมื่อจะเอาของไปทักทูตครั้งไร ให้บอกบัญชีต่อพระสุธรรมไมตรีให้รู้ด้วยจงทุกครั้ง จะได้จัดตามพนักงานนำเอาสิ่งของไปส่งที่กำปั้น

อนึ่งให้ขาวพระคลังราชการ เอาได้ไปจ่ายให้แขกเมืองใช้ที่ตึกหลวงหน้าวัดประยูรวงศาราม พอสมควรอย่าให้แขกเมืองขัดสน เมื่อจะเอาได้ไปจ่ายครั้งไร ก็ให้บอกบัญชีต่อพระสุธรรมไมตรีให้รู้ด้วยจงทุกครั้ง ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๓
เรื่องพระราชทาน เบี้ยเลี้ยงทูต

ด้วยท่านผู้สำเร็จราชการกรมท่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เจ้าแผ่นดินอังกฤษเมืองวิลาศ แต่งให้เซอร์ยอนเบาริง เจ้าเมืองฮ่องกง ผู้สำเร็จราชการในเมืองจีน เป็นทูตเข้ามา ลำดับทางพระราชไมตรีกรุงเทพ ฯ กับอังกฤษให้ยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน

บัดนี้เซอร์ยอนเบาริง ขึ้นมาพักอยู่ตึกหลวงหน้าวัดประยูรวงศาราม แล้ว แต่ก่อนเป็นอย่างธรรมเนียม ถ้าทูตมาแต่ต่างประเทศ โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานจัดเอาเงินหลวงไปพระราชทานทูตเป็นค่ากับข้าวของกินเสมอทุกเดือนกว่าทูตจะกลับไป และเมื่อเซอร์เยียมสับรุกเป็นทูตเข้ามาครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ก็โปรดพระราชทานเงินหลวงไปเป็นค่ากับข้าวของกินเดือนละ ๓ ชั่ง ด้วยครั้งนั้นเซอร์เยียมสับรุก หาได้เอากำปั่นขึ้นมา ณ กรุงเทพ ฯ ไม่ ครั้งนี้โปรดให้เซอร์ยอนเบาริง เอากำปั่นมา ณ กรุงเทพ ฯ มีอังกฤษนายไพร่ขึ้นมาด้วยมาก โปรดให้เอาเงินหลวงพระราชทานเซอร์ยอนเบาริงเพิ่มขึ้นอีก เป็นเงิน ๕ ชั่ง เสมอทุกเดือนกว่าจะกลับไปนั้น ให้เจ้าพนักงานพระคลังวิเศษไปเบิกต่อเจ้าพนักงานชาวพระคลังมหาสมบัติ ไปพระราชทานเซอร์ยอนเบาริง กำหนดเดือนละครั้ง ตั้งแต่ ณ วันเดือน ๕ บีเถาะยังเป็นฉอศกไป จงเสมอทุกเดือนกว่าทูตจะกลับไป เมื่อจะเอาเงินไปพระราชทานแขกเมืองนั้น ให้บอกบัญชีต่อพระสุธรรมไมตรีให้รู้ด้วยจงทุกครั้ง

อนึ่ง ให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ จ่ายเงินให้ชาวพระคลังวิเศษไปพระราชทานทูตเดือนละ ๕ ชั่ง ตั้งแต่ ณ วัน เดือน ๕ บีเถาะยังเป็นฉอศกไป เสมอทุกเดือนกว่าทูตจะกลับไป อย่าให้ขาดตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๔
ให้จุดไฟรายทางราชทูตเข้าเผ้า

ด้วยจมื่นจงซ้ายรับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ณ วันศุกร์ แรม ๔ ค่ำ เดือน ๕ เพลาค่ำ แขกเมืองเข้ามาเผ้านั้น โปรดเกล้า ฯ ให้จุดตะเกียงช่องใบเต็มาประดับพิมานชัยศรี ๕๔ ตะเกียง โคมแขวนทิมดงฆ์ ๖ โคม นั้น ให้ขาวพระคลังราชการจ่ายน้ำมันมะพร้าวให้แก่จุนหมื่นวังนอก ๓๐ ทะนาน ให้เร่งจ่ายให้แต่ ณ วันศุกร์ เดือน ๕ แรม ๔ ค่ำ เพลาบ่าย อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๕
หมายกำหนดการเสด็จออกรับแขกเมือง

ด้วยท่านเจ้าพระยาผู้สำเร็จราชการกรมท่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เจ้าวิกตอเรีย เจ้าเมืองวิลาศ ซึ่งเป็นใหญ่ในชาติอังกฤษ แต่งให้เซอร์ยอนเบาริง เจ้าเมืองฮ่องกง ผู้สำเร็จราชการเมืองจีน เป็นทูตเข้ามาลำดับทางพระราชไมตรี ซึ่งอังกฤษกับไทยได้รักใคร่กันมาแต่ก่อนให้ยิ่งขึ้น แล้วให้เซอร์ยอนเบาริงทำหนังสือสัญญาเสียใหม่ ให้ดีด้วยกันทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายอังกฤษนั้น กำหนดเซอร์ยอนเบาริงจะได้เข้าเผ้าทูลละอองธุลีพระบาทในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ณ วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ

บีเถาะยังเป็นฉอศก เพลาเช้าเสด็จออกรับแขกเมืองอย่างแขกเมืองประเทศใหญ่นั้น ให้มหาดไทย กลาโหม กรมพระสัสดี หมายบอกเจ้าพนักงานและข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหาร พลเรือน ในพระบรมมหาราชวังจงทุกพนักงาน เมื่อวันแขกเมืองเข้าเฝ้านั้น ให้นุ่งสมปักลาย ใส่เสื้อเข้มขาบชั้นใน เสื้อครุยขาวชั้นนอก

อนึ่งให้ขาวที่กรมวัง แต่งที่รับเสด็จบนพระที่นั่งบุษบกมาลามหาจักรพรรดิพิมานแห่งหนึ่ง ที่โรงพระวิสูตรรัตนกริณีแห่งหนึ่ง แต่งที่แล้วให้เชิญพระเก้าอี้หุ้มทองคำ และที่จะตั้งพานพระขันหมากเครื่องราชบริโภคตั้งด้วยแห่งหนึ่ง

อนึ่งให้ขาวพระคลังพิมานอากาศ เอาพรมใหญ่ที่ใหม่งามดีไปปูในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยแห่งหนึ่ง ที่ทิมดาบไว้กลองแห่งหนึ่ง แล้วให้จ่ายพรมให้จ่าศาลา ปูศาลาลูกขุนในฝ่ายขวาที่พักแขกเมือง

อนึ่งให้จ่าศาลายืมพรมต่อขาวพระคลังพิมานอากาศ ไปปูที่ศาลาลูกขุนฝ่ายกลาโหมแห่งหนึ่ง

อนึ่งให้กรมท่าจัดเก้าอี้ไปตั้งให้ฝรั่งนั่งที่ศาลาลูกขุนฝ่ายกลาโหมให้พอ

อนึ่งให้มหาดเล็กพนักงานน้ำร้อน จัดเครื่องน้ำชา กาแฟ ไปคอยเดียงแขกเมือง ณ ศาลา

อนึ่งให้ขาวพระคลังมหาสมบัติ เอาพานทอง ๒ ชั้นเข้าไปตั้งไว้ในพระที่นั่ง คอยรับหนังสือที่เซอร์ยอนเบาริงจะทูลเกล้า ฯ ถวาย

อนึ่งให้ชาวพระอภิรม จัดเครื่องเจ็ดชั้น ๒ เครื่อง ห้าชั้น ๑๐ เครื่อง ชุมสาย ๕ หักทองขวาง เข้าไปตั้งในพระที่นั่ง

อนึ่งให้กรมแสงใน กรมแสงต้น จัดพระแสงทวน พระแสงบืน ให้กำนัดเชิญเข้าไปในพระที่นั่ง แล้วให้จัดพระแสงหอก พระแสงทวน พระแสงง้าว ส่งให้มหาดเล็กตามอย่างแต่ก่อน

อนึ่งให้ชาวพระมาลาภูษา จัดพระมหาพิชัยมงกุฎ จัดพานพระภูษา และพระกลด เชิญเข้าไปตั้งในพระที่นั่ง

อนึ่งให้พระนรินทรเดนี พระศรีสหเทพ พันพุฒอนุราช พันเทพราช เกณฑ์พระหลวงขุนหมื่นนั่งทิมดาบกรมวัง ๑๕๐ คน นั่งทิมสงฆ์ ๕๐ คน นั่ง (ศาลา) ลูกขุนซ้าย ๘๐ คน นั่ง (ศาลา) ลูกขุนขวา ๘๐ คน นั่งทิมคดหน้าพระมหาปราสาท ๖๐ คน นั่งทิมดาบชั้นใน ๓ ทิม ๓๐๐ คน เกณฑ์ไพร่ยืน ๒ ฟากถนน นอกประตูพิมานชัยศรีถือเครื่องอาวุธต่าง ๆ ถือดาบ ๒ มือ ๑๒๐ คน ถือดาบเขน ๑๒๐ คน ถือดาบตั้ง ๑๒๐ คน ถือง้าว ๑๒๐ คน ถือตรี ๑๒๐ คน ถือกระบอง ๑๒๐ คน ถือทวนทอง ๑๒๐ คน ถือขนูหางไก่ ๑๒๐ คน ถือหอกคู่ ๑๒๐ คน ถือเสโลท์ ๑๒๐ คน ถือทวนจีน ๑๒๐ คน ถือบืนหลังม้า ๑๒๐ คน ถือดาบเชลย ๑๒๐ คน ถือดาบโล่ห์ ๑๒๐ คน ถือดาบกระเหรี่ยง ๑๒๐ คน รักษาพระองค์ถือบืนทองปลาย ๑๐๐ คน ถือบืนปลายหอกรักษาประตู ๑๐๐ คน เกณฑ์หัดถือบืนรางแดง ๒๐๐ คน ถือกระบองกลึง ๑๖ คน ถือแส้หวาย ๔ คน ถือแส้หางม้า ๔ คน ถือกรรชิงเกล็ด ๒ คน ถือโต๊ะกลวย โต๊ะอ้อย ๕ คน

อนึ่งให้ขาวพระคลังวิเศษ จ่ายผ้าขาวเทศให้ ๔ ตำรวจทำเพดานประรำพระยาช้างพระยาม้า

อนึ่งให้หลวงมหามนเทียรกรมแต่งสรรพยุทธ จัดเครื่องดาว เครื่องกุดั่นเครื่องถมปัดลูกภู่สำหรับช้างพระที่นั่ง ประดับช้างพระที่นั่งให้งามดี

อนึ่งให้กรมม้า จัดเครื่องม้าพระที่นั่ง ผูกม้าพระที่นั่งประดับให้งามดี แล้วให้กรมช้าง กรมม้า จัดพระยาช้าง พระยาม้า มาผูกยืนตามที่แต่งไว้เหมือนอย่างทุกครั้ง

อนึ่งให้กรมแต่งในซ้าย กรมแต่งสรรพยุทธ คลังเสื้อหมวก คลังวิเศษ จ่ายเครื่องอาวุธ ๑๕ อย่าง ๆ ละ ๑๒๐ เสื้อหมวก กางเกงเกี้ยวลายให้แก่ผู้ต้องเกณฑ์ให้ครบจำนวน

อนึ่งให้ขุนมหาสิทธิโวหาร ขุนอักษรประเสริฐ กรมพระอาลักษณ์ทูลเบิกแขกเมือง เมื่อทรงพระราชปฏิสันถาร ๓ ครั้งแล้ว ให้อาลักษณ์กราบทูลจบคำแขกเมืองต่อไป

อนึ่งให้เจ้าพระยาและพระยา ฝ่ายทหารพลเรือน เอาพานทอง โตะทอง ถาดทอง เครื่องยศสิ่งของซึ่งได้รับพระราชทานเข้าไปตั้งกินในที่เฝ้าตามตำแหน่งจงทุกคน

อนึ่งให้ขาวพระคลังมหาสมบัติ เอาเจียดทอง เจียดถม เข้าไปตั้งให้ขุนนางตามตำแหน่ง แล้วให้เอากระโถนถมตะทอง รับน้ำถมตะทองเข้าไปตั้งให้แขกเมืองในที่เฝ้า ๒ สำรับ

อนึ่ง ให้ขุนนางจีน ขุนนางแขก ขุนนางฝรั่ง ขุนนางพม่า ขุนนางทะวาย ขุนนางมอญ ขุนนางลาว แต่งตัวตามเพศของตัวให้เข้ามาพร้อมกันในที่เฝ้า

อนึ่ง ให้ขาวพระคลังวิเศษ คอยรับเครื่องราชบรรณาการเข้าไปทูลเกล้า ฯ ถวายตามอย่างแต่ก่อน

อนึ่ง เมื่อเสด็จออก ให้มหาดเล็กตีกรับสัญญาแล้วให้ตัวสี่ขาวังชักม่านสองไข แล้วให้ขาวมาฬิกาประโคมมโหระทึกขึ้น เมื่อเสด็จออกแล้ว ให้หลวงราชมาณฑูตอกไม้ทองเบื้องสัญญา ให้ห้ามประโคมกลองชนะ แตรสังข์ เมื่อเสด็จออกเสด็จขึ้นทั้งสองครั้ง

อนึ่ง ให้นายประภาษมนเทียรปลัดวังซ้าย นายเสถียรรักษาปลัดวังขวา ออกไปรับแขกเมือง แล้วให้หลวงราชฤทธานนท์ หลวงนนทเสน กับล่ามพนักงาน นำแขกเมืองเดินเบื้องคู่ ๆ กันเข้าประตูพิมานชัยศรี แล้วให้นำเข้าไปในพระทวารพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ครั้นถึงที่หน้าพระที่นั่งบุษบกมาลามหาจักรพรรดิพิมานในที่เฝ้าแล้ว ให้กราบถวายบังคม ๓ ครั้ง

อนึ่ง ให้ขุนทินบรรณาการ ขุนธารกำนัล ตั้งหมากเงียนให้แขกเมืองรับพระราชทาน แล้วให้ตำรวจหน้า ตำรวจวัง คอยห้ามปากห้ามเสียงห้ามสูงห้ามต่ำตัดหน้าฉานตามอย่างแต่ก่อน

อนึ่ง ถ้าเสด็จขึ้นแล้ว ให้ข้าราชการและแขกเมืองกราบถวายบังคม ให้ขาวังชักม่านสองไขบิดเสีย ถ้าแขกเมืองยังไม่ลุกจากที่ให้ข้าราชการนั่งส่งบอยู่ อย่าให้ลุกเดินไปเดินมาเป็นอันขาดทีเดียว

ถ้าแขกเมืองกราบถวายบังคมลุกจากที่แล้ว ให้หลวงราชฤทธานนท์ หลวงนนทเสน จัดคนถือกระบองทอง ๕๐ คน ถือกระบี่ฝักหนัง ๒ คน ยืนที่ในหว่างประตู ๒ ชั้น ให้เบิกกระบองทอง เบิกกระบี่ฝักหนังต่อกรมแต่งใน แล้วให้ขุนหมื่นคุมไพร่ข้างละคน แล้วส่งพนักงานนำแขกเมืองออกมาพักอยู่ที่ทิมดาบชาวองชั้นในก่อน ให้ขุนนางออกไปส่งแล้วจะเสด็จออกพระที่นั่งดุสิดาภิรมย์ ไปประทับที่โรงพระพิสูตร์รัตนกริณีนั้น ให้ชาวพระราชยานเชิญพระที่นั่งทองคำคอยเสด็จที่เกย

อนึ่ง ให้เจ้าพนักงานอภิรม พนักงานราชยาน จัดแคร่มีเก้าอี้ตั้งจัดสัปทน แล้วจัดแคร่ตามอย่างธรรมเนียมขุนนางไทยขึ้นนั้น ๑๑ แคร่ ให้มีสัปทนคนหามให้ครบ คงไปเตรียมคอยรับทูตที่ประตูท่าพระ

อนึ่ง ให้มหาดเล็กรับพานพระขันหมากต่อท่านเจ้าพนักงานข้างในเชิญไปตั้งที่พระที่นั่ง แล้วเชิญไปตั้งที่โรงพระวิสูตร์รัตนกริณีด้วย

อนึ่ง ให้กรมพระอัศดีขวา หมายบอกเจ้ากรม ปลัดกรม ให้ทูลพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมสมเด็จพระเดชาดิศร ๑ กรมพระพิทักษ์เทเวศร์ ๑ กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ ๑ กรมหลวงมหิศวรินทรามเรศ ๑ รวม ๔ พระองค์ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทเวศร์วัชรินทร์ ๑ กรมขุนสรรพศิลปปรีชา ๑ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ๑ กรมขุนสถิตย์สถาพร ๑ กรมหมื่นถาวรวรยศ ๑ กรมหมื่นอดุลยกฎกิจปรีชา ๑ กรมหมื่นวรศักดาพิศาล ๑ กรมหมื่นภูบาลบริรักษ์ ๑ กรมหมื่นวรจักรธรานุภาพ ๑ สมเด็จเจ้าฟ้ามหามาลา ๑ รวม ๑๐ พระองค์ พระราชวงศ์เธอ

กรมหมื่นเชษฐาธิเบนทร์ ๑ กรมหมื่นอมเรนทรบดินทร์ ๑ กรมหมื่นภูมินทรภักดี ๑ กรมหมื่นราชสีหวิกรม ๑ กรมหมื่นอุดมลักษณสมบัติ ๑ กรมหมื่นอุมรัตนราษี ๑ กรมหมื่นภูบดีราชหฤทัย ๑ รวม ๗ พระองค์ พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นมเหศวรศิวิลาศ ๑ พระองค์เจ้าสุประดิษฐ์ ๑ รวม ๒ องค์ รวมทั้งสิ้น ๒๓ พระองค์ ให้แต่งพระองค์ผ้าทรงเขียนทองพันตี ฉลองพระองค์อย่างน้อยข้างในครุยกรองตีข้างนอก แล้วให้เอาพานหมากเสวยพระเต้าบ้วนพระโอษฐ์น้อย เข้าไปตั้งในที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เหมือนครั้งเสด็จออกแขกเมืองครั้งก่อน แล้วให้เชิญเสด็จเข้ามาให้พร้อมกันจงทุกพระองค์ แต่ ณ วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า

ให้เจ้าพนักงานเตรียมให้พร้อมตามกำหนด ถ้าขัดขวางสงสัยที่ข้อไหน ให้ไปเฝ้าทูลถามสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าพ้ามหามาดาก่อน ให้เจ้าพนักงานเตรียมการให้พร้อม จะกำหนดเมื่อไรให้ไปพังดูที่ศาลาลูกขุน จงทุกพนักงานตามรับสั่ง ฯ

ฉบับที่ ๖
เรื่องจ่ายเลขเข้ากระบวนตั้งรับแขกเมือง

ด้วยเจ้าพระยาผู้สำเร็จราชการกรมท่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า กำหนดแขกเมืองจะเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ณ วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ มีเถาะยังเบ็ญจศก

เพลาเช้า ซึ่งสั่งไปแต่ก่อนว่า ให้จ่ายเลขให้กรมช้างถือแส้หวาย ๔ แส้หางม้า ๔ (รวม) ๘ ถือกระบองกลึง ๑๖ คน (รวม) ๒๔ จ่ายให้อภิรมถือดรรชิงเกล็ด ๒ ราชมัลถือโตะ กลัวย อ้อย ๕ รวม ๓๓ คน ยังหาพอไม่นั้น ได้พันพุฒอนุราช พันเทพราช จ่ายเลขเพิ่มขึ้นอีก ให้กรมช้างถือแส้หวาย ๘ คน ถือแส้หางม้า ๒ คน (รวม) ๑๐ กับถือกระบองกลึง ๑๔ คน (รวม) ๒๔ ให้แก่อภิรมถือดรรชิงเกล็ด ๑๐ คน ให้แก่ราชมัลถือเครื่องยศ กลัวย อ้อย หญ้า หม้อน้ำ ๑๘ คน รวม ๕๓ คน ให้เร่งจ่ายแต่ ณ วันอาทิตย์ เดือน ๕ แรม ๖ ค่ำ เพลาบ่าย ให้ทันกำหนด จะได้เอาไปคอยเตรียมรับแขกเมือง ณ วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า

อนึ่งให้กรมช้างรับเลขต่อพันพุฒอนุราช พันเทพราช รวม ๒๔ คน แล้วให้เบิกแส้หวาย ๘ แส้หางม้า ๒ (รวม) ๑๐ กระบองกลึง ๑๔ มงคลแดง ต่อคลังแสงสรรพยุทธ์แล้ว ให้เบิกกางเกงรัดทองรุ้งเกยวลาย ต่อชาวพระคลังเสื้อหมวก มานุ่งห่มคอยเตรียมรับแขกเมือง ณ โรงช้าง ณ วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า ให้ทันกำหนด

อนึ่ง ให้อภิรมจัดดรรชิงเกล็ดอีก ๑๐ คัน ให้รับเลขต่อพันพุฒอนุราช พันเทพราช ๑๐ คน นุ่งกางเกงยศ ใส่เสื้อมัสรู่ มาคอยเตรียมรับแขกเมือง ณ โรงช้างให้ทันกำหนด ฯ

อนึ่ง ให้ราชมัลกรมวังรับเลขต่อพันพุฒอนุราช พันเทพราช ๑๘ คน ให้เบิกกางเกงรัดทองรุ้งเกยวลาย ต่อชาวคลัง เสื้อ หมวก แล้วให้รับโตะเงินใส่กลัวย ๓ อ้อย ๓ หญ้า ๓ (รวม) ๙ โตะทองขาวใส่

กล้วย ๓ อ้อย ๓ หญ้า ๓ (รวม ๙) (รวม) ๑๙ ใบต่อวิเศษแล้ว ให้รับหม้อน้ำเงิน ๓ หม้อน้ำทองขาว ๓ (รวม) ๖ ใบใส่น้ำต่อขุนศรีสยุมพรมาคอยรับแขกเมือง ณ โรงช้าง ณ วันจันทร์เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้าให้ทันกำหนด

อนึ่ง ให้คลังแสงสรรพยุทธ์จ่ายแส้หวายแส้หางม้า กระบองกลึงให้คลังเสื้อหมวกจ่ายกางเกงเสื้อหมวก ให้คลังวิเศษจ่ายเกี้ยวลายให้แก่ผู้ต้องเกณฑ์ให้พอ แต่ ณ วันอาทิตย์เดือน ๕ แรม ๖ ค่ำ เพลาบ่าย อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๗
เรื่องจัดการเพิ่มเติม

ด้วยท่านเจ้าพระยาผู้สำเร็จราชการกรมท่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ซึ่งสั่งไปแต่ก่อนว่าเซอร์ยอนเบาริงแขกเมืองอังกฤษจะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ณ วันจันทร์เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้านั้น แจ้งอยู่ในหมายครั้งก่อนนั้นแล้ว บัดนี้สิ่งของยังขาดอยู่ให้เพิ่มเติมขึ้นอีกนั้น ให้สมมพลเรือนรับพวงมาลัยใส่ตะกร้าหน้า ๓ หลัง ๓ รวม ๖ พวง รับพู่กลิ่นแขวนต่อท่านข้างในไปแขวนที่โรงพระวิสูตรรัตนกริณีแต่ ณ วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า

อนึ่งให้ขาวพระอภิรมจัดกรรชิงเกล็ดปักราวพระวิสูตรรัตนกริณี ๒ ถือที่แท่นพระยา ๒ รวม ๔ คัน

อนึ่งให้แต่งบีนต้นจัดบีนคาบศิลาราง เวียง ๗ บอก กำนัล ๗ คน ขี่นั่งหลังช้างทั้งเจ็ดช้างตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๙
เรื่องจัดเรือรับแขกเมือง

ด้วยท่านเจ้าพระยาผู้ดำเร็จราชการในกรมท่า รับพระบรมราโชงการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เจ้าวิกตอเรีย เมืองวิลาศ ซึ่งเป็นใหญ่ในชาติอังกฤษ แต่งให้เซอร์ยอนเบาริง เจ้าเมืองฮ่องกงผู้ดำเร็จราชการฝ่ายเมืองจีนเป็นทูตเข้ามาดำดับทางราชไมตรี ณ กรุงเทพ ฯ กำหนดเซอร์ยอนเบาริงกับขุนนางอังกฤษซึ่งเข้ามากับเซอร์ยอนเบาริง จะได้เข้าเผ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายบังคมในวันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ ปีเถาะ ยังเป็นฉศกเพลาเช้านั้น เซอร์ยอนเบาริงว่าขุนนางอังกฤษซึ่งจะเข้ามาเผ้ากับเซอร์ยอนเบาริง ๒๑ คน จะขอเรือหลวงขี่เข้าไปเผ้านั้น ให้มหาดไทย กลาโหม พันพุฒ อนุราช พันเทพราช เกณฑ์เรือหลวง เกณฑ์เลขบรรจุพลพายให้ครบกระทงเร่งลงไปรับเซอร์ยอนเบาริง กับขุนนางอังกฤษที่ตึกหลวงหน้าวัดประยุรวงศาราม ขี่เข้าเผ้าแต่ ณ วันจันทร์เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ ปีเถาะ ยังเป็นฉศก เพลาย่ำรุ่งให้พร้อมกัน และเจ้าพนักงานซึ่งต้องเกณฑ์ทั้งนี้ จัดเรือสิ่งใด ตกแต่งเรืออย่างใด จะเป็นสักกี่วา ถ้าไม่เข้าใจให้ไปทูลถามพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๙
อธิบายเรื่องเรือรับราชทูต

ด้วยเจ้าพระยาผู้ลำเรือราชการในกรมท่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า ซึ่งหมายตั้งไปแต่ก่อนว่ากำหนดเซอร์ยอนเบาริงกับขุนนางอังกฤษ ๒๑ คนจะได้เข้าเฝ้าทูลละอองฯ ออกใหญ่ ณ วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า ให้มหาดไทย กลาโหม เกณฑ์เรือหลวงให้พันพุฒมอนุราช พันเทพราช เกณฑ์เลขบรรจุพลพายให้ครบกระทงลงไปรับเซอร์ยอนเบาริง ณ ตึกหลวงหน้าวัดประยุรวงศาราม ณ วันจันทร์เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า ให้พอนั้น ความแจ้งอยู่ในหมายแต่ก่อนนั้นแล้ว แต่ความซึ่งว่าให้จัดเรือหลวงนั้นหาชัดไม่นั้น ให้มหาดไทย กลาโหม เกณฑ์เรือกุรวายุภักษ์ลำ ๑ เรือมังกร ๒ ลำ เรือเหรา ๒ ลำ เรือกิเลน ๒ ลำ (รวม) ๗ ลำ ที่เกณฑ์ลงไปรับเซอร์ยอนเบาริงที่เมืองสมุทรปราการครั้งก่อนแล้วให้พันพุฒมอนุราช พันเทพราช เกณฑ์เลขลงบรรจุเรือใส่เสื้อแดงหมวกแดง กางเกงแดงให้ครบกระทงจงทุกลำ ให้ตาดหลังคาตกแต่งเรือทำให้เหมือนอย่างเมื่อลงไปรับเซอร์ยอนเบาริงที่เมืองสมุทรปราการแล้วให้นายเรือจัดเสื่ออ่อนปูให้เต็มให้มีหมอนอิงจงทุกลำ แล้วให้เจ้าพนักงานทั้งนี้เร่งแต่งเรือลงไปรับเซอร์ยอนเบาริงแต่ ณ วันจันทร์เดือน ๕ แรม ๗ ค่ำ บีเถาะยังเป็นฉศกเพลาเช้า ย่ำฆ้องรุ่งให้ทันกำหนดให้เจ้าพนักงานฟังเอาหมายนี้เป็นแน่ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๑๐
เลื่อนกำหนดแขกเมืองเข้าเฝ้า

ด้วยเจ้าพระยาผู้สำเร็จราชการกรมท่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ซึ่งสั่งไปแต่ก่อนว่าเซอร์ยอนเบาริงกับขุนนางทหาร แขกเมืองจะเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ นั้น บัดนี้กำหนดแขกเมืองจะได้เข้าเฝ้า ณ วันพุธ เดือน ๕ แรม ๑๔ ค่ำ บีเถาะ สัปตศก เพลาเช้าเป็นแน่นั้น ให้มหาดไทย กลาโหม กรมสัสดี พันพุฒอนุราช พันเทพราช หมายบอกเจ้าพนักงานซึ่งเกณฑ์กระบวนบกกระบวนเรือ รับแขกเมืองตามหมายรับสั่ง ซึ่งสั่งมาแต่ก่อน ให้รู้จงทั่วทุกพนักงาน และข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน เจ้าต่างกรมเจ้ายังไม่ได้สั่งกรมตามกำหนด จะมุ่งจะห่มนั้นให้เอาตามข้อรับสั่งเดิม และผู้ต้องเกณฑ์แต่ก่อนนั้นเตรียมการให้พร้อมจงทุกพนักงาน อนึ่งให้สมมพลเรือนรับพวงมาลัยพู่กลิ่น ต่อท่านข้างในไปแขวนโรงพระวิสูตรรัตนกริณีให้พร้อม อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๑๑
เรื่องจัดเรือ ๕ ลำรับแขกเมือง

ด้วยเจ้าพระยาผู้สำเร็จราชการกรมท่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ซึ่งสั่งไปแต่ก่อนว่า

เซอร์ยอนเบาริงกับขุนนางทหาร แขกเมืองจะเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ นั้น บัดนี้กำหนดแขกเมืองจะได้เข้าเฝ้า ณ วันพุธ เดือน ๕ แรม ๑๔ ค่ำปีเถาะ ตัปตศกเพลาเช้าเป็นแน่นั้น ให้นายเวรมหาดไทยหมายบอกล้อมวังซ้าย เรือมังกรจำแลงลำ ๑ ล้อมวังขวา เรือมังกรแผลงฤทธิ์ลำ ๑ อาสำใหม่กรมวังซ้าย เรือเหราล่องลอยลินธุ์ลำ ๑ อาสำใหม่กรมวังขวา เรือเหราลินลาสมุทรลำ ๑ อาสำวิเศษขวา เรือวายุภักษ์ลำ ๑ รวม ๕ ลำ และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทั้งนี้ รับเสด็จต่อพันพุฒอนุราช พันเทพราช มาบรรจุพลพายให้ครบกระทง แล้วให้ยกเรือลงน้ำแต่ ณ วันอังคาร เดือน ๕ แรม ๑๓ ค่ำเช้า ครั้นรุ่งขึ้น ณ วันพุธ เดือน ๕ แรม ๑๔ ค่ำเช้า ให้ถอยเรือไปรับแขกเมืองให้มีเสื้อออนหมอนอิงจงทุกลำ แต่เรือวายุภักษ์ให้มารับเอาพรม ที่วังสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ามหามาลา พลพายใส่เสื้อแดง กางเกงแดง หมวกแดง นุ่งห่มตามรับสั่งเดิม ให้ทันตามกำหนดตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๑๒
เกณฑ์จุกช่องล้อมวงเสด็จวัดอรุณ

ด้วยเจ้าพระยาธรรมาธิกรณ์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯสั่งว่า ณ วันเสาร์ เดือน ๕ แรม ๑๐ ค่ำเพลาเช้า เสด็จทางชลมารคไปทรงปรนนิบัติพระสงฆ์ ณ วัดอรุณราชวราราม นั้นเกณฑ์ให้เบิกบึนหลักทองไปจุกช่องล้อมวงทางบก กรมกองกลางซ้าย ๑ ขวา ๑ กรมเรือกันซ้าย ๑ ขวา ๑ กรมอาสำวิเศษซ้าย ๑

ขวา ๓ รวม ๖ บอก แล้วให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทั้งนี้ เร่งเอาบีนไปจุกช่องล้อมวงตามตำแหน่ง ให้ทันเสด็จเหมือนอย่างทุกครั้งตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๑๓
สั่งกระบวนพยุหยาตราเสด็จวัดอรุณในพิธีสงกรานต์

ด้วยเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า จะเสด็จทางชลมารคเป็นกระบวนพยุหยาตราไปวัดอรุณราชวราราม แขกเมืองจะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ กำหนด ณ วันเสาร์ เดือน ๕ แรม ๑๐ ค่ำ มีเถาะสัปตศกเพลาเช้านั้น ให้มหาดไทยกลาโหมกรมพระสัสดี เกณฑ์กระบวนแห่รับเสด็จที่วัดอรุณราชวราราม มหาดเล็กนั้น เจ้าหมื่น นายเวร จ่าหุ้มแพรรองหุ้มแพร ให้นุ่งผ้ายกไหมนุ่งปูม ให้ใส่เสื้อเข้มขาบอัดดัดโพกขลิบขัดดาบ แต่เจ้ากรมเจ้าหมื่นนายเวรนั้น ให้ใส่หมวกตุ้มปี่ ที่ยังไม่มีหมวกตุ้มปี่ให้ไปยืมต่อขาวพระมาลาภูษา แต่ข้าทูลละออง ฯ ฝ่ายทหารพลเรือน พระยาพระหลวงที่นอกจากเข้ากระบวนแห่เสด็จ ให้นุ่งสมปักลาย ใส่เสื้อเข้มขาบเสื้ออัดดัดชั้นใน ใส่เสื้อครุยขาวชั้นนอก จงทุกหมู่ทุกกรม ที่ได้รับพระราชทานเครื่องยศเจียดกระบี่ ก็ให้เอาตามด้วยจงทุกคน แล้วให้เกณฑ์มหาดเล็ก ๔ เวรเป็นอินทร์พรหม ๑๖ เชิญพระแส่งหว่างเครื่องต้น ๔ ยาว ๖ เจ้าหมื่นเชิญพระแส่งนั้งรายตีนตองในเรือพระที่นั่ง ๔ รวม ๓๐ แต่อินทร์พรหมพระแส่งหว่างเครื่องนั้นให้

ตามไปรับที่วัดอรุณราชวราราม เชิญพระแสงหว่างเครื่องให้นุ่งปูม ใส่เสื้ออย่างน้อยโพกชฎิบ แล้วให้เกณฑ์ข้าทูลละออง ๆ เป็นคู่เคียง เจ้าพระยายมราช เจ้าพระยามหาศิริธรรม พระยาสุรเสนา พระยามหาอำมาตย์ พระยานครราชสีมา พระยาราชภักดี พระยาราชสุภาวดี พระยาโชฎึกราชเศรษฐี พระยาศรีพิพัฒน์ พระยาสีหราชฤทธิไกร พระยามนตรีสุริยวงศ์ พระยาวรพงศ์พิพัฒน์ ให้นุ่งสมปักลายใส่เสื้อเข้มขาบ ชั้นในใส่เสื้อครุยขาว ใส่ชฎาพอก ให้ไปเตรียมเครื่องที่พระที่นั่งพุดตาล ที่วัดอรุณราชวรารามตามกำหนด ให้ยืมชฎาพอกที่ชาวพระมาลาภูษา

อนึ่งให้เกณฑ์บีพาทย์ ๔ สำรับ กลองแขก ๔ สำรับ บีพาทย์จีน ๒ สำรับ บีพาทย์มอญ ๒ สำรับ แตรสังข์ให้พร้อม ไปเตรียมประโคมที่วัดอรุณราชวรารามให้พร้อม

อนึ่งให้มหาดเล็กรับเครื่องใหญ่น้อยต่อท่านข้างใน เชิญไปตามเสด็จลงเรือพระที่นั่งจงทุกลำ ให้เหมือนอย่างเสด็จออกแขกเมืองจงทุกครั้ง และเจ้าพนักงานที่ลงเรือพระที่นั่ง นุ่งยกไหมนุ่งปูม ใส่เสื้ออย่างน้อยโพกชฎิบจงทุกคน

อนึ่งให้กรมพระสัสดีหมายบอกเจ้ากรมปลัดกรม ให้ทูลเจ้าต่างกรมที่ยังไม่ได้ตั้งกรม ไปตามเสด็จนั้นให้ทรงเขียนทองพันดี เสื้ออย่างน้อยดี เสื้อครุยดี ให้เอาพานหมากเสวยพระเต้าบ้วนพระโอษฐ์น้อยจงทุกพระองค์ ทั้งน้อยใหญ่ให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๑๔

สั่งกระบวนพยุหยาตราเสด็จวัดอรุณ

ด้วยเจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า กำหนด ณ วันเสาร์เดือน ๕ แรม ๑๐ ค่ำเพลาเช้า จะเสด็จทางชลมารคเป็นกระบวนพยุหยาตราไปทรงปรนนิบัติพระสงฆ์ฉันฉลองพระทราย ณ วัดอรุณราชวราราม นั้น ให้มหาดไทย กลาโหม เกณฑ์เรือประตูหน้า ๒ ประตูหลัง ๒ ใส่เสื้อผ้าแดง มงคลแดง กางเกงสำหรับลำ นายเรือใส่เสื้อเข้มขาบ ใส่หมวกตุ้มปี่ เรือนำเสด็จเรือตามเสด็จ พลพาย ตามธรรมเนียมให้พร้อมทันกำหนดเหมือนอย่างแต่ก่อน

อนึ่งให้พันพุฒมอนุราช พันเทพราช จ่ายเสื้อให้แก่ผู้ต้องเกณฑ์เข้ากระบวนให้ครบจำนวนจงทุกลำ ให้เร่งจ่ายให้ทันกำหนด

อนึ่งให้ขาวพระคลังเสื้อ หมวก ชง จ่าย เสื้อหมวก กางเกง ชง ให้แก่ผู้ต้องเกณฑ์ให้พอจงทุกลำ

อนึ่งให้ขาวพระอภิรมจัดเครื่องสูงลงเรือพระที่นั่งเอกชัย ๓ ลำ พัดโบก ๓ จามร ๑ ให้นุ่งห่มตามเคย ให้เร่งไปลงเรือพระที่นั่งให้พร้อมรับเสด็จต่อพันพุฒมอนุราช พันเทพราช ๑๗ คนตามเคย

อนึ่งให้เกณฑ์เจ้ากรมไพร่หลวงนั่งกองจุกช่องล้อมวงทางน้ำทางบกให้พร้อม

อนึ่งให้หมื่นเทวาทิตจัดกองมโหระทึกลงเรือเอกชัยคู่ชักตามเคย ให้ทันกำหนด

อนึ่งให้กรมเมือง นครบาล กำกับไล่เรือแพกรุยหลักตอ และเอาศพสัตว์ มนุษย์ ในน้ำ บนบก อย่าให้กีดขวางทางเสด็จได้เป็นอันขาด

อนึ่งให้นายเวรกรมวัง นายเวรทนายเลือกไปยกสำรับคาวหวานถวายพระสงฆ์ฉัน แต่ ณ วัน เดือน ๕ แรม ๑๐ ค่ำเพลาเช้า ให้ชาวที่ไปแต่งที่รับเสด็จให้พร้อม

อนึ่งให้ชาวพระคลังราชการเอาเสื่อไปปูทางรับเสด็จ และขนนางเผ้าเหมือนอย่างเคย

อนึ่งให้ชาวพระมาลาภูษาจัดพระเครื่องต้นลงเรือพระที่นั่งรองให้พร้อม ให้เชิญพระกลดไปถวายในเรือพระที่นั่งถึงรับที่วัดอรุณให้พร้อมเหมือนอย่างเคย

อนึ่งให้มหาดไทย กลาโหม หมายบอกข้าทูลละอองฯ ผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือนนำเสด็จตามเสด็จ ให้นุ่งสมปักลาย คาดเสื้อครุยขาว

อนึ่งให้กรมพระสัสดีหมายทูลเจ้าต่างกรม เจ้ายังไม่ได้ตั้งกรม ซึ่งตามเสด็จ ให้ทรงผ้าเกี่ยวเขียนทองดี ทรงเสื้อครุยสีทุกพระองค์

อนึ่งให้กรมแสงในซ้าย เชิญพระแสงไปทอดที่เรือพระที่นั่งให้พร้อมตามเคย แล้วให้ส่งพระแสงให้มหาดเล็กสำหรับเชิญนั่งรายตีนตองเหมือนอย่างแต่ก่อน

อนึ่งให้มหาดเล็กรับพระแสงต่อกรมพระแสงใน เชิญลงเรือพระที่นั่งให้พร้อมตามเคย

อนึ่งให้เกณฑ์หัดแต่งในจัดกำนัลถือบีนรางแดง ใส่เสื้อเสนากุฎลาย ใส่กางเกงเกี๋ยวลาย ลงเรือตาร้ายลำละ ๖ คน แล้วให้ไปรับที่วัดเหมือนอย่างแต่ก่อน และให้ผู้ต้องเกณฑ์ทั้งนี้เตรียมการให้พร้อมจงทุกพนักงานตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๑๕

เกณฑ์กระบวนแห่พระราชสาส์นไปส่งเรืออังกฤษ

ด้วยพระยารักษ์มนเทียร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เซอร์ยอนเบาริงแขกเมืองจะได้กราบถวายบังคมลาออกไป กำหนด ณ วันอาทิตย์ เดือน ๖ ขึ้น ๖ ค่ำปีเถาะ สัปตศก จึงโปรดเกล้า ฯ ให้มีพระราชสาส์นมอบให้เซอร์ยอนเบาริงราชทูตเชิญไปด้วยฉบับหนึ่ง พระราชสาส์นใหญ่กำหนดจะได้แห่ไปส่ง ณ เมืองสมุทรปราการ ลงเรือกำปั่น ณ วันอาทิตย์เดือน ๖ ขึ้น ๖ ค่ำเพลาเช้านั้น ให้กรมท่าเกณฑ์กระบวนแห่บกแห่เรือ ให้พร้อมเหมือนอย่างแห่พระราชสาส์นไปเมืองจีนแต่ก่อน กระบวนบกนั้นรับพระราชสาส์นในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แห่ออกประตูวิเศษชัยศรีลงเรือที่ท่าพระ กระบวนเรือพระราชสาส์นลงเรือเอกชัยให้มีเรือดั้งคู่ ๑ เร่งเกณฑ์ให้พร้อมจงทุก ๆ พนักงาน ทั้งกระบวนบกกระบวนเรือเหมือนอย่างเคยแห่พระราชสาส์นอย่าให้ขาดได้

อนึ่งให้เกณฑ์เรือกราบมีกันยายาว ๙ – ๑๐ วาไปส่งแขกเมืองเหมือนเมื่อไปรับ ให้เกณฑ์พระบรมมหาราชวัง มหาดไทย เจ้าพระยา

นิกรบดินทร์ลำ ๑ พระยามหาอำมาตย์ลำ ๑ (เป็น ๒) กลาโหม พระยาสุรเสนาลำ ๑ พระยาเทพอรชุนลำ ๑ (เป็น ๒) กรมเมือง พระยายมราชลำ ๑ กรมวังเจ้าพระยาธรรมาลำ ๑ กรมนา เจ้าพระยาพลเทพลำ ๑ กรมท่าซ้าย พระยาโชฎึกราชเศรษฐีลำ ๑ กรมท่าขวา พระยาจุฬาราชมนตรีลำ ๑ (เป็น ๒) คลังสินค้า พระยาศรีพิพัฒน์ลำ ๑ คลังมหาสมบัติ พระยาราชภักดีลำ ๑ กรมพระสัสดี พระยาราชสุภาวดีลำ ๑ ล้อมพระราชวัง พระยาเพ็ชรพิชัยลำ ๑ รวม ๑๓ ลำ เกณฑ์พระบวรราชวัง กลาโหม พระยาเสนาภูเบศลำ ๑ กรมเมือง พระยาพิชัยบุรินทราลำ ๑ กรมวัง พระยามนเทียรบาลลำ ๑ กรมนา พระยากระเษบรักษาลำ ๑ กรมท่า พระยาราชนุประดิษฐ์ลำ ๑ คลังมหาสมบัติ พระยาศิริไอศวรย์ลำ ๑ รวม ๖ ลำ รวมทั้งสิ้น ๑๙ ลำ ทั้งนี้ให้บรรจุพลพายให้ครบกระทง แล้วให้มีนายเรือกำกับไปคนหนึ่ง เรือนั้นให้ปูเสื่อปูพรมมีเบาะมีหมอนให้พร้อมจงทุกลำ ถอยไปคอยรับแขกเมืองแต่เพลาย่ำรุ่ง ลงไปส่งให้ถึงเมืองสมุทรปราการ

อนึ่งให้พันพุฒอนุราช พันเทพราช จ่ายเลขให้ บรรจุเรือรูปสัตว์ให้เต็มทั้ง ๗ ลำ พลพายให้ครบทุกกระทงเร่งจ่ายแต่ ณ วันเสาร์เดือน ๖ ขึ้น ๕ ค่ำ ทั้งนี้อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๑๖

เกณฑ์กระบวนแห่พระราชสาสน์ไปส่งเรืออังกฤษ

ด้วยพระรักษ์มนเทียร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เซอร์ยอนเบาริงแขกเมืองจะได้

กราบถวายบังคมลาออกไป ณ วันเดือน ๖ ขึ้น ๖ ค่ำ บีเถาะสัปตศก จึง
โปรดเกล้า ฯ ให้มีพระราชสาส์นมอบให้เซอร์ยอนเบาริงราชทูต เชิญ
ออกไปด้วยฉบับหนึ่ง พระราชสาส์นลงเรือเอกชัย ณ ประตูท่าพระ แห่ลง
ไปส่งลงเรือกำปั่น ณ เมืองสมุทรปราการ และเรือรูปสัตว์ ๗ ลำนั้น
รับแขกเมือง ณ ตึกฝรั่งริมวัดประยูรวงศ์ ลงไปส่ง ณ เมืองสมุทรปราการ
ให้นายเรือมารับเสด็จต่อพันพุฒอนุราช พันเทพราช มาบรรจุพลพายให้
ครบกระทงนั้น ให้นายเวรมหาดไทยหมายบอก นายเรือ เรือรูปสัตว์
รับทูต กรมอาสาวิเศษขวา เรือวายุภักษ์ลำหนึ่งผูกม่านทอง อาสาใหม่
กรมวังซ้าย เรือเหราลำหนึ่งผูกม่านเขียวบังสาด อาสาใหม่กรมวังขวา
เรือเหราลำหนึ่งผูกม่านเขียวบังสาด ล้อมพระราชวังซ้าย เรือมังกร
ลำหนึ่งผูกม่านลายวิลาศ ล้อมพระราชวังขวา เรือมังกรลำหนึ่งผูกม่าน
ลายวิลาศ ให้ตาดสีหลังคาปูเสื่ออ่อนพรมเจียมหมอนอิง พลพาย
ใส่เสื้อใส่หมวกใส่กางเกง แต่งตัวตามเคยจงทุกลำ เรือตั้งแห่พระ
ราชสาส์น เรือตั้งกองกลางซ้ายลำหนึ่ง ขวาลำหนึ่ง รวม ๒ ลำ ให้
ตาดสีหลังคาให้เอาสีใหม่ตาด ผูกพู่ผ้าหน้าโขนให้พร้อมงามดี ให้มี
นายเรือลำหรับลำละคน ให้รับกลองชนะลำละ ๕ ใบ ให้มีธงบัก
หน้ากันยาลำละ ๒ คัน พลพายใส่เสื้อแดงหมวกแดงกางเกงแดง
จงทุกคน และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทั้งนี้ มาคอยเตรียมรับทูต มาคอย
เตรียมแห่พระราชสาส์น แต่ ณ วันพุธเดือน ๖ ขึ้น ๖ ค่ำ เพลาเช้า ๓ โมง
ให้ทันกำหนดตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๑๗

สั่งกระบวนแห่พระราชสาส์นไปส่งเรืออังกฤษ

ด้วยพระยารักษ์มนเทียร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า หมายสั่งมาถึงมหาดไทยให้หมายเกณฑ์กระบวนแห่พระราชสาส์นซึ่งมีออกไปถึงพระนางเจ้ากรุงลอนดอน ซึ่งเป็นใหญ่ในชาวอังกฤษ เป็นกระบวนทางบก ทางเรือ เหมือนอย่างแห่พระราชสาส์นไปเมืองจีนนั้น กำหนดเชอร์ยอนเบาริ่งจะได้กราบถวายบังคมลาล่องจากกรุง ฯ ณ วันเดือน ๖ ขึ้น ๗ ค่ำ ปีเถาะสัปตศก เพลาเช้าโมงหนึ่งนั้น ให้มหาดไทย กลาโหม เกณฑ์เรือเอกชัยสำหรับใส่พระราชสาส์น ๓ ลำ เรือดั้งเป็นคู่ชัก ๒ ลำ ให้จัดแจงตกแต่งเหมือนกระบวนเสด็จฯ เรือดั้งนั้นให้รับมโหระทึกลงเรือด้วย ให้ผู้ถือเกณฑ์เรือรับเสด็จต่อพันพุฒอนุราช พันเทพราช บรรจุพลพายใส่เสื้อแดงหมวกแดง ลงเรือเอกชัย ลงเรือดั้งให้ครบกระทง ให้มาคอยเตรียมแห่ ณ ประตูท่าพระ รับพระราชสาส์นลงไปส่ง ณ เมืองสมุทรปราการ ถ้าพระราชสาส์นลงเรือเอกชัยแล้ว ให้เรือเอกชัยคอยรับอาลักษณ์ รับปืกลอง รับแตรสังข์ พร้อมแล้วจึงให้ออกเรือ

อนึ่งให้ตีตำรวจรับพระราชยานต่อพันเงินองค์ ๑ ยืมพรมน้อยต่อพระคลังพิมานอากาศ ๑ แล้วให้ไปรับเสด็จต่อพันพุฒอนุราช พันเทพราช มาใส่เสื้อแดงหมวกแดงกางเกงแดง หามพระราชยานไปรับกล่องพระราชสาส์น ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แห่ออกประตูวิเศษชัยศรี ลงประตูท่าพระ

แล้วให้มหาดไทย กลาโหม เกณฑ์หลวง ขุน หมื่น เป็นคู่แห่เดินเท้า นุ่งสมปักลาย ใส่เสื้อครุย ถือพลกขาว แห่หน้า ๓๐ แห่หลัง ๒๐ รวม ๕๐ คู่ ให้เกณฑ์ไพร่ใส่เสื้อแดง หมวกแดง กางเกงแดง ถือบืนแห่หน้า ๒๐ ถือของแห่หน้า ๒๐ แห่หลัง ๑๐ รวม ๕๐ คู่ แล้วให้เกณฑ์ปี่กัน ๑ แตรงอน ๓ คู่ แตรฝรั่ง ๒ คู่ กลองชนะ ๑๕ คู่ จ่ากลอง ๑ สังข์ ๑ มโหระทึก ๒ สำรับ ใส่เสื้อแดง หมวกแดง กางเกงแดง คอยรับแห่ที่ประตูวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ออกประตูวิเศษชัยศรี ประตูท่าพระ

อนึ่งให้พันทองรับเลขต่อพันพุฒอนุราช พันเทพราช มาแต่งตัวตามเคย เชิญเครื่องสูงแห่หน้า ๖ แห่หลัง ๔ รวม ๑๐ องค์

ให้ขาวพระมาลาภูษาเชิญพระกลดองค์ ๑ ไปกั้นพระราชลำลอง ครั้นคู่แห่พร้อมแล้วให้อาลักษณ์เชิญกล่องพระราชลำลองทรงเหนือพระราชยาน เอาด้ายดิบผูกให้มั่นคงอย่าให้โคลงได้ ให้กรมพระอาลักษณ์เดินเคียงพระราชยานข้างละ ๒ คน ถ้าพระราชลำลองลงเรือเอกชัยแล้วให้ปี่กลอง แตรสังข์ ลงเรือเอกชัย ปี่กัน ๑ กลองชนะ ๕ คู่ แตรงอน คู่ ๑ แตรฝรั่งคู่ ๑ สังข์คู่ ๑ ประโคมพระราชลำลองไปส่งให้ถึงเมืองสมุทรปราการ

อนึ่งให้กรมพระตำรวจหน้า ๗ กรม จัดหัวหมื่นตำรวจถือหวายแห่ ๒๐ คน ให้เตรียมแห่ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แห่เรือประตูท่าพระ และให้อาลักษณ์รักษาพระราชลำลองไปด้วย ๒ คน

อนึ่งให้พันพุฒอนุราช พันเทพราช จ่ายเลขให้หลวงราชมนู ตีกลองชนะ ๓๐ ให้บรรจุเรือเอกชัย เรือดั้ง ให้ครบกระทง ให้พันทองเชิญเครื่องสูง ๑๐ ให้ตีตำรวจหามราชยาน ๕

ให้เกณฑ์หัดแตรงบีนจ่ายบีนคาบศิลาให้คู่แห่ ๕๐ บอก ให้กรมพระกลาโหมจ่ายเสื้อแดง หมวกแดง กางเกงแดง ชงฆ้อน ให้ผีพายให้คู่แห่ ให้พันเงินจ่ายพระราชยานให้ตีตำรวจองค์ ๑ ให้ตีกลองพิมานอากาศจ่ายพรมน้อยให้ตีตำรวจปูพระราชยานผืน ๑

และให้ผู้ต้องเกณฑ์ทั้งนี้เร่งจัดแจงการมาเตรียมแห่พระราชสาส์นให้พร้อม ให้เร่งแห่พระราชสาส์นส่งเรือ แต่ ณ วันจันทร์ เดือน ๖ ขึ้น ๗ ค่ำ เพลาเช้า ให้ทันเชอร์ยอนเบาริ่งล่องจากกรุงเทพ ฯ

อนึ่งซึ่งสั่งไปแต่ก่อนว่า ให้เกณฑ์เรือแห่พระราชสาส์นลงไปส่งเชอร์ยอนเบาริ่ง ณ เมืองสมุทรปราการ ณ วันเดือน ๖ ขึ้น ๖ ค่ำ นั้น เลื่อนไป ณ วันเดือน ๖ ขึ้น ๗ ค่ำ บีเถาะสัปตศกเพลาเช้า ๓ โมง ให้เจ้าพนักงานผู้ต้องเกณฑ์ฟังเอาหมายรับสั่งฉบับนี้เป็นแน่ อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๑๙

จะเสด็จลงประทับตำหนักน้ำให้แขกเมืองทูลลา

ด้วยเจ้าหมื่นสรรพเพชภักดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๖ ขึ้น ๗ ค่ำ เพลาเช้าโมงหนึ่ง จะเสด็จออกบนพระที่นั่งดุสิดาภิรมย์ส่งพระราชสาส์น

บนเกย แล้วจะเสด็จไปบนพระตำหนักน้ำทอดพระเนตรกระบวนแห่ โปรดเกล้า ฯ สั่งให้เจ้าพนักงานแกะเรือเชอร์ยอนเบาริงเข้าที่แพลอย แล้วให้เจ้าพนักงานพาเชอร์ยอนเบาริงเข้าเฝ้าที่พระตำหนักน้ำ จะพระราชทานของให้เชอร์ยอนเบาริงนั้น ให้มหาดเล็กรับของต่อท่านข้างในที่จะพระราชทานเชอร์ยอนเบาริง ลงไปเตรียมที่พระตำหนักน้ำ แต่เพลาเช้าโมงหนึ่งให้พร้อม

อนึ่งโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า การที่จะแห่พระราชสาส์น ณ วันพฤหัสบดีเดือน ๖ ขึ้น ๗ ค่ำ เพลาเช้าโมงหนึ่งนั้น ให้เจ้าพนักงานผู้ที่ต้องเกณฑ์ทุก ๆ พนักงานตระเตรียมไว้ให้พร้อมแต่เพลาย่ำรุ่งอย่าให้ขาดได้ ถ้าเจ้าพนักงานจะขัดของส่งสัยด้วยการงานสิ่งใด ห้ามมิให้กราบทูลฉลอง โปรดเกล้า ฯ ให้ไปทูลถามพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวรจักรธรานุภาพ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา ทั้งสามพระองค์นั้น ให้มหาดไทย กลาโหม หมายบอกเจ้าพนักงานซึ่งสั่งมาทั้งนี้ให้รู้จงทั่วอย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๑๕
ว่าด้วยเรื่องอนุญาตให้อเมริกันไปมานอกด่านทางได้

ด้วยเจ้าพระยาผู้ช่วยสำเร็จราชการกรมท่า รับพระบรมราโชงการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาตำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานกรมอาลักษณ์ ตีพิมพ์หนังสือประทับตรา

พระราชสัญจกร ให้มหาดไทยกลาโหมกรมท่า แจกประกาศกำชับการซึ่งอยู่ในที่สุดแขวงพระนคร ณ กรุงเทพ ฯ ห้ามมิให้พวกฝรั่งชาติอเมริกันออกไปเที่ยวนอกด่านความแจ้งอยู่ในหนังสือแต่ก่อนนั้นแล้ว[๑] บัดนี้เจ้าแผ่นดินอังกฤษ ให้เซอร์ยอนเบาริ่งขุนนางผู้ใหญ่เป็นทูตเข้ามาทำหนังสือสัญญาลำดับทางพระราชไมตรี ณ กรุงเทพ ฯ กับกรุงอังกฤษครั้งนี้พวกฝรั่งชาติอเมริกันได้มาช่วยสอบทานหนังสืออังกฤษกับหนังสือคำสัญญาฝ่ายไทยให้ถูกต้องเป็นอันดีแล้ว จึงโปรดเกล้า ฯ ให้มหาดไทยกลาโหมกรมท่า คืนหนังสือพิมพ์ซึ่งแจกประกาศไว้ทุกด่านนั้นให้เลิกถอนมาเสีย แต่นี้ไปพวกฝรั่งชาติอเมริกันจะเที่ยวไปนอกด่านทางก็ปล่อยให้ไปตามใจเถิด ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง
เรื่องเสด็จออกรับแขกเมืองอังกฤษแขกเมืองฝรั่งเศส ที่พระที่นั่งราชฤดี อย่างปรกติ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๘

ด้วยท่านเจ้าพระยาผู้สำเร็จราชการ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า แขกเมืองอังกฤษฝรั่งเศสจะได้เข้ามาเฝ้าทูลละออง ฯ ในพระที่นั่งราชฤดี แต่ ณ วันจันทร์ เดือน ๑๒ แรม ๙ ค่ำเพลาเช้า เสด็จออกแขกเมืองอย่างปรกติ

---

(๑) หมายประกาศออกเมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๙๗

ให้เกณฑ์ยกเอาเลขนายด้านนายกองประจำการใน หมู่ยืนรักษาประตู หมู่พายเรือนั้นเกณฑ์ และให้ผู้ต้องเกณฑ์ทั้งนี้ เอาตัวเลขส่งให้แก่เจ้าพนักงานแต่ ณ วันเดือน ๑๒ แรม ๙ ค่ำเพลาเช้า อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง
เรื่องมิศคิง กงสุลเมืองมูเตีย เข้าเฝ้า

ด้วยพระยาพิพัฒน์โกษารับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า มิศคิง นายห้างเมืองเซี่ยงไฮ้ ซึ่งเป็นกงสุลเมืองมูเตีย จะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ถวายของในพระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัย ณ วันเสาร์เดือนอ้ายขึ้น ๖ ค่ำเพลาเช้า ให้เกณฑ์ยกเอาเลขนายด้านนายกองประจำการในหมู่ยืนรักษาประตูนั้นเกณฑ์ และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทั้งนี้ เอาตัวเลขส่งให้แก่เจ้าพนักงานแต่ ณ วันเสาร์เดือนอ้ายขึ้น ๖ ค่ำเพลาย่ำรุ่งเช้า จะได้ยืนรักษาประตูให้ทันกำหนด อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

อังกฤษนำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีเข้ามาเปลี่ยน เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๙

หมายรับสั่ง
เรื่องต้อนรับฮาริปากส์ ทูตอังกฤษ
ฉบับที่ ๑
เรื่องจัดของไปทักทูตอังกฤษที่เมืองสมุทรปราการ และรับทูตเข้ามากรุงเทพฯ

ด้วยเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ฮาริปากส์ ทูตอังกฤษ ซึ่งเข้ามาทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี กับเซอร์ยอนเบาริง ณ กรุงเทพฯ ครั้งก่อนนั้น เอาหนังสือสัญญาออกไปบีดตราเจ้าแผ่นดินอังกฤษเมืองวิลาศเข้ามาเปลี่ยน บัดนี้เจ้าแผ่นดินอังกฤษ มีพระราชสาส์นกับของทรงยินดี ให้ฮาริปากส์ทูตขึ้นกำปั่นไฟเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวาย และเป็นหนังสือสัญญาด้วย กำปั่นไฟฮาริปากส์ทูตเข้ามาถึงทอดอยู่นอกสันดอนแต่ ณ วันพุธ เดือน ๕ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีเถาะสัปตศก แล้วโปรดเกล้าฯ ให้จัดสิ่งของส่งลงไป ให้พระยามนตรีสุริยวงศ์ทักทูต ณ เมืองสมุทรปราการตามอย่างเคยแต่ก่อนนั้น ให้เจ้าพนักงาน

พระคลังในซ้ายจัดน้ำตาลทรายหนัก ๑๐ หาบ น้ำตาลทรายขาวหนัก ๑๐ หาบ ให้เจ้าพนักงานกรมท่าซ้ายจัดใบชาหีบใหญ่หีบหนึ่ง แล้วให้เจ้าพนักงานทั้งนี้เร่งจัดน้ำตาลทรายจัดใบชา ไปส่งให้พระยามนตรีสุริยวงศ์ ณ เมืองสมุทรปราการ แต่ ณ วันเดือน ๔ ขึ้น ๗ ค่ำปีเถาะ สัปตศกเพลาเช้า อนึ่งให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติจัดเผือกจัดมันจัดสุกรจัดเบ็ดไก่เครื่องกับข้าว ให้เจ้าพนักงานพระแก้วพระคลังส่วนจัดมะพร้าวอ่อน ๑๐๐ ทะลาย จัดกล้วยสุก ๕๐ เครือ จัดผลไม้ที่มีรสหวานพอสมควรลงไปทักทูตที่กำบั้น เหมือนอย่างเชอร์ยอนเบาริงเข้ามาครั้งก่อน แล้วให้เจ้าพนักงานทั้งนี้ เร่งจัดสิ่งของลงไปส่งพระยามนตรีสุริยวงศ์ ณ เมืองสมุทรปราการ แต่ ณ วันเดือน ๔ ขึ้น ๗ ค่ำปีเถาะสัปตศก เพลาเช้าให้ทันกำหนด แล้วให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ พนักงานพระแก้วพระคลังส่วน จัดมะพร้าวอ่อนผลไม้กับข้าวลงไปส่ง ๕ วันครั้ง ๑ กว่าทูตจะกลับออกไป อนึ่งให้ขาวพิมานอากาศจัดโคมหม้อจัดโคมหวดขนาดใหญ่ จัดห่วงตะเกียงฝาชีแก้วกระบอก จัดโคมตั้งพานแก้ว จัดสำรับ..... ลงไปแขวนไปตั้งที่ตึกรับทูตหน้าวัดประยูรวงศ์..... ณ วันขึ้น ๗ ค่ำ..... เกี้ยวตาย ใส่เสื้อครุยขาวใส่ลำพอกขาว เตรียมแห่เครื่องพระราชลัญจกรที่ประดู่ท่าพระ

อนึ่งให้ขาวพระคลังมหาสมบัติ จัดพานทรงพระมหากฐินส่งให้อาลักษณ์ รับพระราชลัญจกรสำหรับให้ทันกำหนด

อนึ่ง ให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเลขให้หลวงราชมนูตีกลองชนะ ๓๐ ให้พันทองเชิญเครื่องสูง ๑๗ ให้ตำรวจหามพระราชยาน ๔ คน ให้ชาวราชยานหามแคร่ ๓๖ คน ให้พันเงินจ่ายพระราชยาน ให้ตำรวจองค์หนึ่ง ให้พระคลังพิมานอากาศให้จ่ายพรมน้อย ๔ ตำรวจปูพระราชยาน และให้ผู้ต้องเกณฑ์ทั้งนี้เร่งจัดการให้พร้อมจงทุกพนักงาน เร่งมาคอยรับแห่พระราชสาส์นที่ประตูท่าพระ ณ วันเดือน ๔ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีเถาะสัปตศก ให้ทันกำหนด อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๒
เรื่องให้พระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม) ไปรับราชทูตอังกฤษที่เมืองสมุทรปราการ

โปรดเกล้า ฯ ว่า ฮาร์ปากส์ทูตซึ่งเข้ามากับเซอร์ยอนเบาริง ทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีกับกรุงเทพ ฯ นั้น เอาหนังสือสัญญาออกไปบิดตราเจ้าแผ่นดินเมืองอังกฤษนั้น บัดนี้เจ้าแผ่นดินอังกฤษมีพระราชสาส์นกับของทรงยินดี ให้ฮาร์ปากส์ทูตเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย โปรดเกล้า ฯ ให้พระยามนตรีสุริยวงศ์ กับข้าราชการลงไปจัดแจงการรับทูตอยู่ที่เมืองสมุทรปราการ เกณฑ์ให้ทหารบีนหัวเมืองมาระดมทำการรักษาประจำหน้าที่เป็นอันมาก ถ้าทูตจะกลับไป โปรดเกล้า ฯ ให้กรมนาจัดข้าวสารลงไปพระราชทานฮาร์ปากส์ทูตที่กำปั่น ข้าวสารข้าวนาส่วน ๑ เกวียน พระราชทานข้าราชการไทยสำหรับรักษาหน้าที่ทหารเมืองสมุทรปราการ ข้าวสารข้าวนาส่วน ๑ เกวียน ข้าวนาเมือง ๔ เกวียน

เป็น ๕ เกวียน รวมเป็น ๖ เกวียนนั้น ให้เจ้าพนักงานกรมนาเร่งจัดข้าวนาสวนลงไปส่งให้พระยามนตรีสุริยวงศ์ ณ เมืองสมุทรปราการ แต่ ณ วันเดือน ๔ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เพลาบ่าย

อนึ่ง กำหมดจะได้รับฮ่าวีปากศ์กับขุนนางอังกฤษทูตมีชื่อนายไพร์ขึ้นมาพักอยู่ตึกหน้าวัดประยูรวงศาราม ณ เดือน ๔ ขึ้น ๑๒ ค่ำนั้น เตียงนอนสำหรับทูตตัวนาย ๗ คนได้จัดตั้งไว้เสร็จแล้ว ให้เจ้าพนักงานพระคลังในซ้ายจัดฟูกใหญ่ ไปปูเตียง ๗ ฟูก มีหมอนหนุนศีรษะหมอนข้างผ้าขาว มีผ้าขาวปูลาดทับนอนด้วย ให้เจ้าพนักงานพระคลังวิเศษจัดมุ้งแพรโล่ดีมีระบายผูกเตียง ๓ หลัง จัดมุ้งผ้าบางผูกเตียงขุนนางอังกฤษ ๖ รวม ๗ และให้เจ้าพนักงานทั้งนี้เร่งลงไปจัดเตียงขึ้นมาเย็บฟูกมุ้งให้ได้กับเตียง อย่าให้ฟูกมุ้งเล็กใหญ่กว่าเตียง ตกแต่งให้งามดี และให้เอามุ้งหมอนฟูกลงไปผูก แต่ ณ วันเดือน ๔ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ให้ทันกำหนด

อนึ่ง ให้พันพุฒ พันเทพราช เกณฑ์เลขไพร่หลวงรองงานดีตำรวจมาอยู่เฝ้าที่

ฉบับที่ ๓
เรื่องจัดปืนยิงสลุตรับแขกเมือง

ด้วยเจ้าหมื่นไวยวรนาถ หัวหมื่นมหาดเล็ก รับสั่งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวรศักดาพิศาลใส่เกล้า ฯ สั่งว่า กำหนดแขกเมือง

จะเข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ จะได้เอาปืนกระสุน ๑๐ นิ้วลงไปยิงสลุตรับแขกเมืองที่ข้อมบีดบัจจนีกนั้น ให้เจ้าภาษีมะพร้าวพระคลังราชการเอาเปลือกมะพร้าวมาส่ง ๕๐๐ ผล ให้เร่งมาส่งที่โรงกองแก้วจินดาจะเอามาทำลูกดอกปืนกระสุน ๑๐ นิ้ว แต่ ณ วันอาทิตย์ เดือน ๔ ขึ้น ๓ ค่ำ เพลาบ่าย ๓ โมง อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๔
เรื่องจัดการยิงสลุตรับแขกเมืองที่ข้อมบีดบัจจนีก

อนึ่ง เพลาบ่าย ๓ โมง นายทิมตำรวจวังมาสั่งว่า ด้วยเจ้าหมื่นไวยวรนาถหัวหมื่นมหาดเล็ก รับสั่งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวรศักดาพิศาล ใส่เกล้า ฯ สั่งว่า กำหนดแขกเมืองจะเข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ จะได้เอากระสุน ๑๐ นิ้วลงไปยิงสลุตรับแขกเมืองที่ข้อมบีดบัจจนีกนั้น ให้เจ้าภาษีมะพร้าวมาส่ง ๑๐๐ ผล ให้เร่งเอามาส่งที่โรงกองแก้วจินดาจะเอามาทำลูกดอกปืนกระสุน ๑๐ นิ้ว แต่ ณ วันเดือน ๔ ขึ้น ๓ ค่ำ เพลาโมงเช้า อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๕
เรื่องเกณฑ์เรือและคู่เคียงแห่พระราชสาสน์

อนึ่ง เพลาเช้า ๒ โมงเศษ นายตำรวจวังมาสั่งว่า ด้วยแขกเมืองจะขึ้นมาเฝ้า เกณฑ์กระบวนเรือกระบวนบก กับเกณฑ์เป็นคู่เคียงพระราชสาสน์

ฉบับที่ ๖

เรื่องจุดไฟรับแขกเมืองตามช่องสีมา

ด้วยพระยาบำเรอภักดิ์ รับสั่งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ใส่เกล้า ฯ สั่งว่า ณ วันเดือน ๔ แรม ๖ ค่ำ เพลาค่ำ ฮาร์ปากส์จะเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทที่พระที่นั่งราชฤดี ให้นายประตูพิมานชัยศรีจุดตะเกียงช่องสีมารับแขกเมืองด้วยนั้น ให้เจ้าพนักงานชาวพระคลังราชการจ่ายน้ำมันมะพร้าวให้ขุนหมื่นนายประตู ๑๐ ทะนาน สำหรับจะได้ตามตะเกียงรับแขกเมืองให้ทันเพลาตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๗

เรื่องจัดการรับราชทูตอังกฤษ ที่นำหนังสือสัญญาทาง พระราชไมตรีมาส่งที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ให้เตรียมการให้พร้อมทุกหน้าที่

ด้วยเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า มิศฮาร์ปากส์ทูตอังกฤษซึ่งเข้ามากับเซอร์ยอนเบาริง ทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี ณ กรุงเทพ ฯ ครั้งก่อนนั้น เอาหนังสือสัญญาออกไปบีดตราเจ้าแผ่นดินอังกฤษ ณ เมืองฉอนดอน เข้ามาส่ง บัดนี้เจ้าแผ่นดินอังกฤษมี

ราชศาสน์กับของทรงยินดี ให้ฮารีปากส์กับขุนนางอังกฤษมีชื่อเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย และเอาหนังสือสัญญาที่ปิดตราแล้ว เข้ามาส่งด้วย ฮารีปากส์ ขุนนางอังกฤษขึ้นกำปั่นไฟเข้ามาถึงกรุง ฯ ทอดอยู่หน้าป้อมบ้องบัจจามิตร ป้อมปืดบัจจนึก แต่ ณ วันเดือน ๕ แรม ๓ ค่ำแล้ว กำหนดฮารีปากส์ ๓ ขุนนางอังกฤษ ๑๑ คน เป็น ๑๔ คน จะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ณ วันจันทร์เดือน ๕ แรม ๑๐ ค่ำ เพลาเช้า เสด็จออกรับแขกเมืองอย่างแขกเมืองประเทศใหญ่นั้น ให้มหาดไทยกลาโหมหมายบอกเจ้าพนักงาน และข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน ในพระบรมมหาราชวัง จงทุกพนักงาน เมื่อวันแขกเมืองเข้าเฝ้านั้น ให้นุ่งสมปักลายใส่เสื้อเข้มขาบชั้นในใส่เสื้อครุยขาวชั้นนอก

อนึ่ง ให้ขาวที่กรมวังแต่งที่รับเสด็จบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทแห่งหนึ่ง แต่งที่แล้วให้เชิญพระเก้าอี้หุ้มทองคำ และที่จะตั้งพานพระขันหมาก เครื่องราชบริโภค ตั้งคอยแห่งหนึ่ง

อนึ่ง ให้พระคลังพิมานอากาศเอาพรมใหญ่ที่ใหม่งามดี ไปปูในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทแห่งหนึ่ง ที่ทิมดาบไว้กลองแห่งหนึ่ง แล้วให้จ่ายพรมให้จ่าศาลาปูศาลาลูกขุนฝ่ายขวาที่พักทูตให้เต็ม

อนึ่ง ให้จ่าศาลายืมพรม ต่อขาวพระคลังพิมานอากาศ ไปปูที่ศาลาลูกขุนฝ่ายขวาแห่งหนึ่ง

อนึ่ง ให้มหาดเล็กพนักงานทำสวน จัดเครื่องชากาแฟไปคอยกรมท่าจัดเก้าอี้ไปตั้งให้ทูตนั่งที่ศาลาลูกขุนฝ่ายขวาให้พอ

อนึ่งให้เลี้ยงทูต ณ ศาลาลูกขุนฝ่ายขวาตามเคย

อนึ่งให้หลวงราชมนูจัดกลองชนะทอง ๒๐ เงิน ๒๐ แตง ๑๒๐ เบ็น ๑๖๐ จัดจ่าบี ๒ จ่ากลอง ๒ เบ็น ๔ จัดแตรงอน ๒๐ แตรฝรั่ง ๑๖ เบ็น ๓๖ สังข์ ๒ เข้าไปคอยเตรียมประโคมรับเสด็จส่งเสด็จเหมือนอย่างแต่ก่อน แล้วให้รับพุ่มดอกไม้ทองขาวพระคลังมหาสมบัติ เข้าไปคอยชูถวายหน้าพระที่นั่ง

อนึ่งให้ขาวพระคลังมหาสมบัติ เอาพานทอง ๒ ชั้นเข้าไปตั้งไว้ในพระที่นั่ง คอยรับราชสาส์นเจ้าแผ่นดินอังกฤษ ที่ฮารีปากส์ทูตเกล้า ฯ ถวาย

อนึ่งให้ขาวพระอภิรม จัดเครื่อง ๗ ชั้น ๒ เครื่อง ๕ ชั้น ๑๐ เครื่องชุมสาย ๔ หักทองขวาง เข้าไปตั้งในพระที่นั่ง

อนึ่งให้กรมแต่งในกรมแต่งตัน จัดพระแต่งทวนพระแต่งบืน ให้กำนัลเชิญเข้าไปในพระที่นั่ง แล้วให้จัดพระแต่งหอกพระแต่งทวนพระแต่งง้าว ส่งให้มหาดเล็กตามอย่างแต่ก่อน

อนึ่งให้ขาวพระมาลาภูษาจัดพระมหาพิชัยมงกุฎ จัดพานพระภูษาและพระกลด เชิญเข้าไปตั้งในพระที่นั่ง

อนึ่งให้พระนรินทรเสนี ให้พระศรีสหเทพ ให้พันพุฒอนุราช พันเทพราช เกณฑ์พระหลวงขุนหมื่น นั่งทิมดาบกรมวัง ๑๕๐ นั่งทิมสงฆ์ ๕๐ นั่งลูกขุนซ้าย ๘๐ ขวา ๘๐ เบ็น ๑๖๐ นั่งทิมตดหน้าพระมหาปราสาท ๖๐ นั่งทิมดาบชั้นใน ๓ ทิม ๓๐๐ รวมเบ็น ๗๒๐ คน เกณฑ์ให้ยืน ๒ ฟากถนนนอกประตูพิมานชัยศรี ถือเครื่องอาวุธต่าง ๆ

ถือดาบ ๒ มือ ๒๒๐ ถือดาบเขน ๑๒๐ ถือดาบดั้ง ๑๒๐ ถือง้าว ๑๒๐ ถือตรี ๑๒๐ ถือกระบอง ๑๒๐ ถือทวนทอง ๑๒๐ ถือขนูหางไก่ ๑๒๐ ถือหอกคู่ ๑๒๐ ถือเต้โต ๑๒๐ ถือขวานจีน ๑๒๐ ถือบืนหลังม้า ๑๒๐ ถือดาบเชลย ๑๒๐ ถือ ดาบโล่ ๑๒๐ ถือกะเรียง ๑๒๐ รักษาพระองค์ ถือบืนทองปลาย ๑๐๐ ถือบืนปลายหอกรักษาประตู ๑๐๐ เกณฑ์หัดพันทนายถือบืนรางแดง ๒๐๐ เกณฑ์หัดอย่างยุโรป ๒๐๐ ถือกระบองกลึง ถือแส้หวาย แส้หางม้า ถือกรรชิงเกล็ด ถือโตะกลวย โตะอ้อย

อนึ่งให้ขาวพระคลังวิเศษจ่ายผ้าขาวให้สี่ตำรวจ ทำเพดานประจำพระยาช้างพระยาม้า

อนึ่งให้หลวงมนเทียรแสงสรรพายุช จัดเครื่องทองกุดั่นถมบัทม์ลูกพลูสำหรับพระที่นั่ง ประดับช้างพระที่นั่งให้งามดี

อนึ่งให้กรมม้าจัดเครื่องม้าพระที่นั่งผูกม้าพระที่นั่ง ประดับให้งามดี แล้วให้กรมม้ากรมช้างจัดพระยาช้างพระยาม้า มาผูกยืนตามที่แต่งไว้เหมือนอย่างทุกครั้ง

อนึ่งให้แสงในซ้ายสรรพายุชให้คลังเสื้อคลังหมวกคลังวิเศษ จ่ายเครื่องอาวุช ๑๔ อย่าง ๆ ละ ๑๒๐ จ่ายเสื้อจ่ายหมวกจ่ายกางเกง จ่ายเกียวดาย ๑๒๐ ให้กับผู้ต้องเกณฑ์ให้ครบจำนวน

อนึ่งให้จุนปฏิภาณพิจิตร์กรมพระอาลักษณ์ ทูลเบิกแขกเมือง เมื่อทรงพระราชปฏิสันถาร ๓ ครั้งแล้ว ให้อาลักษณ์กราบทูลสีบคำแขกเมืองต่อไป

อนึ่งให้เจ้าพระยาและพระยาฝ่ายทหารพลเรือน เอาฟางทอง เอาโต๊ะทองเอาถาดทอง เครื่องยศสิ่งของ ซึ่งได้รับพระราชทานเข้าไปตั้งกันในที่เฝ้าตามตำแหน่งจงทุกคน

อนึ่งให้ขุนพระคลังมหาสมบัติ เอาเงินทองเงินตรามเข้าไปตั้งให้ขุนนางตามตำแหน่ง แล้วให้เอากระโถน เอาขันน้ำ ธูปเทียนทอง เข้าไปตั้งให้ยกเมืองในที่เฝ้า ๒ ตำรับ

อนึ่งให้ขุนนางฝ่ายในแยกฝ่ายหน้าทะกายมอญดาว แต่งตัวตามเพศของตัว ให้เข้ามาพร้อมกันในที่เฝ้า

อนึ่งให้ขุนพระคลังวิเศษ คอยรับเครื่องราชบรรณาการเข้าไปตั้งทูลเกล้า ฯ ดังกล่าวตามอย่างแต่ก่อน

อนึ่งเมื่อเด็กจะออก ให้ข้าราชการกราบถวายบังคม ให้มหาดเล็กถือรับพัญญา แล้วให้ตัวสี่ขาถวายรัดม่าน ๒ ใบ แล้วให้ขุนนางถือกาประโคมมาให้ระทึกชนเมื่อเด็กจะออก แล้วให้หลวงราชมนูชูดอกไม้ทองเป็นพัญญา ให้ห้ามประโคมแตรสังข์กลองชนะ เมื่อเด็กจะออกเด็กจะนั่งช้องครั่ง

อนึ่งให้นายประภาษมาเทียบปลัดขวา ให้นายเสถียรรักษาปลัดซ้าย ออกไปรับแขกเมือง แล้วให้หลวงราชฤทธานนท์ให้หลวงมนตเสนกับอำมาตย์นั่งงานนำแขกเมืองเดินเป็นคู่กัน ๆ เข้าประตูพิมานชัยศรี แล้วให้นำแขกเมืองขึ้นไปเฝ้าทูลละออง ฯ ครั้นถึงที่หน้าพระที่นั่งดุสิดมหาปราสาทในที่เฝ้าแล้ว ให้กราบถวายบังคม ๓ ครั้ง

อนึ่งให้ขุนนินบรรณาการให้ขุนทานถ้านัด ยังหมากเอียนให้แขกเมืองรับพระราชทาน แล้วให้ตำรวจหน้าหลังคอยห้ามปรามเสียงสูงต่ำดังหน้าฉานตามอย่างแต่ก่อน

อนึ่งถ้าแขกเมืองให้ข้าราชการแต่งแขกเมืองกราบถวายบังคมให้ราวังรักษาน ๒ ไขมีเดียว ถ้าแขกเมืองยังไม่ถูกจากที่ ให้ข้าราชการนั่งส่งอยู่ อย่าให้ถูกเดินไปมาเป็นอันขาดทีเดียว ถ้าแขกเมืองกราบถวายบังคมลาถูกจากที่แล้ว ให้หลวงราชฤทธานนท์ ให้หลวงนนทเสน และอำมพนักงานนำแขกเมืองออกมาพักอยู่ที่หมาบชาดังชั้นในก่อน ให้กองชนะแตรสังข์ขึ้นแกรกอยประโคมรับเต็มเสียงเต็มเหมือนอย่างแต่ก่อน

อนึ่งให้หมาดเด็กรับพานพระสันหมากและเครื่องราชบริโภค ต่อท่านเจ้าพนักงานข้างใน เชิญไปตั้งที่พระที่นั่งดุสิดมหาปราสาท

อนึ่งให้กรมพระอัศดรจา หมายบอกเจ้ากรมปลัดกรมให้ทูลพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมขุนเดชพระเดชาดิศร ๑ ทูลพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมพระพิทักษ์เทเวศร์ ๑ ทูลพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงฤทธินเรนทรามาตย ๑ ให้ทูลพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงมหิศวรินทรามาตย ๑ เป็น ๔ ให้ทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมพลวงเทเวศร์วรินทร์ ๑ ให้ทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ๑ ให้ทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนอัครพลีคณปรีชา ๑ ให้ทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นภาณุรังษี ๑ ให้ทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นอดุลยกฤดิกปรีชา ๑ ให้ทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวรศักดาพิศาล ๑ ให้ทูลพระเจ้าน้อง

ยาเธอ กรมหมื่นภูบาลบริรักษ์ ๑ ให้ทูลพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวรจักรธรานุภาพ ๑ ให้ทูลสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา ๑ เบื้อง ๗ ให้ทูลพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นเสนีบริบาลบดินทร์ ๑ ให้ทูลพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นอมเรนทรบดินทร์ ๑ ให้ทูลพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นภูมินทรภักดี ๑ ให้ทูลพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นราชดีหฤกรม ๑ ให้ทูลพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นอุดมรัตนราศรี ๑ ให้ทูลพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นอดุลยลักษณสมบัติ ๑ ให้ทูลพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นรฐบดีราชหฤทัย ๑ เบื้อง ๗ ให้ทูลพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นมเหศวรศิวิลาศ ๑ ให้ทูลพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าชายสุประดิษฐ ๑ เบื้อง ๒ ให้แต่งพระองค์ครุยผ้าเขียนทองพื้นดี เสื้อทรงอย่างน้อยข้างใน เสื้อทรงครุยกรองคอชั้นนอก แล้วให้เอาพานหมากเอ็ด เอาพระเต้า เอาบ้วนพระโอษฐ์น้อย เข้าไปตั้งในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เหมือนอย่างเสด็จออกหน้าเมื่องครั้งก่อน แล้วให้เชิญเสด็จเข้ามาให้พร้อมกันจงทุกพระองค์ แต่ ๓ ฉันเสด็จ ๔ แรม ๑๐ ค่ำ เพลาบ่าย ถ้าเจ้าพนักงานผู้ต้องเกณฑ์ทหารมีสงสัยสิ่งใดไม่เข้าใจ ให้ไปทูลถามสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๙
เรื่องเครื่องเข้าเฝ้า ในเวลารับแขกเมือง

ด้วยพระยาบ้านเรือภักดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ขึ้น พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เสด็จพระราชดำเนินออกแขกเมืองครั้น

ไม่เหมือนกับทุก ๆ ครั้ง ถ้าหมดแรงเมื่อจะเชิญพระราชดำรัสมาจากที่ว่าเป็นเพลาย่ำทึยง แต่จะไปพักค่ำคืนกลางทุ่ง ครั้งขึ้นเช้าขึ้นสองค่ำ ๆ ที่เดียว เพลาย่ำเที่ยงให้ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย เข้าไปเตรียมเฝ้าตามที่แห่งหนึ่ง ที่ในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พอปืนยิงสลุตขึ้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จออกที่เดียว . อย่าต้องตรงรอคอยท่าเหมือนอย่างออกรุ่นมาง ๆ ครั้งนั้น ให้มหาดไทย ให้กลาโหม ให้ตัดตี . หมายบอกให้รู้จงทั่วกันแต่ในเพลาย่ำเย็นวันนี้ อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๕

เรื่องให้จัดของส่งเรือพระที่นั่งลำที่ไปส่งแขกเมืองอังกฤษ

ด้วยเจ้าหมื่นไวยวรนาถ ทั้งหมื่นมหาดเล็ก รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า ให้แต่งเรือพระที่นั่งสยามอรสุมพล ออกไปส่งมิศซารีปากส์ แขกเมือง ที่ปากอ่าวนั้น ให้เจ้าพนักงานคลังราชการ เอาฟืนไม้ตะบูนรวนใหญ่ ๒,๕๐๐ ตุ้น น้ำมันมะพร้าว ๑๐๐ ทะนาน ได้เหนือ ๒๐ มัด ไปส่งที่เรือพระที่นั่งสยามอรสุมพล แต่ณวันเดือน ๔ แรม ๒ ค่ำ ปีเถาะสัปตศก อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๑๐

เรื่องเตรียมเข้าเฝ้าในเวลารับแขกเมือง

(ฉบับต้นขาดหาย) .....

พระหลวงขุนฝ่ายทหาร ๒๐๐ คน ยืนนั่งที่ไหนให้ไปดูแผนที่ ที่ตั้งสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา ให้แม่นยำอย่าให้เคลื่อนคลาดไปได้ ให้เร่งเตรียมหน้ามาเฝ้ามารักษาที่พระมหาปราสาท แต่ ณ วันเดือน ๕ แรม ๑๐ ค่ำ เพลาเช้าตามกำหนด อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๑๑

เรื่องราชทูตอังกฤษเข้าเฝ้า เกณฑ์ข้าราชการเฝ้าตามที่กำหนดให้

ด้วยเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า มิศต้าร์ปาก์ทูตอังกฤษถือราชสาส์นเข้าแผ่นดินเมืองพัทลุง จะได้เข้าเฝ้าทูลละอองฯ ณ พระที่นั่งสุทธิสมหาปราสาท กำหนด ณ วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๑๐ ค่ำ บีเดาะศัปตศักนั้น ให้มหาดไทย กลาโหม หมายเกณฑ์ข้างวางหัวหมื่น จ่า นายเวร หุ้มแพร มหาดเล็ก พระแสงนั้งรายคนหลวง ๑๒ วง ถือธารกุดั่น ๒๐๐ ชาวงวังด้วย ช้างละ ๕ คน กำนัลเชิญพระแสงปืน ๔๐ คน พระแสงทวน ๔๐ คน

เกณฑ์ทางวาง เจ้ากรม ปลัดกรม นายเวร พันหมื่น ตำรวจ นั่งตอดแถว เกณฑ์หัดหมื่นตำรวจในซ้าย ขวา ถือกระบี่ ๕๐ คน ถือหอก ๕๐ คน เกณฑ์ตำรวจนั่งถือดาบกลด ๒๐ คน ถือปืน ทองปราบ ๑๐๐ คน รักษาพระองค์ถือหอก ๒๐๐ คน ทั้งนี้จะนุ่งห่ม อย่างไร.....

ฉบับที่ ๑๒

เรื่องราชทูตอังกฤษเข้าเฝ้า ให้จัดการรับให้พร้อม

ด้วยเจ้าพระยาวิชาเยนทร์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ดังว่า ซึ่งหมายสั่งไปแต่ก่อน ว่ามิศซ่าร์ปากซ์ ๑ ขุนนางอังกฤษ ๑๑ รวม ๑๒ คน จะได้เข้าเฝ้าทูลถวาย ฯ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ณ วันเดือน ๕ แรม ๑๐ ค่ำ เพลาเช้า แจ้งอยู่ในหมายรับสั่งครั้งก่อนแล้ว

มีขุนนางอังกฤษมากขึ้นอีก ๕ คน รวมกัน ๑๗ คน ให้เพิ่มเรือกันยาวขอกลางหนึ่ง เพิ่มแคร่อีก ๕ แคร่ รับมิศซ่าร์ปากซ์ขุนนางอังกฤษให้พอนั้น ให้ราชยานจัดแคร่ตามธรรมเนียมขุนนางไทย ๆ ๕ แคร่ มีปี่พาทคนหามให้พร้อม ให้พันพุ่ม พันเทพราช จ่ายเรือให้ผีพายบรรทุกเรือ ใส่เสื้อแดงหมวกแดง ให้ครบกระทง ลงไปรับทูตที่ท่าน้ำให้มาขึ้นบนบัวจามิศร์ แล้วให้จ่ายเรือให้ราชยานหามแคร่ ๒๐ คน รวมกับหมายเดิมคนหามแคร่ ๔๐ คนให้ครบจำนวน และให้

ผู้ต้องเกณฑ์ทั้งนี้รีบจัดแจงให้ทันกำหนด แต่ณวันเดือน ๔ แรม ๑๐ ค่ำ เพลาเช้า อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๑๓
เรื่องเกณฑ์เรือแห่ราชทูตอังกฤษ

อนึ่ง เพลา ๔ โมงเศษ นายแย้มรองพันพรมราช ถือหมายมาสั่งว่า เกณฑ์เรือแห่พระราชทูตอังกฤษ รับราชทูตอังกฤษ ณวันเดือน ๔ แรม ๑๐ ค่ำ เกณฑ์เรือตั้งกองกลางซ้าย ๑ วา ๑ เป็น ๒ เกณฑ์เรือเหราอาจำในกรมอังซ้าย ๑ วา ๑ เป็น ๒ เกณฑ์เรือโตงอังฉิ่นค้ำซ้าย ๑ วา ๑ เป็น ๒ เกณฑ์เรืออาจำในกรมท่าซ้าย ๑ วา ๑ เป็น ๒ รวม ๗ ลำ

ฉบับที่ ๑๔
เรื่องจัดเรือมโหระทึกนำแห่พระราชทูตอังกฤษ

ด้วยนายเดียรรักษาปลัดอังซ้าย รับสั่งสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าพ้ามหามงฆา ใส่เกล้า ฯ สั่งว่า กำหนดจะได้เชิญพระราชสาส์นอังกฤษเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย กับช้างปากจะได้มาผ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณวันเดือน ๔ แรม ๑๐ ค่ำ เจ้าพนักงานจะได้จัดมโหระทึกจะได้รับพระราชสาส์นก็ปิดบังบังคับมิควร ที่ปิดบังบังคับนี้อย่าให้ผู้ใดรู้ คนจะหามมโหระทึกไม่ได้ ให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเครื่องให้

หมื่นเทวาทิตย์ เจ้าพนักงานโรงนาฬิกา ๔ คน ให้เบิกจ่ายแต่ ณ วันเดือน ๔ แรม ๗ ค่ำ เพลาบ่าย

อนึ่ง ให้หมื่นเทวาทิตย์ เจ้าพนักงานโรงนาฬิกา รับเครื่องพันทุ่ม พันเทพรารี ๔ คนหามมาโหรรีก ให้ทันเพลาตามกำหนด อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๑๕

เรื่องเกณฑ์เรือมังกร ๒ ลำ ในการรับราชทูต

อนึ่ง เพลาบ่าย ๒ โมงเศษ นายแช่มรองพันพรมราชวิจิ หมายมาสั่งเกณฑ์เรือมังกร ข้อมฉังซ้าย ๑ ข้อมฉังขวา ๑ (รวม) ๒ ลำ ลงไปแห่พระราชสาส์นรับทูตอังกฤษ ณ วันเดือน ๔ แรม ๑๐ ค่ำ เวลาเช้า

ฉบับที่ ๑๖

เรื่องมีตะครหลวง ให้จัดการให้พร้อม

ด้วยพระยาอรพงศ์พิพัฒน์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ถ้าหมดตะใต้มีตะครรหลวงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทช้างมุขกระสันต์ วันเดือน ๔ แรม ๑๑ ค่ำ เพลาบ่ายโมงหนึ่ง ให้เจ้าพนักงานขวาพระคลังราชการ ขัดเสื่อมาปูให้พอเหมาะอย่างทุกครั้ง

อนึ่ง ให้กรมม้าต้นมาทเวียบรอยทัดละครเคยชี มาคอยเตรียมให้ทันเพลา

อนึ่ง ให้ขุนรักดูกลูกละคร มาจัดแจงการที่จะเล่นละครเหมือนอย่างทุกครั้ง

อนึ่งให้ ค่ายง ค่ายงอด จัดรถละครเตรียมไว้ จะเรียกเมื่อใดให้ได้เมื่อนั้น

อนึ่ง ให้ขุนหมื่นชาวฉัง กรมฉัง จัดพระยี่ภู่ พระเขนย พระที่ไปแต่งให้ทันเพลา แล้วเชิญพระเก้าอี้ที่ขุนรักษ์ราชฤดีไปตั้งคอย

อนึ่ง ชาวพระคลังราชการ จัดได้เสื่อลำใหญ่ ๒๐๐ ตำมาส่งที่ประตู ๒ ชั้น เพลาบ่ายโมงหนึ่ง

อนึ่งให้ ตำรวจหน้า ตำรวจหลัง ทหารใน รักษาพระองค์เก่าใหม่ ทนายเลือก บืนแคง แต่งตัน มาตามภูษา มหาดเล็กชิญเครื่องชาวที่ ชาวฉัง คลังศิเศษมหาอำมาตย์ มาเตรียมเพลาบ่ายโมงหนึ่ง จงทุกพนักงานให้ทันเพลา

อนึ่ง ให้พระแก้วพระคลังต่วน นายระวาง จัดหาผลไม้ ดอกไม้ เบญจพรรณ เข้ามาตั้งให้พอพันให้ทันเพลาแต่งโรงละคร อย่าให้ขาดได้ ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๑๗
เรื่องราชทูตอังกฤษเข้าเฝ้า

ด้วยพระยาบำเรอภักดิ์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า มิศซ่ารีปากส์ ขุนนางอังกฤษจะเข้าเฝ้าที่พระมหาปราสาท ณ วันเดือน ๔ แรม ๑๒ ค่ำ เพลาค่ำนั้น ให้พระนรินทรเสนี พระศรีสหเทพ พันพุฒ พันเทพราช เกณฑ์ตีตำรวจแขวนโคมที่ทิมสงฆ์ โคม ๖ เหลี่ยมใหญ่ในประชาน ๖ เหลี่ยมเล็กในเฉลียงตามเคย

อนึ่งให้วังนอกถือตะบองรักษาประตูวิเศษชัยศรี ประตูพิมานชัยศรี คลังราชการปูเสื่อที่ทิมสงฆ์

อนึ่งให้ชาวพระราชยานจัดแคร่ ๕ แคร่รับอังกฤษ เมื่อ ณ วันเดือน ๔ แรม ๑๐ ค่ำ ให้รับเลขต่อพันพุฒ พันเทพราช หามแคร่ ๒๐ คน ให้เร่งรับเลขต่อ ณ วันเดือน ๔ แรม ๑๒ ค่ำ เพลาบ่ายโมงหนึ่ง แล้วให้ไปเตรียมที่ท่าพระ

อนึ่งให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเลขให้ครบพระราชยาน ๒๐ คน ให้เร่งจ่ายแต่ ณ วันเดือน ๔ แรม ๑๒ ค่ำ เพลาบ่ายโมงหนึ่ง

อนึ่งให้ชาวพระคลังราชการจ่ายน้ำมันมะพร้าวให้รักษาพระองค์ซ้ายขวาให้พอ ให้เร่งจ่ายแต่ ณ วันเดือน ๔ แรม ๑๒ ค่ำ เพลาบ่ายโมงหนึ่ง ให้เจ้าพนักงานทั้งนี้จัดแจงการให้พร้อมทันกำหนด อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๑๙

เรื่องฮาริปากส์กับขุนนางอังกฤษเข้าเฝ้า ให้จัดการรับรอง

มีรับสั่งสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา โปรดเกล้า ฯ สั่งว่า มิศฮาริปากส์กับขุนนางอังกฤษจะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ณ วันเดือน ๔ แรม ๑๒ ค่ำ เพลาค่ำอีก ให้เกณฑ์ยกเอาเลขนายด้านนายกองประจำการใน หมู่พายเรือ หมู่วันรักษา หมู่หามแคร่นั้นเกณฑ์ และให้หมู่ซึ่งต้องเกณฑ์ทั้งนี้ เอาตัวเลขส่งให้แก่เจ้าพนักงานแต่ ณ วันเดือน ๔ แรม ๑๒ ค่ำ เพลาบ่าย จะได้จ่ายเครื่องแต่งตัวให้ ครั้นเพลาค่ำจะได้รับแขกเมืองตามรับสั่ง ตำรวจในซ้ายยืนรักษาประตูรัตนพิศาล กองพระรามพิชัยทำที่นั่งเก่า ๑๕ ใหม่ ๕ เป็น ๒๐ ตำรวจในซ้ายยืนรักษาประตูพิมานชัยศรีชั้นนอก กองหลวงรามรักษา ๑๕ กองพระราชยานบริรุต ๕ เป็น ๒๐ ตำรวจในขวายืนรักษาประตูวิเศษชัยศรี กองหลวงอภัยพิทักษ์ ๑๕ กองหลวงแมนพลพ่าย ๕ เป็น ๒๐ ตำรวจในขวายืนรักษาประตูวิเศษชัยศรีชั้นใน กองหลวงรณฤทธิ์ ๖ กองหลวงจตุรงค์โยธา ๖ กองหลวงนิกรไพรสณฑ์ ๖ กองหลวงนนทเสน ๒ เป็น ๒๐ ตำรวจเอกซ้ายขวา สนมซ้ายขวา ยืนรักษาประตูสุนทร กองพระราชวรินทร์ ๕ กองพระอินทรเดช ๕ ในหมู่สนม ๑๒ เป็น ๒๐ ราชยานหามแคร่ กองพระยาสีหราชเดโชชัยทำมณฑป ๕ กองหลวงวิจารณ์ ๑๓ อภิรม ๕ เป็น ๒๐ ผีพายพายเรือ ๓ ลำ ผีพาย ๓๐ ช่างถาง ๑๕ กองหลวงราชโยธาเทพ ๑๑ กองขุนอินทรรักษา ๑๑ กองหลวงอภัยเสนา ๑๑ กองพระยาสีหราชเดโชชัยทำมณฑป ๖ เป็น ๗๕

ฉบับที่ ๑๙
เรื่องจ่ายน้ำมันตามตะเกียงรับราชทูตอังกฤษในเวลาเข้าเฝ้า

ด้วยพระยาบำเรอภักดี รับสั่งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวงศาดนิทใส่เกล้า ฯ สั่งว่า ณ วันเดือน ๔ แรม ๑๒ ค่ำ ฮาร์ปากต์จะเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทนั้น ให้นายประตูพิมานชัยศรี จุดตะเกียงช่องเสมารับแขกเมืองด้วยนั้น ให้เจ้าพนักงานพระคลังราชการ จ่ายน้ำมันมะพร้าวให้ขุนหมื่นนายประตู ๑๐ ทะนาน สำหรับจะได้ตามตะเกียงรับแขกเมืองให้ทันเพลาตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๒๐
เรื่องจัดเรือรับทูตอังกฤษเข้าเฝ้า

ด้วยเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า มิศฮาร์ปากต์กับขุนนางอังกฤษจะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ณ วันเดือน ๔ แรม ๑๕ ค่ำ เพลากลางวัน ให้เกณฑ์ยกเอาเลขนายด้านนายกองประจำการในหมู่พายเรือรับแขกเมืองนั้นเกณฑ์ และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทั้งนี้ เอาตัวเลขส่งให้แก่ผีพาย แต่วันเดือน ๔ แรม ๑๕ ค่ำ เพลาเช้าให้ทันกำหนด อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฝีพายพายเรือ ๓ ลำ กองพันเชือก ๑๐ ช่างถาง ๑๕ ฝีพาย ๓๐ เป็น ๕๕ เลวล้อมพระราชวัง กองพระรามพิชัย ๑๐ กองพระราชยานบริคุต ๕ กองหลวงอภัยพิทักษ์ ๑๐ กองหลวงรามรักษา ๑๐ เป็น ๓๕ รวมเป็น ๙๐ คน หามแคร่ ๗ แคร่ กองพระรามพิชัย ๗ กองหลวงพลวาศัย ถาวพวน ๗ กองหลวงอภัยพิทักษ์ ๗ กองหลวงรามรักษา ๗ นายประตูในหมู่ ๔๐ เป็น ๗๒ ยืนรักษาประตูวิเศษชัยศรี ตำรวจในขวา ในหมู่ ๕ กองพระยาเพ็ชรพิชัย ๑๕ เป็น ๒๐ ยืนรักษาประตูรัตนพิศาล ตำรวจในซ้าย นายประตูซ้าย ๕ ขวา ๑๕ เป็น ๒๐ ยืนรักษาประตูพิมานชัยศรี ใช้ตำรวจในซ้ายชั้นนอกในหมู่ ๕ กองหลวงภักดีรณฤทธิ์ ๒ กองหลวงนราภักดี ๕ กองพระรามพิชัยเดชะ ๕ เป็น ๒๐

ฉบับที่ ๒๑
เรื่องมีละครให้แขกเมืองดู

ด้วยนายเสถียรรักษา ปลัดกรมวังซ้าย รับสั่งพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทเวศร์วัชรินทร์ ใส่เกล้า ฯ สั่งว่า จะมีละครให้แขกเมืองดูที่ชาลามหาปราสาท ณ วันเดือน ๔ แรม ๑๕ ค่ำ เพลาบ่าย ๓ โมงนั้น ให้ชาวพระคลังราชการ เอาเสื่อมาปูให้พอตามเคย

อนึ่ง ให้สนมพลเรือนผูกม่านแต่งที่สำหรับข้างใน ให้ทันเพลาตามเคย

อนึ่งให้เจ้าหมื่นสรรพเพชภักดี จัดพิณพาทย์สำรับใหญ่มาเตรียมเล่นละครให้ทันเพลาตามเคย

อนึ่งให้ขาวพระคลังราชการจ่ายน้ำมันมะพร้าวรักษาพระองค์ซ้ายขวา เติมตามตะเกียงให้พอตามเคย

อนึ่งให้ขาวม่านกรมวังเชิญพระที่พระเก้าอี้ไปแต่งตั้งให้ทันเพลาตามเคย

อนึ่งให้พระแก้วพระคลังสวน นายระวางซ้ายขวา จัดหาดอกลำเจียกหรือดอกเตยก็ได้ ดอกหนึ่ง มาส่งต่อผู้รับสั่ง กับดอกไม้ผลไม้ต่าง ๆ มาส่งให้พลพัน ประดับแต่งต้นไม้ในโรงละครให้ทันเพลากว่าจะพอตามเคย

อนึ่งให้พระยามนตรีสุริยวงศ์ จัดเขน ๒๐ คน ที่ไปเล่นที่วัดบวรนิเวศน์ มาเตรียมเล่นละครให้ทันเพลาตามเคย อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๒๒
เรื่องให้งดจ่ายข้าวสารให้แขกเมืองอังกฤษ

ด้วยเจ้าพระยารวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ซึ่งส่งหมายไปแต่ก่อนว่า มิศซารีปากส์อังกฤษ ถือราชสาส์นเซอมายิศตริคอนวิกตอเรียเจ้าแผ่นดินอังกฤษเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย และนำหนังสือสัญญาเข้ามาเปลี่ยน กำหนดมิศซารีปากส์กับขุนนางอังกฤษไพร่นาย ๙ คน

ขึ้นมาพักณติกวันเดือน ๔ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ให้กรมนาจ่ายข้าวสารให้มิศ-ซารีปากส์ไพร่นายรับพระราชทานคนหนึ่งวันละทะนาน ๑๐ วันจ่ายครั้งหนึ่ง ความแจ้งอยู่แต่วันนั้น เจ้าพนักงานกรมนาได้เอาข้าวสารไปพระราชทานมิศซารีปากส์นายไพร่ คิดตั้งแต่ณวันเดือน ๔ ขึ้น ๑๒ ค่ำ บีเถาะสัปตศก มาจนถึงวันเดือน ๕ ขึ้น ๑๒ ค่ำ บีมะโรงอัฐศก ได้เดือนหนึ่ง ส่ง ๓ ครั้งเป็นข้าวสาร ๑๓ ถัง ๑๐ ทะนาน แต่วันนี้มิศซารีปากส์จวนจะกลับออกไปอยู่แล้ว ข้าวที่ส่งไว้ก็ยังมีอยู่ อย่าให้เอาข้าวสารไปพระราชทานมิศซารีปากส์อีกเลย ให้งดเสียตั้งแต่ณวันเดือน ๕ ขึ้น ๑๒ ค่ำไป ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๒๓
เรื่องมิศซารีปากส์เข้าเฝ้าที่พระที่นั่งราชฤดี ให้จัดการรับรอง

ด้วยพระยาวรวงศ์พิพัฒน์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า แขกเมืองมิศซารีปากส์จะเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ที่พระที่นั่งราชฤดีแต่ณวันเดือน ๕ แรม ๕ ค่ำ เพลาบ่าย ให้เกณฑ์ยกเอาเลขนายด้าน นายกอง ประจำการใน หมู่ยืนรักษาประตู หมู่พายเรือ หมู่หามแคร่นั้นเกณฑ์ และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทั้งนี้ เอาตัวเลขส่งให้แก่เจ้าพนักงาน แต่ณวันเดือน ๕ แรม ๕ ค่ำ เพลาบ่ายให้ทันกำหนดตามรับสั่ง ราชยานหามแคร่ กองหลวงวิจารณ์โกษา ๑๐ กองหลวงอภัยเสนา ๑๐ กองหลวงพลวาศัย ๗ เป็น ๒๗

ผีพาย พายเรือดำ ๑ ผีพาย ตำรวจในซ้ายยืนรักษาประตูรัตนพิศาล กองหลวงราชโยธาเทพ ๑๐ กองขุนอินทรรักษา ๑๐ กองพระยาสีหราชเดโชชัยทำมณฑป ๑๐ ทำวิหาร ๑๐ เป็น ๒๐ รวมเป็น ๕๐ ตำรวจใหญ่ซ้ายยืนรักษาประตูพิมานชัยศรีชั้นนอก กองพระรามพิชัยทำพระที่นั่งเย็น ๒๐ ตำรวจในขวายืนรักษาประตูวิเศษชัยศรี กองหลวงอภัยพิทักษ์ ๒๐ กองหลวงรามรักษา ๒๐ เป็น ๔๐ ตำรวจใหญ่ขวายืนรักษาประตูพิมานชัยศรีชั้นใน กองพระรามพิชัยทำพระที่นั่งเก่ง ๑๐ กองพระอินทรเดช ๕ กองพระราชวรินทร์ ๕ เป็น ๑๐ รวมเป็น ๒๐ ตำรวจนอกซ้ายขวา ๔๐ ตำรวจสนมทหารซ้ายขวา ๔๐ ยืนรักษาประตูเทเวศร์รรักษา ประตูเทวาภิบาล พื้นเชือก ๒๐ กองขุนวิเศษสงคราม ๑๕ กองพระยาสามภพพ่ายทำตำหนัก ๗ ทำวัดมหาธาตุ ๓ เป็น ๑๐ ทำโรงม้าในกองตำรวจในซ้าย ๕ ขวา ๕ เป็น ๑๐ ใหญ่ซ้าย ๕ ขวา ๕ เป็น ๑๐ รวมเป็น ๒๐ ในหมู่ ๑๖ รวมเป็น ๘๓

อเมริกันแต่งทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี
เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๕

หมายรับสั่ง
เรื่องต้อนรับ แฮรี่ ทูตอเมริกัน
ฉบับที่ ๑
เรื่องจัดสิ่งของไปทักทูตที่เมืองสมุทรปราการ

ด้วยเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เปรสิเดน ผู้บังคับแผ่นดินเมืองอเมริกัน แต่งให้ มิศแฮร์รี่เยเนราลกงสุลเมืองญี่ปุ่น กำปโดปดึงแม่ทัพข้างฝ่ายอินเดีย เป็นทูตขี่เรือจักรไฟ เข้ามาจำเริญทางพระราชไมตรี ณ กรุงเทพ ฯ เรือทอดอยู่นอกดันดอนนั้น โปรดเกล้าฯ ให้จัดข้าวสารปลาหาง น้ำมันพร้าว ออกไปพระราชทานทูตที่เรือนนอกดันดอนนั้น ให้เจ้าพนักงานกรมนาจัดข้าวสารนาสวนข้อมขาว ๒ เกวียน ให้พระคลังมหาสมบัติ จัดปลาหางหนัก ๑๐ หาบ ให้พระคลังราชการ จัดน้ำมันพร้าวหนัก ๕ หาบ ออกไปพระราชทานทูตที่เรือนอกดันดอนตามเคย และให้เจ้าพนักงานทั้งนี้เร่งจัดสิ่งของลงไปส่งให้พระยามหาอัครนิกร พระยาสมุทรบุรานุรักษ์ ณ เมืองสมุทรปราการ พระยามหาอัครนิกร พระยาสมุทรบุรานุรักษ์ จะได้บรรทุกเรือออกไปพระราชทานทูตอเมริกัน กำหนดให้เจ้าพนักงาน

ทั้งนี้ เร่งจัดข้าวสาร ปลาแห้ง น้ำมันพราว ลงไปส่งพระยามหาอัครนิกร พระยาสมุทรบุรานุรักษ์ ณ เมืองสมุทรปราการ แต่ ณ วัน เดือน ๕ ขึ้น ๑๒ ค่ำ บีมะโรงอัฐศก ให้ทันกำหนดอย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๒
เรื่องจัดเรือไปรับเครื่องราชบรรณาการ

ด้วยเจ้าหมื่นสรรพเพธภักดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เจ้าพนักงานจะลงไปรับเครื่องราชบรรณาการที่แขกเมืองอยู่หน้าวัดประยูรวงศ์นั้น ให้นายนิตย์ นายชิด จัดเรือกันยาไม่มีม่านลำหนึ่ง เรือเก๋งกังที่ดีลำหนึ่ง แต่เรือเก๋งกังนั้นให้ไปรับฝรั่งที่หน้าวังกรมหลวงวงศาธิราชสนิท แล้วให้รับเลขต่อพันพุฒพันเทพราชนั้น ให้พันพุฒพันเทพราช จ่ายเลขให้แก่นายนิตย์ นายชิด บรรจุเรือให้พอทั้งสองลำ แล้วให้ถอยเรือไปรับเครื่องบรรณาการฝรั่ง แต่ ณ วัน เดือน ๕ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เพลา ๕ โมงเช้า อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๓
จัดเรือพายไปรับทูตที่สมุทรปราการ

ด้วยเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เปรสิเดน ผู้บังคับ

แผ่นดินเมืองอเมริกันแต่งให้มิศแฮรีเยเนราลถึงสุดเมืองญี่ปุ่น แต่งให้กำมะโดดเปริงแม่ทัพข้างฝ่ายอินเดีย เป็นทูตขี่เรือจักรไฟชื่อเซนยะซิงโต เข้ามาจำเริญทางพระราชไมตรี ณ กรุงเทพ ฯ เรือทอดอยู่นอกดันดอน กำหนดจะได้รับทูตขึ้นมาอยู่ที่เรือนพัก คลองผดุงกรุงเกษม ณ กรุงเทพ ฯ ณ วัน เดือน ๕ แรม ๓ ค่ำ เป็นคนนาย ๕๐ คน ไพร่ ๕๐ คน ให้เกณฑ์ยกเอาเลข นายด้าน นายกอง ประจำการในหมู่ พายเรือไปรับแขกเมือง ที่เมืองสมุทรปราการ หมู่รักษารับใช้ส่งแขกเมืองกว่าจะกลับไปนั้น เกณฑ์กองพระยาอนุชิตชาญชัย ๕ กองหลวงพิทักษ์โยธา ๒ กองหลวงนราเรืองเดช ๒ เป็น ๙ ผีพาย พายเรือรับแขกเมือง ๒ ลำ ผีพาย ๑๐ ช่างตาง ๒๐ กองหลวงพิพิธเดชะ ๑๒ กองหลวงพิพิธณรงค์ ๕ กองพระอินทรเทพทิม ๖ กองพระพิเรนทรเทพ ๓ เป็น ๖๐ และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทั้งนี้ เอาตัวเลขส่งให้แก่ผีพายนายเวรกรมท่า แต่ ณ วัน เดือน ๕ วัน ๑๕ ค่ำ ให้ทันกำหนด อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๔
เรื่องจัดเรือรับทูตอเมริกัน มาพักที่ปากคลองผดุง และให้จัดของไว้ให้ทูตให้พร้อม

ให้เกณฑ์ใน พระบรมมหาราชวัง มหาดไทย ๒ กลาโหม ๒ กรมวัง ๑ กรมเมือง ๑ กรมนา ๑ กรมท่าซ้าย ๑ กรมท่าขวา ๑

(รวม) ๙ พระคลังมหาสมบัติ ๑ กรมพระสัสดี ๑ ล้อมพระราชวัง ๑ คลังสินค้า ๑ (รวม) ๑๓

ให้เกณฑ์ในพระบวรราชวัง มหาดไทย ๑ กลาโหม ๑ กรมวัง ๑ กรมเมือง ๑ กรมพระสัสดี ๑ ล้อมพระบวรราชวัง ๑ คลังมหาสมบัติ ๑ คลังสินค้า ๑ กรมนา ๑ (เป็น) ๙ (รวม) ๒๒ ลำ ให้มีเสื่ออ่อนปู หมอนอิง พรมปู เบาะ ฟูก ผ้าหน้าโขน ผ้าบังแดด มีพนักข้าง พนักหลัง เหมือนอย่างเรือขุนนางขี่ตามเสด็จพระราชทานพระกฐิน ให้มีขุนหมื่นกำกับลำไปด้วยลำละคนจงทุกลำ และให้ผู้ต้อง (เกณฑ์) ทั้งนี้เร่งจัดแจงแต่งให้งดงามดี ลงไปให้ถึงเมืองสมุทรปราการแต่ ณ วัน เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ มีมะโรงอัฐศกเวลาบ่าย ณ วัน เดือน ๕ แรม ๑ ค่ำ เพลาเช้าโมงหนึ่งจะได้รับทูตขึ้นมาที่พัก ณ กรุง ฯ

อนึ่งกำหนดจะได้รับทูตอเมริกันนายไพร่ ๕๐ คน ขึ้นอยู่ที่เรือนพักปากคลองผดุงกรุงเกษมใต้บ้อมป้องบัจจามิตร ณ วัน เดือน ๕ แรม ๑ ค่ำ มีมะโรงอัฐศกเพลาเช้านั้น ให้เจ้าพนักงานกรมนาจัดข้าวสารขาวไปให้ทูตนายไพร่รับพระราชทานคนหนึ่งวันละทะนาน ๑๐ วันจ่ายครั้ง แล้วให้จ่ายนมโคให้แขกรับพระราชทานวันละ ๖ ทะนาน กว่าแขกเมืองจะกลับ และให้ชาวพระคลังราชการจัดพืนแส่มกลาง น้ำมันพราว ได้ ไปจ่ายให้แขกพอตามสมควร กว่าแขกเมืองจะกลับไป และให้เจ้าพนักงานทั้งนี้เร่งจัดสิ่งของไว้ ทูตขึ้นมาถึงวันใดให้ไปจ่ายให้ทันกำหนด

อนึ่งให้พันพุฒ พันเทพราช เกณฑ์เลขรองงานตีตำรวจ ให้ไปพิทักษ์รักษารับใช้สอยแขกเมืองเดือนละ ๗ คน กว่าจะกลับไปให้เร่งขาเลขมาส่งต่อนายเวรกรมท่า แต่ ณ วัน เดือน ๕ ขึ้น ๑๔ ค่ำ บีมะโรงอัฐศก ให้ครบจำนวนตามกำหนด อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๕
เรื่องจัดเรือรับทูตอเมริกัน

ด้วยเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งว่า เปรสิเดนผู้บังคับแผ่นดินเมืองอเมริกันแต่งให้มิสแฮร์รีเยเนราล กงสุลเมืองญี่ปุ่น กำมะโดดเปริงแม่ทัพข้างฝ่ายอินเดีย เป็นทูตขี่เรือจักรไฟ ชื่อเซนยะโต เข้ามาจำเริญทางพระราชไมตรี เข้ามา ณ กรุงเทพ ฯ เรือทอดอยู่นอกดันดอน กำหนดจะได้รับทูตขึ้นมาอยู่ที่เรือนพักปากคลองผดุงกรุงเกษม ณ วัน เดือน ๕ แรม ๑ ค่ำ บีมะโรงอัฐศก เป็นคนนายไพร่ ๕๐ คน นั้น ให้หมาดไทย กลาโหม เกณฑ์เรือลงไปรับทูต ณ เมืองสมุทรปราการ ให้นายนิตย์ นายชิด จัดเรือกันยายาว ๑๒–๑๓ วา สำหรับทูตขี่ ๒ ลำ ให้มีเสื่ออ่อน พรม หมอนอิง ผูกผ้าหน้าโขน ผูกม่านบังแดด มีพนักข้าง พนักหลังปิดทองให้งดงามดีอย่างเรือขุนนางขี่ แล้วให้รับเลข ต่อพันพุฒ พันเทพราช ให้เบิกเสื่อแดง เบิกหมวกแดง ต่อชาวพระคลังเสื่อ พระคลังหมวก มาบรรจุเรือให้ครบ

กระทง ให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเลขให้นายนิตย์ นายชิด บรรจุเรือให้พอ

อนึ่งให้เกณฑ์เรือกันยาข้าราชการยาว ๗ วา ยาว ๙ วา ยาว ๑๐ วา เป็นเรือสำหรับพวกขุนนางชาติอเมริกัน ซึ่งลงไปรับทูตที่เมืองสมุทรปราการขึ้นมา ณ กรุงเทพฯ ณ วัน เดือน ๕ แรม ๑ ค่ำ (ต่อนี้ไปต้นฉบับขาด)

ฉบับที่ ๖
เรื่องจัดเรือรับทูตอเมริกัน

ให้เกณฑ์ในพระบรมมหาราชวัง มหาดไทย ๒ กลาโหม ๒ กรมวัง ๑ กรมเมือง ๑ กรมนา ๑ กรมท่าซ้ายขวา ๒ คลังมหาสมบัติ ๑ กรมพระสัสดี ๑ ล้อมพระราชวัง ๑ คลังสินค้า ๑ (รวม) ๑๓

ให้เกณฑ์พระบวรราชวัง มหาดไทย ๑ กลาโหม ๑ กรมวัง ๑ กรมเมือง ๑ กรมสัสดี ๑ ล้อมพระบวรราชวัง ๑ คลังมหาสมบัติ ๑ คลังสินค้า ๑ กรมนา ๑ (เป็น) ๘ รวม ๒๒ ลำ ให้มีเสื่ออ่อนปูหมอนอิง พรมปู ผูกผ้าหน้าโขนบังแดด มีพนักข้างหลัง เหมือนอย่างเรือขุนนางขี่ตามเสด็จพระราชทานพระกฐิน ให้มีขุนหมื่นกำกับลำไปด้วยลำละคนจงทุกลำ และให้ผู้ต้องเกณฑ์ทั้งนี้เร่งจัดแจงแต่งให้งดงามดี ลงไปให้ถึงเมืองสมุทรปราการแต่ ณ วัน เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ

ปีมะโรงอัฐศกเวลาบ่าย ณ วัน เดือน ๕ แรม ๑ ค่ำเพลาเช้า ๑ โมง จะได้รับทูตขึ้นมาพัก ณ กรุง ฯ

อนึ่งกำหนดจะได้รับทูตอเมริกันนายไพร่ (รวม) ๕๐ คน ขึ้นอยู่ที่เรือนพักปากคลองผดุงกรุงเกษม ใต้บ้อมป้องปัจจามิตร ณ วัน เดือน ๕ แรม ๑ ค่ำปีมะโรงอัฐศกเพลาเช้านั้น ให้เจ้าพนักงานกรมนาจัดข้าวสารขาวไปให้ทูต นายไพร่รับพระราชทานคนหนึ่งวันละทะนาน ๑๐ วันจ่ายครั้ง แล้วให้จ่ายนมโคให้แขกเมืองรับพระราชทานวันละ ๖ ทะนาน กว่าแขกเมืองจะกลับ

ให้ขาวพระคลังราชการจัดพืนแสม จัดน้ำมันมะพร้าว ตามสมควร ไปจ่ายให้แก่แขกเมืองให้พอกว่าแขกเมืองจะกลับไป และให้เจ้าพนักงานทั้งนี้เร่งจัดสิ่งของไว้ ทูตขึ้นมาถึงวันใดให้ไปจ่ายให้ทันกำหนด

อนึ่งให้พันพุฒ พันเทพราช เกณฑ์เดชรองงานสี่ตำรวจ ให้ไปพิทักษ์รักษารับใช้สอยแขกเมืองเดือนละ ๗ คน กว่าจะกลับไป ให้เร่งเอาเดชมาส่งต่อนายเวรกรมท่า แต่ ณ วัน เดือน ๕ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ปีมะโรงอัฐศก ให้ครบจำนวนตามกำหนด อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๗

เรื่องจัดการรับรองและจัดของไปทักทูต

ด้วยเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เปรสิเดนผู้บังคับแผ่นดิน

เมืองอเมริกัน แต่งให้มิสแฮรีเยเนราด กงสุลเมืองญี่ปุ่น แต่งให้กำมะโดดเปริงแม่ทัพฝ่ายอินเดีย เป็นทูตเข้ามาจำเริญทางพระราชไมตรี ณ กรุงเทพ ฯ บัดนี้ได้จัดเรือรับทูตขึ้นมาเรือนรับทูตที่ปากคลองผดุงกรุงเกษม แต่ ณ วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๑ ค่ำ บีมะโรงอัฐศกแล้ว ให้เจ้าพนักงานพระคลังในซ้ายจ่ายดีผึ้ง ให้นายเวรกรมท่าพันเทียนใช้ที่เรือนรับทูตหนัก ๑๐ ชั่ง จ่ายด้ายดิบให้นายเวรกรมท่าไปทำไส้เทียนไส้ตะเกียง ใช้ที่เรือนรับทูตหนัก.....

อนึ่งให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติจัด เผือก มัน สุกร เป็ดไก่เครื่องกับข้าวพอสมควร ไปทักทูตอเมริกันที่เรือนรับทูตเหมือนอย่างแต่ก่อน กำหนดให้เอาของไปทัก แต่ ณ วันเดือน ๕ แรม ๓ ค่ำ บีมะโรงอัฐศก แล้วเว้น ๕ วันไปทักครั้งหนึ่ง กว่าทูตจะกลับไป

อนึ่งให้พระแก้วพระคลังส่วนจัดมะพร้าวอ่อน จัดกล้วย จัดผลไม้ต่าง ๆ พอสมควรไปทักตามเคย กำหนดให้ไปทักแต่ ณ วันเดือน ๕ แรม ๖ ค่ำ บีมะโรงอัฐศก แล้วเว้น ๕ วันไปทักครั้งหนึ่ง กว่าทูตจะกลับไป

อนึ่งซึ่งสั่งไปแต่ก่อนว่า ให้กรมนาเอานมโคไปจ่ายทูตรับพระราชทานวันละ ๖ ทะนาน กว่าทูตจะกลับไป ความแจ้งอยู่ในหมายแต่ก่อนนั้นแล้ว

บัดนี้ขุนนางอเมริกันทูตที่ขึ้นมาอยู่เรือนพัก ๔๐ คน ให้จ่ายนมโควันละ ๖ ทะนานมากนัก ให้ลดลงเสีย ๓ ทะนาน ตั้งแต่ ณ วัน เดือน ๕

แรม ๒ ค่ำ ปีมะโรงอัฐศกไป ให้เจ้าพนักงานกรมท่าเอาเงินโคไปจ่ายให้แก่อันละ ๓ ตะนาน เสมอทุกวันกว่าทูตจะกลับไปตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๗
เรื่องทูตอเมริกันจะเข้าเฝ้า ให้จัดการรับรอง

ด้วยมีรับสั่งสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าพระยามหาศรีสุริยวงศ ว่าที่สมุหพระกลาโหม ที่สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ ว่าที่สมุหนายก ที่พระยาศรีสุริยวงศ ว่าที่เสนาบดี ที่พระยาเทพวงศ ว่าที่โกษาธิบดี ที่พระยาอภัยภูธร ว่าที่พระคลัง ที่พระยาราชสุภาวดี ว่าที่เมืองนครราชสีมา ที่พระยาสุรวงศาธิราช ว่าที่เมืองอุบล ที่พระยาวิเศษสงคราม ว่าที่เมืองร้อยเอ็ด ที่พระยาสุรินทราชา ว่าที่เมืองสุรินทร์ ที่พระยาสุรเดชวิไชย ว่าที่เมืองศรีสะเกษ ที่พระยาสุรเดชวิไชย ว่าที่เมืองขุขันธ์ ที่พระยาสุรเดชวิไชย ว่าที่เมืองเดชอุดม ที่พระยาสุรเดชวิไชย ว่าที่เมืองตระการพืชผล ที่พระยาสุรเดชวิไชย ว่าที่เมืองมหาสารคาม ที่พระยาสุรเดชวิไชย ว่าที่เมืองกาฬสินธุ์ ที่พระยาสุรเดชวิไชย ว่าที่เมืองร่อนพิมาย ที่พระยาสุรเดชวิไชย ว่าที่เมืองสุวรรณภูมิ ที่พระยาสุรเดชวิไชย ว่าที่เมืองชัยภูมิ ที่พระยาสุรเดชวิไชย ว่าที่เมืองนครราชสีมา ที่พระยาสุรเดชวิไชย ว่าที่เมืองบุรีรัมย์ ที่พระยาสุรเดชวิไชย

ส่วดพระพุทธมนต์ ปรนนิบัติพระสงฆ์ฉันที่ท้องสนามหลวง ณ วันเดือน ๖ ขึ้น ๓ ค่ำ บ่าย ขึ้น ๔ ค่ำ เช้าบ่าย ขึ้น ๕ ค่ำ เข้าทูดแขกเมืองจะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ที่พลับพลานั้น ให้มหาดไทย กลาโหม หมายบอกข้าทูลละอองผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือน ตำรวจหน้าหลังและทหารในรักษาพระองค์ ทองปลาย ปลายทอง มหาดเล็ก ชาวที่ชาววัง ชาวพระราชยาน กรมเมือง คลังราชการ คลังแสงใน คลังแสงต้น เกณฑ์หัดแสงใน เกณฑ์หัดอย่างยุโรป ทหารอย่างยุโรป ทหารบืนหามแล่น ชาวพระมาลาภูษา กรมท่า ตั้งกอง จุกช่องล้อมวง คลังมหาสมบัติ คลังในซ้าย คลังในขวา คลังวิเศษ บืนใหญ่ทำตาม คลังสินค้า กรมท่า กรมวัง กรมหมอ สนมพลเรือน ให้รู้จงทั่วหมู่ทั่วกรม เหมือนอย่างรับเสด็จมีงานท้องสนามทุกครั้ง แล้วให้รักษาพระองค์ซ้ายขวา เบิกน้ำมันต่อชาวพระคลังราชการตามโคมให้พอ แล้วให้ชาวพระคลังราชการจ่ายน้ำมันมะพร้าว ให้รักษาพระองค์ ซ้าย ขวา ตามโคมให้พอ ๒ คืน ถ้ารองงานตำรวจจะเบิกน้ำมันมะพร้าว ห้ามมิให้จ่าย

อนึ่งให้ชาวพระราชยานจัดแคร่ ๓๒ แคร่ รับเลขต่อพันพุฒ พันเทพราชมาหามแคร่ ๔๗ คน ให้ลงไปรับแขกเมืองที่ประตูท่าพระแต่ ณ วันเดือน ๖ ขึ้น ๕ ค่ำ เพลาเช้า

อนึ่งให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเลขให้ผีพายบรรดุเรือกันยา ๓ ลำ ราชยานหามแคร่ ๓๒ แคร่ ๔๗ คน ให้เร่งจ่ายให้แต่ ณ วันเดือน ๖ ขึ้น ๔ ค่ำ ให้ทันกำหนด อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๑๐

เรื่องทูตอเมริกันเข้าเฝ้าทูลลากลับ

ด้วยเจ้าพระยารวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เปรสิเดนผู้ครอบครองยูไนติสเทศ แต่งให้ตันเซรันแฮริศอิสแกว เป็นทูต เชิญอักษรสาส์นแสดงความจำเริญทางพระราชไมตรี แลจัดคุมเครื่องราชบรรณาการเข้าทูลเกล้า ฯ ถวาย และทำหนังสือสัญญาใหม่แก้หนังสือสัญญาเก่านั้น ทำเสร็จแล้ว บัดนี้ตันเซรันแฮริศอิสแกว จะได้กราบถวายบังคมลากลับออกไปเมืองอเมริกา กำหนดตันเซรันแฮริศอิสแกว กับขุนนางอเมริกัน ๑๑ คน จะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ กราบถวายบังคมลา ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ณ วันเดือน ๖ แรม ๑๒ ค่ำ ปีมะโรง อัฐศก เพลาเช้า ๑ โมง เสด็จออกครั้งนี้เหมือนอย่างวิสาโม กงสุล พุทเกศ เข้าเฝ้าครั้งก่อนนั้น ให้มหาดไทย กลาโหม หมายบอกข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย นายทหาร พลเรือน ในพระบรมมหาราชวัง ให้นุ่งถมปักตามธรรมเนียม ใส่เสื้อเข้มขาบอัตลัดตามยศศักดิ์ เข้าเฝ้าจงทุกคน และตำรวจหน้าหลังนุ่งถมปักตามธรรมเนียม คาดราดกด ใส่เสื้อเข้มขาบอัตลัดตามยศศักดิ์ ชักกระบี่เข้าเฝ้าตามเคย

อนึ่งให้กรมแส่งใน กรมแส่งต้น จัด.....แส่งบิน ๕๐ คน แส่งหอก ๕๐ คนใส่เสื้ออย่างน้อย.....ตามเคยเหมือนอย่างทุกครั้ง

อนึ่งเครื่องราชบริโภค.....

หมายรับสั่ง

เรื่องจัดการรับรองมิศหินเล กงสุลอังกฤษ ที่จะมาอยู่ประจำกรุงเทพฯ ให้จัดการรับให้พร้อมทุกหน้าที่

ด้วยพระยาพิพัฒน์โกษา รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า กงสุลอังกฤษซึ่งจะเข้ามาตั้งอยู่ ณ กรุงเทพฯ ตามหนังสือสัญญานั้น บัดนี้มิศหินเล กงสุลอังกฤษมากับเรือกลไฟชื่อออกแดรมเข้ามาถึงนอกสันดอนที่ทอด ณ วันเดือน ๗ ขึ้น ๒ ค่ำ ปีมะโรงอัฐศก ได้รับมิศหินเลขึ้นมาอาศัยอยู่ที่ตึกรับทูต ณ กรุงเทพฯ แต่ ณ วันเดือน ๗ ขึ้น ๗ ค่ำแล้ว กำหนดมิศหินเลกงสุลจะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ณ วันเดือน ๗ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีมะโรงอัฐศก เพลาบ่ายโมงหนึ่ง เสด็จออกครั้นเหมือนอย่างเมื่อครั้งต้อนเฟดาริดโฆ กงสุลพุทเกศเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ครั้งก่อนนั้น ให้มหาดไทยกลาโหมหมายบอกข้าทูลละออง ฯ ผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน นุ่งสมปักตามธรรมเนียม ใส่เสื้ออย่างน้อยต่างสีเข้าเฝ้าจงทุกคน เสด็จขึ้นแล้วแขกเมืองยังไม่ลุกจากที่เฝ้า อย่าให้ลุกเดินไปเดินมาเป็นอันขาด

อนึ่งให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเลขให้ผู้ต้องเกณฑ์ตามเคย

อนึ่งให้ขุนรักษาราชฤดีเชิญพระเก้าอี้ทององค์ใหญ่ ที่พระยาฉวงศ์พิพัฒน์นำไปตั้งบนพระที่นั่งถม ให้ถันเด็ดจตามเคย แล้วให้มหาดเล็กรับพานพระขันหมากเครื่องราชบริโภค ต่อท่านข้างใน ไปตั้งในพระที่นั่งให้พร้อม

อนึ่งให้ราชพิมานอากาศเชิญพรมใหญ่ ไปปูที่ในพระที่นั่งอมรินทร-วินิจฉัย แล้วให้จ่ายพรมให้จ่าศาลา ปูศาลาลูกขุนในฝ่ายขวา ให้แยกเมืองพักให้พอ

อนึ่งให้จ่าศาลายืมพรมต่อราชพระคลังพิมานอากาศ ยืมเสื่อลำแพนต่อราชพระคลังราชการ ไปปูศาลาลูกขุนในฝ่ายขวา ให้แยกเมืองให้พอ

อนึ่งให้ราชพระคลังราชการจ่ายเสื่อลำแพน ให้จ่าศาลาปูศาลาลูกขุนที่แยกเมืองพักให้พอ

อนึ่งให้กรมวังตัดที่ไปตั้งในพระที่นั่งให้ทันก่อนหมด แล้วให้นำแยกเมืองเข้าเฝ้าทูลละอองฯ เหมือนอย่างทุกครั้ง

อนึ่งให้กรมแต่งในซ้ายจัดถ้วนนั่งสมปักตามธรรมเนียม ใส่เสื้ออย่างน้อยเชิญพระแต่งทวน ๔๐ คน เข้าไปเชิญในพระที่นั่งดามเตย ให้พร้อม ให้กรมแต่งบืนดันจัดถ้วนนั่งสมปักตามธรรมเนียม ใส่เสื้ออย่างน้อยเชิญพระแต่งบืน ๔๐ คน เข้าไปเชิญในพระที่นั่งดามเตย ให้เกณฑ์ทัดแต่งในจัดพันทนายนุ่งกางเกงดาดเกี่ยวดายถือบืนรางแดงล้อมวงที่พระที่นั่งดามเตย ๑๐๐ คน ให้จมื่นเก่งศิลป์ศรจัดทหารเกณฑ์ทัดอย่างยุโรปนุ่งห่มดามเตย ยืนดามที่ ๑๐๐ คน

อนึ่งให้ขุนทินบรรณาการขุนขารถำนัล รับพานหมากพานบุหรี่ต่อวิเศษหมากพลูไปตั้งให้แขกเมืองรับพระราชทาน พานในที่เฝ้า พานถมเครื่องทอง ๑ พานในที่ศาลา พานถมเครื่องทอง ๑

อนึ่งให้ขาวที่ใหญ่คอยเตรียมประโคมมโหระทึก เมื่อเสด็จออกครั้งหนึ่ง เมื่อเสด็จขึ้นครั้งหนึ่ง ให้พร้อมตามเคย

อนึ่งให้มหาดเล็ก จัดกาแฟ จัดน้ำร้อน เลี้ยงแขกเมืองที่ศาลาลูกขุน ให้พอตามเคย

อนึ่งให้พระหลวงและด่ามพนักงานกรมท่า จัดโต๊ะเก้าอี้ให้แขกเมืองนั่งที่ศาลาลูกขุนให้พอ ให้นำแขกเมืองขึ้นประตูท่าพระ แล้วนำเข้าเฝ้าตามเคย

อนึ่ง ให้กรมสัสดีหมายบอกเจ้ากรมปลัดกรม ให้ทูลกรมหลวงเทเวศรวัชรินทร์ ๑ ให้ทูลกรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์ ๑ ทูลกรมหลวงมหิศวรินทร์ ๑ ทูลกรมหลวงวงศาธิราชสนิท ๑ ทูลกรมขุนสรรพศิลป์ปรีชา ๑ ทูลกรมหมื่นวรศักดาพิศาล ๑ ทูลกรมหมื่นภูบาล-บริรักษ์ ๑ ทูลกรมหมื่นถาวรวรยศ ๑ ทูลกรมหมื่นวรจักรธรานุภาพ ๑ ทูลกรมหมื่นอดุลยกฎกิจปรีชา ๑ ทูลสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา ๑ เป็น ๑๑ ให้ทูลกรมหมื่นเชษฐาธิเบนทร์ ๑ ทูลกรมหมื่นอมเรนทรบดินทร์ ๑ ทูลกรมหมื่นราชสีหวิกรม ๑ ทูลกรมหมื่นอดุลยลักษณสมบัติ ๑ ทูลกรมหมื่นอุดมรัตนราศรี ๑ ทูลกรมหมื่นภูบดีราชฤทัย ๑ เป็น ๖ ให้ทูลกรมหมื่นนเรศวรศิวิลาศ ๑ ทูลพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าสุประดิษฐ์ ๑ เป็น ๒ รวมเป็น ๑๗ พระองค์

ให้แต่งพระองค์ผ้าทรงตามธรรมเนียม เต้อทรงอย่างน้อยสีขาว ให้เชิญเด็จเข้าไปเฝ้าให้พร้อมกัน แต่ ณ วันศุกร์เดือน ๗ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เพลาบ่ายโมงหนึ่ง

อนึ่งให้พระนรินทรเดนี ให้พระศรีสหเทพ ให้พันพุฒ พันเทพราช เกณฑ์หัวหมื่นนายตำรวจในซ้ายขวา เกณฑ์หัวหมื่นนายตำรวจใหญ่ซ้ายขวา รักษาพระทวารเทวาภิบาล กรมละ ๕ คน เกณฑ์หัวหมื่นนายตำรวจนอกซ้ายขวา รักษาพระทวารเทเวศร์ เกณฑ์หัวหมื่นนายตำรวจสมมซ้ายขวา รักษากรมละ ๕ คน แล้วให้เกณฑ์ไพร่พันทนาย ๗ ตำรวจนุ่งกางเกงถือพลอง รักษาประตูวิเศษชัยศรี ๒๐ รักษาประตูรัตนพิศาล ๒๐ รักษาประตูพิมานชัยศรีชั้นใน ๒๐ รักษาประตูพิมานชัยศรีชั้นนอก ๒๐ เป็น ๘๐ คน ให้เข้าไปยืนตามที่ และให้หมู่ต้องเกณฑ์ทั้งนี้ เร่งจัดแจงการให้พร้อมพันกำหนดจงทุกพนักงาน สิ่งใดสงสัยไม่แจ้งให้ไปทูลถามสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าพ้ามหามาลาตามรับสั่ง

ฝรั่งเศสแต่งทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี

เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๕

จดหมายเหตุเรื่องต้อนรับมองติคนิราชทูตฝรั่งเศส

มองตีนี ทูตฝรั่งเศสเข้ามาทำหนังสือสัญญากับกรุงเทพฯ มา กำปั่นไฟ ๒ ลำ กำปั่นรบ ๑ ลำ เบ็น ๑ ลำ ถึงสันดอน ณ วันอาทิตย์ เดือน ๗ ขึ้น ๕ ค่ำ กำปั่นไฟลำ ๑ ณ วันเดือน ๗ ขึ้น ๗ ค่ำ เข้ามา ถึงอีก กำปั่นไฟ ๑ กำปั่นรบ ๑ เบ็น ๒

ครั้น ณ วันเดือน ๗ ขึ้น ๑๐ ค่ำ กำปั่นไฟลำเล็กเข้ามาทอดหน้าด่าน เมืองสมุทรปราการลำ ๑ แต่กำปั่นไฟกำปั่นรบลำใหญ่ไม่ได้เข้ามาใน กรุงเทพฯ กำปั่นไฟทูตขึ้นมา ณ กรุงเทพฯ ทอดที่ปากคลองผดุง กรุงเกษม ณ วันเดือน ๗ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เพลาเที่ยง ครั้น ณ วันเดือน ๗ ขึ้น ๑๓ ค่ำ กำปั่นไฟใช้จักรขึ้นมาทอดหน้าจวนสมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่ เพลาค่ำขึ้นอยู่จวนสมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่ ครั้น ณ วันเดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ ทูตเข้าเฝ้าในพระบรมมหาราชวัง ครั้น ณ วันเดือน ๗ แรม ๑๒ ค่ำ เข้าเฝ้าในพระบวรราชวัง ออกใหญ่ ณ วันพุธเดือน ๗ แรม ๑๓ ค่ำ ทูตขึ้นไปประชุมปรึกษาทำหนังสือสัญญาที่วังกรมหลวงวงศาครั้งหนึ่ง เป็นวันแรกประชุม ยังไม่ตกลงกัน แล้วนัดกันขึ้นไปประชุมปรึกษา

เสมอทุกวันมา จนถึง ณ วันเดือน ๙ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ๑๒ วันจึงสำเร็จ ครั้น ณ วันเดือน ๙ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เพลาเที่ยง มองดีงให้ทหารที่กำบั้นไฟยิงบึ้ม คำนับวันเกิดเอมเปรอเจ้าแผ่นดินเมืองฝรั่งเศส ๒๑ นัด

ครั้นเพลาบ่าย ๓ โมงเศษ ฝ่ายกรุง ฯ สมเด็จเจ้าพระยาองค์น้อย ๑ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ที่สมุหพระกลาโหม ๑ เจ้าพระยารวิวงศ์มหาโกษาธิบดี ๑ เจ้าพระยายมราช ๑ เป็น ๔

ทูต มองดีงราชทูต ๑ กำมะโดดโตเตีย ๑ ขุนนางฝรั่งเศส ๑ เป็น ๓ เสมียน ๒ เป็น ๕ บาทหลวงสุยลาบ ขึ้นไปประชุมพร้อมกันที่วังพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ลงชื่อบีดตราหนังสือสัญญา มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าหมื่นสรรเพชภักดี เชิญพระราชสัญจกรพระอุณาโลมข้ามรงค์ออกมาบีดตราหนังสือสัญญา ด้วยหนังสือสัญญาครั้งนี้ ทำเป็นอักษรไทย ๓ ฉบับ อักษรฝรั่งเศสฉบับหนึ่ง ความต้องกันกับอักษรไทย กับอักษรฝรั่งเศส ทำให้ไว้คนละฉบับ ไม่ได้เย็บติดกันเหมือนหนังสือสัญญาอังกฤษอเมริกัน ครั้นจัดแจงเย็บทำเสร็จแล้ว มองดีงทูตลงชื่อในหนังสือสัญญาอักษรไทย อักษรฝรั่งเศสทุกใบกระดาษ แล้วประทับพระราชสัญจกรพระอุณาโลมในหนังสือสัญญาอักษรไทย อักษรฝรั่งด้วยทุกใบกระดาษ เว้นแต่ใบประกาศที่บีดตราท่านทั้งห้านั้น หาได้บีดตราพระราชสัญจกรพระอุณาโลมไม่ ลงชื่อบีดที่หน้าห้องพระโรง พระนามกรมหลวงวงศาธิราชสนิท บีด

ตราพระนารายณ์ทรงนาค ๑ ลงนามสมเด็จเจ้าพระยาองค์น้อย ปิดตราพระจันทรมณฑล ๑ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ที่สมุหพระกลาโหม ปิดตราพระครุฑ ๑ เจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี ปิดตราบัวแก้ว ๑ เจ้าพระยายมราช ปิดตรายมทัณฑ์ ๑ เป็น ๔ รวม ๕

ลงชื่อมองตีงทูต ปิดตราครั่งดวง ๑ ลงนาม ชื่อ ปิดตราดังนี้ ที่หมายสัญญา ๒๔ ข้อแห่งหนึ่ง ที่ท้ายกฎหมาย ๔ ข้อแห่งหนึ่ง ท้ายที่กับสินค้าแห่งหนึ่ง เหมือนกันทั้งอักษรไทย ฝรั่ง ครั้นลงชื่อปิดตราหนังสือสัญญาแล้ว ฝ่ายไทยยิงปืนที่บ้อมวิชัยประสิทธิสุทธิ์ ๒๑ นัด ฝ่ายทูตฝรั่งเศสยิงปืนที่กำปั่นไฟสตุต ๒๑ นัดเหมือนกัน จนค่ำจึงแล้ว หนังสือสัญญานั้นมองตีงทูตเอาไปเมืองฝรั่งเศส อักษรไทย ๒ อักษรฝรั่งเศส ๒ (รวม) ๔ ฉบับ เอาไว้ที่กรุง ฯ อักษรไทยหนึ่ง อักษรฝรั่งหนึ่ง (รวม) ๒ ฉบับ แลมองตีงเชิญพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท กับสมเด็จเจ้าพระยาองค์น้อย ฯ พณ ฯ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ฯ พณ ฯ กรมท่า ฯ พณ ฯ กรมเมือง ลงมากินโต๊ะที่พักทูตด้วย

วันเสาร์เดือน ๙ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีมะโรงนักษัตรอัฐศก ฯ พณ ฯ ผู้ดำเร็จราชการกรมท่า ให้หมื่นวิเศษอักษรนายเวรกรมท่า เอาหนังสือสัญญาทูตฝรั่งส่งไว้ ณ หอพระมาตาภูษา อักษรไทยฉบับหนึ่ง อักษรฝรั่งเศสฉบับหนึ่ง ๒ ฉบับ ขุนพินิจภูษา นายเวรรับเวรสมบัติ

หมายรับสั่ง
เรื่องต้อนรับราชทูตฝรั่งเศส
ฉบับที่ ๑
เรื่องเตรียมการเสด็จออกรับมองติคนี ราชทูต

ด้วยเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ฤๅศณโปเลซิงเจ้าแผ่นดินผู้ครอบครองเมืองฝรั่งเศส แต่งให้มองตีงีเป็นราชทูตคุมเครื่องมงคลราชบรรณาการเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย กำหนดแขกเมืองจะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ ปีมะโรงอัฐศก เพลาเช้าช้างต้นช้างพิเศษ จะได้ยืนประจำรับแขกเมืองนั้น ให้พันพุฒมพันเทพราชจ่ายเลขให้กับกรมช้างถือแส้หวาย ๑๒ ถือแส้หางม้า ๖ รวม ๑๘ ถือกระบองกลึง ๒๔ รวม ๔๒ จ่ายให้กับอภิรมถือกรรชิงเกล็ด ๑๐ ให้กับราชมันถือเครื่องยศ ถือกลัว ๕ ถืออัย ๕ ถือหญ้า ๕ ถือหม้อน้ำ ๕ รวม ๒๐ รวม ๗๒ คน ให้เร่งจ่ายแต่ณ วันเดือน ๘ แรม ๖ ค่ำ เพลาบ่าย ให้ทันกำหนด จะให้เอาไปถือเครื่องแห่ช้างมาคอยรับแขกเมือง ณ วันเดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า

อนึ่งให้กรมช้างจัดช้างต้น ช้างพิเศษไปผูกเกยยืนประจำ แล้วให้จัดช้างดั้ง ช้างบีน ไปยืนที่ริมศาลาลูกขุนในฝ่ายขวา แล้วให้เบิกเครื่องช้างสำหรับผูกช้างต้น ช้างพิเศษ ช้างดั้ง ช้างบีน พู่ตาช่าย

มาปกหลังให้พร้อม กับแส้หวาย ๑๒ แส้หางม้า ๖ รวม ๑๘ กระบองกลึง ๒๔ มงคลแดง ๓๖ ต่อคลังสรรพายุธ แล้วให้รับเลข ต่อพันพุฒ พันเทพราช ๕๒ คน แล้วให้เบิกกางเกงบัสตูเหลือง ร้อทองรุ้งประกอบด้วยเชิง เบิกเสื้อเสมากุฎเหลืองเกี่ยวลาย หมวก ยันต์เขียนลายทอง ต่อคลังเสื้อ คลังหมวก คลังวิเศษ ให้พอ แล้วให้จัดคนในกรมช้างเบื้นจตุรงคบาท ใส่เสื้อ ใส่กางเกง ขัด กระบี่ ๑๒ คน นุ่งห่มคอยเตรียมรับแขกเมือง ณ วันเดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า

อนึ่งให้อภิรมจัดกรรชิงเกล็ด ๑๐ คัน ให้รับเลขต่อพันพุฒ พันเทพราช ๑๐ คน นุ่งกางเกง ยกเสื้อมัสรู่มาคอยเตรียมแห่ช้าง เข้าไปรับแขกเมืองในพระราชวัง ที่ประตูวิเศษชัยศรี แต่ ณ วันเดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า ให้พันกำหนด

อนึ่งให้ราชมันกรมวังรับเลขต่อพันพุฒ พันเทพราช ๒๐ คน ให้เบิกกางเกงร้อทองรุ้งเกี่ยวลายต่อชาวพระคลังเสื้อหมวก พระคลัง วิเศษ แล้วให้รับโตะเงินใส่กล้วย ๒ อ้อย ๒ หญ้า ๒ รวม ๖ รับโตะทองขาวใส่กล้วย ๓ ใส่อ้อย ๓ ใส่หญ้า ๓ รวม ๙ รวม ทั้งสิ้น ๑๕ ใบ ต่อวิเศษ ให้รับหม้อน้ำเงิน ๒ หม้อน้ำทองขาว ๓ รวม ๕ ใบ ใส่น้ำ ต่อขุนศรีสยุมพร มาคอยเตรียมตามช้างต้น ช้างพิเศษ แห่เข้าไปรับแขกเมืองในพระราชวัง ที่ประตูวิเศษชัยศรี แต่ ณ วัน เดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า

อนึ่งให้จุนศรีสุยมพรรับหม้อน้ำเงิน ๒ หม้อน้ำทองขาว ๓ รวม ๕ ใบต่อท่านข้างใน มาใส่น้ำส่งให้ราชมันกรมวัง แต่ณวันเดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า

อนึ่งให้คลังแสงศรรพายุชจ่ายเครื่องช้าง แส้หาง แส้หางม้า กระบองกลึงให้คลังวิเศษ ให้คลังเสื้อหมวก จ่ายกางเกง เสื้อหมวก ให้คลังวิเศษจ่ายเกี่ยวลายให้แก่ผู้ต้องเกณฑ์ให้พอ แต่ณวันเดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า

อนึ่งให้คลังราชการเอาเสื่อลวดไปปูที่โรงพระบรมโกรศรให้เต็ม สำหรับแขกเมืองจะได้ดูพระยาช้าง แต่ณวันเดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า ให้ทันกำหนด

อนึ่งให้กรมเกณฑ์หัดแต่งบีนจัดบีนรางเชียวไว้บนสัปคับช้าง ๆ ละบอก ๗ ช้าง ๗ บอก ให้จัดขุนหมื่นนั่งบนสัปคับช้าง ๆ ละ ๒ คน ๗ ช้าง ๑๔ คน แล้วให้เบิกเสื้อเสนากุฎน้ำเงิน เบิกเกี่ยวเจียระบาด เบิกหมวกเขียนทอง ต่อคลังเสื้อหมวก คลังวิเศษ มานุ่งห่มคอยเตรียมขี่ช้างที่ประตูวิเศษชัยศรี แต่ณวันเดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า และให้เจ้าพนักงานผู้ต้องเกณฑ์ทั้งนี้มาด้วย เตรียมให้พร้อมทุกพนักงาน อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๒

ว่าด้วยจัดเรือพายไปรับราชทูตฝรั่งเศส

กับขุนนางรวม ๒๖ คน

ที่บ้านเจ้าพระยารวิวงศ์มหาโกษาธิบดี มาส่งท่าพระ

อนึ่งเพลาเช้า ๔ โมงเศษ นายแร่มรองพันพรหมราชมาสั่งว่า ดุอิศณโปเลซิงเจ้าแผ่นดินผู้ครองเมืองฝรั่งเศส แต่งให้มองตีงีเป็นราชทูตมากับเรือรบลำ ๑ เรือกลไฟ ๒ ลำ คุมเครื่องมงคลราชบรรณาการเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย ขอเป็นทางพระราชไมตรี เข้ามาพักอยู่ที่บ้านสมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่ กำหนดมองตีงีราชทูต ๑ กำมะโดด ๑ ขุนนางฝรั่งเศส ๒๒ รวม ๒๔ สังฆราชยวง บาทหลวง ล่าม ๒ รวม ๒๖ คน จะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ณ วันเดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า ๑ โมงนั้น ให้นายเวรมหาดไทยหมายบอกเรือเวรสุรวายุภักษ์ อาสาวิเศษซ้ายลำ ๑ รับมองตีงีทูต กำมะโดด เรือเหราอาสาในกรมวังซ้ายลำ ๑ ขวาลำ ๑ รวม ๒ ลำ รับขุนนางฝรั่งเศส ให้ตาดสีหลังคากุฎ มีเสื่ออ่อน มีหมอนอิง มีพรม มีม่านบังแดด ตกแต่งให้พร้อมงามดีจงทุกลำ และให้ผู้ต้องเกณฑ์ทั้งนี้ไปรับเอาเลขต่อพันพุ่ม พันเทพราช บรรจุพลพายให้ครบกระทงพลพายให้ใส่เสื้อแดง ใส่หมวกแดง จงทุกคน แล้วให้เบิกเสื้อแดงหมวกแดงต่อชาวพระคลังเสื้อ พระคลังหมวก แล้วไปเตรียมพร้อมกัน

ที่บ้านท่านเจ้าพระยารวิวงศ์มหาโกษาธิบดี ณ วันเดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า ๓ โมง ให้ทันกำหนด ขึ้นมาส่งประตูท่าพระ แล้วให้ส่งทูตถึงที่พัก อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๓
ว่าด้วยเกณฑ์กระบวนแห่รับพระรูปเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศส แต่ท่าพระเข้าประตูวิเศษชัยศรี

ด้วยเจ้าพระยารวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า กำหนดมองตีกู ทูตฝรั่งเศสจะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ถวายเครื่องมงคลราชบรรณาการ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ ปีมะโรงอัฐศก เพลาเช้านั้น ให้มหาดไทยกลาโหม ให้พันพุฒพันเทพราชเกณฑ์ผีพายจัดเรือกราบยาว ๙ – ๑๐ วา รับทหารฝรั่งเศส ๔ ลำ รับเสร็จต่อพันพุฒ พันเทพราช ใส่เสื้อแดง ใส่หมวกแดง มาบรรจุเรือให้ครบกระทงลงไปรับทหารฝรั่งเศส ที่บ้านสมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่ที่ทูตพัก ณ วันเดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า แล้วให้คอยรับคอยส่งให้ถึงที่พัก อนึ่งให้จัดกระบวนแห่รับรูปเจ้าแผ่นดินเมืองฝรั่งเศสทางบก ที่ประตูท่าพระเข้าประตูวิเศษชัยศรี เกณฑ์ไพร่นุ่งกางเกงแดง ใส่เสื้อเสนากุฎหมวกหนัง ถือบีนรางแดงแห่หน้า ๒๐๐ คน เกณฑ์กรมท่าซ้ายจัดบีพาทย์จีนสำรับ ๑ นุ่งห่มตามเคย เกณฑ์บีพาทย์

สำรับ ๑ กลองแขกสำรับ ๑ บี่กลองมลายูสำรับ ๑ ให้นุ่งกางเกงแดง ใส่เสื้อแดง ใส่หมวกแดง แห่หน้า และให้ผู้ต้องเกณฑ์ทั้งนี้ ผู้ใดควรจะไปรับเลขต่อพันพุฒ พันเทพราช ก็ให้ไปรับเลข แล้วให้เบิกฆ้องเบิกเสื้อ เบิกกางเกง หมวก ต่อพระคลังฆ้อง พระคลังเสื้อ พระคลังหมวก มาเตรียมแห่ให้ทันกำหนด

อนึ่งให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเลขให้ผู้ต้องเกณฑ์ให้ครบจำนวน ให้ชาวพระคลังฆ้อง พระคลังเสื้อ พระคลังหมวก พระคลังกางเกง จ่ายฆ้องจ่ายเสื้อ จ่ายกางเกง จ่ายหมวก ให้ผู้ต้องเกณฑ์ให้พอ ถ้าผู้ใดสงสัยไม่เข้าใจ เข้าไปทูลถามสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าพ้ามหามาลา เสียก่อนตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๔

ว่าด้วยเกณฑ์เรือรับราชทูตกับขุนนางและทหารฝรั่งเศส ตามแห่พระรูปเจ้าแผ่นดินไปส่งในพระบรมมหาราชวัง มีทหารปืนฝรั่งเศส ๑๐๐ คน เกณฑ์เรือเพิ่มเติมให้พอ

ด้วยเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า กำหนดมองตีงทูตฝรั่งเศสจะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ ปีมะโรงอัฐศก เพลาเช้า เป็นจำนวนคนมองตีงราชทูต ๑ ขุนนางฝรั่งเศส ๒๐ คน ล่าม ๒ คน มีทหารปืนฝรั่งเศสตามแห่รูปเจ้าแผ่นดิน

ฝรั่งเศสเข้าไปด้วย ๑๐๐ คน เรือซึ่งเกณฑ์รับทูตบรรทุกทหารไว้แต่ก่อน คิดดูหาพอไม่นั้น ให้มหาดไทยกลาโหมเกณฑ์เรือกันยาข้าราชการ ยาว ๘ หรือ ๙ วา เป็นเรือรับทูต เกณฑ์ในพระบรมมหาราชวัง กรมมหาดไทย ๒ กรมกลาโหม ๒ กรมท่าขวา ๑ พระคลังมหาสมบัติ ๑ พระคลังสินค้า ๑ กรมพระสัสดี ๑ กรมล้อมพระราชวัง ๑ รวม ๙ ลำ ให้มีเสื่ออ่อน ให้มีหมอนอิง ให้มีพรมปู มีพนักข้าง พนักหลัง ผ้าม่านบังแดด ผ้าหน้าโขน เบิกเสื้อ เบิกหมวก ผ้าแดงต่อพระคลังเสื้อ พระคลังหมวก มาบรรจุพลพาย ให้ครบกระทงจงทุกลำ ให้ลงไปรับทูตที่บ้านสมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่ ณ วันเดือน ๘ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้าโมงหนึ่ง ขึ้นท่าพระแล้วให้คอยรับคอยส่งทูตให้ถึงที่พัก

อนึ่งเรือกันยาข้าราชการในกรมวัง ในกรมเมือง ในกรมนา ในกรมท่าซ้าย ซึ่งเกณฑ์รับทูตนั้น ให้เบิกเสื้อ หมวก ผ้าแดง ใส่พลพายด้วยจงทุกลำ อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๕
เรื่องให้พนักงานไปรับเครื่องราชบรรณาการของฝรั่งเศส ที่บ้านสมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่

ด้วยเจ้าพระยารวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า นาโปเลออนที่ ๓ เอมเปรอฝรั่งเศส แต่งให้มองตีญีเป็นราชทูตคุมเครื่องมงคลราช

บรรณาการเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย ขอท่านหนังสือสัญญาเป็นทางพระราชไมตรีกับกรุงเทพ ฯ เมื่อมองซิงทูตเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ได้เชิญเอาราชูปเข้าเฉลิมเปรอเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวายแล้ว แต่เครื่องมงคลราชบรรณาการนอกนี้ ยังหาได้ทรงทอดพระเนตรไม่นั้น ให้เจ้าพนักงานพระคลังนำมาถวายมารับเอา ระย้าแก้วแขวนระย้า ๒ พนักงานคลังแก้วจันทามารับเป็นไปเรียมทองบอก ๑ และให้เจ้าพนักงานทองนำลงไปรับเป็นรับระย้าทั้งนายเวรกรมท่า ณ จวนตำแหน่งเจ้าพระยายมราชทูตพัก ในวันเดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ ปีมะโรง อัฐศก เพลาเช้า เข้าไปตั้งทูลเกล้า ฯ ถวาย อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๖

เรื่องบุตรภรรยาราชทูตฝรั่งเศสเข้าเฝ้า แล้วไปดูวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ให้จัดการรับให้สะดวก

ด้วยพระยาบำเรอภักดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า บุตรภรรยามองซิงทูตฝรั่งเศสจะเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ในพระบรมมหาราชวัง แล้วจะไปดูวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วจะได้มาในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ณ วันเดือน ๑๐ แรม ๔ ค่ำ ปีมะโรงอัฐศก เพลาบ่าย ๓ โมงนั้น ให้พระนรินทรเสนี ให้พระศรีสหเทพ ให้พันพุฒ พันเทพราช เกณฑ์จ่ายพันทนายไทย

รักษาประตูเทวาพิทักษ์ ประตูศรีสุนทร ประตูศรีชัยสิทธิ์ รักษาตามเคย แล้วให้เจ้ากรม ปลัดกรม จ่านายเวร นุ่งสมปักตามธรรมเนียม ใส่เสื้อขาวคอยเตรียมต้อนรองรักษาในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อเสด็จกลับจะเสด็จมาพระมหาปราสาท ให้มาคอยเตรียมรับเสด็จทางประตูข้างฉนวนหน้าต้องพระโรง นำเสด็จมาตามเคย แล้วให้ตั้งกองเกียรติยศรักษาอย่างยุโรป รักษาประตูพระมหาปราสาท ๗ ประตู ๆ ละ ๗ คน ให้ถือก้าวหมด แล้วให้รักษาพระองค์ ถือธงปลายหอก จัดพันทหารถือธงปลายหอก นุ่งกางเกงดำ ใส่เสื้อดำ ใส่หมวกดำ กับรักษาพระทวารมุขเด็จ ๒ พระทวารมุขกระสัน ๒ ทวารเทเวศร์รักษา ทวารเทวาภิบาล เป็น ๖ พระทวาร ๆ ละ ๗ คน ทั้งนี้อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๗
เรื่องมีละครที่โรงทหารหน้าโรงหล่อ ให้แขกเมืองฝรั่งเศสดู

ด้วยคืนนี้มีงานรับสั่งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงเทเวศร์วัชรินทร์ใส่เกล้า ฯ สั่งว่า ถ้าหนละครมีละครที่โรงทหารหน้าโรงหล่อ ให้แขกเมืองฝรั่งเศสดู ณ วันเดือน ๑๐ ขึ้น ๓ ค่ำ เวลาบ่ายโมง ให้กองราชการเอาเสื่อไปปู ให้หลวงมหามนเทียรสารพัดยุทธ์

ดาดสีอินทรบูร ให้ตีนมพดเรือนจัดแจงที่ข้างใน ผูกม่าน ให้พระแก้ว พระคลังดำนจัดดอกไม้ ดูกไม้ มาส่งกรมวัง ให้กรมวังขนห้อง ผูกม่านแต่งที่ตามเคย ทุกพนักงานให้เตรียมไป แต่ ณ วันเดือน ๑๐ ขึ้น ๑ ค่ำ ๔ ตว ๔ ค่ำ เพลาเช้าทรงดำนัน แต่พระแก้วพระคลังด่วน นายระวางซ้ายขวาจัดเอาดอกไม้ ดูกไม้ มาส่งแต่ ณ วันเดือน ๑๐ ขึ้น ๑ ค่ำ ไปกว่าพระเดิกงานอย่าให้ขาดได้ตวมรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องจัดเรือรับพระราชสาสน์กรุงปารีส

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๑

ด้วยเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ พระราชทานโปรดเกล้า ฯ ตั้งว่า เจ้าเขมแปรอกกรุงฝรั่งเศส์ มีพระราชสาส์นส่งเข้ามา ให้กงสุลฝรั่งเศส์ที่อยู่กรุงเทพ ฯ นำเข้าทูลเกล้า ฯ ถวาย กำหนดจะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ณ วันเสาร์เดือน ๔ ขึ้น ๖ ค่ำ มีมะเมียยังมิมนพศก เพลาเช้า แล้วกงสุลฝรั่งเศส์จะเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทด้วยนั้น ให้มหาดไทย กลาโหม พันทุม พันเทพราช เกณฑ์เรือพระที่นั่งเอกชัยรับพระราชสาส์นล่วง ๑ เกณฑ์อาสักษณ์รักษาพระราชสาส์น รับพานทอง ๒ ชั้น รับพระราชสาส์นดังเหมือนบุษบกเรือพระที่นั่งออกไป เอาคายคิบผูกให้มั่นคง ให้ลงไปกับเรือ

พระที่นั่งเอกชัย ๒ คน เรือคงเป็นคู่ชัก ๒ ลำ จำปี ๑ จำกอง ๑ กองขนะ ๔ คู่ คงเรือใค เรือต่าง เรือเหรา แตรงอน ๑ คู่ แตรฝรั่ง ๒ คู่ ตั้งคู่ ๑ คงเรือตั้ง เรือเหราห้องถอยดั้นชุ ๑ เรือถีนดาดมุทร ๑ (รวม) ๒ เรือใครมังคลัน ๑ เรือใคผีนดมุทร ๑ (รวม) ๒ เรือต่าง กำแหงหาญ ๑ เรือต่างชาญชลดั้นชุ ๑ (รวม) ๒ (เป็น) ๑๐ ลำมีคู่แห่ ไปมาคู่ชักเรือมังกรจำแลง ๑ เรือมังกรแผลงฤทธิ์ ๑ (รวม) ๒ เรือแซง ๒ รวม ๔ ปีพาทย์คงเรือใค เรือต่าง เรือเหรา ๔ ลำรับ ของมังกรใช้เรือใค เรือต่าง เรือเหรา ลำละ ๒ คน เรือกันข้าราชการลำละคน ทวนคง เรือใค เรือต่าง เรือเหรา ลำละ ๔ คน มีโหระทึกคงเรือตั้ง ๒ ลำรับ ขบวนพระมหาดาพระภูษาเชิญพระกลดคงเรือพระที่นั่งเอกชัยกั้นพระราช-ลำดับองค์ ๑ หัวหมื่นพระตำรวจถือคงเรือพระที่นั่งเอกชัยเป็นนักสร้าง นุ่งกรมปักลายใส่เสื้อกรุยลำพอกขาว ถือของพักคองขวาง ๒ คนนั่งท้าย คนหลัง นุ่งกรมปักลาย ใส่เสื้อกรุย ลำพอกขาว ๒ คน เครื่องสูงคงเรือพระที่นั่งเอกชัย หน้า ๓ ท้าย ๒ (รวม) ๕ องค์ ผีพายจัดเรือกันยาขาว ๗๒ – ๗๓ กา ลำหรับทูตสลำ ๑ ให้มีเสื้ออ่อน หมอนอิง พรมปู ผูกม้าหน้าไขน ม่านบังแดด มีพนักข้างหลังอย่างเรือขุนนางชั้นผู้ใหญ่ และให้ผู้ถือเกณฑ์ทหารไปรับเสด็จพันพุธ พันเทพราช มาบรรจุเรือให้ครบกระทงจงทุกลำ พลพายให้ใส่เสื้อแดงหมวกแดงจงทุกคน แต่ให้เปลี่ยนกางเกงทงหมวก คอชายกระเบนเสื้อคงหมวก แต่ให้คงเตรียมพร้อมกันทั้งขุนนางเหนือพระที่นั่งกลางคืนมาน แต่ ๓ วันเว้นเสด็จ ๔ วัน ๒ ค่ำเพลาเช้า จงทุกหมู่งานให้ทันกำหนด แล้วลงไปรับกงสุดมันและกานเจ้าพระยาวงศ์มหาโกษาธิบดีก่อน

อนึ่ง ให้เกณฑ์เรือกันยาข้าราชการเป็นเรือกำกับเกณฑ์ ในพระบรมมหาราชวัง กรมมหาดไทย ๒ กรมพระคลังใหม่ ๒ กรมวัง ๑ กรมเมือง ๑ กรมนา ๑ กรมท่าซ้าย ๑ กรมท่าขวา ๑ (รวม) ๙ กรมพระคลังมหาสมบัติ ๑ กรมพระสัสดี ๑ กรมล้อมพระราชวัง ๑ กรมพระคลังสินค้า ๑ รวม ๑๓ เกณฑ์ในพระบวรราชวังมหาดไทย ๑ กรมวัง ๑ กรมพระสัสดี ๑ กรมล้อมพระบวรราชวัง ๑ กรมพระคลังมหาสมบัติ ๑ กรมเมือง ๑ กรมพระคลังใหม่ ๑ (เป็น) ๗ คำ ให้บรรจุพลพายให้ครบกระทง ให้มีขุนหมื่นกำกับคำงทุกคำ ๆ ละคน ให้มีเสื้อย่อน พรม เบาะ หมอนอิง ผูกผ้าหน้าโขน ผ้าบังแดด เหมือนอย่างเรือขุนนางซึ่งตามเสด็จพระราชดำเนินพระกฐิน เมื่อจะไปนั้น ให้เบิกของมังกรคำละคันจงทุกคำ ให้เร่งลงไปพร้อมกันกับเรือพระราชคำฉันให้ทันกำหนด แล้วให้ผู้ถือเกณฑ์ทั้งนี้เร่งจัดแจงแต่งเรือ ให้เหมือนกระบวนแห่พระราชคำฉันครั้งก่อน ให้พร้อมจงทุกพนักงาน ลงไปรับพระราชคำฉันรับทางตุดที่บ้านกงตุดฝั่งเศส แต่ ณ วันเสาร์ เดือน ๘ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เพลาเช้าให้ทันกำหนด เมื่อลงไปเรือพระที่นั่งเอกชัย รับเครื่องสูง เรือคงรับมโหระทึกแตรสังข์ เรือคำ เรือไล เรือเหรา รับปี่พาทย์ กลองชนะ ลงเรือไปตามตามเคย แล้วจึงให้ล่องเรือไปแต่เรือพระที่นั่งเอกชัย เรือกันยาทูลฉลองนั้น เมื่อจะลงไป ให้แวะที่บ้านเจ้าพระยาวิชเยนทร์ มหาโกษาธิบดี ตรวจตราดูแลก่อน จึงให้ล่องไปแต่งานนี้มาขึ้นประทับท่าพระ

อนึ่ง ให้มหาดไทย ให้กรมวัง พันพุดม พันเทพราช เกณฑ์กระบวนแห่พระราชลำลองทางบกที่ประดู่ท่าพระ แห่เข้าประตูวิเศษชัยศรี ณ วันเสาร์ เดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ เวลาเช้า ให้เกณฑ์ขุนหมื่นเป็นคู่แห่เดินเท้า นุ่งสมปักลายใส่เสื้อครุย ถือพัดกระบาง แห่หน้า ๑๐ แห่หลัง ๔๐ (รวม) ๕๐ คน ให้เกณฑ์ ตำรวจเวร ๔ กรมนุ่งโหมดาครัดประคดถือมัดหวายแห่หน้า ๒๐ คน ให้เกณฑ์ที่ตำรวจ ถนน ตำรวจถือของมังกรนุ่งกางเกงแดง ใส่เสื้อเสนากุฎ หมวกหนัง แห่หน้า ๑๐ แห่หลัง ๔๐ (รวม) ๕๐ คน ให้เกณฑ์ที่ตำรวจรับพระราชยานต่อพันเงินองค์ ๑ ให้ยืมพรมน้อยต่อพระคลังพิมานอากาศยืน ๓ ให้นุ่งกางเกงแดงคาดเกี่ยวฉลาย หามพระราชยาน

ให้เกณฑ์กองกรมนุ่งห่มตามยศ เชิญเครื่องสูงแห่หน้า ๑๐ แห่หลัง ๔ (รวม) ๑๐ องค์ ให้เกณฑ์พระราชยานจัดแตรตามธรรมเนียมอย่างขุนนางไทยขี่ ๑๗ แตร ให้มีสัปทนครบหามให้พร้อม

ให้เกณฑ์ชาวมาลาภูษา จัดกำนัลเชิญพระกลดองค์ ๑ ให้เกณฑ์ยาจกษัตริย์รับพานทอง ๒ ขันต่อราชพระคลังมหาสมบัติ ไปรับพระราชลำลองที่ประดู่ท่าพระถึงบนพระราชยาน แล้วให้เดินเคียงพระราชลำลอง ข้างละ ๒ คน ให้เกณฑ์หัดแต่งใน นุ่งกางเกงแดง ใส่เสื้อเสนากุฎ ใส่หมวกหนัง ถือบ้องรางแดง ๔๐ คน ให้เกณฑ์มโหระทึก นุ่งกางเกงแดง ใส่เสื้อแดง ใส่หมวกแดง ตงไปแห่พระราชลำลองที่ประดู่ท่าพระ ๒ คำรับ

ให้ราชยานจัดพระที่นั่งน้อยหามบรรณาการองค์ ๑ จำปี ๑ จำกอง ๑ กลองชนะ ๓๐ แตรงอน ๒ แตรฝรั่ง ๕ (รวม) ๑๐ ดังชี่ ๒ คน นุ่งห่มตามเคย แห่พระราชลำดับ และให้หมู่ต้องเกณฑ์ทั้งนี้ ผู้ใดควรจะรับเอาก็ให้ไปรับเถอะ ต่อพันพุฒ พันเทพราช ให้ครบจำนวน เบิกเสื้อ หมวก ธง ต่อชาวพระคลังเสื้อ พระคลังหมวก แต่คนแห่เดินเท้าให้มารับเสื้อครุย ลำพอก ทองถมเครื่องพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าพระยามหามาตา แล้วให้เร่งลงไปคอยเตรียมแห่พระราชลำดับ ที่ประตูท่าพระแต่ ณ วันเสาร์ เดือน ๕ ขึ้น ๖ ค่ำ เพลาเช้า ให้ทันกำหนด

อนึ่ง ให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเครื่องให้ผู้ต้องเกณฑ์ ทั้งกระบวนบกกระบวนเรือ ให้ครบจำนวนเกณฑ์ทั้งสองกระบวน

อนึ่ง ให้เกณฑ์ข้าทูลละอองฯ เป็นคู่เคียงพระราชลำดับที่ประตูท่าพระนั้น ให้เกณฑ์กรมกำ หลวงอัจฉริยพุทธิ ๑ หลวงรักษาสมบัติ ๑ (รวม) ๒ เกณฑ์กรมนา หลวงพิพิธสาลี ๑ หลวงศรีทิพโภชน์ ๑ (รวม) ๒ เกณฑ์กรมเมือง หลวงบัณฑิตาราช ๑ หลวงอุชาพิทักษ์ ๑ (รวม) ๒ เกณฑ์กรมวัง หลวงศรีราชบุตร์ ๑ หลวงอุทยานมาตย์ ๑ (รวม) ๒ ฉนมกลาง หลวงภูเบศร์ดังหนาท ๑ หลวงอเรนทรชาติ ๑ (รวม) ๒ (เป็น) ๑๐ คน ให้นุ่งถมปักฉลาย ใส่เสื้อครุย ลำพอกขาว เตรียมเครื่องราชลำดับที่ประตูท่าพระ ณ วันเสาร์ เดือน ๕ ขึ้น ๖ ค่ำ เพลาเช้า

อนึ่ง ให้ชาวพระราชยานจัดเฉลียงน้อยองค์หนึ่ง ไปคอยรับพระราชลำดับ ณ เกยที่ประตูท่าพระ ให้ทันกำหนด

อนึ่ง ให้ชาวพระคลังแต่งตรวราชูป ไปแต่งเกยที่ประดูน้ำพระแท่น ณ วันเสาร์ เดือน ๕ ขึ้น ๒ ค่ำ เพลาเช้า ให้งามดี และให้ผู้ถือเกณฑ์ทั้งปวงมาคอยแจ้งการให้พร้อม ทั้งกระบวนบกกระบวนเรือ ตามกำหนดที่วัน ถ้าการสิ่งใดไม่เข้าใจ ก็ให้ไปทูลถามสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าพระยามหามาดา อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องเสด็จออกรับกงสุลฝรั่งเศส

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔

ด้วยเจ้าพระยาวิฉัยสงครามมหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า มีหมายสั่งไปแต่ก่อนว่า แขกเมืองมลายูซึ่งคุมดอกไม้ทอง ดอกไม้เงิน เข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวายนั้น จะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ถวายบังคมลา ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ณ วันอาทิตย์ เดือน ๑๐ แรม ๒ ค่ำ ปีมะเมีย อัฐศก ความแจ้งอยู่ในหมายรับสั่งนั้นแล้ว บัดนี้พระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศส แต่งให้มองซิเออร์กลเดอร์เกอร์ดัดเล็ดโนกงสุล เข้ามาเปลี่ยนกงสุลคนเก่า เข้ามาอยู่ ณ กรุงเทพ ฯ ก็หมดมองซิเออร์กลเดอร์เกอร์ดัดเล็ดโนจะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในวันอาทิตย์ เดือน ๑๐ แรม ๒ ค่ำ เพลาเช้านั้นพวกหนึ่ง เด็ดขอบแยกเมืองเป็น ๒ ครั้งนั้น ให้มหาดไทย ให้กลาโหม ให้กรมดัดดี

หมายบอกเจ้าพนักงานผู้ครองเกณฑ์ในการรับตั้งแขกเมือง ให้รู้จงทุกพนักงานให้จัดแจงการเหมือนอย่างกงสุดเมื่อครั้งก่อน

อนึ่งให้ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนผู้ใหญ่ผู้น้อย ทั้งตำแหน่งเจ้า ให้เอาเสื้อเข้มขาบเข้ามาแต่งไว้ด้วยทุกคน ถ้าจะไปรับให้ใส่เสื้อเข้มขาบหรือเสื้อแพรสีประการใด จะให้ใส่เข้าเฝ้าทันการตามรับตั้ง

หมายรับตั้ง

เรื่องจัดการรับรองมิศยานวชาติอังกฤษ เข้าเฝ้าที่พระตำหนักน้ำ

ด้วยพระยาวรพงศ์พิพัฒน์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งว่า มิศยานวชาติอังกฤษจะเข้ามาเฝ้าทูลละออง ฯ ที่พระตำหนักน้ำ ณ วัน เดือน ๖ แรม ๓ ค่ำ เพลาบ่ายโมงนั้น ให้ขาวพระคลังราชการเอาเรือตกไปปูที่พระตำหนักน้ำ แต่ที่โรงเรือจะได้พักแขกเมืองให้พอ

อนึ่งให้ขาวพระคลังพิมานอากาศ จัดพรมไปปูที่พระตำหนักน้ำให้เต็ม เร่งไปปูให้ทันก่อนแต่

อนึ่งให้รักษาพระองค์ซ้ายขวา ให้ขาวที่พระบรรทมจัดพระเก้าอี้ไปตั้งรับเสด็จ แต่เก้าอี้รับแขกเมืองให้พอ แต่ขาวที่ใหญ่ๆ เทียมม้าขึ้นบกมาตั้งรับแขกเมืองด้วย

อนึ่งให้อาสาจาม อาสาแตร ตั้งเรือมาพอดหุ้นเหนือหุ้นท้ายพ้าตามเคย

อนึ่งให้ขุนทิพบรรณาการ ให้ขุนรามถ้านัอ คัดกระโดมจัดขันน้ำไปตั้ง ให้แขกเมืองรับพระราชทานที่โรงเรือ เหมือนอย่างทุกครั้ง

อนึ่งให้นายบำรุงราชบทมาลย์จัดน้ำร้อนน้ำชากาแฟ ไปคัดแจงให้แขกเมืองรับพระราชทานให้พร้อมหมด

อนึ่งให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเลขให้นายนิด นายชิดให้พอเรือ ๓ ลำ จ่ายให้ ณ วันเดือน ๘ แรม ๑๑ ค่ำ ปีขาบำรุง

อนึ่งให้มหาดาภูเขาให้ชาวพระราชยานให้ชาวฉัตรชาวที่ ให้มหาดเล็กให้แต่งในให้แต่งตัน ให้เกณฑ์หัดแต่งใน ทหารบันเกณฑ์หัดอย่างยุโรป ทุกช่องล้อมวงด้วยทองรายทางมุกหว่างน้ำ ทั้งนี้ให้เตรียมทำตามรับสั่งเสร็จให้มากกว่าปรกติสักหน่อย แต่อย่าให้มากนัก จงทุกพนักงานตามรับสั่ง

ไปตุเกศแต่งทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๑

หมายรับสั่ง

เรื่องต้อนรับทูตโปตุเกศ

ฉบับที่ ๑

เรื่องให้จัดที่พักปากคลองผดุงรับราชทูตโปตุเกศ

ด้วยเจ้าพระยาวรวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เจ้าเมืองปัตตันแต่งให้พิเรนทร์ขุนมนางไปตุเกศ เป็นทูตเข้ามาจำเริญทางพระราชไมตรี

ณ กรุงเทพ ฯ พิเรนทรทูตมาเรียนชื่อไมงกิโก มาถึงที่ทอดพระกฐิน
ต้นตอนแต่ ณ วันเดือนยี่แรม ๑ ค่ำแล้ว ทูตเข้ามาตรวจ จะให้ทูตรับ
พระกฐินกับทูตปากคลองผดุงกรุงเกษม ถ้าหมดทูตจะได้ขนมาถึงตำหนัก
ณ วันอาทิตย์เดือนยี่แรม ๔ ค่ำนั้น ให้พระคลังพิมานอาลักษณ์จัดโหมหด
โหมหมู้องไปแจกพนักงานตำหรับตำหนัก ถวายแก่วัดระบอกสำหรับตำหนัก เช็ดฝา เบ็ก
ยี่เตชหัวตะเกียงต่อพระกลังในรถา ไปตักให้พอ กับถวายแก่วัดให้พอ
ตามเคยมาแต่ก่อน

อนึ่งให้พระคลังวิเศษเร่งไปแจวนไปตัก ให้ตัดมุ้งแพรโตมระบาย
ไปผูกเตียง ผ้าขาวถ่ามะหยีปูที่นอนปูโต๊ะกินข้าว ตั้งหรับขุนนางนอน
๓๗ หลัง ให้เร่งตระไปผูกให้พอตามเคย

อนึ่งให้กรมพระนครบาลเบิกยืมหุ่มสามโคก ต่อกรมพระกลาโหม
ไปตั้งที่ตำหนักรับทูต ๒๐ ใบ

อนึ่งให้พระคลังราชการจัดเสื่อลำแพนเสื่ออ่อน ไปปูที่ตำหนักรับทูตให้พอ
แล้วให้จ่ายม้ามันมะพร้าว พันแฝม ได้ ให้แขกเมืองใช้สอยให้พอกว่า
จะกลับไป และให้จ่าพนักงานทั้งนี้ เร่งจัดสิ่งของลงไปตกแต่งที่ตำหนัก
รับทูต ที่ปากคลองผดุงกรุงเกษม แต่ ณ วันเดือนยี่แรม ๔ ค่ำ
ปีมะเมียสัมฤทธิศก ให้ทันกำหนด

อนึ่งให้พระแก้วพระกลังสวน จัดมะพร้าวอ่อน จัดกล้วยสัมและ
ผลไม้ต่าง ๆ ที่มีรสหวาน ตั้งตะมาก ๆ ไปตักทูตที่ตำหนักรับทูตแต่
ณ วันจันทร์เดือนยี่แรม ๗ ค่ำตรงหนึ่งก่อน แต่วัน ๕ วันหกตรงหนึ่ง
กว่าทูตจะกลับไป เมื่อตะเอาสิ่งของไปตักทูตนั้นให้บอกจำนวนสิ่งของ
ที่จะรวมทำจงทุกครั้ง

อนึ่งให้กรมนาจ่ายข้าวสารนาสวนขาว นมใค ให้ขุดนายไพร์รับพระราชทานข้าวสารฉันละถัง นมใคฉันละ ๑ ทะนาน ให้เร่งไปจ่ายแต่ ณ วันจันทร์เดือนยี่แรม ๖ ค่ำเพลาเช้าไป เสมอทุกวันอย่าให้ขาดจนกว่าขุดจะกลับไป

อนึ่งให้พันขุนพันเทพราช จ่ายเลขรองงานยี่ต่ำรถลงไปรับใช้ส่วยขุด ๗ คน ค่าขุดจะกลับไป ให้เร่งเอาเลขลงไปจ่ายให้ขุนอักษรสมบัติ เสมียนตราถรมท่า แต่ ณ วันอาทิตย์เดือนยี่แรม ๔ ค่ำ ให้ทันกำหนด

อนึ่งให้ขางพระคลังในข้ายจ่ายยี่ผึ่ง จ่ายต้ายดิบ ให้หมื่นวิเศษอักษรนายเวรกรมท่าไป ตำหรับพันเทียนให้ขุดใช้ส่วย ยี่ผึ่งหนัก ๒๐..... ต้ายดิบ ๘ เชือก ให้เร่งจ่ายแต่ ณ วันเสาร์เดือนยี่แรม ๕ ค่ำ ให้ทันกำหนด และให้เจ้าพนักงานทั้งปวง เร่งเอาเลขซึ่งของ ไปจ่ายที่ตรับขุดปากคลองมดุงกรุงเกษม ให้ทันกำหนดจงทุกสิ่ง อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๒

เรื่องขาวึกพระราชสาสน์ไปประเทศโปตุคอล ให้พิมพาทย์แตรสังข์ ไปคอยประโคม

ด้วยพระศรีสุนทรโวหาร รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า กำหนดจะได้ขาวึกพระสุพรรณบัฏ

แผ่นพระราชอาณาจักรออกไปกว้างโปรดอย่า ที่หอพระมนเทียรธรรม
ณ วันศุกร์เดือน ๓ ขึ้น ๘ ค่ำ

อนึ่งให้มีพาทย์แตรสังข์ ไปประโคมเมื่อจารึกพระราชอาณาจักร ถ้าเจ้าพนักงานรู้หมายนี้แล้ว ให้เร่งจัดแจงเอาไปตั้งได้ในหอพระมนเทียรธรรม ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ครั้นได้จารึกพระราชอาณาจักรนั้นแล้ว ให้เจ้าพนักงานจัดแจงบายศรีตองตำรับ ๑ ศรีธรณีศรีธาร ๑ พร้อมด้วยแป้งหอมน้ำมันหอม สำหรับจะได้คืนพระราชอาณาจักรตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๓
เรื่องแจกเมืองธานีบุรีนครหริภุญชัยให้จัดการรับรองให้ดี

ด้วยพระยาพิพัฒน์โกษา รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ณ วันจันทร์เดือน ๓ ขึ้น ๕ ค่ำ เพลาบ่าย ๓ โมง แจกเมืองจะเข้ามาทูลก่อนที่ริมหว้าใกล้ศาล

อนึ่งให้ราชอาณาจักรแคว้น ๕๐ แคว้น แต่งรับเสด็จต่อพันพุฒ พันเทพราชหาญแคว้นคอยรับคอยส่งแจกเมืองที่ท่าพระ หามเข้ามาในพระบรมมหาราชวัง อย่าให้ขาดได้

อนึ่งให้ขุนทินนรรณาการ ขุนธารถ่านัด จัดกระโถนปั้นน้ำหมากพลูมาตั้งตามที่ทุกคน

อนึ่งให้ท้าวศาลาย่มพรมเชื้อชาวพระคลังพิมานอากาศ ไปปูศาลาลูกขุนใหม่เหมือนอย่างทุกครั้ง

อนึ่งให้หมื่นบำรุงเกาะ ๑๕ เกาะ ยืมไต่ทูลราชฤดี ไปตั้งที่ศาลาลูกขุนในฝ่ายซ้าย อย่าให้ขาดได้

อนึ่งให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเลวให้มีพายให้เต็มจำเรือ อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๕

เรื่องแขกเมืองเข้าเฝ้าวังหน้าเดือน ๓ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ทูลฉายานายวังหน้า แต่งพระองค์เข้าเฝ้าให้พร้อม

ด้วยนายราชาอัญมาเณรพระบวรราชวังมาสั่งว่า ด้วยพระราชานุประดิษฐ์ รับพระบวรราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า จีนไกโรจ้ามาเฝ้าฝ่ายตะวัน ๆ ณ วันเดือน ๓ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เพลาเช้า เด็ดขอก ณ พระที่นั่งอัคราคนิจฉัย เหมือนครั้งเชิญรัยยน-เบาริงเข้าเฝ้าทุกตะวัน ๆ ให้หมายบอกกรมวัง บอกกรมท่า บอกปลัดกรมสัสดีบัญชี กราบทูลพระราชวงศ์เธอ ๓ ทูลพระวงศ์เธอ ๒ พระองค์เจ้าชั้นหนึ่ง ๒ เป็น ๗ พระองค์ ข้ามพันวงศ์เธอ ๔ พระองค์ แต่งพระองค์เรื่มไปเฝ้า

หมายรับสั่ง

เรื่องทางสุดอเมริกันเข้าเฝ้าถวายอักษรสาสน์

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๒

ด้วยเจ้าพระยาวิชิตณรงค์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เปรสิเดนผู้ครอบครองเมืองอเมริกา มีอักษรสาสน์ส่งเข้ามายังกงสุลอเมริกาให้นำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย ถ้าหมดกงสุลอเมริกาจะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ถวายอักษรสาสน์ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ณ วันเสาร์เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เพลาเช้า ให้เกณฑ์ทหารเรือสำหรับพายเรือพาย ตามแต่ กองกรมนั้น กองมหาดไทย แห่พระราชสาสน์มาแต่เกณฑ์ และให้หมู่ซึ่งต้องเกณฑ์ทั้งปวงเอาตัวเตรียมไว้ให้เข้าเพฝักงาน แต่ ณ วันศุกร์เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๓ ค่ำเพลาบ่าย จะได้จ่ายเครื่องแต่งตัวให้ รุ่งขึ้น ณ วันเสาร์เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๔ ค่ำเพลาเช้า จะได้เข้ากระบวนแห่พระราชสาสน์ อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ปฐเชียแต่งทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓

หมายรับสั่ง

เรื่องต้อนรับทูตปฐเชีย

ด้วยเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า พระเจ้าแผ่นดินเมืองปฐเชียมีพระราชสาส์นแต่งให้ทูตเข้ามาทำเจริญทางพระราชไมตรี ขอทำหนังสือสัญญาให้ถูกค้าไปมาค้าขาย เหมือนอย่างเมืองไทยต่างประเทศ แต่งให้ราชทูตเข้ามาแต่ก่อน ๆ นั้น ถ้าหนสราชทูตเข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ ในเดือน ๘ ข้างแรมบีจอกไทศก ถูกเข้ามาตรงนี้จะให้พักทูตกับทองหน้าวัดประยูรวงศาราม นั้น ให้พระคลังจัดมุ้งเพรมีระบายสำหรับผูกเตียงทูต ๔ ให้จัดมุ้งผ้ามีระบายสำหรับผูกเตียงขุนนางที่เข้ามากับทูต ๗ เป็น ๑๑ หลัง ให้เร่งเย็บตามเคยไปผูกเตียงให้พักท้ายหนด ให้พระคลังในซ้ายจัดฟูก ๑๑ จัดผ้าขาวปูที่นอน ๑๑ เป็น ๒๒ ผืน ให้จัดหมอนหนุนศีรษะ ๑๑ หมอนข้าง ๒๒ รวมเป็น ๓๓ ใบ ให้เร่งเย็บตงไปปูลาดที่นอนตามเคย ให้พระคลังพิมานอากาศจัดโคมหอดจัดโคมหมัดจัดโคมตั้งจัดถ้วยแก้วกระบอก ไปแขวนไปตั้งที่ตึกรับทูตให้พอ ให้กรมพระนครบาล ยืมตุ่มตามโคมต่อกรมพระกลาโหม ไปตั้งที่ตึกรับทูต ๒๐ ใบ ให้พระคลังราชการจัดเสื่ออ่อนเสื่อลวด ไปปูตึก

รับทูตให้ทอดตามเคย ให้เจ้าพนักงานถวายน้ำล้างเอามุ้งหมอนฟูก เอาเตียงอ่อนเอาหุ่มไปตั้ง เอาโคมไปแขวน ถ้าทูตหน้าวัดประยูรวงศ์ราม แต่ ณ วันพุธ เดือน ๗ แรม ๓ ค่ำ ปีวอกโทศก เมื่อจะเอาของไปตั้งให้บอกบัญชีต่อขุนอักษรสมบัติ เสมียนตราภรมท่า พาทูตลงไปแต่ให้เจ้าพนักงานถวายนำรับเอาสิ่งของที่ไปตั้งคืนมาตามเคย อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฮอลันดาแต่งทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓

หมายรับสั่ง

เรื่องราชทูตฮอลันดาเข้าเฝ้าถวายบังคมลา ให้จัดการให้พร้อม

ด้วยเจ้าพระยาจักรีมหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า โดยฮอลันดาเตรียมราชทูต และขุนนางฮอลันดา จะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ถวายบังคมลาในพระที่นั่งอนันตสมาคมนั้น ให้ขวาพระราชยานจัดแตรมเก้าอี้ ๑ จัดแตรไม่มีเก้าอี้ ๒ เป็น ๓ แตร์ ให้รับเจ้าต่อพันทุมพันเทพราช นุ่งกางเกงราชเกียจตามเคย หามแตร์ ๒๔ คน ให้ขวาอภิรมจัดสัปคนลงไปกับทูตที่ท่าพระ ๗ คัน ให้เร่งตั้งไปรับทูตที่ท่าพระ

เจ้าประคุณเทวาพิทักษ์ พักที่เกงจกนกลาง ณ วันพฤหัสบดี เดือนยี่ ขึ้น ๗ ค่ำ เพลาบ่าย ๒ โมง แล้วให้คอยรับคอยส่งตามเคย

อนึ่ง ให้กรมพระนครบาลจัดคนกวาดถนน ตั้งแต่หน้าพระที่นั่งประคุเทวาพิทักษ์ ให้เร่งกวาดแต่ ณ วันพฤหัสบดี เดือนยี่ ขึ้น ๗ ค่ำ เพลาเช้า

อนึ่ง ให้พันพุฒ พันแทพราช จ่ายเลขให้ราชบาลหามแคร่ให้พอตามเคย ให้เร่งจ่ายแต่ ณ วันพฤหัสบดี เดือนยี่ ขึ้น ๗ ค่ำ เพลาเช้า

อนึ่ง ให้คลังสินมาณอากาศจัดเงินมาจัดพระราชทาน ให้คลังราชการเอาเงินมาปูนกลางจกนกลางให้พอ ให้เลือกเอาเงินอาศรมที่ใหม่งามมาปู ให้เร่งปูแต่ ณ วันพฤหัสบดี เดือนยี่ ขึ้น ๗ ค่ำ เพลาเช้า

อนึ่ง ให้อภิรมย์มโหรมเกาะคอมายืนรุ่ง จัดโหรจัดเกาะมาตั้งที่เกงจกนกลาง สำหรับทูดพักให้พอตามเคย

อนึ่ง ให้พระคลังมหาสมบัติจัดเผือกจัดมันต่าง ๆ หนัก ๑๕ ชั่ง

อนึ่ง ให้พระแก้วพระคลังจัดนำจัดพักทอง ๒๐๐ ผล จัดส้มโอ ๕๐๐ ผล จัดส้มประรด ๒๐๐ ผล ลงไปพักทูดที่ศาลาปากคลองหมู่กรุงเกษม แต่ ณ วันศุกร์ เดือนยี่ ขึ้น ๘ ค่ำ เพลาเช้า ให้ทันการหมด อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องเตรียมแห่พระราชสาสน์ ส่งเรือมารีกันนอกสันดอน

ถึงเจ้าพระยาวังมหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งว่า เปรดิเดนผู้ครอบครอง

แผ่นดินอเมริกามีอักษรสำคัญ ส่งเข้ามาให้มิศันคเลกงตุดอเมริกัน น้ำทูตเกล้า ฯ ถวายเมื่อ ณ วันเดือน ๑๐ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ปีมะแม เอกศก ยังหาได้ตอบพระราชสาส์นออกไปไม่ ครั้งนี้กัปตันยีแอมเปอริน นายเรือรบชื่อยอนอาคามของแผ่นดินอเมริกา ตามตระเด่นไฟฟ้องทะเล แวะเข้ามาเยี่ยม กงตุดอเมริกาซึ่งอยู่ ณ กรุงเทพ ฯ จะขอให้เฝ้าทูลละออง ฯ ด้วย ได้ไปรดเกล้า ฯ ให้กัปตันยีแอมเปอริน กับขุนนางนายทหารเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ แต่ ณ วันเสาร์ เดือน ๓ แรม ๑๕ ค่ำแล้ว กัปตันยีกัปตันจะได้กราบถวายบังคมลาถวัลยออกไป ได้ไปรดเกล้า ฯ มีพระราชสาส์นและของทรงยินดี มอบให้กัปตันยีแอมเปอริน นายเรือรบเชิญออกไปแผ่นดินอเมริกาด้วย กำหนดจะได้แห่พระราชสาส์น ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๔ ขึ้น ๕ ค่ำ เพลาเช้า จะได้จัดกระบวนแห่ตั้งแต่หน้าพระที่นั่งอุทุไทยทวรรย์ แห่มาทางหน้าป้อมมหาศักดิ์ ถึงเรือพระที่นั่งกลไฟที่ท่าพระ ถึงไปส่งที่เรือรบนอกสันดอนนั้น ให้พระยาสุรเสนาภิบาล เจ้ากรม ให้หลวงนำนาญนาวากล ปลัดกรม จัดเรือพระที่นั่งกลไฟดีขนาดอรสุมพลมาคอย รับพระราชสาส์นที่ท่าพระราชวังหนึ่ง ให้มีโต๊ะเก้าอี้หนังเก้าอี้ยางให้พร้อม เมื่อจะลงไป ให้รับอาลักษณ์รับถือของขนะรับแตร รับเครื่องสูงรับของทรงยินดีลงไปด้วย แล้วให้ลงไปรับกัปตันนายเรือรบ ที่บ้านมิศกุเด็นลงเรือไปด้วย ออกไปส่งที่เรือรบยอนอาคามนอกสันดอน ถึงเมืองสมุทรปราการนัดให้แตรรับนายท้ายและพักเลยงกัปตันก่อนจึงให้ออกไป

อนึ่ง ให้เกณฑ์กระบวนแห่รายชาตน์ทางยกลงไปส่งท่าพระนั้น ให้เกณฑ์ตีตำรวจรับพระราชยานกงต่อพันเงินองค์ ๑ ยืมพรมน้อยต่อคองพิมานอากาศผืนหนึ่ง ไปรับเลยต่อพันพุฒ พันเทพราช มาใส่คงเก่งใจ มาใส่พระเกียรติยศตามเคย ทหมมารับพระราชชาตน์ทพระที่นั่งพุทไธศวรรย์ลงไปส่งท่าพระ หลวงขุนหมื่นเป็นขุดแห่เดินเท้า นุ่งสมปักลายใส่เสื้อครุยขาว แห่หน้า ๓๐ คู่ หลัง ๒๐ คู่ เป็น ๕๐ คู่ ใหร่นุ่งกางเกงแดง ใส่ผ้าพอก ใส่เสื้อเสมาคุม ใส่หมวกหนัง ถือบันแห่หน้า ๒๐ ถือธงมังกรแห่หน้า ๒๐ แห่หลัง ๑๐ เป็น ๓๐ รวมเป็น ๕๐ คู่ หลวงราชมนู หลวงเพชรัตน์เดินหมื่นสุรินทร์ราชา หมื่นปรีดาราช หมื่นเทวาภิบาล จ่าปี่ ๑ จ่ากลอง ๑ ตีกลองชนะ ๑๕ คู่ ตีแตรงอน ๒ คู่ ตีแตรปรัง ๒ คู่ ใส่เสื้อบัวตูม นุ่งกางเกง ใส่หมวกคอยรับแห่พระราชชาตน์ทหน้าพระที่นั่งพุทไธศวรรย์ ให้เกณฑ์ขาวอภิรมรับเลยต่อพันพุฒ พันเทพราช มาแต่งตัวตามเคย เชิญเครื่องสูงแห่หน้า ๖ แห่หลัง ๔ เป็น ๑๐ เชิญเครื่องสูงยังสูรย์ ๑ บังแทรก ๖ ตีกโบก ๑ ให้เกณฑ์ขาวพระคลังมหาสมบัติส่งพานทอง ๒ ชั้นให้อาลักษณ์ สำหรับรองพระราชชาตน์ ให้เกณฑ์ขาวพระมาลาภูษาเชิญพระกลดกั้นพระราชชาตน์ ให้เกณฑ์อาลักษณ์รับพานทอง ๒ ชั้นต่อขาวพระคลังมหาสมบัติ มาคอยเตรียมรับพระราชชาตน์ แล้วให้เชิญพระราชชาตน์ขึ้นพระราชยาน ให้ขมประคองไปด้วยคน ๑ ตามเคย เกณฑ์ตีแต่งบันจ่ายบันคาบศิลาให้คู่แห่ ๔๐ นอก ให้เกณฑ์ขาวพระคลังเสื้อพระคลังหมวกพระคลังของพระคลังวิเศษ จ่ายเสื้อหมวก

จ่ายกางเกงจ่ายเกยวจาย ให้ผู้ต้องเกณฑ์ให้พอ ทั้งหมื่นพรหมาสตราจารย์ นุ่งโหมดราดรัดประคดถือมีดหอกดาบแห่หน้า ๔ คู่ ให้เกณฑ์พระคลังพิมานอากาศจ่ายยืมพรมมอบให้สี่ตำรวจฝน ๑ ให้พันเงินจ่ายพระราชยานกง ให้สี่ตำรวจจองค์ ๑ ให้พันสุดม พันเทพราช จ่ายเชือให้ผู้ต้องเกณฑ์ให้พอตามเคย ให้มีพายจัดเรือกันยายาว ๑๑ - ๑๒ วา ผูกม่านทอง คอยรับพระราชดำเนินทางชลมารค ถึงเรือพระที่นั่งกลไฟ คอยเรือกลไฟข้างต้นไม่ได้ช้า ๑ ครั้นคู่แห่พร้อมแล้ว ให้กรมพระอาลักษณ์เดินเคียงพระราชดำเนินข้างขวา ๒ คน ถ้าพระราชดำเนินถึงเรือพระที่นั่งกลไฟแล้ว ให้อาลักษณ์ลงเรือพระที่นั่งกลไฟ รักษาพระราชดำเนินไปด้วย ๒ คน ให้ขุนพรหมาสาภิรมย์ลงเรือพระที่นั่งกลไฟ เชิญพระกลดกำมะลอกั้นพระราชดำเนิน ๑ ให้ขุนพรหมรักษ์ลงเรือพระที่นั่งกลไฟถือเครื่อง ๑๐ คน ให้จ่าปี่ ๑ จ่ากลอง ๑ กลองชนะ ๔ คู่ แตรงอน ๒ แตรฝรั่ง ๔ สังข์ ๑ ลงเรือพระที่นั่งกลไฟโดยพระราชดำเนินด้วย

อนึ่ง โปรดเกล้า ฯ ให้จัดของทรงบิณฑ์ ออกไปจำเริญทางพระราชไมตรีประเทศ ตามเหล่ากลายทำที่เมืองสยามตามรูปอย่างญี่ปุ่น มีผ้าเงินถมยาดำกะไหล่ทอง แลมีเครื่องประดับทองคำเต็ม ๑ พระรูปองค์ ๑ งาช้างใหญ่ ๒ ถึง กิ่งหนึ่งหนัก ๕๒..... กิ่งหนึ่งหนัก ๔๗..... รวม ๑๐๐..... ให้เจ้าพนักงานกรมแสงรับตามเต็ม ๑ ให้เจ้าพนักงานชาวพระราชวาสาภิรมย์เชิญพระรูป ให้ชาวพระคลังมหาสมบัติรับงาช้าง ของทรงบิณฑ์ลงเรือพระที่นั่งสยามเยาวมุขพิมานพรพิทาพระ พร้อม

ด้วยพระราชดำรัส ให้มอบให้กับตันยีแอนสปอรัน แต่ ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๔ วัน ๕ ค่ำ ให้ตันก่าหนด ให้ผู้ครองเกณฑ์ทหารมาเตรียมแห่พระราชดำรัส ให้พร้อมแต่ ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๔ วัน ๕ ค่ำเสด็จเข้า ให้ตันก่าหนดลงทุกพนักงาน ถ้าสิ่งสิ่งใดไม่แจ้ง ให้ทูลถามสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าพระยามหาเสนา อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องเดือนก่าหนดแห่พระราชสาสน์ ไปส่งเรือเมริกัน

ด้วยเจ้าพระยาวังสมุหนายกโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ซึ่งสั่งมาแต่ก่อนให้เจ้าพนักงานเตรียมการแห่พระราชสาสน์ไปส่งเมืองหลวงอเมริกัน ลงเรือสยามอรสุมพล ไปส่งก่าบันรบอเมริกันนอกสันดอน ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๔ วัน ๕ ค่ำ..... ประการใดแจ้งอยู่ในหมายแต่ก่อนนั้นแล้ว โปรดเกล้า ฯ ด่ารัสว่า พระราชสาสน์เขียนยังไม่ทัน ยังไม่ให้เลื่อนไปก่าหนดจะได้แห่พระราชสาสน์ ณ วันศุกร์ เดือน ๔ วัน ๖ ค่ำเป็นแน่ ให้เจ้าพนักงานทั้งปวงเตรียมการแห่พระราชสาสน์ ให้พร้อมทุกพนักงานตามหมายรับสั่งแต่ก่อน

อนึ่งให้ตันพุฒ พันเทพราช จ่ายเลขให้นายนัด นายชิด ให้พอเรือทั้งสองจ่า อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ไปดูเกศและเยอรมัน นำหนังสือสัญญา ทางพระราชไมตรี เข้ามาเปลี่ยน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔

หมายรับสั่ง

เรื่องกงสุลไปดูเกศและเยอรมัน กับขุนนางรวม ๔ คน เข้าเฝ้าที่พระที่นั่งอนันตสมาคม ขอเปลี่ยนหนังสือสัญญา และให้จัดการให้พร้อมทุกหน้าที่

ด้วยเจ้าพระยาวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งว่า เมื่อ ณ ปีมะเมียฉศก พระเจ้าแผ่นดินโปตุเกศ แต่งให้วิสิโกไรยู่ตำแหน่งราชทูตเชิญพระราชสาส์นมาทำหนังสือสัญญาเป็นทางพระราชไมตรีกับกรุงเทพ ฯ ประเทศหนึ่ง เปรสิเดนผู้ครองราชการเมืองปรินแมมเมืองฮำเบอเมืองลือแบคมองมัน เรียกว่าประเทศแฮมไลคาดิกราวเยอรมัน แต่งให้ทิโอโดรรีดิดส์แล้วเข้ามาทำหนังสือสัญญาเป็นทางพระราชไมตรีกับกรุงเทพ ฯ ประเทศหนึ่ง ทิโอโดรทิดดิดส์แล้วทำหนังสือสัญญาเสร็จแล้ว นำหนังสือสัญญาถือเอาไว้สำหรับแผ่นดินกรุงเทพ ฯ ออกไปประทับตราสำหรับแผ่นดินโปตุเกศ แผ่นดินไลคาดิกยังหาได้เปลี่ยนไม่ บัดนี้เจ้าแผ่นดินโปตุเกศเจ้าแผ่นดิน

เปรสิเดนประเทศแฮมไลวาดิก ส่งหนังสือสัญญาที่ประทับตราแล้วเข้ามา ให้มิสโมกงสุดไปตุเกศ ให้มิสทิตกงสุดเยอรมันนีซึ่งอยู่ ณ กรุงเทพ ฯ เปลี่ยนกับหนังสือสัญญาที่ประทับตราสำหรับแผ่นดินกรุงเทพ ฯ ออกไปไว้สำหรับแผ่นดินโปคุลอดแผ่นดินแฮมไลวาดิก แต่ประสิเดนประเทศแฮมไลวาดิก มีอักษรสาส์นเข้ามาให้ขุนนางสำ ฯ ถวายด้วยนั้น กำหนดมิสโมกงสุดไปตุเกศกับขุนนาง ๑ เป็น ๒ กำหนดทิโอโดรทิตวิลด์แล้ว กงสุดเยอรมัน กับขุนนาง ๒ เป็น ๓ รวม ๕ คน จะได้เข้าเฝ้าทูลละอองฯ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม แลเปลี่ยนหนังสือสัญญาที่เก่งเหนือพระที่นั่งสุทไธศวรรย์ ณ วันพุธ เดือน ๙ แรม ๙ ค่ำ เพลาเช้า บีรกาดีรัศกมัย ให้พันพุฒม พันเทพราช จ่ายเลขให้ฝีพายพายเรือกันยายาว ๑๓ วา ๒ ศอก คงไปรับกงสุดรับหนังสือสัญญา รับอักษรสาส์นที่บ้านกงสุด แต่ ณ วันพุธ เดือน ๙ แรม ๙ ค่ำเช้า

อนึ่งให้ขาลักษณ์รับพานทองรับโตะเงิน ต่อราวพระคลังมหาสมบัติรับอักษรสาส์นเมืองแฮมไลวาดิก พานทองขันเคียงพานหนึ่งรับหนังสือสัญญา ๒ โตะ แล้วให้ไปกับเรือกันยาพานทอง คงไปรับหนังสือสัญญาตามเคย

อนึ่งให้ราชพระมาดาราชพระภูษา จัดพระกดองค์ ๑ ราชอภิรมจัดตั้งปทานบัศดูเชิงชายกัน ๑ คงเรือพานทองสำหรับกันหนังสือสัญญาอักษรสาส์น แล้วให้กันทางยกที่ท่าพระ ให้มีกรรชิงด้วยตามเคย แล้วให้ผู้ต้องเกณฑ์ที่ทั้งนั้น ผู้ใดควรจะรับเลขต่อพันพุฒม พันเทพราช ก็ให้รับเลขต่อพันพุฒม พันเทพราช เบิกเอ็ดแดงหมวกแดง ต่อพระคลังเอ็ด

พระคลังหมวกมา บรรจุเรือกันยาให้ครบกระทง ลงไปรับอักษรสาส์น หนังสือสัญญามาขึ้นท่าพระ แต่ ณ วันพุธ เดือน ๙ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า

อนึ่งเกณฑ์รับอักษรสาส์นทางบกที่ประตูท่าพระ แห่เข้าประตูเทวาพิทักษ์ เข้าพักที่เก๋งเหนือพระที่นั่งสุทไธศวรรย์ ณ วันพุธ เดือน ๙ แรม ๗ ค่ำ เพลาเช้า ให้เกณฑ์ขุนหมื่นคู่แห่เดินเท้า นุ่งสมปักลาย ใส่เสื้อครุยขาว แห่หน้า ๕๐ แห่หลัง ๕๐ เป็น ๑๐๐ คน เกณฑ์ขาวพระราชยานจัดพระที่นั่งน้อยส่งให้ที่ตำรวจ ๒ องค์ จัดแคร่ตามธรรมเนียม ๕ แคร่ เกณฑ์ให้มหาดเล็กจัดน้ำร้อนน้ำชากาแฟ เลี้ยงกงสุดที่เก๋งพัก แล้วให้จัดเครื่องโต๊ะรับกับข้าวของกินต่อพระยาวิเศษสงครามเลี้ยงกงสุด และขุนนางฝรั่ง ที่เก๋งโภชนดินดาษด้วย ตามเคยเกณฑ์

อนึ่งให้กรมวังจัดมโหรีมาทำ ให้กงสุดและขุนนางฝรั่งฟังเมื่อกินโต๊ะด้วยตามเคย เกณฑ์ให้ขาวที่พระบรรทม แต่งที่รับเสด็จบนพระที่นั่งอนันตสมาคมตามเคย เกณฑ์ให้ขาวพระคลังราชการจ่ายเสื่อลวดให้ขาวพระคลังพิมานอากาศจ่ายพรมที่ใหม่งามดี ส่งให้จ่าศาลาปูที่เก๋งกงสุดพักให้พอ แล้วให้จ่ายพรมน้อยปูพระที่นั่งองค์น้อย รับหนังสือสัญญาด้วย เกณฑ์ให้จ่าศาลารับเสื่อต่อขาวพระคลังราชการ ให้จ่าศาลารับพรมต่อขาวพระคลังพิมานอากาศ ไปปูที่เก๋งให้เต็ม เกณฑ์ให้กรมพระนครบาล จัดคนกวาดถนนตั้งแต่ประตูท่าพระจนถึงท้ายพระที่นั่งสุทไธศวรรย์ ให้เตียนสะอาดดี เกณฑ์ให้ขาวพระคลังมหาสมบัติจ่ายยี่มพานทองโต๊ะเงินให้อาลักษณ์ เกณฑ์ขาวพระมาลา

ชาวพระภูษาของหนังสือสัญญาให้พอ เกณฑ์ให้ขุนทิน ขุนทหารรับพานหมากพานบุหรี่ของเสียหมากหีบ ไปตั้งให้แขกเมืองรับพระราชทานที่เก้าอี้ แล้วให้จัดคนให้นำถวยแก้วน้ำรับกินน้ำคอยให้พร้อมเกณฑ์ให้กรมท่าซ้าย จัดโต๊ะจีนไปตั้งที่เก้าอี้ชุดพัก ๒ โต๊ะ ให้มีผ้าหน้าโต๊ะด้วย สำหรับรองหนังสือสัญญา เกณฑ์ให้ชาวพระมหาดเล็กภูษาจัดโต๊ะจีนคอยรับหนังสือสัญญาที่เก้าอี้ชุดพัก ๒ โต๊ะ

อนึ่งให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเตรียมให้ผู้คอยเกณฑ์ตามเคย ให้ชาวพระคลังเลือกของหมากของวิเศษ จ่ายเลือกหมากกาเกณฑ์ตามเคย ให้ผู้คอยเกณฑ์ให้พอ และให้ผู้คอยเกณฑ์ทั้งนี้ จัดแจงการให้ทันกำหนดเพลาจงทุกพนักงาน ผู้ใดควรจะรับเลขได้ ให้ไปรับเลขต่อพันพุฒ พันเทพราชตามเคย

อนึ่งให้ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน ในพระบรมมหาราชวังทั้งสิ้นทั้งเจ้า ให้ข้ามาพร้อมกันที่ท้องสนามหญ้าชั้นในสุทไธยวรรย์ เหมือนอย่างเปลี่ยนหนังสือสัญญาครั้งก่อน เมื่อทรงอุณาโลมผ้าบัน ให้ข้าราชการนุ่งสมปักตามขนบธรรมเนียมใส่เสื้อรองอย่างน้อย เข้าเฝ้าทูลละอองฯ พร้อมกันทุกคน

อนึ่งให้กรมพระสัสดีวา หมายบอกเจ้ากรมปลัดกรมจางวางให้ทูลพระเจ้าน้องยาเธอ พระราชวรวงศ์เธอ พระเจ้าลูกยาเธอ และให้แต่งพระองค์ทรงผ้าและเสื้อทรงพระสัสดีตามขนบธรรมเนียม แล้วให้เชิญเสด็จเข้าไปให้พร้อมทุกพระองค์ แต่ ณ วันพุธ เดือน ๕ แรม ๔ ค่ำ เพลาเช้า ทั้งนี้ เร่งจัดแจงการให้พร้อมทันกำหนดวันกำหนดเพลา

ถ้าเจ้าพนักงานผู้ต้องเกณฑ์ทั้งนี้ ที่ส่งล้ำสิ่งใดให้ไปทูลตามสมเด็จ
พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ปฐเวียแต่งทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔

หมายรับสั่ง

เรื่องต้อนรับทูตปฐเวีย

ฉบับที่ ๑

เรื่องจัดของไปรับทูตปฐเวีย

ด้วยเจ้าพระยาวังหน้ามหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการ
ใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งว่า พระเจ้าแผ่นดินปฐเวีย
แต่งให้ออกออขุนเบิกราชทูต เข้ามาจำเริญทางพระราชไมตรี ท้า
หนังสือสัญญากับกรุง ฯ เข้ามาด้วยเรือรบ ๓ ลำ โปรดเกล้า ฯ ให้จัด
สิ่งของออกไปพระราชทานทูตและขุนนางทหารนายไพร่ รับพระราชทาน
ที่เรือรบนอกด้นดอน ตามอย่างธรรมเนียมบ้านเมืองเป็นไมตรีกันนั้น
ให้พระราชทานไปลำ ๑ แต่ว่า ยังอีก ๒ ลำ โปรดให้จัดสิ่งของเพิ่มอีกนั้น
ให้พระคลังในซื้อยาสูบหนักสิบห้าตาตรายาวหนัก ๒๕ ชาบ ให้กรมท่าซ้ายจัด
ใบชาหีบใหญ่ ๕ หีบ ให้กรมนาจัดข้าวสารมาตวงข้อนขาวใส่กระสอบ
๓ เกวียน ให้พระคลังราชการจัดน้ำมันมะพร้าวหนัก ๑๕ ชาบ ให้กรม

พระคลังจัดเงินค่าเข้าภายจัดปูลาดทางตั้งแต่ ๓๐ หาย จัดเสื่อกันฝน ๓๐ หาย จัดพักทอง ๒๐๐ ผืน และให้เจ้าพนักงานทองจัดสิ่งของไปพระราชทานทูตที่ตกหลวงหน้าวัดประยุรวงศาวาส ยังณวันศุกร์ เดือนยี่ ขึ้น ๓ ค่ำ ประกาศรีศก เมื่อเอาสิ่งของไปทักทูตนั้น ให้บอกบัญชีเครื่องรมท่าก่อน อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๒

เรื่องมัลละครที่ท้องสนามหลวงให้ราชทูตปรุเซียดู

ด้วยเจ้าพระยาธรรมาธิบดีสมหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ถ้าหมดละครที่ท้องสนามหลวง ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๓ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เพลาเช้า โปรดเกล้า ฯ ให้หาราชทูตและรุมนางปรุเซีย ไปดูละครให้เป็นพระเกียรติยศกับแผ่นดิน เหมือนอย่างราชทูตเข้ามาแต่ก่อน ให้เกณฑ์ยกเว้นเจ้านายต้าน นายกองประจำการในหมู่ทหารแคร่ กันสัปทนรับราชทูตนั้นเกณฑ์ และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทั้งนี้เอาตัวเลขสิ่งให้แก่ราชยาน แต่วันพุธ เดือน ๓ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เพลาบ่าย จะได้จ่ายเครื่องแต่งตัวให้ รุ่งขึ้น ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๓ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เพลาเช้า ให้หาม แคร่ตามรับสั่ง คนหามแคร่ กองนาฬาพลานุไยค ๓๐ คน กองหลวงวิจารณ์โกศา ๑๐ คน กองหลวงราชฤทธานนท์ ๗ คน

กองหลวงครฑิทบิ ๘ คน กองพระราชฐานบริคุตท้าทิม ๗ ท้าตา ๕ (รวม) ๑๒ ช่างหลวง ๗ (รวม) ๒๐ (รวม) ๓๒ (รวม) ๕๒ ท้ายตับปืน กองพระราชฐานบริคุต ๘ กองหลวงรามรักษา ๕ ท้าพระที่นั่ง

อนึ่ง ในกองพระพิพิธดาลี ๑๐ (รวม) ๓๐ (รวม) ๓๓ คน

ฉบับที่ ๓

เรื่องขัดเสบียงให้เรือเสพสหายไปส่งทูตนอกสันดอน และให้ไปรับทูตที่เพชรบุรีด้วย

ด้วยเจ้าพระยารวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ให้แต่งเรือพระที่นั่งเสพสหายไมตรี คอยรับพระราชสาส์นที่ตกแขกเมือง แล้วรับพวกทูตานุทูตปรุเชียไปด้วย แล้วให้เรือพระที่นั่งเสพสหายไมตรีเลยไปรับทูตที่เมืองเพชรบุรี เอามาส่งที่เรือรบนอกสันดอนนั้น ให้กรมนาเอาข้าวสารขาวอย่างดี ๓๕ ถังไปส่งไปจ่าย ให้คลังสรรพากรนอกจัดปลาแห้ง ๕๐ หาง จัดปลาใบไม้ ๕๐๐ ตัว จัดปลากุเลา ๕๐ ตัว จัดปลาย่าง ๕๐ ไม้ จัดพริกเขียว ๒๕ ผล จัดพริกเผ็ดยาว ๒๕ ผล เป็น ๕๐ ผล จัดมันเทศ ๒๐ สิ่งจีน ให้คลังราชการจัดน้ำมันมะพร้าว ๓๐๐ ทะนาน ให้จัดน้ำมันมะพร้าวอย่างใส ๕๐ จัดอย่างกลาง ๕๐ เป็น ๑๐๐ ทะนาน จัดไต้เหนือ ๓,๐๐๐ ก้า ให้คลังในซ้ายจัดน้ำตาลทราย

๑๐ ชั่งไทย จัดใบชาอย่างดี ๕๐ ห่อ จัดฟองเบี้ยจีด ๕๐๐ ฟอง จัดฟองเบี้ยเก่ม ๕๐๐ เบี้ย ๑,๐๐๐ ให้เจ้าพนักงานถ่านตะบูน ๓ ทาบภาษีพันตะบูน ๓,๐๐๐ คุ้น ให้ถอนสินค้าจัดกระต่อบ ๒ กระต่อบ ซึ่งส่งมาครั้งนี้ ให้เจ้าพนักงานจัดเอาสิ่งของทั้งนี้มาส่งที่ท้ายจวนผู้รักษาเมืองตะนาวศรีแต่ ณ วันอาทิตย์ เดือน ๓ แรม ๒ ค่ำเพลาเช้า อย่าให้ชักช้าได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๙

เรื่องแห่พระราชสาส์นไปส่งราชทูตปรุเซีย ที่ตกหน้าวัดประยุรวงศ์

ด้วยเจ้าพระยาวิชเยนทร์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า พระเจ้าแผ่นดินปรุเซียแต่งให้ออกญาเดนเบิดเป็นราชทูต เชิญพระราชสาส์นขอท่าหนังสือสัญญาเป็นทางพระราชไมตรีกับกรุงเทพ ฯ ได้ท่าหนังสือสัญญาเสร็จแล้วกำหนดจะได้แห่พระราชสาส์นลงไปให้ราชทูตที่ตกหน้าวัดประยุรวงศ์ตาราม ณ วันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๓ ค่ำเพลาเที่ยง ให้เกณฑ์ยกเอาขอนายด่านนายกอง ประจำการในหมู่ถือธง เชิญเครื่องสูงตีกลองชนะ หามราชยาน บีพาทย์ พายเรือเอกชัย เรือศรีรูปสัตว์ เรือแซเป็นอันมากนั้นแล้ว และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทั้งนี้อาศัยเรือส่งให้แก่เจ้าพนักงานนายเรือ แต่ ณ วันอาทิตย์ เดือน ๓ แรม ๒ ค่ำ

ทะโดยทเรือตงจ่ายเครื่องแต่งตัวให้ กรมวุ่งขวา ณ วันจันทร์ เดือน ๑ แรม ๓ ค่ำ เวลาร้าจะได้พายเรือข้ากระบวนแห่พระราชดำเนินทางชลมารคทางเรือทั้งสองกระบวน อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง บก ๒๐๒ เรือ ๕๓๐ (รวม) ๖๓๒ คน

ด้ารงฉางในซ้าย ด้ารงฉางในขวาถือของมังกร กองพระมหามนตรี ๓๓ กองหลวงสุทธาพิทักษ์ ๑๕ นายหมู่ ๔ (รวม) ๓๐ ด้ารงฉางในซ้าย ด้ารงฉางในขวา ถือของมังกร กองพระมหาเทพ ท้าโรงม้า ๕ กองพระพิเรนทรเทพ ๕ กองพระราชฐานบริบูรณ์ขวา ๕ กองนายแพ่ง ๗ กองขุนทรงฤทธิ์ ๔ ในหมู่ ๔ รวม ๓๐ ด้ารงฉางนอกซ้ายด้ารงฉางนอกขวาถือของมังกร กองพระอภัยสุรินทรรักษ์ ๖ กองพระราชไยราเทพ ๔ กองหลวงเดชวิกมุข ๓ กองหลวงเทพเดช ๓ ในหมู่ ๔ (รวม) ๒๐

ฉัตรซ้าย ฉัตรขวา ถือของมังกร กองพระราชไยราเทพ ๓ กองขุนอินทรรักษา ๗ กองขุนภักดีอาษา ๓ กองขุนไยราชรักษ์ ๓ ในหมู่ ๔ (รวม) ๒๐

ตั้งด้ารงฉางหามพระราชยาน กองพระอภัยสุรินทรรักษ์ ๗ หามบัพพาทย์ ๒ ด้ารับ นายประตูซ้ายนายประตูขวา ๗ ยกกรมเชิญเครื่องสูงสัปทน กองพระรามพิไชยระเบียง ๗ นายประตู ๒ กองนันทะพิไชยชาญฤทธิ์ ๔ กองขุนชัยอัศวฤทธิ์ ๔ (รวม) ๓๗ ตีกลองชนะ กองขุนวิเศษสงคราม ๔ กองพันเชือก ๑๕ ร่างดาน ๑๐ (รวม) ๓๐

ราชยานหามเฉลียงน้อย หามแดง ๓๐ แดง ๔๐ กองพระราชฐานบริศุต ติด ๖ กองหลวงยี่ล้านประเวณี ๖ กองหลวงวิเศษสุริยศักดิ์ ๖ กองหลวงไกรสรเดช ๖ กองจุฬพรมรักษา ๗ กองหลวงมหานุโยค ๔ กองหลวงราชฤทธานนท์ กองหลวงวิชิตสรไกร ๔ (รวม) ๗ (รวม) ๔๔

หามมโหระทึก นายประตูซ้าย นายประตูขวา กองหลวงราชฤทธิ ๔ ฝีพายเรือชัยอกชัย ๓๐ เรือศรี ๓๐ กองพระยมบุรักษ์โยธา ๓๒ กองหลวงพลพ่ายกรีฑา ๓๐ ฝีพายประจำท้า ๓๐ กองพระอภัยรถฤทธิ โรงเงิน ๖ เกง ๓ (รวม) ๙ กองหลวงอภิบาลภูธนาถ ๗ (รวม) ๖๐ พายเรือแหราชาดำในกรมกองซ้าย กองพระพิเดชดงคราม ๓๓ กองหลวงอัคคพิมาน ๓๑ กองหลวงอภัยพิทักษ์รณเบียง ๗ กองพระอิศราภัย ๖ (รวม) ๓๕ กองพระอินทราทิตย์ ๒ การ.....๓๐ พายเรือแหราชาดำในกรมกองขวา กองพระรามสิงขัยโรงทหาร ๓๐ กองหลวงประภูทำแดงฤทธิ ๓๐ กองหลวงเจตียานุรักษ์ ๖ กองพระองค์เจ้าบุณเรศ ๖ กองหมื่นประจักษ์ราชกิจ ๓ (รวม) ๓๕

พายเรือตั้งเกณฑ์กองซ้าย กองพระพิพัฒเดช ๓๖ กองพระมหาเทพ ๓๓ ท้อง ๖ กองจุฬราชกิจปรีชา ๓๐ กองหลวงราชวรานุรักษ์ ๗ (รวม) ๔๐ พายเรือตั้งอาดำในกรมท่าซ้าย กองหลวงศรีทรงยศ ๔ กองหลวงวินิตร์ดำรงมนตรี ๔ กองจุฬราชฤทธิโกวิ ๔ กองหมื่นรุก ๔ กองหมื่นรักดี ๔ (รวม) ๒๐ กองหลวงอนุรักษ์

รักษ์ ๘ กองหมอมเจ้าทุ่น ๘ (รวม) ๑๕ กองหลวงนราเรืองเดช ๖ พายเรือคู่เกรนช์หัวขวา กองขุนชาติวิชา ๑๐ กองหลวงวงศ์ขจรราช ๕ กองหลวงภูเบนทรพิทักษ์ ๕ กองหลวงรามรักษาต่างหน้าซ้าย ๕ กองหลวงไกรวาศ ๔ (รวม) ๔๐

พายเรือคู่ชาติในกรมท่าขวา กองหลวงชินศรีรักษา ๘ กองหมื่นภูบาลบริรักษ์ ๕ กองหลวงรักษานาถ ๘ กองขุนวิเศษสมบัติ ๘ กองขุนณรงค์ไพรวัณ ๖ กองหลวงพิทักษ์โยธา ๖ (รวม) ๑๕

พายเรือโค คลังสินค้า กองพระยามหาอำพลามุโยค ๑๕ กองขุนศรีสังหาร ๕ กองพระราชฐานบริรักษ์ ต่างหน้าซ้าย ๑๐ (รวม) ๓๐

พายเรือคู่ราชรักษ์ กองหลวงพลาดัย การ.....๕ .....๖ (รวม) ๑๑ กองขุนรณฤทธิพิชัย การอัด ๖.....๖ (รวม) ๑๒ กองหลวงมณีรักษา ๖ กองพระพิพิธภูบาล ๕ กองหลวงเสนพด ๖ กองหลวงพิพิธมนเทียร ๖.....๘.....๘..... (รวม) ๔๐

พายเรือโค คลังสินค้า กองหลวงวิจารณ์โกษา ๑๕ กองหลวงอรินทรราชดิลกหาร ๘ กองพระราชฐานบริรักษ์ ต่างหน้า ๘ (รวม) ๓๐ ศักรเรียงแรง ๖ ต่ำ กองขุนจิตร์รอบราชฎร์ ๑๐ กองหลวงอินทโรคม ๘ กองขุนฤทธิพิชัย ๘ กองพระอินทรเดช ๘ กองพระมหาเทพยง ๑๒ กองพระเทพยุ ๕ (รวม) ๕๐

ฉบับที่ ๔
เรื่องราชทูตปรุเซียกราบถวายบังคมลา ให้จัดการรับรองให้พร้อมทุกหน้าที่

ด้วยเจ้าพระยาวิงค์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ดังว่า ครั้นออยเฉนเบิศราชทูตจะได้เข้าเฝ้ากราบถวายบังคมลา รับพระราชสำเนียง ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ณ วันจันทร์ เดือน ๑ แรม ๓ ค่ำ บีระกาตรีศกนี้ ให้เถลิงศกเรือยตุรายุภักษ์ รับทูตล่วงหน้าให้คลาดหลังตามเรือออยมีหมอนมีพรมพร้อม ให้บรรจุพลพายใส่เสื้อแดงหมวกแดงให้ครบถ้วนกระบวน ลงไปรับครั้นออยเฉนเบิศราชทูต ที่ตำบลพักหน้าวัดประยูรวงศาราม ณ วันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๓ ค่าเพลาเที่ยง มาจอดประตูท่าพระแล้ว ให้ออยรับครั้นออยส่งด้วย ให้ถึงที่เรือ ให้ชักพระราชยานจัดแคร่จัดเก้าอี้ตามธรรมเนียม ๑๐ แคร่ ให้รับตั้งปืนคนหามให้พร้อม มาคอยรับทูตที่ท่าพระ เข้าประตูเทวาพิทักษ์ ให้ครั้นออยรับครั้นออยส่งตามเคย

อนึ่ง ให้พนักงานโต๊ะเกาอี้จัดโต๊ะเกาอี้มาตั้งที่เก๋งทูตพักให้พอ

อนึ่ง ให้ขุนทิพบรรณาการขุนชาวก้านจัด จัดหมากพลู จัดคนไหน้ำ จัดถ้วยแก้ว มาคอยให้ทูตรับพระราชทานที่เก๋งรับทูตตามเคย

อนึ่ง ให้พันพุทธ พันเทพราช จ่ายเลขให้ผู้ถือเถลิกให้พอ

อนึ่ง ให้อาลักษณ์พระราชหัตถเลขาพิมานอากาศ มาปูที่เก๋งทูตพัก เหนือพระที่นั่งสุทไธศวรรย์ ให้เต็มอย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๕

เรื่องราชทูตจะออกไปเพชรบุรี โดยเรือแจวเรือพาย

ด้วยมีรับสั่งพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท โปรดเกล้า ฯ ดังว่า ราชทูตปรุเซียซึ่งเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี มาพักอยู่ตึกแขกเมือง ณ วันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๓ ค่ำเพลาเช้า ราชทูตจะออกไปเที่ยวเล่นเมืองเพชรบุรี ให้มีพายจัดเรือให้ราชทูตต่องล่ำ ให้เกณฑ์ขุนหมื่นข้าหลวงนายด้านนายกองประจำการในหมู่แจวเรือ พายเรือราชทูตไปเมืองเพชรบุรีนั้นเกณฑ์ ๕๐ และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทั้งนี้เอาตัวมาส่งให้แก่มีพาย ณ วันอาทิตย์ เดือน ๓ แรม ๖ ค่ำจะได้ตัดแจวยกเรือลง ครั้นวันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๗ ค่ำเพลาเช้า จะได้แจว พายเรือราชทูตไปเมืองเพชรบุรี ไปกว่าจะกลับมา อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง ฯ

มีพายแจวเรือพาย เรือราชทูตไปเมืองเพชรบุรี ๒ ลำ ๆ ละ ๒๐ คน กองหลวงศรีสงคราม ๒ กองหลวงอินทรเดชปลัด ๒ กองขุนนราภิรมย์ไกร ๒ กองหมื่นภักดี ๒ กองหมื่นรุด ๒ กองพระพิทักษเดช ๗ กองขุนชาติวิชา ๗ กองหลวงอินทรีรักษา ๓ กองพระมหาเทพ ๑๐ ห้อง ๓ กองพระอนุรักษ์โยธา ๖ กองหลวงพลฤทธิกรรมา ๒ (รวม) ๗ (รวม) ๑๓ (รวม) ๒๗ (รวม) ๕๐ คน ฯ ถ้าแม้นจำมีรับสั่งให้จ่ายคนให้หาญแคร่รับแขกเมือง

๑๐ แคว่ กองพระยานาวาพลานุโยค ๗ กองหลวงวิจารณ์โกษา ๗ กองพระราชโยธาเทพ ๖ กองขุนอินทรรักษา ๖ กองพระรามพิชัย ๔ กองหลวงเสนียานุรักษ์ ๔ (รวม) ๓๒ (รวม) ๒๗ (รวม) ๕๐ คน บอกหมายส่งมาแล้ว

ฉบับที่ ๖
เรื่องแต่งพระราชสาส์นตอบพระเจ้าแผ่นดินปรูเซีย ไปส่งให้ทูตที่ถึกหน้าวัดประยูรวงศ์

ด้วยเจ้าพระยาวิจิตรวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ดังว่า พระเจ้าแผ่นดินปรูเซียแต่งให้ทอดออยเอนเบิดมีราชทูตเชิญพระราชสาส์น และของทรงยินดีขึ้นมาทูลเกล้า ฯ ถวาย ขอให้หนังสือสัญญาเป็นทางพระราชไมตรีกับกรุงเทพ ฯ บัดนี้ทอดออยเอนเบิดราชทูตได้ทำหนังสือสัญญาเสร็จแล้ว จะได้กราบถวายบังคมลากลับไป โปรดเกล้า ฯ มีพระราชสาส์นตอบออกไปยังพระเจ้าแผ่นดินกรุงปรูเซียด้วยฉบับหนึ่ง กำหนดจะได้แต่งพระราชสาส์นลงไปส่งให้ทอดออยเอนเบิดราชทูตที่ถึกหลวงหน้าวัดประยูรวงศ์ราม ณ วันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๓ ค่ำ มีระกา ตรีศก เพลาเที่ยงนั้น ให้หมายไทย ให้กลาโหม เกณฑ์กระบวนแห่พระราชสาส์นทางบกทางเรือ เหมือนอย่างแห่พระราชสาส์นไปต่างประเทศแต่ก่อน และกระบวนแห่ทางบกนั้น เกณฑ์พระพิมลโกษา

จัดทหารอย่างยุโรป มีปืนมีกองพร้อม ๑๐๐ เกณฑ์ขุนหมื่นเบี้ยกู้
แห่เดินเท้านุ่งสมปักลาย ใส่เสื้อครุยถือพัดแห่หน้า ๖๐ แห่หลัง ๔๐
เป็น ๑๐๐ เกณฑ์ตำรวจเดิร ๗ กรม นุ่งโหมดาดรัดประคดถือมุดหาย
แห่หน้า ๒๐ เกณฑ์ขมิ้นพระศอนุ่งกางเกงแดงใส่เสื้อแดงใส่หมวกแดง
แห่พระราชอาสน์ ๒ ข้างรับ บีพาทย์ ๒ ข้างรับ เกณฑ์พระคลังมหา
สมบัติยืนพานทอง ๒ ขันให้ถือฉัตรขันรับพระราชอาสน์พาน ๑ เกณฑ์
กรมกองชนะ จัดจ่าปี่ ๑ จ่ากลอง ๑ เป็น ๒ จ่ากลองรบ ๓๐
จ่าแตรงอน ๖ จ่าแตรสังข์ ๔ เป็น ๑๐ จ่าฉิ่ง ๒ นุ่งกางเกงแดง
ใส่เสื้อแดงหมวกแดงตามเคย ๔๔ เกณฑ์ขวาพระอภิรมนุ่งห่ม
ตามเคยเชิญเครื่องสูงแห่หน้า ๖ แห่หลัง ๔ เป็น ๑๐ เชิญบังสูรย์
บังแทรกแห่พระราชอาสน์ เกณฑ์ตำรวจรับพระราชยานต่อพัน
เงินองค์ ๑ ยืมพรมน้อยต่อพระคลังพิมานอากาศยืน ๑ นุ่งกางเกงแดง
ตาดเกี้ยวดายหามพระราชยาน ๗ คน เกณฑ์ขวาพระมาตาภูษา
เชิญพระกลดกั้นพระราชอาสน์น้อยองค์ ๑ เกณฑ์คลังพิมานอากาศยืม
พรมน้อยให้ตำรวจปูพระราชยานยืน ๑ เกณฑ์ให้ราชยานจัด
พระราชยานกงส่งให้ตำรวจองค์ ๑ ให้ราชยานจัดพระที่นั่งน้อย
รับพระราชอาสน์พิเศษองค์ ๑ เป็น ๒ องค์ เกณฑ์ขวาฉัตรขันรับ
พานทอง ๒ ขัน รับพระราชอาสน์ขนาดกงมาพระราชยาน แล้วเดิน
เคียงพระราชอาสน์ข้างละ ๒ คน เป็น ๔ เกณฑ์ตำรวจ เกณฑ์
อ่านตำรวจนุ่งกางเกงแดงใส่เสื้อเสนากุฎใส่หมวกหนัง ถือธงมังกร
แห่หน้า ๖๐ แห่หลัง ๔๐ เป็น ๑๐๐ เกณฑ์กรมแต่งในนุ่งกางเกงแดง

ใส่เสื้อแดงนากุฎใส่หมวกหนังเสือเป็นรางแดงแห่หน้า ๕๐ แตรให้ผู้ตีกลองเกณฑ์ทหาร ผู้ใดควรจะรับก็ให้ไปรับเสร็จต่อพันจุฬา พันเทพราช ให้ครบจำนวน เบิกเสื้อเบิกหมวกเบิกรองเบิกเกียวดาย ต่อชาวพระคลังเสื้อคลังหมวกคลังรอง แต่คู่แห่เดินเท้าให้มารับเสื้อครุยฉลองพระองค์ ที่วังสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา ให้ชาวพระคลังเสื้อคลังหมวกคลังรอง จ่ายเสื้อจ่ายหมวกจ่ายรองจ่ายเกียวดาย ให้ผู้ตีกลองเกณฑ์ให้ครบจำนวนทั้งกระบวนบกกระบวนเรือ

อนึ่ง ให้นักเกณฑ์ข้าหลวงเป็นคู่เคียงแห่พระราชลำดับ ที่หน้าพระที่นั่งอนันตสมาคมนั้น เกณฑ์กรมท่าหลวงรักษาสมบัติ ๑ หลวงอินทรโกษา ๑ เป็น ๒ เกณฑ์กรมท่า พระพิพิธลำดวน ๑ หลวงศรีทิพโภชน์ ๑ เป็น ๒ เกณฑ์กรมเมือง หลวงสุวัณณ์คีรี ๑ หลวงวิเศษราช ๑ เป็น ๒ เกณฑ์ขวาสากรมวัง หลวงวิเชียรโกษฐ ๑ หลวงจักรพิมาน ๑ เป็น ๒ เกณฑ์กรมพระตำรวจ หลวงภูเบนทรดิงหนาท ๑ หลวงอเรนทรราชา ๑ เป็น ๒ นุ่งสมปักเกียว ใส่เสื้อครุยขาวใส่ฉลองขาว รวมเป็น ๑๐ คน. แตรให้ผู้ตีกลองเกณฑ์ทหาร เรงมาคอยแต่รวมแห่พระราชลำดับที่หน้าพระที่นั่งอนันตสมาคม แต่ณ วันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๒ ค่ำ เพลาเที่ยงแล้วแห่ลงไปจังที่เรือพระที่นั่งเอกชัยประดับพระให้สรรพพร้อมทันกำหนด

อนึ่ง ให้ชาวพระคลังแต่งจัดรวพยุหยาตราแต่งเกียกท่าพระให้งามดีเรงแต่ง แต่ณ วันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๓ ค่ำ เพลาเที่ยงให้ทันตามกำหนด

อนึ่ง ให้เกณฑ์แห่พระราชลำส่งทางเรือนั้น เกณฑ์เรือเอกชัย รับพระราชลำส่นำ ๑ เรือศรีสาคหลังคาผูกม่านทอง บรรทุกกำนัล บรรณาการล้ำ ๑ เกณฑ์ชาติภัยณรับพานทอง ๒ ขันต่อชาพระคลัง มหาสมบัติลงเรือพระที่นั่ง เกณฑ์เอกชัยรับพระราชลำส่นั่งบน มุขบก เกณฑ์ชาติภัยณลงเรือรักษาพระราชลำส่น์ เป็น ๒ คน เกณฑ์ ชาวพระมาตา ชาวพระภูษา เข้าพระกฐินลงเรือพระที่นั่งเอกชัย กับพระราชลำส่นองค์ ๑ แต่งกับทางบกที่ท้าพระล้อยองค์ ๑ เกณฑ์ เรือดั้งเป็นคู่ชัก ๒ ลำ เกณฑ์เรือเหราต่องตอยจันจุ ๑ เรือเหรา ตินลาสมุทร ๑ เป็น ๒ เรือไตรมังคลัน ๑ เรือไตรสมุทร ๑ เป็น ๒ เกณฑ์เรือต่างก้าแพงหาญ ๑ เรือต่างชาญชลจันจุ ๑ เป็น ๒ ลำ ๒ ถ้าให้มีกฐินมีลาดหลังคา แห่ไปท้าเรือคู่ชัก เกณฑ์เรือแซ่ จ่าปี่ ๑ จ่ากลอง ๑ เป็น ๒ เรือกองชนะ ๔ คู่ ลงเรือไตรเรือต่างเรือเหรา ๑๒ คน เกณฑ์แตรงอน ๒ แตรฝรั่ง ๔ แตรสังข์ ๒ ลงเรือดั้ง ๑๒ คน เกณฑ์ปี่พาทย์ลงเรือไตรเรือต่างเรือเหรา ๒ ลำรับ เกณฑ์ เรือไตรเรือต่างเรือเหราล้ำละ ๒ คัน ใส่ธงมังกรเรือกันยาวัวราชการ ล้ำละคัน เกณฑ์มโหระทึกลงเรือดั้ง ๒ ลำรับ เกณฑ์เครื่องสูงลงเรือ เอกชัย เครื่องสูงหน้า ๑ คู่ เครื่องสูงท้าย ๒ คู่ บังสูรย์บังแทรก หัวหมื่นตำรวจลงเรือพระที่นั่งเอกชัยเป็นนักต้างนุ่งสมปักลาย ใส่เสื้อ ครุยใส่ล้าพอกขาว ถือธงหักทองขวาง ๒ คน มังม้าหมื่นทองนุ่งสม ปักลายใส่เสื้อครุยใส่ล้าพอก ๒ คน แลให้เจ้าพนักงานทั้งนี้ไปรับเสด็จ ต่อพันพุฒ พันเทพราช มาบรรจุเรือให้ครบกระบวน พลพายใส่เสื้อแดง

ใส่หมวกแดงจงทุกคน และให้ผู้ต้องเกณฑ์เบิกเสื้อเบิกหมวกเบิกธง เบิกกางเกง ต่อพระคลังเสื้อคลังหมวกคลังธง แล้วให้มาคอยพร้อมกันที่ท่าพระ รับแห่พระราชสาส์นลงไปส่งที่ตีกรับทูตหน้าวัดประยูรวงศาราม แต่ ณ วันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๓ ค่ำ เพลาเที่ยงจงทุกพนักงานให้ทันกำหนด

อนึ่ง ให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเลขให้ผู้ต้องเกณฑ์ให้ครบจำนวน ทั้งกระบวนบกกระบวนเรือ

อนึ่ง ให้เกณฑ์เรือกันยาข้าราชการ เป็นเรือกำกับแห่พระราชสาส์นนั้น เกณฑ์พระบรมมหาราชวัง กรมมหาดไทย ๒ กรมพระกลาโหม ๒ กรมวัง ๑ กรมเมือง ๑ กรมนา ๑ กรมท่าซ้าย ๑ ขวา ๑ เป็น ๒ กรมพระคลังมหาสมบัติ ๑ กรมพระสัสดี ๑ กรมล้อมพระราชวัง ๑ กรมคลังสินค้า ๑ รวมเป็น ๑๓ เกณฑ์พระบวรราชวัง กรมมหาดไทย ๑ กรมพระกลาโหม ๑ กรมเมือง ๑ กรมวัง ๑ กรมนา ๑ กรมท่า ๑ กรมพระสัสดี ๑ กรมพระคลังมหาสมบัติ ๑ กรมล้อมพระราชวัง ๑ เป็น ๙ รวมเป็น ๒๒ ลำ ให้บรรจุพลพายให้ครบกระทง ให้ขุนหมื่นเป็นนายลำด้วยลำละคน ให้มีเสื้อแขนมีพรมมีเบาะปูให้มีหมอนอิง ผูกผ้าหน้าโขนม่านบังแดด ให้เบิกธงมังกรปักลำละคันจงทุกลำ ให้เร่งไปพร้อมกันที่ท่าพระแต่ ณ วันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๓ ค่ำ เพลาเที่ยงให้ทันกำหนด แล้วให้ผู้ต้องเกณฑ์ทั้งนี้ เร่งจัดแจงกระบวนแห่ทางบกทางเรือ ให้พร้อมทันกำหนดจงทุกพนักงาน ถ้าสงสัยสิ่งใดก็ให้ไป

เจ้าทูลถามสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๗

เรื่องจัดโต๊ะเครื่องเข้านายและแขกเมือง ในงานฉลองพระสุพรรณบัฏ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์

ด้วยพระยาวรพงศ์พิพัฒน์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ณ วันเดือน ๔ แรม ๑๒ ๓ ๕ ค่ำ จะได้ทำงานโสกันต์พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงเยาวลักษณ์ ครั้น ณ วันเดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ แรม ๖ ค่ำ จะได้ทำงานพระราชทานพระสุพรรณบัฏและสมโภชพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ให้ตั้งโรงครัวทำโต๊ะเลี้ยงพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยและแขกเมือง ให้เกณฑ์ทัพบ้านพลครัว รักษาพระองค์ซ้ายขวา หมายเลือกหอก ให้ไปเข้าโรงครัวพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวรจักรธราพุธภาพ และเธอรักษาพระองค์ซ้ายขวา ต้องจ่ายเข้าการอันจำนวน หาบคน จะทำโรงครัว ให้เกณฑ์ทัพกองเธอรักษาพระองค์ ซึ่งจ่ายการกองให้แก่รักษาพระองค์เข้าโรงครัวนั้นเกณฑ์ และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทัพนั้น ให้เอาตัวเธอรักษาพระองค์ ส่งให้แก่กรมรักษาพระองค์ไปเข้าโรงครัว แต่ ณ วันศุกร์ เดือน ๔ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เสมอทุกวันไปกว่าจะเสร็จการ อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๙
เรื่องจัดเรือรับแขกเมือง และเครื่องราชบรรณาการ ที่บ้านเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี

ด้วยเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า แขกเมืองเอาเครื่องราชบรรณาการเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย ณ วันเดือน ๕ แรม ๑๐ ค่ำ เพลา ๓ โมงเช้านั้น ให้ผีพายจัดเรือกันยาที่ดีมีกำลังลำหนึ่ง แล้วให้รับเลขต่อพันพุฒ พันเทพราช มาบรรจุพลพายให้พอลำ แล้วไปรับแขกเมืองเครื่องบรรณาการ ที่บ้านเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดีตามเคย

อนึ่ง ให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเลขให้ผีพายบรรจุเรือให้พอลำเร่งจ่ายแต่ ณ วันเดือน ๕ แรม ๑๐ ค่ำ เพลา ๒ โมงเช้า อย่าให้ขาดได้ทันกำหนด

อนึ่ง ให้จางวางสังในเจ้าหมื่นเพชดี ให้อาลักษณ์ไปรับเครื่องบรรณาการที่บ้านเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี ณ วันอังคาร เดือน ๕ แรม ๑๐ ค่ำ เพลา ๓ โมงเช้า อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฮอลันดาฝ่าหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี
เข้ามาเปลี่ยนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕

หมายรับสั่ง
เรื่องต้อนรับทูตฮอลันดา
ฉบับที่ ๑
เรื่องให้จัดเรือไปรับราชทูตที่ปากน้ำวัดประยุรวงศ์

ด้วยเจ้าพระยาวิจิตรสมหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า พระเจ้าแผ่นดินนิเธอแลนแต่งให้มิศหลอดอร ตับชุนนายฮอลันดา เป็นทูตเชิญหนังสือสัญญา ซึ่งโยนเทนเรกองเตอรระเกณฑ์ขึ้นครั้งทูต ได้ทำไว้ที่กรุงเทพ ฯ แต่ก่อน ทูตรับออกไปประทับตราสำหรับแผ่นดินนิเธอแลน แล้วให้เข้ามาเปลี่ยนหนังสือ ที่ประทับตราสำหรับแผ่นดินกรุงเทพ ฯ ออกไปให้สำหรับแผ่นดินนิเธอแลน ถ้าหมดทูตกับชุนนายฮอลันดา ๑๕ นาย จะให้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ หน้าพระที่นั่งอัมรินทร์มาถึง ณ วันเดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำ เพลาเช้าโมงหนึ่ง จะให้เปลี่ยนหนังสือสัญญาด้วยนั้น ให้นายเวรมหาดไทยหมายบอกนายเรือรูปดัตว์ กรมยาตราเศษซ้ายคำ ๑ แลให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทั้งนี้ ไปรับเสด็จต่อพันพุฒ พันเทศราช มา

บรรจุพดพายให้ครบกระทง แต่พดพายใส่เสื้อแดง ใส่หมวกแดง ถาดศรีกรวิช ให้เบิกเสื่ออ่อน เบิกหมอนอิง เบิกพรม เบิกม่านบังแดด เครื่องสำหรับเรือให้พร้อมทุกสิ่ง ให้เร่งไปยกเรือมา ณ วันเดือน ๔ แรม ๑๐ ค่ำ ครั้นรุ่งขึ้น ณ วันเดือน ๔ แรม ๑๑ ค่ำ ลงไปรับทูตที่ตึกหลวงหน้าวัดประยูรวงศาราม มาขึ้นท่าพระแล้ว ถอยเรือมาคอยรับ คอยส่งให้ถึงที่เหมือนอย่างแต่ก่อน ให้เร่งลงไปรับแต่ ณ วันเดือน ๔ แรม ๑๓ ค่ำ เพลาเช้าโมงหนึ่ง ให้ทันตามกำหนด อย่าให้ราดโต้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๒
เรื่องเตรียมรับทูตฮอลันดา เข้าเฝ้า ขอเปลี่ยนหนังสือสัญญา

ด้วยเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า พระเจ้าแผ่นดินนิเธอแลนด์ แต่งให้มิศหลอคอรเกบกับขุนนางฮอลันดา เป็นทูตเชิญหนังสือสัญญา ซึ่งโยนเทนเรกองเดอระเกอเชียตราชทูต ได้ทำไว้ที่กรุงเทพ ฯ แต่ก่อน ทูตรับออกไปประทับตราสำหรับแผ่นดินนิเธอแลนด์แล้ว ให้เข้ามาเปลี่ยนรับหนังสือที่ประทับตราสำหรับแผ่นดินกรุงเทพ ฯ ออกไปไว้สำหรับแผ่นดินนิเธอแลนด์นั้น กำหนดรับทูตกับขุนนางฮอลันดา ๑๕ นาย จะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ณ วัน

พุธ เดือน ๔ แรม ๑๓ ค่ำ บีระกาตรีศก เพลา ๔ โมงเช้า จะได้เปลี่ยนหนังสือสัญญาด้วยนั้น ให้มหาดไทย กลาโหม หมายบอกเจ้าพนักงานและข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือนในพระบรมมหาราชวัง ให้รู้จงทุกพนักงาน ครั้นจะเสด็จพระราชดำเนินออกรับทูตแต่ในเวลา ๔ โมงเช้า อย่าให้มีความสงสัยว่าเสด็จพระราชดำเนินออกแรกเมื่อต่อเพลาบ่ายเหมือนอย่างแต่ก่อน ดังนั้นด้วยเพลาบ่ายเป็นการพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ ให้เร่งรัดจัดแจงการงานให้ทันกำหนดเวลาจงทุกพนักงาน

อนึ่ง ให้เกณฑ์เรือสุรวายุภักษ์รับทูตลำ ๑ ให้ตาดหลังคาผูกม่านทองกาวกระจับ ให้เกณฑ์เรือกันยายาว ๑๒ – ๑๓ วา สำหรับขุนนางพวกทูต ๒ ลำ ให้มีเสื่ออ่อน มีหมอนอิง มีพรม รับต่อพันพุฒพันเทพราช ใส่เสื้อแดง ใส่หมวกแดง บรรจุเรือให้ครบกระทงลงไปรับทูตที่ตึกหลวงหน้าวัดประยูรวงศาราม ขึ้นท่าพระแล้ว ให้คอยรับคอยส่งให้ถึงที่เหมือนอย่างแต่ก่อน ให้เร่งลงไปรับแต่ ณ วันพุธ เดือน ๔ แรม ๑๓ ค่ำ เพลา ๓ โมงเช้า ให้ทันกำหนด

อนึ่ง ให้พระราชยานจัดแคร่ มีเก้าอี้ ๑ ไม่มีเก้าอี้ ๑๓ รวม ๑๔ แคร่ ให้รับเลขต่อพันพุฒ พันเทพราช นุ่งกางเกงเกี๋ยวลาย หามแคร่ ๕๒ คน ลงไปรับที่ท่าพระขึ้นมา เลขบ้อมเผด็จศึกรเข้าประตูเทวาพิทักษ์เข้าพักเก๋งจวนกลาง ให้คอยรับคอยส่งตามเคย

อนึ่ง ให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเลขให้ผู้ต้องเกณฑ์ตามเคย

อนึ่ง ชาวที่พระบรรทม แต่งที่รับเสด็จปลายพระที่นั่งอนันตสมาคม แห่ง ๑ แต่งที่แล้วให้เชิญพระเก้าอี้หุ้มทองคำและที่จะตั้งพานพระขันหมาก เครื่องราชบริโภคตั้งด้วยแห่ง ๑ ให้ชาวพระคลังพิมานอากาศจ่ายพรมให้จ่าศาลา ปูที่เก๋งจนกลางทูตพักให้พอ ให้กรมวังจัดเบาะเข้าไปตั้งให้ขุนนางทูตนั่งในที่เฝ้าตามเคย ให้จ่าศาลายืมพรมต่อชาวพระคลังพิมานอากาศ ยืมเสื่อลวดต่อชาวพระคลังราชการ ปูที่เก๋งจนกลางแขกเมืองพักให้พอ ให้เอาพรมที่ใหม่ ๆ มาปู อย่าให้เอาพรมเก่าพรมขาดมาปู ให้ชาวพระอภิรมจัดโต๊ะจัดเก้าอี้ไปตั้งให้ทูตพักให้พอตามเคย ให้มหาดเล็กจัดน้ำร้อนน้ำชากาแฟไปเลี้ยงทูตที่เก๋งจนกลางที่ทูตพักตามเคย ให้กรมพระนครบาลจัดคนกวาดถนนตั้งแต่ท่าพระตลอดถึงพระที่นั่งสุทไธศวรรย์ให้เตียนสะอาดดี ให้กรมพระแสงใน พระแสงดั้น จัดพระแสงทวน พระแสงบืน ให้กำนัลเชิญเข้าไปตั้งในพระที่นั่ง จัดพระแสงหอก พระแสงทวน พระแสงง้าวส่งให้มหาดเล็กเหมือนอย่างแต่ก่อนตามเคย ให้ชาวพระมาลาภูษาจัดพระมหาพิชัยมงกุฎ ให้จัดพานพระภูษา ให้จัดพระกลดเข้าไปตั้งในพระที่นั่ง ให้เตรียมเครื่องทรงทูลเกล้า ฯ ถวายด้วยตามเคย ให้มหาดเล็กรับพานพระขันหมากเครื่องราชบริโภคต่อท่านข้างใน เชิญเข้าไปตั้งบนพระที่นั่งตามเคย ให้ขุนทินบรรณาการ ขุนชารกำนัลรับพานหมากพานบุหรี่ คนโทน้ำถ้วยแก้ว ไปตั้งให้แขกเมืองรับพระราชทานที่พัก แล้วเข้าไปตั้งพานหมากเจียนในที่เฝ้าตามเคย ให้ทหารเกณฑ์หัดอย่างยุโรป จัดทหารถือปืนเข้ามายืนแถวตามเคย ๒๐๐ คน

ให้นายบำรุง นายบำเรอ มหาดเล็กพนักงานจัดโต๊ะจัดเครื่องโต๊ะ รับกับข้าวของกินที่พระยาวิเศษสงคราม เลี้ยงทูตที่เก๋งโภชนดินดาศตามเคย ให้พระพนมเกษา ให้หลวงโยธาธิบาล ให้ขุนพรหมรักษาจัดทหารอย่างยุโรป แต่งตัวถือปืนคาบศิลายืน ๒ แถว ตั้งแต่ประตูหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคมจนถึงหน้าเก๋งทูตพัก

อนึ่งให้หมายบอกเจ้าพระยา และพระยา พระหลวง ขุนหมื่น ที่มีตำแหน่งเฝ้า เมื่อวันทูตเฝ้านั้น ให้เข้ามาเฝ้าในพระที่นั่งอนันตสมาคม ให้นุ่งสมปักลาย ใส่เสื้อเข้มขาบชั้นใน ใส่เสื้อครุยชั้นนอกจงทุกคน ให้เอาเสื้อแพรสีอย่างน้อยเตรียมไปด้วย ถึงจะติดการงานอยู่แห่งใด ให้งดไว้ก่อน ให้เข้ามาเฝ้าพร้อมกัน

อนึ่ง ให้ขุนนาง จีน แขก ฝรั่ง ทะวาย มอญ ลาว พม่า แต่งตัวตามเพศของตัว ให้มาพร้อมกันในที่เฝ้า ให้เจ้าพระยา และพระยา ฝ่ายทหาร ฝ่ายพลเรือน เอาพาน เอาโต๊ะ เอาถาด ของเครื่องยศสิ่งของซึ่งได้พระราชทาน เข้าไปตั้งกินในที่เฝ้าตามตำแหน่งจงทุกคน

อนึ่ง เมื่อเสด็จออก ให้ข้าราชการกราบถวายบังคม ให้มหาดเล็กตีกรับขึ้นเป็นสัญญาณ แล้วชาวที่ใหญ่ประโคมมโหระทึกแตรขึ้นเมื่อเสด็จออก

อนึ่ง ให้นายประพาสมนเทียรปลัดวังขวา นายเสถียรรักษาปลัดวังซ้าย ออกไปรับแขกเมือง แล้วให้หลวงราชยุทธานนท์ หลวงนนทเสนกับด่ามพนักงาน นำแขกเมืองเดินเป็นคู่ ๆ กัน แล้วนำแขกเมือง

เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ครั้นถึงหน้าพระที่นั่งในที่เฝ้าแล้ว ให้กราบถวายบังคม ๓ ครั้ง

อนึ่ง ให้พระยาพิพัฒน์โกษาทูลเบิกแขกเมือง เมื่อทรงพระราชปฏิสันถาร ๓ ครั้งแล้ว ให้ทูลสั่งคำแขกเมืองต่อไป ให้ตำรวจหน้าตำรวจวัง คอยห้ามปากเสียงสูงต่ำตัดหน้าฉานตามอย่างแต่ก่อน ถ้าเสด็จขึ้นแล้ว ให้ข้าราชการและแขกเมืองกราบถวายบังคม ถ้าแขกเมืองยังไม่ลุกจากที่ ให้ข้าราชการนั่งส่งบอยู่อย่าให้ลุกไปมาเป็นอันขาดทีเดียว ถ้าแขกเมืองกราบถวายบังคมลาลุกจากที่เฝ้าแล้ว ให้หลวงราชฤทธานนท์ หลวงมนทเสน และตำมพนักงานนำแขกเมืองออกมาพักที่เก๋งโภชนดินลาศก่อน

อนึ่ง ให้กรมพระสัสดีหมายบอกเจ้ากรมปลัดกรม ให้ทูลพระเจ้าน้องยาเธอ ให้ทูลพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ ให้ทูลพระเจ้าลูกยาเธอ ให้ทูลพระวงศ์เธอ ให้แต่งพระองค์ทรงผ้าเขียนทองพื้นศรีเลื่อมทรงอย่างน้อยข้างใน กรุยกรองศรีชั้นนอก ให้เอาเลื่อมทรงศรีอย่างน้อยเตรียมไปด้วย แลวเอาพานหมากเสวย เอาพระเต้าบ้วนพระโอษฐ์น้อยเข้าไปตั้งในพระที่นั่งอนันตสมาคม เหมือนอย่างเสด็จออกแขกเมืองครั้งก่อน แลวให้เชิญเสด็จให้มาให้พร้อมกันจงทุกพระองค์ แต่ ณ วันพุธ เดือน ๕ แรม ๑๓ ค่ำ ปีระกาตรีศก เพลา ๕ โมงเช้า และเจ้าพนักงานผู้ต้องเกณฑ์ทั้งนี้ ให้เร่งจัดแจงการให้พร้อมทันกำหนด ถ้าสงสัยสิ่งใดไม่เข้าใจ ให้ไปทูลถามสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าพ้ามหามาลา อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่งนั้น

ฉบับที่ ๓

เรื่องเลื่อนเวลาแยกเมืองเข้าเฝ้าไปวันเดือน ๙ แรม ๑๑ ค่ำ

ด้วยเจ้าพระยาวรวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ซึ่งส่งหมายไปแต่ก่อนว่าให้หมดอายุแยกแรมเดือนอุดกอนซึ่งเชิญหนังสือสัญญาข้ามาเปลี่ยน จะได้เข้ามาเฝ้าทูลละออง ฯ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ณ วันเดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำ เพลา ๕ โมงเช้า แจ้งอยู่ในหมายรับสั่งครั้งก่อนนั้นแล้ว บัดนี้โปรดเกล้า ฯ ให้รับสั่งว่า ณ วันพุธ เดือน ๕ แรม ๑๓ ค่ำ มีพระราชกิจที่จะโสกันต์เจ้าไม่มีเพลาว่าง ให้เลื่อนไปให้หมดเมื่อ ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๕ แรม ๑๔ ค่ำ เพลา ๕ โมงเช้าเป็นแน่นั่น ให้หมายบอกเจ้าพนักงานและข้าราชการ ที่ต้องจัดแจงในการรับแยกเมืองให้จงทุกพนักงาน ให้เร่งจัดแจงการให้ทันรับแยกเข้าเฝ้า ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๕ แรม ๑๔ ค่ำ เพลา ๕ โมงเช้าจงทุกพนักงาน

อนึ่ง ซึ่งสั่งไปแต่ก่อนให้ชาวพระราชยาน จัดแคร่เกาอี้ ๑ แคร่ ไม่มีเกาอี้ ๓๓ รวม ๓๔ แคร่นั่น บัดนี้มีขุนหมื่นช่องสัดกำหรอบเพิ่มเติม ๗ ขนอก แคร่ที่จัดไว้หาพอไม่ ให้จัดแคร่เพิ่มขึ้นอีก ๓ แคร่ ให้รับเสด็จพันพุฒ พันเทพราชให้พอ

อนึ่ง ให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเลขให้ราชยานหามแคร่เพิ่ม ๗ ขนอก ๓ แคร่ให้พอ

อนึ่ง นมโคตั้งไปแต่ก่อนให้ส่งวันละ ๓ ทะนานนั้น แขกเมืองหาพอรับพระราชทานไม่ ตั้งแต่ ณ วันเดือน ๔ แรม ๑๑ ค่ำไป ให้ขุนโคกัดนมโคเติมขึ้นอีกวันละทะนาน รวมเป็นวันละ ๔ ทะนาน ส่งเสมอทุกวันไป กว่าแขกเมืองจะกลับไป

อนึ่ง มีหมายไปยังก่อนว่า ให้เจ้าพนักงานกรมนาจัดข้าวสารนาฬิกนข้อมขาวไปส่งให้แขกเมืองรับพระราชทานเสมอทุกวัน ให้ส่งครั้งละ ๔ ถัง ๔ วันให้ส่งครั้งหนึ่ง กว่าแขกเมืองจะกลับไป แลงอยู่ในหมายครั้งก่อนแล้ว เจ้าพนักงานได้เอาข้าวสารไปจ่ายครั้งหนึ่ง ข้าว ๔ ถัง แต่ยังหาได้จ่ายต่อไปไม่นั้น ให้เจ้าพนักงานกรมนาจัดข้าวสารไปจ่ายให้แขกเมืองรับพระราชทานเสมอจงทุกวัน ๆ ละ ๒๐ ทะนาน กว่าทูตจะกลับไป ให้เร่งไปจ่ายแต่ ณ วันเดือน ๔ แรม ๑๑ ค่ำ มีพระราชศรัทธา ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๔

เรื่องจัดให้ราชทูตถือระบวนแห่พยุหยาตรา เสด็จในพระนคร

ด้วยเจ้าพระยาวรวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เมื่อวันอังคารนี้พระราชพิธีครบจันทร์ จะเสด็จพระราชดำเนินออกวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นระบวนพยุหยาตรา โปรดเกล้า ฯ ให้ทำสิ่งของออกรับราชทูตซ่องวันพฤหัสบดีเช้าเย็น ๆ ถือระบวนแห่พยุหยาตราด้วย

อนึ่ง ให้ขาวพระอภิรม จัดโคะจัดเกวียนไปตั้งให้แขวงเมืองพักที่ประจำให้พอ

อนึ่ง ให้ขาวพระคลังราชการ จัดเสื่อลวดไปปูประจำที่แขกเมืองพักให้เต็ม

อนึ่ง ให้มหาดเล็ก จัดน้ำร้อนน้ำชากาแฟให้ทูตรับพระราชทานด้วยตามเคย และให้เจ้าพนักงานทั้งนี้เร่งจัดแจงการให้ทันกำหนดทุกพนักงาน ถ้าส่งสัยสิ่งใด ให้เข้าทูลถามสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ามหามาลา เสียก่อน อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๕

เรื่องจัดของกินส่งราชทูต

ด้วยเจ้าพระยาธรรมาธิบดีสมหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า พระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสแลน แต่งให้โลดอนคับตุนมาเป็นทูตเชิญหนังสือสัญญา ซึ่งกองเดอระเกอเรียตราชทูตเข้ามาทำไว้ ณ กรุงเทพ ฯ ออกไปประทับตราสำหรับแผ่นดินฝรั่งเศสแลน แล้วเข้ามาเปลี่ยนกับหนังสือสัญญาซึ่งประทับตราสำหรับกรุง ฯ ออกไปนั้น ทูตมาด้วยเรือกลไฟ ๒ ลำ ทหารไพร่ ๒๐๐ เศษ โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานจัดสิ่งของลงไปพระราชทานทูตนายไพร่ที่กำปั่น รับพระราชทานฉันบ้านเมืองเป็นไมตรีกัน เหมือนอย่างทูตเข้ามาแต่ประเทศใหญ่แต่ก่อน ๆ มา ให้

พระคลังในซ้ายจัดน้ำตาลกรวดหนัก ๒๐ หาบ ให้กรมท่าซ้ายจัดใบชาทึบใหญ่ ๔ ทึบ ให้พระคลังราชการจัดน้ำมันพรายหนัก ๑๐ หาบ ให้กรมท่าจัดข้าวสารนาดอนใส่กระสอบ ๒ เกวียน ให้จัดเมือกมันหนัก ๒๐ หาบ ให้จัดฟักทอง ๔๐๐ ผล ให้เจ้าภาษีคลังสินค้าจัดปลาทางหนัก ๑ หาบ ปลาใบไม้หนัก ๒๐ หาบ ให้พระแม่ครัวพระคลังจัดนมสร้าวอ่อน ๓๐๐ ทะลาย ให้ช่วงพาหรจัด มะม่วง ส้ม ผลไม้ต่างๆ ๗๗ ทนานต์หวาน ๒๐ โต๊ะ และให้เจ้าพนักงานทั้งนี้เร่งจัดส่งของลงไปรักษาด่านทุกทางหน้าวัดประยูรวงศาราม แต่ ณ วันอังคาร เดือน ๔ แรม ๑๐ ค่ำ เวลาเช้า ให้ทันกำหนด เมื่อจะเอาสิ่งของลงไปส่งนั้น ให้บอกบัญชีมาให้กรมท่าก่อน จะได้ให้ล่ามพาไปตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องรับพระราชสาส์นกับกงสุลอังกฤษที่ท่าพระ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔

ด้วยท่านเจ้าพระยาจักรีมหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า พระจ้าแผ่นดินอังกฤษมีพระราชสาส์นส่งเข้ามา ให้ชอร์รอเบตซอมเปอร์กงสุลอังกฤษนำทูลเกล้า ฯ ถวาย ก็หมดจะได้แห่พระราชสาส์น ณ วันเสาร์ เดือนอ้าย ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีระกาตรีศก นั้น ให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเลวให้มีพวย

บรรดุเรือกันยา ยาว ๓๓–๓๕ วาลำหนึ่ง ให้ครบกระบวน ให้พระราชยานหามแคร่ ๗ แคร่ให้พอ

อนึ่ง ให้พระราชยานรับแคร่รับกงดุอังกฤษกับขุนนาง ที่ทำพระ ๗ แคร่ รับเครื่องต้นสุดมอนุราช พันเทพราช มาหามแคร่ให้พอ ให้มีดับปทนตามหามให้พร้อม ให้ร่วงลงไปคอยรับที่ท่าพระเพลาเที่ยง อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องเตรียมแห่พระราชสาสน์ลงไปเชิญมาเฝ้า ในการที่พระราชชนนีของพระเจ้ากรุงอังกฤษสวรรคต เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔ ฉบับที่ ๑

ด้วยเจ้าพระยาวังมหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ด้วยเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเจ้า พระเจ้าแผ่นดินกรุงลอนดอน มีพระราชสาส์นจำเริญทางพระราชไมตรีส่งคือ ฯ เข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ กงสุลอังกฤษนำพระราชสาส์นขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย มีความในพระราชสาส์นนั้นว่า ด้วยเด็จพระมารดาพระเจ้ากรุงลอนดอน ทรงพระประชวรสวรรคตแล้วนั้น กรุงลอนดอนกับกรุงเทพ ฯ เป็นทางพระราชไมตรีรักใคร่กันสนิท พระเจ้ากรุงลอนดอนมีพระราชสาส์นบอกความทุกข์เข้ามา โปรดเกล้า ฯ ให้มี

พระราชดำดำน์ออกไปเยี่ยมเยียนโดยทางพระราชไมตรี ถ้าหมดจะได้เชิญแห่พระราชดำดำน์องไปส่ง ณ บ้านถงตุด ๆ จะได้ฝากเรืออกไปส่ง ณ เมืองสิงคโปร์ จะได้ส่งต่อ ๆ ออกไปถึงสยามตอนๆ ถ้าหมดจะได้แห่พระราชดำดำน์ ณ วันจันทร์ เดือน ๕ ขึ้น ๗ ค่ำ เพลาบ่าย ให้เกณฑ์ยกขาเลขหมายด้านหมายกอง ประจำการในหมู่ ตำรวจในซ้ายถือธง กองพระพิพิธเดชะ ๖ กองหลวงชินศรีรักษา ๕ กองขุนชาติวิชา ๖ เป็น ๑๕ ตำรวจใหญ่ซ้ายถือธง กองพระยานาวาพลานุโยค ๗ กองหม่อมเจ้าหนู ๗ เป็น ๑๔ ตำรวจในขวาถือธง กองพระราชโยธาเทพ ๗ กองขุนอินทรรักษา ๗ เป็น ๑๔ ตำรวจใหญ่ขวาถือธง กองหลวงวิจารณ์โกษา ๔ กองหลวงพิพิธมนเทียร ๑ กองหลวงอภัยพิทักษ์ทำในวัง ๑ ทำวัด ๑ เป็น ๗ รวมเป็น ๑๔ ตำรวจนอกซ้ายถือธง กองขุนพรหมรักษา ๗ กองหลวงไกรมาราชณ์ ๓ เป็น ๑๐ ตำรวจต่อมาซ้ายถือธง กองพระรามพิชัยทำโรงทหาร ๑๐ ตำรวจนอกขวาถือธง กองหลวงพลโยธานุโยค ๒ กองหลวงพิชญไชยนี ๗ เป็น ๑๐ ตำรวจต่อมาขวาถือธง กองหลวงอัศวดำแดงฤทธิ์ ๑๐ ตำรวจหามพระราชยานองค์ ๑ กองหลวงเจตียานุรักษ์ ๕ กองหลวงราชมนู ๕ กองหลวงเสนามิมุข ๒ เป็น ๑๓ มาพิกาหามมโหระทึก ๒ ตำรับ กองหลวงครชิตรี ๔ ถือกริ่มเชิญเครื่องสูงบก ๑๗ เรือ ๕ กองพระยาพิชัย ๕ กองพระรามพิชัยรณเบียง ๕ กองพระราชฐานปริคุต ๗ กองพระเดชอัคนีราม ๕ เป็น ๒๓ ตีกลองชนะบก ๑๐ เรือ ๑๐ กองพระพิพิธเดชะ ๑๐ กองขุนชาติวิชา ๑๐

กองหลวงชิ้นศรีรักษา ๕ กองพระมหาเทพทอง ๕ กองพันเชือก ๑๐ เป็น ๕๐ แต่งปืนโรงใหญ่ซ้ายขวา นุ่งกางเกงแดง ใส่เสื้อเสนากุฎหมวกหนัง ถือปืนรางแดงเดรในหมู่ ๕๐ ทหารเกณฑ์หัดอย่างยุโรป ถือปืนแห่หน้าทหารในกรม ๑๐๐ ผีพาย พายเรือเอกชัยลำหนึ่ง ๓๐ เรือศรีลำหนึ่ง ๓๐ กองหลวงอภิบาลภูดนาถ ๗ กองหลวงราชวราพุรักษ์ ๗ เป็น ๑๔ กองหลวงมณีรักษา ๖ กองหลวงอนุรักษ์ภักดี ๗ กองหลวงเสน่ห์ฤทธิ ๒ ช่างฆ้อง ๑๒ กองหลวงรามรักษาท้าในวัง ๗ ท้าลำพนักม้า ๗ เป็น ๑๔ กองขุนจรูญรองฤทธิ ๕ เป็น ๖๐ พายเรือตั้งทหารในซ้าย กองขุนราชกิจปรีชา ๑๐ กองขุนผลาญไพรณ ๗ กองขุนอินทรรักษา ดาร ๑๕ กองพระอินทรเดช ๗ เป็น ๔๖ พายเรือตั้งทหารในขวา กองพระยาตำมรพ่าย ๑๕ กองหลวงพลวาลัย ๗ กองหมื่นภูบาลบริรักษ์ ๕ กองขุนศิทธิจอมราช ๑๐ กองพระมหามนตรี ๗ เป็น ๔๐ ถือธงหมู่ศึกองชนะ หมู่เชิญเครื่องสูง หมู่หามพระราชยาน หมู่มโหระทึก พายเรือเอกชัย เรือศรีบัดธนุกร เรือตั้งเป็นอันมากหมั่นเกณฑ์ แลให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทุกปี เอาตัวเลขตั้งให้แน่จำพนักงานพายเรือ แต่ณวันจันทร์ เดือน ๗ ขึ้น ๗ ค่ำ จะได้ยกเรือออกจ่ายเครื่องแต่งตัวให้แล้วจะได้เข้ากระบวนแห่พระราชดำเนินทางบกทางเรือ อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๒

ด้วยเจ้าพระยาวังหน้ามหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ส่งว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงกิกคอเรีย พระเจ้าแผ่นดินกรุงฮอนคอนมีพระราชสาส์น จำเริญทางพระราชไมตรีส่งต่อ ๆ เข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ กองคุดยังกาฉุยนำพระราชสาส์นขึ้นกูดเกล้า ฯ ถวาย มีความในพระราชสาส์นว่า สมเด็จพระมารดาพระเจ้ากรุงฮอนคอน ทรงพระประชวรสิ้นพระชนม์แล้วนั้น กรุงฮอนคอนกับกรุงเทพ ฯ เป็นทางพระราชไมตรีรักใคร่กันสนิท พระเจ้ากรุงฮอนคอนมีพระราชสาส์นบอกความทุกข์เข้ามา โปรดเกล้า ฯ ให้มีพระราชสาส์นออกไปเยี่ยมเยียนโดยทางพระราชไมตรี กำหนดจะได้เชิญแต่พระราชสาส์นล่วงไปส่ง ณ บ้านกงคุด ๆ จะได้ฝากเรือออกไป ณ เมืองตังคโปร์ จะได้ส่งต่อ ๆ ออกไปกรุงฮอนคอน กำหนดจะได้แต่พระราชสาส์น ณ วันจันทร์ เดือน ๕ ขึ้น ๗ ค่ำ เพลาบ่าย ให้เกณฑ์ยกเอาเครื่องรายด้านนายกองประจำการในหมู่อย่าง หมู่ตีกลองชนะ หมู่เชิญเครื่องสูง หมู่หามพระราชยาน หมู่มโหรทึก ขายเรือแซกชัย เรือคู่ เรือรูปสัตว์ เรือสิงห์ เป็นอันมากนั้นเกณฑ์ และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทั้งนี้ เอาตัวเข้าส่งให้แก่เจ้าพนักงานนายเรือ แต่ ณ วันจันทร์ เดือน ๕ ขึ้น ๗ ค่ำ จะได้ยกเรือลงจ่าหยดเครื่องแต่งตัวให้แล้ว จะได้เข้ากระบวนแห่พระราชสาส์นทั้งบกทั้งเรือ อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องจัดของกินไปประทานก๋ามะโดต นายเวียรมฝรั่งเศส ที่หน้าบ้านถงสุด

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๙

ด้วยเจ้าพระยาวิชาเยนทร์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ก๋ามะโดตมฟรังสิเนคุม กำปั่นรบกลไฟ กรุงฝรั่งเศส์เข้ามาเยียมถงสุดซึ่งตั้งอยู่ ณ กรุงเทพ ฯ นั้น กรุงฝรั่งเศส์กับกรุงเทพ ฯ เป็นไมตรีกันสนิท ก๋ามะโดตนายทหารก็เป็นขุนนางของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส์ เข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ แล้ว จะต้องจัดสิ่งของพระราชทานให้โดยบ้านเมืองเป็นไมตรีกัน เหมือนอย่างเรือประเทศใหญ่ ๆ ที่ได้เป็นไมตรีกับกรุง ฯ ซึ่งเข้ามาแต่ก่อนนั้น ให้เจ้าพนักงานพระคลังในซ้าย จดน้ำตาลทรายขาว หนัก ๕ หาบ ให้กรมท่าซ้ายจัดใบชาหีบหนึ่ง ให้พระแก้วพระคลังด่วนสรรพากร จัดผลไม้มะพร้าวอ่อน ๒๐ กะลา ผลไม้ต่าง ๆ ทนรสพวน ๒๐ โตะ ถวายไปพระราชทานให้ก๋ามะโดตที่บ้านถงสุดฝรั่งเศส์ แต่ ณ วันอังคาร เดือน ๓ ขึ้น ๑๐ ค่ำ มีระกาตรีศก เหว่าก๋ามะโดตจะกลับไปเมืองจีน และเมื่อเจ้าพนักงานจะเอาของลงไปนั้น ให้แจะบอกบัญชีที่จะรวมท่าก่อน จะได้ให้ด่านเจ้าพนักงานพาลงไป และให้เจ้าพนักงานทุกสิ่งจัดสิ่งของตามหมายมานี้ให้ได้ตามกำหนด อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องจักรุงฝรั่งเศสให้เรือรบเข้ามาส่งพระศรีพัชมหาราชทูต ส่งเจ้าหมื่นไวยอุปทูต ส่งพระยาเดชาติทูต ขุนนางนายทหารเรือรบเข้าเฝ้าพร้อมกันตามเสด็จ ให้จัดการรับรองให้พร้อมทุกพนักงาน

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘

ด้วยเจ้าพระยาวิชเยนทราธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส แต่งให้คัมโกเดอฟา เป็นนายกำปั่นรบกับขุนนางนายทหาร คุมเรือกลไฟชื่อแยรเบียนเข้ามาส่งพระยาศรีพัชมหาราชทูต ส่งเจ้าหมื่นไวยวรนาถ อุปทูต ส่งพระยาเดชาติ ตรีทูต ซึ่งออกไปเจริญทางพระราชไมตรีกรุงฝรั่งเศสนั้น โปรดเกล้า ฯ ให้รับก๋ามะโดตกับขุนนางนายทหารนั้น มาพักที่ตึกหน้าวัดประยูรวงศ์ตามแล้ว ยังหาได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ไม่ บัดนี้กำหนดให้กงสุลฝรั่งเศสพาก๋ามะโดต และขุนนางนายทหาร ๒๐ คนเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ณ วันอาทิตย์ เดือนอ้าย ขึ้น ๑๓ ค่ำ เวลาบ่าย แขกเมืองจะได้เฝ้าตรงนี้ จะเสด็จพระราชดำเนินออกหมอนเมื่อตรงมองซิเออร์เดอตลองนั้นตั้งวันเพลตตอยยอง เข้ามารับทูตตรงกอนนั้น ให้มหาดไทยให้กลาโหม ให้พันพุทธ พันเทพราช หมายบอกเจ้าพนักงานข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือนให้รู้จงทั่ว เมื่อ

วันแรกเมืองเข้าเฝ้านั้น ให้ขัตราชกรวยผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือน ทั้งปวงแหนงเฝ้านุ่งสมปักตามยศรรมเนียม ใส่เสื้อเข้มขาบอย่างน้อย ใส่เสื้อยัดอย่างน้อย เข้าเฝ้าทุกคน แต่ให้เอาพานทอง เอาโตะทอง ถาดทอง เครื่องยศซึ่งของซึ่งได้พระราชทานเข้าไปตั้งกินในที่เฝ้าด้วยทุกคน

อนึ่ง ให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเงินให้ผู้ชายบรรทุเรือให้พอ ๓ ค่ำ จ่ายเงินให้ชาวพระราชยานหามแคร่ ๒๐ แคร่ กับตั้งปีกให้พอ เร่งจ่ายให้แต่ วันอาทิตย์ เดือนอ้าย ขึ้น ๓ ค่ำ ให้ทันกำหนดตามเคย

อนึ่ง ให้ชาวพระราชยานจัดแคร่อย่างขุนนางขี่ ๒๐ แคร่ ให้มีตั้งปีกคนหามแต่งตัวตามเคยให้พร้อม ถวายรับที่ประตูคำพระ ไปเข้าประตูเทวาพิทักษ์ ให้คอยรับคอยส่งตามเคย

อนึ่ง ให้กรมวังชาวที่และเจ้าพนักงาน จัดแจงการแต่งที่รับแต่ที่ในพระที่นั่งให้พร้อมทุกพนักงาน เหมือนอย่างเมื่อครั้งมองซิเออร์เดอร์เดอยองมันตั้งวันเพรดดอยยอง เจ้าเฝ้ารับพูดออกไปเมื่อยปรังเศส ครั้งก่อน

อนึ่ง ชาวพระคลังพิมานอากาศ จ่ายพรมให้จำหน่ายปูที่เก้งก่อนกลางที่พักแขกเมืองให้พอ

อนึ่ง มหาดเล็กจัดม้าต้นม้าชากาแฟไปเลี้ยงแขกเมือง ที่เก้งจอมกลางที่แขกเมืองพักตามเคย ให้พระยามนตรีสุริยวงศ์ จัดทหารคาบ ๔๐ คน ตั้งคาบทุกคนถือไต้ทุกคน

หมายรับสั่ง

เรื่องจัดแคร่ ๓ แคร่ไปรับแขกเมืองฝรั่งเศสที่ท่าพระ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๙

ด้วยหม่อมฉันรับสั่งฉันทีพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าพ้วมหามาดา ใส่เกล้า ฯ ดังว่า ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๔ แรม ๕ ค่ำ ปีระกาตรีศก เวลาบ่าย แขกเมืองฝรั่งเศสเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลี ฯ ที่โรงหีบ ในพระบรมมหาราชวัง เข้ามาถึงแพ็คอยนั้น ให้ข้าพระราชยานจัดแคร่ ๓ แคร่ ไปคอยเตรียมรับฝรั่งเศสที่ท่าพระให้ทันกำหนด

อนึ่ง ให้พันพุฒ พันเทพราช ล่ายเธอให้กับข้าวพระราชยานจะได้ หามแคร่ ๓๒ คน ให้เร่งจ่ายแต่ ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๔ แรม ๕ ค่ำ เวลาบ่าย ให้ทันกำหนดตามเคย ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องมีละครที่ท้องสนามหลวง ให้ตั้งกองรับเสด็จ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๙

อนึ่ง ให้เกณฑ์เจ้ากรม ปลัดกรม วุ่นหมื่น ตั้งกองรับเสด็จนั้น เกณฑ์ และให้ผู้ซึ่งตั้งกองเกณฑ์ทั้งนั้น ให้มีเครื่องกองให้พร้อมจงทุกกอง ให้เร่งไปตั้งกองรับเสด็จ แต่ ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เพลาเช้าแล้ว ให้ผู้นั้งกองตรวจจัดดูแลห้ามปรามผู้คน อย่าให้เกิดเหตุสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นได้ ให้ทันกำหนด อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องรับแขกเมืองฝรั่งเศส
ที่นำเรือรบเข้ามารับช้างและสัตว์ต่าง ๆ
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕

ด้วยเจ้าพระยาวิจิตรสมหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ลงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ช้างและสัตว์ต่าง ๆ ซึ่งจะส่งออกไปทรงยินดีสมเด็จพระจ้ากรุงฝรั่งเศส ตกค้างอยู่ยังไม่ได้ส่งออกไป บัดนี้สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินกรุงฝรั่งเศส แต่งให้กัมปะโดบัศการิยาคุมเรือรบถลไฟชื่อยิรวมเดอ เข้ามารับช้างและสัตว์ต่าง ๆ ออกไปถวายสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ณ กรุงปารีส์ โปรดเกล้า ฯ กำหนดให้กัมปะโดบัศการิยา และขุนนางในเรือรบ และมองสิเออร์-ดิดิเยร์ผู้ว่าการกงสุลฝรั่งเศส รวมกัน ๑๑ นาย เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ณ วันจันทร์ เดือน ๗ แรม ๓ ค่ำ ปีจอ จัตวาศก เพลาบ่ายนั้น เดิดจออกแวดเมืองครั้งหนึ่งเหมือนอย่างเดิดจออกรับทูตต้นนายก่อนนั้นรบแต่ก่อน ๆ นั้น ให้มหาดไทยกลาโหมหมายบอกข้าทูลละออง ฯ ผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหาร พลเรือน ในพระบรมมหาราชวังให้รู้จงทุกพนักงาน เมื่อวันแขกเมืองเข้าเฝ้าในพระที่นั่งอนันตสมาคม ให้นุ่งห่มปักตามธรรมเนียม ให้ใส่เสื้อดีอย่างน้อยเข้าเฝ้าจงทุกคน

อนึ่ง ให้ชาวที่พระบรรทมแต่งที่รับเสด็จบนพระแท่นถม ให้เชิญพระเก้าอี้หุ้มทองคำ และที่จะตั้งพานพระขันหมากเครื่องราชบริโภคตั้งคอยแห่งหนึ่ง ให้กรมวังจัดเบาะเข้าไปปูให้แขกเมือง ๓ เบาะตามเคย ให้มหาดเล็กรับพานพระขันหมากเครื่องราชบริโภค ต่อท่านข้างในเชิญเข้าไปตั้งบนพระที่นั่งตามเคย ให้รุนทึมบรรณาการ ขุนนางถือมัดรับพานหมากพานบุหรี่ หมากฉลุย คนโทน้ำ ถอยแล้ว ไปตั้งให้แขกเมืองรับพระราชทานที่พัก แล้วเข้าไปตั้งพานหมากฉลุยที่ผ้าคลุยตามเคย ให้ชาวที่จัดเทียนจัดไฟเข้าไปตั้งให้แขกเมือง ถ้าหรับบุคบุหรี่ + ที่เก่งจนกลางตามเคย ให้ทหารเกณฑ์ที่ดีอย่างยุโรป จัดทหารถือปืนเข้ามายืนแถวตามเคย ๑๐๐ คน ให้ชาวพระคลังหมากอากาศียมพรมให้ร้าคำดาว ปูที่จนกลางที่แขกเมืองพักให้พอตามเคย ให้ร้าคำอายมพรมต่อชาวพระคลังหมากอากาศ ยมเชื่อดอดต่อชาวพระคลังราชการปูที่เก่งจนกลางแขกเมืองพักให้พอ ให้เอาพรมที่ใหม่ ๆ มาปู อย่าให้เอาพรมเก่าขาดมาปู ให้ชาวกรมวังจัดโต๊ะจัดเก้าอี้ไปตั้ง ให้พูดพักให้พอตามเคย ให้มหาดเล็กรับ น้ำร้อน น้ำชา กาแฟ ไปเลี้ยงแขกเมือง + ที่เก่งจนกลางที่แขกเมืองพักตามเคย ให้กรมพระนครบาลกวดขันดูแลตั้งแต่วัดพระเชตุพนตลอดถึงประตูเทวาพิทักษ์ให้เรียบร้อยอย่าให้ราษฎรเข้าไปได้

อนึ่ง เมื่อเสด็จออก ให้ข้าราชการกราบถวายบังคม

อนึ่ง ให้นายประภามนเตียรปลัดซ้ายขวา ให้นายเสถียรรักษาปลัดวังซ้าย ออกไปรับแขกเมือง แล้วให้หลวงราชฤทธานนท์ หลวง

นนทเสนกับด่ามหนักจากน่านแรกเมืองเดินคู่ ๆ กัน แล้วน่าแรกเมือง เข้าผ้าทูลละออง ๆ ครั้นถึงหน้าพระที่นั่งในที่เฝ้าแล้วให้กราบถวายบังคม ๓ ครั้ง

อนึ่ง ให้พระยาพิพัฒน์โกษาทูลเบิกแรกเมืองเมื่อทรงพระราชปฏิสันถาร ๓ ครั้ง แล้วให้ทูลลาแรกเมืองต่อไป

อนึ่ง ให้ตำรวจหน้าตำรวจหลัง คอยห้ามปากเสียงสู่ตำลัดหน้าฉวนตามอย่างหนหลังมา ถ้าเสด็จขึ้นแล้ว ให้ข้าราชการและแรกเมืองกราบถวายบังคม ถ้าแรกเมืองยังไม่ลุกจากที่ ให้ข้าราชการส่งบอยู่ อย่าให้ลุกไปมาเป็นอันขาดทีเดียว ถ้าแรกเมืองกราบถวายบังคมลาลุกจากที่เฝ้าแล้ว .....

อนึ่ง ให้กรมพระอัยยิกาหมายบอกจ้ากรมปลัดกรม ให้ทูลพระเจ้าน้องยาเธอ พระราชวรวงศ์เธอ พระเจ้าลูกยาเธอ พระวงศ์เธอ ให้แต่งพระองค์ฝ่ายทรงตามธรรมเนียม ครั้นได้ฤกษ์อย่างน้อยแล้วให้ชิญเสด็จเข้ามาเฝ้าพร้อมกัน เหมือนอย่างเสด็จออกแรกเมืองแต่ก่อน ๆ และให้เจ้าพนักงานทั้งนี้ไปเร่งจัดแจงการให้พร้อมทันกำหนด แต่ ณ วันจันทร์เดือน ๔ แรม ๓ ค่ำ เพลาบ่าย ถ้าสิ่งสัยสิ่งใดไม่เข้าใจ ให้ไปทูลถามซึ่งเสด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าพระยามหามาตา อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องจัดการรับรองแม่ทัพฝรั่งเศส

ด้วยเจ้าพระยาวิชาณยนายก รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า พระพิเทศพาณิชยยาม พิศดารมีมา ซึ่งอยู่ ณ เมืองสิงคโปร์ มีหนังสือเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวายว่า อัศมิราชเบนาดแม่ทัพฝรั่งเศส ซึ่งเป็นผู้ว่าราชการเมืองไซ่ง่อน จะเข้ามาเฝ้าทูลละออง ฯ ณ กรุงเทพ ฯ อัศมิราชเบนาดได้ออกจากเมืองไซ่ง่อนแล้ว กำหนดจะได้มาถึงกรุงเทพ ฯ ในเดือน ๑๑ ข้างขึ้น บัดนี้จดหมายมีมาถึงกรมท่า โปรดเกล้า ฯ ว่า อัศมิราชเบนาดเป็นขุนนางแม่ทัพ จะต้องจัดแจงการรับรองให้สมควรแก่ยศศักดิ์ จะให้มีพักอยู่ ณ ตึกหลวงหน้าวัดประยูรวงศาราม ให้ข้าพระคลังราชการ จัดเฉลี่ยอ่อนเตียงตั่งตู้โต๊ะและปูเตียงนอนให้พอ ให้ข้าพระคลังพิมานอากาศจัดโคมหอก โคมหมัน โคมตั้ง ไปแขวนไปตั้งทั้งกรับพูดตามเคย ให้กรมพระนครบาลเบิกยืมตุ่มสามโคกต่อกรมพระคลังในมาตั้งให้ทูต ๒๐ ใบ ทั้งนี้ให้เร่งเอาโคมไปแขวนไปตั้ง ตุ่มไปตั้ง แต่ ณ วันเดือน ๑๑ ขึ้น ๑๐ ค่ำ บัดจดวันศุกร์ ให้ทันกำหนด

อนึ่ง มุ้ง หมอน ฟูก ซึ่งเจ้าพนักงานไปจ่ายไว้สำหรับรับทูตต่างประเทศแต่ก่อนนั้น ได้รับทูตหลายครั้งแล้ว มุ้ง หมอน ฟูก เก่าขาดไป จะเอามาใช้ในการรับทูตครั้งหลังต่อไปไม่ได้นั้น ให้ข้าพระคลัง

ฉเศษจัดมุ้งแพรให้มีระบาย ๔ ผ้ามีระบาย ๔ รวม ๘ ทอง ให้ช่าง
พระคลังในข้ายจัดฟูกใหญ่ ๘ ให้มีผ้าขาวปูให้พร้อม จัดหมอนข้าง ๑๐
ให้มีผ้าขาวหุ้ม ให้เร่งเย็บทำไว้ให้แล้วพร้อม อัศมิราดเบนาดเข้ามาถึง
เมื่อใด ก็ให้เอาไปจ่ายถวายให้ทันราชการ อย่าให้ขาดได้
ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องจัดตึกหลวงหน้าวัดประยูรวงศารามรับแม่ทัพฝรั่งเศส
ผู้สำเร็จราชการเมืองไซ่ง่อน

ด้วยเจ้าพระยาจักรีมหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการ
ใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ดังว่า ซึ่งส่งหมายมา
แต่ก่อนว่า อัศมิราดเบนาดแม่ทัพฝรั่งเศส ซึ่งสำเร็จราชการเมือง
ไซ่ง่อน จะเข้ามาเฝ้าทูลละอองฯ โปรดเกล้า ฯ ให้จัดตึกหลวง
หน้าวัดประยูรวงศารามเป็นที่พักอาศัย รับอัศมิราดเบนาด โปรดเกล้าฯ
ดำรัสว่า อัศมิราดเบนาดเป็นขุนนางผู้ใหญ่ ให้จัดแจงการ
รับรองให้สมควรกับขุนนางผู้ใหญ่ ให้ช่างพระคลังในข้ายจัดฟูกใหญ่
๘ ฟูก หมอนข้าง ๑๐ ความแจ้งอยู่ในหมายแต่ก่อนแล้ว แต่
หมอนหนุนศีรษะกับฟูก หมอนขนาดเล็กสำหรับทหารยังหามิได้ ให้
ให้เจ้าพนักงานคลังในข้าย จัดหมอนหนุนศีรษะสำหรับขุนนาง ๑๐ ใบ
ฟูกหมอนขนาดเล็กสำหรับทหาร ฟูก ๕๐ หมอน ๕๐ ให้เร่งจัดไปส่ง

ทหารหลวงหน้าถือประทวนคำรามแต่งตัวเต็มยศ ๓๑ แรม ๓ – ๕ ค่ำ ปีจอจัตวาศก ด้วยอัครราชเบนวาทจอร์ชเข้ามาแต่ง อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องเตรียมการรับรองมองซิเออร์ชาโนนทูตฝรั่งเศส จะเข้าเฝ้าที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕

ด้วยเจ้าพระยาวังคมหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ดังว่า มองซิเออร์ชาโนนทูตฝรั่งเศสคนใหม่จะได้เข้าเฝ้าถวายตัว ฯ ดำแคลงตราตั้งทูตเกล้า ฯ ถวาย ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท วันพฤหัสบดี เดือน ๔ แรม ๑๕ ค่ำ เวลาพระสงฆ์ฉันเช้าแล้ว ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทแต่วันนั้น ให้กรมวังหมายรับเจ้าพนักงาน ให้เอาพรมมาปูที่ตำบลตันกระทิง แล้วให้เอาโต๊ะมาตั้ง เก้าอี้ ๕ เก้าอี้ และโต๊ะน้ำชาผ้าปูโต๊ะด้วย แล้วให้จัดคนไว้น้ำ จัดถ้วยแก้ว จัดบุหรี่ซิกาแรต บุหรี่ มาตั้งที่โต๊ะให้พร้อม และบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทนั้น จะตกแต่งอย่างไร ให้ไปทูลถามพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท ถ้าเต็จเจ้าพ้นพ้นมหามาดา ท่านรับสั่งบังคับอย่างไรก็ให้ทำตามรับสั่ง แล้วให้มหาดไทย ให้กลาโหม หมายบอกเจ้ากรมปลัดกรม นายเวร ให้ทูล

พระบรมวงศานุวงศ์ และหมายบอกข้าทูลละอองฯ นายทหาร พลเรือน ที่มีตำแหน่งเข้า ให้นุ่งผ้าใส่เสื้อตามธรรมเนียมเข้าเฝ้า เมื่อวันพระให้มาเข้าเฝ้าทูลละอองฯ ให้พร้อมกัน และให้มีเสื้อยืดสมบัติตามธรรมเนียมเตรียมเข้าไปด้วย เผื่อจะพันแปรประการใดจะได้ทันการตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องรับสั่งของไปที่กัปตันนายช่างอังกฤษที่เรือกลไฟ ซึ่งเข้ามาเยี่ยมกรุงสยาม

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔

ด้วยเจ้าพระยาวิชเยนทรโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า พระยาศุขุมรับบุรานุรักษ์ผู้ว่าราชการเมืองสมุทรปราการ บอกขึ้นมาว่า เรือรบกลไฟอังกฤษจุนนางนายเรือชื่อกัปตันโคลคอดยอนเซ มาด้วยเรือกลไฟชื่อโอเคน ลำหนึ่ง กัปตันอาเดกขันเด มาด้วยเรือกลไฟชื่อโกเกตลำหนึ่ง มาแต่เมืองสิงคโปร์ จะเข้ามาเยี่ยมเยียนบ้านเมืองที่เป็นไมตรีกัน แต่เรือกลไฟชื่อโกเคนลำหนึ่งนั้นทอดอยู่นอกสันดอน กัปตันโคลคกับขุนนางนายทหาร จะเรือกลไฟชื่อโกเกตเข้ามาทอด ณ กรุงเทพฯ แต่ ณ วันพฤหัสบดี เดือนอ้าย แรม ๘ ค่ำ แต่วันนั้น อังกฤษกับกรุงเทพฯ เป็นทางพระราชไมตรีกัน กัปตันโคลคคุมกำปั่นเข้ามาเยี่ยมเยียนถึงบ้านเมือง

แล้ว จะต้องจัดสิ่งของไปทักถามโดยทางไมตรี เรือเข้ามาทั้งน ๖ ลำ ผู้คนก็มากกัน ให้ทำพระคลังในจัดหาสาลีขาวหนัก ๑๐ หาบ ให้กรมท่าซ้ายจัดใบราหีบใหญ่ ๔ หีบ ให้พระคลังมหาสมบัติรวบรวมกระจกด้วย จัดต้นผลไม้ต่าง ๆ ๑๐ โถ ให้พระแก้วพระคลังจัดนมะพร้าวอ่อน ๒๐๐ ทะลาย และเรือรบเข้ามาครั้งนี้จะกลับไปเร็ว ให้เจ้าพนักงานจัดสิ่งของลงไปทักแขกเมืองให้พ้น ณ วันอาทิตย์ เดือนอ้าย แรม ๗ ค่ำ ปีจอจัตวาศก เมื่อจะเอาสิ่งของลงไปทักนั้น ให้แจะบอกบัญชีสิ่งของกรมท่าก่อนตามเคย จะได้ให้ตามพนักงานพาไป อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องกำหนดรับขุนนางเรือรบอังกฤษเข้าเฝ้า ในพระที่นั่งอนันตสมาคม

ด้วยเจ้าพระยาวิจิตรวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราโชวาทใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ว่า พระยาสมุทรบุรานุรักษ์ผู้ว่าราชการเมืองสมุทรปราการบอกเข้ามาว่า เรือรบกะโหลอังกฤษขุนนางลงมาด้วย นายเรือชื่อกัมมะโดล เรือกลไฟชื่อโกเกตลำหนึ่ง กัปตันอาเดกชันเต นายเรือกลไฟชื่อโกเกตลำหนึ่ง มาแต่เมืองสิงคโปร์ จะเข้ามาเยี่ยมเยียนบ้านเมืองที่เป็นไมตรีกัน แต่เรือกลไฟชื่อโกเกตนั้น ทอดอยู่นอกดอนหอม · กัมมะโดล

กับขุนนางนายทหารลงเรือกลไฟชื่อโนกดเข้ามา ณ กรุงเทพ ฯ ทอด
อยู่ได้บ่อมปืนจำนวนครั้ง บ่อมปืดบ่อยนัก แต่ ณ วันพฤหัสบดี เดือนอ้าย
แรม ๔ ค่ำ แลวันนั้นมะโดคกับขุนนางทหารซึ่งพักอยู่ที่คลาเซอร์รอเบศ
ชอบเปอร์ก็องสุดอังกฤษ ๆ มีหนังสือให้ทูตเกล้า ฯ ถวายว่า กัมมะโดค
กับขุนนางนายทหารอังกฤษ จะขอเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ๑๑ นายนั้น
โปรดเกล้า ฯ ให้ก็องสุดกัมมะโดคขุนนางนายทหารอังกฤษเข้าเฝ้าทูล
ละออง ฯ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ณ วันเสาร์ เดือนอ้าย แรม ๗ ค่ำ
ปีจอจัตวาศก เวลาเที่ยงนั้น ให้มหาดไทย กลาโหม หมายบอก
ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน และเจ้าพนักงานในพระบรม
มหาราชวังให้รู้จงทั่ว เมื่อวันแรกค่ำหนึ่งจะเข้าเฝ้านั้น ให้ข้าราชการ
ผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือนที่มีตำแหน่งเฝ้า นุ่งห่มปักตามยศธรรม-
เนียม ใส่เสื้อแพรอย่างน้อยที่งามดี เข้าเฝ้าพร้อมกันจงทุกคน

อนึ่ง ให้ราชทูตพระคลังพิมานอากาศจัดพรรมที่ใหม่ จ่ายยืมให้จ่า
สำตาไปปูที่เก้งจนกลางให้เต็ม

อนึ่ง ให้รักษาพระองค์จัดโต๊ะจัดเก้าอี้ ไปตั้งที่เก้งจนกลางให้
แยกเมืองพักให้พอ ให้จ่าสำตายืมพรมต่อราชทูตพระคลังพิมานอากาศ
ไปปูที่เก้งจนกลางแยกเมืองพักให้พอ ให้กรมพระนครบาลกวาดถนน
ตั้งแต่ตะพานหน้าวัดพระเชตุพน ตลอดถึงประตูเทวาพิทักษ์ ให้เตียน
ตะอาดดี ที่เรี่ยตะพานน้ำตรมเปรอะเปื้อนอยู่ ให้เอากระดานมาทอด
ให้ดีด้วย ให้ราชบัณฑิตรวมวังแต่งรับเสด็จบนพระที่นั่งอนันตสมาคม

แห่งหนึ่ง แล้วให้เชิญพระเกวียนทุ่มทองคำตั้งบนพระแท่น แลกจะตั้งตามพระอันหมาก เครื่องราชบริโภค มาตั้งคอยตามเคย

อนึ่ง ให้ชาวพระราชยานจัดแคร่ตามธรรมเนียม ๑๓ แคร่ รับเครื่องพันพุฒ พันเทพราช มาแต่งตั้งไว้กลางเกงพระเกียวตามหามแคร่ให้พอดีลงไปรับแขกเมืองที่ท่าฉัตรพระเชตุพน เข้าประตูเทวาพิทักษ์ แล้วคอยรับคอยส่งด้วย

อนึ่ง ให้นายทหารอย่างยุโรป ทหารเกณฑ์หัด จัดทหารแต่งตัวยืนแถวทางขนานนอก ขนใน ขนกลาง ให้ครบตามเคย

อนึ่ง ให้จัดมโหรีมาทำเมื่อเวลาแขกเมืองรับพระราชทาน ที่เกงโภชนเสร็จแล้วด้วยตามเคย

อนึ่ง ให้กรมวังจัดเบาะสำหรับให้แขกเมืองนั่ง เข้าไปในพระที่นั่งด้วย ๒ เบาะตามเคย

อนึ่ง ให้ขุนทินบรรณาการ ขุนธารีกำมัลรับพานบุหรี่ หมากเจียนคนโทน้ำ ถ้วยแก้ว กระโถน ไปตั้งให้แขกเมืองรับพระราชทานที่พัก แลตั้งในที่เฝ้าตามเคย

อนึ่ง ให้มหาดเล็กรับพานพระขันหมาก เครื่องราชบริโภคต่อท่านข้างใน มาตั้งที่พระที่นั่งตามเคย แล้วให้นายบำรุงมหาดเล็กจัดน้ำร้อนน้ำชาไปเลี้ยงแขกเมืองที่เกงพักด้วย แล้วให้จัดเครื่องโต๊ะมาตั้งที่พอโภชนเสร็จ ตำรวมคาวของกินต่อพระเหลือง พระสามแผดงฤทธิ์มาเลี้ยงแขกเมืองด้วย ให้ชาญมาหิกาประโคมมโหรีกับ

ประโคมแตรประโคมสังข์ เมื่อเสด็จออกเสด็จขึ้นตามเคย ให้พันพุฒพันเทพราช จ่ายเสวยให้ชาวพระราชยานหามแตรให้พอ

อนึ่ง ให้ชาวพระคลังราชการจัดได้ มาคอยจ่ายให้ร้องงานตำรวจตั้งแขกเมืองให้พอ

อนึ่ง ให้นายประภาษมนเทียรปลัดฝังขวา ให้นายเสถียรรักษาปลัดฝังซ้าย ไปรับแขกเมือง แล้วให้หลวงราชฤทธานนท์ ให้หลวงนนทเสน กับล่ามพนักงานนำแขกเมืองเดินเป็นคู่ๆ กันเข้าประตูพระที่นั่ง ให้นำแขกเมืองเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ครั้นถึงหน้าพระที่นั่งในที่เฝ้าแล้ว ให้ถอดรายบังคม ๓ ครั้ง

อนึ่ง ให้พระยาพิพัฒน์โกษาทูลเบิกแขกเมืองก่อน เมื่อทรงพระราชปฏิสันถารกับแขกเมืองแล้ว ให้ทูลขับคำแขกเมืองต่อไป

อนึ่ง ให้ตำรวจหน้าตำรวจฉกรรจ์ คอยห้ามปากเสียงแต่ผู้คน อย่าให้ไปยืนดูแขกเมืองที่เก้งพักเหมือนอย่างแต่ก่อน ๆ เป็นอันขาด

อนึ่ง เมื่อเสด็จขึ้นแล้ว ให้ข้าทูลละออง ฯ ถวายบังคมถ้าแขกเมืองยังไม่ถูกจากที่ ให้ข้าราชการนั่งดูอยู่ อย่าให้ถูกเดินไปมาบันดาลที่เดียว ถ้าแขกเมืองลาถูกจากที่แล้ว ให้หลวงราชฤทธานนท์ หลวงนนทเสน และล่ามพนักงานนำแขกเมืองออกมาพักรับพระราชทานที่ห้องโรงอันสำหรับ

อนึ่ง ให้กรมพระอัษฎาหมายบอกเจ้าปลัดกรมคางวาง ให้ทูลพระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ พระเจ้าลูกยาเธอ ให้แต่งพระองค์ผ้าทรงตามขนบธรรมเนียม เครื่องทรงดีอย่างน้อย ให้เชิญเสด็จเข้ามา

เฝ้าพร้อมกันทุกพระองค์ ถ้าเจ้าพนักงานผู้ใดขัดขืนประการใดไม่เข้าใจ ให้ไปถูดถามสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา อย่าให้ขาดได้ ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องตั้งโรงครัวเลี้ยงฝรั่งที่หน้าวัดมหาธาตุ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖

ด้วยฉันจงรับสั่ง พระเจ้าอยู่หัวเธอ ทรงพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้า ฯ ว่า โปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งโรงครัวเลี้ยงฝรั่งที่หน้าวัดมหาธาตุนั้น หามีคนจะรักษาการเลี้ยงฝรั่งไม่ ให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเงินให้กับจ้างมหาดเล็ก ๑๐ คน ให้รับจ่ายให้แต่ณ วัน เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ เวลาบ่าย ให้ทันการหมดอย่าให้ขาดได้

อนึ่ง ให้กรมจ้างมหาดเล็กไปรับเงินต่อพันพุฒ พันเทพราช ๑๐ คนมาตักน้ำใส่โรงครัวเลี้ยงฝรั่ง ตั้งแต่ ณ วัน เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ เวลาบ่าย ให้ทันการหมดเสมอทุกวันไปกว่าจะเลิกการครัวเสร็จ อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสแต่งราชทูต ให้นำเครื่องราชอิสริยยศ เข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย

ด้วยเจ้าพระยาวิจิตรวาทีมหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ฝรั่งเศสแต่งให้ตาระแมนดิบไป ชุนนางนายทหารเชิญพระราชอิสริยยศประดับเพชรองค์ ๑ ดังญาราวองค์ ๑ (ดงยาราชาวดีองค์ ?) เข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย ถ้าหนดตาระแมนดิบไปและชุนนางนายทหาร ๒๐ นายจะได้เข้าเฝ้าทูลถวาย ฯ ถวายพระราชอิสริยยศ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ณ วัน เดือน ๖ แรม ๗ ค่ำ เวลาบ่าย เจ้าพนักงานจะได้จัดแจงรับ ให้เหมือนอย่างออกแขกเมืองกรุงใหญ่ทำมาแต่ก่อนนั้น ให้นายเรือรบหาดไทยหมายบอกกับนายเรือ เรือกายุลักษ์กรมอาสาจามเศษขวาคำ ๑ รับทูตเครื่องเรือเมืองออน ๑ หมอนอง ๑ พรม ๑ ม่าน ๔ ผืน บอกกับนายเรือ เรือเหราภรมอาษาในกรมฝั่งซ้าย ๑ ขวา ๑ เบี้ย ๒ รับบีพาทย์จ่าละจ่ารับ หมายบอกกับนายเรือสิงกองกลางเป็นคู่รักซ้าย ๑ ขวา ๑ เบี้ย ๒ จ่ารับ กลองชนะ ๔ คู่ ฆ้องมังกร ๒ คัน เบิกเสื่อแดงหมอนแดง และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทหารให้มีเครื่องเรือคาดสีหดังคาให้พร้อมตามเคย ให้ไปรับเสด็จต่อพันพุดม พันเทพราช มาประจุพลพายให้ครบกระทง ให้ล่วงไปยกเรือสิงห์มาแต่ ณ วัน เดือน ๖ แรม ๗ ค่ำ ให้พายเรือมาคอยเตรียมให้

พร้อมทั้งช้างเสียก่อน จึงจะได้ลงเรือไปรับขุนนางฝรั่งเศสที่เรือกลไฟหน้าบ้านกงสุลฝรั่งเศส ขึ้นท้ายราชวรดิษฐ์ คอยรับคอยส่งตามเคยเหมือนอย่างครั้งก่อน อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องให้จัดนมโคมาเลี้ยงฝรั่ง ที่มาดูงานมหรสพ

ด้วยจมื่นจงชัย รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ฝรั่งเศสมาดูงานที่พระคลัง พระยาพลเทพกรมพระนครบาลมีหนังสือมาถึงเจ้าพระยามหาเสนา ว่าเจ้าจอมมารดาเรียม ท้องสนามหลวงที่เลี้ยงนั้น ยังหานมโคที่นมกาแฟน้ำร้อนไม่ได้ ให้ขุนกยี ให้ขุนโค กองโค จัดน้ำนมโคมาส่งเสมอทุกวันไปกว่าจะเลิกแต่วันเดียว ๖ แรม ๑๐ ค่ำ เพลาเช้า ๓ ทะนานเวลาบ่าย ๓ โมง เพลาบ่าย ๓ ทะนานเวลา ๓ โมง มาสั่งให้นายบำรุงให้ทันกำหนด อย่าให้ขาดได้

หมายรับสั่ง

เรื่องให้พาทูตฝรั่งไปเที่ยวเมืองเพชรบุรี, เมืองสมุทรปราการ

ด้วยพระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ จางวางทหารบกทุกหมู่ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ให้พาทูตฝรั่งไปเมืองเพชรบุรี ให้จัดเรือพระที่นั่งเสพสหายไปตรี ถ้าหมดจะ

ไป ณ วันพฤหัสบดีเดือน ๗ ขึ้น ๓ ค่ำ บุกุนเบญจศกเพลา ๓ โมงเช้า ให้เจ้าพนักงานกรมนาจัดข้าวสารขาวสำหรับเลี้ยงพูด ๕๐ ถัง ข้าวสารแดงสำหรับกะลาสี ๕๐ ถัง ให้กรมสรรพากรในจัดปลาแห้ง ๒๐๐ หาง ปลาใบไม้ใหญ่ ๕๐๐ ตัว เนื้อเค็ม ๒๐๐ แผ่น ปลาย่าง ๒๐๐ ไม้ ฟองเป็ดสด ๕๐๐ ฟองเป็ดเค็ม ๑,๐๐๐ (รวม) ๑,๕๐๐ ปลาทูเค็ม ๕๐ ตัว ส้มมะขาม ๕๐ ปั้น กะปิดี ๒ กะปิแกง ๒ (รวม) ๔ ถัง หอม ๒๐ หมวด กระเทียม ๒๐ หมวด พริก ๕ ถัง มันเทศ ๒ หาบ ฟักเขียว ๒ หาบ ฟักเหลือง ๒ หาบ เกลือ ๒ ถัง ครั้งราชการจัดได้เหนือ ๓,๐๐๐ อ้า น้ำมันมะพร้าว ๑๐๐ ทะนาน น้ำมันยางใส ๑๐๐ ทะนาน กระจ่อยบ ๑๐๐ ใบ ให้เร่งไปส่งที่เรือพระที่นั่งเสด็จหายไม่ดี แต่ ณ วันพุธเดือน ๗ ขึ้น ๒ ค่ำ เพลาบ่าย ๓ โมงเช้า ให้ตั้งกำหนดตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องขัดเรือรับฝรั่งที่มาใหม่ ขึ้นไปตามเสด็จกรุงเก่า

ด้วยพระยาสุรวงศ์ไชยวัฒน์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ให้พระยอดสุมพลาภิบาลขัดเรือบัวโยปนิกา รับฝรั่งมาใหม่ตามเสด็จพระราชดำเนินไปกรุงเก่า ณ วันเดือน ๗ แรม ๔ ค่ำนี้ ให้เจ้าพนักงานจัดตั่งของลงเรือพันระบุนตามเคย ให้เหนือ ๒๐ นัด น้ำมันมะพร้าว ๑๕๐ ทะนาน ข้าวสารนาฬิกา ๑๕

ข้าวสารนาเมืองละ ๑๕ เป็น ๓๐ ถัง ฟองเป็ดจืด ๑๐๐ ฟอง ฟองเป็ดเค็ม ๒๐๐ เป็น ๔๐๐ ฟอง ปลาหาง ๑๐๐ หาง ปลากุเลา ๑๐๐ ตัว ปลาสลิดใหญ่ ๔๐๐ ตัว ปลาใบไม้ ๑๐๐ ตัว พริก ๒ ถัง เกลือ ๑ ถัง กะปิ ๑ ถัง หอม ๓๐ หมวด กระเทียม ๕ หมวด กระเทียมดอง ๒ ไห ตั้งมะขาม ๓๐ ปั้น กระท่อบ ๒๐ ใบ ให้เอาไปส่งที่วัด ณ วัน เดือน ๕ แรม ๑๕ ค่ำ อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องกำหนดทางสุดฝั่งเสด็จกับบาทหลวงขอเข้าเฝ้า

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖

ด้วยพระยาพิพัฒน์โกษา รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ณ วันอาทิตย์เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๐ ค่ำปีกุน เบญจศก มองซิเออร์มาร์เปดุงสุดฝรั่งเศส ถามกราบมอร์เซียรปาลเฟฝรั่งเศสกับบาทหลวง จะได้เข้าเฝ้าถวายของ ฯ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม แรกเมื่อจะเข้ามาพักที่ไหน ที่นั่นจงสุดใจคอยรับนั่นให้กรมวังบอกเจ้าพนักงาน เอาพรมใหญ่มาปูที่เก้งรับแรกเมื่อจะให้จัดโต๊ะโต ๑ จัดเก้าอี้ ๕ เก้าอี้มาตั้งแล้ว ให้มีคนโถน้ำถวายแก้วบุหรี่ฝรั่งเทียนสูบบุหรี่ และให้เจ้าพนักงานกรมนั่งเฝ้าคอยเตรียมการไว้ให้พร้อม แต่ ณ วันอาทิตย์เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๐ ค่ำนี้ออกไปก่อน ๑ วัน อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ขอตั้งศาแต่งทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖

หมายรับสั่ง

เรื่องต้อนรับทูตขอตั้งศา

ฉบับที่ ๑

เรื่องจัดเรือแห่พระราชสาส์น

ถึงเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ด้วยเจ้าพระเจ้าแผ่นดินนิเธอแลนด์ มีพระราชสาส์น ให้ยี่ปีจมัดเชดเชิญพระราชสาส์นกับของทรงบินดีเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย ยี่ปีจมัดเชดมาด้วยพระราชสาส์นกับทูตขี่เรือกลไฟนั้น ให้นายเวรเรือตั้งต้อมพระราชวังเป็นคู่ชักซ้ายตำ ๑ ขวาตำ ๑ เป็น ๒ ตำ รับแตรวงอน แตรฝรั่งรับตั้งขัดรับถอดรับนโหระทึก มหาดไทยหมายบอกนายเรือรูปสัตว์นายเรือตั้งรับพระราชสาส์น เรือเหราอาตำในกรมท่าซ้ายตำ ๑ ขวาตำ ๑ เป็น ๒ ตำ รับถอดรับชนะ ๕ คู่ เรือสางอาตำในกรมท่าซ้ายตำ ๑ ขวาตำ ๑ เป็น ๒ ตำ รับถอดรับชนะ ๕ คู่ คลังสินค้าเรือโต ซ้ายตำ ๑ ขวาตำ ๑ เป็น ๒ ตำรับรับปี่พาทย์รับถอดรับชนะ ๕ คู่ เรือมังกรต้อมพระราชวังซ้ายตำ ๑ ขวาตำ ๑ เป็น ๒

สำหรับรับบิณฑ์รับทองชนะ ๕ คู่ รับทูต ถายุภักษ์ อาสาวิเศษ ซ้าย ๑ ๕ ๕ ๑ ๕ ๕ ๑ ๕ ๕

ทวาย ๓๔ ถือแต้ทางม้า ๖ เป็น ๒๐ กระบองกลิง ๕๐ รวมเป็น ๖๐ จ่ายเลวให้ถือกริ่มถือกรรชิงเกล็ด ๑๐ ให้ถือปราชมัด ถือเครื่องยศ กลอย ๖ ย้อย ๖ หญ้า ๖ หมอน้ำ ๖ เป็น ๒๔ รวมเป็น ๗๔ คน ให้รางจ่ายแต่ ณ วันอังคารเดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ เวลาบ่ายให้พ้นกำหนด จะได้เอาไปถือเครื่องแห่ช้างม้า มาคอยรับแขกเมือง ณ วันพุธเดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ เวลาเช้า

อนึ่ง ให้กรมช้างจัดช้างต้นช้างพิเศษไปผูกเกยชิงประจำ แล้วให้จัดช้างดั้งช้างบิณไปยืนที่กรมช้างโรงพระมหาศิวโลก แล้วให้เบิกเครื่องช้างสำหรับผูกช้างต้นช้างพิเศษช้างดั้งช้างบิณ ผูกลายผ้าปกหางให้พร้อมกับแต้ทวาย ๓๔ แต้ทางม้า ๖ เป็น ๒๐ กระบองกลิง ๕๐ มงคลแดง ๑๐ เสื่อบัลลังก์ลูแขนอัน ๑๐ ต่อกลังแต่งตัวรพยุทธ์แล้วให้รับเลวต่อพันพุฒ พันเทพราช ๕๗ คน ให้เบิกกางเกงบัลลังก์เหลืองประกอบเชิง กางเกงรัดทองรุ้งประกอบเชิง ให้เบิกเสื่อเสนากุฎเหลืองเสื่อบัลลังก์ลูแขนอัน เกยวลายหมวกพันคอเสื้อมลายทอง ต่อกลังเสื่อหมวกกลังวิเศษให้พอ แล้วให้จัดคนในกรมช้าง เป็นจัตุรงคบาท ใส่เสื้อกางเกงชัดกระบี่ ๑๒ คน นุ่งห่มคอยเตรียมรับแขกเมือง ณ วันพุธเดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ เวลาเช้า

อนึ่ง ให้พระยกกริ่มจัดกรรชิงเกล็ด ๑๐ คัน ให้รับเลวต่อพันพุฒ พันเทพราช ๑๐ คนนุ่งกางเกงยกเสื้อมลูรู มาคอยเตรียมแห่ช้างเข้าไปรับแขกเมืองในพระราชวัง ที่ประตูเทพยัศรี แต่ ณ วันพุธ เดือน ๗ แรม ๗ ค่ำ เวลาเช้า ให้พ้นกำหนด

อนึ่ง ให้ราชมัลกรมวัง รับเลขต่อพันพุฒ พันเทพราช ๓๗ คน ให้เบิกกางเกงร้วทองรุ้งเสื้อบัศดูแขนสั้นเกี่ยวลาย ต่อชาวคลังเสื้อหมวกคลังวิเศษ แล้วให้รับโต๊ะเงินใส่กล้วย ๔ ใส่อ้อย ๔ ใส่หญ้า ๔ เป็น ๑๒ ให้รับโต๊ะทองขาวใส่กล้วย ๒ ใส่อ้อย ๒ ใส่หญ้า ๒ เป็น ๖ รวมเป็น ๑๘ ใบ ต่อวิเศษ แล้วให้รับหม้อน้ำเงิน ๔ หม้อน้ำทองขาว ๒ เป็น ๖ ใบใส่น้ำ ต่อขุนศรีสยุมพร มาคอยเตรียมตามช้างต้นช้างวิเศษ แห่เข้าไปรับแขกเมืองในพระราชวัง ที่ประตูวิเศษชัยศรี แต่ ณ วันพุธ เดือน ๗ แรม ๙ ค่ำเวลาเช้า

อนึ่ง ให้ขุนศรีสยุมพรรับหม้อน้ำเงิน ๔ หม้อน้ำทองขาว ๒ เป็น ๖ ใบ ต่อท่านช้างใน มาใส่น้ำส่งให้ราชมัลกรมวัง แต่ ณ วันพุธ เดือน ๗ แรม ๙ ค่ำ เวลาเช้า

อนึ่ง ให้คลังแสงสรรพยุทธ์จ่ายเครื่องช้าง แส้หวายแส้หางม้า กระบองกลึง ให้คลังเสื้อหมวกจ่ายกางเกงจ่ายเสื้อหมวก ให้คลังวิเศษจ่ายเกี่ยวลาย ให้กับผู้ต้องเกณฑ์ให้พอ แต่ ณ วันอังคารเดือน ๗ แรม ๘ ค่ำเพลาเช้า

อนึ่ง ให้คลังราชการเอาเสื่อลวดไปปูให้เต็ม สำหรับแขกเมืองจะได้ดูพระยาช้างที่โรงพระมหาศรีเศวตวิมลวรรณ พระเศวตสุวรรณาภาพรรณ ที่โรงพระวิมลรัตนกิริณี แต่ ณ วันพุธเดือน ๗ แรม ๙ ค่ำ

อนึ่ง ให้เกณฑ์หัดแสงบืน จัดบืนรางเรียวใส่บนล้อคับช้างละบอก ๗ ช้าง ๗ บอก ให้จัดพันทนายนั่งบนล้อคับกำกับบืนช้างละ ๒ คน

นอกเบิกทางเถลยศเจ้านายกรมหมื่นเสนีบริรักษ์ เกียวเสียระบวศหมอมเสียมทอง ศยศองเสือศองหมอกวิเศษ มานุ่งห่มศอยเศรียมขนช้างทประดูวิเศษ ชัยศรี แต่ ณ วันพุธ เดือน ๗ แรม ๙ ค่ำ เวลาเช้า นะให้เจ้าพนักงานผู้ศองเกณฑ์ทั้งนี้ มาศอยเศรียมให้พร้อมทุกพนักงาน อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๓

เรื่องให้จัดดอกไม้สดสำหรับเครื่องบูชา

ด้วยฝ่าบาทรับราชบัญชาอย่ รับพระบรมราโชวาทว่าการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ณ วันพุธ เดือน ๗ แรม ๙ ค่ำ เวลาเช้า มีดอกไม้สดจะเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลี ฯ บัดนี้โปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งเครื่องบูชาเป็นอันมากมาย หามีดอกไม้สดจะใส่จานแก้วเครื่องบูชาไม่ ให้ขุนมหาดาการจัดดอกไม้สีต่าง ๆ กับผู้รับสั่งที่ทดโทษนั้นด้วย แต่ ณ วันพุธ เดือน ๗ แรม ๙ ค่ำ เวลาเช้าโมงหนึ่ง อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฉบับที่ ๔

เรื่องจัดเรือไปรับเครื่องบรรณาการที่พักหุด

หน้าวัดประยูรวงศ์

ด้วยเจ้าพระยาวงศ์สมหาโกษาธิบดี รับพระบรมราโชวาทว่าการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า พระเจ้าแผ่นดินนิเธอแลนด์

แต่งให้ข้อใดมัคเชดเป็นทูตคุมเครื่องราชบรรณาการเข้ามาทรงยินดี พระรูป ๑ ตุ้มหูคู่ ๑ พระแส้งองค์ ๑ ฉลองพระบาทคู่ ๑ และของอันหลายสิ่งนั้น ให้เจ้าพนักงานชาวพระมาตาภูยา ให้เจ้าพนักงานกรมพระแส้ง ให้เจ้าพนักงานพระคชังพิมานตุลากาศ ลงไปรับเครื่องบรรณาการที่นักทูต หน้าวัดประยูรวงศ์ราม ณ วันเดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ เพลาบ่าย เมื่อจะลงไปให้นะที่เวรกรมท่าก่อน จะได้ให้ตามพนักงานพาไป

ฉบับที่ ๕

เรื่องเสด็จออกรับแขกเมือง ให้จัดการให้พร้อม

รับสั่ง แก่พระราชสาส์นพระเจ้าแผ่นดินนิเธอแลนด์ เสด็จออกแขกเมือง ณ พระที่นั่งอมัตตสมาคม ณ วันเดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ เวลาออกรับแหม่นออกแขกเมืองใหญ่ทุกครั้ง

ฉบับที่ ๖

เรื่องแก่พระราชสาส์นตอบพระเจ้าแผ่นดินนิเธอแลนด์

ด้วยเจ้าพระยาวรวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราโชงการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งว่า ฉบับแก่พระเจ้าแผ่นดินนิเธอแลนด์ แต่งให้ยิบปีเซนอดเส่นเชิญพระราชสาส์นของทรงยินดีเข้ามาทรงยินดี บัดนี้โปรดเกล้า ฯ ให้มีพระราชสาส์นแด่ของทรงยินดี

ตอบแทนออกไปยังสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสแลนั้นมอบให้ยิปิเข้มอดเดินออกไปคอยรับพระราชสาส์น อยู่ที่เรือกลไฟชื่อดักเคนแลนั้นตะเอยชั้นนอกสันตอนแล้ว ถ้าหมดคะได้แห่พระราชสาส์นออกไปส่งที่เรือกลไฟ ณ วันเดือน ๘ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีกุนเบญจศก เวลาบ่าย ๓ โมงนั้น ให้มหาดไทย กลาโหม เกณฑ์ทหารระบุณแห่พระราชสาส์นทางบกลงเรือกลไฟที่ท่าพระ

ขี่ม้าแวงรับพระราชยานกงต่อขวาพระราชยานองค์ ๑ ขี่ม้ารองรับเสด็จต่อพันพุทธ พันเทพราช หามพระราชยาน ๑๐ คน ขี่ม้าแวงรับพระราชสาส์นลงเรือกลไฟที่ท่าพระ ขี่ม้ารองรับพรมต่อขวาพระคลังหิมานอากาศ ปูพระราชยานผืนหนึ่ง ขี่ม้ารองนุ่งกางเกงยกคาดเกยดาย

ขุนหมื่นเบ็นคู่แห่เดินเท้า นุ่งสมปักลาย ใส่เสื้อครุย ใส่ถ่าพอกขาว แห่หน้า ๑๐๐ แห่หลัง ๖๐ (รวม) ๑๖๐

เกณฑ์ไพร่ นุ่งกางเกงแดง ใส่เสื้อสนวกกุย ถือของพังกรแห่หน้า ๑๐๐ แห่หลัง ๖๐ (รวม) ๑๖๐

หลวงราชมนู หลวงเพ็ชรฉลูเส็น จัดจ่าปี ๑ จัดกลอง ๑ จัดกลองชนะ ๒๐ คน แตรงอน ๒ แตรฝรั่ง ๕ ดังชู ๒ (รวม) ๑๒ ใส่เสื้อแดง หมวกแดง กางเกงแดง ประโคมแห่พระราชยาน มีไหระทึก ๒ ตำรับ นุ่งห่มตามเคย

ฉบับที่ ๑

เรื่องจัดเรือมณีเมขลาส่งพระราชสาส์น

ด้วยพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ รับพระบรมราโชวาทใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ให้พระยาอุทุมพรราชบาท จัดเรือพระที่นั่งมณีเมขลาออกไปส่งพระราชสาส์น ซึ่งจะส่งตามเข้ามาเผ้าจอดอยู่ ณ ปากอ่าวเมืองเพชรบุรีนั้น ให้เจ้าพนักงานพระคลังราชการส่งเสบียงอาหารในกรมนา ให้จัดสิ่งของมาส่งแต่ ณ วันเดือน ๗ ขึ้น ๔ ค่ำ เวลาบ่าย ที่เรือพระที่นั่งมณีเมขลาให้พร้อมทุกพนักงาน แล้วให้เจ้าพนักงานมาบอกกลับทันที จะได้มอบของให้กับหมายเรือในเวลาประเดี๋ยวนี้ ตามระบุตามเคย ได้เหนือ ๒๐ มัด น้ำมันมะพร้าว ๕๐ ทะนาน ข้าวสาร ๑๕ ถัง ปลาหาง ๕๐ หาง ปลาทู ๕๐ ตัว ปลาใบไม้ ๕๐๐ ตัว กระยอบ ๑๐ กระยอบ มาส่งอย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องจัดของไปทักแขกเมืองอังกฤษ ที่มาเยี่ยมกรุงเทพ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖

ด้วยพระยาพิพัฒน์โกษา รับพระบรมราโชวาทใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า พระยาอุทุมพรบุรานุรักษ์ กรมการบอกวันมาว่า เรือรบกลไฟอังกฤษ ๆ เขาใช้จักรท้ายเข้ามาถึงเมือง

ต้มยุทธปราการด้านหนึ่ง ก้ามะโตถือเรียมอาโนซอน นายเรือมาแต่เมืองไซ่งอน เข้ามาเยี่ยมเยียนกรุงเทพ ฯ แลจะเยี่ยมกงสุลอังกฤษแล้วจะขอถอยครั้งหนึ่งมา ณ กรุงเทพ ฯ จะเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เรือกลไฟใช้จักรชื่อมาครุงเทพ ฯ ณ วันจันทร์เดือนอ้ายแรม ๓ ค่ำ ถอดหน้าบ้านกงสุลอังกฤษแต่วันนั้น อังกฤษกับกรุงเทพ ฯ เป็นทางพระราชไมตรีกัน ก้ามะโตคุมกำปั่นใบเข้ามาเยี่ยมเยียนถึงบ้านเมืองแล้วจะต้องจัดสิ่งของไปฝากทายโดยชอบเมืองเป็นไมตรีนั้น ให้ขวางพระคลังในซ้าย จัดน้ำตาลทรายขาวหนัก ๕ หาบ ให้กรมท่าซ้าย จัดใบชาหีบใหญ่ ๓ หีบ ให้พระคลังมหาสมบัติสรรพากร จัดกล้วยต้ม ๖๐ ใส่ ให้.....แจะเรียบ (ต้นฉบับขาด)

หมายรับสั่ง

เรื่องกงสุลอังกฤษเข้าเฝ้า

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๖

ด้วยพระยาพิพัฒน์โกษา รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า กัปตันพรันเซพอกรีดกงสุลเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระที่นั่งประพาสพิพิธภัณฑ์ ณ วันอังคารเดือนอ้ายแรม ๔ ค่ำ พลาม่ายโมงหนึ่งนั้น ให้ทหารรักษาพระองค์ยืนประตูรับแขกเมืองอย่างน้อยตามเคย

อนึ่ง ให้ขางพระคลังพิมานอากาศ จัดพรมมาปูที่เก๋งให้พอ

อนึ่ง ให้ขางทยกเกาอี้ ๑๐ เกาอี้ โตะ ๑ มาตั้งที่เก๋งให้ทันกับหมด แล้วรับเทียนต่อท่านข้างในไปตั้งตามเคย

อนึ่ง ให้ขุนพิทยรรณาการ ขุนขรัวก้านอ รับบุหรี่บรรจุขนมาต่อท่านข้างใน มาตั้งเฉลยนอกเมือง ที่แต่งให้ทูตไปพักตามเคย อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง
เรื่องให้หาดอกไม้ทอม มาตั้งรับแขกเมือง
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๗

รับสั่งให้พระแก้วพรรคลังล่วน นายช่าง จัดหาดอกไม้ทอมมาตั้งพระยาบุรุษรัตนราชพิตดก ๑๐ ห่อ แขกเมืองลาว ณ วันเดือน ๘ ขึ้น ๙ ค่ำ

หมายรับสั่ง
เรื่องจัดช้าง มาคอยรับแขกเมือง

รับสั่งให้พันภวรกรมช้าง จัดช้างต้นช้างพิเศษ มาคอยประจำรับแขกเมือง ณ วันเดือน ๘ ขึ้น ๙ ค่ำ

หมายรับสั่ง

เรื่องให้จัดม้ามายืน รับแขกเมือง

รับสั่งให้พันเภากรมม้า จัดม้าเกราะทอง จัดรุนหมายืนม้า ๖๐ มายืนแถลมท่าพระราชอาสน์ วันเดือน ๕ ขึ้น ๖ ค่ำ

หมายรับสั่ง

เรื่องมองซิเออร์โอบาเรต์ฝรั่งเศส เข้าเฝ้า

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๗

ด้วยพระยาวิสุทธิโกษา ปลัดกรมท่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ฉมเด็จพระเจ้าแอมเปรอให้มองซิเออร์โอบาเรต์ ซึ่งให้เข้ามาเป็นกงสุล ณ กรุงเทพ ฯ เชิญพระราชอาสน์เข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย เจริญทางพระราชไมตรีนั้น มองซิเออร์โอบาเรต์มาด้วยเรือกลไฟชื่อเวนศรีดาศอบ เข้ามาทอดณ เมืองสมุทรปราการ แล้วบอกขอรื้อของไปรับมา ให้โปรดให้จัดเรือกลไฟชื่ออัคเรศรัตนาภูลงไปรับขึ้นมา และเรือรบกลไฟเวนศรีดาศอบก็ได้จักรขึ้นมาพร้อมกัน ทอดอยู่ที่หน้าศึกถึงสุดฝรั่งเศส ณ วันเสาร์ เดือน ๕ ขึ้น ๑๐ ค่ำ มีของยังเป็นเบญจศก แจ้งว่าหนหมองซิเออร์โอบาเรต์ จะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ถวายพระราชอาสน์นั้นบนพระที่นั่งเศวตฉัตร ในพระที่นั่งอัมพรวินิจฉัย แต่ ณ วันจันทร์เดือน ๕ ขึ้น ๑๒ ค่ำ

มีชวดฉศกเพลาเช้า ๑ โมงนั้น ให้กรมพระดัดดี กรมดำมพดเรือน หมายขอกราบทูลพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมปลัดกรมสมุหบัญชี กราบทูลพระราชวงศ์เธอ กรมหมื่นภูวนัยนฤเบนทร์ ๑ กราบทูลพระราชวงศ์เธอ พระองค์เจ้าดิศวรา ๑ เป็น ๒ กราบทูลพระราชวงศ์เธอ กรมหมื่นกษัตรัยศ์ร-ศักดิเดช ๑ พระราชวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวุฒเรศ ๑ เป็น ๒ กราบทูลพระราชวงศ์เธอชั้น ๑ พระองค์เจ้าบุตนรา ๑ พระองค์เจ้าวงศวร ๑ เป็น ๒ กราบทูลพระราชวงศ์เธอชั้น ๑ กรมหมื่นบวรวิชัยชาญ ๑ กรมหมื่นมนตรีรักษา ๑ เป็น ๒ กราบทูลพระองค์เจ้ามหาทงษ์ ในกรมหมื่นสุรินทรรักษ์ ๑ กราบทูลพระองค์เจ้าชัด ในกรมหมื่นพิพิธโภคภูเบนทร์ ๑ กราบทูลพระองค์เจ้ามงคลเลิศ ในกรมหมื่นมาลยาทิพักษ์ ๑ ให้แต่งพระองค์ผ้าทรงเชิญพัดศรี ฉลองพระองค์อย่างน้อยข้างใน กรุยทองศรีข้างนอก แล้วให้เชิญพานหมากเสวยเอาพระเต้าบ้วนพระโอษฐ์ เข้าไปตั้งในพระที่นั่งอัศราวินิจฉัย เหมือนครั้งเสด็จออกแขกเมืองเมื่อครั้งก่อน แล้วให้เชิญเสด็จขึ้นมาพร้อมกันทุกพระองค์ แต่ ณ วันจันทร์ เดือน ๘ ขึ้น ๑๒ ค่ำ มีชวดฉศก อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องจัดสิ่งของไปส่งเรือรบฝรั่งเศส

ด้วยข้าพระยาเดชานุภาพมหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า เรือรบฝรั่งเศสซึ่ง

เจนครีคาดอบ ซึ่งเข้ามาส่งกงสุลฝรั่งเศสนั้น กงสุลฝรั่งได้เข้าเฝ้าทูลละออง ๆ ถวายพระราชสาส์นแล้ว เรือรบเจนครีคาดอบจะได้กลับออกไป ไปรถเกล้า ฯ ให้จัดสิ่งของลงไปส่งเกือหนุนกัปตันนายเรือขุนนางทหารเรือรบ ตามบ้านเมืองเป็นไมตรีกันนั้น ให้กรมพระคลังสินค้าเจ้าภาษีผัก จัดมันพร้าวมันเทศและมันต่าง ๆ หนัก ๗ หาบ ขัดผลพิกุลทอง ๓๐๐ ผล ลงไปส่งที่บ้านกงสุลฝรั่งเศส จะได้นำไปส่งที่เรือรบกลไฟฝรั่งเศส แต่ ณ วันจันทร์เดือน ๕ ขึ้น ๑๒ ค่ำ มีขุนศักดิเวลาเช้า เมื่อจะเอาสิ่งของไปส่งให้แจ้งบอกบัญชีเครื่องมาก่อน จะได้ให้ตำมพาลงไปตามเลขตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องเตรียมแห่พระราชสาส์นกรุงฝรั่งเศส

ด้วยพระยาศิพัฒน์โกษา รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ด้วยเดชะพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศส มีพระราชสาส์นส่งมาให้มองซิเออร์โอบาเร็ดกงสุลฝรั่งเศสทูลเกล้า ฯ ถวาย กำหนดจะได้แห่พระราชสาส์น ณ วันพฤหัสบดีเดือนอ้ายแรม ๒ ค่ำพอเที่ยง ให้เกณฑ์ขุนหมื่นกองมหาดเล็กและกรมนายด้านนายทองประจำการในหมู่กองทหาร เชิญเครื่องสูง ทหารราชยานแตร พายเรือเอกชัยเรือคฤห์เรือรูปสัตว์ รับพระราชสาส์นแยกเป็นสองนั้นเกณฑ์ และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทั้งนี้ เอาตัวเลขส่งให้นายเจ้าหมู่นายงาน แต่ ณ วันพุธ

เดือนอ้ายแรม ๑ ค่ำ จะได้ยกเรือออกจากเครื่องแต่งตัวให้ รุ่งขึ้น ณ วันพฤหัสบดีเดือนอ้ายแรม ๒ ค่ำ พฤศจิกายน จะได้พายเรือเข้ากระบวนแห่พระราชอาร์ต์ อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ตำรวจในซ้ายถือธงมังกร กองพระมหาเทพ ๓๓ กองตำรวจในพระโรงข่าง ๒ เป็น ๓๕ ตำรวจนอกซ้ายถือธงมังกร กองตำรวจนอกซ้าย ๒ กองพระอินทรเดช ๕ เป็น ๓๐ ตำรวจในขวาถือธงมังกร กองพระมหามนตรี ๔ กองตำรวจในขวา ๒ กองหมื่นฆ้าม ๗ กองหลวงพิพิธมนเทียร ๒ เป็น ๓๕ ตำรวจนอกขวาถือธงมังกร กองตำรวจนอกขวา ๒ กองพระราชวรินทร์ ๕ เป็น ๓๐ ตำรวจใหญ่ซ้ายถือธงมังกรกองตำรวจใหญ่ซ้าย ๒ กองขุนจิตร์รจนมราช ๗ กองพระรามพิชัยโรงทหารเก่า ๒ เป็น ๓๕ ตำรวจต้นมซ้ายถือธงมังกรกองตำรวจต้นมซ้าย ๒ กองพระอินทรเดช ๔ กองหลวงราชวรานุรักษ์ ๔ เป็น ๓๐ ตำรวจใหญ่ขวาถือธงมังกร กองตำรวจใหญ่ขวา ๒ กองพระอินทรเทพ ๔ กองพระยาฤทธิไกรเกรียงหาญ ๑๐ กองพระยาพิชัยท้ายประตู ๓ เป็น ๓๕ ตำรวจต้นมถือธงมังกร กองตำรวจต้นมขวา ๒ กองพระศรีราชเดโชชัย ๕ เป็น ๓๐ ตีกลองชนะ บก ๓๐ เรือ ๑๐ ช่างตาง ๓๐ กองฟ้อนเชือก ๓๔ เป็น ๓๐ ตีตำรวจหามราชยาน กองหลวงอภิบาลภูบาล ๔ กองหลวงเพ็ชรคำแหง ๔ เป็น ๘ แต่งเป็นโรงใหญ่ซ้ายขวา นุ่งกางเกงแดงใส่เสื้อเข้มขาบกรอมหนัง เอว ในหมู่ ๔๐ ถือรามสิญเครื่องสูง บก ๒๐ เรือ ๗ หลวงราชบริพารนายประตูซ้าย ๓ ขวา ๓๔ กองหลวงราชฤทธานนท์ท้ายประตู ๓ เป็น ๒๐

มหาดิกาทหารมโหรทึก กองพระรามพิชัยท้ายโรงทหารใหม่ ๔ ฝีพาย พายเรือเอกชัยฉำหนึ่ง ๕๕ คน พายเรือกันยาฉำหนึ่ง ๓๐ คน กองพระยวกภัยรณฤทธิ์ ๕ กองพระราชโยธาเทพ ๑๕ กองชุนทิพย์โหรฉัณฑ์ ๗ กองหลวงไกรนารายน์ ๖ กองพระยาวิชิตณรงค์ ๑๐ กองพระยาชัยพันครีฑามงคย์ ๕ กองพระรามพิชัยทางหลวง ๑๐ กองหลวงไกรเทพกาล ๑๓ เป็น ๗๕ หามแคร่ ๕ นคร์ กองหลวงพนทเสน ๕ กองหลวงราชฤทธานนท์ด้านใน ๕ กองหมื่นอัศราคดี ๕ กองชุนกำแพงกังรี ๖ กองชุนศรีวังราช ๖ กองชุนรามรณฤทธิ์ ๕ เป็น ๒๐ พายเรือเหราฆาฬำในกรมวังซ้าย กองหลวงวงศาธิราชฉันท ๖ กองหลวงภูเบศร์รพิทักษ์ ๖ กองชุนราชกิจปรีชา ๗ กองพระกำแหง ๗ กองพระราชวังเมือง ๖ กองหลวงรักษาพาก ๓ เป็น ๓๕ พายเรือเหราฆาฬำในกรมวังขวา กองหลวงชินศรีรักษา ๖ กองหมื่นมหาดเล็ก ๖ กองพระพิเดรดังหราญ ๖ กองหลวงรามรักษาเมือง ๖ กองชุนศิริศรดหาญ ๕ กองชุนกำแพงกังรี ๖ เป็น ๓๕ คลังสินค้า พายเรือโตขนังคดน ๓๐ ฝีนดมุทร ๓๐ กองหลวงวิจารณ์โกษา ๖ ด้าน ๑๕ กองชุนศรีดังหาร ๑๓ กองชุนช้านาญภักดี ๖ กองชุนราคาปชิจ ๗ กองหมื่นพิมิตรจนา ๗ กองหลวงวิสูตรสมบัติ ๑๐ เป็น ๖๐ ศีกระเชียงเรือแซ ๒ ลำ กองสมิงสุรินทรศักดิ์ ๖ กองสมิงพิทักษ์เกวา ๖ เป็น ๑๒ กองหลวงพิศณุเสนี ๖ กองหลวงราชเดชา ๕ กองพระยาวาวาพลานุโยค ๗ กองหลวงอภัยเสนา ๗ กองหลวงอเนกพราชศิลป์ดังหาร ๕ กองหลวงพลาชัย ๕ เป็น ๕๐ พายเรือ

ต่างก้ามหงหาญ ขวาต่ำในกรมท่าซ้าย กองหลวงมหาเรืองเดช ๓ กองนายเนียมพลเดช ๒ กองหลวงรัตนพิมพา ๓ กองขุนมหาอุทัยไกร ๓๐ กองหลวงอนุรักษ์ภักดี ๒ กองหลวงศรีสงคราม ๗ เป็น ๓๕ พายเรือต่างชาญชลดิษฐ์ ขวาต่ำในกรมท่าขวา กองพิทักษ์โยธา ๓ กองหมื่นรำพาญอาวุธ ๓ กองหลวงสุเรนทรวังชิต ๓ กองหมื่นภักดี ๒ กองพระราชฐานบริรักษ์ ๗ กอง ๒ กองหลวงทิพยรักษา ๒ กองหลวงจังจัดชิต ๒ กองขุนกำแพงจังวี ต้นใน ๒ เป็น ๓๕ พายเรือกิเดนท้ายตุ้นซ้าย กองพระยาพิไชยสงคราม ๕ กองหลวงกันกยุบาทว์ ๕ กองหลวงพิทักษ์ราชา ๕ กองพระยาพิพิธเดชะ ๑๒ กองพระยาอนุชิตชาญชัย ๒ กองหลวงเดชนาภิมุข ๒ เป็น ๓๕ พายเรือกิเดนท้ายตุ้นขวา กองหลวงเทพเดชะ ๒ กองหลวงอินทโรดม ๒ กองขุนพรหมรักษา ๒ กองขุนมาตภักดี ๒ กองหลวงชัยเดชะ ๗ กองขุนประดิษฐ์ศิลา ๗ เป็น ๓๕ พายเรือต่างเกณฑ์หัดอย่างฝรั่งซ้าย กองหลวงศิลปสารพากร ๕ กองหลวงวิชิตสงครามไกร ๗ กองหลวงแผนพลพ่าย ๓ กองหลวงมหาภักดี ๓ กองหลวงพรหมเดชะ ๓ กองหลวงชำนิโยธา ๕ กองหลวงพินิจพลชัย ๕ กองขุนตาษมณีการณ์ ๒ กองหลวงรามรักษาต้นใน ๗ เป็น ๔๐ พายเรือต่างเกณฑ์หัดอย่างฝรั่งขวา กองหลวงศรีรณรงค์ ๒ กองขุนภักดีไตรรัตน์ ๒ กองขุนผลาญไพรัณ ๒ กองพระยาราชสัมภารากร ๗ กองหมื่นจำนงค์รักษ์ ๗ กองขุนด่วนจัดด่าตี ๔ แต่งเป็นโรงใหญ่ซ้ายขวา เดรัชหมู่ถือปืนราชพงศ ๔๐

หมายรับสั่ง

เรื่องเตรียมแห่พระราชสาสน์ กรุงอังกฤษ

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๗

ด้วยพระยาพิพัฒน์โกษาธิบดีกราบบังคมทูลพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ด้วยเดิมพระนางเจ้าวิกตอเรียเจ้าแผ่นดินอังกฤษ มีพระราชสาสน์ส่งเข้ามาให้มีเครื่องยศกองทูตมาทูลเกล้า ฯ ถวาย กำหนดจะได้แห่พระราชสาสน์เข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย ณ วันศุกร์ เดือนอ้าย ขึ้น ๕ ค่ำเพลาเช้า ให้เกณฑ์ทหารเข้าเดินรายด้านขวาทองประจำการ ในหมู่พายเรือเอกชัยเรือรูปสัตว์เรือดั้ง หมู่หางเฉลียง ถือของถือเครื่องสูงฉัตรทองขนะ แห่พระราชสาสน์ขึ้นเกณฑ์ และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทั้งนี้ เอาตัวเลขส่งให้แก่เจ้าพนักงาน แต่ ณ วันพฤหัสบดี เดือนอ้าย ขึ้น ๓ ค่ำ จะได้ยกเรือลง จ่ายเครื่องแต่งตัวให้ รุ่งขึ้น ณ วันศุกร์ เดือนอ้าย ขึ้น ๔ ค่ำ เพลาบ่าย จะได้พายเรือแห่พระราชสาสน์ตามรับสั่ง มีพายพายเรือเอกชัยข้างหนึ่ง ๔๕ คน มีพายพายเรือกันยาข้างหนึ่ง ๓๐ คน กองพระยาอภัยรณฤทธิ์ถือดาบเชิงปืน ๕ กองพระยาไชยาเทพ ๓๕ กองขุนทิพยโพธิฉัตร์ ๔ กองหลวงไกรมาราญ์ ๖ กองหลวงไกรเทพ ๗ เป็น ๓๓ กองพระยาอิสิตณรงค์ ๓๒ กองพระยาอัคคันตริกามาตย์ ๕ กองพระรามพิชัยท้ายห้างหลวง ๓๐ เป็น ๗๕ พายเรือเหราขาดำในกรมวังซ้าย กองหลวงวงศาธิราชนิกร ๖ กองหลวงภูเบนทรพิทักษ์ ๖ กองขุนราช

กิตปรีชา ๗ กองพระกำแพง ๗ กองพระราชวังเมือง ๖ กองหลวง รักษาพาฬ ๓ เป็น ๓๕ คน พายเรือเหราอาสำในกรมวังขวา กอง หลวงชนะรักษา ๖ กองหมื่นเจ้าหมู่ ๖ กองพระเดชสงคราม ๖ กองหลวงรามรักษา ๖ เป็น ๓๖ กองขุนอิศรเดชาญ กองขุน กำแพงวังรี ราชยาน ๖ รวมเป็น ๓๕ พายเรือใหญ่มังคลัน ๓๐ พาย เรือใหญ่นิลสมุทร ๓๐ กองหลวงวิจารณ์โกษา ฉัตร์ ๙ พัด ๖ เป็น ๓๕ กองขุนศรีสังหารจัน ๕ พัด ๗ เป็น ๓๓ กองขุนชำนาญรักษี ๖ กอง ขุนราชาปนิจ ๗ กองหมื่นพิพิธวรจนา ๗ กองหลวงวิสูตรวัฒนบัติ กำแพง ๖ เรือ ๒ ตะพาน ๒ เป็น ๑๐ รวมเป็น ๖๑ พายเรือต่าง กำแพงชาญ อาสำในกรมท่าซ้าย กองหลวงพรเรืองเดช ๓ กอง พายเพียนพิเดียง ๖ กองหลวงรัตนวิมพา ๓ กองขุนนราภูเทวโกศ ๓๐ กองหลวงนุรักษ์ภักดี ๖ กองหลวงศรีคงยศ ๗ เป็น ๓๔ พายเรือต่าง ชาญชลสินธุ์อาสำในกรมท่าขวา กองหลวงพิทักษ์โยธา ๓ กองหมื่น ชำนาญอาวุธ ๓ กองหลวงสุเรนทรวิชิต ๓ กองหมื่นภักดี ๖ กอง พระราชฐานปริคุตท่าศำลา ๔ กองหลวงทิพยรักษา ๖ การ ๖ กอง หลวงรอบวิชิต ๖ เป็น ๓๔ พายเรือกิเลนท้ายซ้าย กองพระยา พิชัยสงคราม ๔ กองหลวงกันภยุบาทว์ ๔ กองหลวงราชเดนา ๔ รวมเบี้ยงเป็น ๓๔ กองพระยาพิพิธเดชะ ๓๒ กองพระยาอนุชิตชาญ ชัย ๖ กองหลวงเดนาภิมุข ๒ เป็น ๓๔ พายเรือกิเลนท้ายขวา กองหลวงเทพเดชะ ๒ กองหลวงอินทโรดม ๖ กองขุนพรหม รักษา ๖ กองขุนพาฬภักดี ๖ กองหลวงชัยเดชะ ๗ กองขุน

ประดิษฐ์ศิลา ๗ เป็น ๗๕ ฝายเรือตั้งกองกลางซ้าย กองหลวงสำนิโยธา ๕ กองหลวงพิพิธหฤษฎ์ ๕ กองพระยาพาหาพลาธุโยค ๗ กองหลวงอภัยเสนา ๗ กองจุมเทศมณีกรณ์ ๖ กองหลวงรามรักษาหอพระกลด ๗ เป็น ๕๗ ฝายเรือตั้งกองกลางขวา กองหลวงศรีรัตนรงค์ ๖ กองจุนภักดีเกษตร์ ๖ กองจุนผลาญไพรณ ๖ กองพระยาราชสรรพากร ๗ กองหมื่นจำนงศรัทธา ๗ กองจุนอัศดงค์ ๕ เป็น ๕๐ ศักรมเชียงเรือนช่อ กองมอญ ๒ ด่า กองสมิงสุวันทรศักดิ์ ๖ กองสมิงพิทักษ์เทวา ๖ กองหลวงพิศณุเจ้นี ๖ กองหลวงพิทักษ์ราชา ๕ กองหลวงยศดำรงสรรพเดช ๕ กองหลวงพลาวัย ๕ กองหลวงวิชิตศรไกร ๓ กองหลวงแผนพลราบ ๓ กองหลวงนรารักษ์ ๓ กองหลวงพหลเดชะ ๓ กองหลวงอเรนทรราชดิลังหาร ๕ เป็น ๕๐ ศักดองรบเรือ ๓๐ บก ๒๐ กองพันเรือกลางตาง ๒๐ อภิรมถือเครื่องสูงนรือ.....บก.....กองหลวง.....นายประตูซ้ายขวา ๓๕ เป็น ๗๕ ด้ารวจในซ้ายถือธง กองพระมหาเทพ ๓๓ กองท้าโรงช่างในกรม ๒ เป็น ๓๕ ด้ารวจนอกซ้ายถือธง กองพระอินทรเดชด้ารงฤทธ ๗ กองท้าโรงช่างในกรม ๒ เป็น ๓๐ ด้ารวจในขวาถือธง กองพระมหามนตรี ๕ กองหมื่นสำนิ ๗ กองท้าโรงช่างในกรม ๒ กองหลวงพิพิศรมมเทียร ๒ เป็น ๓๕ ด้ารวจนอกท้าถือธง กองท้าโรงช่างในกรม ๒ กองพระราชวินทร์ ๗ เป็น ๓๐ ด้ารวจใหญ่ซ้ายถือธง กองท้าโรงช่างในกรม ๒ กองจุนจิตร์จอมราช ๗ กองพระรามพิชัยท้าโรงทหารเก่า ๖ เป็น ๓๕ ด้ารวจจ่อมซ้ายถือธง กอง

พระอินทรเทวโรงผ้า ๔ กองท้าโรงช่างในกรม ๒ . กองหลวงราช
ภาณุรักษ์ ๔ เป็น ๑๐ ด้ารวจใหญ่ขวาถือธง กองท้าโรงช่างในกรม ๒
กองพระอินทรเทพ ๔ กองพระยาฤทธิไกรเกรียงหาญ ๘ กองพระ
รามพิชัยท้าประตู ๓ เป็น ๑๑ ด้ารวจด่านขวาถือธง กองพระศรีราช
เดโชชัย ๘ กองท้าโรงช่างในกรม ๒ เป็น ๑๐ ด้ารวจหามเฉลียงรับ
พระราชด้าดิน กองหลวงเพชรด้าแหง ๔ กองหลวงอภิบาลภูธาก ๔
เป็น ๘ หามปืนพาทย์ ๒ ด้ารับ กองขุนคลเวน ๘ แห่เป็นโรงใหญ่
ซ้ายขวา เครื่องหมู่ถือบังสางแดง ๔๐ หามมโหระทึก กองพระ
รามพิชัย ท้าโรงทหาร ทหารใน ๔

หมายรับสั่ง

เรื่องเตรียมแห่หนังสือเยเนราลอินเดีย

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๙

ด้วยพระยาพิพัฒน์โกษา รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เครื่องเยเนราลอินเดียผู้ครองเมืองกัล-
กะตาซึ่งขึ้นแก่อังกฤษ มีหนังสือส่งเข้ามาให้กงสุลอังกฤษซึ่งอยู่ ณ กรุง-
เทพ ฯ น้ำทูลเกล้า ฯ ถวาย ถ้าหนังสือกงสุลกับขุนนาง จะได้น้าหนังสือ
ขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ณ วันศุกร์ เดือนอ้าย
แรม ๓ ค่ำ เวลาบ่ายโมงหนึ่ง ให้เกณฑ์ยกเอาเรือนายด้านนายท้าย
ประจำการในหมู่ถือกรรชิง . หามเฉลียงหามแคร่หามเรือแห่หนังสือ

กางบรรพเกณฑ์ และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทุกคน เอาพันธุ์ส่งให้แก่เจ้าพนักงาน แต่ ณ วันพฤหัสบดี เดือนอ้าย แรม ๒ ค่ำ จะได้จ่ายเครื่องแต่งตัวให้ รุ่งขึ้น ณ วันศุกร์ เดือนอ้าย แรม ๓ ค่ำ เวลาบ่าย จะได้แห่หนังสือให้ทันกำหนด อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง ถ้าจะจุดหามเฉลี่ยงในหมู่ ๕ ราษฎรหามแคร่ ๕ แคร่ นายประตูซ้ายขวา ๒๐ อภิรมย์ถือกรรชิง กองจุนกำแพงวังหลัง ๗ กองจุนศรีวังราช ๖ ด้านใน ๕ มีซ้ายพายเรือด่า ๑ ร่างตาง ๒๐ กองสิ้นเรือก ๔๐ เป็น ๓๐

หมายรับสั่ง

เรื่องมีศพนอกมาเป็นกงสุลอังกฤษเข้าเผา

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๗

ด้วยพระยาราชานุประพันธ์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ฉางไรรอดเข้ามาบอกซึ่งนี้ว่าราชการต่างประเทศกรุงลอนดอน มีหนังสือมาถึงท่านเข้ามาบอกว่า ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ข้าพเจ้าพระยาพระคลังเจ้าเมืองกรุงลอนดอน สั่งให้มีศพนอกเป็นกงสุลอังกฤษอยู่ ณ กรุงเทพ ฯ แทนเซอร์รอเบตจอมบิลกงสุลอังกฤษที่ถากลับไป ถ้าหมดให้มิสเตอร์นอกกงสุลกับจุนนางในกงสุล ๕ นายจะได้เข้าเผาทูลกระหม่อม ฯ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ณ วันเสาร์ เดือน ๓ แรม ๑ ค่ำ เวลาบ่าย ให้เกณฑ์ยกเอาเตียงนายด้านนายกองประจำการในหมู่หามแคร่นั้นเกณฑ์ และ

ให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทหารเอาตัวเลขส่งให้แก่ราชยานเจ้าพนักงาน แต่
ณ วันเดือน ๑ แรม ๑ ค่ำ จวบจนเที่ยงให้พ้นกำหนด อย่าให้ขาดได้
ตามรับสั่ง หามแคร่ ๕ แคร่ กองหลวงโยธา ๕ กองหลวงสิงขรชัย ๕
กองจุฬาตะเกน ๑๐ เป็น ๒๐ คน

หมายรับสั่ง

เรื่องพระเจ้าแผ่นดินยอดันดา ส่งหมวกอย่างเยเนราล เข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๙

ด้วยพระยาพิพัฒน์โกษา รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า พระเจ้าแผ่นดินนิเธอแลนด์ จัดให้หมวกอย่างเยเนราล ส่งเข้ามาให้กองสุดน่าทูลเกล้า ฯ ถวาย กำหนด ณ วันเดือน เดือนอ้าย แรม ๕ ค่ำ เวลาบ่าย โมงหนึ่ง กองสุดขุนหลวงพระไกร เข้าเฝ้า ถวายหมวก ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ให้เกณฑ์ยกเอาตระบองนายด้ามพายทองประจำตำบล ในหมู่พายเรือกันยาหมู่ทานแคร่ รับกองสุดขุนหลวงนนทเกณฑ์ และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ทหาร เอาตัวเลขส่งให้แก่เจ้าพนักงานแต่ ณ วันเดือน เดือนอ้าย แรม ๕ ค่ำ เวลาเช้า ครั้นเวลาบ่าย จะได้รับกองสุดขุนหลวง อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ฝีพายเรือกันยา ๑๐ ลำ ฝีพายประจำท่า ๒๐ กองพระยาอภัยรณฤทธิ์ ๕ กองพระยินทรเดช ๑๐ กองพระยินทรเดช ๑๐ กองพระยา

ฤทธิไกรเกรียงหาญ ๑๒ กองพระรามพิชัย ทำโรงทหารเก่า ๑๒ เป็น ๒๔ ราชยานพาหนแคร่ ๔ แคร่ กองพระกำแพง ๒ กองพระราชอังเมือง ๔ กองขุนกำแพงอังรี การนอก ๔ เป็น ๑๖ เรือรบหัวคุ้งเดือนข้าย แรม ๓ ค่ำ พายเรือเหรา อาสาในกรมอังข้าย กองขุนชาบาดรัคดี ๔ กองขุนราคาปนิค ๔ กองหลวงกฤษฎาร์ชมปัคเรือแพ ๒ กองขุนศรีสังหารพช ๔ กองหมื่นพิมลราษา ๔ เป็น ๑๖ พายเรือต่างอาสาในกรมท่าข้าย กองหลวงศรีรณรงค์ ๔ กองหลวงนรา-เรืองเดช ๓ กองพระยาพิชัยสงคราม ๔ กองหลวงกันภยุบาทก์ ๔ กองหลวงราชเดชกล ๔ กองนายหมื่นมหาเดชอง ๔ กองหลวงอินทไชยคม ๔ กองขุนมหาญไพรณ ๔ เป็น ๒๔ พายเรือเหราอาสาในกรมอังขวา กองหลวงรินศรีรักษา ๔ กองหมื่นอมเจ้าหนู ๔ กองพระพิเดชสงคราม ๔ กองหลวงรามรักษา ๔ กองหลวงวิจารณ์ไกษา ๒ ค้าน ๑๓ กองหมื่นชำนาญอาวุธ ๒ เป็น ๑๔ พายเรือต่างอาสาในกรมท่าขวา กองหลวงพิทักษ์ไยยา ๓ กองหลวงทิพยรักษา ๔ กองหลวงอังรวิชิต ๔ กองหลวงวำนิไยยา ๔ กองหลวงหินิจหลชันย์ ๔ กองพระรามพิชัยท่าทาง-หลวง ๑๐ กองขุนสัมสัคดีสาคี ๔ เป็น ๑๔ พายเรือคงคูชักขวา กองพระยามาลาพลานุไยค ๔ กองหลวงอภัยเดินขา ๔ กองพระยาศรีหราช-เดโชชัย ๔ กองขุนพรหมรักษา ๔ กองพระยาพิพิธเดชะ ๑๐ เป็น ๓๔ กองพระยาอนุชิตชาญชัย ๔ กองหลวงรัตนพิมพา๒ กองขุนวิชิตชลหาญ ๔ เป็น ๑๑ รวมเป็น ๕๐

หมายรับสั่ง

เรื่องกองสุลต้องกฤษพานายทหารเรือเข้าไปรเวท

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๗

ด้วยท่านเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ กราบบังคมทูลพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ดังว่า ซึ่งหมายสั่งไปแต่ก่อนว่า ถ้าหนคมิสเตอร์นอกกองสุลต้องกฤษกับคันเกราและขุนนางนายเรือรบกดโฟซิกโกกศจะได้เข้าทูลละออง ฯ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ณ วันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๕ ค่ำ มีพระบัญชาสั่งว่า ให้เจ้าพนักงานจัดการให้พร้อม ความแจ้งอยู่ในหมายรับสั่งครั้งก่อนนั้นแล้ว บัดนี้มิสเตอร์นอกกองสุลต้องกฤษ ได้นำกับคันเกราขานายเรือรบเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ เป็นการเข้าไปรเวท แต่ ณ วันเสาร์ เดือน ๓ แรม ๓ ค่ำแล้ว มิสเตอร์นอกกองสุลต้องกราบทูลว่าเรือพระนั่งจะกลับไป กราบทูลลาเข้าเฝ้าในพระบรมมหาราชวัง ณ วันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๕ ค่ำ นั้นบอกเลิกเสีย จะขอเฝ้าแต่พระบรมศพในพระบวรราชวังแต่เท่านั้น ให้มหาดไทย กลาโหม หมายบอกให้ข้าราชการและเจ้าพนักงานให้รู้จงทั่ว การที่สั่งมาให้เตรียมรับแต่ก่อนให้เลิกเสีย อย่าให้ราษฎรได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องมิสันนอกจะนำเรือรบเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๗

ด้วยท่านเจ้าพระยาจักรีมหาโกษาธิบดี รับพระบรมราโชการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ดังว่า มิสเตอร์นอกกงสุลอังกฤษมีหนังสือให้เจ้าพนักงานนำทูลเกล้า ฯ ถวาย ว่ากัปตันเกราชา นายเรือรบกลไฟอังกฤษชื่อโกเปด ซึ่งเที่ยวตระเวนในท้องทะเลฝ่ายอันเดีย เข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ จะขอเข้าทูลละออง ฯ และเยี่ยมพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

บัดนี้เรือรบโกเปดจะมาทอดท่าหน้าบ้านกงสุลอังกฤษ แต่ณวันพุธ เดือน ๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีฉลูสัปตศกแต่วันนี้ ไปโดยให้มิสเตอร์นอกกงสุลนำกัปตันเกราชานายเรือ กับออฟีเซอร์ในเรือรบ ๗ นายเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ณวันเสาร์ เดือน ๓ แรม ๓ ค่ำนั้น ให้มหาดไทย กลาโหม หมายบอกเจ้าพนักงานให้รู้จงทั่ว.

อนึ่งให้กรมพระนครบาลจัดคนกวาดถนน ตั้งแต่ท่าออฟฟิศหน้าวัดพระเชตุพน ตลอดถึงหน้าพระที่นั่งสุทไธศวรรย์ ให้เตียนสะอาดดีเรียบร้อยให้ทันกำหนด

อนึ่งให้ราชครูดังพิมานอากาศ จัดครูไทยผู้ใหญ่ ๆ มาปูที่เก้าอี้ขนาง ที่แขกเมืองพักให้เต็มตามยศ

อนึ่งให้ขางพระอภิรมรับโต๊ะเก้าอี้ ต่อรักษาพระองค์ไปตั้งที่ถึง จวนกลางให้แยกเมืองพักให้พอ ๓๒ นาย

อนึ่งให้ขุนทิพยรรณาการ ขุนขจรกำนัล รับพานหมากพานบุหรี่ ฝรั่ง ต่อวิเศษหมากพลู และจัดคนไหน้ำ ถือยแก้ว กระโถน ไปตั้งให้แยกเมืองที่ถึงจวนกลางตามเคย

อนึ่งให้ขางที่จัดเตียมจุดไฟ ไปตั้งที่ถึงจวนกลางสำหรับแยกเมืองจุดบุหรี่

อนึ่งให้มหาดเล็กที่จัดมาขากาแฟ ไปเตียงแยกเมืองที่ถึงจวนกลางที่แยกเมืองพัก

อนึ่งให้ขางพระคลังรางการที่จัดได้เข้ามาด้วย. เตรียมจ่ายให้รองงานตำรวจน้ำที่แยกเมืองเมื่อเพลาค่ำ

อนึ่งให้ขางพระราชยานที่จัดแคร่มาเก้าอี้ ๑ แคร่ตามธรรมเนียม ๓๓ (รวม) ๓๔ แคร่ รับเอาตัวพันพุฒ พันเทพราช มานั่งแคร่ขุนกางกางกลางคาดเกียวลาย ตามแคร่ให้พอ ตงไปรับแยกเมืองที่ถึงจวนกลางที่หน้าวัดพระเชตุพน เข้าประตูเทวาพิทักษ์ แล้วให้ลงหามส่งถึงเรือต้อย

อนึ่งให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายแคร่ให้ขางพระราชยานหามแคร่ ๔๗ คน และให้พนักงานที่เร่งจัดการให้ทันกำหนดวันแยกเมืองเข้าจงทุกพนักงานตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องกำหนดแม่ทัพเรืออังกฤษเข้าเฝ้า

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔

ด้วยเจ้าพระยาวิชเยนทราธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า กำหนดอัมพาลยอดกิ่งแม่ทัพใหญ่ ซึ่งคุมเรือรบอังกฤษจะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ณ วันอังคาร เดือน ๗ แรม ๕ ค่ำ เวลาบ่าย ๔ ความแจ้งอยู่ในหมายครั้งก่อนนั้นแล้ว โปรดเกล้า ฯ ให้ว่าว่า แต่ก่อนมีการแขกเมืองเข้าเฝ้าทีใด หรือมีการอื่น ๆ ก็ดี สั่งหมายไปเจ้าพนักงานจัดแจงการให้ทันกำหนดเช้าครั้งหนึ่ง สั่งไปกำหนดเวลาเช้า ว่าจะพร้อมกันเวลาที่ยังบ่าย เวลาบ่ายบ้าง สั่งไปกำหนดเวลาบ่าย ว่าจะพร้อมกันเวลาค่ำ ก่อนเป็นดังนี้เนือง ๆ มา และเด็ดจอดอัมพาลยอดกิ่งเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ครั้งนี้ ณ วันอังคาร เดือน ๗ แรม ๕ ค่ำ เวลาบ่าย ๓ โมงเป็นแน่นั้น ให้มหาดไทย ให้กลาโหม หมายบอกข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน และเจ้าต่างกรม แต่เจ้าต่างกรมและเจ้าพนักงาน ให้รู้จงทั่วทุกหมู่ทุกกรม ให้เร่งจัดแจงการและเตรียมเข้าทูลละออง ฯ ให้ทันตามกำหนด อย่าให้ช้าเหมือนแต่ก่อน อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องจัดเรือกลไฟไปรับแม่ทัพอังกฤษขึ้นออกสันดอน

ด้วยพระยาสุรวงศ์ไกรฤกษ์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ กราบพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งให้พระยาสุขุมนัยวินิต จัดเรือพระที่นั่งอัคเรศรราฆฎ เรือเวฬาภิรมย์ เรืออัศวโยธินีกา ๓ ลำนั้น ไปรับเกล้า ฯ ให้ออกไปรับอัศวิราฆแม่ทัพอังกฤษขึ้นออกสันดอนพระจะถึงในวันพรุ่งนี้ แต่เรืออัศวโยธินีกานั้นจะออกไปรับก่อนกำหนด ณ วันเสาร์ เดือน ๖ แรม ๑๓ ค่ำ เพลาย่ำรุ่ง แต่เรือพระที่นั่งอัคเรศรราฆฎ เรือเวฬาภิรมย์ ๒ ลำนั้นออกไป ณ วันอาทิตย์ เดือน ๖ แรม ๑๕ ค่ำ เพลาย่ำรุ่งนั้น ได้ให้เจ้าพนักงานหมายบอก ท่านเจ้าพนักงานพระคลังราชการ กรมนา สรรพากร คลังสินค้า ให้จัดตั้งของมาส่ง แต่ ณ วันศุกร์ เดือน ๖ แรม ๑๐ ค่ำ เพลาเที่ยงให้พร้อมกันทุกพนักงาน เรือพระที่นั่งอัคเรศรราฆฎ ฟืนตะบูนตามเคย ฟืนแสมรอนตามเคย ได้เท่านี้ ๕๐ มัด น้ำมันมะพร้าว ๓๐๐ ทะนาน ข้าวสารนาอ่วน ๑๐ ถัง ข้าวสารนาทุ่ง ๒๐ ถัง รวม ๓๐ ถัง ปลาหาง ๒๐๐ ตัว ปลาทูถัง ๒๐๐ ตัว ปลาทูเตา ๒๐๐ ตัว ปลาย่าง ๔๐๐ ตัว ปลาสดใหญ่ ๑๐๐ ตัว ฟองเบ็ดจืด ๒๐๐ ฟองเบ็ดเค็ม ๒๐๐ รวม ๔๐๐ ฟอง พักเวียงหนัก ๑ หาบ พักทองหนัก ๑ หาบ รวม ๒ หาบ พริก ๓ ถัง กะปิ ๓ ถัง หอม ๒๐ หอมด่วน กระเทียม ๑๐

หมวด เกลือ ๓ ถัง ส้มมะขาม ๕๐ ปั้น กระต่อบ ๓๐ กระต่อบ เรือยัดใยปนิกาพื้นตะบูนตามเคย พื้นแต่มรอบตามเคย ใต้เหนือ ๓๐ มัด น้ำมันมะพร้าว ๑๐๐ ทะนาน ข้าวต้ารนาต่วน ๒๐ ถัง ข้าวต้ารนาทุ่ง ๑๐ ถัง รวม ๓๐ ถัง ปลาหาง ๓๐๐ หัว ปลาทุกัง ๑๐๐ ตัว ปลากุเลา ๑๐๐ ตัว ปลาย่าง ๑๐๐ ตัว ปลาสลิดใหญ่ ๕๐๐ ตัว ฟองเบ็ดจืด ๓๕๐ ฟองเบ็ดเค็ม ๓๕๐ รวม ๓๐๐ ฟอง พักเขียวหนัก ๒ หาบ พักทองหนัก ๑ หาบ รวม ๒ หาบ พริก ๓ ถัง กะปิ ๑ ถัง หอม ๒๐ หมวด กระเทียม ๑๐ หมวด ส้มมะขาม ๓๐ ปั้น กระต่อบ ๒๐ กระต่อบ เรือมาลิยาน พื้นตะบูนตามเคย พื้นแต่มรอบตามเคย ใต้เหนือ ๕๐ มัด น้ำมันมะพร้าว ๒๐๐ ทะนาน ข้าวต้ารนาต่วน ๓๐ ถัง ข้าวต้ารนาทุ่ง ๒๐ ถัง รวม ๕๐ ถัง ปลาหาง ๒๐๐ ตัว ปลาทุกัง ๒๐๐ ตัว ปลากุเลา ๒๐๐ ตัว ปลาย่าง ๒๐๐ ตัว ปลาสลิดใหญ่ ๖๐๐ ตัว ฟองเบ็ดจืด ๒๐๐ ฟองเบ็ดเค็ม ๒๐๐ รวม ๔๐๐ ฟอง พักเขียวหนัก ๑ หาบ พักทองหนัก ๑ หาบ รวม ๒ หาบ พริก ๓ ถัง กะปิ ๑ ถัง หอม ๒๐ หมวด กระเทียม ๑๐ หมวด เกลือ ๓ ถัง ส้มมะขาม ๕๐ ปั้น กระต่อบ ๑๐ กระต่อบ มาตั้งอย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง
เรื่องจัดของไปทักแม่ทัพอังกฤษ

ด้วยเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการ ใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า อัศมิราลไฟเอศไมส เราคิง อังกฤษ นายเรือรบ ชื่อเปรนเปรกรอย เข้ามาเยี่ยมเยียน กรุงเทพ ฯ แล้วจะขอเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ด้วยกำหนดจะขึ้นมา ณ กรุงเทพ ฯ ณ วัน เดือน ๖ แรม ๑๔ ค่ำ ปีฉลูสัปตศก นั้นอังกฤษกับกรุงเทพ ฯ เป็นทางพระราชไมตรีกัน อัศมิราลไฟเอศไมส เราคิง ก็เป็นขุนนางในสมเด็จพระเจ้ากรุงอังกฤษ เข้ามาเยี่ยมเยียนถึงบ้านเมือง แล้วจะต้องจัดสิ่งของไปพระราชทานเกื้อหนุนขุนนาง นายไพร่ในเรือรบ รับพระราชทาน.....ฉันบ้านเมืองเป็นไมตรีกัน

ให้พระคลัง.....หนัก ๑๐ หาบ ฯ ให้กรมท่าซ้ายจัดใบชาหีบใหญ่ ๔ หีบ ฯ ให้พระคลังมหาสมบัติ สรรพากรจัดกล้วย ส้ม ผลไม้ต่าง ๆ ๖๐ โต๊ะ ให้พระแก้วพระคลังสวนจัดผลมะพร้าวอ่อน ๒๐๐ ทะลาย ไปทักแขกเมืองให้ทันแต่ ณ วัน เดือน ๗ ขึ้น ค่ำ เมื่อจะเอาสิ่งของไปทักแขกเมือง ให้แจะบอกบัญชีที่เวรกรมท่าตามเคย จะได้ให้ตามพนักงานพาไปส่ง อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องแห่พระราชสาส์นไปกรุงฝรั่งเศส ส่งที่บ้านกงสุล

ด้วยเจ้าพระยาวิวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า จะได้มีพระราชสาส์นและของทรงยินดี ออกไปจำเริญพระราชไมตรีสมเด็จพระจ้าอยู่หัวฝรั่งเศส มอบให้มองซิเออร์โอบาเรต์ กงสุลฝรั่งเศสซึ่งอยู่กรุงเทพ ฯ ส่งออกไปตามระยะทาง กำหนดจะได้แห่พระราชสาส์นส่งลงไปส่งมองซิเออร์โอบาเรต์กงสุลฝรั่งเศสที่บ้านกงสุลฝรั่งเศส ให้บ้านเจ้าพระยาพระคลัง ณ วัน เดือน ๖ แรม ๑๐ ค่ำ มีฉลองสัปตศก เพลาเช้านั้น แห่พระราชสาส์นนั้น ให้นายเวรมหาดไทยหมายบอกกับหมายเรือสังเรือรูปช้างม้า เกณฑ์เรือสังกองกลาง ช้างข้าง ๑ ขวาข้าง ๑ (รวม) ๒ ลำ รับมโหระทึกแตรรับแตร เกณฑ์เรือรูปสัตว์เรือเหรา กรมอาสาในกรมวังช้างข้าง ๑ ขวาข้าง ๑ รับปีพาทย์รับกลองชนะ รวม ๔ ลำ และให้มูลช้างเกณฑ์ทงจนไปรับเลขต่อพันพุ่ม พันเทพราช มาบรรจุผลพายให้ครบกระทง แต่งผลพายใส่เสื่อแดง หมวกแดง คงทุกคน เบิกของนังกร ๒ คัน ทวนท้ายคู่เชิง กันเงน ช้องหยกชัดใส่หางนกยูง ส่งคู่เครื่องเรือให้พร้อมทุกสิ่ง ให้เร่งไปยกเรือแต่ ณ วัน เดือน ๖ แรม ๘ ค่ำ ครั้นรุ่งขึ้น ณ วัน เดือน ๖ แรม ๑๐ ค่ำ เพลาเช้า ให้คอยเตรียมเรือมาพร้อมที่ท่าพระ จึงต่องลงไปส่งพระราชสาส์น บ้านกงสุลฝรั่งเศส เหมือนอย่างทุกครั้ง อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องให้ตกรัดประคดเข้าเฝ้าเมื่อเวลาเสด็จออกแขกเมือง

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๙

ด้วยพระยาภูบาลบันเทิง รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า เสด็จออกรับแขกเมืองฝรั่ง ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ณ วันอังคาร เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ เพลาบ่าย ๓ โมง เป็นแน่นั้น ให้กรมพระสัสดีหมายบอกเจ้ากรมปลัดกรมขวาให้ทูลพระราชวงศ์บุวงศ์เจ้าสังกรมแล้ว ยังไม่ได้สังกรม ที่ได้รับพระราชทานรัดประคดผู้นั้น ให้ตกเข้าเฝ้าเมื่อเวลาเสด็จออกแขกเมือง ครบทุกพระองค์ อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ออฬสเตรียแลเบลเยียมแต่งทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๙

หมายรับสั่ง

เรื่องต้อนรับทูตออสเตรียและทูตเบลเยียม

ด้วยเจ้าพระยาพิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า พระเจ้าแผ่นดิน

เมืองอยู่เคียงเมืองหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินเมืองเบดเยี่ยมเมืองหนึ่ง จะแต่งให้ราชทูตเข้ามาเฝ้าทูลละอองฯ ขอท่านหนังสือสัญญาเป็นทางพระไมตรี ให้ลูกค้าได้ไปมาค้าขายเหมือนอย่างเมืองอื่นๆ ถ้าหมดราชทูตจะเข้ามาถึงในเร็วๆ นี้ ราชทูตเข้ามาต้องจัดที่ให้อยู่พักอาศัยตามอย่างธรรมเนียมแต่ก่อนๆ มา ที่นั่งที่นอนหมอนมุ้ง ซึ่งเบิกไปรับทูตแต่ก่อนนั้น ได้รับทูตหลายครั้งแล้ว ที่นั่งที่นอนหมอนเก่าชำรุดไปจะรับทูตต่อไปไม่ได้นั้น ให้เจ้าพนักงานพระคลังเอาเศษจัดมุ้งแพรมีระบาย ๕ จัดมุ้งผ้าขาวมีระบาย ๕ (รวม) ๑๐ หลัง ผ้าขาวปูฟูกนอน ๑๐ ผืน

และให้เจ้าพนักงานพระคลังในซ้าย จัดฟูกใหญ่ผ้าขาว ๑๐ หมอนข้างผ้าขาว ๒๐ หมอนหนุนอย่างฝรั่ง ๑๐ และให้เจ้าพนักงานทั้งนี้เร่งจัดไว้ให้พร้อม ราชทูตเข้ามาถึงเมื่อใด จะได้เบิกไปรับทูตให้ทันกำหนด อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องจัดเรืออัครเรศไปรับมาแวะอเมริกาหันออกสันดอน

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๕

ด้วยพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ให้พระยรดุมพลาภิบาลจัดเรือกลไฟ

เรือพระที่นั่งอัครเรศรัตนาฎ เรือเอกมาลิขณ ไปรดเกล้า ฯ ให้ออกไปรับถวายพระโลหิตที่กาบินรบนมัสการ นอกจากนี้ขอนั้นให้เจ้าพนักงานหมายบอกท่านเจ้าพนักงานพระคลังราชการ กรมนา ธรรพาการในพระคลังจัดเข้าให้ครบถ้วนตามสั่ง แต่ ณ วันเดือนยี่ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เพลาเที่ยงให้พร้อมกันทุกพนักงาน

เรือพระที่นั่งอัครเรศรัตนาฎ พันตะบูนใหญ่ ๑๐,๐๐๐ คู้น ให้เหนือ ๒๐ มัด น้ำมันมะพร้าว ๒๐๐ ทะนาน ข้าวสารนาตาม ๔ นาทุ่ง ๕ (รวม) ๑๐ ถัง ปลาหาง ๕๐ ตัว ปลาทุกัง ๕๐ ตัว ปลาทุเลา ๕๐ ตัว ปลาย่าง ๕๐ ตัว ปลาสลิดใหญ่ ๑๐๐ ตัว พริกเขียวหนัก ๓ หาบ พริกทองหนัก ๓ หาบ (รวม) หนัก ๖ หาบ ฯ ฟองเบ็ดจีด ๑๐๐ ฟอง ฟองเบ็ดเก็ม ๒๐๐ ฟอง (รวม) ๓๐๐ ฟอง พริก ๒ ถัง กะปิ ๑ ถัง หอม ๑๐ หมอก กระเทียม ๕ หมอก ตั้มมะงาม ๒๐ ปั้น เกลือ ๑ ถัง กระชาย ๕๐ กระด้อบ

หมายรับสั่ง

เรื่องกองชุดฝรั่งเศสเข้าที่พระที่นั่งอนันตสมาคม

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐

ด้วยพระยาพิพัฒนโกษา รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า ซึ่งสั่งหมายไปแต่ก่อนว่ามองซิเออโอบานวด์กองชุดฝรั่งเศส จะได้เข้าเฝ้าทูลละอองฯ ถวายพระแสงกระบี่ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๘ แรม ๒ ค่ำ มีเกาะ

นพศก ให้เจ้าพนักงานจัดการรับพระแสงกระบี่ และรับมองซิเออโอบาเรด์กงสุล ความแจ้งอยู่ในหมายครั้งก่อนทุกประการแล้วนั้น มองซิเออโอบาเรด์กงสุลป่วย เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ไม่ได้ การจึงเลื่อนไป

บัดนี้มองซิเออโอบาเรด์กงสุลหายป่วยแล้ว กำหนดจะได้เข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ถวายพระแสงกระบี่ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ณ วันจันทร์ เดือน ๘ แรม ๖ ค่ำ บีเถาะนพศก เวลาบ่ายเบ็นแน่นั้น ให้มหาดไทย กลาโหม กรมพระตำรวจ หมายบอกเจ้าพนักงานและข้าราชการ นายทหารพลเรือน ให้รู้จงทั่วกันจงทุกกรมทุกพนักงาน ให้จัดการรับรองตามหมายรับสั่ง ซึ่งสั่งไปแต่ก่อนจงทุกสิ่งทุกประการให้ทันกำหนด เจ้าตั้งกรมแล้ว เจ้ายังไม่ได้ตั้งกรม และข้าราชการที่มีตำแหน่ง เมื่อวันแขกเมืองเข้าเฝ้านั้น ให้เตรียมเสื้อเข้มขาบอัตลัดอย่างน้อยเข้าไปคอยตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องกงสุลฝรั่งเศสเข้าถวายพระแสงดาบ

ด้วยนายบำรุงมหาดเล็ก รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า มองซิเออโอบาเรด์กงสุลฝรั่งเศสเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ถวายพระแสงดาบ ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๘ แรม ๒ ค่ำ

เวลาบ่ายนั้น ให้ขุนโคจัดน้ำนมโคเข้ามาส่งเลี้ยงแขกเมือง ให้พอเหมือนอย่างทุกครั้ง

อนึ่ง ให้พระคลังแก้วพระคลังด่วน นายระวางซ้ายขวา จัดดอกไม้เบญจพรรณต่าง ๆ ๑๐ ห่อ มาส่งให้ผู้รับสั่งตั้งโต๊ะรับแขกเมืองเหมือนอย่างทุกครั้ง ให้เร่งมาส่งให้ทันกำหนด

หมายรับสั่ง
เรื่องให้จัดที่รับทูตฝรั่งเศสที่หอนั่งสมเด็จองค์ใหญ่ แห่งหนึ่ง ทูตเมืองมะเกาพักที่สวนดอกไม้ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์แห่งหนึ่ง
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๑

ด้วยพระยาราชานุประพันธ์ปลัดทูลฉลองกรมท่า รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า พระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ซึ่งเป็นราชทูตออกไปเจริญทางพระราชไมตรี ณ กรุงปารีส์ ฝรั่งเศส์ กลับเข้ามาถวายบังคมทูลพระกรุณา ว่าคะแวนิแมนฝรั่งเศส์แต่งราชทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี ณ กรุงเทพ ฯ กำหนดเข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ ในเดือน ๑๒ ข้างขึ้น บีเถาะนพศก

อนึ่ง ผู้ครองเมืองมะเกามีหนังสือเข้ามาให้กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า จะขอเข้ามา ณ กรุงเทพ ฯ เข้าเผ้าทูลละออง ฯ ด้วยเมืองหนึ่ง กำหนดเข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ ในเดือน ๑๒ ข้างขึ้น บีเถาะนพศกด้วย

นั้น ไปรดเกล้า ฯ ให้จัดรับทูตฝรั่งเศส ที่หอนั่งสมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่แห่ง ๑ ให้จัดที่รับทูตผู้ครองเมืองมะเกา ที่ตึกต่อนอกออกไม้ ๆ พณ ๆ ตึกพระกลวงใหม่แห่ง ๑ นั้น ให้ชาวพระคลังในซ้ายจัดฟูกหมอนตำหรับเตียง รับทูตฝรั่งที่หอสมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่ ฟูก ๒ หมอนหนุน ๒ เป็น ๔๒ ให้ชาวพระคลังในซ้ายจัดฟูกหมอนตำหรับปูเตียงรับผู้ครองเมืองมะเกาที่ตึกต่อนอกออกไม้ ๆ พณ ๆ ตึกพระกลวงใหม่ ฟูก ๒ หมอนหนุน ๒ เป็น ๔๒ รวมเป็น ๖๔ ให้ชาวพระคลังราชการจัดเสื่อลำแพนเสื่อห้อง ไปปูที่หอสมเด็จเจ้าพระยาองค์ใหญ่แห่ง ๑ ที่ตึกต่อนอกออกไม้ ๆ พณ ๆ ที่ตึกพระกลวงใหม่แห่ง ๑ ให้ตั้งตู้ส่องแห่ง แล้วให้เจ้าพนักงานทั้งปวง ให้เร่งจัดตั้งของไปแต่งตั้งรับทูตให้เสร็จ แต่วันพุธ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีเถาะนพศก ให้ตั้งกำหนดตั้งตู้ส่องแห่ง อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องจัดการรับราชทูตฝรั่งเศส

ด้วยพระยาพิพัฒน์โกษา รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ สั่งว่า สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศส แต่งให้มองซิเออเดอเชตเน่อเดอแปลเอ็กรุต มิสเตอร์เปอนิปลเดนแชรี เป็นราชทูตนำหนังสือศัญญา ซึ่งท่านพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ราชทูต ออกไปทำไว้ต่อเสาวณีย์ฝรั่งเศสที่กรุงปารีส์ เข้ามาเฝ้าทูลละอองฯ กำหนดมองซิเออเดอเชตเน่อเดอแปลเอ็กรุต์ราชทูต

กับขุนนางออฟเซย ในเรือรบเข้าเฝ้าทูลละออง ฯ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ณ วันพุธ เดือน ๑๒ แรม ๓ ค่ำ มีเกาะนพคุณเวลาเช้า ให้จัดช้างรวางคัน ระวางพิเศษยืนประจำรับแขกเมืองนั้น ให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเลขให้กับกรมช้างถือแต้หางม้า ๖ เป็น ๒๐ กระบองกลึง ๕๐ รวมเป็น ๗๐ จ่ายเลขให้กับอภิรมถือกระบี่จงเกลือ ๑๐ ให้กับราชมัลถือเครื่องยศถือดาย ๖ ขอย ๖ หญ้า ๖ หมันฟ้า ๖ เป็น ๒๔ รวมเป็น ๑๐๔ คน ให้เร่งจ่ายแต่ ณ วันพุธ เดือน ๑๒ แรม ๖ ค่ำ เวลาบ่าย ให้ทันกำหนด

อนึ่ง ให้กรมช้างจัดช้างระวางคันระวางพิเศษไปยืนเกยประจำ แต่ให้จัดช้างดั้งช้างบิน ไปยืนที่หน้าพระที่นั่งสุทไธยคัวรย์ แต่ให้เบิกเครื่องช้างต้นรับช้างคันช้างพิเศษช้างดั้งช้างบิน ผูกจ่ายม้าปักหลังให้พร้อมกับแต้หวาย ๑๕ แต้หางม้า ๖ เป็น ๒๐ กระบองกลึง ๕๐ มงคลแคง ๗๐ ต่อคลังแต่งอัครพยุหบาตรแล้ว ให้รับเลขต่อพันพุฒ พันเทพราช ๗๐ คน ให้เบิกถางเกงบัศดูเหลืองประกอบเชิงเสื้อทองรูงประกอบเชิง ให้เบิกเสื้อเสมากุยเหลือง เสื้อบัศดูแขนต้น หมวกหนังเขียนจ่ายทองเทียวจาย ต่อคลังเสื้อหมวกคลังวิเศษให้พอแต่ให้จัดคนในกรมช้างเป็นจตุรงคบาท ใส่เสื้อถางเกงจัดกระบี่ ๑๒ คน ให้คอยเตรียมรับแขกเมืองให้ทันกำหนด

อนึ่ง ให้กรมอภิรมจัดกระบี่จงเกลือ ๑๐ คน แต่ให้รับเลขต่อพันพุฒ พันเทพราช ๑๐ คน นุ่งถางเกงยกเสื้อบัศดู มาคอยเตรียมแห่ช้างม้าไปรับแขกเมือง ที่ประตูเทวาพิทักษ์ให้ทันกำหนด

อนึ่ง ให้ราชมัลกรมวังรับเครื่องต้นพันพุ่ม พันเทพราช ๒๔ คน นุ่งกางเกงเชิ้ตทองรุ้งเสื้อบัศตูแขนสั้นกรองดาย แต่ให้รับใส่กะเป๋าเงิน ใส่กลัดย ๒ ใส่อัดย ๒ ใส่หญ้า ๒ เบ็น ๑๔ ให้รับใส่กะยองขาว ใส่กลัดย ๒ ใส่อัดย ๒ ใส่หญ้า ๒ เบ็น ๒ รวมเบ็น ๒๔ ใส่ต่อเครื่อง ให้รับหม้อเงิน ๒ หม้อทอง ๒ หม้อใส่น้ำต่อขุนศรีอยุมพร มาคอยเตรียมตามช้างระวางต้นระวางพิเศษที่ประดับเครื่องยศศรี แห่เข้าไปรับแขกเมืองในพระราชวังให้ทันกำหนด

อนึ่ง ให้ขุนศรีอยุมพรรับหม้อน้ำเงิน ๒ หม้อ ๆ น้ำทองขาว ๒ หม้อ ต่อพ้นข้างใน มาใส่น้ำส่งให้ราชมัลกรมวังให้ทันกำหนด

อนึ่ง ให้กรมช่างแต่งเครื่องรบยุทธ์จ่ายเครื่องช้าง แต่หลาย แต่หางม้า กระบองกลอง คลองเสือหมอก จ่ายกางเกง จ่ายเสื้อหมอก

อนึ่ง ให้กรมช่างเครื่องจ่ายเกยวดาย ให้กับผู้ถือคองเกณฑ์ให้พอ

อนึ่ง ให้กรมอาสาทวนทอง จัดขุนหมื่นถือทวนผูกพู่ ๗ คน ๔ คน นุ่งกางเกงยกเลื่อมเสนากุฎดายหยักเชิงระบายหมอกเสื้อคำ ให้คอยเตรียมขี่ช้าง ที่ประดับเครื่องยศศรีให้ทันกำหนด

อนึ่ง ให้กรมเกณฑ์หัดแต่งบันเตินจัดบันรางเชิญใส่บนตั่งคับช้าง ระบอก ๓ ช้าง ให้จัดพันทะนายนั่งบนตั่งคับกำกับบันช้างละ ๒ คน นุ่งกางเกงยกเลื่อมเสนากุฎนางเกยวเชิงระบายหมอกเสื้อทองให้มาเตรียมขี่ช้างที่ประดับเครื่องยศศรีให้ทันกำหนด

อนึ่ง ให้กรมราชการ เอาเครื่องฉลองไปปูที่โรงพระมหาศรีสกลวิมลธรรม ที่โรงพระวิมลรัตนกวีณี ให้เต็มที่ รับแขกเมืองจะได้ไปดูพระยาช้าง

อนึ่ง ให้ทำนบช้างในจัดโต๊ะ ๓๘ โต๊ะทองขาว ๖ เป็น ๔๔ โต๊ะ ส่งให้กับวิเศษ

อนึ่ง ให้ทวนช้างในจัดหม้อน้ำเงิน ๖ หม้อทองขาว ๒ เป็น ๘ หม้อ ส่งให้ขุนศรีสุนทรพร แต่ ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๓๒ แรม ๓ ค่ำ เวลาเช้า

อนึ่ง ให้วิเศษนายศรีรับโต๊ะเงิน ๓๘ โต๊ะ โต๊ะทองขาว ๖ โต๊ะ มาจัดกถ้วยจัดช้อยใส่โต๊ะเงิน กถ้วย ๖ ช้อย ๖ หญ้า ๖ เป็น ๑๓ ใส่โต๊ะทองขาว กถ้วย ๒ ช้อย ๒ หญ้า ๒ เป็น ๖ รวมเป็น ๔๔ โต๊ะ ส่งให้ราชมัลแต่ ณ วันพฤหัสบดีเดือน ๓๒ แรม ๓ ค่ำ เวลาเช้าให้ทันกำหนด แลให้เจ้าพนักงานทั้งนี้ มาจัดแจงเตรียมการให้พร้อมให้ทันกำหนดเวลาจงทุกพนักงาน อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องแห่พระรูปสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเข้ามาในพระราชวัง

ด้วยเจ้าพระยาพิพาธราชาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งว่า มองซิเออร์เดอร์เชตราชทูตฝรั่งเศสจะได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลี ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๓๒ แรม ๓ ค่ำ มีเดารมพศก เวลาเช้า บัดนี้โปรดเกล้า ฯ ให้จัดกระบวนแห่ทางบกทางเรือ รับพระรูปพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส รับราชทูตด้วยนั้น ให้เกณฑ์อาสาใหม่กรมมังข้ายล่า ๑ ขวาล่า ๑ เรือเหราต่องตอยตีนชุ้ ๓ เรือพิรเดินตาต่มุทร ๑ เป็น

๒ ตำ แลให้ผู้ถือเกณฑ์ทั้งนี้ไปรับเสด็จต่อพันพุฒ พันเทพราช บรรดุให้พร้อมทั้งช่องล่า พลพายใส่เสื้อแดงหมวกแดง เบิกเสื้อแดงหมวกแดง ต่อชาวพระคลังเสื้อพระคลังหมวก มาเตรียมกันทำราชวรดิษฐ์ แต่ ณ วันพฤหัสบดีเดือน ๑๒ แรม ๓ ค่ำเวลาเช้า มาจนท่าออฟฟิศหน้าวัดพระเชตุพน ให้ตกแต่งตั้งตากวัด ให้มีเสื่อลำแหมอนอิงพรม ให้มีของทาน ผ้าม่านบังแดด แต่งเรือตามเคยให้พร้อมเหมือนอย่างทุกครั้ง ให้รับบีพาหย์ลงเรือไปด้วย ให้ไปที่บ้านถึงตุดฝรั่งแต่ ณ วันเดือน ๑๒ แรม ๓ ค่ำเวลาเช้า อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง

เรื่องแห่พระพุทธปฏิมาเสด็จพระเข้ากรุงฝรั่งเศสเข้ามาในพระราชวัง

แลให้ผู้ถือเกณฑ์ทั้งนี้ ผู้ใดควรจะรับเสด็จให้ไปรับเสด็จต่อพันพุฒ พันเทพราช แลเบิกเสื้อหมวกทางเกงเกยวฉาย ต่อพระคลังเสื้อหมวก มาเตรียมให้พร้อมทันกำหนด ให้เร่งลงไปคอยรับแห่พระพุทธรูป ที่ท่าออฟฟิศหน้าวัดพระเชตุพน มาเข้าประดิษฐานพิธีกัณฑ์ แต่ ณ วันพฤหัสบดีเดือน ๑๒ แรม ๓ ค่ำเพลาเช้าให้พร้อมกัน

อนึ่ง ให้พันพุฒ พันเทพราช จ่ายเสด็จให้ผู้ถือเกณฑ์ทั้งกระบวนบกกระบวนเรือ ให้พอตามเคย

อนึ่ง ให้กองแก้วจินดาจัดบีนใหญ่ ไปคอยเตรียมยิงสลุตพระรูปสมเด็จพระเจ้าเอมเปรอฝรั่งเศส ที่ท่าออฟฟิศหน้าวัดพระเชตุพน ๒๑ นัด ให้ทันกำหนด

อนึ่ง ให้พระคลังเลื่อคลังหมวกคลังของคลังวิเศษ จ่ายเสื้อ จ่ายหมวก จ่ายของเกียวกาย ให้ผู้ต้องเกณฑ์ตามเคย และให้รีบให้เร่งจัดการ ให้พร้อมทันกำหนดที่วัน จงทุกพนักงาน ถ้าสงสัยสิ่งใดไม่แจ้งให้ไปทูลถามสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าพ้ากรมขุนมหามาลาก่อน อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง
เรื่องเกณฑ์เรือไว้รับขุนนางฝรั่งเศส

ด้วยพระยาพิพัฒน์โกษา รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า สมเด็จพระเจ้าเอมเปรอกรุงฝรั่งเศสแต่งให้มองซิเออร์เดอร์เชตเป็นราชทูตนำหนังสือสัญญาเข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ ทอดเรืออยู่หน้าบ้านกงสุลฝรั่งเศส ณ วันเดือน ๑๒ ขึ้น ๘ ค่ำ กำหนดกงสุลฝรั่งเศส ๑ มองซิเออร์เดอร์เชต ๑ กับขุนนางในเรือรบ ๑๗ (รวม) ๑๙ นาย เข้ามาเฝ้าทูลละออง ฯ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ณ วันเดือน ๑๒ แรม ๓ ค่ำเพลาเช้าก็โปรดเกล้า ฯ ให้งดไว้นั้น เกณฑ์เรือรูปสัตว์ นายเอม มหาดไทยหมายบอกกับกรมคลังสินค้า เรือโต ซ้ายลำ ๑ ขวาลำ ๑ (รวม) ๒ ลำ และให้ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์เตรียมการ

พร้อมใจ รับทูตฝรั่งเศสเมื่อใดก็ให้ได้เมื่อนั้น ถ้าค่ำหนเมื่อใดจึงจะหมายมาให้แจ้งต่อกัน เครื่องต้นรับรองให้มีเลื่อยอ่อน หมอนอิง พรม ม่านบังแดด มีของบังหน้ายกขันยา ๒ คัน มีหวน ๒ คันบังหน้ากันยา ตามคนเหมือนอย่างทุกครั้ง อย่าให้ขาดได้ให้ครบตามเกณฑ์ อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง
เรื่องเสด็จออกรับมองซิเออร์ชาโฟนกงสุลฝรั่งเศส ถวายพระกล้องทองคำ
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐

ณ วันพฤหัสบดีเดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ มีเจ้านนพดักนวลาบ่าย ๒ โมง เสด็จออกแรกเมืองครั้งนี้ มองซิเออร์ชาโฟนกงสุลฝรั่งเศส เข้าเฝ้าถวายกล้องทำด้วยทองคำทำด้วยเงิน เมื่อแรกเข้ามาเฝ้าเป็นกงสุล

หมายรับสั่ง
เรื่องให้จัดการรับทูตโปตุเกส และจัดของเลี้ยงจนกว่าทูตจะกลับ
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐

ด้วยเจ้าพระยาพิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า โยเสฟมาเรีย

ผู้ครองเมืองมะเกาซึ่งขึ้นกับกรุงโปตุเกต เป็นทูตเข้ามาเฝ้าเยี่ยมเยือนบ้านเมืองฝ่ายสยาม โยเซ่ฟมาเรียทูตเข้ามาถวายเรือกลไฟสามเสาใช้จักรท้ายทอดอยู่นอกสันดอน โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานจัดเรือกลไฟอัครเรศรัตนาภูลงไปรับโยเซ่ฟมาเรีย และกัปตัน นายทหารกะลาสี ขึ้นมา ณ กรุงเทพ ฯ พักอยู่ที่ห้างเก่ามัลเตอร์สกอต แต่ ณ วันพุธ เดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำ ปีเถาะนพศกแล้ว ได้จัดพ่อครัวทำกับข้าวของกินเลี้ยง ตามอย่างทูตเมืองใหญ่เข้ามาแต่ก่อน ๆ เสมอทุกวันถ้าจะกลับไปนั้น

ให้เจ้าพนักงานพระคลังราชการจ่ายฟืนแต่มรอม จ่ายไต้ จ่ายน้ำมันมะพร้าวให้ตาม ให้พนักงานใช้สอยในการทูตให้พอตามเคย

ให้กรมมาจ่ายข้าวสารมาสมชั่งมาก สำหรับเลี้ยงนายไพร่ ๑๐๐ คน คิดคนหนึ่งวันละทะนาน วันหนึ่งเป็นข้าวสาร ๕ ถัง ๖ วัน ให้ส่งครั้งหนึ่ง เป็นข้าวสาร ๓๐ ถัง แต่ถ้าให้จ่ายคอยไปถวายทูตจะกลับไป จ่ายน้ำพริกให้ตามพนักงานเลี้ยงทูตวันละ ๕ ทะนาน ถ้าหมดให้ส่งแต่ ณ วันศุกร์ เดือน ๑๒ แรม ๑ ค่ำ เวลาเช้า ๆ เสมอทุกวันถวายทูตจะกลับไป และให้เจ้าพนักงานทองหมั้นเรือจัดสิ่งของไปส่งให้ตามพนักงาน ที่ห้างมัลเตอร์สกอตเหนือปากคลองตลาดกรุงเทพมหานคร แต่ ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๑๒ แรม ๓ ค่ำ ปีเถาะนพศก ให้พันด้ำหมดทุกพนักงาน เมื่อจะเอาสิ่งของไปส่งนั้น ให้บอกบาญชีสิ่งของให้ตามพนักงานรู้จำนวนไว้ด้วย อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ออสเตรียเจริญทางพระราชไมตรี

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐

หมายรับสั่ง

เรื่องรับพระราชสาสน์ประเทศออสเตรีย

ด้วยพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนวรจักรธรานุภาพ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ส่งว่า พระเจ้าแผ่นดินออสเตรียมีพระราชสาส์น ส่งเข้ามาให้มิสเตอร์เรสดักกงสุล ซึ่งอยู่ ณ กรุงเทพ ฯ นำทูลเกล้า ฯ ถวาย กำหนดมิสเตอร์เรสดักกงสุล จะได้เข้าเฝ้าโปรเวต์ ถวายพระราชสาส์น ณ พระที่นั่งถนัดมาคม ณ วันอาทิตย์ เดือน ๕ ขึ้น ๑ ค่ำ มีเกาะนพศก เวลาเที่ยงนั้น ให้ขุนพระราชยานจัดเสลี่ยงองค์น้อยเสลี่ยง ๑ สำหรับพระราชสาส์น แล้วให้จัดแตรสำหรับกงสุลขี่แตร ๑ ให้มีคนตามให้พร้อม ให้องไปคอยรับพระราชสาส์นกงสุลที่หน้าออฟฟิศ มาส่งที่ประตูเทวาพิทักษ์ แล้วให้คอยรับส่งด้วยตามเคย

อนึ่ง ให้กรมพระอาลักษณ์ ยืมพานทองคู่ขาวพระกลังมหาดมบัติพาน ๑ ยืมตะอุ่มคู่ขาวพระมาลาภูษา ไปรับพระราชสาส์นมาส่งบนเสลี่ยงองค์น้อย

อนึ่ง ให้จ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ พระมาลาภูษาจ่ายยืมพานทอง ตะลุ่ม ให้อาลักษณ์ไปรับพระราชสาส์นตามเคย

อนึ่ง ให้ขาดพระคลังพิมานอากาศ จัดพรมมาปูที่เก๋งจนกลางให้เต็ม

อนึ่ง ให้กรมวังบอกเจ้าพนักงานจัดโต๊ะ เก้าอี้ คนโทน้ำ ถ้วยแก้วกระโถน พานบุหรี่ฝรั่ง มาตั้งที่เก๋งจนกลางรับทูตสุดตามเคย และให้เจ้าพนักงานนั้น จัดการให้พร้อมในเวลาเที่ยงให้พันตามกำหนด อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

หมายรับสั่ง
เรื่องจัดสิ่งของออกไปรับที่เรือรบฝรั่งเศส
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑

ด้วยพระยาพิพัฒน์โกษา รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ สั่งว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเอมแปรอมีพระราชสาส์นให้มองซิเออร์ตรวจ เข้ามาเป็นทูตอยู่ ณ กรุงเทพ ฯ เชิญพระราชสาส์นเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย มองซิเออร์ตรวจทูตเข้ามาด้วยเรือกลไฟรบชื่อเฟดอง ถึงกรุงเทพ ฯ ทอดหน้าบ้านทูตฝรั่งเศส ณ วันจันทร์ เดือน ๗ ขึ้น ๗ ค่ำ มีมะโรงสัมฤทธิศกแล้วนั้น ฝรั่งเศสกับกรุงเทพ ฯ เป็นทางพระราชไมตรีกันสนิท สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสมีพระราชสาส์นให้มองซิเออร์ตรวจทูต เชิญเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีนั้น ให้จัดสิ่งของไปพระราชทานเกือหนุน ให้ขุนนาง

ทหาร คนใช้ ในเรือ รับพระราชทานโดยบ้านเมืองเป็นไมตรีกันนั้น ให้เจ้าพนักงานพระคลังในซ้ายจัดน้ำตาลทรายหนัก ๑๐ หาบ ให้กรมท่าจัดใบชาหีบใหญ่ ๒ หีบ ให้เจ้าพนักงานพระคลังราชการจัดน้ำมันมะพร้าวหนัก ๕ หาบ ให้พระแก้วพระคลังฉลองจัดมะพร้าวอ่อน ๑๐๐ ทะลาย ให้พระคลังมหาสมบัติรรพากร จัดผลไม้ต่าง ๆ ที่มีรสหวาน ๕๐ โถ ให้เจ้าพนักงานทั้งปวงเร่งจัดหาสิ่งของไปพระราชทาน กับตันนายทหาร ที่เรือกลไฟรามอื่อเฟององ ทอดลอยหน้าบ้านกงสุลฝรั่งเศส แต่ วันพฤหัสบดี เดือน ๕ ขึ้น ๑๑ ค่ำ มีมะโรงสัมฤทธิศก เวลาเช้า ให้ทันกำหนด เมื่อจะเอาสิ่งของไปพระราชทานนั้น ให้แจ้งบอกบัญชีที่เจ้ากรมท่า วังพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนวรจักรธรานุภาพก่อน จะได้จัดให้ตามพนักงานพาไป อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง หมายมา ณ วันพุธ เดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ มีมะโรงสัมฤทธิศก

หมายรับสั่ง

เรื่องกำหนดขุนนางฝรั่งเศสจะเข้าเฝ้า ที่พระที่นั่งอนันตสมาคม เกณฑ์เรือรับราชสาส์นกรุงฝรั่งเศส

ด้วยพระยาบำรุงภักดี รับพระบรมราชโองการใส่เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ดังว่า สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสมีพระราชสาส์นให้มองซิเออร์เข้ามาเฝ้าทูลเกล้า ๆ ถวาย กำหนดมองซิเออร์วางตุด มรช ๗ นาย จะได้ให้เข้ามาเฝ้าทูลเกล้า ๆ ถวายพระราชสาส์น ณ พระที่นั่ง

อนันตสมาคม ณ วันเดือน ๗ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เพลาเช้า ๓ โมงนั้น ให้นายเวรมหาดไทยหมายบอกกับนายเรือ เรือคงกรมกลางซ้ายตำ ๑ ขวาตำ ๑ เป็น ๒ ตำ รับกลองมโหระทึกแตรสังข์ เรือคงกรมในซ้ายตำ ๑ ขวาตำ ๑ รวม ๒ ตำ เรือคงรูปสัตว์ เรือเหรา กรมอาตำในกรมวังซ้ายตำ ๑ ขวาตำ ๑ รวม ๒ ตำ เรือมังกรฉัตรพระราชวังซ้ายตำ ๑ ขวาตำ ๑ รับกลองชัยนะ เรือโขลกรมพระคลังสินค้าซ้ายตำ ๑ ขวาตำ ๑ รวม ๒ ตำ อาตำกรมท่าซ้ายตำ ๑ ขวาตำ ๑ รวม ๒ ตำ เรือกิเลนรับบัพพาทย์ เรือวายุภักษ์ กรมอาตำวิเศษให้มีเสื้อย่อม พรม หมอน ม่านทอง รับกงจุด และให้ผู้ถือเกณฑ์ทหารไปรับเสด็จพันพุฒ พันเทพราช บรรจุพลพายให้ครบกระทง แต่พลพายให้ใส่เสื้อแดง หมวกแดง กางเกงแดงจงทุกคน แล้วให้พายเรือไปคอยเตรียมแห่ที่ท่าราชฤดิษฐ์วิมุจฉัย แต่ ณ วันเดือน ๗ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เพลาเช้าโมงหนึ่ง เมื่อจะลงไปให้แวะที่ท่าออฟพีสหน้าวัดพระเชตุพน ตรวจตราดูแลเสียก่อน จึงลงไปแห่พระราชดำเนินหน้าวัดพระเชตุพน ให้รีบไปโดยเร็วพลัน แต่ ณ วันเดือน_____ค่ำ ถึง_____ ณ วันเดือน ๗ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เพลาเช้าโมงหนึ่ง (ต้นฉบับชำรุด)

สารบาญต้นเรื่อง

สารบาญคำเรียง

ก

กงศิลปศร — ศูนย์ ๓๒๒

กชี — ชุม ๓๙๔

กรุงธนบุรี — มอญอพยพมาสู่ไพชิตมหาร ๔๐

กลเดอร์ — มองซิเยอร์ ๑๒๗

กวางตุ้ง — เมือง ๙๕, ๑๐๙

กษัตริย์ศึกติเตย กรมหมื่น ๔๐๗

กะด่าย — พระยารามกำแหง ๖๒๐

กะบังปาตู — เมือง ๑๔

กันภยุปาตก์ — หลวง ๔๑๒, ๔๑๔

กัดกะตา — เมือง ๒๓, ๔๑๑

กาญจนบุรี — เมือง ๕๙

การะตะตะ — ดูที่ กาตง์

การะเม็ด — ดูที่ ครอเพ็ด

กาลกัดตา — ดูที่ กัดกะตา

กาลง์ — ทูตโปตุเกส ๑๐, ๑๓, กงสุลโปตุเกส ๔๒, ๑๙๐

ภาคะ	เมือง ๔๗
ก้าแพง	พระ ๔๓๓, ๔๓๔
ก้าแพงอังรี	ชุน ๔๓๓
กุกัง	เมือง ๓๗๓
กุเดน	มิซเตอร์ ๓๓๗
เกาะหมาก	เมือง ๒๐, ๒๓, ๓๗๕, ๓๗๓
เก่ง	พระทนง ๒๙๒
เกราชา	กัปตัน ๔๒๓
เกษตรรักษา	พระยา ๒๖๓
แก้ว	พระอภัยพลรบ ๒๒๖
ไกเกต	เรือกลไฟ ๓๗๗
ไกซาอิด์ทาก	หลวง (พระกุด่าอรี) ๒๗
ไกนดน	เรือกลไฟ ๓๗๗
ไกเปต	เรือรบ ๔๒๓
ไกรโกษา	พระยา (บุญมา) ๓๓๕, ๒๖๐
ไกรเทพกวาร	หลวง ๔๓๓, ๔๓๓
ไกรนารายน์	หลวง ๓๗๕, ๔๓๓, ๔๓๓
ไกร์รเดช	หลวง ๓๕๒
ไกลาศ	เจ้า ๓๓๓, หลวง ๓๕๓

ข

ข้า — จมื่นราชามาตย์ ๓๓๖, ๖๖๒

ขุนทอง — จมื่นราชาบาล ๖๖๖

ขุนนาง ๒๔๔, ๔๖๔

เขมา — เมือง ๔๗

เขมร ๓๙๖

แขก — ที่ไปมาค้าขายในเมืองไทย ครั้งรัชกาล ที่ ๓ ๓๙๓

ค

คริสเตี้ยน — หลวง ๓๔๙, ๓๗๔

คริสตี้ห์ — ศาสนา ๓๓๓

คอกเทีล — นาย ทูตอังกฤษ ๓๐, ๓๗, ๖๓๙

คอนดอยเลนเบิค — ราชทูตปรุเซี่ย ๓๔๗

คลัง — ภูษาพระคลัง

คาดิค — นายท่าปั้นรูป ๔๗

คิง — มิชเตอร์ ๖๗๐

โค — วุน ๓๙๔, เมือง ๓๕

ง

แงนเตร้น — นาย ราชโปตุเกศ ๓๗

ป

จงป้าย	หมื่น ๒๔๕
จงพยุท	หอกง ๑๕๐
จรเจนยดา	หมื่น ๑๑๗, ๒๒๐
จรูญเรืองฤทธิ์	วุน ๓๗๕
จฤนดาง	เกง ๓๓๗, ๑๖๕
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	พระบาทสมเด็จ ๒๓๗
จักรพรรดิพิมาน	พระที่นั่ง ๓, ๓๒
จักราราชมนตรี	พระ ๒๒๑
จัตุรัสโยธา	หอกง ๒๗๐
จัน	พระยาวิเศษสงคราม ๑๓๖
จันทเด	มิณีศรี ๑๓๗
จันทรมณเฑก	ศรา ๓๓๑
จาวกพรหมา	๑๗๕
จำเรศ	นาย ๑๗๑, ๑๗๕, (เมือน) ๒๒๑
จำนงศรัทย์	หมื่น ๕๗๒, ๕๗๕
จิง ชะไปเตียน	พระนายสุรวงษเทพภักดี ๒๑๓
จินดา	เมือง ๕๕
จิตร์จอมราชภูร์	วุน ๓๕๑, ๕๗๕
จีน	แกม ๑๓๑, เมือง ๒๑๕

พุทธราชมนตรี พระยา ๓, ๓๒, ๗๕, ๑๓๕, ๑๓๕, ๑๓๐, ๑๔๕, ๒๐๓, (นาม) ๑๓๕, ๒๒๐

พุทธองกรวณ์ ข้ามเศียนข้าพ้า ๓๐๑

เพชรัชตามองค์ ค่าน ๓๗

เพชิยาพุรักษ์ หดอง ๗๕๒, ๓๕๐, ๑๗๕

เพคุบา เมียง ๕๔

เพชฎาบดินทร พระจ้าอูกยาหวย ๒๕

ฟ

ฟ้ม เจ้ก้า ๑๐๕, พระยาต่วดีดวาร์ ๑๑๒, ๒๒๐, ภูหาย ๑๗๒

ภ

ร้วง พระนายไกยวรนาถ ๑๑๒

ร้ยเดชร หดอง ๕๑๒, ๕๑๕

ร้ยอ้วรฤทธ์ ขุน ๑๕๐

ราศีวช้า ขุน ๓๕๑, ๓๕๕, ๑๗๕

ร้ามาญเก้าก์ ขุน ๕๑๑, ๕๑๕

ร้ามาญอาวาส์ หมื่น ๕๑๒, ๕๑๕

ร้าฬิ หมื่น ๕๑๐, ๕๑๕

ชำนิโยชา	ทอง ๕๓๒, ๕๓๕
ชิกุ	เมือง ๕๗
ชิต	นาย ๒๙๗
ชิต	พระองค์เจ้า ๕๐๗
ชินศรีรัตยา	หอคำ ๓๕๓, ๓๕๕, ๓๗๔, ๕๓๑, ๕๓๔
ชุมพร	พระยา (ชุย) ๓๗, เมือง ๖๔
เชตุพน	วัด ๓๗๙, ๕๒๓, ๕๓๗, ๕๔๔
เชมงโบกุ	เซอร์ ๓๓๗
เชมส์เฮย์	มาซยม ๓๓๗
เชมส์ราชเบนทร์	กรมหมื่น ๒๕๓, ๒๗๒, ๓๐๙
เชียงใหม่	เมือง ๖๐
แช่ม	รองพันพรหมราช ๓๓๗
ไชยกิราชเศรษฐี	พระยา ๗๐, (บุญมา) ๓๐๕, ๓๗๔, ๒๖๐, ๒๕๙, ๒๖๓
ไชยาธิบดี	ออกญา ๓๗

ซ

ซาไฟน์	กงซุลฝรั่งเศส ๓๗๖, ๕๓๙
ซิวไกเกต	เรือรบกลไฟ ๕๒๐
ซุย	พระยาชุมพร ๓๗

เชนยอน นาย ๓๐๒
เชนยะวิงโค เรือจักรไฟ ๒๗๗
เชียงใช้ เมือง ๒๗๐
ใช่ง่อน เมือง ๓๗๔

ญ

ญวน ประเทศ ๓๑, ๓๓๑, การเก็บภาษี ๔๗
ญี่ปุ่น เรื่องไม่ค้ากับไทย ๓
ไญกะตรา เมือง ๓๗๓

ฌ

ฌรงคริสัค พระ ศรีพุทไทย ๓๗๗

ค

คอลยอนเช่ กัปตัน อังกฤษ ๓๗๗
ค้ำไกเอ่อฟา นายห้างฝรั่งเศส ๓๗๗
คาราแมนติบไป ทูตฝรั่งเศส ๓๙๓
คาอี บุตรเจ้าพระยาไทร ๗๔
คายมณีกรณ์ ขุน ๔๓๖
คิก กัปตัน ขุนศรีปรีชาราชสมุทร (คิค) ๓๓๗
คิค นาย ค่าม ๓๔๐

คิน มิชชันนารี ๔๑, ๔๕

คิศ เจ้าพระยาพระคลัง ๑๑๕, ขุนปรีชา-
ชาญสมุหนา ๑๑๗

คิศนิเค กัปตัน ๖๗

คิสตรียา มองซิเออร์ ๑๗๑

คิสำรสัรรพากร หอกง ๕๓๒

คีน หมอ ๑๑๗

คุณาภิรมย์ พระทหาร ๔, ๒๕๐, ๒๖๗

คุณคมหาปราสาท พระทหาร ๒๗๗, ๒๗๐, ๒๗๕, ๒๗๗,
๒๗๑, ๓๑๗, ๓๔๐

เคชอคิศ กรมขุน ๑๑๕, ๒๑๗

เคชาคิศ องเด็กกรมพระ ๒๑๗, ๒๗๐, กรม
องเด็กพระ ๒๗๑

เคนมาร์ค เรือนในเครื่องไทย ๑, รวง ๗๗

เคนเยอร์ดิอค นายร้อยเอก ๒๓

เคอร์เซค ราชทูตฝรั่งเศส ๕๓๖

แคนเดอค์ นาย ชาวอังกฤษ ๗๗

ฆ

ฆกวาม เมือง ๕๗

ฆวัง เมือง ๕๗

ครอฯ	กองตุลาการศาล	๔๔๒
เคนเฟดารัล โซ	กองตุลาโปลูเกส์	๓๐๗
ครถกุง	เมือง	๔๕
ครถบ่า	เมือง	๔๕
ครณุพยู	เมือง	๔๗
คระนาคศรี	เมือง	๑๗, ๓๗, ๔๔, ๑๗๕
คันธง	เมือง	๓๐๙
ศาสา	เมือง	๔๔
คันธนอมอ	๕๗	
ศุภ	อาว	๗๐
เคนาปี	เมือง	๔๔
เคเอ ไยนส์	หมอยอน	๑๑๗
โคราษฎร์	เวีย	๓๒๔
โคมินตุนุทร	เวีย	๓๒๔
โค	พระยาวารสุภาภดี	๑๑๕, ๒๒๑

ฉ

ฉบ	พระทนง	๓๐๗
ฉตาน	เมือง	๔๕, ๑๗๑
ฉาตรวรยศ	กรมหมื่น	๒๕๐, ๒๗๑, ๓๐๗
ฉอนา	๑๗๐	

ท

ทัต — พระยาศรีพิพัฒน์ ๓๐๕, ๒๑๙

ทรงธรรม — ต้นเค้าพระเจ้า ๑

ทรงฤทธิ์ — ขุน ๓๕๑

ทวาวเทพดีรี — ปราสาท ๓

ทองดี — ภูมิทองเรียง

ทองวัยะ — เจ้าพระยามหาโยธา ๑๗๔, ๒๒๐

ทะวาย — เมือง ๓๗, ๔๔, ๓๗๕

ท่าพระ — ปราสาท ๒๕๐, ๒๐๑๓, ๒๐๑๕, ๒๐๑๖, ๒๐๓๑, ๓๔๔, ๓๕๔

ท้ายน้ำ — พระยา ๗

ทิมบรรณาการ — ขุน ๒๔๔๙, ๒๓๗๑, ๑๐๔๙, ๓๐๐, ๓๓๓, ๓๔๔, ๓๗๐๖, ๔๐๖, ๔๒๒๑

ทิพมงคล — ขุน ๕๔

ทิพไพรสัณฑ์ — ขุน ๔๓๓, ๔๓๑

ทิพยรักษา — ทองง ๔๑๒, ๔๓๕

ทิพวาจา — ขุน ๔๒

ทิพเสนา — จมื่น ๑๗๑, ๑๗๔, (เรือง) ๒๒๐

ทิพเสนาคลาแหวน — ภูมิ เรือง

ทิพากรวงศ์ เจ้าพระยา (ช่วง) ๑๗๑, ๒๒๒
ทิมดาบชาววัง ปรารภ ๙
ทุ่ง ๓๕๙
ทุเรียน ๑๗๒
เทพเดช หม่อม ๓๕๑, ๕๑๒, ๕๓๕
เทพมณฑุ พระ ๓๕๙
เทพราช พัน ๒๕๙
เทพอาจา ขุน ๕๒
เทพอรชุน พระยา ๒๒๑
เทวาทิศัย หม่อม ๒๖๑, ๒๙๙, ๑๕๑
เทวาพิทักษ์ ปรารภ ๑๗๒, ๑๑๑, ๓๕๕, ๓๕๔, ๓๙๙, ๕๓๔, ๕๕๑
เทวาภิบาล ปรารภ ๒๙๕, ๓๑๑, ๓๒๒
เทเวศร์รักษา ปรารภ ๒๙๕, ๓๓๑, ๓๒๒
เทเวศร์รัชรินทร์ กรมหลวง ๒๕๑, ๒๙๑, ๒๙๒, ๑๐๙, ๑๙๒
เทศมณีกรณ์ ขุน ๕๑๕
ไทย แต่งราชทูตไปประเทศฮ่องฉัน ๓๑
ไทรบุรี พระยา ๑๑๙, เมือง ๒๑, ๒๑, ๓๕๑, ๑๗๕, ๑๗๒, ๑๗๑

ธ

ธมฺมปาล กรุง ๑

ธรรมา เจ้าพระยา ๓, ๒๑๓, (บุญศรี) ๓๓๕, ๒๓๙, (เอี่ยม) ๒๒๑, พระยา ๕, ๒๕๔, ๒๖๑

ธารกาพัต ชุน ๒๕๕, ๒๔๓, ๓๐๕, ๓๓๑, ๓๕๕, ๓๗๑, ๕๑๒, ๕๒๒

น

นครเชียงใหม่ เมือง ๔๒, ๓๓๒

นครลำปาง เมือง ๕๕

นครลำพูน เมือง ๑๑

นครศรีธรรมราช เมือง ๒๓, เจ้าพระยา ๕๑, ๑๓, ๓๓๒, ๓๗๕, พระยา (น้อย) ๒๑

นครราชสีมา พระยา ๒๕๕

นนทเสน หลวง ๒๕๕, ๒๗๑, ๒๗๑, ๓๑๔, ๓๕๔, ๕๓๓

นราภักดี หลวง ๒๙๒, ๕๓๒, ๕๑๕

นราเรืองฤทธิ์ หลวง ๒๙๔, ๓๕๓, ๕๑๒, ๕๑๕

มหาดุทธิโกร	ขุน ๓๕๒, ๓๕๕, ๔๓๒, ๔๓๔
มหินทรเดช	พระ ๗๔, ๓๓๐, ๒๔๗, ๒๗๙, ๒๗๙, ๓๓๐, ๓๒๐
มอก	มิสเตอร์ ๔๓๗, ๔๓๓
ม้อย	ดูที่ นครศรีธรรมราช
มะกุดาอะ	นาย อ่านภาษามลายู ๒๙
มะโปเตียมที่ ๑	พระเจ้า ๒
มาณภักดี	ขุน ๔๓๒, ๔๓๔
มาม	พระยาวุฒาราชมนตรี ๓๓๕, ๒๒๐
มามาดิรัย	ตาวัก ๓๗๔
มารายณ์	ต่มเด็กพระ ๑, ๒๓๙
มารายณ์ทรงนาค	ศรี ๓๓๓
มาลาพฤตามุโยค	พระยา ๓๗๔, ๔๓๐, ๔๓๕
น้ำ	พระต้าหนัก ๒๖๗, ๓๒๙
นิกรบดินทร์	เจ้าพระยา (ใต) ๓๓๕, ๒๒๐, เจ้าพระยา ๒๖๐
นิกรไพรสณฑ์	หลวง ๒๙๐
นิคัย	นาย ๒๗๙
นิพอม	เมือง ๓๓๐
บุช	พระสุริยภักดี ๓๓๑
เนปดยูม	เบ่ย ๒๓๔

ไพรวา	พระยศ	๕๕
ไพร้าย	พระยศ	๕๕

ป

บดินทรเดชา	เจ้าพระยา	๖๓, ๒๒๑
บรมไกรสร	พญาช้าง	๓๓๖
บรมมหาพิชัยญาติ	สมเด็จเจ้าพระยา (ทัต)	๖๗, ๓๓๕, ๒๓๗
บรมมหาประยุรวงศ์	สมเด็จเจ้าพระยา (ดิศ)	๖๗, ๓๓๕, ๒๓๗
บรมมหาราชวัง	ดูที่ หลวง	
บรมมหาศรีสุริยวงศ์	สมเด็จเจ้าพระยา	๓๓๖, ๒๒๑
บราน	นาย นายทหาร	๓๕๑
บรุก	กัปตัน	๓๒๑, ๓๒๖
บวรนิเวศน์	วัด	๒๗๓
บวรราชวัง	ดูที่ หน้า	
บวรวิชัยชาญ	กรมหมื่น	๕๐๗
บอนำ	มิสเตอร์	๖๕, ๓๕๗
บัดเล่ม	เมือง	๔๕
บัดเตอร์เวอร์ช	นาย	๒๓๑
บ้า	พระยาราชวังสัน	๓๓๕, ๒๒๑

บัวแก้ว ศรา ๓๐๓

บ้านัน ศรา ๕๗

บารนี ดูที่ เฮ่นรี เบอร์นี

บำรุงราชบทมาตย์ นาย ๓๓๐, ๓๙๔, ๔๐๑

บำเรอบัดดี พระยา ๗, ๒๗๐, ๒๗๒, ๒๗๗, ๒๗๑, พระ ๓๐๔

บิแอมเบอริน ดัปดัน ๓๓๗

บุญมา พระยาไชยวิชิตราชเศรษฐี ๓๐๕, ๒๒๐

บุญศรี พระยาพิพัฒนโกษา ๒๒๗

บุรุษรัตนราชพัลลภ พระยา ๔๐๒

บุษบกมาตามหาจักรพรรดิพิมาน พระที่นั่ง ๒๔๒

เบนเซน ดันหม ๓๗๒

เบนาด แม่ทัพฝรั่งเศส ๓๗๔

เบนิดิกต์ พระยาวิเศษสงคราม ๒๒๓, ดูที่ วิเศษสงคราม

เบลเยียม ทูต ๔๒๗

ป

ปฏิภาณพิจิตร์ จุน ๒๗๗

ปตน เมือง ๔๔

ประทักษราชกิจ หมื่น ๓๕๒
ประดิษฐ์ศิลา ขุน ๔๑๒, ๔๑๕
ประธานมนเทียร จมื่น (แต่ง) ๒๒๓
ประพาสพิพิธภัณฑ์ พระที่นั่ง ๔๐๕
ประพาสมนเทียร นาย ๒๔๙, ๒๔๐, ๓๑๗, ๓๗๒
ประยุรวงศ์ ฉัตร ๒๔, ๕๓
ประดิษฐวิราช ขุน ๓๓๓
ประดูหน้าแดงฤทธิ์ หลวง ๓๕๒
ปรัศนี หมอ ๓๙๙
ปราสาททอง สมเด็จพระเจ้า ๑
ปรีชาชาญสมุทร ขุน ๖๙, (ศัพท์) ๓๓๗
ปรีดาราช หมื่น ๓๔๑
ปรูเซีย แต่งทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี ๓๓๑, ๓๕๗
ปลดมรดกัน หลวง ๓๒๘, ดูที่ ปาดเมียดะกัน
ปลัด เมือง ๓๗๑
ปลัดแขม เมือง ๓๕๓
ปล้อมปืนจามเตร ปืน ๒๗๘, ๒๗๕, ๒๗๑
ประแงรัน เจ้าพระยาไทรบุรี ๒๓, ๑๒
ปะดูกัน ดูที่ ปัดูกัน และ ไปดูเกต์

บัดพิคาร์ พตอง ๓๒๕

บัดุกัน เจ้าเมือง ๓๓๐

บัดดกัวยี่ ฉังฆราชบาดหลวง ๒๓๖

บัดมู พระยาอภัยนุราช ๒๑

ปากแพรก ทัพ ๕

ปาดเมยตะตัน ตอบัด ๒๒๔

ปีดปีจนีก ปืยม ๒๔๒, ๒๔๕, ๒๔๗, ๒๕๐

ปีนเกต้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระ ๑๓๕, ๒๓๙, ๔๒๓

เปหระ เมือง ๖๒

เปไหต เมือง ๖๒

เปอร์เซีย ประเทศ ๒๕

แประ พระยา ๕๓, เมือง ๑๓๕

แประโมต ก้าปั้น ๖๙

โปตุเกศ เรือมีในครั้งไทย ๑, เสริญทางพระราช-ไมตรี ๒, เรือค้าขาย ๑๙, พระจ้านผ่านดิน ๓๕, ๑๙๓, กงสุล ๑๐๙, ๓๕๓, ราชทูต ๓๓๐, ภูฏ มะเกา

โปตุคอล ประเทศ ๓๓๒

ผ

ผดุงกรุงเกษม หลวง ๒๙๔, ๓๐๐
ผลาญไพรณ ขุน ๓๕๓, ๓๗๒, ๔๐๒, ๔๓๕
ผ้าขี้ม้าสมุทร ปีขม ๗๓
แผนพลพ่าย หลวง ๔๓๒
แผนพลาบ หลวง ๔๓๕

ฝ

ฝรั่ง ที่ไปมาค้าขายในเมืองไทย ครั้งรัชกาลที่ ๓ ๑๗๑
ฝรั่งเศส เริ่มมีไมตรีกับไทย ๑, แต่งทูตเข้ามา เจริญทางพระราชไมตรี ๓๓๑, กงสุล ๓๖๔, ๓๗๓, ๓๗๖, ๓๗๑, ๔๐๗, ๔๒๗, ๔๓๐, ๔๓๗, ๔๔๒, ปรเทศ ๓๗๗, แม่ทัพ ๓๗๔
ฝั่งเถือน ๑๗๗

พ

พงศาวดารอยุธยา ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ๒๓๑, พิมพ์ครั้ง ๒๓๗
พนมเกยา พระ ๓๖๗
พระพุทเลิศ หลวง ๔๐๒

พรหมวักยา ฐาน ๓๕๒, ๓๖๗, ๓๗๕, ๕๓๒, ๕๓๕

พระ ท่า ๒๕๐, ๓๓๗

พระคลัง พระยา ๗, ๓๖, เจ้าพระยา ๓๙; ๕๐, ๖๑, ๖๕, ๖๗, (ที่) ๑๓๕, ๑๕๐, ๑๗๓, ๒๓๑

พลกาย ทองง ๓๕๕

พลเทพ เจ้าพระยา ๒๖๓, ๕๒๗

พลหาย ทองง ๓๕๒

พลโยธานุโยค ทองง ๓๗๕

พลวาศัย ทองง ๒๓๒, ๒๗๕, ๙๐๑, ๙๓๕

พลันตอน เมือง ๒๗๕

พลาศัย ทองง ๓๕๓

พหเณตระ ทองง ๕๓๕

พะโก เมือง ๕๕

พะม่า ชวนญวนให้รบไทย ๓๑, รบกับอังกฤษ ๓๗

พังงา เมือง ๓๗๑

พาณิช นาย ๒๓๕, ๒๒๑

พิชัย พระยา ๓๗๕, ๕๓๑

พิชัยบุรินทรา พระยา ๒๖๓

พิชัยราชฤๅชัย พระยา ๓๒๔, (เหม็น) ๒๒๐

พิชัยรณรงค์ พระยา (พิก) ๒๒๐, ๕๐๒, ๕๓๕

พิชัยรณรงค์ พระยา ๓๒๗

พิเชฐรณรงค์ พระ ๓๗๒, ๓๗๕, ๕๓๓, ๕๓๕

พิทักษ์คงคา ทองง (เฉิง) ๒๒๐

พิทักษ์ทศทิศ พระยา (ยัง) ๓๓๖

พิทักษ์เทวา ต่มิง ๕๓๓, ๕๓๘

พิทักษ์เทเวศร์ กรมพระ ๒๗๐, ๒๘๓

พิทักษ์ไพรี ทองง ๒๙๔, ๓๗๓, ๕๓๔

พิทักษ์ราชา ทองง ๕๐๒, ๕๓๕

พิเทศพาณิชย์ยานพิชัยภัณฑ์ พระ ๓๗๔

พิทักษ์อาวุธ หมุม ๘๔

พินจพจนีย์ ทองง ๕๐๒

พินจภาษา ขุน ๓๑๓.

พินจวาจา หมุม ๕๓๑, ๕๓๕

พิพัฒนโกษา พระยา ๕๒, ๙๐, ๗๕, (ยุบุตรี)

๓๓๘, ๓๓๕, ๓๓๘, ๓๙๐, ๓๗๕,

๒๓๙, ๒๒๐, ๓๐๙, ๓๖๙, ๓๙๓,

๕๖๕, ๕๐๙, ๕๓๓, ๕๓๑, ๕๓๒

พิพิธณรงค์ หลวง ๖๘๙

พิพิธเดชะ หลวง ๖๘๙, พระ ๑๕๕, ๑๗๔,
พระยา ๑๔๔, ๕๓๒

พิพิธพลันธ์ หลวง ๕๐๕

พิพิธภูบาล พระ ๑๕๓

พิพิธโภคภูเบนทร์ กรมหมื่น ๕๐๗

พิพิธมนเทียร หลวง ๓๕๓, ๑๗๔, ๕๓๐

พิพิธศาลี หลวง ๖๒๗, พระ ๑๔๙, ๓๕๗

พิพิธอักษร หมื่น ๑๗๐, (เด่ง) ๒๒๐

พิมายชัยศรี ประตู ๔, ๒๔๗, ๒๔๗, ๒๔๗,
๒๗๐, ๒๗๙, ๒๗๙, ๑๓๐

พิมานรัตนพิศาล ประตู ๑๗๒๐

พิมายอาภาศ พระคลัง ๕

พิเรนทร์ จุฬาง ๓๓๐

พิเรนทรเทพ พระ ๒๗๗, ๑๕๐

พิษณุเดช หลวง ๓๗๙, ๕๓๓, ๕๑๕

พุฒยนุราช พัน ๒๕๗

พุทเกศ ดูที่ ไปพุทเกศ

เพชรคำแหง หลวง ๕๓๐, ๕๓๑

เพชรฉลูเดช หลวง ๓๐๕, ๓๕๐, ๕๐๓

เพชรฐา พระยา ๗๕, ๓๓๕

เพชรบุรี เมือง ๑๔๙, ๓๕๔, ๓๙๔, ปากอ่าว ๕๐๔
เพชรปาณี พระยา (ขุนหลวง) ๒๔๒
เพชรพิชัย พระยา ๓๓๑, ๒๑๐๓, ๒๙๒, พระยา (เดือ) ๒๒๑
ไพบูลยสมบัติ พระยา (เอี่ยม) ๒๒๒

ฟ

ฟัก พระยาวัชิตณรงค์ ๒๒๑
ฟินเลย์ นาย หมอ ๒๓
เฟลอง เวียรบ ๔๔๒
ไฟเยศไมซ์เราติง แม่ทัพอังกฤษ ๔๒๑

ร

ภักดี หมื่น ๑๕๒, ๔๑๒
ภักดีเกษตร์ ขุน ๔๐๕
ภักดีไตรรัตน์ ขุน ๔๑๒
ภักดีรณฤทธิ์ หลวง ๒๙๒
ภักดีอาษา ขุน ๓๕๑
ภูมเรศ พระองค์เจ้า ๑๕๒, ๔๐๙
ภูธราภัย เจ้าพระยา (มุข) ๑๑๒
ภูมีราชหฤทัย กรมหมื่น ๒๕๑, ๒๙๒, ๓๑๑

ภูษาดอกบัวตูม	กรมหมื่น	๒๕๐, ๒๗๒, ๓๐๙,
	หมื่น	๙๕๓, ๓๗๕
ภูษาดอกบัวแก้ง	พระยา	๕๒๗
ภูษาแดงพิศักษ์	หลวง	๓๕๓, ๕๓๓
ภูษาแดงลิงหมาก	หลวง	๓๕๙
ภูษาแดงศรีภักษ์	หลวง	๕๓๓
ภูษาแดงลิงหมาก	หลวง	๓๒๗
ภูษาหงษ์ภักดี	กรมหมื่น	๒๕๓, ๒๗๒
ภูษาอัษฎาเปลหาร	กรมหมื่น	๕๐๗
ภูษาเฉลวรัตนพรรณ	กรมหลวง	๒๕๐, ๒๗๓, ๓๐๙
โภชนดิษฐาศ์	เก่ง	๓๖๗, ๓๖๗,
	หลี	๓๙๐, ๕๐๓

ม

มงคลเดิศ	พระยงค์เจ้า	๕๐๗
มณีบุระ	เมือง	๓๗
มณีเมขลา	เรือพระที่นั่ง	๕๐๔
มณีรักษา	หลวง	๓๕๓, ๓๗๕
มนตรีรักษา	กรมหมื่น	๕๐๗
มนตรีสุริยงศ์	พระยา	๒๕๓, ๒๕๙, ๒๗๓, ๒๗๓, ๒๙๓

มนทานุโยค หลวง ๓๕๒

มนเทียรธรรม หอ ๕, ๓๓๓

มนเทียรบาล พระยา ๒๐๓

มนเทียรพิทักษ์ จมื่น ๓๓๔, (ดูวัด) ๒๒๒

มรดก ดู ทุ ธนมรดก

มฤท เมือง ๓๗, ๔๔, ๕๐, ๓๗๕

มหิม แขก ๓๙๑

มหาเทพ พระ ๓๕๓, ๓๕๑, ๓๗๕, ๔๓๕

มหาธาตุ วัด ๒๗๕, ๓๙๒

มหามนตรี พระ ๗๕, ๓๕๓, ๓๗๕, ๔๐๐, (ดูวัด) ๓๓๑, พระยา (นุช) ๓๓๑

มหามนเทียร หลวง ๒๔๗, ๒๒๒

มหามาตา เจ้าฟ้า ๒๑๗, ๒๓๒, ๒๗๑, ๓๑๗, ๓๓๑, ๓๔๗, ๓๗๑, ๓๗๑, ๓๗๑

มหาสมมติ พระสงฆ์ ๕, ๕๓

มหาสีหนาท ชุน ๒๔๗

มหาหงส์ พระองค์เจ้า ๔๐๗

มหาอัครมิตร พระยา (เหม็น) ๒๒๐, ๒๔๓, ๒๙๐

มหาอำมาตย์ พระยา (บุญศรี) ๓๓๕, ๒๐๙, ๒๕๙, ๒๙๑

มหิศวรินทราชนรศ กรมหลวง ๒๕๐; ๒๘๓, ๓๐๙

มเหศวรศิวณิดาศ กรมหมื่น ๒๕๓, ๒๙๒, ๓๓๐

มองคิคนี ราชทูตฝรั่งเศส ๓๓๓

มองศิง ดูที่ มองคิคนี

มอริชยน เต็มเมน ๕๗

มะเกา เมือง ๓๙๐, ๓๕๓, ๕๒๒, ๕๕๐
ดูที่ มาเก๊า

มะตะบะ เมือง ๕๕

มะตุม นิชชันนาวี ๗๐๙ ๗๕, ๓๓๗

มะตายู นอกเมือง ๓๒๗

มะติง เมือง ๕๗

มังกราจำนอง เรือ ๒๕๗, ๓๒๔

มังกราแดงฉุยชี เรือ ๒๕๗, ๓๒๔

มังกลา เมือง ๓๓๐

มัทราส แขก

มัคดีน ถงตุดโปตุเกต์ ๑๕๓
มาเก๊า เมือง ๒, ๓๐, ๓๐๕, ดูที่ มะเกา
มาดยาพิทักษ์ กรมพหล ๔๐๔
มาร์เกต์ ทัดดิง ดูที่ มาร์คิวส์ เทดดิงส์
มาร์คิวส์ เทดดิงส์ ผู้ดำเร็จราชการหัวเมืองอินเดียของอังกฤษ ๓๐, ๓๔
มาร์เนต์ มองซิเออร์ ๓๙๖
มาลากาว ขุน ๔๐๓
มาลาพระนคร เรือกำปั่นหลวง ๓๐
มาลาภูษา หอ ๓๓๓
มุขการะดัน ๓๒๒
มุขเตศา ๓๖๒
มูเตีย เมือง ๒๒๐
เมชะเบอนี ดูที่ เอ็นรี เมอร์ริน
เม่น นายด่านรัศ ๒๒๐
เมาะตะมะ เมือง ๓๔
เมาะตำเลิม เมือง ๕๔
แมคดอดเนล ถัปตัน ๒๓, ๓๕
แม่น หมื่น ๓๓๔, ๒๒๐
แมนพอพ่าย หลวง ๒๔๐
โมงคิโก เรือรบ ๓๓๑

ย

ยง เจดีย์ ๑๑๖

ยัง พระยาพิพัฒน์ราชศักดา ๑๑๖

ยมวิสัยน์ ศรา ๑๔๓

ยมราช พระยา ๒๖๓, เจ้าพระยา (ชุด) ๑๑๕, ๒๒๐, (นุช) ๑๑๖, เจ้าพระยา ๒๕๙, ๑๑๕

ยวง ตั้งมราชบาดหลวง ๑๑๗

ยอน มิชชันนารี ๗๕, ๑๑๗, ๑๗๐, ๑๗๙

ยอนเบาริง เซอร์ ราชทูตอังกฤษ ๒๒๕, ๑๓๔

ยอนอาคาม ๑๓๙

ยอนอดัม เรือ ๒๓

ยะไข่ เมือง ๑๗

ย่างกุ้ง เมือง ๔๔

ยาหว มิสเตอร์ ๓๒๙

ยิมนาสติเซียล ฤดูยืดยันกา ๑๗๙, ๔๐๒

ยิม นายเซมส์ เย็นี่ ๑๑๗, เย็นียม ๑๗๓

ยี่ห่านประเทศจีน หอวง ๑๕๒

ยุคนธร	พระองค์เจ้า ๔๐๗
เย	เมือง ๔๔ ดูก่อน ๑๑
เย็น	พระภิกษุ ๗, ๒๗๕
เยดับรุค	๓๓๗, ดูก่อน เชมดับรุก
เยอรเบียม	เยือกอไฟ ๓๗๗
เยอรมัน	๓๔๓
เยาวลักษณ์	พระองค์เจ้าหญิง ๑๐๓
เยียมบุรุก	เชอร์เชมส์บรุก ๑๑๔
เยกดัน	ประชาธิปกอเมริกัน ๕๐
โยชาธิบาล	หลวง ๓๖๗
โยชานุรักษ์	ขุน ๓๕๓
โยนซอนเกอร์เรียค	ราชทูต ๓๓๗
โยเซฟ	นาย ฝรั่ง ๓๗๐
โยเซฟบัณฑคเตีย	ทูตอเมริกัน ๒๗
โยเซฟมานรีย	ผู้ครองเมืองมาเก๊า ๕๓๗

ร

รณฤทธิ์	หลวง ๒๗๐
รณฤทธิพิชัย	ขุน ๓๕๓
รถวง	เมือง ๔๗

รัชชัยมงคลเทียร พระ ๒๐๓, พระยา ๒๐๔
รัชชัรถเวศร์ กรมหลวง ๒๓
รัชชานาถ หลวง ๓๕๓, ๔๓๓, ๔๓๔
รัชชาราชฤดี ขุน ๓๐๗
รัชชาสมบัติ หลวง ๓๒๗
รังสรรค์ เมือง (ศูย่างกุ้ง) ๔๗
รัตนกวีณี พระ ช้าง ๒๕๐
รัตนพิมพา หลวง ๔๑๒, ๔๓๔
รัตนพิศาล ปราสาท ๒๙๒, ๓๓๐
ร่างกุ้ง เมือง ๓๗
ราชการ พระคลัง ๔๕
ราชกิจปรีชา ขุน ๓๕๒, ๓๗๕, ๔๓๑, ๔๓๒
ราชโกษา พระ ๕๗
ราชฐานบริพุต พระ ๓๕๙, ๓๕๒, ๓๕๓, ๓๗๔, ๔๓๒, ๔๓๔
ราชนุประดิษฐ์ พระยา ๒๐๓
ราชบริพาร หลวง ๔๓๐
ราชบัลลังก์ พระยา (บัง) ๒๒๐
ราชบุรี พระยา ๕๗
ราชภักดี พระยา ๒๕๗, ๒๐๓
ราชภาณุรักษ์ หลวง ๔๓๖

ราชมนู	หลวง ๓๕๐, ๒๔๓, ๒๔๐, ๓๐๕, ๓๕๐, ๓๗๕, ๕๐๓, (ขาด) ๒๒๒
ราชโยธาเทพ	หลวง ๒๗๐, ๒๗๕, พระ ๓๕๑, ๓๕๒, ๓๗๕, ๕๑๐, ๕๐๓
ราชรินทร์	พระ ๕๐๐, ๕๓๕
ราชฤดี	พระหน่า ๒๑๗, ๒๗๒, ๒๗๕, ปูน ๓๓๕
ราชฤทธานนท์	หลวง ๒๕๗, ๒๔๐, ๓๕๐, ๓๕๒, ๓๑๓, ๓๔๒, ๕๑๐
ราชวรินทร์	ท่า ๓๗๓, ๕๓๓, ๕๕๕
ราชวรานุรักษ์	หลวง ๓๕๒, ๓๗๕, ๕๑๐
ราชวรินทร์	พระ ๒๗๐, ๒๗๕
ราชวังเมือง	พระ ๕๑๑, ๕๑๕
ราชวังบัน	พระยา ๗๐, ๑๓๒, ๒๕๑, (ปัก) ๑๑๕
ราชวัรพากร	พระยา ๕๓๕
ราชวัมมาวากร	พระยา ๕๓๒
ราชวิทิ	หลวง ๓๕๒
ราชวิหกรรม	กรมหมื่น ๒๕๐, ๒๔๒, ๑๑๐
ราชวุฒากดี	พระยา ๗๕, ๓๓๑, ๓๕๐, ๒๕๗, ๒๑๐, (ไป) ๑๑๕, ๒๔๑

ราชเดวก	พญา ๔๓๓
ราชเสนา	พญา ๔๓๔
ราชาบาล	ค้ำ ๓๓๓, (ขุนทอง) ๒๒๒
ราชามาตย์	ค้ำ ๔๔, ๓๒๐, ๓๔๐ ๓๔๔, (ชา) ๓๓๐, ๒๔๒
ราชาอัฏ	นาย ๓๓๔
ราฒกำแหง	พระยา ๓๓๔, (กะต่าย) ๒๒๐
ราฒพิชัย	พระ ๒๔๐, ๒๔๒, ๒๔๕, ๓๕๐, ๓๕๒, ๓๔๔, ๔๓๐, ๔๓๓, ๔๓๓, ๔๓๕
ราฒพิชัยเดชะ	พระ ๒๔๒
ราฒรถฤทธิ์	ขุน ๔๓๐
ราฒรักษา	พญา ๒๔๐, ๒๔๒, ๒๔๕, ๓๕๓, ๓๔๕, ๔๓๐, ๔๓๒, ๔๐๔, ๔๓๕
ราฒาภิบาล ๒	ต้นเดชพระ ๑
ราษฎร์	เมือง ๔๗
ราษฎร	เมือง ๔๔
ริศัน	นาย ๕๗
รุด	หมื่น ๓๕๒, ๓๕๕
รุเบยฟอก	นายร้อยโท ๒๓

รูปสัตว์ เรือ ๒๖๓

เร เมือง ๔๗, ดูที่ เย

เรอดิก กงตุดยอดเศรย ๔๔๓

เรือง คมนาทพเจ้า ๒๒๑

เรือรบสมัยสงคราม ๓๗๗

แรดดเดอร์ เรือไฟ ๒๒๗

โรงบีนนางตานี ถนน ๔

ฤ

ฤทธิไกรเกรียงหาญ พระยา ๔๑๐, ๔๑๗

ฤทธิพิชัย ชุน ๓๕๓

ฤทธิสงชอน มัสเตอร์ ดูที่ วิศวัน

ฤทธิอัครเดช หลวง ๔๓, ๑๑๖

ฤทธิอำนาจ หลวง ๑๐๒, ๑๑๖

ฤ

ตาบอม เมือง ๑๒๗

ตำพูน เมือง ๖๐

ตินตาอ่มุทร เรือ ๓๒๔

ติดบอน กรุง ๒

ตือแบคมดมดัน เมือง ๓๕๓

ตูกชุน ตำตา ๒๔๖

ไต	นายพันไท ๖๓
ไตรทศ	ทูตช่วยถ้ำคา ๓๑๓, ๓๗๐

ว

วงศ์ราชวรวงศ์	กรมหลวง ๒๓๙, ๒๕๐, ๒๖๙, ๒๗๐, ๒๙๓, ๒๙๔, ๒๙๗, ๓๐๙, ๓๓๓, ๓๓๒, ๓๔๒, ๓๗๐, หลวง ๓๕๓, ๔๓๓, ๔๓๓
วชิรญาณ	หอพระสมุดฯ ๓๗
วรจักรวรราชภาพ	กรมหมื่น ๒๕๐, ๒๖๙, ๒๗๒, ๓๐๙, กรมขุน ๔๔๓
วรพงศ์พิพัฒน์	พระยา ๒๓๐, ๒๕๙, ๒๗๒, ๓๐๙, ๓๖๓
วรรณไวทยากร	หม่อมเจ้า ๒๗๙, ๒๓๓, ๒๓๕
วรวาที	หมื่น ๒๓๒
วรศักดาพิศาล	กรมหมื่น ๒๕๐, ๒๗๐, ๓๐๙, หมื่น ๒๗๔
วายุภักษ์	เรือ ๒๕๗
วิกตอเรีย	สมเด็จพระนาง ๓๒๗, ๔๓๓
วิจารณ์	หลวง ๒๙๖
วิจารณโกษา	หลวง ๒๙๔, ๓๔๙, ๓๕๓, ๓๗๒, ๓๙๔, ๔๓๓, ๔๓๔

วิจิตร์จอมราช ขุน ๔๓๐
วิชิโกโร ๓๓๔, ๓๔๓
วิชิตชลหาญ ขุน ๔๓๓, ๔๓๔
วิชิตณรงค์ พระยา (พึก) ๒๒๐, (แก้ว) ๒๒๒,
พระยา ๔๓๓, ๔๓๓
วิชิตสรไกร หลวง ๓๕๒, ๔๓๒, ๔๓๕,
วิเชียร หลวง ๓๕๗
วิเชียรคีรี เจ้าพระยา (เม่น) ๒๒๓
วิชเยนทร์ ฝรั่ง ๓๙๓
วิมลรัตนกิรณี พญาช้าง ๔๐๐, ๔๓๕
วิลันดา ดูที่ ฮ่อลันดา
วิลาศ เจ้า ๓๒๐, เมือง ๓๒๒, ๒๔๓
วิเศษ พระคลัง ๕๒
วิเศษชัยศรี ประตู ๔, ๒๖๒, ๒๖๕, ๒๖๖, ๒๗๙,
๓๓๕, ๓๒๒, ๔๓๕
วิเศษชานี หลวง ๓๕๗
วิเศษศักดา พระยา ๗๐, ๓๓๖
วิเศษสงคราม ขุน ๒๗๕, ๓๕๓, พระยา ๗๒, ๓๓๔,
๒๓๕, (จัน) ๓๓๖, ๒๒๑
วิเศษสมบัติ ขุน ๓๕๓
วิเศษสุริยงค์ หลวง ๓๕๒

ฉันท์ประจักษ์ หน้า ๓๓๑

ฉันท์นุบาถนิภาษร กรมหมื่น ๑๙๔

ฉันท์ศรวัฒนกิรณี พระ ช้าง ๒๔๑

ฉันท์ศรสัมบัติ หอวง ๔๐๑, ๔๐๔

ฉุมเฉรเทษ หอวง ๗๑, ๑๗๑

ฉุมามาตย์ หอวง ๓๒๗

เฉมศรีคาตอบ เรือกแดไฟ ๔๐๗

ไฉเกาปฉมะฉัตัน หอสค ๓๒๑, ภูที่ ปัฉมะฉัตัน

ไชยวรนาถ พระนาย ๖๗, ๗๔, ๒๓๑, (ช้าง) ๑๗๖, จมื่น ๑๑๗, ๑๗๑, ๑๗๓, ๒๒๑, เจ้าหมื่น ๒๘๓, ฉบับไทย ๓๗๗

ค

ศรีคงยศ หอวง ๓๕๕, ๔๑๒, ๔๑๔

ศรีทรงยศ หอวง ๓๕๔

ศรีทิศโภรน์ หอวง ๓๒๗, ๓๕๗

ศรีพิพัฒนรัตนราชโกศา พระยา ๖๗, ๗๔, (ทัต) ๑๑๕, ๑๗๕, ๑๗๖, ๑๗๓, ๒๓๗, ๒๕๗, ๒๖๓, ราชฉบับไทย ๓๗๗

ศรีโยธาภาย หอวง ๑๗๖

ศรีเยาวภาษ หลวง ๒๒๓

ศรีรัตนวงศ์ หลวง ๔๓๖, ๔๓๕

ศรีรัตนศาสดาราม วัด ๒๓๖, ๒๓๕, ๒๓๓, ๓๒๓, ๓๓๓, ๓๔๐

ศรีราชเดโชชัย พระ ๔๓๐, พระยา ๔๔๐

ศรีราชบุตร หลวง ๓๒๔

ศรีวังราช ขุน ๔๓๓

ศรีสัยมพร ขุน ๒๕๓, ๓๓๕, ๔๓๐

ศรีสุทเทพ พระ ๒๔๔, ๒๔๔, ๒๔๔, ๓๓๐, ๓๒๓

ศรีอัยหลาด เรือพระที่นั่ง ๓

ศรีอู่ทาว ขุน ๓๕๓, ๔๓๐, ๔๓๔

ศรีสุนทร ประตู ๓๒๒

ศรีสุริยวงศ์ พระยา (ช่วง) ๓๓๐, เจ้าพระยา (ช่วง) ๒๒๓, ๒๒๙, ๓๓๒

ศรีอยุธยา พระมหานคร ๒๓, ๓๒๔, ๓๒๒

ศักดิ์ประทับ ประตู ๓๒๒

ศักดิ์ปราบาด จมื่น ๓๓๓, ๒๒๒

ศาลีนา ๓๓๔

ศิริไอศวรรย์ พระยา ๒๒๓

เศวตสุวรรณาภา พญาช้าง ๔๐๐

ส

สกอตพิมาน ทอง ๓๕๒, ๓๕๔

สกอต มิงเตอร์ ๔๔๐

สงขลา เมือง ๒๒๐

สตัด ถาบัน ๗๑

สถิตย์สถาพร กรมขุน ๒๕๐

สระเปญ เรื่มมีไมตรีกับไทย ๑

สมิท มิชชันนารี ๗๕, ๑๐๗

สมุทรบุรานุรักษ์ พระยา ๒๔๐, ๒๗๑, ๓๗๗, ๔๐๔

สมุทรปราการ เมือง ๑๗, ๓๓๗, ๒๖๕, ๓๗๗

สยามยอรตุมพด พระพนัง ๒๗๓

สรรค์ตำนานฤทธิ์ ทอง ๓๗๔

สรรพสิทธิปปรีชา กรมขุน ๒๗๓, ๓๐๗, กรมทอง ๒๕๐

สรรพเพชรภักดี จีนพ ๒๐๐, เจ้าพนัน ๒๖๗, ๒๗๗, ๒๗๓

สราญ เมือง ๓๒๗, ๓๓๒

สรวิทธิราช วุน ๒๔๒

สลาง เมือง ๒๒, ๑๗๕

สลุด ยิง ๒๓๓

ตังฉิ่น พระมหามนตรี ๑๑๖, ขุนนางเทียรฬิทักษ์ ๒๒๒

ตังฉินมัคธรศ์ ทองจ ๓๕๗

ตังฉิงวารี พระยา ๗๔, ๑๗๕, (ฉิม) ๑๑๖, ๒๒๐

ตังฉิงสาคี วุน ๕๑๒, ๕๑๕

ตังฉิงอุดม พลาง ๑๒๗

ตะละฉิน กัปตัน ๔๗

ตั้งชวิติค ทองจ ๕๐๒

ตัญญา ร้าง ๑๕๕, ๑๖๒

ตากวีเคเลอ ประธานาธิบดีอเมริกัน ๓๐๗

ตางก๋าแหงหาญ เรือ ๓๒๔

ตางชาญรอดสินธุ์ เรือ ๓๒๔

ตามภพพาย พระยา ๒๗๕, ๑๗๕

ตำปาหลัง เมือง ๑๗๐

ตำเรียงประแดง วุน ๕๔

ติกเคม เรือกลไฟชื่อฉันทา ๕๐๓

ติงหนุรี เมือง ๑๔๗, ภูที ติงคโปร์

ติงคโปร์ เมือง ๑๗, ๒๐, ๓๒, ๖๕, ๑๗๗, ๓๗๕, ๓๗๔

ติงหโปรา เมือง ๖๗, ภูที ติงคโปร์

ดิเรกรา พระองค์เจ้า ๕๐๗

ดิศกุลมาร จุฬ ๓๗๕

ดิศวินทรพยาภัย จุฬ ๐๐๓, ๒๒๒

ดิษฐ์ พระคลัง ๕๕

ดีบัง เกาะ ๓๖

ดีหราชเดโชชัย พระยา ๒๗๐, ๒๗๑, ๒๗๕

ดีหราชฤทธิไกร พระยา ๒๕๗

ดุก พระยาสุรเดนา ๑๑๕, เจ้าพระยายมราช ๒๒๐

ดุกไชศวรรย์ พระพนัง ๓๕๐, ๓๕๕, ๓๕๕, ๓๗๑, ๓๗๑, ๕๒๐, ๕๓๕

ดุธรรมมนตรี เจ้าพระยา (บุญศรี) ๑๐๕, ๒๓๗

ดุธรรมไมตรี พระ ๒๕๓

ดุษฎาพิทักษ์ หลวง ๓๒๗, ๗๕๑

ดุนคร ประดู ๒๗๑

ดุนครานุรักษ์ พระ (เมน) ๒๒๑

ดุประดิษฐ์ พระองค์เจ้า ๒๕๑, ๒๗๒, ๑๓๑

ดุรงค์ไชยวัลย์ พระยา ๑๗๕, ๕๐๕, ๕๒๕, ๕๒๗, ๕๓๒, ๕๓๓

ดุรงคาคร หลวง ๐๐, ๕๒

ตุรเจนา	พระยา ๓๗, ๔๐, ๔๕, ๓๗๐, ๖๕๔, ๖๐๓, (ตุก) ๓๐๕, ๖๖๐, (ตุกตุก) ๓๗๖
ตุรัค	นรก ๓๔๓
ตุริยภักดี	พระ ๔๔, (นุช) ๓๗๖
ตุริยวงศ์โกษา	พระยา ๖๔
ตุริยวงศ์มนตรี	พระยา ๔๓, ๓๔, ๖๔, ๖๔
ตุรินทรรักษ์	กรมหมื่น ๕๐๘
ตุรินทรราชา	หมื่น ๓๕๐
ตุรินทรภักดี	ตำมะ ๕๐๓, ๕๓๕
ตุเรนทรวิชิต	หลวง ๕๓๖, ๕๓๕
ตุวรรณภักดี	หลวง ๕๓
ตุหน	นรก ๓๔๓
เต่ง	หมื่นพิพิธอักษร ๖๒๐
เตียรรักษา	นาย ปลัดวังซ้าย ๖๕๔, ๖๔๐, ๖๔๖, ๖๔๒, ๓๖๔, ๓๔๒
เต่นหด	หลวง ๓๕๓
เต่นหวัด	หลวง ๓๓๕
เต่นาภิมุข	หลวง ๓๕๓, ๓๓๔, ๕๐๖, ๕๓๕
เต่นาภูเบศ	พระยา ๖๖๓
เตพดหายไมตรี	เรือพระที่นั่ง ๓๕๔, ๓๔๕

เฉลียน เมือง ๔๔
เฉือ พระยาเพชรพิชัย ๒๒๑
แฉง จมื่นมหาดเล็ก ๒๒๑
ไฉ่ฉาคิก แผ่นดิน ๑๕๓

ห

หน้า วัง ๑๒๕
หนูใหญ่ พระยาอุทัยธรรมราช ๒๒๑
หมวก ย่อตัวลงกราบ ๕๓๗
หมาก เกาะ ดู ที่ เกาะหมาก
หมาเก้า ดู ที่ มาเก้า
หลวง วัง ๑๒๕, ตำมาม ๑๕๗
หลอดคอ ดู ที่ ไดคอนดัม
หลุยที่ ๑๕ พระเจ้า ๕๗
หวันเซฟองกรีด กัปตัน ๕๐๕
หอ พระมาตาภูษา ๑๑๑
หัวแหวน นาย ๑๗๒, ดู ที่ ยันเตอร์ ๑๗
หัวเมียกบุ เมือง ๑๐๙
หินเอ มิสเตอร์ ๑๐๗
หุยงาม เมือง ปากน้ำ ๑๑๐
เหมกฝาก กัปตัน ๔๙

เหม่ม พระยาพิชัยรณฤทธิ์ ๒๒๐
เหราต่องดอยดินขุ้ เวียง ๒๕๗, ๓๒๕, ๕๓๖
เหราดินดาดมุกร เวียง ๒๕๗, ๕๓๖
เหรียญ ๒๐๔
เหา หมอ ๑๑๗
ใหญ่ พาย ๑๑๔

อ

องค์น้อย ตั้งเครื่องเจ้าพระยา ๓๓๒
องค์ใหญ่ ตั้งเครื่องเจ้าพระยา ๑๑๑, ๓๓๔, ๕๓๓
องคนกเล่น แขกเมืองไปตุเกศ ๒
องคยลักษณตั้งเปลี่ย กรมหมื่น ๒๔๒, ๑๓๐
อนันตสมาคม พระที่นั่ง ๓๑๔, ๓๖๓, ๓๖๐, ๓๖๔, ๓๗๔, ๓๙๒, ๕๐๒, ๕๓๖, ๕๓๔, ๕๒๐, ๕๓๑, ๕๓๖, ๕๔๕, ๕๔๔
อนุชิตชาญชัย พระยา ๓๕๕, ๒๙๔, ๕๓๒
อนุรักษ์ภักดี หลวง ๑๕๒, ๓๔๕, ๕๓๒, ๕๓๕
อนุรักษ์โยธา พระ ๑๕๒
อภัยนุราช พระยา (ปี่พาทย์) ๒๒
อภัยพลรบ พระ ๓๓๔, ๑๕๐, (แก้ว) ๒๒๒

อภัยพานิช พลตรี (กาจสงคราม สินธุสงคราม) ๔๒
อภัยพิทักษ์ หลวง ๒๙๐, ๒๙๒, ๒๙๕, ๓๕๒, ๓๕๖, ๓๗๔
อภัยพิพัฒ พระยา (กรมท่า) ๒๒๐
อภัยภูธร เจ้าพระยา ๒๒๒
อภัยรณฤทธิ์ พระ ๓๕๒, พระยา ๕๐๓, ๕๓๗
อภัยสุรินทรารักษ์ พระ, ๓๕๓
อภัยเสนา หลวง ๒๙๑, ๒๙๕, ๕๓๓, ๕๓๕
อภิบาลกุมารนาถ หลวง ๓๕๒, ๓๗๕, ๕๓๐, ๕๓๖
อมรินทรอนิลภัย พระยาหนุ่ง ๒๐, ๓๗๐, ๒๘๕, ๒๘๖, ๓๐๗, ๓๒๗
อมเรนทรบดินทร กรมหมื่น ๒๕๓, ๒๗๒, ๓๐๗
อเมริกัน ๒๐๗, เรือค้าขาย ๓๙, มีไมตรีกับไทย ๕๐, ขอแก้หน้งสือสัญญา ๖๗, หมอสอนศาสนา ๓๗๙, กงสุล ๓๓๕, ๓๓๗
อรบ เมือง ๕๗
อรชุมพลาภิบาล พระ ๓๙๕, ๕๐๕, ๕๒๕, ๕๒๗
อรุณราชวราราม วัด ๒๕๗
อเรนทรราชดิลกหาร หลวง ๓๒๗, ๓๕๓, ๓๕๗, ๕๐๐, ๕๓๕

อนงคภูติคปรีชา กรมหมื่น ๒๕๐, ๒๙๓, ๓๐๙

อยุธยาชุมภัย เรือ ๑๕๓, ๑๖๕

อหิวาตก โรค ๑๖

ออกแดรม เรือกดไฟ ๓๐๗

ออเด็ด กัปตัน ๖๙, ๑๑๙

ออดเตรีย ทูต ๕๒๗, กงซุล ๕๕๑

อักษรประเดิรู ฐูน ๒๔๗

อังกฤษ เริ่มมีไมตรีกับไทย ๑, ๑๙, ๔๙ เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี ๑๒๒๕ กงซุล ๑๐๙, ๓๐๒, ๓๔๙ ๕๐๕, ๕๑๑, ๕๓๗ รบกัน ๓๗, ๑๙๓, ตั้งสถานทูตที่กรุงเทพฯ ๓๔๑ ต่อรราชการ ๓๔๑

อัคเรศวรมาญ เรือพระที่นั่ง ๕๒๔

อังวะ กรุง ๓๗, ๓๐๕

อัฐาวุธ ขนม ๕๑๑

อันธยักษ์ซ่อม ๕๑ ดูที่ แยกอัน

อัพภันตริกามาตย์ พระยา ๕๑๑, ๕๓๓

อัศโยปนิกา เรือ ๕๒๔

อัสดัน เมือง ๓๗

อา

อาฬกิย	คนกู ๑๔
อาฬ	ทองราชมนู ๒๒๖
อาฬวกยักข์	ทองคำ ๔๓, ๑๑๖
อาลีบัลด์ แดงมิเนต	เซอร์ แม็กฟเรือองกฤษ ๑๗
อาวกัน	เมือง ๔๔
อาเวกขันเต	กัปตัน ๑๗๗
อาเวกขันเตอดูกกอน	ดูที่ โคตอนคับ
อาศรม	เมือง ๔๔
อาสัน	คนกู ๑๔
อาหนุ่น	คนกู ๑๔
อาหรับ	แคว้น ๒๑
อำมาตย	ดูที่ แอมบัสดัส

อิ

อินเดีย	อาณาจักร ๒๕
อินทวโกษา	พงศ ๑๕๗
อินทวเทวี	พระ ๒๗๑, ๒๗๕, ๓๕๓, ๓๓๕, ๕๓๑, ๕๓๕, ๕๑๑, ๕๓๗
อินทรเทพ	พระ ๒๗๗, ๕๓๑, ๕๑๑, ๕๓๗

อินทรรักษา พุน. ๒๙๑, ๒๙๕, ๓๕๓, ๓๕๑, ๓๗๕, ๓๗๕

อินทรเทพมัลลี พหณ ๓๕๕

อินทรเทษา คมีน ๓๓๔, (เอียน) ๒๒๒

อินทราทิตย์ พระ ๓๕๒

อินทโรหม พหณ: ๓๕๓, ๕๓๒, ๕๓๔

อิยันเต เรอกาบัน ๓๓

อิรัตถิยเตย บริรัท ๕๗

อิศราพุภาพ พระยา (เอียน) ๒๒๒๑

อิศราภัย พระ ๓๕๒

อิศราวินิจฉัย พระทนัง ๓๓๔

อิศเรศรังสรรค์ เจ้าฟ้ากรมขุน ๑๙, ๓๓๕, ๓๓๑, ๔๕๒, ๒๓๙

อุ

อุณาโลม พระราชอัญจากร ๓๓๒

อุคม หมีน ๕๔

อุคมรัตนราช กรมหมีน ๒๕๑, ๒๔๒, ๓๓๑

อุคมลักษณมัลลี กรมหมีน ๒๕๓

อุทัยธรรมราช พระยา ๓๒๑, ๓๓๑, (หมูใหญ่) ๒๒๓

เอ

เอกรัย เรือ ๒๑๒
เอกาทศรฐ ตุ่มเด็จพระ ๑
เอตทัคคะ ทูตยุแหย่กัน ๕๑, ๕๓, ๕๖, ๗๐
เอราวัณ แม่น้ำ ๓๗
เอี่ยม จามจอมกระเฑา ๒๒๖

แอ

แอมเฮิร์ส ทอดถอน ๕๑

โอ

โอเคน เรือกลไฟ ๑๗๗
โอบาเวิร์ มองดีเอร์ ๕๐๗

อี

อี่องกง เมืองๆ ๑๐๙, ๒๐๕, ๒๔๓
อ่อนน้อม ๑๗๑, เรื่องมีในหนังสือกับไทย ๓, กำปั่น ๕, แต่งทูตเข้ามาเฝ้าทูลพระราชไมตรี ๓๓๗, ๑๗๗, แลกเปลี่ยนหนังสือสัญญา ๑๖๑, ถวายหมวก ๕๑๗

ฮอไวมัคเซล	ทูตฮอลันดา	๕๐๒
ฮันเตอร์	นาย ชาวอังกฤษ	๓๙
ฮาร์ปาก์	ทูตอังกฤษ	๒๗๐
อำเภอ	เมือง	๓๕๓
เฮ่นรีเบอร์น	นายอ้อยเอก	๕๑, ๑๒๓, ๓๙๗, ๓๔๕, ๒๓๕
เฮ่ย์	นายยม	๓๓๗, ๓๗๗
เฮาส์	หมอ	๓๔๗
แฮมไดวาติก	ประเทศ	๓๕๓
แฮ่	มิสเตอร์	๒๗๐
แฮ่ปาก์	กงสุลอังกฤษ	๒๓๗

ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาสุรินทราชา (ปั้น สุขุม) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๑